

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

د کابل خوراسمه کالنۍ

لوی خدای لره شکر و نه دی، چه دده په فضل او مرحمت، اود زلمی ټولواک اعلیٰ حضرت المتوکل علی الله محمد ظاهر شاه خلد الله ملکه و اطال الله عمره د عرفان پر ورتو جهاتو په اثر چه ددې هواد له مادی او معنوی ترقیاتو سره ئې لری، اود وطن د ټولو لویو رجالو د حسن اجرا آتو او د پښتانه ملت د ښوونیتو په اثر موفز د کابل د خوراسمی کالنۍ په نشرولو توفیق مومو.

اود پاک خدای په دلبار کښې په عجز او انکسار خپل سر کښته کوو او شکر و نه باسو چه دې موسی ته موقع ور کړ شو بده، چه خپل مو جو دیت په دې شپاړسو کالو کښې وساتی، اود مملکت دادبی او عرفانی شونو د پيشرفت دپاره څه خدمت و کړی.

اوعلاوه د کابل کالنۍ په نشرولو څه نور علمی، ادبی، تاریخی، اجتماعی مفید کتا بونه تهیه کړی، چه لځینې ئې نشر شویدی او لځینې په مطبعه کښې تر ترتیب او چاپ لاندی دی، او لځینې د نشر دپاره موجودی دی.

ددې موسی کار کوونکی ددغو ټولو موفقیتونو په مناسبت خپله شکر په دپاک خدای په دلبار کښې ادا کوی، اود خدای نه لازیات توفیق غواړی چه دخپل زلمی پاچا تر سیوری لاندی خپلی وظیفې تر سره کړی، او نورې کامیابۍ ئې هم په نصیب شی.

(صحافت خانگه)

د افغانستان پادشاه

د افغانستان معظم شهریار اوزلمی ټولواک اعلیحضرت محمد ظاهر شاه خلدالله ملک و اطال الله عمره و دولتیه دی چه همایونی ذات ټی ستر کال دخپل شریف ژوندیه (۳۱) مرحله کښی پینه زدی .

همایونی ذات د ۲۹ هجری کال دمیزان په ۲۲ په کابل کښی زیږیدلی دی . وروسته چه دده سن دتعلیم مقتضی شونو په مقدماتی اومنتخبیو مکتبو او بالاخر ټی خپل تحصیلات کابل په عالی مکتبو کښی پای ته ورسول کله چه دده فقید اوشهید پلار اعلیحضرت محمد نادر شاه کبیر دافغانستان په سفارت پاريس ته ولاړ همایونی ذات هم دهغه فقید شهر یار سره دمهمو تحصیلانو دپاره فرانس ته تشریف فرما شو، دفرانسوی ژبی اوعالی علومو تحصیل ټی دهغه مملکت په مختلفو رشتو اوعالی مکتبو اوبوهو کورنیو کښی پای ته ورساوه . اودوطن دداخلی مسائلو په شاوخوا کښی ټی خصوصی روزنه له خپل بزرگوار پلار څخه وشوه اوملی اخلاقی اودوطن په نسبت ټی دلایزه مطالبو ادراک او خصائص هم له هغه نومیالی پلاره څخه زده کړه .

د افغانستان د لوی شورش پېښی وروسته (چه دهغه نجات دهمایونی ذات دشهید پلار په حق پیاوړتکی لاس څرگند شو) زلمی اعلیحضرت چه په هغه مملکت کښی وده تعلیمات پای ته رسیدلی و اودوطن دخدمت دپوره استعداد ۱۳۰۹ شمسی کال دمیزان په ۲۰ کابل ته تشریف فرما شو . محض دهغه عشق پلار چه دافغانستان دعسکری عالم سره گڼی دراود اود بزرگوار پلار ددمومو په تعقیب دکابل د نظامی عالی تعلیمگاه په عسکری خانگه کښی شامل شو ، په ۱۳۱۰ شمسی کال ټی دوالاحضرت سردار احمد بشاه خان ددربار وزیر دشهید اعلیحضرت داکاږی دمظای نورسره لمزدواج وفرمایه . او دهمدغه کال په آخر کښی خوموده دحرب دجلیله وزارت په وکالت اویا دمعارف د وزارت په وکالت مؤظف و .

په دې دواړو وزارتو کښی دهمایونی ذات فطری استعداد اوداتی قابلیت دوضیفی داجرا کولو اوسپنی اداري له رویه ښه څرگند شو .

په ۱۳۱۲ کال یعنی دشهیدشهریار ترشهادت وروسته دعقرب په ۱۶ دملت دلویدی وکیلانو اوتولو عسکری اوکشوری افرادو په غوښتنه اواتفاق دافغانستان پاچا شو، ستر کال ددې زلمی شهریار دجلوس (۱۳) کال دی .

دهمایونی اعلیحضرت اولاد :

- ۱ - شهزاده بیگم بلقیس : دزېږیدو نیټه دحمل ۲۸ سنه ۱۳۱۱ ش
- ۲ - والاحضرت شهزاده احمدشاه خان : « » « دسنبلی ۲۶ » ۱۳۱۳ »
- ۳ - شهزاده بیگم مریم : « » « دعقرب ۱۰ » ۱۳۱۵ »
- ۴ - والاحضرت شهزاده محمد نادر خان : « » « دجوزا ۳ » ۱۳۲۰ »

زمونډې گران او معظم ټولواک اعلیٰ حضرت هما یونی محمد ظاهر شاه د افغانستان معارف پالونکی او وطن روزونکی پادشاه
Sa Majesté Mohammed Zaher Chah roi d'Afghanistan

صدرت اعظمی

غازی سپہ سالار صدراعظم	: ج ، ع ، ج ، ا ، ا ، نہان والاحضرت سردار شاہ محمود خان
معاون	:
مشاور	:
دعوت وزیر	: ج ، ع ، ج سردار شیر احمد خان
» » »	: ج ، ع ، ج ، ا ، ا ، محمد گل خان
» » »	: ج ، ع ، ج مرزا محمد خان

دصدرت اعظمی مربوطہ خانگی

الف۔ دتحریراتو اونورو دوائرو :

دتحریراتو لمی مدیر	: ج ، ع ،
» دوہم »	: محمد قاسم خان
» دریم »	: شاہ عبداللہ خان
» داورافو »	:

ب۔ دعوایضو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، میر عبدالله خان

د۔ داجرایی مدیریت :

مدیر :

ج۔ دضبط احوالاتوریاست :

دضبط احوالاتورنیس اودمجلس وزرا منشی : ع ، ص محمد شاه خان

» لمری مدیر : ص ،

» دوهم » : ، محمد رفیق خان

» دسجلو سوانح » : ، محمد عثمان خان

ACKU

ج، ع . ج . ۱۰۱۰ نیان والاحضرت غازی سردار شاه محمود خان سپهسالار صدر اعظم
S.A.R. "A. A" Maréchal Shah Mahmoud Khan Ghazi Nouveau
premier ministre

دولت وزیران

ع، ج شیر احمد خان
دولت وزیر

ع، ج، ا، ا، انان محمد گیل خان
دولت وزیر

ع، ج، س، ا، میرزا محمد خان
دولت وزیر

په صدارت عظمی کښې مقررې

ع ، شاه عبدالله خان د صدارت عظمی
د تحریراتو د دریمې خانګې مدیر

ع ، محمد قاسم خان د صدارت عظمی
د تحریراتو د دوهمې خانګې مدیر

دحرب وزارت

وزیر : ع ، ش ، ا ، ع ، والا حضرت سردار محمد داؤد خان
معاون : ع ، ع ، ش محمد انور خان نائب سالار

ریاستونه اودوائر

۱ : - دار دو عمومی مفتشیت :

دار دو عمومی مفتش
دمفتش معاون
دار کانو رئیس
معاون
پیدا م متخصیصیت
داستحکام
د نقلیہ
دلوا زمو
هو ائی
صحیہ
ذاتیہ آمریت

۲ : - دحرب د عمومی ارکانو ریاست :

رئیس : ع ، ش سردار اعلی اسد اللہ خان امری فرقه مشر
معاون :

الف - دحرب کاتو عمومی مدیریت

» دلہری خانگی

» ددو ہی »

» ددری ہی »

ب - دتعلیم اوتربیی عمومی مدیریت

دمملکتی خانگو مدیریت

» د هوائی

د پښتو مدیریت

د انضباط خانګه

ج - دنشر اتو مدیریت

د - دخبر بڼی

۳ - دار دو ریاست :

رئیس : ع ، ش عبدالاحد خان لمړی فرقه مشر

د ذاتیه معاملاتو مدیریت (مامورین)

د نقلیې عمومی

د صحیفې او بیطاریې

۴ - دلوا زما تو ریاست

رئیس کفیل : ع ، ش محمد علیخان دوهم فرقه مشر

معاون : ح ، محمد آصف خان دوهم غنډ مشر

دمجا سبې عمومی مدیریت (کنترول)

دلوا زمو مدیریت

د تقاعد او یتیمانو مدیریت

۵ - حربی ریاست :

رئیس : ع ، ش عبدالقیوم خان دوهم فرقه مشر

د تدقیق اود معاینې مدیریت

د اسلحې مدیریت

د جبهه خا نی مدیریت

د فنی آلاتو او ادواتو مدیریت

۶ - دمجا کما تو ریاست :

۷ - د اصلاح او ترقی ریاست

۸ - د دیوان حرب

۹ - د قبا یلو

۱۰ - داواو مییک ریاست

۱۱ - داستخبا راتو عمومی مدیریت

ع ، ج ، ابع والاحضرت سردار محمد داؤد خان دحرب وزير
S. A. R. "E. A" Sardar Mohammad Daoud Khan
ministre de la guerre.

دمملکنی دوائرو تشکيلات

- ۱۲ - د اورا فوعمومی مدیریت
 ۱۳ - د تعمیراتو مدیریت
 ۱۴ - د پیمایش اوسنچش مدیریت
 ۱۵ - د حرب دوزیر د تحریر اتو اود مخصوص قلم مدیریت
 ۱۶ - د قاپر ییکاتو عمومی مدیریت
 ۱۷ - د عالی کورس
 ۱۸ - د محاسبی اومو زیکی د کورسو مدیریت
 ۱۹ - د سپورت مکتب

د عسکری قطعاتو قوماندانان

- ۱ - د قوای مرکز قوماندانان : ع ، ش ، س ، ع عبدالغنی خان فرقه مشر
 ۲ - د جنوبی عسکری قوماندانان او تنظیمه رئیس : ع ، ش محمد قاسم خان فرقه مشر
 ۳ - د غزنی : « » نور محمد خان
 ۴ - د قندهار او فراه عسکری قوماندانان : « » محمد علم خان
 ۵ - د هرات : « » محمد گل خان امری - غنوم مشر
 ۶ - د مزار او د میمنی : « » ش الله داد خان امری - فرقه مشر
 ۷ - د مشرقی : « » ش میر احمد خان
 ۸ - د دهوایی دعو می فواو قوماندانان : « »
 ۹ - د حربی پوونخی قوماندانان : ع ، ش عبدالرزاق خان فرقه مشر
 ۱۰ - د حربی پوهنخی د قوماندانان کفیل : ح محمد عیسی خان غنوم مشر

خارجہ وزارت

ع، ج، س، ا، علی محمد خان د خارجہ چارو وزیر
S. Ex. Ali Mohammad Khan, Ministre
des Affaires étrangères.

وزیر : ع، ج، س، ا، علی محمد خان
مین : ع، س، عبدالحمید خان

د سیاسی عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع،
دلبری خانگی مدیر : ص، عبدالروف خان
د دوہمی » » : ص، فصل احمد خان
د دریمی » » : ص، عبدالقیوم خان
د دلپوری » » : ص، محمد نسیم خان

د تشریفاتو ریاست :-

رئیس :
امری معاون : ص،
دوہم » : ص، نور احمد خان
د معاهداتو د خانگی معاون : ص،

د بین المللی چارو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع،
د کنفرانسو د خانگی معاون : ص،
د حقوق » » : ص،

د وزیري او قونسلگری عمومی مدیریت :-

عمومی مدیر : ع، عبدالرؤف خان
دلبری خانگی مدیر : ص، فیض محمد خان
» » معاون : ص، محمد اختر خان
د تابیت د (۲) خانگی معاون : ص، میر غلام فاروق خان
د وزیري د (۳) » » : ص، غلام ابوبکر خان

ع ج ۱۰، ۱، نینان والاحضرت سردار شاه ولی خان «د کابل فاتح»
داعلیحضرت مختار وزیر اوفوق العاده نماینده په پاریس کینی
S. A. R. «A. A.» Sardar Shah Wali Kahn Ghāzi
envoyé extraordinaire et ministre plénipotentiaire
de Sa Majesté à paris.

دمملکتی دواڑو تشکیلات

داوراقو عمومی مدیریت :-

عمومی مدیر	:	ع ، عبدالغفار خان
داجرائی ڈیڈ خانگی معاون	:	ص ، عبدالغفور خان
د حفظی	:	ص ، عبدالغفور خان
د تیض	:	ص ، محمد انور خان

دشفر او دقلم مخصوص مدیریت :-

مدیر	:	ص ، محمد سلیمان خان
دشفر خانگی معاون	:	ص ، محمد یوسف خان
دقلم مخصوص	:	ص ، محمد ابراہیم خان

د مامورینو او اجرائی او تنظیماتو مدیریت :-

مدیر	:	ص ، عبدالرزاق خان
معاون	:	ص ، غلام صدیق خان

د کنٹرول او محاسبی مدیریت :-

مدیر	:	ص ، عبدالاحد خان
مامور	:	ص ، عزیز اللہ خان

ب دافقانی سفیران او نمایندگان پہ خارج کئی :-

دا علی حضرت لوی سفارت پہ انقرہ کئی :-

سفیر	:	ع ، ج سردار فیض محمد خان
سرکاتب	:	ص ، محمد نعیم خان

دا علی حضرت لوی سفارت پہ طهران کئی :-

سفیر	:	ع ، ج میر محمد حیدر خان
سرکاتب	:	ص ،

داعلیحضرت لوی سفارت په مسکو کښې :-

سفیر : ع ، ج ، ۰۰۰۰
سر کتاب : ص ، غلام احمد خان (نوید)

دافغانی وزارت مختاری په پاریس کښې :-

مختار وزیر : ع ، ج ، ا ، انشان والا حضرت سردار شاه ولی خان
مستشار : ع ، ص ، س ، ع اسلام بیگ خان

دافغانی وزارت مختاری په لندن کښې :-

مختار وزیر : ع ، ج ، س ، ا ، والا حضرت سردار محمد نعیم خان
دسر کتاب وکیل : ص ، عبدالقیوم خان
سکرتر : ص ، عبدالرحمن خان

دافغانی وزارت مختاری په روما کښې :-

مختار وزیر : ع ، ج ، عبدالصمد خان
سر کتاب : ص ، محمد علیخان

دافغانی وزارت مختاری په قاهره کښې :-

مختار وزیر : ع ، ج ، محمد صادق خان مجددی چه په حجاز کښې افغانی مختار وزیر هم دی

دافغانی وزارت مختاری په بغداد کښې :-

مختار وزیر : ع ، ج ، عبدالرحمن خان
سر کتاب : ص ، تار احمد خان

دافغانی وزارت مختاری په واشنگتون کښې :-

مختار وزیر : ع ، ج ، عبدالحمین خان
سر کتاب : ص ، سید تاج الدینخان

ع، ج، ا، ع والا حضرت سردار محمد نعيم خان داعي حضرت فوق العاده نماينده او مختار وزير به لندن كيني
S.A.R. «E. A» Sardar Mohamad Naïm Khan envoyé extraordinaire
et ministre plenepotentiaire de Sa Majesté à Londres.

دافغانی وزارت مختاری په چین کښې :

مختار وزیر : ع ، ج حبیب الله خان «طرزی»

دافغانی ژنرال قونسلگری په دهلی کښې :

ژنرال قونسل : ع ، ص غلام محمد خان
سرکاتب : عبدالجمید خان

دافغانی ژنرال قونسلگری په مشهد کښې :

ژنرال قونسل : ع ، ص عبدالرؤف خان
سرکاتب : عبدالغنی خان

دافغانی قونسلگری په بمبئی کښې :

قونسل : ع . عبدالرحمن خان
سرکاتب : ص ، میرامان الله خان

دافغانی قونسلگری په کراچی کښې :

قونسل : ع ، محمد یونس خان
سرکاتب : ص ، سید محمد امین خان

دافغانی دوپزې ماموریت په پېښور کښې :

دوپزې مامور : ص ، محمد قیوم خان
» » سرکاتب : « ، غلام قادر خان

دافغانی دوپزې ماموریت په چمن کښې :

دوپزې مامور : ص ، کلاب شاه خان

د اخله وزارت

د اخله وزارت وزیر
S.Ex. Gholam Farouq Khan
Ministre de l'intérieur.

وزیر : ا.ع.ج.س. غلام فاروق خان

د مخصوص فلم مدیر : س. محمد صدیق خان

الف - اداری ریاست :

معین او اداری رئیس : ع.ص. محمد فاروق خان

د کنترول عمومی مدیر : ع.محمد سعید خان

د مامورینو مدیر : ص.عبدالرحیم خان

د اوراقو : « خواجه محمد خان »

ب - امنیتیه ریاست :

امنیتیه رئیس : ع.ش. طره باز خان

د تشکیلاتو مدیر : ح.محمد اکبر خان

د شخصیه : « محمد جان خان »

د سرحدی د مدیریت کفیل : ش.غلام دستگیر خان

د اطلاعاتو اختصار مدیر : ص.عبدالباقی خان

امنیتیه مدیر : « شاه محمد خان »

د صنعتی مدیر : « صالح محمد خان »

د پاسپورت : « محمد ابراهیم خان »

د روغتیا د مدیریت کفیل : « نصرالله خان د دکتور معاون »

د لوازمو مدیر : « سهراب الدین خان »

ج - د احصائی ریاست :

د احصائی رئیس : ع.ص. محمد امین خان

د ریاست معاون : « محمد معصوم خان »

د اخذ عسکر مدیر : ص.شاه جان خان

د - د تقمیش ریاست :

د تقمیش رئیس : ع.ص. عبدالله خان

اداری مدیر : ص.عبدالله خان

د مملکتی دوائرو تشکیلات

د ولایاتو د احصائیې د تفتیش مدیر : ص، عبدالواحد خان

د تفتیش د ریاست عضو : د ، غلام نبی خان

: د ، عبدالوکیل خان

: د ، عبداللطیف خان

: د ، محمد شیرین خان

: د ، محمد طاهر خان

: د ، میر حسام الدین خان

هیڅ د ناقلینو عمومی مدیریت :

: د ، یارنده محمد خان

عمومی مدیر

: د ، یارنده محمد خان

اداری

د عدلیې وزارت

وزیر : د ، غ ، ج ، میر عطا محمد خان

معین : د ، ص محمد امین خان (خوگبانی)

د اجرائیې او د مامورینو مدیر : د ، ص ،

د تحریراتو مدیر : د ، ص ، فیض محمد خان

د کنترول : د ، محمد ناصر خان

د تمیز ریاست :

رئیس : د ، ف عبدالکریم خان «حقانی»

د ج ، میر عطا محمد خان د عدلیې وزیر
S.Ex. Mir Ata Mohammad Khan
Ministre de la justice.

د مالیې وزارت

ع، ج، محمد نورو ز خان د مالیې وزیر
S. Ex. Mohammad Naoruz Khan
Ministre des finances.

وزیر : ع، ج، محمد نورو ز خان
لمړی معین : « س، محمد سلیم خان
دوهم معین : « ع، عبد الوهاب خان

د کنترول عمومي مدیریت:

عمومي مدير : ع، عبد الغفور خان
د بودجي مدير : « س، محمد سرور خان
د کنترول : « ع، حبيب الله خان
د قرضي د خانگي مامور : « ع، محمد عيسى خان

د اجرائيې عمومي مدیریت:

عمومي مدير : ع، محمد انور خان
د مالیاتو او محصولاتو مدير : « س، محمد مير خان
د مامورينو مدير : « ع، عبد المجيد خان
د احصائيې مدير : « ع، عبد الرحيم خان
د اوراقو مدير : « ع، عبد الرحيم خان

د تفتيش عمومي مدیریت:

عمومي مدير : ع، محمد حسن خان

د تصفیو او تجارتي عمومي مدیریت:

عمومي مدير : ع، غلام حسين خان
د تجارتي مدير : « س، عبد انکریم خان
د بقاياؤ : « ع، فضل حق خان

د تقاعد عمومي مدیریت:

د عمومي مدير کفيل : « س، ميرزا محمد سرور خان
د کنترول د مديریت کفيل د مامور به خيت : « ع، غلام سخي خان
د اجرائيې : « ع، سيد محمد خان

د معارف وزارت

ع. ص. نجیب الله خان د معارف د وزارت کفیل
S. Ex. Nadjib-ullah Khan
interiminaire du
Ministre de l'instruction publique

- د وزارت کفیل : ع. ص. نجیب الله خان
 معین : « ، ص. سید عبدالله خان
 مشاور : « ، « عبدالاحمد خان
 « ، « عزیز الرحمن خان
 « ، « هاشم شایق خان
 د مخصوص فلم مدیر : ع. ص. امیر الدین خان

د ښوونې او روزنې ریاست :

- رئیس : ع. ص. دا کتر محمدانس خان
 د ریاست د وضو : « ، محمد نبی خان
 « ، « عبدالغفور خان « برشنا »
 « ، « محمد اسماعیل خان « غرنوی »
 « ، « غلام جیلانی خان « جلالی »
 « ، « عبدالجبار خان
 « ، « محمد اعظم خان « ایزی »
 « ، « د عضو معاون ، « پاینده محمد خان
 « ، « عبدالغفور خان
 « ، « محمد کریم خان
 « ، « محمد کبیر خان

د تفقیص ریاست :

- رئیس : ع. ص. سید محمد فاروق خان
 معاون : ع. ص. سید حبیب خان
 مفتش : « ، « عبدالاحمد خان
 « ، « میر محمد اسماعیل خان
 « ، « عزیز محمد خان
 « ، « عبدالله خان

د کابل کالنی

مفتش	ص ، امیر محمد خان
»	» ، محمد آصف خان
»	» ، خواجہ گلبدین خان

د سپورت او حفظ الصحتی ریاست :

رئیس	ع ، ص فاروق شاه خان
د سپورت مدیر	» ، محمد محسن خان
د شفا خانې سرطیب	» ، عبدالرحیم خان

اداری شعبی :

د اجرائیې او مامو رینو عمومی مدیر	ع ، محمد مرید خان
د کنترول عمومی مدیر	» ، غلام سخی خان
دموزی او حفرياتو عمومی مدیر	» ، احمد علیخان « کهزاد »
داوراقو مدیر	ص ، هېدا لنبی خان
مرکزی مربوطه دواير	
دیو همتون ریاست :	

د رئیس کفیل	ع ، ص دکتور عبدالعجید خان
د طبی دفا کوائمی ریاست :	

د رئیس کفیل	ع ، ص غلام فاروق خان
معاون	ص ، داکتر عبدالرحمن خان

د حقوقو او سیاسی علومو فا کولته :

د رئیس کفیل	ع ، ص عبدالحکیم خان
معاون	ص ، محمد اکبر خان

د سائنس دفا کولتی ریاست :

د رئیس کفیل	ع ، ص محمدیوسف خان
معاون	ص ، محمدیونس خان

دادیياتو دفا کو لتی ریاست :

ع ، ص عبدالحمی خان دحبیبی ،	:	رئیس
ص ، محمد اکرم خان	:	معاون

دعربی دارا لعلوم ریاست :

ع ، ص عبدالرسول خان	:	رئیس
---------------------	---	------

دنبووننجیو مدیر یتونه:

ع ، نور الله خان	:	دصنا نمو عمومی مدیر
ص ، محمد آصف خان «مانل»	:	دحبیبی دلپسی مدیر
ص ، علی احمد خان	:	دنجات « مدیر
» ، عبدالشکور خان	:	داستقلال » »
» ، محمد امین خان	:	دغازی » »
» ، میر نجم الدین خان	:	ددار المعلمین مدیر
» ، فدای احمد خان	:	دپرستاری- دنبووننجی مدیر
» ، شاه محمد خان	:	دشرعیہ علومو » »
	:	دتجر پروادہ مجاہد سینی د
» ، محمد یوسف خان	:	اصواودنبووننجی مدیر
» عزتمند ، بای حسن	:	دسیورت دنبووننجی دمدیریت وکیل
ص ، غلام نقشبند خان	:	» دکرہنی » دمدیر
» ، محمد یونس خان	:	» دکتا بخانی دمدیریت

د ملی اقتصاد وزارت

ع، ج، ا، ع عبدالمجید خان د اقتصاد وزیر
S.Ex. Abdul Madjid Khan ministre
de l'économie nationale

وزیر لمری- معین : ع، ج، ا، ع عبدالمجید خان
دوهم : « » ص، محمد اکرم خان
دمعین کفیل : ع، ص عبدالحی خان عزیز

د گمرکاتو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع، ص، ...
معاون د مدیر په حیث : ص، عبدالرشید خان
دگریزی- مدیر : « » حبیب الله خان
د صنایعو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع، محمد نعیم خان
د صنعتی قوانینو مدیر : ص، ...
د لاسی صنایعو : « »
د ماشینی مدیریت معاون : « » یارینده محمد خان
د تفتیش مدیر : « » عبدالحمید خان

د تجارتی عمومی مدیریت

عمومی مدیر : ع، احمد الشان « کریمی »
د احصایی مدیر : ص، محمد حسن خان
د وارداتو او صادراتو مدیر : « »
د با زار د نرخونو د کنترول او
دمشاوریت مدیر : ص، عبدالغفور خان
د اقتصادی د تعلیمی د مدیریت مامور : « » یار محمد خان
د خارجی تجارت مدیر : « » محمد صدیق خان
د کمریبت مامور : « » محمد صادق خان
د نندار تون د خانگی مامور : « »

دہلیکتی دوائرو تشکیلات

دشرتو دمدير کفيل : ص ، ذبيح الله خان

دستاندار نيراسيون دڅانگي مامور : ص ،

اداري عمومي مديريت :

مدیر : ع ،

داجرائي او مامو رينو » : ص ، محمد هاشم خان

داورافو » : ، عبدالودود خان

دترجماني دڅانگي » : ، محمد عليخان

دکنترول مدير » : ، محمد عنایت الله خان

دقتيش عمومي مديريت :

عمومي مدير : ع ،

داقتصادي مجلس عمومي مديريت :

عمومي مدير : ع ،

دجارتی اطاقو عمومي مديريت :

عمومي مدير : ع ، ميرضياء الدين خان

دانطبعا تو عمومي مديريت :

عمومي مدير : ع ، محمد زمان خان

د پست او ټیلیگراف او ټیلفون وزارت

ع. ج. غلام یحیی خان د پست او ټیلیگراف وزیر
 S. Ex. Gholam Yahya Khan
 Ministre des P. T. T.

وزیر : ع. ج. غلام یحیی خان
 معین : ص. محمد حسین خان

د پست عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع. غلام فاروق خان
 اداری مدیر : ص. رجب علیخان

د ټیلفون عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع. محمد سعید خان
 اداری : ص. محمد اکرم خان
 د تخنیکي : ص. عبدالمجید خان
 د سوچو ردونو مدیر : احمد علی خان

د ټیلیگراف عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع. علی گسل خان
 د ټیلیگراف او د تخنیکو اداری مدیر : ص. محمد حسین خان
 اداری مدیر : ص. عبدالاحد خان

اداری مدیر یتونه :

د اجرائیې او مامورینو مدیر : ص. محمد ایوب خان
 د اوراقو مدیر : ص. نیک محمد خان
 د کنترول : ص. امیر محمد خان
 د باندني محاسبی مدیر : ص. عبد القیوم خان

د معادنو وزارت

ع، ص غلام محمد خان د معادنو وزارت کفیل
 S. Ex. Gholani Mohammad Khan
 Intérimaire du ministère des mines

- د وزیر کفیل : ع، ص غلام محمد خان
 معین :
 فنی عمومی مدیر : ع، محمد احسان خان
 د معادنو د بیلوم انجنیر : ع، سید عبدالاحد خان
 د معادنو متخصصین : ص، دوکتور سلطان احمد خان
 » » انجنیر : ص، عبدالله خان
 د کتافی مدیر : »، غلام علیخان
 د اجرا ائبی : »، عبدالاحد خان
 د کنترول : »، محمد حسن خان
 د پیرلواو بلورلو مدیر : »، رمضان علی خان
 د تفتیش مدیر : »، عبدالفتاح خان
 د اوراقو مامور : »، محمد یوسف خان

د کرهني مستقل ریاست

- رئیس : ج،
 فنی مشاور : ع، ص میر محمد یوسف خان
 د کرهني د اصلاح او د توسعه د مدیريت کفیل : ص، داد محمد خان
 د زراعتی آفتو د دفع مدیر : »، محمد کریم خان
 د املاکو د عمومی مدیريت کفیل : »، محمد طاهر خان
 د لښکلا تو مدیر : »،
 د تفتیش : »، آذر علیخان
 د زراعتی تبلیغاتو مدیر : »، فقیر محمد خان
 د حیوانا تو د تربیه خانې : »، داد محمد خان
 د اجرا ائبی او مامورینو : »، عتیق الله خان
 د کنترول : »، سید فقیر محمد خان
 د اوراقو : »، میر محمد هاشم خان

دمطبوعاتو مستقل ریاست

ج، صلاح الدینخان دمطبوعاتو مستقل رئیس
S. Ex Salahoddin Khan chef
du département de la presse

رئیس : ج ، صلاح الدینخان
معاون (دلبری معین به حبث) : ع ، ص سید قاسم خان «رشتیا»
مشاور : د ، محمد سرور خان «گویا»

د نشریاتو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر :
دلبری - خانگی مدیر : ص ، محمد قاسم خان «واجد»
د عمومی : « ، عبد الباقیخان «لطیفی»
د تربیتی : د مدیر کفیل : « ، محمد نبی خان «کهزاد»
د آوازی : « ، محمد مجسن خان «فیروز»
د راډیو د نشریاتو مدیر : « ، غلام جیلانخان «آریزوی»
د راډیو د تخنیکي عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، عطاء الله خان
د راډیو د اداري مدیر کفیل : ص ، محمد علم خان

د پښتو ټولني عمومی مدیریت :

د عمومی مدیر کفیل : ع ، ص عبدالحی خان «جیبی» (د ادبیاتو دفا کولني رئیس)
معاون : ص ، عبدالرؤف خان «پښوا»
د قواعدو مدیر : « ، صدیق الله خان «رشتین»
د تالیف و ترجمي مدیر او د پښتو ټولني عمومی مبصر : « ، گل پاچا خان «الفت»
د صحافت د خانگی مدیر : « ، یار محمد خان «نظامی»
د لغاتو د خانگی : « ، محمد گل خان «نوری»
د کورسو د مدیر کفیل : « ، عبدالفتنی خان
د دائره المعارف د ترجمي د خانگی مدیر : « ، قیام الدینخان «خادم»

دریاست اداری خانگی :

داجرایی اودماورینو مدیر	: ص ، گل سعیدخان
د کنترول مدیر	: » ، محمد نعیم خان
داورافو	: » ، عبدالرؤف خان
د کتا بخانی دمدریت کفیل	: » ، غلام جانخان

دفتیش مدیریت:

مدیر	: ص ، محمد نعیم خان « شریفی »
عضو د ابتدائی مدیر یجیث	: ص ، محمد رفیق خان
» دانتھائی مامور	: » ، سیدمصطفی خان
» د ابتدائی	: » ، محمد حسن خان

دعایداتو د مالی ریاست

درئیس کفیل	: ع ، محمد حسین خان (دیست دوزارت معین)
د تشخیصی عمومی مدیر	: ع ، محمد عثمان خان
دلهری- خانگی	: ص ، محمد رسول خان
د دوهمی	: » ، جلال الدین خان
ددریمی	: » ، محمد مهدی خان
دخلور می	: » ، فضل احمد خان
دولا یاتو دلهری- خانگی مدیر	: » ، عبد الاحد خان
دنظار عمومی مدیر	: » ،
دلهری- خانگی مدیر	: » ، عبد العلیخان
» د دوهمی	: » ، محمد اسلم خان
» مامو رینو مدیر	: » ، سید ضیاؤ الدین خان
» کنترول د کفیل	: » ، محمد ابرا هیم خان
» مخصوص دمدریت	: » ، فیض محمد خان
» اورا فو	: » ، حفیظ الله خان

دمجا سباتو دعوومی تفتیش ریاست :

ع ، ص غلام مجتبی خان	رئیس
ص ، نصر الله خان	دتفتیش مدیر
« ، عبدا لرحمن خان	»
« ، غوث الدینخان	»

د کنترول اودفرما یشاتو دتسهیل لوی مدیریت :

عمومی مدیر اودمر کزی صنائعودخانگی آمر : ع ، محمد نعیم خان	فنی مشاور
عزتمند مستر کیخن تال :	

دولا یاتو اواعلی حکومتو تشکیلات

د کابل ولایت

و ، ج محمد اسمعیل خان	د کابل دولايت والی
ع ، ص سید حبیب خان	مستوفی
ح ، محمد نعیم خان	دامنځي قوما ندان
ف ، عبدالجلیل خان	دمرافعی دمحکمی فاضی
ع ، ص غلام حیدر خان	د گمرک رئیس
ع ، احمد شاه خان	دمعا برو عمومی مدیر
« ، عبدالقیث خان	دتعمیراتو عمومی مدیر
ص ، عبدالباقی خان	دتجریراتو مدیر
« ، امین الله خان	داحصا ټیپي مدیر
« ، علی محمد خان	دتفتیش داحصا ټیپي مدیر
« ، محمد رفیق خان	د کابل دفواندعامی دکنترول دمديریت کفیل :
ح ، عبدالیکریم خان	دژاندار مې غنډ مشر
ش ، امیر محمد خان	دیو لیسو سرما مور
ع ، عبدالغالی خان	دمحسب دصنائعو عمومی مدیر
ص ، سیدبها و الدین خان	دقوما ندانی دجزا مدیر

د کابل کانتونه

د حقو قو مدیر : « ، محمد شاه خان
 د قوماندانی د مخصوص قلم مدیر : « ، محمد سرور خان
 د تعلیم اود تربیې د مدیر کفیل : ش ، حبیب الله خان

د کابل د ولایت مربوطه لوی حاکمان :

د شمالی لوی حاکم د حاکم اعلا پورته : ع ، ع ، ص عبد الصمد خان
 د غزنی لوی حاکم : ع ، ع عبد الشکور خان
 د دایز ننگی : « ، « سید عباس خان
 د لوگر : « ، « احمد علیخان
 د پروان د : « ، « محمد عمر خان کفیل

د قندهار ولایت

نائب الحکومه : و ، ج محمد قاسم خان
 مستوفی : ع ، ص عبد الاحد خان
 دامینې د قوماندان کفیل : ح ، نیاز گل خان
 د گمرک رئیس : ع ، ص محمد عزیز خان
 د معارفو : « ، « برهان الدین خان
 د منازعاتو د فیصلی رئیس : « ، « غلام فاروق خان
 د تجارتی اطاق رئیس : « ، « حاجی عبدالله خان
 د تجریراتو مدیر : ص ، محمد سرور خان
 د مخابراتو : « ، « گل احمد خان
 د خارجه د چارو مدیر : « ، « محمد رفیق خان
 د احصائیې : « ، « ضیاء الدین خان
 د صحیفې : « ، « محمد آصف خان
 د کړهڼې : « ، « غلام محمد خان
 د حمل و نقل : « ، « عبدالله خان
 د عایداتو د مالیې : « ، « میر سکندر خان

د قندهار مربوطه لوی حاکمان

د کبر شک لوی حاکم : ع ، خ سید غلام رسول خان
 د ارزگان : « ، « یابنده محمد خان
 د قلات : « ، « محمد رفیق خان

دهرات ولایت

و ، ج عبدالله خان	:	نائب الحکومه
ع ، ص سيد کمال خان	:	مستوفی
ح ، عبدالقادر خان	:	دامنیه قوماندان
ف ، احمد عليخان	:	دمرافعی دمحکمی قاضی
ع ، ص عبدالرحيم خان	:	دمعارف رئیس
» ، « حاجی محمد عظیم خان	:	دگمرک رئیس
ص ، محمد اشرف خان	:	دخارجہ چارو مدیر
» ، سيد سلطانتخان	:	دصحبی
» ، عبدالقدیر خان	:	دتحریراتو
» ، محمد زمانخان	:	دکرهنی
» ، عبدالظافر خان	:	داحصائیه
» ، فیض محمد خان	:	» « دتفتیش
» ، غلام حضرت خان	:	دحمل و نقل
» ، عبدالرحيم خان	:	دقوائد عامی دمدير کفیل
» ، حبيب الله خان	:	دعايداتو دمالیهی مدیر
» ، امير محمد خان	:	دمخبراتو
ع ، ص سيد محمدخان	:	داطاق تجارت رئیس
» ، « عبدالقادر خان	:	دتجارتی دمنازعاتو دفیصلی رئیس
ص ، مير غلام محمد خان	:	دنشریاتو مدیر
» ، عبدالمنان خان	:	دکورسو
» ، ملا گل خان	:	داستخباراتو مامور

دمزار شریف ولایت

و ، ج گل احمد خان	:	نائب الحکومه
ع ، ص عبدالکریم خان	:	مستوفی
ح ، سيد کمال خان	:	دامنیه قوماندان
» ، باز محمد خان	:	دحدودو دژاندارمیهی دقوماندان کفیل
ف ، عبدالرحمن خان	:	دمرافعی دمحکمی قاضی

ص ، عبد السمع خان	:	د تحریر اتو مدیر
« ، عبد الرسول خان	:	د معارفو
« ، نقیب الله خان	:	د فوائد عامې مدیر
« ، صفر علیخان	:	د صحیفې
« ، محمد اسلم خان	:	د احصائیې
« ، محمد علیخان	:	د کرهڼې
« ، غلام دستگیر خان	:	د مخابراتو
« ، عبدالقدیر خان	:	د عایداتو د مالیې مدیر
« ، غلام داؤد خان	:	د معدن مدیر
« ، میر محمد سعید خان	:	د حمل و نقل
« ،	:	د گمرک مدیر
ع ، ص تاج محمد خان	:	د تجارتی اطاق رئیس
« ، ص عبدالاحد خان	:	د منازعاتو د فیصلې
« ، ص نور محمد خان	:	د روضی شریفی د چارو رئیس
ص ، عبدالاحد خان	:	د استخباراتو مامور
« ، حاجی محمد سلیم خان	:	د موزیم
« ، عبدالرحیم خان	:	د تلگراف منتظم

دمزار شریف د ولایت مربوطه لوی حاکمان :

ع ، ع ، محمد صدیق خان	:	د شبرغان لوی حاکم
« ، « ، محمد محبوب خان	:	د بلخ
« ، « ، سراج الدینخان	:	د ایبکو

د قطن ولایت

و ، ج عبدالحکیم خان	:	نائب الحکومه
ع ، ص نور محمد خان	:	مستوفی
ش ، دین محمد خان	:	د امنیتي د قوماندانی کفیل
ف ، یابنده محمد خان	:	د مرافعی د محکمې قاضی
ع ، نور محمد خان	:	د کرهڼې د تجر بودلجای عمومی مدیر

د کابل کالنی

د املاکو د مدیریت کفیل	: ص ، محمداسلم خان
د صحیبي مدیر	: « ، عطا محمد خان
د عایداتو د مالیي مدیر	: « ، شیر احمد خان
د گمرک مدیر	: « ، محمود خان
د خارجه د مدیریت کفیل	: « ، عبدالقدوس خان
د استخباراتو مامور	: « ، محمدعالم خان
د ثرخیلو د لرگبو رئیس	: ع ، ص ولی محمد خان

د جنوبی ولایت

تنظیمیه رئیس او عسکری قوماندان	: ع ، ش محمد قاسم خان
مستوفی	: « ، ص قطب الدین خان
د امنیې د قوماندانی کفیل	: ش ، محمدزمانخان
د مرافعی د محکمې قاضی	: ف ، فضل الرحمن خان
د خارجه چارو مدیر	: ص ، محمدزمانخان
د گمرک مدیر	: « ، حنیب الله خان
د صحیبي »	: « ، د کتور غلام ذکریا خان
د معارف »	: « ، عبدالعزیز خان -
د فواعد عامی مدیر	: « ، مدد خان
د مختبراتو »	: « ، عبدالواحد خان
د قبائلو »	: « ، محمداسلم خان
د استخباراتو مامور	: « ، روشندل خان
د ناقلمو »	: « ، محمداسلم خان
د حمل و نقل »	: « ، عزیز احمد خان

د میمنې اعلیٰ حکومت

د حاکم اعلیٰ و کیل	: ع ، ع ، ص سعادت خان
سررشته دار اعلیٰ	: « ، ص عزیز احمد خان
د ژاندارمې قوماندان	: ح ، سردار محمد خان
د امنیې د قوماندان و کیل	: غ ، عبدالشکور خان

دمملکتی دوائرو تشکیلات

د مرافعی د محکمې قاضی	: ف ، عبدالرحمن خان
د مالګې د معدن عمومی مدیر	: ع ، سید محمد سرور خان
د معارف مدیر	: ص ، عبدالقیوم خان
د فوآند عامې »	: » ، محمد حسین خان
د شفاخانی سرطیب	: » ، د کتور حافظ احمد علیخان
د عایداتو د مالېې مدیر	: » ، حبیب الله خان
د ګمرک »	: » ، میرا کبر خان
د تحریراتو مامور	: » ، فضل محمد خان
د احصائیې »	: » ، محمد انور خان
د استخباراتو »	: » ،
د ګرهنی »	: » ، آقارحیم خان
د مخا براتو »	: » ، عبدالقیوم خان
د منازعاتو د فیصلی رئیس	: ع ، ص سید کمال خان

د فراه اعلی حکومت

حاکم اعلی	: ع ، ع ، ص عبدالملیخان
سررشته دار	: » ، ص محمد عثمان خان
د مرافعی د محکمې قاضی	: ف ، امین الله خان
د امنیې د قوماندان کفیل	: ش ، غلام بی و والد ینخان
د معارف مدیر	: ص ، عبدالصمد خان
د عایداتو د مالېې مدیر	: » ، عبدالخالق خان
د صحیې مدیر	: » ، محمد اسماعیل خان
د فوآند عامې د مدیر کفیل	: » ، عبدالله خان
د مطبوعاتو مامور	: » ، عبدالقادر خان
د تحریراتو »	: » ، محمد امانخان
د مخا براتو »	: » ، محمد اسحاقخان
د ګمرک »	: » ،
د احصائیې »	: » ، عبدالعزیز خان
» د تفتیش »	: » ، محمد شریف خان
د خزانې »	: » ، محمد عزیز خان

د بدخشان اعلیٰ حکومت

ع ، ع ، ص جمه خان	حاکم اعلیٰ
ف ، محمد غوث خان	دمرافهې دمحکمې قاضی
ص ، فیض محمد خان	د کنترول مدیر
ح ، دین محمد خان غنوه مشر	د ژاندارمهې قوماندان
ص ، عطاء محمد خان	د تحریر اتومامور
د ، عبدالعزیز خان	د احصائیې د تفتیش مامور
» ، سید عطاء محمد خان	د فوائد عامی مامور
» ، شیر محمد خان	د سرورزو د خریداری مامور
» ، عبدالعزیز خان	د کرهنې د خانګې سرکاتب
» ، داد محمد خان	دمعار قومامور
» ، شیر محمد خان	دمخبر اتو »

دملی دوائر و تشکیلات

دملی شوراعالی ریاست

الف - رئیسہ ہیئت:

رئیس	: ع ، ج عبدالاحدخان
لمری معین	: » » ص جلال الدینخان
دوہم	: » » سید ابوالغیرخان
منشی	: » » عبداللطیف خان
دمنشی معاون	: » » محمد انور خان
دمجلس سرکاتب	: » » محمد داؤدخان
دکنٹرول مامور	: » » محمد حسین خان
داجرائی سرکاتب	: » » محمد عمر خان
داورا قومامور	: » » فیض محمدخان

ب - دیندخمی دوری و کیلان :

دکابل دمرکز وکیل	: ع ، محمد زمانخان
دشش گروہی	: » » عبدالسبحان خان
دیفمان	: » » محمد ایوبخان
دلوگر	: » » محمد عمر خان
دور دک	: » » محمد اسماعیل خان
دمیدان	: » » عبدالرؤف خان
دسروبی	: » » غلام صدیق خان
دچاریکار	: » » محمد اعظم خان
دجبل السراج	: » » ذوالفقار خان
دکوهدامن	: » » عبد الفنی خان
دتنگاب	: » » حبیب اللہ خان
دتجراب	: » » بہادر خان
دسیقان و کہمرد	: » » محمد یوسف خان
دپنجشیر	: » » میرزا عبدالحمید خان

ع ، ج عبدالاحدخان دشور اد ریاست رئیس
S.Ex. Abdul Ahad Khan Président
du Parlement.

د باميان	و کيل	ع ، سېد محمد طاهر شاه خان
د سرخ ويا رسا	»	» ، سيد غلام حيدر خان
د غور بند	»	» ، ميرزا محمد صديق خان
دمقر	»	» ، حاجي عبدالقيوم خان
دغز نۍ	»	» ، محمد صفر خان
دده شين کتواز	»	» ، محمد ابراهيم خان
دکوچۍ	»	» ، محمد يونس خان
د دايز ننگۍ	»	» ، سيد غلام رضا خان
دپسو د	»	» ، مير محمد عليخان
دبکاو لنک	»	» ، ميرزا نوروز علي خان
دقندهار دمر کر	»	» ، محمد عزيز خان
ددند	»	» ، فقير محمد خان
د کدني	»	» ، محمد کلیم خان
دترين	»	» ، صالح محمد خان
دارغستان	»	» ، يار محمد خان
ددهله	»	» ، محمد يعقوب خان
ددراوډ	»	» ، دوست محمد خان
دگرشک پشته رود	»	» ، دين محمد خان
دموسي قلعه زمين داور	»	» ، محمد موسی خان
دگر مسير	»	» ، يار محمد خان
دگزاب	»	» ، لعل محمد خان
دارزگان	»	» ، غلام رضا خان
دترنک وچلندک	»	» ، سيف الله خان
داجر ستان	»	» ، گل داد خان
دقلات	»	» ، عبدالرشيد خان
دپشته رود د کوچۍ	»	» ، محمد لعل خان
دقلات د کوچۍ	»	» ، عبدالسلام خان
دهرات دمر کر	»	» ، حاجي محمد عمر خان
دغورات	»	» ، دين محمد خان

دشین دند	و کیل	ع ، عبدالجیب خان
دغوریان	»	» ، عبدالظاهر خان
د کتک و گلران	»	» ، عبدالواسع خان
داوبه	»	» ، شاه گل خان
دتولک	»	» ، محمدامین خان
دقنعه نو	»	» ، سلطان محمد خان
دشهرک	»	» ، عبدالحکیم خان
دچیچران	»	» ، حاجی عبدالقدوس خان
دبالامرغاب	»	» ، عبدالقادر خان
دمزارشریف دمرکز	»	» ، حاجی عبدالرزاق خان
دنهرشاهی و کشنده	»	» ، سید حسین خان
دسنگ چارک	»	» ، وصال الدین خان
دتاشقرخان	»	» ، سید مراد خان
دآبیک	»	» ، سید محمد صادق خان
دسرپل	»	» ، عبدالجبار خان
دآقچی	»	» ، عبدالبصیر خان
ددولت آباد	»	» ، قاری غلام رسول خان
ددره صوف	»	» ، سید سکندر شاه خان
دشبرغان	»	» ، محمد سعید خان
دبلخ	»	» ، محمد رسول خان
دخن آباد دمرکز	»	» ، محمد محسن خان
دقندوز	»	» ، عبدالحی خان
دنهرین	»	» ، سید محمد خان
داندراپ و خوست و فرنگک	»	» ، میر محمد حسن خان
دتالقان	»	» ، عبدالغلی خان
دحضرت امام صاحب	»	» ، داراب خان
دچال و اشککش	»	» ، میر عبدا نوهاب خان
دغزری	»	» ، سید عمر خان
دبدخشان دمرکز	»	» ، لطف الله خان
دزستاق	»	» ، مولوی نجم الدین خان
دینگگی قلعه	»	» ، محمد نبی خان

دمجلس اعیان ریاست

رئیسہ ہیئت:

رئیس : ع، ج، س، ع، فضل احمد خان «مجددی»
 لہری معاون : «
 دوم : «
 دمجلس منشی : ع، میرزا محمود خان

دمجلس اعضاء:

عضو : ع، حافظ عبدالغفار خان
 : «، عطاء محمد خان
 : «، عبدالحکیم خان
 : «، معاذ اللہ خان

: «، شرف الدین خان ع، ج، س، ع، فضل احمد خان «مجددی» در ریاست اعیان و رئیس

S. Ex. Fazl Ahmad Khan
 Président du Sénat

: «، جان محمد خان
 : «، ایشن امان الدین خان
 : «، آخندزادہ محمد رسول خان
 : «، عبدالغفور خان
 : «، حاجی عبدالحکیم خان
 : «، عبدالستار خان
 : «، علی احمد خان
 : «، محمد حسن خان
 : «، نظر محمد خان
 : «، محمد اکبر خان
 : «، خواجه جانگل خان
 : «، محمد اسحق خان
 : «، عبدالحکیم خان
 : «، عبدالجبار خان
 : «، محمد میر خان
 : «، بشیر احمد خان
 : «، ک، روپڑہ خان

د حضور دواثر

د دربار وزارت

وزیر ع، ج والا حضرت سردار احمد شاه خان

معین ع، ج محمد حیدر خان دتشریفاتو

عمومی مدیر عبدالرشید خان

دتشریفاتو معاون ص، محمد اکرم خان

» » عبداللہ خان

د تنظیماتو مدیر عبدالرحیم خان

» » معاون محمد و ما نجان

د کسترویل مدیر میراحمد الدین خان

ددواخانی مدیر میر عبدالقنی خان

دتحریراتو

اوداوراقو مدیر محمد عظیم خان ع، ج والا حضرت سردار احمد شاه خان

د نقلیې مدیر میر اکبر خان ددریاز وزیر

د کارخانی ناظر حاجی نظر محمد خان S. A. Ahmad Chah Khan ministre

دمخصوص قلم مامور میر علی احمد خان de la Cour

د شاهانه حضور مصاحبین

سردار محمد حکیم خان ع، س

محمد اکبر خان » »

سلطان احمد خان » »

عبدالرزاق خان » »

حاجی نواب خان » »

شاہی دارالتحریر

د حضور سرمنشی : ع، ج، س، ع محمد عمر خان
 د سرمنشی مشاور : ع، ص سراج الدین خان
 د لہری خانگی مدیر : « ، « حافظ نور محمد خان
 د دوہمی : « ، « ، « عبدا لقدس خان
 د اوراقو : « ، « ، « غلام قادر خان
 د ملو کمانہ : « ، « ، « مولوی صالح محمد خان
 د ہیئت د کورس معلم : « ، « ، « مولوی صالح محمد خان

د شاہانہ حضور حربی سریاوری

سریاوری : ع، ش عبدالغفور خان لہری فرہ مشر
 حربی یاور : ح، محمد حسین خان « غلام مشر
 « ، « ، « ش، گلبدین خان کند کشر
 « ، « ، « در محمد خان

ع، ج، س، ع محمد عمر خان د شاہانہ حضور سرمنشی
 S.Ex. Mohd Omar Khan Secrétaire
 Général de S.M.

د بلدیو رئیسان

د گابیل د بلدیو رئیس کفیل : ع، س، عزیر اللہ خان
 د قندھار : « ، « ، « محمد امیر خان
 د هرات : « ، « ، « عبداللطیف خان
 د مزار شریف : « ، « ، « عبدالکریم خان
 د فطغن : « ، « ، « عبدالستار خان
 د مشرفی : « ، « ، « حب علی شام خان
 د جنوبی : « ، « ، « نیاز محمد خان
 د میمنی : « ، « ، « عبدالرحمن خان
 د نرسار : « ، « ، « شیر احمد خان

د داخلي روزنامو، محلو او جرائدو مديران

الف مړ کس :

- د اصلاح روزنامه : مدير ښاغلي محمد فابريخان (نره کي)
د انيس « » : او د امتياز خاوند ښاغلي محمد عثمان خان (صديقي)
د آريانا-مياشتني مجله : « او مؤسس ښاغلي احمد علي خان (کهزاد)
د کابل « » : « ښاغلي گل پاچا خان (الف) د پښتو ټولني صحافت له خانګه نشريږي.
د اقتصاد « » : « ښاغلي غلام دستګير (اوريا) د ملي اقتصاد د وزارت د انطاعاتو
له عمومي مديريت څخه نشريږي.
د اردو مجله « » : له رياست اړکياخريه څخه نشريږي
د دروغتيا « » : د حفظ الصحې د عمومي مديريت د نشریاتو له خانګي نشريږي
د پښتون زغ « » : د راديو د نشریاتو له خانګي نشريږي
د افغانستان دري مياشتني مجله : (د نشریاتو د دريمې خانګي نشريږي)

ب - و لايات :

- د طلوع افغان د قندهار روزنامه : مدير ښاغلي محمد يوسف خان (ايازی)
د اتفاق اسلام د هرات « » : « محمد هاشم خان (پرديس)
د بيدار د مزار شريف هفته واره جريدې « » : « عبدالصمد خان (جاهد)
د اتحاد قطغن « » : « سيد مسعود خان (پوهنيار)
د مشرفي اتحاد « » : « کميل ښاغلي عزيز الرحمن خان (سيفي)
د دورانګه د جنوبي « » : مدير ښاغلي محمد ارسلان خان (سليمي)
د ستوري د ميمني « » : « مير غلام احمد خان (صالحی)
د بدخشان « » : « مير امين الدين خان (انصاری)

د افغانستان بانک

۱۔ عالی شورا هیئت :

عاج محمد محمد خان دملی وزیر	نمبر
« « « علي محمد خان دملی چارو وزیر	دستور ۱۰۱
« « « غلام نجیب خان دملی دواګرافو وزیر	»
« « « محمد کبير خان دملی عامی وزیر	»
« « « سنجیب الله خان دملی دوزار دملی	»
« « « غلام صیدر خان دملی د ریاست دملی	»
« « « غلام غوث خان دملی اقتصاد دوزار د دوهم معین	»

۲۔ د نظار هیئت :

عاج محمد ابو هاشم خان د مالی دوزار د دوهم معین	عضو
« « « عبدالجبار خان (عزیز) دملی اقتصاد دوزار د دوهم معین	»
« « « غلام مجتبی خان دملی دواګرافو د رئیس	»
« « « محمد انور خان دوزار د مالی د اسراپتی عمومی مدیر	»
« « « عبدالغفور خان » » د کنترول	»
« « « محمد عثمان خان د دواګرافو د مالی د ریاست د اسراپتی عمومی مدیر	»
« « « محمد عثمان خان د دوزار د نظار د اسراپتی عمومی مدیر	»

۳۔ ذخیری پشتمانی ، اودبان کنونو د دفتر د اسراپتی د رئیس :

عاج محمد نوروز خان د مالی وزیر	عضو
« « « غلام مجتبی خان د محاسبات د دفتر د رئیس	»
« « « سردار محمد عمر خان د اسراپتی د رئیس	»
« « « عبدالکریم خان (حظانی) د دواګرافو د رئیس	»
« « « نظر محمد خان د دواګرافو د رئیس	»
« « « میر محمد علی خان دملی شورا وکیل	»
« « « حاجی عبدالصبر خان » »	»

امور وزارت حربيه

امور عسکری از توجه مخصوص ذات همايونی و زحمت کشي های شباروز والا حضرت سپه سالار غازی وزير حربيه سال بسال روبه بهبود گذاشته و علاوه از اينکه اردوی شاهانه در تامين امنيت رول روز افرونی ميگيرد، انتظامات آن از هر حيث رو بر قری ميباشد - اينك شمه از اجرا آت سال ۱۳۲۴ وزارت حربيه و مربوطات آنرا با اطلاع ميرسانيم .

۱- امور تشکيلاتي

- ۱- تشکيل کورس ضابطان طويچي به داخل کورس عالی .
 - ۲- تشکيل کورس دواسازی .
 - ۳- تشکيل کورس موقتي اسلحه ثقیله .
 - ۴- تشکيل کورس موقتي مخابره .
 - ۵- تشکيل و اصلاح بعضی جزواتها نظر به مقتضی عصر و اسلحه جديد .
 - ۶- توسعه شعبه اخذ عسکر رياست اردو به مدیریت عمومی و اخذ عسکر و احتیاط .
- ۲- امور تعليم و تربيه .
- ۱- فراغت يك عده ضلاب مکتب حربيه .
 - ۲- فراغت دوره سوم کورس ضابطان صحيه و خورد ضابطان مکتب صحيه و بيطار به .
 - ۳- فراغت دوره چهارم مکتب مخانيکي حربيه .
 - ۴- فراغت دوره سوم کورس مامور حساب و آغاز دوره چارم .
 - ۵- اکمال تحصيل دوره چارم کورس موزیک .
 - ۶- شمول و فراغت يك عده ضابطان مرکز و اطراف در کورس اسلحه ثقیله بيانه و مخابره .
 - ۷- ورود يك عده ضابطان فارغ التحصيل از اکادمی حربيه آقره به وطن .
 - ۸- اعزام يك تعداد ضابطان و خورد ضابطان برای تحصيل و ستاز در صنوف مختلفه عسکری در اردوی هند .
 - ۹- استحصال نتیجه مثبت از کورسهای اکابر قطعات و تقديم يك عده بزرگ جوانان باسواد برای مملکت که در ضمن فرا گرفتن تعليمات عسکری خواننده و نویسنده نیز شده اند .
 - ۱۰- موفقيت کورسهای سمستر ششم پشتوی وزارت حربيه و تعيين يك کومسيون مرکب از پشتوی وزارت حربيه و نمايندگان رياست مطبوعات و وزارت معارف برای امتحان و بازديد کورسهای پشتو و اکابر قطعات اطراف اعزام گردیده که عنقریب نتيجه آن نشر خواهد شد .
- ۳- امور نشرات عسکری .
- در ضمن اثرات عسکری با وجود بحران وقت مواد طباعتي يك تعداد تعليمات مه ها

و اثرات مختلفه عسکری و مخصوصا يك عده کتب برای تدریسات کورس عالی حربی طبع و نشر شده است .

۴- امور معاملات ذاتیه .

- ۱- تغییر و تبدیل و مقرریها در قطعات، دوائر و موسسات اردو .
- ۲- ترتیب لسته های مستحقین ترفیع و اجرای ترفیع آنها .
- ۳- سوق يك عده صاحبمنصبان و منسوبین اردو را به تقاعد و معرفی آنها بمديریت تقاعد .

۵- امور صحیه .

- ۱- توريد يك مقدار مكفی ادویه و سامان جراحی .
- ۲- واكسناسیونهای اجباری و موسمی در قطعات و موسسات اردو .
- ۳- توريد يك مقدار بزرگ آنتی لاوس بودرو آنتی ملاریا کریم و توزیع آن به قطعات با هدایتنامه های صحی راجع به طرز استعمال آنها .
- ۴- تعیین واعزام يك هیئت صحیه بفرض آموختن مجادله ملاریا به هند .
- ۵- اصلاحات لازمه در امور اخذ استانتستیکهای صحیه در اردو .
- ۶- ترتیب تعلیماتنامه قابلیت بدنی اردو که عنقریب مراتب اصولی راضی و نشر میشود .
- ۷- تجدید در امور حسابی ادویه شفاخانه عسکری .
- ۸- تعدیل اوزان مختلفه ادویه به اوزان سیستم متریک .
- ۹- تهیه و خریداری وسائط شفاخانه برای وزارت حربیه و قوای مرکز

۶- امور لوازم

- ۱- تهیه و تدارک البسه و تجهیزات اردو بقراریکه در نظر بود .
 - ۲- تعیین کومیسین غورو تدقیق در مدیریت تقاعد .
 - ۳- تنظیم و تشکیل دفتر کوپراتیف عسکری که مقدمات آن از سنه ۱۳۲۳ گرفته شد بود .
- و توريد يك مقدار اشیای احتیاجیه ضابطان از خارج و تنظیم مغازه کوپراتیف در کلوب عسکری .

۷- امور اسلحه و جبه خانه

- ۱- تدارک و خریداری يك عده اسلحه جبه خانه و مالزمه حربیه از خارج .
- ۲- تدقیق و معاینه فنی اسلحه از طرف کومیسین تدقیق و معاینه .
- ۳- فرمایش يك تعداد طیاره های تعلیمی برای مکتب هوا بازی .

د حزب په لوړ وزارت کښې مهمې مقرري

ع ، ش محمد عليخان فرقه مشر چه د لوازمو
دریاست کښل مقرر شويدي

ع ، ش س ، ا اسدالله خان د حزب
د عموميه آرگانو رئيس

ع ، ش پير محمد خان دوهم فرقه مشر
چه لمړې فرقه مشر شويدي

ع ، ش عبدالغني خان د قواي مرکز د لمړي
فرقي فرقه مشر چه د قواي مرکز په قومانداني
مقرر شويدي

د حزب په لور وزارت کښې مهمې مقرري

ع ، ش محمد علم خان دوهم فرقه مشر او د فنډهار
د فرقي قوماندان چه لمړي فرقه مشر شويدي

ع ، ش عبداللہ خان دوهم فرقه مشر او د دقومي
ديوان حزب رئيس چه لمړي فرقه مشر شويدي

ع ، ش غلام دستگير خان لمړي غنډ مشر او د جري
فابريکي عمومي مدير چه دوهم فرقه مشر شويدي

ع ، ش عبدالحميد خان لمړي غنډ مشر او د محاکماتو
رئيس چه دوهم فرقه مشر شويدي

دحرب په لور وزارت کښې مهمې مقرري

ع ، ش محمد گل خان لمړی غنيم مشر او د هرات
د فرقي قوماندان چه دوهم فرقه مشر شويدي

ع ، ش عبدالاحد خان فرقه مشر چه
داردو په رياست مقرر شويدي

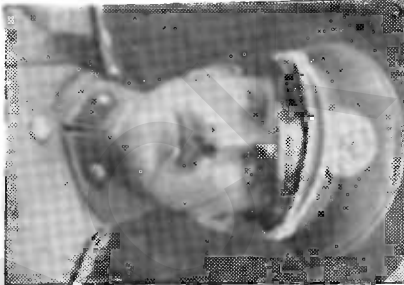
ع ، ش نصر الله خان لمړی غنيم مشر
چه دوهم فرقه مشر شويدي

ع ، ش غلام جيلاني خان لمړی غنيم مشر او د فراه
د فرقي قوماندان چه دوهم فرقه مشر شويدي

د حوږ ب په لود وزارت کښي مهی مقرر دی

ح ۰ خوشدل خان دوهم غښه مشر
چېه لمری قنده مشر شوی دی

ح ۰ غلام محمد خان دوهم قنده مشر چه دهرات
په فرقه کښي لمری غښه مشر شوی دی

ح ۰ محمد آصف خان غښه مشر چه ده ارازه
د ریاست معاون مشر شوی دی

دحرب په لور وزارت کښې مهمې مقرري۔

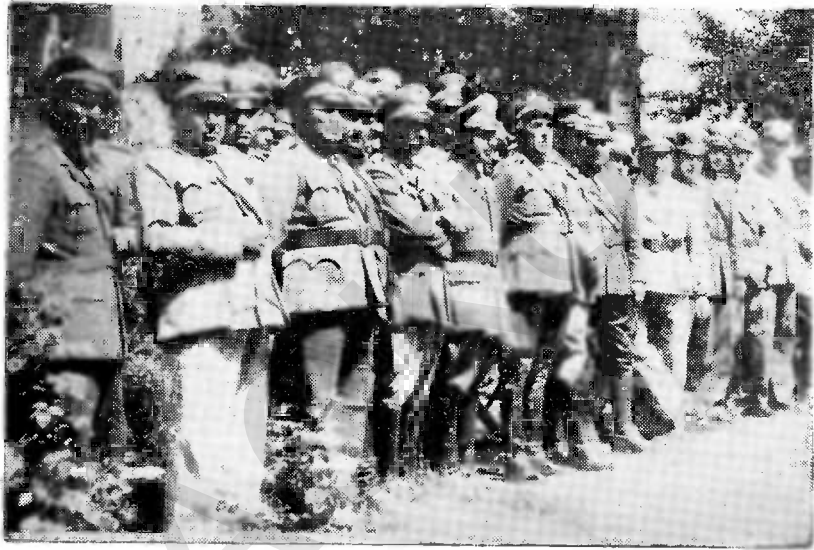
ح ، شیر احمد خان کښې کمشر چه د فندهار
په فرقه کښې دوهم غڼد مشر شوی دی

ح ، عبدالرحمن خان دوهم غڼد مشر
چه لمړی غڼد مشر شوی دی

ح ، عبدالاحد خان کښې کمشر چه د جنوبی په
قول اردو کښې دوهم غڼد مشر شوی دی

ح ، محمد افضل خان کښې کمشر اود کورسو
دمدیریت معاون چه دوهم غڼد مشر شوی دی

والاحضرت دحرب وزیر اود اردو نور ارشد صاحب منصبان دتویچی
دتعلیمگاه دشها دتنامو دتوزیع په ورخ

فرقہ مشران ثانی کہ فرقہ مشراول شدہ اند.

- ۱ - ع ، ش پیر محمد خان فرقہ مشر اول
- ۲ - ع ، ش عبدالقیوم خان فرقہ مشر اول رئیس حربی
- ۳ - ع ، ش عبدالله خان فرقہ مشراول رئیس دیوان حرب دائمی
- ۴ - ع ، ش محمد علم خان فرقہ مشر اول قوماندان فرقہ (فند ہار)

غند مشران اول کہ فرقہ مشر ثانی شدہ اند.

- ۱ - ع ، ش عبدالحمید خان فرقہ مشر ثانی رئیس محاکمات
- ۲ - ع ، ش غلام دستگیر خان فرقہ مشر ثانی مدیر عمومی قابریکہ حربی
- ۳ - ع ، ش محمد گل خان فرقہ مشر قوماندان فرقہ (ہرات)
- ۴ - ع ، ش ، غلام جیلانی خان فرقہ مشر ثانی قوندان فرقہ (فراہ)
- ۵ - ع ، ش نصر اللہ خان فرقہ مشر ثانی

غند مشران ثانی کہ غند مشراول شدہ اند.

- ۱ - ح ، غلام محمد خان غند مشر اول در فرقہ ہرات
 - ۲ - ح ، عبد الرحمن خان غند مشر اول در فرقہ ہرات
 - ۳ - ح ، شامحمد خان غند مشر اول در فرقہ مشرقی
 - ۴ - ح ، محمد حسین خان غند مشر اول
 - ۵ - ح ، خوشدل خان غند مشر اول در بست مرکز وزارت
- کند کمشر ان و معادل آن کہ بہ غند مشری ثانی و معادل غند مشری ثانی ترفیع کردہ اند .

- ۱ - ح ، شیر احمد خان غند مشر ثانی در فرقہ فند ہار
- ۲ - ح ، محمد افضل خان غند مشر ثانی معاون مدیر یت کورسہا
- ۳ - ح ، عبد العزیز خان غند مشر ثانی فرقہ قطغن
- ۴ - ح ، عبد لا حمد خان غند مشر ثانی قول اردوی جنوبی
- ۵ - ح ، عبد اللہ خان غند مشر ثانی فرقہ مشرقی
- ۶ - ص فقیر محمد خان سر بیطار نقایہ وزارت مامور (۴) معادل غند مشر ثانی
- ۷ - ص ظہرال دین خان عضو ہیئت خریداری وزارت حربیہ مامور (۴) معادل غند مشر ثانی

امور وزارت خارجه

وزارت امور خارجه بتأسی از نظریات ذات شاهانه و کابینه وزراء درین سال بیشتر سیاست دوستانه خود را با تمام ممالک بالخاصه همسایگان اساس اجرا آت خویش قرار داده و در راه حفظ و تشد مزید متا سببات خود صرف مساعی کرده است .

اجراآت مهمه که در مزور سال ۱۳۲۴ از طرف شعبات وزارت خارجه بعمل آمده قرار آت است :

ب ، شعبه دوم مدیریت عمومی سیاسی :

در آغاز سال جاری با توافق نظر و تصمیم دولت پادشاهی افغانستان و حکومت اتحاد جما هیر اشتراکیه شوروی برای معاینه بندهای چوبک و چیله کمر شوروی و تیم تیه افغانی کیسیون مختلط به تفصیل ذیل فرستاده شده بود .

- الف - بتاريخ ۲۳ حمل هیئت اعزامی سرحد مرکب از اشخاص ذیل است :
 - ۱ - ع ج محمد کبیر خان وزیر فوآند عامه رئیس هیئت
 - ۲ - ص فضل احمد خان مدیر شعبه دوم سیاسی وزارت امور خارجه عضو اول هیئت
 - ۳ - « علی احمد خان مهندس وزارت فوآند عامه عضو دوم هیئت .
 - ۴ - « سید محمود خان کاتب وزارت امور خارجه عضو سوم هیئت .
 - ۵ - « محمد هاشم خان ترجمان لسان روسی عضو چهارم هیئت .
 - ۶ - « مستر الکزن ندر انجنیر وزارت فوآند عامه وابسته به هیئت افغانی .
- هیئت شوروی

- ۱ - آقای سوید یرنکو کمیسار نقلیه بحری - رئیس هیئت شوروی
- ۲ - « کوزنتسوف کفیل کمیسار ملی نقلیه بحری عضو هیئت .
- ۳ - « ایگوروف انجنیر آبیاری عضو هیئت .
- ۴ - « ورونیکوف غنمد مشر اول عضو هیئت .
- ۵ - « ما کاروف غنمد مشر ثانی عضو هیئت .

ب - بتاريخ ۲ سرطان مجدداً هیئتی به سر حد برای معاینه بندهای مذکور مرکب از

اشخاص ذیل فرستاده شد .

هیئت افغانی :

- ۱ - ع. ج. محمد کبیر خان وزیر فواید عامه رئیس هیئت
- ۲ - ص. محمد تقسیم خان مدیر شعبه ۴ سیاسی وزارت خارجه معاون هیئت
- ۳ - مستر الک-زاندر انجنیر وزارت فواید عامه عضو هیئت
- ۴ - « کیس انجنیر »
- ۵ - ص. سید محمود خان سکرتر وزارت امور خارجه عضو هیئت
- ۶ - « فتح محمد خان معاون انجنیر وزارت فواید عامه عضو هیئت
- ۷ - « جان خان معاون » « عضو هیئت
- ۸ - « میر غلام حامد خان ترجمان لسان روسی » «

هیئت شوروی اشخاص فوق الذکر میباشد :

بقرار تشریحات بالا کمیسیون مختلط از طرف دولتین افغانستان و شوروی برای معاینه و بازدید بندهای دو طرف ساحل دریای پنج بتاریخهای مذکور به سرحد اعزام شده بودند چنانچه هیئت طرفین بر محل رفته بندهای دو طرف دریا را معاینه نموده و صورت مشاهدت فنی خود را به حکومت های خود راپور داده اند .

ج - شعبه ۴ مدیریت عمومی سیاسی :

موافقه تبادلۀ خریدۀ پسته - سیاسی بین افغانستان و امریکا

۱ - : وزارت امور خارجه دولت پادشاهی افغانستان و وزارت مختاری دولت متحد امریکا موافقه تبادلۀ پسته سیاسی دو جانبه مجانی را بتاریخ ۱۸ ثور ۱۳۲۴ مطابق ۸ می ۱۹۴۵ بتوسط تبادلۀ مکاتیب رسمی عقد نمودند و از تاریخ فوق الذکر مواد موافقه متذکره عملی و جریان پذیر گردیده است با اساس موافقه مذکور بین کابل و واشنگتون بسته سیاسی بصورت مجانی ارسال می گردد .

۲ - : موافقه مستقیم راجع به مخابرات رادیو تلگرافی افغانستان و منطقه اول دول متحدۀ امریکا بین کمپانی مکی رادیو نیویارک و استانسۀ رادیو تلگرافی کابل بتاریخ ۱۷ اسد ۱۳۲۴ مطابق ۹ اگست ۱۹۴۵ بواسطۀ تبادلۀ مکاتیب رسمی وزار خارجه و وزارت مختاری امریکا در کابل انعقاد پذیرفت و از آن تاریخ به بعد مخابرات مذکور با محصولات معینۀ آن جریان دارد

د - ریاست تشریفات :

الف : - ورود سفرا و نمایندگان سیاسی دول خارجه در دوره سال ۱۳۲۴ بکابل :

- ۱ - جلالتماب آقای حوا داستون سفیر کبیر دولت جمهوریه ترکیه بتاريخ ۱۰ حمل ۱۳۲۴ بکابل وارد و بتاريخ دوشنبه ۲۰ حمل ساعت ۱۱ قبل از ظهر باتشریفات معموله در قصر دلکش بحضور اشرف ملو کانه شرفیاب و اعتماد نامه خود شان را تقدیم کردند .
- ۲ - جلالتماب آقای عبدالکریم صفوت وزیر مختار دولت پاد شاهی مصر بتاريخ ۱۹ ثور ۱۳۲۴ بکابل وارد و بتاريخ یکشنبه ۳۰ ثور ساعت ۱۱ قبل از ظهر باتشریفات معموله در قصر دلکش بحضور اشرف ملو کانه شرفیاب و اعتماد نامه خود شان را تقدیم کردند .
- ۳ - جلالتماب مو سیو «سر» وزیر مختار دولت جمهوریه فرانسه بتاريخ ۲۰ ثور و ارد کابل گردیده و بتاريخ ۳۱ ثور ساعت ۱۱ نیم قبل از ظهر در قصر دلکش بحضور اشرف ملو کانه باتشریفات معموله شرفیاب و اعتماد نامه خود را تقدیم کردند .
- ۴ - جلالتماب آقای تسوشا نکیو اولین وزیر مختار و نماینده فوق العاده دولت جمهوریه چین بتاريخ ۲۰ سنبله ۱۳۲۴ با اعضای وزرا و مختاری شان بکابل وارد و بتاريخ ۳۱ سنبله ساعت ۱۱ و نیم قبل از ظهر باتشریفات معموله در قصر دلکش بحضور اشرف ملو کانه شرفیاب و اعتماد نامه خود را تقدیم کردند .
- ۵ - جلالتماب آقای ایلی ای پالمر وزیر مختار دول متحده امریکا بتاريخ ۳ عقرب ۱۳۲۴ بکابل وارد و بتاريخ سه شنبه ۱۲ قوس ساعت ۱۱ و نیم قبل از ظهر باتشریفات معموله در قصر دلکش بحضور اشرف ملو کانه شرفیاب و اعتماد نامه خود را تقدیم کردند .
- ۶ - جلالتماب آقای ارماندها نریو وزیر مختار دولت جمهوریه فرانسه بعوض جلالتماب آقای (سر) بتاريخ ۴ شنبه ۱۳ قوس بکابل وارد و بتاريخ دوشنبه ۲۵ قوس ساعت ۱۱ و نیم قبل از ظهر باتشریفات معموله در قصر دلکش بحضور اشرف ملو کانه شرفیاب و اعتماد نامه خود را تقدیم کردند .
- ۷ : جلالتماب آقای حسین علی کمال هدایت سفیر کبیر دولت شاهنشاهی ایران بتاريخ ۲۶ ر ۱۱ ر ۲۴ وارد کابل گردیده و بتاريخ شنبه ۲۶ حوت ساعت ۱۱ نیم قبل از ظهر در قصر دلکش بحضور اشرف ملو کانه باتشریفات معموله شرفیاب و اعتماد نامه خود را تقدیم کردند .

ب : صدور اگرمیان دولت شاهی مصر جلالتماب آقای محمد صادق ابو خضری را بحیث وزیر مختار خویش بدر بار کابل معرفی و اگرمیان مشارالیه صادر گردیده است .

مختصر سوانح بعضی از نمایندگان سیاسی که در دوره سال ۱۳۲۴

وارد کابل گردیده اند. -

جلال‌المتاب آقای احمد جواد سفیر کبیر ترکیه

۱- سوانح جلال‌المتاب آقای احمد جواد استون

سفیر کبیر دولت جمهوری ترکیه -

احمد جواد استون پنجاه و نه ساله می‌باشد بیست و نه سال پیشتر به مسک خارجه انتساب کرده بعد از ایفای وظایف مختلفه در مرکز لندن و پراگ بحیث سرکاتب کار نموده بالاخره بعد از ایفای وظیفه مدیریت عمومی در مرکز در سال ۱۹۳۴ بوزارت تمختاری وین تعیین و بعد از آن بوزارت تمختاری لاهی نقل کرده است و در سال ۱۹۳۹ بصنف درجه اول ترفیع و در همان سال سفارت بغداد را احراز نموده است.

۲- سوانح جلال‌المتاب آقای کمال هدایت (نصر الملک) سفیر کبیر شهنشاهی ایران

جلال‌المتاب آقای کمال هدایت سفیر کبیر ایران

جلال‌المتاب آقای کمال هدایت سفیر کبیر ایران متولد در سال ۱۲۹۸ هجری قمری و پس از فراغت از تحصیلات وارد وزارت خارجه شده بعد از چندی ادامه کار در مرکز کرد در ۱۹۲۰ میلادی به نیابت سفارت شاهنشاهی ایران در پاریس تعیین و در مراجعت از آن جادر ثانی مدتی در وزارت بخارجه مشغول کار شده اند در اول مشروطیت ایران در دوره اول و دوم مجلس شورای ملی به نمایندگی از طهران منتخب و بعد در کابینه اول مرحوم علاء السلطنه به معاونت ریاست وزراء سیس متواتر در کابینه های مرحوم علاء السلطنه - مرحوم مشیرالدوله - مرحوم مستوفی - الممالک - مرحوم صمصام السلطنه - مرحوم سپهدار اعظم بوزارت های عیدیه دادگستری - دارائی

پست و تلگراف فواید عامه منصوب و دفعاتی نیز والی فارس اصفهان و حاکم طهران بوده اند و نسبت به ماموریت‌های خارجه دفعه جهت تهیه مقدمات شناسائی دولت عراق به آن کشور مسافرت و یک دفعه نیز بسمت وزیر مختار شاهنشاهی در ژاپون تعین و مدت سه سال در آنجا بوده اند ، بعد از طرف مجلس شورای ملی به ریاست دیوان محاسبات مملکتی انتخاب و سال گذشته در کابینه جناب آقای مرتضی قلی بیات وزیر بازرگانی و پیشه و هنر و در کابینه اول جناب آقای ایراهیم حکیمی وزیر مشاور و در کابینه جناب آقای صدر وزیر دادگستری و در کابینه اخیر آقای حکیمی ایضا وزیر مشاور و اینک بسمت سفیر کبیر شاهنشاهی در دربار افغانستان منصوب گردیدند .

۲ - سوانح جلال‌التماب آقای تسوشانگیو وزیر مختار دولت جمهوری چین :

۱۹۱۸ - فارغ التحصیل موسسه تجارتي روسیه .

۱۹۱۹ - مفتش بانک چین .

۱۹۲۱ - رئیس شعبه تجارتي مدیر پست خارجه

مانچور یا .

۱۹۲۵ - جنرال قونسل در (بلاگوت چنسک روسیه) .

۱۹۳۰ - عضو هیئت مدیره خط آهن دریل

شرقی چین .

۱۹۳۱ - سکرتر عمومی بلدیة (تنتسن)

۱۹۳۵ - جنرال قونسل در (نوئی برسک روسیه) .

۱۹۳۸ - سکرتر دروزارت خارجه .

۱۹۴۰ - مدیر دائره‌اسیای غرب وزارت خارجه .

۱۹۴۲ - وزیر مختار در ترکیه .

جلال‌التماب آقای تسوشانگیو وزیر مختار چین

عمر ۴۹ سال

۳ :- سوانح جلالتماب آقای ایلی - ای پالمر وزیر مختار دول متحده امریکا :

جلالتماب آقای پالمر به ۲۹ نوامبر ۱۸۸۷ در پیرو
ویکتس (رودا لند) تولد شده است در آنجا دهی
ور سنتر و برون یو نیور سیتی تحصیل نموده
و دیپلوم بی ای را در ۱۹۰۸ حاصل نموده تحصیلات
خود را در فاکولته حقوق سوربان در ۹-۱۹۰۸
ادامه داده و دیپلوم ماستر آف دیپلوماسی از
یونیورسیتی نوارج واشنگتن در ۱۹۱۰ تحصیل کرد
در ۳۰ سپتامبر ۱۹۲۰ معاون قونسل مقرر و در ماه
آینده در انجمنی وزارت خارجه شامل گردید
حائز ماموریتهای سیاسی و فونسل معزی اله
قرار ذیل :

شهر ۱۹۱۱ - شاه دول متحده امریکا
سفارت تبرای مکسیکو

» ۱۹۲۳ - معاون و کتیل جنرال قونسل در پاریس - جلالتماب آقای ایلی - ای وزیر مختار امریکا

» ۱۹۱۶ - برتبه قونسل ترفیع و در مادرید تعیین گردیده :

» ۱۹۲۱ - قونسل در بخارست

در ۱۹۲۴ - برتبه جنرال قونسل درجه (۴) ترفیع یافت

» ۱۹۲۹ - جنرال قونسل درجه (۳) درو منکوور کانادا

» ۱۹۳۳ - جنرال قونسل درجه (۲) در یوروشلم (بیت المقدس)

» ۱۹۳۵ - جنرال قونسل و مستشار سفارت در اتاوا کانادا

» ۱۹۳۷ - جنرال قونسل درجه (اول) در بیروت

» ۱۹۴۰ - جنرال قونسل در سدنی آسترایا

بتاریخ ۲۹ جنوری ۱۹۴۵ از طرف روزولت رئیس جمهور آتوقت امریکا بچیت وزیر مختار

بکابل تعیین گردیدند

۴ : سوانح جلالتماب آقای ارماندها نریو وزیر مختار در ات جمهوریید فرانسه :-

جلالتماب آقای ارماندها نریو وزیر مختار فرانسه

جلالتماب آقای ارماندها نریو وزیر مختار
فرانسه در تاریخ دوازدهم اگست ۱۸۸۹ تولد
گردیده در ابتدا در کمیساری اعلی فرانسه
در سیری ماموریت داشته بعد ابعامت فونسل در
روستچوک - ماسکو - ریودوژانیرو - استامبول
انقره - آسویر - بحیث وزیر مختار در سن
دومینیک و اخیراً بعامت مدیر دفتر داری ها در
وزارت خارجه فرانسه کار میگرد

لیست اعضای رسمی سفارت های دربار کابل :-

اول سفارت کبرای شوروی :

- ۱ - سفیر کبیر جلالتماب آقای ایوان با کولین
- ۲ - مستشار آقای فیو دوردولیا
- ۳ - آتشه نظامی آقای ملنیکوف
- ۴ - سکر تراول آقای اینویاروف
- ۵ - سکر تردوم آقای مورادوف
- ۶ - آتشه آقای زازولین
- ۷ - آتشه آقای میکایل کور کین
- ۸ - آتشه آقای کوچکاروف
- ۹ - آتشه آقای یاول کوزنتروف

دوم سفارت کبرای ترکیه :

- ۱ - سفیر کبیر جلالتماب آقای احمد جواد اوستون
- ۲ - مستشار آقای توفیق تور کر
- ۳ - سکر تردوم آقای عضان آکچه
- ۴ - سکر ترسوم آقای اسمعیل حقی آفچوین

سوم سفارت کبرای ایران :

- ۱ - سفیر کبیر جلالتماب آقای حسن علی کمال هدایت
- ۲ - مستشار آقای عبدالصمد علی آبادی
- ۳ - سکر تراول : آقای مرتضی شریفی
- ۴ - دفتر دار آقای فیض الهی

چهارم وزارت مختار عراق :

- ۱ - وزیر مختار جلالتماب آقای ژنرال خالد الز هاری
- ۲ - سکر تر آقای خالد حمدی

پنجم وزارت مختاری برطانیه :

- ۱ - وزیر مختار جلالتماب آقای جی اف سکوایر
- ۲ - مستشار آقای جی سی ایل کرایتن
- ۳ - مستشار آقای ای اس بی شاه

- ۴ - سکرتريوم آفای بی بی دنکن
 - ۵ - آتسه نظامی آفای کلونل ای ایس لنکاسٹر
 - ۶ - آتسه اقتصادی آفای مرزاممتاز حسن قزلباش
 - ۷ - دا کتر آفای میجر آر ، دی ، میکری
 - ۸ - اورنیتل سکرتیر آفای خان محمداسلم خان
- ششم وزارت مختاری مصر :

- ۱ - وزیر مختار جلالتماب آفای عبدالکریم صفوت بی
 - ۲ - سکرتیر
- هفتم وزارت مختاری آمریکا :

- ۱ - وزیر مختار جلالتماب آفای ایلی ، ای ، پالمیر
 - ۲ - سکرتريوم آفای البرت ژورژ متیوز
 - ۳ - وایس قونسل آفای دی ، ای ، گلسن
 - ۴ - آتسه نظامی آفای ماجور ارست فرانکلین فا کس
- هشتم وزارت مختاری ایطالیا :

- ۱ - وزیر مختار
 - ۲ - شارژدافر آفای ماریو مینگرو
 - ۳ - پیش نماز آفای پادر ایژیديو کاسپانی
 - ۴ - آتسه آفای کانیچی
- نہم وزارت مختاری فرانسه :

- ۱ - وزیر مختار جلالتماب آفای ارماندهانریو
 - ۲ - سکرتريوم آفای ژورژ اولریک
 - ۳ - وایس قونسل آفای د وفا یار
- دہم وزارت مختاری چین :

- ۱ - وزیر مختار جلالتماب آفای تسوشانکیو
- ۲ - سکرتراول آفای کنگنگ نین تسو
- ۳ - سکرتريوم آفای یوہلن
- ۴ - آتسه موون فرا
- ۵ - دفتر دار چنگک بنگک آن

دخارجہ وزارت . ہمی مقرری

ع ، س عبد الرؤف خان افغانی

ع ، س محمد اکرم خان
افغانی وزیر مختار پہ روما کنہی

ع ، س حبیب اللہ خان «طرزی»
افغانی وزیر مختار پہ چین کنہی

ع ، س عبد الرؤف خان افغانی
جنرال فونسل پہ مشہد کنہی

ع ، س غلام محمد خان افغانی
جنرال فونسل پہ دہلی کنہی

دداخله وزارت مهمی مقرری۔

و.ج عبداللہ خان دہرات د ولایت د نائب الحکومت کی
کفیل چہ نائب الحکومتہ شوییدی

و.ج محمد سہ اعلیٰ خان د کابل د ولایت
کفیل چہ والی شوییدی

ع. س محمد فاروق خان د داخله وزارت
معین او اداری رئیس

و.ج عبداللہ خان د فطین د ولایت
نائب الحکومتہ

ددا خله وزارت مهمی مقرری

ح ، ش طره بازخان دوهم قرقه مشر
اودامینبی رئیس چهلبری قرقه مشر شوییدی

ح ، خواجه محمدنیم خان دوهم غنیم مشر
اودامینبی قومندان چهلبری غنیم مشر شوییدی

ح ، محمد جانخان ددا خله وزارت
شخصیه مدیر

په متفرقه دواړو کښې مقررې

ح . س . عبدالواهاجان در لې وزارت
دوهم مهين

ح . س . عبدالکریم خان «حقانی»
د تمبر دراست رئیس

ح . س . محمد امین خان «خوگجانی»
د عدلی وزارت مهین

امور وزارت داخله

امورات وزارت داخله درین سال طبق اصولنامه‌های مملکتی و تعلیمات نامه‌های اداری که برای حسن جریان امور ترتیب و به انجمن مامورین وزارت که پس از غور و مذاقه تصویب و بمنظوری مقامات صالحه رسیده تدویر و جریان داشته با تذکار از تعدیلات تیکه در تشکیلات ملکیه نظر به ایجابات اداری و رسیدگی در امور بوجه احسن عملی گردیده امنیت داخلی و ضبط و ربط امور که وظیفه اصلی این وزارت است در اثر توجه حکام و سائر مامورین و علاقه مندی و همکاری طبقات ملت تأمین شده و یکی دو واقعه که یکی در کبودیگری در هزار جات رخ داده نیز به همکاری حکومت و ملت بزودی حل و فصل یافته است و ریاست اداری مدیریت مامورین و مدیریت عمومی کنترول و مدیریت اوراق اصولنامه‌های مدیریت‌های مامورین و حاضری و رخصتی مامورین و اصولنامه استخدام و ترفیع و تقاعد مامورین ملکیه و اصولنامه اوراق تطبیق و در شعبه حساب مقررات اساسی که در دوائر کترو ملی مملکت عملی است در ساحه اجرا و در انفصال معاملات گذشته و سال جاری توجه بکار برده شده است.

ریاست امنیه در تشکیلات استخدام ضابطان امنیه بر اساس تعلیم و تحصیل مسلکی و ترفیع صاحب منصبان نظر به طی سالهای خدمت و استحصال لیاقت که بعمل آمده برای خدمت ضابطان و آمران امنیه در مناطق مختلفه میعاد تعیین و تبدیل و تغیر آنها بوقت و زمان معین مقرر گردیده است در اداره امنیه که امور حقوقی و جزائی (۲۱۲) مجبوسین در معرض اجراء آمده است مدیریت‌های پاسپورت و سرحدی طبق اصولنامه‌های پاسپورت ویزه اقامت اتباع خارجه و تعلیماتنامه‌های شعبات مذکور اجرای وظائف نموده اند مدیریت صحیه پروگرام و تعلیماتنامه‌های فنی و اداری خود را در حفظ الصحه و صاحب منصبان و افراد امنیه مملکت عملی و اجراء نموده شفاخانه‌های که تحت اثر این اداره داند است عملیات خود را بوجه احسن انجام داده است مدیریت صنعتی در تعمیم صنایع در محابس و ولایات حکومت اعلی و کلان توجه خاصی بکار برده برای حسن جریان امور صنعتی تعلیماتنامه وضع و تطبیق و اجرای آن را طرف توجه قرار داده است مدیریت لوازم در تهیه سامان و تجهیزات قوای امنیه مملکت از حاصلات صنعتی محابس و مصنوعات داخلی صرف مساعی بکار برده و تا حد ممکن در تولید سامان کوشیده رفع احتیاج نموده است ریاست احصائیه که مدیریت احصائیه و مدیریت اخذ عسکر به آن ارتباط دارد در ترتیب احصائیه و توزیع تذکره تابعیت در احضار مجلوبین عسکری طبق اصولنامه مکلفیت و تعلیماتنامه‌های جزائی متخلفین و امور دفتر داری احصائیه و تعلیماتنامه تعیین موقع خدمت مجلوبین عسکری اجراات کرده است ریاست تفتیش که مدیریت‌های اداری و تفتیش احصائیه و ولایات و حکومت اعلی جزو آن است طبق لایحه تفتیش امور اداری و تعلیماتنامه تفتیش امور احصائیه بوظائف خویش پر داخله در انجام و انصراف تفتیش‌های که بعمل آمده توجه خاصی بکار رفته مدیریت عمومی ناقلین و مهاجرین در انتقال و اسکان مهاجرین و ناقلین در نقاط مختلف مملکت و مصروف ساختن آنها به امور زراعت

د کابل کالنې

طبق پروژوهای مخصوص این شعبه اقدامات و ضروریات و لوازم زراعتی و محل نشیمن مهاجرین و ناقلین را نادرجه ممکن تأمین کرده است باتذکار این اجمال به تفصیلات آتی می پردازد .

تعدیل در تشکیلات ملکیه :

۱- حکومت درجه ۳ مهمندره و سرحداری د که بحکومت درجه اول و سرحداری د که در حین حال سرحد دارهم گفته می شود تعدیل و بعد ازین به حکومتی درجه اول و سرحداری د که موسوم شد .

۲- منطقه بشی کوت بیک علاقه داری تشکیل و بحکومتی کلان شنوار مربوط است .

۳- در ریاست امنیه مرکز وزارت بیک مدیریت بنام مدیریت شخصیه و محاکمات که امورات سجل و سوانح و اوراق محاکماتی و تبدیل و تقیر صاحب منصبان امنیه توسط آن اجرا میشود جدیداً تشکیل شد .

۴- حکومتی پنجشیر از حکومتی کلان پروان منفک و نسبت به قرب مسافه بحکومت کلان شمالی مربوط شد .
۵- علاقه داربهای طوطی خیل و احمدزائی جنوبی بیک حکومتی درجه سوم بنام حکومت سید کرم که مرکز آن قلعه گلمنگل تعیین شده تعدیل شد .

۶- علاقه داری استرغچ مربوط بحکومت کلان شمالی از تشکیل لغو اداره منطقه مذکور از طرف مرکز حکومتی کلان شمالی بعمل میاید .

۷- قریه جات کروخیل، تاروخیل، بالاولی خیل، عبدالله خیل، چناری، زندانی از حکومتی سروبی منفک و من حیث قرب مسافه بحکومتی بگرامی مربوط شدند .

۸- ریاست تنظیمه از ولایت قطن و بدخشان ازوماً ملفی و بدخشان ولایت قطن هر یک علیحده بحیث حکومت اعلی و نائب الحکومه گئی بمرکز مختار و مربوطیت داشته و بر حسب لزوم و صوابدید مقامات رفیع در ولایات مشرقی ریاست تنظیمه فایم شد .

۹- بقوماندانی امنیه بحکومتی اعلی بدخشان بیک سرکاتب کمتروز بیک کاتب صناعتی تشکیل و ترئید شد .

۱۰- بیک نفر تولیمشر به تولی پولیس ولایت قندهار جدیداً تکلیف و منظور بیک تعداد افراد ژاندارمه بمرکز قوماندانی ولایت قندهار و بیک دلگی پولیس بحکومت کلان گرشک و قلات ترئید شد .

۱۱- بقوماندانی های امنیه ولایات بیک نفر مامور ابتدائی و بحکومت اعلی بیک نفر سرکاتب لوازم جدیداً تشکیل شد .

۱۲- بیک تولی پولیس ترا فیک به تطبیق قوماندانی امنیه ولایت کابل و قوماندانی امنیه ولایت هرات منظور حاصل شد .

- ۱۳- يك اندازه قوه مكفی در تشكيل قواى ضابطه قوماندانى هاى شمالى و دايژنگى ايزاد و در تشكيل قوه ضابطه يروان وغزنى و لهو گرد اصلاحات بعمل آمده است .
- ۱۴- يك باب شفاخانه سيار بر علاوه شفاخانه مقيم ولايت مشرقى با هيئت صحى ولوازمات آن تاسيس وهمچنان بقوماندانى ژاندارمه حدودى ميمنه وغند ژاندارمه بدخشان يك يك شفاخانه تزويد گرديد .
- ۱۵ - برای اداره امور سرحد به سنگ گيج وبروغيل يك يك نفر سرحد دار بدرجه تولموش و كتاب ها منظوری داده شده است .
- ۱۶ - برای اداره و انتقال چوب جنگل های دره بيچ و اسمار مشرقى بر کر و اسپين در فرمايشهای دوائر يك نمايندگى فروش چوب در کتر هاويك رياست در سرخيل و يك ماموريت انتهايى در مر کر کابل تحت اداره وزير امور داخله تاسيس و يك اندازه چوب به کابل در ينسال نقل و طرف استفاده قرار داده شد .
- ۱۷ - نسبت بحسن اداره وضبط و ربط انظام اموال اشخاص متوفى لاوارث درين سال ترتيبى اتخا ذکر ديده است .
- ۱۸ - برای اصلاح احوال مجبور سين و تدارك وسائل معيشت و حيات مابعد اقبضای موعده حبس به تمثال مجس عمومى کابل در سائر محابس ولايات و حکومات اعلى و کلان صنايع بافت و ساخت و نجارى و خياطى و چرمگرى تاسيس و منظور شده و مجبور سين تحت نگرانى معلمين مشغول کار گردیده اند مواد خام و ماشين هاى لازمه در محابس متذکره تهييه شده است . ازين دستگاها ملبوسات و تجهيزات قواى امنيه مملکت تا اندازه تهييه وفرمايشات افراد اشخاص اکمال و علاوتاً به اندازه کافى پارچه نخى و سرجى و بوت و چوکی و ميز تهييه و در دسترس عامه گذاشته شده است .
- ۱۹ - برای انتقال اقوام که در اوطان خود شان دارائى نداشته ، بديگر نقاط مملکت و مصروف ساختن آنها به پيشه زراعت يك مديریت انتهايى در نهر سراج ولايت قندهار تشكيل و منظور شد .
- ۲۰ - برای تفتيش و اصلاح امورات احصائيه وى حکومت اعلاى بدخشان يك ماموريت انتهايى تفتيش احصائيه در بدخشان تشكيل شد مقرر بها و ترفيعات مامورين که در هداسته بعمل آمده است :
- ۱ - ع ، ش طره بازخان فرقه مشر تانى رئيس امنيه وزارت داخله ترفيعاً بر تبه فرقه مشرى اول
 - ۲ - ع ، ع سيد عباس خان حاکم کلان اسمار و کتر ها تبديلاً بحکو متى کلان در اندخوى
 - ۳ - ح محمد جانخان مدير امنيه مرکز وزارت تبديلاً بمديریت شخصيه وص شاه محمد خان مدير و عضو رياست تفتيش بمديریت امنيه .

د کابل کالنی

- ۴ - غ ، ج ، س ، ۱ ، غلام فاروق خان رئیس تنظیمیه ولایت قطغن و بدخشان بحیث رئیس تنظیمیه در ولایت مشرفی تبدیلا .
- ۵ - و ج عبدالحکیم خان کفیل ریاست مستقل زراعت بحیث نائب الحکومه ولایت قطغن .
- ۶ - و ج محمد اسمعیل خان و کفیل والی کابل تر فیما بحیث والی ولایت کابل .
- ۷ - و ج عبدالله خان و کفیل نائب الحکومه هرات تر فیما بحیث نائب الحکومه هرات .
- ۸ - ح ، خواجه محمد نعیم خان غند مشر ثاني قوما ندان امنیه ولایت کابل تر فیما برتبه غند مشری اول .
- ۹ - س ، عبدالرحیم خان حاکم کلنکار بمديريت مامورين وزارت داخله .
- ۱۰ - س ، میر حسام الدین خان مدیر کنترول ریاست اذواق تبدیلا به عضویت ریاست تعقیب وزارت داخله .
- ۱۱ - س عبدالغفور خان سابق قوماندان امنیه میمنه به عضویت ریاست تعقیب وزارت داخله .
- ۱۲ - غ ، محمد عثمان خان حاکم کلان اسمار و کشر ها تبدیلا برتبه و ماش حکمران کلان .
- ۱۳ - س ، عبدالسمع خان به کمیساری حضرت امام صاحب .
- ۱۴ - ش ، سلطان علی خان به معاونی ینگی قلعه .
- ۱۵ - ش ، سید محمد ابراهیم خان کند کشر ژاندارمه ولایت کابل تبدیلا به ژاندارمه قوماندانی امنیه ولایت مشرفی .
- ۱۶ - غ ، خورشید احمد خان تولیمشر تر فیما برتبه کند کشری به قوماندانی امنیه حکومت اعلی بدخشان .
- ۱۷ - ش ، امیر محمد خان قوماندان امنیه حکو متکلان شمالی تبدیلا بکفالت سر ماموریت پولیس امنیه ولایت کابل .
- ۱۸ - ش ، غلام دستگیر خان کفیل سر ماموریت پولیس امنیه کابل تبدیلا بکفالت مدیریتر سرحدی وزارت داخله .
- ۱۹ - غ ، سردعیاس خان تولیمشر و کفیل کندک پولیس کابل تبدیلا بکفالت قوماندانی امنیه حکو متکلان شمالی .
- ۲۰ - غ ، محمد نعیم خان تولیمشر پولیس امنیه مرکز تبدیلا بکفالت سر ماموریت پولیس ولایت هرات .
- ۲۱ - غ ، محمد اکبر خان تولیمشر پولیس قوماندانی امنیه ولایت قطغن تبدیلا بکفالت سر ماموریت پولیس امنیه ولایت جنوبی .
- ۲۲ - س ، سید محبوب خان مدیر مساحتی ولایت قطغن تبدیلا بمديريت نهر سراج قندهار .

۲۳ - ص ، محمد حفیظ خان مدیر احصائیه ولایت قطغن تبدیلاً بمدیریت احصائیه ولایت مشرفی .
وص عبد الہا دی خان مدیر تفتیش احصائیه ولایت مزار شریف بمدیریت احصائیه ولایت قطغن .
۲۴ - پنجاب و پنج نگر فارغ التحصیلان صنف چہارم دورہ دوم مکتب حکام کہ پس از ا کمال
تعلیمات دورہ ابتدائیه خودہا در مکتب حکام شامل ودر انجا تحصیلات خود ہارا مطابق
پروگرام تکمیل ودر مضامین فقہ شریف حساب احصائیه ، حقوق ادا رہ ، حقوق بین المللی
اصولات مملکتی بر علاوہ دیگر مضامین کامیابانہ امتحان دادہ اند بعلاقہ داریہای ولایت کابل
و- حکومتی اعلی فراہ و بدخشان مقرر و علاقہ داریہای ولایت کابل کہ از فارغ التحصیلان دورہ اول
مکتب حکام اند بعد از ا کمال میعاد معینہ بعلاقہ داری دیگر ولایات و حکومت اعلی موظف شدند .
۲۵ - ہشت نفر بلو کشران اول بر تہہ تولیمشری و ہفتاد نفر بلو کشران ثانی بر تہہ
بلو کشری اول و ۵۵ نفر وکیل ضابط بر تہہ بلو کشری ثانی در شق امنیہ مملکت بہ ترفیع
نائل شدہ اند .

۲۶- از مکتب ژاندارمہ و پولیس ۹ نفر ضابط و ۱۴۹ نفر خورد ضابط فارغ التحصیل و بہ جاہای
معینہ شان اعزام و مامور و وظیفہ شدند .

مناطقیکہ در ہذا سنہ تحت تفتیش قرار دادہ شدہ است .

۱- علاقہ داری شکر درہ مربوط ولایت کابل .

۲- قوماندانی امنیہ جنوبی

۳- مدیریت کنترول ریاست ارزاق .

۱- ہیئت ہائیکہ جہت غور و تدقیق بعضی فقرات ہمہ کزو ولایت تعین و اعزام شدہ اند ۶ فقرہ .

۲- فقراتی کہ در سنوات گذشتہ تفتیش ودر ہذا سنہ ۲۴ در شق اداری فیصلہ و تصویب انجمن
وزارت حاصل شدہ ۳ فقرہ .

۳- فقراتی کہ در سنوات گذشتہ در شق احصائیه تفتیش و در ہذا سنہ فیصلہ گردیدہ ۵۰ فقرہ .

۴- فقراتی کہ از اثر تصویب ولایات در شق احصائیه بمعمل آمدہ و در ریاست تفتیش اجراء کردیدہ ۱۸ فقرہ
تعلیماتنامہ و اصولنامہ ہائیکہ در سال گذشتہ تحت غور بودہ و در ہذا سنہ مراتب اصولی راطی کردہ
و تعمیم شدہ است .

تعلیماتنامہ جلب اشخاص بدوائر وزارت خانہا و ریاست های مستقل .

» سوق مفروورین و تبعید شدہ گان .

» تعین و کبیل اثبات جرم .

» اخذ ضامن و ضمانت ہا در برابر مطالبات حقوقی و موارد جزائی .

» اخذ راپور های واقعات از ولایات .

» تقسیمات مجلو بین عسکری .

اجراآت وزارت معارف در سال ۱۳۲۴

گرچه خوشبختانه درین سال جنگه جهان سوز خاتمه یافت و در سر تا سر کیتی علام اساسی و رفاهیت نمودار گردید . باز هم بنا بر مشکلات متعدد دی که درین چند سال دوره جنگه دنیا دچار آن گردیده بود ، درقبال اجراآت لازمه و فعالیت طبیعی وزارت معارف که جزو آمال برجسته و مهمه حکومت است از جبهات متعدد دی موانع باقی مانده است که وزارت معارف را نگذاشت طوریکه حکومت معارف خواه ما برای پیشرفت امور عرفانی و تربیه اولاد این خاک در نظر دارد با قدمهای سریع حرکت بنماید ولی با این هم باید متذکر گردید که باوجود همه موانع و مشکلات حکومت در راه ترقی و توسعه معارف و پیشرفت موسسات عرفانی اصلاح وضعیت مادی و معنوی مکاتب اعم از ابتدائی و ثانوی و مسلیکی و موسسات عالی هیچ یک فداکاری را دریغ نکرده در حدود بودجه کافی و معقولی به اجرای امور متعلقه پرداخته است و نتایج صحیح ازین اقدامات بظهور پیوست که آینده معارف را قابل هر گونه امید واری نشان میدهد .

مسئله معلم و تقویۀ دارالمعلمین ها

از آنجا که یکی از عناصر اساسی و بلکه عنصر مهم پیشرفت علم و اصلاح معارف و جود معلمین لائق و با تربیه میباشد در دنیا هر مملکتی که خواسته است بشاهراه ترقی و تمدن با گامهای سریع حرکت نماید بد و در مقدمه پلان اجراآت خود تربیه معلمین را قرارداده است وزارت معارف نیز به مسئله تربیه معلم و اصلاح امور متعلقه دارالمعلمین ها درین سال بیش از پیش عطف توجه نموده با انتخاب معلمین لائق و تخصیص یکتعداد کافی شاگردان ممتاز دا را معلمین های مرکز را تدویر و تقویه نمود . راجع به مسئله امتحانات دا را معلمین کما حقه اعتنا و توجه کامل بعمل آمده با مراعات مقررات تعلیماتنامه امتحانات امتحان صحیح از طلاب گرفته شد و در نتیجه یک عده فارغ التحصیلان درستی از دارالمعلمین برارور ده شد که به شهادت نتایج امتحانات و نظریات معلمین و متخصصین که در دا را معلمین مصروف اجرای وظیفه میباشند در پیشبرد امور عرفانی و اصلاح مکاتب میتوان موفقیت آنرا از حالا پیش گوئی نمود گرچه در اثر تطبیق تعلیماتنامه امتحانات و حصول اطمینان صحیح در لیاقت اشخاصی که داخل امتحان فارغ التحصیلی دارا معلمین شده بودند یکعده نسبتا زیاد طلاب موفق شده نتوانسته اندولی چون از طرف دیگر وضعیت تعلیمی اشخاصی که باوجود مشکلات امتحان و اشتراک متخصصین در اخذ امتحانات موفق گردیده و بیکار شروع کرده اند خیالها قابل امید واری است میتوان گفت که از حیث کیفیت نتایج امتحان سالانه دا را معلمین ها از هر وقت بهتر بوده است .

برای ادامه صحیح مطالعات طلاب شامله دارالمعلمین از یکطرف به تهیه وترتیب اطرافها و دارالمطالعه های کافی توجه بعمل آمده یکعده عمارات نیم کاره برای استفاده تدریسات دارالمعلمین تکمیل گردید و مورد استفاده قرار یافت و از درس خانه های سابق که حاوی شرایط لازمه جای شب باش و دارالاقامه طلاب دیده میشد برای لیلیه استفاده کرده شد و باین صورت جهت تدریس و استراحت همه شاگردان با مراعات شرایط صحیح و تربیوی جای کافی حاصل گردید جهت نظم و نسق امور اداری و انضباطی دارالمعلمین ها ع ص عبدالاحمدخان مشاور وزارت معارف بحیث آمر دارالمعلمین ها موظف گردید که با جدیت و فعالیت لازمه در تنظیم آن مصروف میباشند - یکعده متخصصین برجسته تعلیم و تربیه و ماهرین مضامین مختلفه بحیث مفتشین تعلیمی دارالمعلمین موظف گردیده اند که همواره از جریانات دروس کنترول و مراقبت لازمه نموده در موارد و مواقع لازمه بمعلمین منسوبه دارالمعلمین هدایات لازمه بدهند و راجع به اصلاح امور تعلیمی دارالمعلمین بوزارت اظهار نظر نمایند .

برای مشغولیت طلاب در اوقات فراغت ایشان پروگرام مناسبی دائر بر مشاغل تربیوی تهیه دیده شده است که محتوی بر اجتماع کنفرانسهای مسلکی و تربیوی و سبرهای علمی و اجرای اعمال زراعتی و سپورت های مختلفه میباشد . با تطبیق این پروگرام در طول سال تعلیمی گذشته طلاب دارالمعلمین از اوقات فراغت و بیکیاری خود فوائد زیادی برده اند .

کورسهای عصر برای معلمین

برای تقویة معلومات مسلکی و اختصاصی معلمینی که فعلا موظف به تدریس میباشد وزارت معارف مؤسسه برای تدریس از طرف عصر تاسیس کرده استادان لایق را به تعلیمات آن موظف ساخته بود سال بسال شاگردان نظریه شوقی که داشتند و استفاده که برای شان حاصل شد زیادتر توجه نشان داده باوجود عدم مساعدت وقت و ماندگی استادان و شاگردان از کارهای روز طرفین سعی بلیغی نموده پروگرام وزارت معارف را پیش برده توانستند خوشبختانه درین سال دسته اول طلاب این مؤسسه امتحان های ممنونیت بخش را گذرانده مستحق اخذ شهادتنامه و امتیازات آن گردیدند .

این مؤسسه بدوشعبه منقسم میگردد یکی آن معادل به دارالمعلمین متوسطه و دیگر آن معادل به دارالمعلمین ابتدائیه میباشد مؤسسه اولین بمعلمینی که تحصیل دارالمعلمین ابتدائیه را نموده و مطالعات شخصی و تجربه معلمی باعث تقویه معلومات مسلکی آنها گردیده پروگرام دارالمعلمین متوسطه را تدریس میکنند مؤسسه دوم اشخاصی را که کورس های دارالمعلمین مستعجل را خوانده تحت تعلیم گرفته نواقصی که راجع به تطبیق مسلک معلمی در آنها موجود است

ذریعه تدریس پروگرام دارالمعلمین ابتدائیه رفع نموده ایشان را قادر باجرای صحیح وظیفه شان میسازد - درین سال مجلس معلمین تصاویر اصلاحی و مفیدی برای نظم و نسق تدریسات و اداره این موسسه نموده و نواقصی که در مدت دوره تجربی ملاحظه شده بود در نظر گرفته شده تجاویز قطعی و اساسی برای دوره های ما بعدیش بینی کرده شد این موسسه از نقطه نظر تربیه معلمین درد بزرگ وزارت معارف را نداوی میکند وهم برای معلمینی که فرصت تحصیل دارالمعلمین را نیافته اند راه تحصیل را بروی شان بند نساخته تحصیل عالی تر را برای شان مهیا میگرداند و بدین وسیله بعض معلمین که فعالیت زیاد بخرج رسانده در تقویه معلومات خود و شاگردان خود کوشیدند - اند مورد حق تلفی واقع نمیگردند -

کورسهای پښتو

برای ترفی قدرت معلمین موجوده مکاتب در زبان پښتو - درین سال پروگرام دوره متوسطه کورسهای پښتو روی کار گرفته شد در سالهای سابق فعالیت کورسهای پښتوی معلمین مکاتب محدود باین بود که قدرت استفاده معلمین از مطبوعات پښتو بالخاصه قرأت و تدقیق کتب مطبوعه دوره ابتدائی اضافه و تقویه گردید اما درین سال تطبیق پروگرام متوسطه درین کورسها سردست گرفته شد که این پروگرام در ظرف سه سال به پایة تکمیل رسانیده شود -

بامراعات مقررات این پروگرام معلمین مکاتب علاوه بر قرأت کتب قرآنی دوره متوسطه در طول دوره تعلیمی کورس پښتو در انشاء و املا و گرامر و دستور زبان پښتو نیز خبرت و دسترس کافی حاصل نموده میتوانند - برای عملی شدن این منظور وزارت معارف جهت استفاده معلمین ابتدائی کتابها بنام قواعد و اصول انشای پښتو طبع و نشر نموده و مورد استفاده معلمین مکاتب قرار داده شده است از صورت پیشرفت تدریسات کورسهای پښتو بذریعه اعزام هیئتهای مفتشین سیار و گرفتن نتایج امتحانات و راههای تعلیمی سه ماهه کورسها متمادیا و ارسی کرده میشود که در آتیه قریبی سوبه معلمین مکاتب در لسان پښتو بر حسب مرام انکشاف و توسعه یابد - و تدریسات مکاتب رنگ و صورت بهتری را بخود اختیار بکنند - علاوه بر روی کار شدن این پروگرام که هدف آن تقویه و ترفی سوبه معلمین موجوده مکاتب است بتدریسات لسان پښتو در دارالمعلمین هانیز توجه مزیدی بعمل آمده و جهت عملی شدن این مطلوب در تنظیم دروس پښتوی دارالمعلمین باتعین معلمین لایق و مقتدر و تهیه کتب قرآنی و مطالعوی شاگردان طوریکه باید جدیت بعمل آمده است -

معلمین خصوصی

از آنجا که تاکنون در تدویر مکاتب ابتدائی تعداد کافی معلمین فارغ التحصیل دارالمعلمین در دست نیست و باوجودیکه در تدریسات دوره اول مکاتب ابتدا ئیه یعنی صنوف اول، دوم

وسوم از تدریسات اصول صنفی کار گرفته میشود. باز هم معلمین تعلیم یافته موجوده احتیاج مکاتب رافع کرده نمیتوانند و ناگزیر است که جهت تکمیل کمبود های معلمین مکاتب ابتدائی به چاره های موقت و مستعجل دست زده شود یکی ازین چاره ها استفاده از اشخاصی است که با داشتن تحصیلات خصوصی شامل کار ساخته شوند وزارت معارف درین سال ازین اشخاصیکه با داشتن تحصیلات خصوصی داوطلب معلمی شده بودند بعد از اخذ امتحان و علم آوری درینکه اشخاص داوطلب عاجلتا از عهده تدریس صنوف دوره اول ابتدائی بدر شده میتوانند فوه افاده پستو و تحریر و حسن حال و حرکت ایشان درست باشد اشخاص مستحق را از دیگران تمیز داده برای اشغال و طبقه معلمی دوره ابتدائی تعیین کرده است چون برای استفاده اینگونه اشخاص راجع به اصول ترتیب یلان های درس و ادامه تدریسات اصول صنفی و بکار انداختن اونیه های مختلفه معلومات حیاتیه درین سال کتاب نمونه های درس و یلان تدریس هم به لسان پستو تهیه شده است این کتاب با کرنلار و رهبر معلومات حیاتیه و رهبر کتاب حساب برای تلقین اصول تدریس بمعلمین خصوص کمک زیاد نموده کارهای شان را بطور اتوماتیک مطابق اصول صنفی که مطلوب وزارت است پیش خواهد برد و بتدریجه این کتب و باقی هدایاتی که وقتاً فوقتاً کتب یا شفاها برای معلمین داده میشود در اثر تجربه و تطبیق معلمین خصوصی بعد از چند سال میتوانند مثل معلمین تعلیم یافته دارالمعلمین کار بکنند .

نتایج تفتیش نشان میدهد که این نظریه را تجربه تأیید مینماید فی الحقیقه نتایج تفتیش بعض معلمین خصوصی مساوی دارالمعلمین دیده هامیباشد وحتسی بهتر از ان هم تصادف شده است . این تجربه نشان میدهد که نشریات هدایت آمیز ریاست تعلیم و تربیه در تکمیل نواقص مسلکی معلمین خصوصی کمک زیادی نموده ذریعه معلمین خصوصی و رساله های رهنمائی صدمه بزرگی را که به تعلیم مکاتب کمبود معلم وارد میساخت مانع گردیده . چون اکثر معلمین مکاتب ابتدائی در اطراف موظف میباشند و برای تکمیل معلومات مسلکی معلمی بدارالمعلمین شب که در مرکز است شامل شده نمیتوانند کتبات های که فوقا ذکر شد ایشان را در همان جا نیکه مستند با اصول آشنا ساخته و فعالیت شان را به هدف مطلوب متوجه میسازد .

معلمین مکاتب ثانوی

در مکاتب ثانوی درین سال دو مرتا کمبود معلمین وضعیت بحرانی را بخود داختر نمود وزارت معارف در صدد تهیه معلم افتاده و در اثر اعلانیکه برای قبول معلمین بعمل آورد عرض یکده دولبان را پذیرفته برای انتخاب و استخدام معلمین از هند بجنرال فونسل افغانی مقیم هندوستان هدایات مفصل داده شد . تا معلمین هندی لازمه مکاتب ثانوی افغانستان را مطابق هدایات

وزارت معارف انتخاب و استخدام نموده بوقت معینه آن اعزام دارد که در پیشرفت تدریسات مکاتب سکنه عاید نگردد. علاوه بران برای مکتب استقلال یک عده کافی معلمین فرانسوی استخدام گردید که کابل واصل شده اند باینصورت برای سال تعلیمی آینده مکتب استقلال از مشکلات فقدان معلم رهایی یافته امید است که در پیشبرد تدریسات و تطبیق پروگرام تعلیمی این مکتب سکنه روندهد و سوبه تعلیمی شاگردان شامله این مکتب بهتر بتواند انکشاف و ترقی یابد.

برای مکتب غازی دوفتر معلم انگلیسی برای تدریس مضمون کیمیا و زبان انگلیسی استخدام شده است که با فعالیت نامه بتدریس مضامین متعلقه خودشان مشغول میباشند.

در صورت رسیدن معلمین کمبود مکاتب ثانوی وزارت معارف امید دارد که نتیجه مطلوب خود را حاصل نماید و امتحان نهائی تمام مکاتب ثانوی در تحت اثر خود وزارت اجرا گردد تا یک سوبه عمومی از طرف وزارت قایم گردیده اختلافات جزئی درسیستم تعلیمات مکاتب بکلی ازین برداشته شود.

فا کولته های سیانس و ادبیات دسته های طلاب اولین خود را منحصراً ب معلمی تخصیص داده و پروگرام فا کولته ها را بقرار آن ترتیب نموده است مقصد وزارت معارف تهیه معلمین داخلی برای لیسسه ها میباشد زیرا در اثر ختم و تجدید قرار داد و رخصتی های معلمین خارجی لیسسه های ما اکثر آبی معلم مانده تا رسیدن معلم جدید از خارج یک قسمت وقت طلاب و زحمات وزارت ضایع میگردد برای تطبیق پروگرام در تمام صنوف و در تمام دوره تعلیمی شاگردان، باید وقفه بسبب فقدان معلم به تحصیل طلاب واقع نشود ورنه سوبه معینه تعلیمی را از طلاب و معلمین طلب کردن ممکن نیست و در امتحانات نسبت نا کما می خیلی زیاد میشود. فا کولته سیانس درین سال صنف اخیر را دارا شد در سال آینده یک دسته شاگردان فارغ التحصیل گردیده چو کات خالی مکاتب را اشغال مینمایند و لی بعضی از طلاب فا کولته سیانس از اوقت فراغت استفاده کرده در صنوف متوسطه مکاتب تدریس نمودند فعالیت این شاگردان صنف متوسطه لیسسه ها را خیلی تقویه کرد و قراری که در امتحان سالانه مشاهده شد طلاب استفاده زیادی کرده بودند.

این صورت را چه به موفقیت آینده معلمین دوره ثانوی فارغ التحصیل این فا کولته میباشند برای وزارت معارف اطمینان حاصل گردید و طلاب فا کولته سیانس را عامل بزرگ اصلاح آینده لیسسه ها میدانند تقویه سوبه علمی طلاب متوسطه بصنف عالی تر لیسسه طلاب لایق بار آورده و طبقه معلمین صنوف عالی لیسسه ها را سهل و ممکن الاجرا میسازد.

استخدام پروفیسرها برای موسسات عالی و مسلکی

برای موسسات عالی و مسلکی نیز علاوه از معلمین ودا کتر های داخلی از خارج بعضی معلمین لایق استخدام گردیده است که از انجمله برای تدریس رسم و کار دستی دارالعلمین بانی نصرت

قره‌جه از ترکیه و برای تدریس فیلولوجی فاکولته ادبیات آقای دا کتر پیرمانند شاستری از هند استخدام شده است .

برای تدریس در فاکولته طبی يك هیئت بزرگ از دانشمندان لایق فرانسوی انتخاب گردیده است که عنقریب استخدام و باعث ترقی فاکولته طبی کابل خواهند گردید .
جهت نظم و نسق امور فاکولته طبی وزارت معارف لازم دیده است که امور اداری فاکولته بدکتور های افغانی داده شود باساس همین نظریه ع . س دا کتر محمد فاروقخان به حیث کفیل رئیس فاکولته طبی و س دا کتر عبدالقیوم خان به سرطبابت شفاخانه های علی آباد و س دا کتر نظام الدینخان به سرطبابت شفاخانه مستورات عزتقرحاصل نموده اند و همچنین ع ص عبدالحکیم خان سابق نضو ریاست تعلیم و تربیه بکفالت ریاست فاکولته حقوق تعیین گردیده و تدریس مضمون اجتهاد را نیز در آن فاکولته به عهده خود گرفته اند .

کتاب درسی

چون کتاب درسی طلاب دوره ابتدائی برای شاگردان بطور رایگان توزیع میشود و بعد از استفاده آن دوباره اعاده نمیگردد لازم بود که از کتاب درسی دوره ابتدائی درین سال باز تجدید طبع بعمل آید . قبل از اجرای این تجدید طبع برای مذاکره در اطراف چگونگی محتویات این کتابها و صورت تطبیق و تعدیلات لازمه آنها مجالس جداگانه معلمین و متخصصین در مضامین و شعبات مختلف درسی دایر گردیده بعد از غور و تدقیق نظریاتیکه معلمین در اثر تجارب خود حاصل نموده و متخصصین در طی مجالس به آن اشاره و لزومش را در سلسله کتاب ابتدائی یادآوری مینمودند در کتابها تعدیلات لازمه و اصلاحات ضروریه بعمل آمده کتب لازمه با داشتن او صاف که مورد قبول کمیسیونهای متشکله واقع گردیده بود به مطبعه عمومی سپرده شد و درین مورد باید از مساعی شباروزی مطبعه عمومی تشکر و یادآوری نمود که کتابهای لازمه مکاتب ابتدائی را در اوقات لازمه بوزارت معارف سپرد که بلافاصله جهت استفاده عموم مکاتب توزیع و به تمام مکاتب مرکز و اطراف فرستاده شد برخی از کتب دوره ابتدائی از قبیل کتب دینیات صنوف چهارم و ششم که بنابر تجدید نظریه پروگرام دوره تعلیمات ابتدائی باید سرازیر و تالیف میگردید پس از تالیف تدقیق و ملاحظه مجلس جمعیت العلماء بمطبعه سپرده شد که در طبع اول آن جهت استفاده عموم طلاب صنوف چهارم و ششم مرکز و اطراف اقدام بعمل آید این کتابها که اخیرا به طبع سپاریده شده است از حیث استمداد و سوبه شاگردان و سلاست بیان و صحت مطالب برای تشویق و علاقه مندی طلاب دوره ابتدائی نیکوتر عاملی شده میتواند مزید بر آن چون تریه دینی یکی از هدفهای مهمه پروگرام دوره ابتدائی است و تعلیماتنامه ابتدائیه نیز در موقع تذکر از تریه اضافی باین

موضوع اهمیت زیاد داده است در عده ساعات مضامین قرائت قرآن کریم و در نیات دوره ابتدائی در همه صنوف از اول تا ششم تزئینی بعمل آمد. و در باره حسن استفاده از این ساعات و کتب درسی و برای تقویه تربیه اسلامی و معلومات دینی شاگردان بهمه مکاتب هدایات لازمه داده شد.

همچنین در کتابهای قرائتی صنوف متو سطه و ثانوی مطابق راپورها و نتایج مجالس معلمین و متخصصین که با وقت لازمه دایر گردیده است تعدیلات مقتضیه بعمل آورده شده از طرف دیگر برای تالیف کتب قرائت بقرار اصول تدریس لسان مجالس متعدد تشکیل و یک هیئت با صلاحیت بکار شروع نمود در کتب مذکور نظر بسویه مختلف صنوف و سن اطفال مراعات بعمل آمد و متون بدان فرار انتخاب گردید. مسئله مشکلاتر که عبارت از ادخال و استعمال کلمات است از نقطه نظر کثرت استعمال ان نیز مورد بحث و تدقیق قرار داده شد ریاست تعلیم و تربیه قرار اصولیکه در زبانهای حبه عصری و در مکاتب ابتدائی ممالک مترقی دنیا معمول است در نظر گرفته که کلمات را بگروهها و دستهها تقسیم و مطابق اذهان اطفال کتب قرائت را ابتداء از کلمات مانوس و معمولترین شروع و رفته رفته سخته معلومات و ذخیره کلمات طفل را توسعه بخشیده عناصر لازمه زبان را تدریس نماید.

ریاست تعلیم و تربیه یقین دارد که بعد از عملی شدن منظور فوق و تالیف کتب بقرار آن در پیشرفت زبان پشتو سهولت زیادی را موجب خواهد شد. و تکلیف طلاب و معلمین را تخفیف خواهد داد. در مورد بقیه کتب مطبوع دوره اول لیسه به همین ترتیب اصلاحات بعمل آمده کتب ضروریه جهت تجدید طبع فرستاده شده و یک عده از کتب درسی این دوره که تا اینسال تالیف نیافته بود بعد از تعیین شرایط لازمه به ذریعه نویسندگان و دو کتورهای وطنی و تحصیل دیده گان موسسات عالی تالیف گردیده کمیسیونهای متشکله برانها غورو تدقیق بعمل آمد و بعد از تکمیل رسمها و تصاویر و نقشهها و گرافهای متعلقه برای طبع به مطبعه سپرده شد.

ناگفته نماند که از تالیف و طبع و نشر این کتابها زبان پشتو وزارت معارف علاوه بر رفع احتیاجات مکاتب جنبه استفاده اهالی و انتشار کتب علمی را در وطن نیز مد نظر داشته و بطبع و نشر این کتابها اقدام کرده است میتوان گفت که از مجموع این کتابها بدست ذوق مندان یک نوع دایرة المعارف کوچک پشتو حاصل میشود که باحث ازمو ضوعات دینی اخلاقی - اقتصادی - تاریخی - جغرافیائی - حیوانی - نباتی - وغیره است.

و چون از طرف دیگر این کتابها با عبارات سلیس و ساده تحریر و بذریعه رسمها و تصاویر و لوحهها توضیح یافته است میتوان امید نمود که طرف استفاده اهالی واقع شود و برای مطالعات

یشتو زبانها که میخوانند در رشته های متعلقه دارای معلومات عمومی واستعداد اساسی باشند وسیله مهمی را تشکیل می دهد .

برای استفاده طلاب مکاتب ثانوی يك عده کتابهای درسی که مضامین آن به السنه خارجی تدریس میشود نیز خواسته شده و برای توريد آن که هرچه زودتر واصل هرگز ومورد استفاده قرار داده شود اقدامات وتعقیبات لازم بعمل آمد .

برای استفاده طلاب فاکولته ادبیات-کتابهای تاریخ ادبیات-فواعداسان-تاریخ مدنیت ومنطق وروحیات ومتون ویک عده کتابهای دیگری ترجمه وتالیف کرده شد در این سال برای تدقیق وفرامه آوری مصطلحات علوم انجمن های جداگانه یکی بنام انجمن نشیبت علوم ریاضی وفیز یکی در فضاکولته سیاسی و دیگری بنام انجمن تثبیت مصطلحات علوم اجتماعی وادبی در فاکولته حقوق مشغول اقدامات گردید تا بذریعه جمع اوری و تهیه این مصطلحات علوم در ترتیب کتب صنوف دوره ثانوی مکاتب وفاکولتهها وتحریر دایرة المعارف استفاده لازم بعمل آید اجراآت این کومسیونهای متشکل از دو کتور هریو فیسرها ومعلمین موسسات عالیہ بخوبی پیشرفت نموده وادامه داد امید است که باجمع آمدن این مصطلحات از همه اولتر در نظر و اشاعه دائره المعارف که تهیه وترتیب آن الان سردست وبروی کار می باشد استفاده کاملی گرفته شود .

برای استفاده معلمین مکاتب ابتدائی کتابهای مخصوص که آنها را در اجرای امور متعلقه اصول صنفی وطرز تهیه اولیته های معلومات حیاتی رهبری نماید از قبیل کتاب نمونه های درس وپلان تدریس و کتاب راجع باوصاف معلم اصولی تالیف و برای نشر آماده گردید علاوه برین جهت مفاهمه در اطراف پیشبرد امور تعلیمی وتربیوی مکاتب واجرای تطبیقات اصول صنفی مجالس معلمین ابتدائی مرکز وقتا فوقتا - بعمل آمده در طی این مجالس راجع به حسن تدریس وتربیه واداره مکاتب قرارهای مفید اتخاذ گردید . از آنجا که در حال موجود بنابر کمبود معلمین اساسی وعدم وسایل لازمہ تطبیق محتویات کتب معلومات عالیہ از تدریس کتابهای این مضمون در مکاتب ذکور نتیجه مثبت ومفیدی بدست نمی آمد عجالتا تدریس این مضمون در مکاتب ذکور معطل وساعات درس هفته وار ان در صنوف چهارم و پنجم ابتدائیه برای مضامین یشتو- وحسن خط ودر صنف ششم برای تاریخ ومعلومات طبیعیه داده شد تا بذریعه تخصیص یافتن این ساعت طلاب در افاده تحریری وشغائتی وحسن خط بیش از پیش ترقی نموده جهت انکشاف معلومات وفدرت استفاده مضامین دیگر زمینه فراهم شده بتواند .

موزه و کتبخانه

برای استفاده و مراجعه معلمان مکاتب ابتدائی و حسن انتظام تباری - دروس ایشان در هر مکتب ابتدائی که دارای عمارات اصولی باشد تأسیس یک کتبخانه کوچک مشتمل بر مطبوعات وطنی و مسلکی امز داده شد و جهت تأسیس این کتبخانه از حیث تهیه وسایل لازمه چون الماری - کتاب و غیره اقدامات مقتضیه بعمل آمد و برای استفاده معلمان مکاتب ثانوی و تهیه زمینه مطالعه شان در السنه خارجه کتبخانه وزارت معارف کمک زبانی نمود - ترتیب کتبخانه مذکور در دادوستد کتب برای فارثین سهولت راموجب و کتلاک های تالیپ شده و تصنیف شده برای مراجعین راجع بموجود کتب و انتخاب آن معنومات کافی داده برعهده مراجعین و استفاده کننده گان افروود - خو شبخانه درین سال کتبخانه یک ذخیره جدید در حدود (۵۰۰۰) کتاب دریافت نموده بموجود خود افروود - که به سبب بندش راه ها و فقدان کتب خزینه پر قیمتی را برای کتبخانه وزارت معارف تشکیل میدهد - و برای طلاب و معلمان خیلی ها مورد استفاده قرار میگیرد - یک هیئت مخصوص برای ترتیب این کتب موظف و کتب مذکور را بطوری سیستماتیک ترتیب نموده در یک اطاق که برای آنها تخصیص داده شده به الماری ها چیده اند (موزیم جهت تدقیق تاریخ باستانی این کشور برای حفاریات و تنبیه تازه و مکمل تری جدیدت بعمل آمده موسولوم برژی رئیس جدید هیئت ارکیولوژی فرانسوی با هیئت حفار مرکز نقاط شمالی و تاریخی مملکت را گردش نموده بجهت اجرای حفاریات آینده ترتیبات لازمه گرفته شد - و یک عده سکه ها و آثار گرانهای تاریخی و کتب قلمی از نژاد اشخاص داخلی جهت موزیم خریداری کرده شد -

قرطاسیه لوازم تحصیل

درین سال بنا بر رفع مشکلات تولید سا مان قرطاسیه و فراوانی لوازم تحصیل به تطبیق مقررات و توزیع سا مان تعلیمیه که باید بر حسب مقتضیات اصول صنفی و پروگرام دوره شش ساله ابتدائی برای شاگردان داده شود او امر لازمه داده شد و بقرض اجرای این مطلوب در ار سال و توزیع مقدار کافی لوازم تحصیل شاگردان بپه اطراف و اکناف مملکت که مکاتب ابتدائیه جاری میباشد با استفاده از اسرغ و وسایل ترانسپورتی وطن اقدامات لازمه بعمل آمد -

بنابر توریید و دستیاب شدن مقدار کافی مسایل طباعتی و مصارف قرطاسیه لازمه طبع کتابهای درسی شاگردان درین سال و وزارت معارف مصمم گردید که آینده کتابهای درسی شاگردان از نزد شان اعاده نشود تا بعد از استفاده شاگردان در طول سال تعلیمی کتب مذکور در خانه هم مورد استفاده خود شاگردان و منسوبین ایشان واقع شده بتواند گرچه معلوم است که قبول اعطاء لوازم

تعلیمی طلاب به صورت مجانی و عدم اعاده آن بعد از استفاده شاگردان بر بودجه معارف - بار سنگین را تحمیل می‌کنند ولی چون مرام حکومت موجوده توجه در آسایش و سهولت کار شاگردان و تنویر اذهان اهالی است لهذا به تعقیب این نصب العین و تطبیق این منظور و ختم جنگ و پیداشدن کاغذ برای مطبعه وزارت معارف از واپس گرفتن کتب صرف نظر نمود.

لیله ، عمارات و ابنیه

وزارت معارف در اثر نظریه فا کولته های سیانس و طبی لیله این دو موسسه را لغو و برای طلاب مدد معاش مقرر نمود تا طلاب بتوانند بسکونت در خانه های خود بمطالعات بپردازند ولی برای طلاب طعام چاشت در فا کولته ها داده میشود .

گرچه تا هنوز بطوریکه باید مشکلات موجوده از بین زایل نگردیده و جهت ادامه تعمیرات حکومتی وسایل مکفی در دست نیامده است باز هم وزارت معارف درین سال نظریه احتیاج شدیدتی که به عمارات اصولی مسکاتب و تاسیسات علمی محسوس میگردد در راه تکمیل عمارات ناتمام اقدام نموده در رفع نواقص قدمی جلو گذاشت و برای فا کولته ادبیات نیز جای مکفی و مناسب تهیه دیده شد . در اطراف و نقاط متعدده مملکت به تاسیس ایسه های جدید حکم داده و برای تدویر این مواضع و عمارات مناسب تخصیص و تهیه گردید . در فا کولته طبی تاسیسات برقی لابر اتور های کمیای حیاتی و طبی و کمیای عمومی و لابر اتور ایته لوزی بصورت فنی تکمیل و یک عده سامان و لوازم ضروری وارد شده - در لابر اتور های کمیای - شعبات تجزیه مواد مرضی - و تو کمینگو زی و غیره باز شده همچنان لابر اتور اوسیمی و طبابت عدلی افتتاح شده مورد استفاده قرار یافته تعمیرات فا کولته طبی پیشرفت خوبی نموده یک قسمت از تعمیرات اساسی اداره لیله و ملحقات آن تکمال نمود .

عمارات مسکتب دار المعلمین که تا حال بدون احاطه بود درین سال به تعمیر دیوار احاطه آن - شروع و دیوار قسمت لیله آن بطول (۱۴۰۰ متر) تکمیل و دیوار حصه تدریسی آن نیز که بهمین طول است عنقریب تکمیل میگردد . علاوه بر این آب رسانی و آبیاری میدانها و نباتات و اشجار مسکتب پنج دوره چاه و یک اثرت آب در مسکتب موصوف حفر و برای خریداری بمب های برقی جهت آبیاری چمن ها و میدانهای مسکتب موصوف اقدام و در عین حال تعمیر یک طبابخانه عصری مطابق نقشه ها و تعمیر یک داش نان کچه و یک بزی و یک حمام کلان که از حرارت دائمی مطبخ و داش بواسطه زلهای آب گرم ، گرم نمیشود شروع و هم به ساختن یک دوی خانه یک خیاط خانه و سه تجویلخانه لوازمات تدریسی و لیله و زاق و غیره مطابق نقشه های فنی آغاز گردید .

میزهای نان خوری طلاب تماماً از سنگهای اعلای وردک بصورت مرغوب تهیه و ماشین های رخت شویی برای شستن البسه طلاب ذریعه مکتب میخانیکي بصورت فنی تهیه شد . در محوطه اول دارالمعلمین تعمیر یک مسجد کلان برای گنجایش (۵۰۰) نفر نماز گذار در نظر گرفته شد .

تعمیر اطاق عمومی سینمای مکتب دارالمعلمین که گنجایش (۵۰۰) نفر را دارد به ا کمال رسیده و یک ماشین سینما نیز برای مکتب موصوف داده شد . عمارت کتابخانه اساسی و عصری مربوط معارف که در نظر است هر چه زود تر تکمیل و برای استفاده آماده گردد درین سال به تعمیر آن دوام داده شد .

تاسیس لیسه های جدید

ریاست تفتیش برای مفتشین خود علاوه بر هدایات و اصولنا مه های تفتیش که جزو اساسی وظیفه آنها را تشکیل میدهد راجع به بعضی معلومات خانواری و احصائیه نفوس و قرب و بعد جمعیت های اهالی از همدیگر نیز معلومات خواسته و نظر دفت مفتشین مذکور را دران جلب نموده تا شرایط امکان تاسیس مکاتب جدید را از نقطه نظر اجتماع نفوس تدقیق نمایند . و در جاهایی که امکانات ابتدائی موجود است نیز تعداد نفوس و نقاط اجتماع اهالی را ملاحظه و برای تاسیس مکاتب ثانوی عوامل لازمه را مطالعه کنند . یقین است که مملکت ما زراعتی و توزیع نفوس نظریه توزیع اراضی بالای ساحه های وسیع منتشر میباشد و مسافه های زیادی که درین قراوقصبات موجود است تاسیس مکاتب را مشکل میسازد زیرا اطفال یک قریه اکثر آن کفایت ننموده و اطفال دهات دیگر بسبب بعد مسافه به تعلیم رسیده نمیتوانند حالا نسکه و وضعیت در شهر ها و مراکز صنعتی این مشکلات را عرضه نمیتایند . و برای تاسیس مکاتب تنها بودجه و اطفال لازم است . ولی در افغانستان با وجود اینکه حکومت بسبب توسیع معارف و تعلیم افراد هر گونه مصارف را منحل میشود لیکن توزیع نفوس و دوری خانواری ها از همدیگر باز تاسیس مکاتب بالخاصه مکاتب ثانوی که عده زیاد شاگردان و مکاتب ابتدائیه الحاقیه بکار دارد خارج امکان میباشد . ازین باعث باید چنان نقاطی را مدنظر گرفت که از حیث نفوس و مسافه موافق بوده چند مکاتب ابتدائیه و یک لیسه در آن تاسیس شده بتواند .

در اثر گردش ها و تحقیقات متعدد مفتشین مرکز بعضی از جاها که مکاتب ابتدائیه کافی داشتند و تعداد طلاب در آن مکاتب زیاد بود در نظر گرفته شد و راپوری مبنی برین معلومات بمجلس وزارت تقدیم گردید مجلس وزارت در مقامات ذیل امر تاسیس تدریجی لیسه را دادند یعنی تصویب نمودند که یک عده طلاب مکاتب ابتدائیه بعد از فراغ دوره شش صنفی فارغ نگردیده

بمدریس خود ها دوام بدهند البته صنوف عالی لیسه سال به سال زیاد شده بعد از مدت شش سال صنف ۱۲ را صاحب خواهند شد درین سال امر تاسیس لیسه هادراستائف - غزنی - سرخرو و مشرفی - مرکز جلال آباد - مرکز مزار و مرکز هرات داده شده و برای تهیه لوازم تعلیم و معلمین آن اقدامات بعمل آمد از طرف دیگر وزارت معارف وضعیت بعضی از مراکز دیگر را نیز از نقطه نظرفوق مطالعه نموده لیسه های متعددی را خیال دارد تاسیس بنماید و بدین صورت احتیاج عمده ترقی مملکت را که مربوط به اشخاص تعلیم یافته است حل نماید و برای رفاه و سعادت آیند افغانستان اردوی حرفانی را تربیه نماید و موسسات عالی و تخنیککی به اساس مکاتب ثانوی بنا گردد انشاءالله تعالی.

مدرسه علوم شرعیه

در مدرسه علوم شرعیه جمعی از اولاد این مملکت برای خدمات اسلامی و پیشبرد آرزو های دینی تربیه مینند تا این دسته اولاد وطن با داشتن حصه کافی از معلومات عصری از علوم دینی و مذهبی بهره کافی داشته به شعبات مختلف دینی مصدر خدمات اسلامی شده بتوانند از آنجا که وجود همچو موسسه در قطار ضروریات عمده به حساب میاید ۱۰ پاول میزان سال ۱۳۲۳ تاسیس مدرسه علوم شرعیه کابل مورد منظوری مقامات صلاحیت دار واقع گردیده يك دسته هشتاد نفری فارغ التحصیلان صنوف ششم مکاتب ابتدائیه ولایت کابل و مشرفی مرکز خواسته و بمدرسه موصوف پذیرفته شدند برای بود و باش لیلی و نهاری شاملین این مدرسه عمارت دارالفنون موضع سابق فاکولته طبی تعیین گردیده بود در سنه ۱۳۲۴ چون توسیع این مدرسه زیر نظر بود و عمارت متذکره گنجایش آنرا نداشت مدرسه از آنجا به یفمان نقل و برای دارالاقامه لیلی شاگردان عمارت سلام خانه و برای درسگاه شان عمارت هوتل بهار و همچنین برای اداره و رهايش هیئت تربیوی آن عمارات مناسب جدا گانه تعیین گردید تا طلاب و موظفین از هوای آزاد و بافرحت یفمان استفاده کرده و شب و روز متعلمین تحت تربیه اساسی و دینی باشند تمام وسایل آسایش لیلی و پیشبرد تعلیمی مهیا و یکسال تعلیم مدرسه در برج میزان سنه ۱۳۲۴ انجام و امتحانات آغاز گردید در نتیجه امتحان یقین کلمی حاصل شد که پروگرام مرتبه درین مدرسه بخوبی قابل اجرا بوده علوم دینی و عصری را یکجا آموختن دشوار نیست در طرف همین یکسال اول طلبه به مجاوره بلکه به نوشتن مکتوبهای مختصر ابتدائی بزبان عربی و یاد گرفتن يك غده لغات انگلیسی قدرت پیدا کرده اند.

يك کتابخانه کوچک نیز در مدرسه ترتیب یافته یکسده کتب راجع به علوم مختلفه در آن جمع و به معرض استفاده قرار داده شد از نقطه نظر توسیع مدرسه بشمول (۹۰) نفر جدید دیگر هم

امروبا لاخره ص مولوی شاه محمد خان مدیر مدرسه بغرض انتخاب طلبه بولایت قندھار و غزنی و شمالی فرستاده شد تا طلاب لایق شمول این مدرسه را انتخاب نماید و چون اولیای طلاب به داخل شدن اطفال خود درین مدرسه رغبت و علاقه مفرطی داشتند در ادخال اطفال خود بمدرسه علوم شرعیه مسابقه مینمودند قبل از ورود این طلاب جدید وزارت معارف تمام ضروریات شان را مهیا نموده و بمجرد وارد شدن بمرکز تحت تعلیم و تربیه گرفته شدند.

پروگرام مدرسه علوم شرعیه که قسمت متملق سال اول آن در سنه ۱۳۲۴ تطبیق گردیده

است قرار ذیل است:

در فقه شریف ۰ - خلاصه کیدانی - کنز اوّل - کنز اخیر - هدایه اول - هدایه اخیر

در تفسیر ۰ = ترجمه قرآن کریم - جلالین شریف - مدارک شریف

در اصول تفسیر ۰ اتقان سیوطی

در اصول حدیث ۰ - مقدمه مشکوٰۃ شریف - شرح نخبۃ الفکر -

در حدیث شریف ۰ - مشکوٰۃ شریف - بخاری شریف

در تجوید ۰ - قواعد تجوید جزری

در اصول فقه ۰ - اصول شاشی - نور الانوار

در عقاید ۰ - ابوالمنتهی - شرح عقاید نسفی

عربی ۰ - معاونه با قواعد صرف و نحو املا انشاء قرانت عربی متن شافیه شرح جامی

مختصر المعانی ادبیات عربی

در منطق ۰ - منطق جدید (صوری و تطبیقی) و قطبی

در فلسفه و اخلاق ۰ - اخلاق جلالی میندی

بر علاوه از تدریس کتب متذکره فوق جهت تطبیق در مدرسه علوم شرعیه راجع به پینتو

علوم ریاضی، فزیک، کیمیا، جغرافیا، تاریخ، روحیات و ما بعد الطبیعی - اجتماعیات و اقتصاد - حقوق -

رسم - تاریخ فلسفه و لسان انگلیسی پروگرام جداگانه که مطابق مفردات پروگرام مکاتب

لیسه میباشد ترتیب یافته و مورد تطبیق قرار گرفته است طوری که در اخیر تحصیل مدرسه علوم

شرعیه طلاب علاوه بر کسب معلومات دینی و عربی دارای تحصیل علمی معادل به بکلوریای

لیسه ها نیز میشوند.

در سال گذشته برای مدارس اطراف از طرف وزارت معارف نصابی تعیین و یک هده طلاب

در مدرسه که بنام مدرسه متوسطه علوم شرعیه موسوم گردیده بود شروع به تعلیم نمودند ولی شوق

مفرد اهالی و احساسات مدرسین و طلاب اطراف که در اثر عشق بعلم و معرفت افر وخته

شده بود وزارت معارف را وادار ساخت تا با وجود مشکلات معلم جای وسامان مثل مدرسه

علوم شرعیه بفرمان مدارس ۹ ساله بعوض مدارس متوسطه شرعیه احداث نماید اگر چه مقصود وزارت معارف از تاسیس مدرسه متوسطه شرعیه شش ساله این بود که طلاب بعد از فراغ تحصیل برای احراز مدارجات رفیعہ علمی در کابل آمده بصنف هفتم مدرسه علوم شرعیه بفرمان داخل شوند و تحصیل خود را مثل طلاب این مدرسه بااستثنای زبان انگلیسی دوام بدهند ولی بسبب اشکالات مسافرت طلاب وشوق مفراط شان براینسکه درشهر خود همان طور رایت مدرسه عالی داشته باشند مدرسه ۹ صنفی در نقاط مذکور تاسیس گردید. طلاب درین مدارس بعد از ختم ۹ صنف مستحق شهادتنامه علوم شرعیه عصریه مگردند و هر گاه طلاب لایق و ذکی فارغ التحصیل خواهش اختصاص را دریکسی از شعبات سه گانه قضاء تبلیغ و تدریس داشته باشند در آن وقت به کابل آمده سه سال دیگر به تحصیل خود دوام میدهند وشعبه را که برای خود اختصاص داده اند بعد کمال میرسانند. حکومت دیانت پرور در راه تاسیس این مدارس وبندست آوردن علمای دین که از حالت موجر ده دنیا وعلوم عصریه واقف باشند هر گونه مصارف را متحمل گردیده و هیچگاه مانعی را برای جوینده گان علم درین راه در نظر نکرفته ومادتا ومعنا حوائج طلاب را مهیا ساخته ومیسازد وزارت معارف امیدقوی دارد که محصول این مدارس باعث رفاه وسعادت دینی ودنیوی ملت خواهد گردید. (ومن الله التوفیق)

امور صحیحی مکاتب

برای بهبود اوضاع صحیحی مکاتب وجلو گیری از بروز امراض ساری در بین شاگردان اطفالی که دوره آبله کوبی شان فرارسیده بود ذریعه دا کترهای معارف آبله کوبی نشدند. هیچکاری مرض تیفو برای همه طلاب معارف بصورت مجانی تطبیق کرده شد ودر مکاتب ایلی وا کسیناسیون ضد حمای لکه دار بعمل آمد که درین سال هیچ یک واقعه در ایلیه ها بمشاهده نیبوست برای دا را لاملین منظوری یک شفاخانه بایک تعداد کافی بستره ویک دوا خانه ویک دکور مخصوص داده شد تا امراض خفیهی طلاب در آن تداوی وهر گاه کس وخامت وسرایت نماید به شفاخانه های بزرگ نقل داده شود. این شفاخانه از نقطه نظر حفظ ماتقدم از شیوع امراض ساری وتجرید مریض ها بالای محافظه واصحت عموم طلاب اهمیت زیادی دارد جای ویلان تعمیر این شفاخانه تعیین گردیده وتعمیر آن جریان دارد.

نمایشات سپورتی مختلفه از قبیل دویدن ده هزار متری وتورنمنت های فتنال و سپورت های انفرادی انواع دویدن وانداخت وخیزوها کی بعمل آمدتورنمنت های فتنال به سیستم ایک وتورنمنت والی بال وپا سکتبال و هند بال وغیره نیز تطبیق کرده شد تیم مت بال کلب آریانا برای مسابقه باتیم های هندی عازم هند شد برای تشویق وترویج سپورت تیم های فتنال از مکتب استقلال ونجات برای مسابقه باتیم های معارف به هرات وفندهار اعزام شدند سیامان ولوازم مختلفه سپورت باوجود مشکلات از خارج وارد گردیده برای استفاده طلاب مرکز ولایات توزیع وارسال کرده شد.

تاسیس پوهنتون افغانستان

یکی از اقدامات مهم و بزرگ وزارت معارف در سنه ۱۳۲۴ هجری تا تکمیل ارکان و عناصر پوهنتون (دارالفنون) کابل بود. فی الحقیقت فا کولته های چهار گانه طب، حقوق، سیاسی ادبیات با تاملی موسسات مدخه آن دارا لفنون کابل را تکمیل نمودند و در اثر آن فرمانی از حضور اعلی حضرت المتوکل علی الله محمد ظاهر شاه راجع به تاسیس پوهنتون کابل باضمائم آن که محتوی بر مواد قانون تاسیس پوهنتون است بصدارت عظمی شرف صدور بخشید. بنا بر فرمان حضور ملوکانه فرمان نمبر ۲۷ بر ۶۳۵ مورخه ۲۲ حمل سنه ۱۳۲۵ راجع به تاسیس پوهنتون از مقام صد ارت عظمی بو وزارت معارف توصل نمود و بروز ۲۵ حمل ساعت ۴ بعد از ظهر مراسم افتتاح رسمی پوهنتون یا یونیورسټی کابل در سالون فا کولته حقوق و علوم سیاسی با تشریفات شاندار از طرف و لاج حضرت وزیر معارف معاون صد ارت عظمی بعمل آمد درین موقع تمام اراکین وزارت معارف، روسا و معلمین فا کولته ها و سائر منسوبین معارف و مطبوعات و جمعی از طلاب فا کولته ها حضور بهم رسانیده بودند. ابتدا مجلس باقر آنت چند آیه قرآن پاک که از طرف یکی از محصلین فا کولته و سیاسی تلاوت گردید افتتاح شد. متعاقب آن و لاج حضرت وزیر معارف بر منبر خطابه رفته نطق جامع ویر معنایی ایراد فرمودند که مفاد آن ذیلاً مندرج است:

(آ) مفاد خطابه و لاج حضرت وزیر معارف

حضار محترم! خداوند مهربان را شکر گذارم که امروز برای ما موقع عطا فرمود تا در مجلسی که در آن ارباب علم و عرفان جمع شده اند حاضر شده در موضوعی که بوطیه ارتقاء معارف و ترقی علم و عرفان در مملکت است حرف بزنم و درین راه یک قدم بیشتر بگذاریم همه ما و شما بنیاد داریم که (۱۵) سال قبل اعلی حضرت شهید سعید که در یک عالم بی وسیله کی زمام امور مملکت را بکف گرفتند با وجود مشکلات و زحمت فوق العاده که در سر راهشان حائل بود محض بانگ عزم متین و عشق مفرطی که بترقی وطن عزیز خود داشتند در اولین فرصت ممکنه شعبه مهم دارالفنون را که عبارت از فا کولته طب میباشد تاسیس و در آن یک تعداد جوانان فارغ التحصیل متوسط را برای آموختن طبابت و فرا گرفتن تعلیم عالی برگماشتند آرزوی یگانه که اعلی حضرت شهید از تعلیم عالی داشتند شهباز مینه خوش بختی مملکت و آبادی وطن و سعادت ملت بود متأسفانه عمر بایشان و فانی کرد و آن افکار بزرگ ناتمام ماند چیزی که در اینجایمیه خوش بختی است این است که اعلی حضرت المتوکل علی الله محمد ظاهر شاه پادشاه محبوب و معارف پرور ما عیناً اساسات و سیاست پدر بزرگوار خود را تعقیب فرموده مبادی اساسی را که اعلی حضرت شهید طراح فرموده

بودند مورد عمل قرار داده به اشخاص عالم و ارباب معارف موقع دادند تا در پیشرفت معارف و ترقی شعب عرفانی مملکت قولاً و عملاً کار کنند. البته همه میدانیم که وزارت معارف مادر تمام ادوار سلطنت اعلیحضرت شهید و شاه جوان خود هر وقت میخواست قدمی به پیش گذارد با مشکلات و صعوبت‌هاییکه مواد عدم و سائل و اسباب بود برمیخورد ولی وزارت معارف تمام آن مشکلات را تحمل کرده از پیشرفت و اصلاحات اساسی خود باز نماند تا اینکه در ضمن اصلاحات سائره خویش به تاسیس چند فاکولته که از کتان اساسی یک یونیورسیترا تشکیل میدهد موفق شده زمینه‌ها را برقیته برای تاسیس دارالفنون مساعد گردانید تا اینکه امروز همینکه دیدوساقل تاحدی آماده و زمینه مساعد است فوراً به تمثیل افکار و آمازل ذات شاهانه پرداخته و بتاسیس و افتتاح رسمی (پوهنتون) پرداخت و بعد ازین هم البته هر وقت سرمایه در مملکت پیدا و زمینه تاسیس شعبه جدیدی فراهم شود بتاسیس یک شعبه دیگر در ترقی معارف و تکمیل دارالفنون قدم دیگری برداشته خواهد شد.

البته ترقی و پیشرفت، آمازل و آرزوی ما است اما درواری تمام اینها آرزو امید جدی تری که داریم و باید درین جا مخصوصاً ذکر کنیم این است که باید از پیشرفت علم و عرفان در مملکت هدف و نصب‌المعین مشخصی داشته باشیم و آن تربیه فضائل معنوی و ایجاد معنویات قوی در طبقه جوان و نسل آینده میباشد هدف ما از تعلیم و عرفان نباید صرف ظواهر و جنبه مادی آن باشد بلکه وقتی میتوانیم بگوئیم حقیقتاً در جامعه خود عرفان صحیح وارد کرده ایم که روح جدید و آمیخته با فضائل معنوی و رشادت اخلاقی درین طبقه تعلیم یافته و منور توام بافرا گرفتن علوم و فنون جدیده دمیده باشد من میخواهم ازین موقع استفاده کرده بگویم آرزوی من ایجاد علم توام با معنویات عالی در مملکت است البته اشحن عالم دارای تعلیم عالی وقتی میتواند باین مملکت مفیدتر ثابت شود که ارزش اخلاقی و معنوی آنها مثل علم و معلومات شان کامل و بلند باشد.

علم نباید تنها دارای هدف مادی باشد بلکه تعلیم عالی زیاده‌تر از جنبه مادی حائز مرتبه معنوی است. البته همه میدانیم وقتی بود که ما علم نداشتیم تعلیم صحیح در مملکت ما موجود نبود ولی ما دارای معنویات و فضائلی بودیم که بصفت یک شعور معنوی ما را از بساطت‌هاییکه هلا و خطرات نجات داد مادران اوقاتیکه علم نداشتیم عزت نفس و مناعت طبع و اعتماد بنفس تا درجه نهائی در ما موجود بود و این جوهر معنوی تاریخ مشعشمی را بما تامین کرد اگر ما امروز سعی میکنیم با وسیله ترقی عرفان، اصلاح سیستم معارف و تعلیم و تربیه در مملکت ما علوم و فنون عالی و موسساتیکه حامی و خادم این علوم باشد بوجود آید ولی هدف ما معنوی نباشد عکس العمل هائی تولید خواهد کرد که از ان علم، عدم علم بهتر است. اعلیحضرت همایونی آرزو دارند

جوان مملکت شان همان طوریکه به سلاح علم مجهز میباشد به زیور معنویات بلند هم مزین باشد پس ما باید بدانیم معنویات را قدر و مقام بزرگی است و عاری بودن از جوهر معنوی عاری بودن از کمال است ما باید در بلند بردن سویه معنوی اولاد مملکت از هیچ گونه مساعی دریغ نکنیم زیرا یقین داریم که معنویات بلند یگانه وسیله اعلا و ترقی ماست این را زیست که باید در نزد ارکان و اولاد معارف باشد و آنها بدانند که علم و تکنیک بدون معنویات بلند فائده ندارد در خاتمه از خداوند نیاز میکنم تا به لطف و مراحم بی پایان خود بما و تمام اولاد معارف و فوق عنایت فرماید تا علم را ضوری بیاوریم که بتوانیم آنرا وسیله وصول به سعادت حقیقی و فضیلت انسانی قرار بدهیم اینک از رئیس تعلیم و تربیه وزارت معارف خواهش میکنم که تالیف مفضل تعلیمات عالی را در مملکت بافرامین جدیدی که برای تاسیس این مؤسسه از حضور ذات ملوکانه شرف صدور بخشیدم است به اصلاح شعاع برساند

معرضه رئیس تعلیم و تربیه وزارت معارف

والا حضرتنا - حضار محترم!

اعلی حضرت شهید سعید علیه الرحمه (۱۵) سال قبل اجتماع امروزی ما و شما را پیش بینی و تعویب فرموده بودند مسئله تاسیس دارالفنون در افغانستان یکی از آرزوهای مبارک شان

بوده که همیشه در قلب خود می پروراندند و برای اجرا و تطبیق آن شرایط مکان و زمان مناسب را در نظر داشتند چنانچه بقول شاغلی علی محمد خان وزیر معارف آن وقت در ماه عقرب ۱۳۱۰ یاد داشت مبارک در باب تاسیس (یونیورسیتی) به وزارت معارف شرف صدور بخشید و ارشاد فرمودند که وزارت معارف باسنجش درست تدقیق نماید که آیا درین موقع میتواند با شرایط موجوده یک دارالفنون تاسیس نماید یا خیر پروگرام سائر لوازم تشکیل آن را از قسم جای کتاب طلبه و اداره و غیره ترتیب داده بحضور عرضه بدارد چون توجه اعلی حضرت مغفور برین امر فوق العاده منتطف بود وزارت معارف در صدد بر آمده و لوازم

شاغلی داکتر محمدانس خان رئیس تعلیم و تربیه

وزارت معارف

مادی و معنوی آنرا سنجیده اوانح که ممکن بود ترتیب کرده بحضور اعلیحضرت مرحوم تقدیم نمود در (۲۳) حوت سال ۱۳۱۰ در تحت ریاست ملوکانه در قصر دلیکشا مجلسی مرکب از والاحضرت صدر اعظم و والاحضرت غازی وزیر خربه و رجال بزرگ دوک و بعضی از اکیب وزارت معارف تشکیل یافته اعلیحضرت مغفور بنفس نفیس خود افکار و آرای رجال دوک و وزارت معارف را استماع فرمودند مد ازان مفکوره قیمت دار خود را در باب پیشرفت معارف بدین قرار اظهار نمودند :

« چون برادران من واقف اند که از صفات سن باین طرف در امور عرفانی يك عشق مفرضی دارم خصوصاً درین دور که وظیفه بزرگ اصلاح و تربیه عمومی ملت بدوش من گذاشته شده وظیفه و وجوبه خود میدانم که درجات علمی ، اقتصادی و عمرانی این مملکت را هر روز باصول صحیح و بیاری خداوند و همدستی اولاد وطن خود پیش ببرم

در نتیجه عمارات دارالامان را با تمام مشتملات و باغ ها و اراضی متعلقه آن جهت دارالفنون به وزارت معارف احسان فرمودند ازان وقت وزارت معارف به تاسی و تعمیل امر ملوکانه در صدد تاسیس دارالفنون و تهیه لوازم و شرائط آن بقدر امکان کوشش نمود با وجود اعزام طلبای اعدادی بخارج وزارت معارف از فکر تاسیس دارالفنون منصرف نشد و پس از اخذ امتحان سالانه مکاتب اعدای دسته از طلبا به اروپا و امریکا اعزام و باقی برای ادخال به دارالفنون افغانستان نامزد شدند درین خصوص که آیا کدام از شعبات (یونیورسیتی) را بدو میتوان افتتاح نمود وزارت معارف بامتنحصین و ارباب فضل و دانش مذاکره و مفاهمه نموده و در نتیجه معلوم گردید که شعبه طبیه دارالفنون را فعلاً میتوان تاسیس کرد .

بعد از ترتیبات مقدماتی در محفل تاریخی اول عقرب ۱۳۱۱ بحضور اعلیحضرت غازی نادر شاه شهید فاکولته طبی دارالفنون کابل رسماً تاسیس گردید اعلیحضرت معظم در ضمن بیانات قیمت دار خود فرمودند :

« بدرگاه کبریائی مشکورم که خداوند افغانستان را نه تنها از بلای خطرناک انقلاب نجات داد بلکه به بسا اصلاحات و اقدامات نافع دیگر نیز موفق ساخته ماوشما را بنیل همچو يك تقریب سعیدی که برای افتتاح يك موسسه نهایت مفید عرفانی دران اجتماع کرده ایم نائل ساخت اگر این فاکولته طبیه (یونیورسیتی) را که امروز بيك پیمانۀ خوردی اثبات وجود کرده است بيك دانه تخم توت تشبیه نمائیم شاید مطلبم را بخوبی ذهن نشین سامعین کرده خواهم بود طوری که يك باغبان در موقع کاشتن همان خاک دانه تخم توت بيك جهنم آمال خود را به بلو مربوط و در اثر نظارت و آبیاری اژان لورا بصورت نهال و درخته رفته رفته بيك بوخت تنومند

نمر داری بار می آورد من نیز از خدای بزرگ استعانت می خواهم تا به مساعدت ملت عزیزم و وظیفه ستاسی مامورین مربوطه این موسسه عرفانیه را که فعلاً خورد و خیل می باشد به آن دانه توت است یک دارالفنون عالی بسازد و از فیوض آن حکومت و مملکت ما را مستفید و از میان آن چنان طلابی کامیاب برآیند که از حیث اخلاق و تربیه از جنبه تحصیلات علمی و فنی بهترین فارغ التحصیلان دارالفنون های عالم بوده طوری حسن اخلاق و اعمال خود را با افغانستان نشان بدهند تا بجهان و جهانیان معلوم گردد که ملت افغانستان چنان یک ملت زنده و بیدار است که از یک طرف بققرات مذهبی خویش پایبند و از جانب دیگر شئون ملی خود را از دست نداده بهمراه شجاعت ارثی از تمام امتیازات عصری بدرجه اول بهره وراست « بدین شکل فاکولته طبی تاسیس و عیناً مطابق امیدها و پیش بینی آن فهردان نامی شروع با تکشاف و توسعه نمود چندی نگذشت که واقعه المشاک و جگر خراش شهادت آن فهردان نامور بوقوع پیوست و تمام آمال و آرزوهای خویش را به بازماندگان و اولاد آینده وطن تودیع و روح پرفروش بخلد برین آرام یافت پس وظیفه کفایه افراد ملت و بالخاصه مؤظفین امور عرفانی است که مطابق هدایات آن حامی علم و عرفان رفتار نموده آرزوهای خیر اندیشان را به تحقیق برسانند . بفضل خدای متعال دیده میشود که جربانات امور عرفانی مثل سائر کارهای دولتی بر حسب خط مشی و مرام اعلیحضرت شهید و تحت قیادت اعلیحضرت المتوکل علی الله بطرف آینده درخشانی بسیر تکامل خود متوجه میباشد و برای تحقیق نظریات آن مغفور وزارت معارف باعزم و ثبات و پروگرام صحیح یک هیئت جوانان مملکت را تحت تربیه و اداره گرفته و به تکمیل نظریات و تعمیل پلانهای اعلیحضرت شهید شروع به فعالیت نمود مشکلاتیکه به سبب عدم وسائل بالخاصه به سبب جنگ دنیا که (۶) سال طول کشید و راهای مدینت را که سرچشمه فیض یابی معارف است مسدود گردانید بعزم متین و بازوی پر کار خدام معارف صدمه تولید نموده همیشه بسمت اعتلا و موفقیت و رسیدن بمقصد روان بود و بسا موانع بزرگی را بر طرف ساخته اند و علاوه بر تکمیل و اصلاح توسعه فاکولته طبی چه از نقطه نظر مالمه و معالجه و چه از نقطه نظر مهارت به تاسی از آمال اعلیحضرت شهید به تکمیل دارالفنون کابل بدل جدید و مساعی و ورزیده اند و احتیاجات مملکت را یکسان یکسان در نظر گرفته بلحاظ ضرورت اولی و تحقیق شرایط تاسیس یکی بمدد دیگر فاکولته های اساسی یک دارالفنون را تاسیس نمود در سال ۱۳۱۷ بقرار فرمان پادشاهی فاکولته حقوق و علوم سیاسی از طرف وزارت معارف تاسیس گردید که مقصد آن تربیه مامورین در شعب اداری و دیپلوماسی و اقتصادی و مالی است که علاوه از مطالعه و ضمیمات و اصول ممالک خارجه خصوصیات و احتیاجات افغانستان را مستقیماً تحت مذاکره قرار میدهد باوجودی که طلاب بگنور پاداران وقت اندک و یک قسمت شان بخارج اعزام گردیده بود

برای بیکار انداختن این فاکولته موقتاً از اشخاص غیر بکلور یا که دارای لیاقت خصوصی میباشند طلاب اخذ گردید و برای مامورینی که خواهش تحصیل را داشتند وقت کافی با معاش داده شد تا از تعلیم مستفید گردند.

روز بروز در اثر بدست آمدن فارغ التحصیلان لیسه‌ها این فاکولته رونق بهتر و اساسی تر بخود کسب نموده از حیث طلاب، پروگرام، معلمین و هیئت اداری مورد اصلاحات بی‌دری و افیع گردید که امروز یک فاکولته مکمل را تشکیل میدهد و مامورین اقتصادی و اداری بالخاصه حکام مملکت ازین مؤسسه می‌برایند بعضی مکاتب مسلکی که عبارت از لیسه تجارته و مکتب اصول تحریر باشد بنا بر ارتباط مسلک و پیشبرد سوئه علمی این مکاتب به فاکولته حقوق منحق گردید این فاکولته یک‌عمده فارغ التحصیلان نیز داده و بمعرض استغاده دوائر حکومتی گذاشته است. در میزان ۱۳۱۳ در وزارت معارف اقدامی از طرف شاهلی احمدعلی خان وزیر معارف آن وقت در خصوص تاسیس فاکولته سیانس بعمل آمد یک‌عمده طلاب فارغ التحصیل بکلوریا در آنجا داخل شدند ولی به سبب عدم وجود معلمین صحیح و کافی و ارسال یک‌عمده ارباب طلاب بخارج فاکولته مذکور بسته شد و طلاب باقی‌مانده آن به شعبات تخنیک و غیره تقسیم شدند باوصف این وزارت معارف احتیاج معلمین لیسه‌ها را همیشه در نظر داشته خیلی مایل بود که یک مؤسسه برای تربیه معلمین دوره ثانوی مکاتب بوجود آید ولی به سبب عدم وجود معلمین سامان و طلاب منتظر فرصت تهیه شرائط تاسیس آن بود در فرصتی که یک‌عمده فارغ التحصیلها از خارج وارد شدند به تاسیس مجدد فاکولته سیانس پرداخت تا در این بار بطور اساسی فاکولته مذکور تاسیس گردید و از میزان ۱۳۲۲ به تعلیمات خود آغاز کرد و طلاب در (۲) شعبه ریاضی، و کیمیا و بیولوژی تحت تعلیم گرفته شد از طرف دیگر از حسن تصادف معلمین متعدد افغان از خارج فارغ التحصیل شده وارد وطن گردیدند و هر یک سهمی در داخل دائره اختصاص خود بتدریس مضامین فاکولته گرفته اند طلاب جدید سال بسال به تعداد کافی اخذ گردیده تحت تعلیم گرفته میشوند.

لاهور اتوارهای آن در مدت کم توسعه زیادی یافته الحال از هر جنبه فاکولته مذکور قابل امید و اطمینان است.

حضار محترم! اگرچه این فاکولته تا حال فارغ التحصیل نداده ولی مقصد وزارت معارف در خصوص تهیه معلمین مکاتب ثانوی تا اندازه حاصل گردید زیرا طلاب این فاکولته از ساعت فارغ خود کار گرفته دروس اساسی صنوف متوسطه و عالی لیسه‌هایی را که به بحران

فقدان معلم گرفتار اند پيش می برند ریاست تعلیم و تربیه از نتیجه کارشان ممنون است پس یقین است که بعد از فراغ تحصیل یک قسمت طلاب این فاکولته معلمین لایق مکاتب ثانوی را تشکیل خواهند داد.

والاحضرتا! در خصوص فاکولته ادبیات از حضور شما اجازه خواسته عرض مینمایم که درابتدا این اقدام نظر به افکار و قوای معنوی شخص والاحضرت بوده و هیچ کدام از همکاران شما تاسیس شعبه ادبیات این فاکولته را بدین زودی ها ممکن نمی داند در خصوص تهیه مواد تدریسی همه متردد بودیم ولی الحال بکمال ممنونیت مشاهده می شود که فاکولته ادبیات و قسمت مشکلات آن از عرصه عدم یا به صحنه وجود گذارده و مواد و ستون کافی که مواد تدریس را تشکیل بدهد تهیه شده و یک عده استادان تحت نظم و نسق جدید گرفته شده و تالیفات و تطبیقات آنها برای تقویه و دریافت اساسات زبان ملی روی مهمی را بازی می نمایند. اگر به تدریسات یکنیم ساله این فاکولته نظر انداخه شود راجع به موقعیت آینده و انکشاف این مؤسسه یقین کامل حاصل میگردد. مبرهن است که بعد از موفقیت به تاسیس شعبه ادبیات پیشو شعبات دیگر فاکولته ادبیات اشکالی نداشته و تاسیس آن منبسی به کثرت تعداد طلابی میباشد که ازلیسه ها مدار الفنون وارد میشوند یقین است که در صورت تأمین طلاب کافی شعبات تاریخ، جغرافیه، السنه و غیره یکمی بعد دیگر تاسیس خواهد گردید.

والاحضرتا و حضار محترم! وزارت معارف خوش بخت است که امید های اعلیحضرت شهید را در تحت سرپرستی و همه هدیایات شما بتحقیق رسا نیده و عملی کرد روح پر فتوح وی را خوشنود ساخت عناصر مهمه که برای تشکیل دار الفنون لازم بود مهیا نمود افتخار این عمل و تطبیق نظریات اعلیحضرت شهید به وزارت معارف عاید است و این لحظه تاریخی را به اهل معارف تبریک میگوئیم و از خداوند موفقیتهای شان را در باقی اقدامات خواهانیم.

حضار محترم! بعد از تکمیل و تهیه عناصر تربیتی دار الفنون کابل صدارت عظمی بشفرد صدور فرمان از حضور اعلیحضرت المتوکل علی الله یادشاه محبوب ما باینل گردید و به وزارت معارف اطلاع داده بنده افتخار دارم تا از قرائت آن همه شما رامستفید گردانم ناگفته نماند که راجع به کلمه دار الفنون و فاکولته و باقی مصطلحات متعلق به آنها اخیراً در وزارت معارف مجلسی منعقد و کلمات (پوهنتون) و (پوهنځی) و غیره تصویب گردید که بنده بسبب سیر تاریخی واقعات در جملات ماقبل آنها را استعمال نه نمودم البته حضار محترم من بعد مصطلحات را که در فرمان تاسیس (پوهنتون) تذکار گردیده مورد استعمال قرار خواهند داد.

فرمان تاسیس پوهنتون

نقل فرمان نمبر ۲۰۴ بر ۱۳۵-۲۲ حمل ۱۳۲۵ مقام منیع صدارت عظمی

ع.ج. والاحضرت سردار محمدنعیم خان وزیر معارف

فرمان نمبر ۶۰ بر ۲۹۳ تاریخ ۲۱ حمل ۱۳۲۵ حضور فرین الشرف اعلیحضرت همایونی

صدارت عظمی شرف ورود بخشیده مراتب ذیل را حکم فرماست:

مبرهن است منظور نظر حکومت همیشه توسعه و ترقی معارف بوده و میباید همیشه از وسائلی که در دست توان خود دیده استفاده نموده برای ترقی سویه عرفانی در مملکت اقدامات لازم را دریغ نداشته و بفضل خدای بزرگ روز بروز این اقدامات موثرتر واقع شده و موجب اطمینان و امیدهای نیک ما میگردد حکومت همیشه برای افرادی که خواسته اند از فیض علم و دانش زیادتر بهره مند گردند وسیله تعلیم و تربیه را فراهم ساخته و در رفع موانعیکه به مقابل همچو اشخاص پیش آمده بذرایع ممکنه اقدام نموده است چنانچه یکعمده از طلاب بکلوریا به سبب عدم وجود مدارس عالی در داخل مملکت مجبور بودند از تحصیل عالی صرف نظر نمایند برای دوام تحصیل و احراز مدارج تخصص بخارج فرستاده شدند و مصارف کزافی که برای این امر لازم بود حکومت متحمل گردید.

با این چاره سنجی های موقت حکومت در نظر داشت که برای آینده عموم طلاب تدابیر اساسی اتخاذ نموده مؤسسات عالی را برای تربیه طلاب منتهی و رساندن شان بمدارج عالی علوم تاسیس نمایند تا طلابیکه بتعداد زیاد ازلیسه ها فارغ میشوند در داخل مملکت و مسائل تحصیلات عالی را فراهم یابند.

این بود که در اثر از شاد اعلیحضرت شهید سعید غلبه الرحمه پوهنخی طبی تاسیس گردید و یکی از مهمترین احتیاج افغانستان در اثر نظریه نیک آن فرمان نامی تهیه دیده شد. به تعقیب اقدام آن قائد بزرگ بعد از دریافت نمودن تعداد کافی طلاب ضرورت های اولین مملکت را در نظر گرفته بالتدریج پوهنخی های حقوق، علوم و بالاخره ادبیات تاسیس شد.

چون در اکثر ممالک متدینه هیئت مجموعه پوهنخی های طبی، حقوق، علوم، ادبیات، شعبات اساسی یک پوهنتون را تشکیل میدهد پس بمذاکره افغانان این چهار پوهنخی لازم است که برطبق آرزوی حکومت و ایجابات عصری پوهنتون کابل تاسیس گردد تا فعالیت پوهنخی های مربوطه انجام وهم آهنگی بخشیده در پیشبرد کار این مؤسسات انتظام و سهولت را فراهم آورد و همچنین یک مرجع و مأخذ علمی قوی برای رهنمائی متبعین و علما و متخصصین بوجود آید تا در اثر آن رهنمائی نتایج کارشان مطابق ایجابات اصول علمی امروزی بوده باهدف ملی و اجتماعی افغانی توافق ورزد و برای ارتقا و وقایه سویه علمی در افغانستان دائره ذیصلاحی تشکیل گردد.

تا به تشخیص علما و تقدیر مدارج علمی و آثار شان حکمیت صحیح کرده بتواند بنابراین لازم دیده منظور نمودیم که بفرض ضبط و ربط تحصیلات عالی و پیشرفت جدی آن یک پوهنتون مکملی در کابل تاسیس و بایزو کرا میکه در خور شان چنان یک موسسه عالی باشد شروع بکار نماید .
 بوسیله فرمان هذا قانون تاسیس پوهنتون کابل را حسب مواد منظمه این فرمان منظور نموده از تصمیم و اراده حضورم به آن عم محترم آگاهی بخشیده امر وار شاد میفرمائیم که از منظور حضورم وزارت معارف هدایت بدهند تا یک آن اولتر ترتیب و تدوین بود چه آن را سنجش نموده در ضمن بودجه دولتی منظوری حاصل دارند .

امر و هدایت حضور مبارک شاهانه فوقاً بجلالنامب شما خبر داده شد تا طبق آن به ترتیب و تدوین بودجه پوهنتون موضوع بیردازند پنج ورق قانون نامه تاسیس پوهنتون که بصحه حضور اعلی حضرت هماپونی رسیده نیز فرستاده شد تا تحت اجرا گذاشته شود .

مواد اصولنامه پوهنتون (دارالفنون)

ماده اول - ارا ده مینما ئیم موسسه بنام پوهنتون برای تعلیم درجات عالیة علوم و فنون و ادبیات و فلسفه در کابل تاسیس نمائیم .

ماده دوم - پوهنتون دارای شعب ذیل است که هر یک از آنها موسوم به پوهنخی خواهد بود .

۱ - علوم

۲ - ادبیات و فلسفه

۳ - طب و شعب و فروع آن

۴ - حقوق و علوم سیاسی و اقتصادی ، دارالمعلمینهای عالی و مدارس صنایع مستظرفه و دارالعلوم عربیه ممکن است از موسسات پوهنتون محسوب شوند و نیز ممکن است مدارس و مؤسسات مسلکی دیگری عندالافتضا به پوهنتون منضم گردد .

ماده سوم - رئیس پوهنتون در آغاز افتتاح بر حسب پیشنهاد وزیر معارف بموجب فرمان ما تعیین و بعد بر طبق ماده یازده بر حسب پیشنهاد شورای پوهنتون و موافقت وزیر معارف بموجب فرمان ما منصوب خواهد شد اداره پوهنتون بعدة رئیس پوهنتون است و روسای پوهنخی ، استادان ، مدرسین پوهنخی بر حسب پیشنهاد رئیس پوهنتون و منظوری وزیر معارف مطابق قانون مامورین منصوب میشوند . سایر مامورین و مستخدمین بر طبق مقررات این قانون از طرف رئیس پوهنتون منظور و مقرر میگرددند .
 بصره اول - مدت خدمت رئیس پوهنتون و روسای پوهنخی سه سال است بعد از انقضای این مدت ممکن است مجدداً انتخاب شوند .

تبصره دوم - رئیس پوهنتون مجاز است علما و دانشمندان داخلی و خارجی را بر حسب پیشنهاد شورای پوهنتون و تصویب وزیر معارف به عضویت افتخاری پوهنتون بپذیرد .

ماده چهارم - شورای پوهنتون از اشخاص ذیل تشکیل می شود :

- ۱ - رئیس پوهنتون که سمت ریاست شوری را خواهد داشت .
- ۲ - روسای پوهنچی - لااقل یک نفر استاد از هر يك پوهنچی ها .

ماده پنجم - وظائف شورای پوهنتون بقرار ذیل است :

تعمین شرایط شمول طلاب به پوهنتون تدوین پروگرام تحصیلات پوهنچیها تعیین شرایط گرفتن درجه و تصدیق نامه و دیپلوم تهیه نظامنامه های لازمه جهت امتحانات و پیشرفت کار پوهنچی ها ، اظهار نظر در مورد اشخاصیکه بسمت استاد و مدرس از طرف مجلس هر پوهنچی پیشنهاد شده اند ، پیشنهاد هر اقدا میکه موجب ترقی و اصلاح مجلس هر پوهنتون باشد معاونت و کمک فکری با رئیس پوهنتون .

ماده ششم - هر پوهنچی دارای مجلسی خواهد بود مرکب از استادان و مدرسین در تحت ریاست رئیس پوهنچی و وظائف و تشکیلات مجلس مزبور بموجب نظامنامه خواهد بود که از تصویب شورای پوهنتون گذشته باشد .

ماده هفتم - پوهنتون دارای شخصیت حقوقی میباشد و نمایندگی آن بعهده رئیس پوهنتون است و از لحاظ اداری و مالی پوهنتون مستقل و مستقیماً نزد وزیر معارف مسئول خواهد بود .

ماده هشتم - پوهنتون میتواند در مقابل امور علمی و فنی که اشخاص و موسسات غیر رسمی رجوع مینماید بر طبق نظامنامه مخصوص حق الزحمه دریافت دارند . وجوهی که از این راه عاید میشود همچنین اعانهها ئیکه اشخاص مختلف میدهند و عایدات دیگر بحساب جدا گانه در تحت نظر رئیس پوهنتون جمع آوری و بانصوب وزیر معارف بمصارفیکه در شو رای پوهنتون پیشنهاد میشود خواهد رسید .

ماده نهم - معلمین پوهنتون به طبقات سه گانه ذیل تقسیم میشوند :

۱ - استاد - ۲ - مدرس - ۳ - معاون . علاوه برداشتن شرایط مقررده قانون مامورین استاد باید کمتر از سی سال و مدرس کمتر از بیست پنج سال عمر نداشته باشند و در رشته که تدریس مینمایند درجه علمی آنها را شورای عالی پوهنتون لافل دکتوری یا ماعدا آن تشخیص بدهد .

سوم معاون که باید لااقل دارای شرایط معلمین دوره ثانوی یعنی (جواز) باشد و بر طبق مقررات مربوطه به معلمی استخدام خواهند شد سایر مامورین از قبیل نگران لابراتورها و آتولیهوا اعضای کتابخانه و امثال آن و اعضای دفتر تابع مقررات قوانین عمومی خواهند بود .

تبصره - مدیر کتابخانه از حیث درجه علمی باید کمتر از (مجاز) نباشد .
ماده دهم - از آغاز سال تحصیلی (۱۳۲۵) و بعد از استادان و مدرسین که طرف احتیاج
پوهنتون می‌شوند در صورت تعدد اوصاف با مسابقه مطابق نظامنامه خصوصی تعیین خواهند شد .

ماده یازدهم ریاست هر رشته از دروس برعهده
استاد همان رشته است برای احراز لقب
استادی علاوه بر پیدا شدن محل تدریسی
باید لا اقل پنج سال مدرس بوده و در رشته
خود قابلیت ابراز کرده باشد که مورد
مدرسناسی و تصویب شورای پوهنتون
واقع شود. روسای پوهنچی پس از کسب
نظر مجلس پوهنچی مر بوضه از بین
استادان و رئیس پوهنتون از روسای
پوهنچی انتخاب میشوند .

یک منظره از مدعوین حین استماع
خطاب ها

ماده دوازدهم - مادامیکه معاون دارای شرایط
مذکور در ماده (۹) بعهدہ کفافی برای

استخدام یافت نشود ممکن است از اشخاصیکه در رشته از علوم و یا ادبیات به مقام شایخ
رسیده و شورای پوهنتون لیاقت آنها را تصدیق کرده استخدام شود و نیز ممکن است
از متخصصینیکه در خدمات ادارات دولتی هستند در برابر حق الزحمه استفاده شود .
مادسیزدهم - اشخاصیکه در سال تحصیلی ۱۳۲۵ در مدارس عالیہ مشغول خدمت بودند اگر دارای
شرایط مذکور در ماده (۹) این قانون باشند معلم رسمی پوهنتون خواهند بود .
ماده چهاردهم - پوهنتون از اشخاصیکه در رشته از علوم و یا ادبیات به مقام شایخی رسیده و یا
خدمات بزرگی به عالم انسانی کرده باشند و شورای عالی پوهنتون پس از مذاکره
کامل احراز لیاقت آنها را تصدیق نماید با تصویب وزیر معارف ندرجه دکتری
افتخاری اعطای خواهند نمود .

ماده پانزدهم - شورای عالی پوهنتون نظامنامه را که برای اجرای این قانون ضرورت دارد
ترتیب و بعد از تصویب وزیر معارف بموقع اجرا خواهد گذاشت .

ماده شانزدهم - وزارت معارف درصدد تهیه معلمان و متخصصین و سایر ضروریات اداری و تدریسی
پوهنتون موصوف برآمده سر از ۱۳۳۵ بتاسیس و افتتاح آن اقدام نماید این موسسه
طوریکه معمول و متممی است بر طبق نصب العین و منظور عالی خودش مطابق مقررات

واصول علاوه بر اداره ویشیرد وظائف تدریسی و تربیوی پوهنځیها و مطالب علمی در عین زمان مرجع حل و عقدا مور علمی دیگر مؤسسات مملکتی نیز شناخته خواهد شد . حکم حضور - قانون تاسیس پوهنتون را که شامل شانزده ماده و ضمیمه فرمان نمبر ۶۰ ر ۲۹۲ تا ریخی ۲۱ حمل سنه ۱۳۲۵ م میباشد منظور فرمودیم مطابق آن عمل گردد (امضای اعلیحضرت همایونی المتوکل علی الله)

بعد از ورود قانون تاسیس پوهنتون ذریعه این فرمان والا حضرت وزیر معارف مطابق ماده سوم آن تقرب همکار ما پروفیسر پوهنځی علوم دا کتر عبدالعجید خان را بحضور اعلیحضرت همایونی برای کفالت ریاست پوهنتون پیشنهاد کردند و احکام اعلیحضرت همایونی ذریعه فرمان صدارت وزارت معارف ارسال گردید . اینک بناغلی دا کتر را بحیث کفیل ریاست پوهنتون معرفی و فرمان تقرر شان را قرأت میفمائیم .

نقل فرمان ۱۸۸ بر ۱۶۰ - ۲۴ حمل ۱۳۲۵ صدارت عظمی :

ع، ح، والا حضرت سردار محمد نعیم خان وزیر معارف :

نظر فرمان نمبر ۲۲۶ ر ۲۲۴۱۳۲۵ حضور قرین الشرف ملو کانه در اثر لیاقت و اهلیتیکه از صداقتما با دا کتر عبدالعجید خان متخصص با کتر بولوژی و معلم پوهنځی علوم مشاهده شده مشارالیه در اثر پیشنهاد جلالتماب شما بحیث کفیل ریاست پوهنتون مقرر و منظور شده جلالتمابی دا کتر موصوف را کفیل ریاست پوهنتون شناخته اداره امور علمی و اداری فاکولته ها و مکاتب مسلکی مربوطه آنرا باو تفویض دارند .

(امضای والا حضرت افخم صدر اعظم) در خاتمه از خدای متعال سلامتی و طول عمر اعلیحضرت جوان بخت المتوکل علی الله را مسکت نموده این روز مبارک را بتعلم اهل عرفان و بالخاصه معلمین پوهنتون و ما مورین وزارت معارف تبریک گفته برای بناغلی دا کتر عبدالعجید خان توفیق الهی و موفقیت های شایانی را خواسته رشته کلام را برای شان واگذار میشوم .

عکسیکه از عقب گرفته شده وضعیت سامعین را چنین استماع نطق بناغلی رئیس تعلیم و تربیه نشان میدهد

بیانیه بناغلی دا کتر عبدالمجید خان کفیل ریاست پوهنتون

والاحضرت ، حضار گرام !

این اقدام و اراده بزرگ و تاریخی حکومت ترقی پسند و معارف پرور خویش را که وزارت جلیله معارف را بتاسیس و تشکیل (پوهنتون) یعنی موسسه تعلیمات عالی مامور فرموده و باین وسیله زمینه سعادت حال و استقبال این جامعه با استعداد را تهیه نموده از صمیم قلب تبریک میگویم . و از نوازش و مرحمت حکومت بهی خواه و وزارت معارف که درین مورد به بنده ارزانی فرموده و این عهده مهم و بیسابقه را به بنده سپرده اند عرض تشکر و امتنان مینمایم از خداوند علیم و بصیر (ج) توفیق میجویم که در عملی ساختن آرزوها و آمال حکومت متبوعه و در انجام دادن وظائف عرفانی با تمام قوه و نیروی مادی و معنوی خویش موفق گردم . ایجاد پوهنتون در حقیقت ترتیب و تسلسل تاریخی و منطقی انکشاف پلانهای جامعه را نشان میدهد که اعلیحضرت شهید محمد نادر شاه قهرمان حقیقی نهضت علم و عرفان برای تنویر افکار و برای سعادت حقیقی این خاک و آب طرح فرموده بودند در آن عصر فرخنده شالوده متین این موسسه عالی ریخته شده و اولین شعبه پوهنتون به عنوان (فاکولته طب) در ساحه عرفان مملکت جلوه گر گردید حکومت اعلیحضرت المتوکل علی الله محمد ظاهر شاه بتوسعه شعبات دیگر آن بذل توجه فرمودند و در نتیجه پوهنچی حقوق و علوم سیاسی پوهنچی علوم و پوهنچی ادبیات یکی بعد دیگری عرض وجود نمودند و انکشاف این عناصر و اجزای مختلفه ایجاد یک ریاست مرکزی را ایجاب نمود این یک امر مسلم تاریخی است که موسسات تعلیمات عالی در یک جامعه از عوامل درجه اول و اساسات مهم ارتقا و انکشاف علمی ، سیاسی ، اقتصادی و اجتماعی میباشد و مللیکه یک آن آولتر به تاسیس آنها موفق شده اند از پیش قدمان تهنید و تمدن بشر گر دیده اند مخصوصا امروز ارزش و اهمیت تعلیمات عالی که اختراعات و ایجادات محیر العقول ، زاده لابراتورهای آنست و پروژهای عالم شمول اقتصادی و سیاسی موجوده ثمره و نتیجه دماغهای منسوبین آن میباشد فوق العاده واضح گردیده . امروز بشر توانسته است از برکت تبعات و تحقیقات علمی که بیشتر در پوهنتونها بعمل می آید به اسرار ذره بینی برد و از قلب موهوم آتوم ، انرژی بیسابقه را بدست بیاورد قوه و نیروی یک جامعه متناسب به تکامل شخصیت عشق و محبت به صدق و حقیقت ، دیانت فطری ، قوه و مللیکه تفکر صحیح و سجا یی اخلاقی افراد آن است تربیه و تنمیه این سجا یا روی هم رفته و وظیفه و غایه پوهنتون را تشکیل میدهد بنا به آن نصب العین پوهنتون تربیه اعضا و افراد صحیحی برای حیات اجتماعی میباشد . اگر چه در تاریخ یونیورستهای عالم امثله برجسته تربیه نوابغ و علمای متبحر نیز یافت می شود اما مقصد و غایه اصلی تعلیمات عالی

پوهنتون تریبه و تولید نوابغ و فہرمان‌ها، شعرا و نویسندگان نامور - موسسین و قائدین دبستانهای فلسفی و مذہبی، فاتحین و جهان‌کشایان نیست پوهنتون‌ها از شخصیت‌های فوق‌العاده مانند ارسطو، بوعلی سینا، نیوتن، رافائیل - فردوسی - جامی - احمدشاه و نادرشاه و امثال‌شان وعده نمیدهد بلکه به بلند بردن سوئے علمی و معنوی فرد جامعه

ہمت میگمارد ہر گاہ بتا ریح دا رالعلوم ہا و پوهنتون‌های کهن دنیا از قبیل (الازھر) (سالرنو) پاریس (ہیدل برگ) اکسفورڈ و کیمبرج و ہارورڈ نظر اندازیم خواهیم دید کہ دورہ نشو و نما و تکامل آنها قرن‌ها را دربر داشته و ہزاران اشخاص مانند روحانیون، سیاسیون، علمای طب و فلسفہ، ارباب ثروت و دوستداران بشریت و غیرہ در انکشاف آنها رول‌های مهمی را بازی نموده و مصدر ایثار و فداکاری گردیده اند پوهنتون ما نیز کہ از مرحام و الطاف خداوندی و توجہات معارف پرورانه حکومت اعلیٰ حضرت المتوکل علی اللہ محمد ظاہر شاہ و مساعی خستگی ناپذیر والا حضرت وزیر معارف در عرصہ نسبتاً قلیلی دارای شعب متعدد گردیده بیشتر از ہمہ محتاج ایثار، ابتکار و همکاری تام علاقہ‌مندان و معارف‌جویان و مخصوصاً طبقہٴ تعلیم یافته‌های جوان ہمایا شد.

شیاعلی دکتور عبدالمجید خان کفیل ریاست دارالفنون (پوهنتون)

در خاتمہ الی خدای بی نیاز بہ کمال عجز التجا مینمایم کہ آرزوهای بزرگ و مقدس سیکہ حکومت متبوعہ و ملت عزیز ما از این مؤسسہ فرخندہ دارند از عالم امید بساحہٴ حقیقت بیوندد و نسل‌های آیندہ این کشور از ثمرات علم و عرفان آن نیرومند و شاد کام گردند . شاد باد روح سعید اعلیٰ حضرت شهید زندہ باد اعلیٰ حضرت جوان و معارف پرور ما .

تابندہ و درخشان باد آفتاب علم و معرفت مملکت .

بعد از ختم بیانات شیاعلی دکتور عبدالمجید خان والا حضرت و اکثری از مدعوین و حضار و جمعی از طلبہٴ فاکولتہ‌ها بہ گذاشتن حمائل گل بہ مزار اعلیٰ حضرت شهید (بانی پوهنتون) عازم گردیدند در آنجا چندین حمائل گلیکہ تہیہ دیدہ شدہ بود بیاس خدمات و توجہات بزرگ ایشان کہ در تاسیس دارالفنون فرمودہ بودند بمرآشان اہدا و سپس شیاعلی قاضی مرافقہ بیانیہ جذاب و سودمندی مبنی بر فضیلت خدمات عرفانیہ و معنویہ ایراد در ختم آن حافظی چند آبیہ از قرآن کریم تلاوت و بعد از دعا و فاتحہ بہ فاکولتہ حقوق و علوم سیاسی برای صرف عصر بہ برگشتند و این مجلس در حوالی ساعت ۶ ختم شد .

امور وزارت فوائد عامه

امور فوائد عامه اگرچه در دوران جنگ بسبب بندش راه های تجارت و عدم تولید لوازم فنی و مهندسی، لایق تا اندازه معطل بود هنوز بندش های مذکور رفع نشده است. اما باز هم وزارت موصوف پیش از ختم جنگ پیش بینی های لازم را نهوده و پروژه های مهمی را در قسمت عمرانات و جاده سازی و بند و انهار سردست گرفته که بزودی آغاز خواهد شد. کارهای مهم امسال قرار ذیل توضیح میشود :

مدیریت عمومی معابر :

۱- سرك تنگی غارو : در نزدیکی شهر جلال آباد يك قطعه سرك بين نغرك و پل سرخ آب بطول تخمیناً ۳ كيلو متر و عرض ۱۲ ميتر جديد ا احداث شد که امتداد سرك تنگی غارو شمرده می شود و بسرك سابق طرف شهر جلال آباد ميرساند .

از پل سرخ آب الی پل درونته سرك سابق اصلاح و بعرض ۱۲ متر و وسیع تر ساخته شد . در حصه تنگنای درونته سرك بوسیله سرننگ پرانی و جیل کاری زیاد فراخ تر گردید و از درونته تا آب درگی مواضع اصلاح طلب زیر کار گرفته شد و تعدیل یافت .

در دیگر قطعات سرك تنگی غارو واقع در ولایت کابل طور کار کرده شد که تمام آنها با ستش نای حصه ماهییر موتر رو گردیده . بالاخص سرننگ پرانی قوی در حصه ۴ که مراد از تنگی دگری است بطول ۵ كيلو متر اجرا شد .

نتیجه شرح فوق این است که از کابل الی ماهییر و از انطرف ماهییر الی جلال آباد موتر بالاری می تواند بالای تمام قطعات سرك گردش نماید ، اما برای اینکه سرك را در تمام قطعاتش اساسی بخوانیم باید بالای برخی از قطعات هنوز کار کرده شود .

۲- سرك پنجشیر : سرننگ پرانی و صخره کاری موثر و زیاد در دره گل بهار بکنار راست دریای پنجشیر این تنگنای صعب المرور را قابل عبور موتر تیز رفتار ولاری ساخت در اثر يك سلسله اصلاحات دیگر که در مواضع مختلفه بین دره مذکور صورت گرفت این راه کاروانی هم بشکل سرك در آورده شد .

حال از چاریکنار برای گل بهار تاقریه پارانده که از رخنه بالاتراست موتر رفت و آمد کرده می تواند . چون این سرك کوتاه تر میباشد لذا در نظر است که در آینده لین عمومی قرار یافته نقاط شمال مملکت را بهتر و زودتر بعمر کنز وصل کنند . البته در آنصورت توسعه و تعریض میسر و دیگر اصلاحات فنی لازم خواهد بود .

۳- سرک گردیز-خوست:- این سرک که بخش زیادی از درده جدران واقع است و دو کوتل شیخ و غیر مناسب که عبارت از کوتل سروتی و سره خواری میباشد، دارد، در برخی قطعاتش بقرض اصلاح زیر کار گرفته شده چنانچه فعلاً کار آن جریان دارد و در نظر است که لین آن در بعضی قسمت‌ها از راهای آسانتر برده و تعدیل شود، تا تسهیلات در ترافیک بعمل آید.

۴- سرک جدید یغمان - بالای این سرک که حاوی دومیتر علیجده برای رفت و آمد است آنگذر کار کرده شد تا یک مسیر آن بکلی بخته کاری و انجام گردید و قسمت بسیار زیاد تر خام کاری مسیر دوم نیز عملی شده.

۵- سرک کابل - هزاره جات - از کابل الی دایزنگی و از آنجا براه بامیان تا نقطه تقاضع بالین عمومی شمال در حصه بلوله مطالعات فنی برای اصلاحات و اساسی ساختن این سرک که فعلاً نیز با داشتن مشکلات و موانع زیاد موثر رو است، بعمل آمد.

۶- ترتیب بر آورد ها مثلا بر آورد اولی برای اصلاح و بخته کاری سرک معدن ذغال سنگ کر کر و اجرا آت یومیه.

پلها و معبرها :

ساختن پلهای کلان به نسبت فک مواد خارجی در اثر جنک عمومی معطل بود . حال پیش بینی ها و تشبثات درین مورد بعمل آمده بالخاصه درباره ساختمان پلهای آهنی چند پلچک آبرو و معبر در سرک تنگی غارو ساخته شده و یک تعداد آن حاضرأ نیز زیر تعمیر است .

مدیریت فوائد عامه قند ها ر :

الف - تعمیراتی که جدیداً شروع شده :

۱ - تعمیر صالون حکومت کلان قلات

۲ - « « « « سپین بولدک

۳ - « « « « گدام حکومت کلان کرشک

۴ - « « « « گمرک جدید سپین بولدک

ب - تعمیراتی که قبلاً شروع و در سال جاری تکمیل شده :

۱ - تعمیر مغایرات حکومت سپین بولدک

۲ - « « « « اداره مالیه « « «

۳ - « « « « قوماندانی « « «

۴ - « « « « احصائی « « «

ج - تعمیرا تیکه تحت کار است و به تکمیل نرسیده :

۱ - کار ترمیم احاطه و غیره تعمیر و مو جودة لیسۀ احمد شاه بابا

۲ - « تعمیر لیسۀ میر ویس بابا

۳ - « « مکتب های ارگ

۴ - « « « « دانه

۵ - « « « گامی

۶ - « « سینما

۷ - « « محبس جدید

۸ - « « شفاخانه حکومت کلان قلات

مدیریت فوائد عامه ولایت مزار شریف :

۱ - تعمیر سینما مطابق نقشه های مرتبه قسمت کلی تهداب های آن الی روی زمین بر و متباقی آن به سبب پیش آمد سر ما معطل شده .

۲ - تعمیر شفاخانه مستورات که یک عمارت بسیار بزرگ بوده و بصورت پخته تعمیر می شود تا ما تا کرسی کار شده .

۳ - تعمیر گدام هرگز به کلی تکمیل گردیده و فعلاً ذخیره گندم وجود در گدام مذکور می باشد

۴ - تعمیر مترو لوزی الی کرسی و بلکه چیزی بیشتر کار شده در سال آینده تکمیل خواهد شد

۵ - گدام بلخ نیز طبق دیگر گدام ها بصورت پخته الی کرسی کار شده .

شق معابر فوائد عامه :-

۱ - از پل امام بکری الی کوتل چیچل :-

قبل ازین از مزار شریف الی پل امام بکری و از آنجا الی شولگره و پل برق که بطول تقریباً ۱۲ میل و شش میل سرک موجود بود این سرک او خود مزار شریف الی پل امام بکری به طول ۱۲ میل یک اندازه سرک قابل تردد بوده ازان به بعد الی چشمه شفا و شولگره و پل برق سرک مذکور غیر اساسی از (۴) الی ۵ نیم ریش متر عرض داشته بر علاوه اینکه اصل سرک کم بر بود مشکلات نشیب و فراز زیادی داشته و در برخی جاها سنگزار و غیره در بین راه واقع بود که اکثر باعث مشکلات تردد موتر و عراده هامی باشد همانا از پل امام بکری الی پل برق که (۳۶) مبل راه می شود سرک مذکور از ۸ - الی ۹ متر عرض و هم نشیب و فراز آن اصلاح و باقی نواقصی که در سرک موجود بود مرفوع شده و از پل برق الی کشته پایان و از آنجا الی کشته بالاواز کشته بالا

دملي اقتصاد د وزارت مشرري

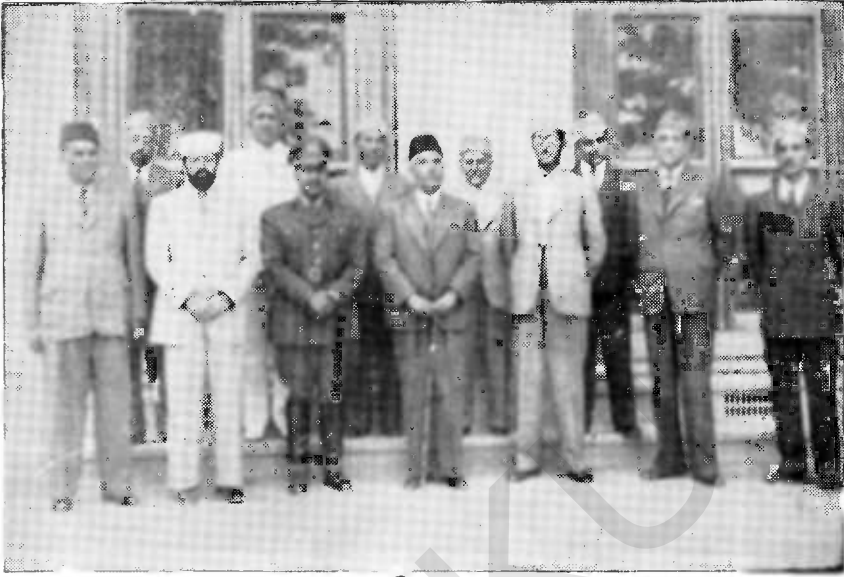
ع . احمداالله خان « کرمي » د اقتصاد ملي .
د وزارت د تجارتي توسعي عمومي مدير

ع . سعد مومين خان د پانك ملي د تجارتي
د خاښگر معاون

ع . س . سعد الحجي خان د پانك ملي د اقتصاد
د وزارت د معين كښيل

د نوي کابينې مجموعې هيئت

مطبوعاتي هيئت د غازي سپهسالار صدارعظم په حضور کښې

بالا الی کوتل چیچل بطول (۲۶) میل و به عرض ۸ و ۹ متر سرك جدید تمدید شده که این سرك چون از بین پشته‌ها و تپه‌های خاکی گذشته لهندا اکثر قسمت های سرك مذکور از (۲) الی هفت متر بلندی های تپه ها بریده شده و خام کاری آن بصورت مهندسی و اساسی ا کمال و در بعضی حصص آنهم جفله و ریگه انداخته شده و یک سرك اساسی گفته میشود .

۲- تفصیل کوتل چیچل، این کوتل که (۱۲۴۴) متر طول دارد یک کوتل خیلی صعب‌المرور و بلند و سنگ آنهم از سنگهای سخت و قسم تابه سنگ بوده قریباً از سه حصه کارات سرننگ پرانی آن دو حصه تکمیل گردیده و مواضعیکه سرننگ پرانی شده سنگ چینی آن نیز تکمیل ویر کاری هم شده صورت سرك را بخود گرفته است :-

۳- از کوتل چیچل الی مرکز حکومتی دره صوف که ۱۴ میل مسافه بوده و بعضی جایهای سرك ۸ متره در زمین سنگ دار تصادف کرده که یک اندازه سرننگ پرانی لازم دارد و بر خی جایهای بین سرك از یک الی دو متر که بلند بوده تسطیح گردیده یعنی از کوتل چیچل الی مرکز حکومتی نیز سرك تمدید شده بعضی کارات جز وی آن باقی مانده انشاء الله در سال آینده تکمیل خواهد شد .

۴- سرك شبرغان الی سرپل که خامه بوده کار جفله اندازی آن جاری شده و مسافه سرك مذکور که در حدود ۴ میل باشد و از دو طرف کار جاری شده زیاد از دو ثلث کار آن پیشرفت نموده و باقی مانده آن زیر کار است :-

۵- قبل ازین که از حکومت کلان ایك الی شارباغ و از آنجا الی خرم و آب کلی که به مسافه (۳۸) میل واقع است تا درجه سرك موجود بود اما این سرك به مرور زمان نظریه اینکه عبور و مرور عمومی نبوده در اثر سیلاب بکلی خراب و بلکه بعضی قسمت‌های آن از حالت سرك بودن برآمده بودند اما تمام آن مرمت کاری و آباد گردیده است که الی خرم موثر رفته می تواند .
۶- از تاشقرغان الی معدن نمکسار یک سرك اصولی و اساسی بصورت خامه بطول قریباً بیست و پنج میل و عرض ۷ متر سرك جدید تمدید گردیده است .

۷- سرك مزار شریف الی دهدادی هم که خامه بوده در حدود ۷ میل میباشد به اصول درست سنگ فرش و جفله اندازی و پخته شده :-

مدیریت فوائد عامه ولایت جنوبی :

۱- پل سید خیل که در عرض راه بین گردیز و خوست بردرهای جدرا ن واقع است و به اثر سیلاب در سال گذشته ویران گردیده بود ، در سال جاری کار تعمیر آن خاتمه یافت

از سرك چیچل
تا سرك شبرغان
تا سرك شارباغ
تا سرك مزار شریف
تا سرك مزار شریف
تا سرك مزار شریف

و نسبت به سابق در استحکام و ارتفاع پل مذکور توجه بعمل آمد که در آینده بخاطر سیلاب مواجه نشود .

۲- عمارت دمنجنی نیونجی که در سابق بدور آن دیوار نبود ، در هذاسنه بدور احاطه تعمیر مذکور بصورت پخته کاری يك دیوار شروع وبانصب کتاره های آن خاتمه یافت .
 ۳- حکومت جدید تشکیل زرمتم که قبلاً برای نشیمن مامورین تعمیرى نداشت درسال جاری يك عمارت اساسی مطابق نقشه مهندس که دارای اطاقهای متعدد است تعمیر گردید .
 که کار کلمی آن خاتمه یافته وجزوی آن در شرف تکمیل است و فعلاً مامورین در اطاقهای مذکور رعایش دارند علاوه متصل تعمیر مذکور اساس یکبازار جدید اصولی گذاشته شده که تهداب کلمی آن شروع گردیده .

۴- سرك بین گردیز و خوست خصوص در حصص جدران ومیر نادرشاه و طوطا خیل که دارای عرض کافی نبود ، و ازینجهت برای عبورومرور عراده ها بالخاصه در ایام زمستان مشکلاتی عائد میکرد ، لذا کار توسعه آن از حصه سید خیل جدران بسمت گردیز شروع و کار آن بشدت جاری است .

۵- از مرکز گردیز الی مرکز فسله عسکری میرز که ، که سابقاً سرك تمدید بوده چون تمدید سرك مذکور از مرکز فسله مزبور الی غونزی خوله منگل هم ضرور دانسته می شد ، بنابراین کار آن شروع و یک قسمت کار مذکور خاتمه یافته وباقیمانده آن عنقریب تکمیل خواهد شد .

مدیریت فوآئدعاهه میمنه:

- ۱- کار تعمیر مکتب اندخوی که درسال گذشته شروع شده بود ، در هذالسنه تکمیل ودر معرض استفادۀ طلاب گذاشته شده .
- ۲- بر آورد نقشه گدام ارزاق میمنه واند خوی درسال جاری واصل و تهداب گدام میمنه در برج قوس گذاشته شده ، کار گدام اند خوی درسال آینده شروع خواهد شد .
- ۳- ساختمان ملحقات هتل وشفا خانه ومکتب متوسطه جاری ویک اندازه کار شده .
- ۴- از حصه مرکز حکومت پینتون کوت سرك جدید بعرض هشت متر طور خامه الی فسله عسکری تمدید وبعرض (۵۰) سانتی وسه متر وار ارتفاع ده سانتی متر زیگک انداخته شده .
- ۵- عمارت حکومت پینتون نکوت ترمیم طلب گردیده بود ، مز متکساری گردید .
- ۶- در سرك این از حصه اوچه مربوط حکومت تگاب شیرین وحصه حکومت پینتون نکوت الی زیارت خواجه عثمان مربوط علاقه داری المار بعرض ۴ متر وار ارتفاع ده سانتی متر زیگک دریائی هموار گردیده .

مدیریت فوائدعامه حکومت اعلائی فراه :

۱ - از مرکز حکومت اعلائی الی حکومتی انار دره که تا باین نزدیکها سرک اصولی که عبور و مرور عراده ها بدون تکلیف شده بتواند موجود نبود ، برای رفع این مشکلات از حدود پل دریای فراه رود الی علاقه داری قلعه کاه و از علاقه داری مذکور الی مرکز حکومتی انار دره که مسافه (۱۲۵) کیلومتر راجاوی است سرک جدیدی احداث گردیده که برای عبور و مرور عرادهها مساعد است .

۲ - سرک های عمومی سمت قندهار ، هرات و چخانسور که لازم ترمیم بود ، از سمت قندهار الی دلا رام و از سمت هرات الی حوض خشک و از سمت چخانسور الی حصه کرکی جفله اندازی و ترمیم گردیده و کوته های معابر از مرکز الی دلا رام سفید کاری و در نواحی آنها نهال شانی شده است .

۳ - برای شفاخانه و معاینه خانه مرکز فراه یک موضع خوبی انتخاب و تعمیر آن بصورت عصری زیر کار گرفته شده و بیهایه تکمیل رسیده و مامورین اداری از موضع سابق به عمارات جدید نقل مکان نموده اند .

۴ - عمارات مترو لوزی که طبق نقشه جدید از چندی تحت تعمیر بود ، تکمیل گردیده است .

۵ - به علاقه داری گلستان در گذشته برای رهائش مامورین جای موجود نبود ، و این منطقه از حیث آب و هوا از تمام مناطق مربوطه فراه برتری دارد ، بنا بر این تعمیر یک عمارت عصری را نیز لازم و واجب می نمود ، لذا یک عمارت عصری دو منزله بصورت پخته کاری زیر اجرا گرفته شده که یک منزل آن بیهایه تکمیل رسیده .

۶ - در حکومتی بکوا که به لاین سرک عمومی واقع است برای دوائر رسمی جای موجود نبود ، یک تعمیر اساسی که گنجایش تمام دوائر راندار است سابق تحت تعمیر گرفته شده بود ، در هذالسنه بیهایه تکمیل میرسد .

۷ - در حکومتی انار دره که دوائر رسمی و مکتب منحصر به دو در بند حویلی بود ، اکنون برای دوائر و مکتب عمارات جدا گانه بصورت عصری تحت تعمیر گرفته شده .

۸ - تعمیر علاقه داری جوین ترمیم و یک بازار جدید در برابر آن احداث و به بیهایه تکمیل رسیده .

۹ - در علاقه داری کرکی یک مسجد و یک تعداد دکان مطابق نقشه تحت تعمیر گرفته شده .

۱۰ - تعمیر دو طرفه شمالی و جنوبی مکتب متوسطه مرکز فراه که از چندی شروع شده بود قریب پووشش است .

۱۱ - از مرکز فراه ظرف علاقه داری بالا بلوک سرک و جود نداشت : عبور موترها از دامنه دشت که سافه بعیدی را در بر میگرفت می شد ، درین اواخر سرک جدیدی از مرکز فراه در بین آبادیها شروع گردیده ، ونظر به سرک دامنه کوهده میل کوتا تراست .

ماموریت فوائد عامه حکومت اعلائی بدخشان :

۱ - تعمیر دفتر حکومت اعلائی بایک سالون وغیره ضروریات آن

۲ - « دائره غنڈ ژاندارمه که تمام شعبات مربوطه آن دران زهایش دارند .

۳ - « مدیر یت مالیه » « » « »

۴ - « محکمه مرا فعه » « » « »

۵ - « ابتدائیه » « » « »

۶ - « ماموریت تحریرات » « » « »

۷ - « مخابرات » « » « »

۸ - « استخبارات » « » « »

۹ - « احصائیه » « » « »

۱۰ - « زراعت » « » « »

۱۱ - « فوائد عامه » « » « »

۱۲ - « مدیر یت مطبوعات » « » « »

علاوه بر عمرانات فوق یک قسمت ملجقات به قوماندانی امنیه وشعبات مذکور و یک تعمیر عصری برای شفاخانه مدیریت صحیه ملکی در فیض آباد وهکذا یک تعمیر شفاخانه دینگری در بهارک یاقشله کندک ژاندارمه تاسیس و آباد شده است ، بهمین ترتیب عمرانات علاقه داری شهر بزرگ وعلاقه داری راغ که خراب ومنهدم شده بود ، مجدداً آباد وقابل استفادہ مامورین واقع شده ، همچنین پل حصه بهارک ، جرم که در خط سرک موتر واقع است و از شدت آب خیزی خراب شده بود ، آنهم آباد و برای مترددین سهولتی فراهم نموده است ، و یک عمارت دیگر برای کار گاه صنعتی محبوسین در قوماندانی امنیه آباد شده است .

ب - شق معابر :

سرک شخک تنگ فیض آباد که در اثر آب خیزی خراب ومنهدم شده بود ، دو باره بصورت صحیح آباد گردیده ، همچنان شخک راه زیباک ملقب به شخک کر سنگ دره ور دوج آباد شده و یک پل چوبی بر علاوه پل خشتی دره قابل شهر فیض آباد نسبت با شبکه در ایام تابستان پل خشتی زیر آب می شد ، تاسیس گردیده است .

امور وزارت صحیحہ

امور صحیحہ بہ سلسلہ سالہای گذشتہ در سال ۱۳۲۴ نیز مطابق پلان مرتبہ پیشرفتہائی را احراز و داخل اقدامات جدی تری شدہ کہ مختصر آن قرار آئیست :-

کالرا :-

قرار اطلاعیکہ از منابع صلاحیت دار بتاریخ (۱۹ و ۲۱ - اسد ۱۳۲۴) بوزارت صحیحہ واصل گردید بروز مرض کالرا در دیرہ اسمعیل خان و وزیرستان جنوبی تصدیق و وزارت صحیحہ برای جلوگیری از سرایت مرض در خاک افغانستان بہ اقدامات آتیہ متوصل گردید :-

اولتر از ہمہ یک مقدار کافی واکسین ضد کالرا را بولایت مشرقی ، جنوبی و حکومت کلان غزنی ارسال و در قسمت سرحداتیکہ با خاک ہند تماس داشتہ و راہ عبور و مرور مسافرین قرار گرفتہ بود قرانطینہای حدودی دائر و تمام اہالی ملکی ، نظامی ، و طلاب مناطق همجوار سرحدرا بہ واکسین ضد کالرا تزریق نمود و ضمناً مسافرینی کہ از خاک افغانستان بطرف ہند عزیمت و یا از خاک ہند آرزوی مسافرت را بخاک افغانی مینمودند بدون داشتن تصدیق تزریق واکسین ضد کالرا از مسافرت نمودن ایشان ممانعت کردہ میشد ، چنانچہ این اقدامات فوری وزارت صحیحہ عامل بزرگمہ جلوگیری از سرایت مرض گردیدہ و از لطف خدای پاک در سال ۱۳۲۴ باینکہ مرض در خاک ہند شدت داشت افغانستان از سرایت آن مصعون ماند -

تیفوئید (مجرقہ)

چون مطابق پروگرام ہرسالہ برای حفظ ما تقدم یک تعداد زیاد واکسین ضد تیفوئید از طرف وزارت صحیحہ در تمام ادویہ فروشی ہا در دسترس استفادہ اہالی قرار دادہ شدہ و ضمناً بہ تمام مراکز صحیحی یک تعداد کافی واکسین مذکور برای تزریق ارسال گردید ، ازین باعث نظر بہ احصائیہ کہ نزد وزارت صحیحہ قید گردیدہ در سال ۱۳۲۴ واقعات مرض تیفوئید نسبت بہ سالہای گذشتہ کمتر بہ نظر رسیدہ است -

حمای لکہ دار :-

دراثر توسعہ دادن واکسین ضد حمای لکہ دار در محاسن و مواضع لازمہ ما تہ سال ۱۳۲۳ تعداد مصاب شدگان این مرض کمتر بودہ و ستون احصائیہ و قیامت ہم در اثر تطبیق واکسین مزبورہ و اتخاذ تدابیر فنی خیلی ہا پایانتہر آمدہ است ، بلکہ گفتہ میتوانیم کہ در جریان سال ۱۳۲۴ واقعات تیفوس در محاسن بہ ندرت اتفاق افتادہ -

واکسین چیچک و آبله کوبی :-

در سال ۱۳۲۴ چون بصورت منفردانه واقعات چیچک یاغی در برخی نقاط افغانستان مشاهده پیوست ، وزارت صحیه با سرعت هر چه تمامتر دامنه فعالیت شعبات ذی‌علاقه را وسعت داده و توجه بیشتر خود را به واکسین ناسیون عمومی معطوف ساخت ، چنانچه در جریان این سال به تعداد (۲۵۶۳۰۰) نفر واکسین چیچک طرف استفاده قرار داده شده و به اساس تعلیماتنامه آبله کوبی دستاویز خیلی مؤکدی را مراجع ذی‌علاقه صادر نموده است ، چنانچه این اقدامات وزارت صحیه از انتشار فوری مرض چیچک کاسته و از تلفاتی که باید به اطفال مملکت رخ میداد جلوگیری بعمل آورد .

مجادله با سفلس :-

در سال ۱۳۲۴ نیز به اساس رهنمای تداوی سفلس وزارت صحیه حتی المقدور به مجادله این مرض پرداخته و یکمقدار ادویه کافی ضد مرض سفلس را بموضعی که بیشتر به این دوا احتیاج داشتند ارسال و به تداوی مصاب شدگان اقدام کرده است ولی در اینجا باید متذکر گردید که ارسالات ادویه در اوایل سال ۱۳۳۴ نسبت به مسدودیت راههای تجارتی و رسیدن ادویه بطنی بود ولی در اواخر این سال چون ادویه کافی به دسترس وزارت صحیه افتاد در ارسالات ادویه ضد سفلس قدمهای سریع تری برداشته و همان سگته گی که در اوایل سال بنا بر نبودن ادویه کافی رخ داده بود تقریباً از بین مرتفع گردید .

نوارسنو فامین بجای :-
نیوسلورسان :-

چون ادویه نیوسلورسان که برای تداوی امراض سفلس درین سالهای اخیر تطبیق میشد کمیاب و ناپیدا گردید وزارت صحیه موضوع را تحت توجه گرفته اخیراً به اساس صوابدید ، هیئت طبی تجویز وقراری گذاشت که آتیباً بهوض ادویه نیوسلورسان برای معالجه مریضان سفلس دار ادویه (نوارسنو فامین) که در تداوی مرض مذکور عیناً تاثیر ادویه نیوسلورسان را دارد تطبیق شود .

چون این دوا نیز در تداوی مرض سفلس شهرت بین‌المللی را حائز میباشد لهذا در جریان سال ۱۳۲۴ وزارت صحیه درصدد تهیه آن افتاده و بوسیله دیوی عمومی یکمقدار کافی از ادویه مذکور را وارد نموده و به شفاخانهای ذی‌علاقه توزیع کرد . باید متذکر شد که قیمت یکدوره نیوسلورسان تمام شد دیوی عمومی مبلغ هشتاد و دو نیم افغانی بوده که بدون اخذ هیچگونه مفادی بهمین قیمت فروش میرسد ، در حالیکه یکدوره دوا جدید یعنی (نوارسنو فامین) به مبلغ (۲۰) افغانی و با قلمیات ملحقه دوره تداوی صورت مکمل آن به سی افغانی و ۵۰ پول تمین قیمت گردیده و امر فروش داده

شده است و يك تفاوت بارزی را از حیث تنزیل قیمت نیز در مقابل نئوسلورسان با آنکه تا این ترتیب معالجه آن بانو سلورسان يك سان است نشان می دهد.

جذام خانه :-

وزارت صحیه به اساس نظریات بی خواهانه حکومت متبوعه از چندی با اینطرف مترصد بود که برای ازین بردن مرض مسری جذام چاره سنجی کرده و نظریات خود را با پروژه مرتبه آن به پیشگاه حکومت خیر اندیش خود تقدیم نماید، چنانچه از کوائف سابقه این موضوع در سالنامه های ماقبلی مشروح آن ذکر کرده، اینست درین اواخر که پس از یک سلسله تفحصاتی که درباره احصایه جذامیها و صورت تجرید و آسایش ایشان بعمل آمده است و نقاط مختلفه در هر گوشه و کنار جهت این مسئله مورد توجه قرار گرفت بدو در منطقه (سرخاب لوگر) موضعی را بنام دهکده جذامی ها انتخاب نمود ولی در اثر تبعات آخرین که نسبت به این موضوع بعمل آمد سستم دهکده جذام را چندان مناسب نیافته و حسب نظریات فنی به این تجویز افتاد که بایستی در همان حصصی که مجدومین بیشتر تمرکزیت داشته و تعداد مصابین آن نسبت به سایر نقاط زیاد تر باشند بادر نظر گرفتن وضعیت اراضی و آب و هوا و غیره مسایل عاید آن در آنجا جذام خانه های احدی نماید تا هر يك از جذامی های مملکت در محوطه ها و اطرافهای جداگانه که حصه انانیه و مردانه و فامیل دار جذامی بر طبق پروگرام مرتبه حیات بی دغدغه و مامونی بسر برند تا از یک خطر فاسدترین از سرایت مرض ایشان مصون مانده و از جانب دیگر مجدومین نیز در يك منطقه بی جنجال تحت نظر هیئت فنی بر رفاهت زیست نمایند، پس به این منظور حسب نظریه و صوابدید هیئت صحی وزارت صحیه برای حفاظت جذامی های منطقه هزاره جات يك جذام خانه در حصه (یکاولنگک) انتخاب گردید. موضع منتخبه که در يك حصه خیلی مناسب واقع شده است از نقطه نظر آب و هوا برای تجرید این قبیل مریضان بسیار موزون بوده و دارای همه گونه مزایای حفظ الصحه و می باشد. خریداری زمین این منطقه، ترتیب نقشه جات جذام خانه و تهیه مصالح تعمیری آن تماما در سال جاری تحت فیصله آمده و اگر خدا بخواهد امید است که در سال آتی طبق نقشه مرتبه عمارت این جذام خانه آغاز یابد.

علاوه بر آن از نقطه نظر استفاده تعلیمی منسوبین فاکولته طب و تجرید و نگاهداشت یکمده مریضان جذام در نظر گرفته شده است تا حسب پیشنهاد هیئت فنی يك منطقه وسیعی برای جذامی ها در جوار (دوسیز) تاسیس شود، این منطقه نیز دارای تمام خصوصیات و مزایای آنست که از هر حیث بحال مجدومین موزون دیده شده و نسبت به قریب بودن آن بر مرکز کابل با علاوه مفاد تجریدی و استفاده مجانی مجدومین از تداوی و اعاشه، مورد استفادۀ تعلیمی طلاب منسوبین طب هم واقع شده میتوانند.

قیمت اراضی در منطقه طرف ضرورت در سال جاری از طرف وزارت صحیه پرداخته شده راجع بمصالح تعمیری این جذام خانه از حالا اقدامات جدی بسلسله مقام محترم ولایت کابل روی دست شعبات ذی علاقه میباشد، نقشه تعمیری آن نیز در شرح تکمیل است که امید است به مدد خدای پاک اعمار این جذام خانه نیز در سال آتی شروع خواهد گردید، ضمناً اشاره میشود که برای آنبچنان وقایع غیر مترقبه که در اثر معاینات برخی دکستوران کدام نفر جذامی در شهر کابل به نظر بر خورد وزارت صحیه طور موقتی یک قلعه را در حصه بتخاک برای رهائش تجرید این قبیل جذامی ها تحت نظر قراردادده است که حین تصادف با این قبیل اشخاص در قلعه بتخاک تحت کنترل گرفته شده بصورت مجانی حفاظه واعاشه کرده خواهند شد -

افتتاح شفاخانه ملکلی مشرقی :-

شفاخانه ملکلی مشرقی که اساس اعمار آن قبلاً گذاشته شده و اخیراً با مساعی شعبه مربوطه وزارت فوائد عامه اختتام می پذیرفت در جریان سال ۱۳۲۴ افتتاح ودوائر ولوازم شفاخانه از عمارات سابقه بعمارت نوین منتقل ومورد استفاده قرار گرفته است - این شفاخانه دارای هر نوع لوازم عصری یک شفاخانه ولایتی بوده و از هر جهت طرف استفاده ولایت مشرقی قرار گرفته میتواند -

افتتاح شفاخانه های حکومت اعلائی فراه و بدخشان :-

چون بر طبق پلانهای اساسی که وزارت فوائد عامه مدنظر دارد متدرجاً به تعمیر وانشاء شهرهای جدید مطابق مقررات صحی و بلدی خواهند پرداخت، بنا بر آن اعمار شفاخانه های عصری - نه برای اهالی ملکلی این دو منطقه لازم بود مگر اول و بیکار افتادن نقشه های وزارت فوائد عامه گردیده و عجلتاً جهت بهتری اوضاع سابق عمارات شفاخانه های ملکلی فراه و بدخشان و رفع ضرورت های فعلی که به انشاء دوشفاخانه فوق دیده میشود حسب مفاهمه که بین وزار صحیه و عالی قدران صداقت مابان حاکم اعلی فراه و حاکم اعلی بدخشان بعمل آمد حکام اعلی این دو منطقه و ادار ساخته شدند تا یک موضوع مناسبی را جهت انشاء شفاخانه ها که حضراً احتیاجات منطقه فراه و بدخشان را تکافو کرده بتوانند تعیین و پس از موافقه وزارت صحیه به تعمیر آن مبادرت نمایند همانست که مقدمات این کار قبلاً برچیده شده و اخیراً (در ظرف ۱۳۲۴) هر دو شفاخانه که دارای پولی کلینیک و کلینیکها یعنی دارای معاینه خانه یومی و بستر میباشند افتتاح و از مراجعین و مریضان استقبال مینمایند.

منع اسقاط جنین :-

موضوع اسقاط جنین که بدون مراعات نمودن قوانین طبی صورت داده شود اساساً بحکم شریعت ممنوع و مانند سایر ممالک در افغانستان نیز یک جنایت تلقی شده و به مرتکبین اسقاط سخت ترین مجازاتی تعیین و تطبیق می گردد، اگرچه وزارت صحت از ابتدا درباره این کیفیت اقدامات نموده و بوسیله، مکاتیب و دستورات جدا گانه اجرای این کار را منع قرار داده و همیشه مراقبت خود را در اطراف آن معطوف می داشت ولی برای اینکه منع عملی اسقاط جز در مواردیکه فن طبابت جواز داده است (بتائید اجراءات سابقه) صورت یک مصوبه فنی داشته و بعداً در جزو اصولات مملکتی به حیث یک ماده واحد جا گرفته باشد موضوع در مجلس فنی مقام وزارت صحت مورد بحث قرار گرفت و بعد به ملاحظه و تائید مقام وزارت نیز رسانیده شد، برای اینکه جمیع منسوبین طب باردیگر از مقررات منع اسقاط جنین مطلع بوده و خوانندگان نیز از آن اطلاعی بهم رسانیده باشند زیرا به درج مصوبه این مجلس پرداخته میشود :-

«سقط جنین یعنی آورتمان (Ovoremment) را وزارت صحت بصورت قطع ممنوع قرار داده و هیچ یک از منسوبین فن طبابت به استثنای وقایع و حالات ذیل به این کار مبادرت کرده نمی تواند :

در مواقع و حالاتیکه حامله گی اسباب اتلاف شخصی را فراهم کرده و یا به اساس تصویب و تصدیق دکتور واقعه حمل به سلامتی خانم نقصان و خرابی تولید کند درین قبیل و قایع یک نفر دکتور متخصص این فن حسب آتی به اسقاط جنین و یا کورتاژ اقدام کرده میتواند .

اول :- دکتور معالج بعد از آنکه متیقن گردید که تدای حامله جز با عملیه کورتاژ صورت ندارد باید برای تائید و اجرای این کورتاژ تصدیق دو نفر دکتور دیگر و یک نفر متخصص جراحی را بدست آورد .

دوم : در ورقه که از طرف دکتوران عملیه کورتاژ تصدیق میشود باید علت اساسی اسقاط جنین توضیح داده شود .

سوم : عملیه کورتاژ بایستی طور همیشه در شفاخانهای مستورات صورت گیرد و اگر از حیث وضعیت صحیه مریض برای بردن او به شفاخانه مشکل باشد و دکتور معالج هم تائید کند که کورتاژ در خانه اجرا شود در صورت تمام مسئولیت های دسیسی وائی دسیسی بهنده دکتور کورتاژ کننده بوده به اجرای کورتاژ در خانه بصورت استثنائی پرداخته میتوانند

چهارم : بعد از اینکه اقارب و یا اختیار دار خانم حامله تصدیق اجرای آورتمان را به امضای سه نفر دکتور حاصل نمود، آنگاه ورقه تصدیق را به شعبه صلاحیت دار وزارت صحت حاضر کرده و بعد ملاحظه این شعبه به عملی نمودن آن اقدام کرده میتواند .

پنجم : در وقایع عاجله که معطلی آورتمان و یا کورتاز اسباب ضرر حامله گردد ، درینصورت دکتورمعالج میتواند پس از حاصل کردن تصدیق دو نفر دکتور طبق (ماده اول) بدون مراعات ماده (۴) به این عملیه اقدام نماید، دکتوران مصدق باید از عاجل بودن آورتمان و یا کورتاز در ورقه تذکارنموده بعداً به امضا پردازند -

ششم - سقط اتفاقی که در اثر حوادث غیر مترقبه و یا اسقاطی که عمدآرخ میدهد دکتور در محل واقعه احضار کرده میشود ، دکتورمعالج مکلف است که بازایت از ماده اول و در نظر گرفتن ماده (۵) به آورتمان و یا کورتاز قیام کند -

هفتم : اخبار و اطلاع وقایع عاجله و اتفاقی اسقاط چنین متذکره ماده ۶ در دوران تداوی بوزارتصحیه حتمی و ضروریست -

تبصره : -

در اضراف اسقاط عمدی باید توسط دکتوران مربوطه این فن مقالات مفیدی تحریر و وقتاً فوقتاً جهت درج در مجله روغتیا ارسال نموده و در آن زنان حامله را از اضرار این اقدام و عواقب وخیم آن مطلع نمایند -

هشتم : دو کتوراینکه بدون مراعات این مواد به اسقاط چنین مبادرت نمایند به مجازات شدید محکوم خواهند گردید -

تعیین مجازات این قبیل دکتوران توسط مجلس فنی وزارت صحیه صورت خواهد گرفت مسائل تفتیش و مراقبت های عمده : -

اول : تفتیش ادویه فروشی های مرکزی و سایر ولایات حسب مقررات وزارتصحیه درهربانزده روز مانند سالهای گذشته جریان داشته و نواقصی که به ملاحظه رسیده به اساس مقررات متذکره یا توضیح داده شده و یا مورد اخطار و جزا قرار داده شده، گویا این تفتیشها مانند سال گذشته در اصلاح ادویه فروشی هاچه در زمینه نظم و نظافت ادویه فروشی ها و چه در خصوص فروش ادویه و غیره آنها رول خوبی را ایفا کرده است -

دوم : از آنجائیکه در سال ۱۳۲۴ نیز از رهگذر جنگ نسبت به توریید ادویه مشکلاتی موجود و قیمت ادویه هم رو به تزئید بود برای جلوگیری از احتکار ادویه فروشی ها و قایم نمودن یک معیار مبین جهت فروش ادویه مسئله زیاده تر تحت کنترل قرار گرفته و برای فروش ادویه شرکتهای مرکزی و اطرافی معیار اساسی تعیین گردید -

سوم : در سال ۱۳۲۴ هم با اینکه بحران جنگ در توریید ادویه مشکلات زیادی را پیش کرده مع هذا نسبت به تجاوز یکه از طرف وزارتصحیه اتخاذ گردیده بود با همکاری ریاست دیو ادویه احتیاجات شفاخانها حتی المقدور تهیه گردیده و مخصوصاً نسبت به توریید کینین از

چاپان مانند سال گذشته و تهیه سروم ضد دیفتیری و خریداری واکسین ضدحمای لکه دار از امریکای اقدامات مجربی بعمل آمد و نظر به این کنترل و پیش بینی های موقع در جریان سال ۱۳۲۴ در امورات جاریه هیچ شفاخانه بندشی بوقوع نپیوست .

چهارم : در اثر بحرانهای که از رهذر جنگ پیدا شد چون شرکتهای ادویه فروشی شهری به توریید نمودن ادویه از خارج حسب مطلوب فوق شده نتوانستند وزارت صحیه محضرفاه عامه مانند سال گذشته بریاست دیوی عمومی دستور داد تا یک اند از ادویه را به انزویه فروشی های شهری عوض کمبود ضرورت شان در مقابل قیمت بپردازد تا به اینوسيله از سرگردانی مراجعین و اهالی جلو گیری بعمل آید .

پنجم : در جریان سال ۱۳۲۴ که برای فروش ادویه پاتنت نسبت صرفه جوئی آن قیوداتی وضع شده بود از بین برداشته شده و بریاست دیوی عمومی دستور داده شد که ایشان میتوانند به استثنای ادویه های پاتنت ساخت جرمنی باقی ادویه را حسب نسخه دکتور بالایی مراجعین آزادانه بفروش برسانند .

ششم : در جریان این سال شفاخانه مجلس عمومی ، سناتوریم ، نسوان شفاخانه حکومتی کلان لوگیر تحت تمهیش قرار گرفته و به اشخاصیکه قابل جزا بودند جزا داده شد

ادویه فروشی هائیکه در سال ۱۳۲۴ مفتوح شده اند : -

اول : ادویه فروشی (داحمدشاه بابا درملتون) واقع جاده وزارت پست

دوم : « (بری درملتون) واقع جاده شاهی

سوم : « (ژوندون درملتون) درمرکز ولایت مشرقی

علاوه ادویه فروشی های فوق که در جریان این سال دائر و بکار آغاز کرده اند اجازه افتتاح سه دوافروشی دیگر درمرکز کابل و یک ادویه فروشی در حکومت لغمان برای اشخاصیکه درخواست داده بودند صادر شده که عنقریب ادویه فروشی های مذکور حسب مقررات موضوعه بکار آغاز خواهند کرد .

تجدید ادویه فروشی های : -
شهر کابل : -

از آنجائیکه تعداد ادویه فروشی های یک شهر وابسته به کثرت نفوس آن میباشد یعنی به تناسب جمعیت یک شهر که در فنی چند هزار نفر باید یک دوافروشی اصابت کند وزارت صحیه

نیز به تاسی همین مقررات فنی برای نفوس شهر کابل پانزده دوا فر وشی رعیتی را مکتمی دانسته و تعداد دوا فروشی شهری را بهین پانزده دوا فروشی محدود ساخت ، ولی درینجا باید متذکر گردید که ادویه قروشی های مربوط ریاست دیوا زین تعداد مستثنی بوده و در مواقع ضرورت ریاست دیوی عمومی حسب نظریه وزارت صحیه در برخی نقاط دیگر شهر کابل میتواند به مفتوح نمودن سایر شعب مربوطه خویش قیام کند .

راپورت سالانه صحی منطقوی : -

در جریان سال ۱۳۲۴ وزارت صحیه تمام مدیریت ها و امور یتهای صحیه مربوطه اطراف خود را مکلف ساخت تا علاوه احصائیه های معینه که طبق نمونه های جدا گانه در مواقع لازمه آن بوزارت صحیه ارسال میدارند باید یک راپورت سالانه منطقه مربوطه خود را که شامل معلومات موقعیت شفاخانه کمبود لوازم آن ، وضعیت استقبال اهالی از مؤسسات صحیه ، پرسونل فنی و کمبود آن ، وضعیت های جغرافیایی و محیطی ، آب و هوا ، طرز معیشت توده تعداد نفوس منطقه مربوطه بصورت تقریبی ، تولدات و وفیات ، امراض مخصوص منطقه مربوطه که خواه ساری باشد یا غیر ساری ، موخبات و تکثیر سرایت آن ، فیصدی امراض مذکور طور تقریبی ، چاره های جلوگیری آن در حالت حاضر بعقیده مدیر یا مامور صحیه ، تقدیم راپورتها ، صورت پیشنهادات مامورین ذی علاقه با دلایل معقول و ثابت نسبت پیشرفت امور صحی منطقه مربوط بوزارت صحیه ارسال نماید تا وزارت صحیه از روی این راپورت و صورت پیشنهادات فهمیده بتواند که نواقص صحی آن منطقه چیست و بکدام نوع پلانن متشبت گردد تا امورات صحی به محور اساسی خود چرخیده بتواند .

تجاویز تازه برای بدست آوردن :
احصائیه های متفرقه : -

چون احصائیه های صحی جهت معلومات و اجراءات صحیح دوائر ذی علاقه و پیشرفت امور صحی مملکت به حیث یک رهنما تلقی میشود ، و از طرفی وزارت صحیه مطابق معاهدات بین المللی مکلف است تا وقتاً فوقتاً احصائیه امراض ساریه را به ممالک همجوار و سایر مراجع خارجی فرستاده و بجواب استفسار هائیکه از خارج نسبت باین موضوع واقع میشود بپردازد . از چندین سال قبل مبادرت به تهیه و تدوین احصائیه فعالیت های شفاخانه های مرکز و ولایات و سایر مؤسسات صحیه نموده و در نظر داشت تا این راپورتها را بطور مرتب اخذ و بر حسب مطلوب از آنها استفاده شود ، اما ظهور جنگ و تولید مشکلات در صرف کاغذ که اساساً جداول احصائیه به آن منوط است ، از حیث بدست آوردن انواع احصائیات سکنه گی وارد نمود ،

کنونکه این نقیصه ا کمال و تمام موسسات صحیه مملکتی اعم از لشکری و کشوری و ادار بار سال احصائیات صحیه متعلقه خویش شده اند و در زمینه ا یشگونه احصائیات یک هم کاری خوبی برقرار گردید وزارت صحیه مبادرت به تدوین جداول راپورهای احصائیه و صحی نموده و نمونه این راپورها را جهت طبع فرستاد که عده از آنها طبع و بقیه نیز عنقریب از طبع خارج و پس از توزیع بمقامات عایده امید و اراست یک آهنگی در ترتیب و توحید احصائیه ها رونما شده و مطالبی که از آن منظور است اخذ کرده شود. عجائتا این راپور ها شامل جداول ذیل قرار داده شده است :

جداول احصائیه امراض عمومی از نقطه نظر کلینیک و پولی کلینیک

احصائیه امراض ساری که در پولی کلینیک ها به مشاهده میرسد

احصائیه امراضی که در معاینه خانهای عمومی به ملا حظه میرسد

احصائیه امراض ساری و غیر ساری که در معاینه خانهای شخصی دکوران و با در حین معائنات

خصوصی آنها در خانه های مریضان و مریضداران به آن تصادف واقع میشود. علاوه آن یک راپور دیگری بنام کارت امراض ساریه نیز بطبع رسیده که بطور مختصر بوده و از آن در مو قعی که یکی از متنسبین طب به یک یا زیاده تر مریضان مبتلا به امراض ساری در هر جا که تصادف کنند فوراً اسم و آدرس آنها را بانوع مرض شان تصریح و به زودترین ذرائعی بمقام وزارت صحیه ارسال مینمایند.

مضاعف شدن وظائف
شفا خانهای ژاندارم

اگر چه مطابق پلان مرتبه وزارت صحیه در صورت امکان هر ساله به تو سه دادن شفا خانهای اطراف پر داخته شده است، معهدا در جریان سال ۱۳۲۴ با در نظر گرفتن منظور فوق به یک تجویز تازه دیگری نیز متمسک گردید، یعنی بمقامات عالییه از طرف وزار صحیه پیشنهاد ذیل تقدیم شد :-
از آنجائیکه پلان مرتبه وزارت صحیه در حالت حاضر تاسیس شفاخانه رادر مناطق کم جمعیت و کوچک لازم نمی بیند پس بهتر خواهد شد که از همان شفا خانهای ژاندارمه که فعلاً در آن حصص دائر میباشد در حصه معاینه و تدایوی افراد کشوری ازان استفاده بعمل آید و برای اجرای این منظور وزار صحیه حاضر شد تا همه ساله یک مقدار ادویه کافی و سایر لوازم مربوطه شفاخانه آنجا را از بودجه خویش کار سازی نماید؛ چنانچه این پیشنهاد وزارت صحیه از صحنه مقامات عالییه نیز گذارش یافته و منظوری آن حاصل گردیده است

تعيين حق الزحمه عملياتې /
صغيره در معاینه خانهای شخصی :-

وزارت تصحیه نسبت به تعیین عملیات و معایناتیکه در خارج شفاخانهاچه در (معاینه خانهای شخصی د کتوران و چه در خانه مریضان) اجرا شده میتواند به اندازه حق الزحمه معائنات و عملیاتهای مذکور مقرراتی وضع و برای اینکه بین مریضداران و دکتور اینک به اینگونه عملیات و معاینات می پردازند اشتباهی راجع به اعطای حق الزحمه رخ ندهد و ضمناً حدودی برای همه عملیاتها در خارج شفاخانهاقید شده باشد لستی از اقسام عملیات و معائنات متذکره ترتیب داده و حق الزحمه هر کدام را در مقابل هر یک از عملیات متذکره تعیین و قید کرده و توسط انتشار درجراید به اطلاع عامه رسانید.

نشریات سال ۱۳۲۴ :-

الف : در جریان این سال وزارت تصحیه توجه خود را بیشتر به توسعه دادن دستورالعمل های جامع که به حیث راهنمای شعب ذیعلاقه محسوب می گردید معطوف نموده و این دستور العملها قبل از آنکه بطبع رسد بوسیله متحدالمالهای متعدد به مراجع ذیعلاقه ارسال شده است و در ضمن این سال چیزیکه از طبع خارج شده است تعلیماتنامه بلدیها از نقطه نظر حفظاً لصفحه شهر و نظافت آن میباشد که در سال گذشته تدوین و برای تطبیق امتحانی بریاست بلدیها مکرر فرستاده شده بود.

تعلیماتنامه توریاد و به مخدره طبی و مسائل مربوطه آن :

از آوانی که دولت افغانستان به کنوانسیون ۱۹۳۱ جینوا امضا نمود مسائل مربوطه به توریاد ادویه مخدره طبی را بوزارت تصحیه و موضوع تریاک خام و تجارت آنرا بوزارت اقتصاد ملی متعلق ساخت ، پس برای اینکه مواد کنوانسیونهای ۱۹۱۲ الی ۱۹۲۵ و ۱۹۳۱ جینوا در حصه متعلق بوزارت صحیه و مقاماتیکه سروکار شان درین زمینه با وزارت تصحیه واقع میشود باسہولت تطبیق شده بتواند وزارت تصحیه ترتیب و اشاعه این تعلیماتنامه پرداخته و یک تعدادش را به مراجع مربوطه جهت تطبیق مواد مندرجه آن ارسال نوده .

ب: بزرگ شدن مجله روغتیا :-

قطع مجله روغتیا که قبلاً بنابر کمی کاغذ خیلی کوچک شده بود در آغاز امسال که امکان تهیه کاغذ از طرف وزارت صحیه موجود شده و از طرفی مطبوعه عمومی نیز حاضر مساعدت درین باره شدند قطع مجله دو چند قطع سابق ساخته شده و ساحة استفاده از مضا مین آن وسیع تر گردا یند شده -

احراز تخصص بعض دکتوران افغانی :

شاغلی دکتور عبدالله خان (روغ) برحسب لایحه تخصص بعد از دادن امتحان دریک مجمع دکتوران و پروفیسران که تیز خود را در اطراف فلج نصف طولانی نوشت موفق به احراز تخصص به شعبه خود که امراض عقلی و عصبی است گردید -

اجراءات متفرق :

- ۱- طوریکه در سال گذشته نسبت دائر شدن و ارسال نقشه های شاخهای دوا فروشی دیوی عمومی مرکزی بلایت مزار شریف، فندهار، هرات و قطغن و بد خشان اشاره رفته بود بالاخره در جریان سال ۱۳۲۴ از جمله ادویه فروشی های متذکره فوق عمارت دوا فروشی هرات تکمیل گردیده و به هدایت وزارت صحیه از طرف ریاست دیوی عمومی ادویه لازمه با پرسونل فنی آن به آنجا فرستاده شد -
- ۲- در کنفرانس بین المللی طبی که در اول جولانی در تهران افتتاح گردید و در این کنفرانس نمایندگان دول شرقی و غربی از طرف دولت ایران دعوت شده بودند و نمایندگان که از طرف دولت افغانستان درین کنفرانس شرکت ورزیده اند شاغلی دکتور غلام فاروق خان و شاغلی عبدالظاهر خان میباشند -
- ۳- حسب تجویز وزارت صحیه و استشارة مقامات صلاحیت دار در حکومت کلان پروان یک شفاخانه دائر و بیکار انداخته شد -
- ۴- چون در حکومت درواز نسبت کمثرت نفوس آن تا سیس یک شفاخانه لازم بود وزارت صحیه چنین تجویز نمود که در آنجا فعلاً یک شفاخانه ژاندارم دائر گردیده و ضمناً به تداوی افراد رعیتی درواز هم مشغول شود -
- ۵- پلان تعمیری شفاخانه خوست از طرف وزارت صحیه ترتیب و بوزارت فوائد عامه ترسیل شد تا هرچه زودتر نقشه شفاخانه مزبوره را تکمیل نموده و از راه وزارت صحیه بمرعش ارسال دارند، چنانچه برای تهیه مصالحه تعمیری این شفاخانه یکمشت پول کافی به حکومتی خوست تخصیص داده شد تا در جریان سال ۱۳۲۴ تمام مصالحه طرف ضرورت این شفاخانه را تهیه دیده و در اوائل سال ۱۳۲۵ بیکار آغاز نمایند -
- ۶- در جوار شفاخانه مستورات برای بولی کلینیک موسسه دندان سازی نسوان حسب نقشه مرتبه یک عمارت جامع اعمار گردیده و امورات تعمیری آن در شرف اختتام میباشند. این موسسه از هر حیث مکمل و به اساس یک کلینیک عصری دندان سازی آماده شده است -

۷- در جریان سال ۱۳۲۴ برای بار اول وزارت صحتیه به توريد نمودن يک مقدار کافي ادويه پنسلين که درد نياي طبابت تازه طرف استفاده فرار داده شده و شهرت به سزائي داشت اقدام و آنرا وارد نموده و مورد استفاده ضرورت مندان قرارداد

۸- چون توريد کنين دردوران جنگ مشکلات زيادي داشت پس برای اينکه مقدار کنين وارده درست طرف استفاده شفا خانها قرار گرفته و تلف نشود وزارت صحتيه به دوا اقدام ذيل متشبت گرديد :

الف : حسب نظريه هئيت فني برای تمام مقادير کنين وارده يکنوع رنگ آبي را انتخاب کرده و با آن مخلوط نمود تا اگر کنين در شفا خانها بصورت بودرهم استعمال شود از سائر کنين ها زودتر تفريق شده و بصورت نامشروع از آن استفاده شده نتواند -

ب : علاوه اين اقدام به ديوي عمومي دستور داد تا کنين های محتاج اليه شفا خانها توسط ماشين تلبيت سازی به پلوهاي قسم ده سائتي گرامه و ۲۵ سائتي گرامه ، تبديل نمايند - چنانچه اين دو تجويز خبلي مجرب واقع شده و مقادير کنين حسب مطلوب طرف استفاده حاجتمندان قرار گرفت -

۹- در موقع مشتعل بودن جنگ چون برای توريد گاز ململ که در امور جراحی ها و بانسما نها بصرف ميرسد مشکلات زيادي توليد گرديد، وزارت صحتيه برای رفع اين لطمه پس از تجارب زياد از گاز ململ ساخت فابريکه بلخمری استفاده کرده و اکنون هم در شفا خانها ي مربوطه از همين گاز ململ ساخت فابريکه مذکور کار گرفته ميشود -

هشت نفر فارغ التحصيلان دوره هفتم فاکولته طب که در سال گذشته شامل ستاز شده بودند بعد تکميل ستاز در هدا سنه حسب توضيح ذيل به رتب و مراجع آتية الذکر مقرر شده اند :-

۱- ص، دكتور محمد اسمعيل خان به حيث مدير صحتيه و سر طبيب مديريت صحتيه فراه

۲- ص دكتور نظام الدين خان به حيث دكتور در قواي مرکز

۳- ص، نصير احمد خان به حيث دكتور به ژندارمه وزارت داخله

۴- ص، محمد علي خان به حيث دكتور ها به ژندارمه وزارت داخله

۵- ص، عبدالشکور خان به حيث دكتور دوم مديريت صحتيه ولايت قندهار

۶- ص، محمد ظاهر خان به حيث دكتور دوم مديريت صحتيه ولايت مشرقی

۷- ص، سيد ولي خان به حيث دكتور دوم مديريت صحتيه ولايت قطنين

۸- ص، محمد کبير خان به حيث دكتور بوزارت جليله حريمه

سيزده نفر فارغ التحصيل دوره دهم مکتب طبي بعد تکميل ستاز حسب آتني به حيث مامور صحتيه به مراجع ذيل مقرر شده اند :-

دستی د وزارت مقرری

ع ، نظام الد یختان د مستورا تو
دشفاخانی سرطیب

ع ، عبد القوم خان د علی آ باد
دشفاخانی سرطیب

ع ، من د کتور غلام فاروق خان
دطبی فاکولتی رئیس

ص ، دكتور محمد ايوب خان چه به داخله
مرضو نو كښې تخصص حاصل كړيدى

ص ، دكتور مير غلام حيدر خان چه بداخله
مرضو نو كښې تخصص حاصل كړيدى

ص ، دوكتور محمد آصف خان چه به داخله
مرضو نو كښې تخصص حاصل كړيدى

ص ، دوكتور محمد عزي خان چه به داخله
مرضو نو كښې تخصص حاصل كړيدى

س ، د کټور امير جانخان چه په جراحي کټي نې تخصص حاصل کړيدی.

س ، د کټور محمداسلام خان چه په جراحي کټي نې تخصص حاصل کړيدی.

س ، د کټور عبدالقدير خان چه په داخله مرضونو کټي نې تخصص حاصل کړيدی.

ص ، دكتور كرام الله بيجان چه به جراحى
كشې ېې تخصص حاصل كړېدى

ص ، دكتور محمد عظيم خان چه به جراحى
كشې ېې تخصص حاصل كړېدى

- ۱- ص ، محمدناصر خان و محمدایوب خان و غلام حضرت خان و غلام علی خان و محمدعارف خان معاونین بہ حیث معاون دکتور بوزارت جلیلہ حریہ
 - ۲- ص ، میر عبدالرزاق خان بہ حیث معاون دکتور بہ شفاخانہ وزارت جلیلہ معارف
 - ۳- ص ، پایندہ محمدخان بہ شفاخانہ ژ دارمہ حضرت امام صاحب
 - ۴- ص ، جلال الدین خان بہ حیث معاون دکتور شفاخانہ مجس
 - ۵- ص ، محمدانور خان نمبر ۱ بہ حیث معاون دکتور شفاخانہ گذرگاہ مربوطہ بلدیہ
 - ۶- ص ، محمدانور خان نمبر ۲ بہ حیث معاون دکتور شفاخانہ قلات
 - ۷- ص ، وکیل احمدخان بہ حیث معاون فنی بہ موسسہ دندان سازی
 - ۸- ص ، غلام علی خان بہ حیث معاون دکتور ارزگان
 - ۹- ص ، فقیر اللہ خان بہ حیث معاون دکتور چخانسور
- ہشت نفر فارغ التحصیل دورہ ہفتم شوق دواسازی فاکولتہ بعد تکمیل سنہ حسب آتی بمراجع ذیل مقرر شدہ اند :-

- ۱- ص ، محمد اسمعیل خان ، و غلام حسین خان دواساز بوزارت جلیلہ حریہ
 - ۱- ص ، عبداللہ خان دواساز بہ موسسات صحی علی آباد (دواخانہ علی آباد)
 - ۳- ص ، نور محمد خان دواساز بہ حیث دواساز بہ مدیریت صحیحہ جنوبی
 - ۴- ص ، سلطان محمدخان دواساز بہ حیث دواساز بہ مدیریت صحیحہ مشرقی
 - ۵- ص ، محمد اکبرخان دواساز بہ حیث دواساز بہ مدیریت صحیحہ ولایت مزار شریف
 - ۶- ص ، محمدافضل خان دواساز بہ حیث دواساز بہ مدیریت صحیحہ حکومتی اعلیٰ فراء
 - ۷- ص ، محمدیاسین خان دواساز بہ حیث دواساز بہ دواخانہ ریاست دیوبند عمومی
- ہشت نفر فارغ التحصیل دورہ ہفتم فاکولتہ طب کہ پس از اتمام تعلیمات نظری داخل سنائر شدہ اند اسامی شان حسب ذیل است :-

- ۱- ص ، محمدضیاء خان ، دکتور ستاژیر
- ۲- » ، میر فخر الدین خان ، »
- ۳- » ، سید محمد خان ، »
- ۴- » ، عبداللہ خان ، »
- ۵- » ، محمدعمر خان ، »
- ۶- » ، محمد اکرم خان ، »
- ۷- » ، عبدالستار خان ، »
- ۸- » ، علی اکبر خان ، »

سبزه نرفارغ التحصيل دوره يازدهم مکتب طبي که تعليمات نظري خود را تکميل نموده اند و شامل ستاز شده اند اسامي شان حسب ذيل است :-

- ۱ - ص ، امير محمد خان معاون ستاير
- ۲ - ص ، عبدالله خان
- ۳ - « ، عبدالوهابخان
- ۴ - « ، محمد بشير خان
- ۵ - « ، حبيب الله خان
- ۶ - « ، عبدالسمع خان
- ۷ - « ، مير غلام حيدر خان
- ۸ - « ، امام الدين خان
- ۹ - « ، مير عبدالله خان
- ۱۰ - « ، محمد موسی خان
- ۱۱ - « ، محمد ايوبخان
- ۱۲ - « ، غلام سخي خان
- ۱۳ - « ، عبدالقدوس خان

بانزده نرفارغ التحصيل دوره هشتم شق دواسازی فاکولته که جديداً از تعليمات نظري خود ها فارغ و شامل ستاز شده حسب آتی اسامي شان توضيح است :-

- ۱ - ص ، عبدالرحمن خان
- ۲ - ص ، امام داد خان
- ۳ - ص ، مير عبدالسلام خان
- ۴ - ص ، مير شرف الدين خان
- ۵ - ص ، محمد يوسف خان
- ۶ - ص ، محمد كريم خان
- ۷ - ص ، محمد يحيی خان
- ۸ - ص ، کبير الدين خان
- ۹ - ص ، عبدالغفور خان
- ۱۰ - ص ، نظر محمد خان
- ۱۱ - ص ، محمد سرور خان
- ۱۲ - ص ، غلام نبی خان
- ۱۳ - ص ، محمد زمانخان
- ۱۴ - ص ، محمد نعيم خان
- ۱۵ - ص ، مير محمد ايوبخان

تقرر مامورين (معاون و کاتب) شفاخانه جدام خانه بتخاک که عنقریب افتتاح ميشود ورود عزتمند کتور طالب بيگ و اشغال وظيفه او به سرويس امراض داخله معاينه خانه گذرگاه ورود عزتمند سلامی آچار متخصص جراحي و اشغال وظيفه او به سرويس جراحي شفاخانههای مربوط رياست موسسات صحي

ورود عزتمند کپهان اوغلو متخصص امراض داخله و اشغال وظيفه او به سرويس داخله شفاخانههای مربوط رياست موسسات صحي -

امور صحی ولایت هرات :

- ۱ - نظریه اقدام و مساعی وزارت صحیه افتتاح يك دیوی عمومی در هرات پیش بینی و عمارت و ادویه لازم آن تهیه دیده شده است .
 - ۲ - نظریه مساعی دو کستوران مربوطه بفصل خداوند امراض و بانی و استیلائی موقع بروز نیافته و یکی دو حادثه دینری ، حمای لکه دار و مرض سگک‌ها را بخوبی جلوگیری گردیده است .
 - ۳ برای مجادله سفلیس که يك مرض مدعش بوده و يك شفاخانه علیحده برای آن در نظر است فعلاً در شفاخانه ملکی شق مخصوص برای آن تخصیص داده شده است .
 - ۴ وقتاً فوقتاً در کلوب مطبوعات در اطراف ترتیب پروژة صحی ولایت و امراض مخصوصه محلی توسط دو کستوران مربوطه مذاکره بعمل آمده و نتیجه بمقام وزارت جلیله صحیه معروض گردیده است .
 - ۵ - برای اصلاح آب مشروب شهر پروژة علیحده ترتیب گردیده و اگر خدا بخواهد بزودی ممکنه درین قسمت اقدام مفید بعمل خواهد آمد .
شعبه جراحی	امراض داخله	امراض چشم	جمعه
۷۷۱۱ نفر	۷۶۰۲ نفر	۵۰۰ نفر	۱۵۸۱۳ نفر
- ۶ - مریضانیکه به شفاخانه معاینه شده و ادویه برده اند قرار ذیل اند
 - ۷ - مریضانیکه در شفاخانه ملکی داخل بستر گردیده عبارت از ۲۸۲ نفر اند که از انجمه ۳۰۴ نفر صحت یاب گردیده اند
 - ۸ - مریضانیکه در شفاخانه ملکی جراحی شده اند به ۷۹ نفر بالغ می‌شوند .
 - ۹ - مریضانیکه به جراح خانه بانسمان شده اند به ۳۰۸۸ نفر بالغ میگردند .
 - ۱۰ - مریضانیکه در شفاخانه مستورات بانسمان گردیده اند عبارت از ۲۷۰۰ نفر میباشند
 - ۱۱ - اطفالیکه در شفاخانه مستورات آبله کوبی شده اند به ۶۲۰ نفر بالغ میشوند .
 - ۱۲ - مریضانیکه بداخل شفاخانه مستورات تحت تدایوی گرفته شده اند عبارت از ۸۶ نفر میباشند
 - ۱۳ - مریضانیکه از شفاخانه مستورات ادویه برده اند عبارت از ۸۰۰۰ نفر میشوند .
 - ۱۴ - نظریه توجه وزارت صحیه برای امراض چشم یک نفر متخصص علیحده فرستاده شده است
 - ۱۵ - شعبه سیار شفاخانه وقتاً فوقتاً در اطراف دوردست به تدایوی و مجادله پرداخته است .
 - ۱۶ - در شفاخانه های هرات بر علاوه بسترهای سابقه تر نیمه فتابستر نیز پیش بینی گردیده است .

مدیریت صحیبه میمنه :

۱ - در سال جاری برای هفت هزار نفر واکسین ضد چیچک از وزارت صحیبه رسیده که از آنجمله به تعداد پنجهزار اطفال واکسینا سیون ضد چیچک الی ۱۵ دلو گردیده وسلسله آبله کوئی هنوز هم ادامه دارد .

۲ - به تعداد سه صد نفر الی ۱۵ دلو واکسینا سیون ضد محرقة شده وسلسله آن ادامه دارد .

۳ - توسط اخبار و اعلانات وقتا فوقتا هدايات صحی با هالی داده شده .

۴ - معاینه طلاب مکاتب مرکز میمنه توسط دا کتران مرکزی و از اطراف ذریعه شعبات سیار بعمل آمده .

۵ - ترتیب افتتاح یک دوا فروشی عصری اتخاذ شده که عنقریب افتتاح خواهد شد .

مریضانی که از اول حمل الی ۱۵ دلو طور بستری و یا غیر بستری تداوی شده اند .

۱ - مریضان بستری ۹۶ نفر، صحت شده - ۷۲ نفر، صلاح ۱۵ نفر، فوت ۹ نفر

۲ - مریضانیکه یومیه مراجعه نموده و تداوی شده اند :

امراض جهاز هضمی، تنفسی، طرق بولی، دموی، امراض گوش و گلو و بینی و چشم، امراض جلدیه، ولادی و تناسلی، امراض عقلی و عصبی و غیره حسب ذیل اند :

ذکور ۳۰۸۱ نفر اناث ۱۱۹۱ نفر اطفال ۱۷۱۴ نفر

امراض ساری، استیلائی و غیر استیلائی :

ذکور ۱۹۲۳ نفر اناث ۸۷ نفر اطفال ۸۰۸ نفر

پانسمان شدگان - :

ذکور ۲۷۹۲ نفر اناث ۳۳۶ نفر اطفال ۱۱۷۰ نفر

عملیات جراحی - ۶۳ نفر

امور وزارت پست و تلگراف و تلیفون

اجراآت مهمه وزارت پست و تلگراف در سال ۱۳۲۴ قرار ذیل است :

الف - شق پست :

۱ - تکت های پستی از عصر اعلی حضرت امیر شیرعلی خان مرحوم الی عصر حاضره اعلی حضرت المتوکل علی الله محمد ظاهر شاه درالیم های مخصوص مراتب شده ، چنانچه تاریخ تکت ها از سنه ۱۲۸۸ الی سنه ۱۳۶۵ که وزارت پست مراتب نموده است معلوم می شود که افغانستان از (۷۸) سال پیشتر تکت پستی داشته است .

۲ - از مدیریت عمومی پست چنین تجویز شده که مراسلات عادی را کنترول نمایند ، این ترتیب که مامورین غرفه جات اخذ محصول مکاتیب عادی را بعد از اخذ محصول و نصب تکت معینه و مهر بطلان واپس بمرسل تحویل بدهند که خود مرسلین مکاتیب مذکور را بصندوق مخصوص که کولید آن بیک شعبه دیگر تماس دارد ببندازند ، در آخر وقت که اخذ مراسلات خاتمه پیدامی کند مامورین شعبه صادره مکاتیب عادی را از صندوق مخصوص آن بیرون کشیده و شعبه مربوطه خود آورده و رایپورت آنرا مدیریت اداری پست میدهند نظیر آن غرفه که مراسلات مذکوره را پذیرفته و تکت نموده آنهم بیک رایپورت مدیریت اداری پست میدهند که مدیریت موصوفه به این اجراآت از هر گونه سوء اجراآت مامورین ماتحت اگر واقع شود جلوگیری میتواند .

۳ - قبل ازین در سنوات گذشته ارسال و مرسلو مراسلات در خط خان آباد هفته دو مراتبه جاری بود ، البته پسته های بک وقت معینه بمرجعاتش واصل و توزیع میگردد ، برای اینکه در سرعت پسته ها بماند کور با این هم ترتیب بعمل آید ، در جریان سال جاری هفته سه مراتبه تعیین و تحت اجرا گرفته شد .

۴ - ارسال و مرسلو مراسلات در خط بین کابل و جنوبی که قبل ازین هفته بیک مراتبه بود برای اینکه سریعتر شده باشد و زودتر بمرسل الیهار رسیده باشد هفته دو مراتبه بعمل آمد .

۵ - هکذا خط مشرقی و اسمار که سابق هفته بیک مراتبه در جریان بود در ظرف سال جاری هفته دو مراتبه جاری شده .

۶ - مدیریت عمومی پست توانسته است که احصائیه های مرسلات پستی از قبیل مراسلات نمونه های مال التجاره مطبوعات و اوراق کار آمد مراسلات بازگشتی و مراسلات احصائیه های واردات پستی مرکرو ولایات با جزویات آن مثلاً علاقه دارها و فروش تکت های پستی و محصولات

رسمی و بیرونک و محصول یا رسالت وارده انواع مراسلات نمبر داخله و خارج و احصائیه اوزان پستی خطوط موتررو سوار و پیاده و احصائیه تعطیلات پستی احصائیه حاملین پستی احصائیه وسائل و سامان پستی و احصائیه مکاتیب عادی و غیره را مرتب نموده .

ب - شق تیلیفون :

وزارت پست در سال جاری مدیریت تیلیفون را تحت اثر مدیریت عمومی تیلیفون بند و مدیریت پستی تخنیکي و دوم اداری و در تحت اداره این دو مدیریت شعبات تشکیل و اجرا و انجام وظایف هر یک را تعیین و به شعبات مربوطه آن سپاریده است .

مدیریت تخنیکي :

۱ ترتیب احصائیه عمومی آلات نصب شده و غیره سامان مربوطه تیلیفون نهالین ها سوچورد و امپلیفایرها مرکز و ولایات .

۲ ترتیب پلان توسعه لین ها تیلیفون ها امپلیفایر و غیره آلات مربوطه هم توسعه آلات و سامان نصب شده موجوده .

۳ ترتیب و تنظیم مکتب تیلیفون و میخانیک های تیلیفون .

۴ تهیه و بدست رس گذاشتن نقشه ها و باقی هدایات سوچورد نهالین ها و تیلیفون ها .

۵ ترتیب و تنظیم تحویلخانه های شعبات مربوطه و ضمناً مراقبت سامان تخنیکي .

۶ توسعه و رک شاپ (شعبه تخنیکي ترمیم) موجوده و تهیه سامان و آلات که وقتاً فوقتاً مورد ضرورت واقع شده و می شود .

۷ معاینه و اصلاح بعضی نواقص سوچورد ها تیلیفون ها .

۸ ترتیب دفتر احصائیه سامان و آلات مصرف شده .

۹ ترتیب دفتر اردر و فرما یسهای سامان و پرزه جات مورد ضرورت و توريد آن .

۱۰ ترمیم و اصلاح هرگونه تیلیفون سوچورد ها و ماشین های تخنیکي تیلیفون .

۱۱ تیلیفون و سوچورد های داغمه و مستعمل تحویلخانه را اصلاح و قابل کارنمو دین .

۱۲ تهیه سوچورد های جدید و تیلیفون و سامان فالتوی آن .

۱۳ ترتیب احصائیه آلات و غیره سامان تیلیفون و لین .

۱۴ نصب و بکار انداختن سوچورد ها تیلیفون ها و غیره آلات جدید تیلیفون .

۱۵ ترتیب دفتر تنظیم ساعات کار اگوملیتر های تحت کار تیلیفونخانه های مربوطه و باخبری در اطراف تیزاب و غیره خصوصیات اگوملیتر های مرکز .

- ۱۶ - باخبری در اطراف آلات زنگ ریلی فیوزها و امتحانات ریکنفایرها و غیره سوچورد های مرکز
- ۱۷ - بر آورد تانی نمودن سامان نصب و تمديد شدن تلیفون و غیره در مرکز بحضور نماینده تفتیش
- ۱۸ - اصلاح کیبل های ناقص شده و ترتیب منظم
- ۱۹ - کنترل مخابرات تلیفونی بوقت مخابرات رسمی که مخابرات شخصی صورت نگرفته باشد
- ۲۰ - مراقبت اخلاق و تهذیب تلیفونی های لین مین ها و نگران های مرکز
- ۲۱ - در سال ۱۳۲۴ نسبت باینکه مشترکین تلیفون از قبیل دواير رسمی موسسات ملی و تجارانفرادی و غیره رو باز دیاد گذاشته و در سوچورد های سابقه کدام نمره فالتو موجود نبوده توانستیم که يك عدد سوچورد جدید بکصدویست لیته سنترال بتری نصب و درخواست کننده گان رامشترك و تلیفون داده باشیم
- ۲۲ - باوجود بیکه برای فوی ساختن مخابرات تلیفونی بین کابل و هرات به تعداد پنج یا به ماشین های امپلیفایر نصب بود برای اینکه آواز متکلم به مخاطب خوب تر رسیده و مطلب بهتر مفهوم شده باشد يك یا به ماشین جدید امپلیفایر در نقطه گرشك مربوط ولایت قندهار نصب و بکار انداخته شده چنانچه تا حال ماشین مذکور اجرا آت می نماید
- ۲۳ - طوریکه در سال ۱۳۲۳ شرح داده بودیم که به سرك جدید تنگی غارو از سرسروبی به تنگی ابریشمی لین جدید الی جلال آباد تکمیل شده است لذا در امسال ۱۳۲۴ از مرکز کابل برای ماهی بره یا به های آهنی لین مذکور را از سرسروبی وصل و مخابرات در اسابین کابل و جلال آباد وصل شده یعنی از مرکز کابل که زنگ زده میشود جلال آباد بدون سلسله سوچورد ها - جواب میدهد هکذا جلال آباد که زنگ بزند کابل جواب میدهد بعد مسافه لین جدید از کابل الی سرسروبی بیخجاه میل از این جدید مخابرات تلیفون تلگراف بدرستی کار گرفته میشود
- ۲۴ - نظیر آن حینیکه بعضی رباط های ارض راه مذکور از قبیل سوچورد سروبی که از سرك جدید دور افتاده بود برای باخبری لین ها و سهولت به وسایل حمل و نقل و عابرين سوچورد - منصوبه آنجا برداشته به حدود گردابی به لین جدید تنگی ابریشمی انتقال داده شد که گویا لین قدیم و لین جدید از موضع جدید کنترل میشود
- ۲۵ - قبل از این مخابرات جبل السراج از چهار ریکار برای پل منک و گلپهار بحکومت کلان پروان جریان داشت که نسبت به بعضی علل اساسی نبود و طوریکه لازم بود جریان مخابره شده نمی توانست اکنون برطبق اصولات فنی لین مذکور را از چهار ریکار راسا به گلپهار از راه پایان و پل سعدا لله وسید خیل از تباط داده شد که از مرکز گلپهار هم بحکومتی کلان پروان و پنجشیر وهم به جبل السراج مخابره جاری شد

۲۶ - منطقه گلستان مربوطه حکومتی اعلی فرآه که قبل از این بجز از سال و مر سول پستی کدام مخا بره با حکومتی اعلی فرآه نداشت در سال ۱۳۲۴ تصمیم گرفته شد که یک لین تیلفون بعلاقه داری مذکور تمدید گردد چنانچه لین مذکور را با صله (۵۰) میل از حدود دل آرام الی گلستان تمدید و مخا برات تیلفونی بین حکومتی اعلی فرآه و گلستان جاری گردید .

۲۷ - یک قسمت لین های عمده تیلفون از شیوه الی چغه سر ای و اسمار به انداز (۳۸) میل کاملاً تجدید و دو باره تمدید گردید .

۲۸ - در زمان قبل از جنگ هر قدر سامان که برای مرکز سو چوردهای سنترال بتری و غیره ذخیره داشتیم در زمان جنگ با وجود بعضی جزویات راب دست آورده ایم کاملاً مصرف و یک قسمت کمی که باقی مانده البته مصرف خواهد شد ولی برای اینکه سو چوردهای موجوده سنترال بتری مرکز و شهر نو وزارت خانه ها و غیره اساساً استوار و برقرار باشد یک قسمت بزرگ سامان کار آمد و فالتوی آنها فرمایش داده شده چیزی رسیده و بقیه ممکن است بزود ترین وقت وارد شوند .

۲۹ - در مرکز یک شعبه کوچک ترمیم جدید بوجود آورده شده بود که عندا لزوم تیلفون ها سو چوردها و غیره سامان منجقه را ترمیم و دوباره قابل کار می ساختند اینک در سال ۱۳۲۴ وسعت داده شده .

۳۰ - به اثر پیشنهاد وزارت پست و رویت قیمت های و کتلاک ها مرکز سو چوردها تیلفون اتوماتیک که از امریکاء و سویدن و لندن بدست آورده بودیم در مجلس عالی وزراء رویت و منظور فرمودند که یک دستگاه پنج هزار لینه مرکز سو چوردها برای مرکز کابل خریداری شود چنانچه برای اجرا و انجام و فرمایش مرکز جدید وزارت پست داخل اقدامات است .

۳۱ - قبل از این در مرکز کپیژ و سیله زنگت برای تیلفون های مربوطه سنترال بتری ذریعه (پول چنجر) از بتری و ذریعه یک موتر برقی بوده که از برق بتری ها و برق عمومی استفاده می شد چون بتری ها از عرصه چندین سال تحت کار بوده و علاوه از بیکار انداختن پول چنجر یک وظیفه عمده دیگر را که رساندن آواز متکلم به مخاطب است انجام میدهد طبعاً از قوه اش کاسته و طوریکه لازم است بهمان ساعت معینه کار کرده نمی توانست برای اینکه بمواز نه فوه آن یک ترتیب نگه داشته شود تجویزی اتخاذ و یک آله مخصوص توسط متخصصین مربوطه ترتیب داده شد که یک قسمت کار را از قسمت بتری ها کم و بالای آله مذکور انداخته شود چنانچه تجویز مذکور عملی و فعلاً هم آله

مذکور تحت کار است تاموتر مذکور بقسم فالتو موجود بوده و بوقت ضرورت از آن کار گرفته شود .

۳۲ - برای امتحان لین های تېلفون های مرکز کبیل ماشین موجود است که توسط بتری خشک - مخصوص بیکار انداخته شده و هر روز از طرف صبح لین های موجوده امتحان میشود چون از يك طرف بدست آوردن بتری مذکور مشکل و از طرف دیگر بتری های موجوده و ذخیره سابقه به صرف رسیده وهم حسب مرعات اقتصادی که بتری خشک مصرف زیاد داشته و بوزارت پست گران تمام می شد از طرف متخصصین مربوطه چنین تجویز شد که يك اله مخصوصه ترتیب و عوض بتری های مذکور بیکار انداخته شود چنانچه اله مذکوره ترتیب و ساخته شده تحت کار گرفته شد که تا الحال کار خود را داده و برای آینده هم از آن استفاده خواهد شد .

مدیریت اداری :

- ۱ - قید کردن انواع واردات سنوییه و ماضیه بدفاتر تحصیلاتی .
- ۲ - ترتیب حساب انفرادی برای بیشتر کین تېلفون .
- ۳ - ترتیب تا بلو های واردات تفریق انواع واردات .
- ۴ - قبل از بسر رسیدن موعد معینه رایج به تادیبه محصولات تېلفون زرايع ممکنه به مشترکین تېلفو اعلام نمودن .
- ۵ - قید جمع نمودن جرایم محصولات تېلفون .
- ۶ - تطع و نصب تېلفون های که در اثر درخو است اشخاص مشترک صورت می گیرد .
- ۷ - شرکت ها و سفارت خانه ها نیکه خارج منطقه بلدییه مخابره می نمایند نمبر دادن و کنترل مخابره آنها را نمودن و در آخر هر ماه فارم آنها را مرتب و برای تحویل پول بمرجع اتش فرستادن .
- ۸ - راپورت محصولی مرکز رایومیه از يك روز رافرادی آن در داخل دو نسخه گرفتن و بعد تطبیقات یکی آنها را به کبیل و دیگران را بکنترول خارجه فرستادن .
- ۹ - مراقبت واردات .
- ۱۰ - گرفتن راپورت عایدات تېلفون به تفریق رسمی و شخصی محصولی و بعد تطبیقات قید دفتر نمودن و راجع بکسرات آن اقدامات نمودن .
- ۱۱ - ترتیب جداول مامورین تېلفونی و غیره با هویت آن
- ۱۲ - تحقیقات در اطراف شکایات محصولات دهنده گان .

« اجراءات شق محصولی »

- ۱ - اخذ نمودن محصولات تېلفونهای محصولی .
- ۲ - ترتیب راپورت عایدات یومیه بشامل دونهغه وسنجش ابتدائی آن .

ج : مدیر تخنیکي تیلگراف :

۱ - قبل ازین تمام امور تیلگراف از مدیریت اداری تیلگراف اجراء اولی نسبت با اینکه امورات اداری چیزی و تخنیکي چیزی دیگر است برای رفع مشکلات امور فنی تصمیم گرفته شد که شعرات مذکور علیحدہ علیحدہ و هر کدام بوظیفه که برای شان تعیین شده داخل اجراءات گردند چنانچه از ابتدای سال ۱۳۲۴ - یک مدیریت بنام اداری و یک مدیریت بنام تخنیکي تاسیس شد که لایحه وظایف ترتیب و محول شدند که به همان اساس امور تخنیکي را ادامه بدهند چنانچه از ابتدای سال الی حال مدیریت موضوعه وظایف خود را انجام میدهند .

۲ - برای بیکار انداختن استیشنهای برود کاست تیلگراف خانه بیکه توت علاوه از اینکه دیزل موجود داشتند برق های تنش توسط لین های هوایی برای شان میرسد که از ان امورات خود را انجام میدادند ولی از طرف دیگر که کیبل های تنش تحت الارضی از بست استیشن های تیلگراف خانه بیکه توت - تمدید شده بود نسبت بعدم سامان از ان کار گرفته نشده بود در سال ۲۴ و قتیکه سامان مطلوبه تکمیل شد سوچ بود ترانسفارمر و غیره سامان ملحقه آن نصب و از برق تحت الارضی مذکور کار گرفته شد زیرا واضح بود که لین هوایی نسبت به بعضی عوارض از قبیل برف باران باد و غیره نقص واقع و سکت در امور مخابراتی خارجه تولید می نمود اینک باین وسیله البته از حدوث عوارض مذکور جلوگیری خواهد شد .

۳ - اساساً طوریکه ملاحظه می شد در بدو نصب دستگاه بزرگ تیلگراف بیکه توت یک عدد جنریتر برای گرم نمودن فلمینت های چراغ های کوچک و بزرگ دستگاه مذکور نصب و از ان بصورت مسلسل کار گرفته می شد و درین اواخر برای حفظ ما تقدم چنین تجویز شد که یک عدد جنریتر دیگر هم خواسته و تحت کار انداخته شود تا با ترتیب از هر دو کار گرفته شود چنانچه در سال ۱۳۲۴ ماشین مذکور از خارج وارد و تحت کار گرفته شد نظیران یک عدد اله ستار تر که قبلاً فرمایش داده شده بود از خارج وارد و به تیلگراف خانه بیکه توت نصب و بیکار انداخته شد که فعلاً هم تحت کار است .

۴ - اخذ که قبل از این به تیلگراف خانه مهتاب قلعه نصب و مخابرات را از خارج اخذ می نمود . کفایت نکرده و در صد دبودیم که تعدادی اخذه هارا اضافه نموده و خرات را طوریکه لازم است اخذ نمائیم در این اواخر که فرمایشات وزارت بست از خارج واصل شد

- یک عدد ریسیور جدید (آخذہ) کلان بامداد اخذہ های سابقہ نصب و تحت کار گرفته شد .
- ۵- چون در میریت تخنیک تلگراف کہ جدید التأسیس بودہ کدام شعبہ ترمیم اساس موجود نداشتند تصمیم گرفته شد کہ یک شعبہ بنام لابراتور اساسی تشکیل و ما مورین مربوطہ گذاشته شوند کہ ترمیمات متعلقہ تلگراف را تحت اجرا گرفته باشند چنانچہ اطاق های لابراتور مذکور را طوریکہ متخصصین فن نظریہ داده بودند تعمیر و سامان ملحقہ بہ لابراتور مذکور فرمایش داده شد ممکن کہ بعد از مدتی کمی وارد لابراتور مذکور شروع بکار نماید .
- ۶- چون یک قسمت سامان فالتو برای دستگاہ بیسیم و غیرہ خود موجود بود ولی با آن ہم یک عدد از سامان فالتو و کارآمد دستگاہ های بیسیم و سیمدار مرکزی و اطرافی نیز بہ خارج فرمایش داده شد کہ برای ایندہ کدام مشکلاتی تولید شدہ باشد .
- ۷- چون در مرکز جلال آباد بدون از تلگراف سیمدار کدام مرسلہ بیسیم موجود نبود یک دستگاہ تلگراف بیسیم ہم در مشرفی نصب و تحت کار گرفته شدہ و توسط مامورین فنی بمرکز جلال آباد نصب و مخابرات آن بمرکز جاری شد .
- ۸- برای اینکہ در مخابرات تلگرافی بین کابل جلال آباد و طورخم و کابل و سپین بولدک کہ بتعداد زیاد می باشد سهولت بخشیدہ باشد تجویز شد کہ مثل دنیا ی متمدن العتلی برتر کہ از طرف تلگراف مقابل تلگرافات را توسط تاپ مخابرات می کنند بدقت مقابل خود بخود بدون امداد کدام تلگرافی تلگرافات مذکور اخذ و بہمین ترتیب مخابرات می کنند فرمایش آن داده شدہ .
- ۹- در سنہ ۱۳۲۴ کہ امور تلگراف توسعه و ہم در سال های ما بعد یک عدد بزرگ استیشن های بیسیم و غیرہ در مرکز و اطراف نصب میشوند نفر موجودہ کفایت نکرده وزارت پست مجبور شد کہ برای انجام امورات مذکور نفر تہمیہ و قابل کار ساخته باشد در این اواخر با ترمیم حکومت بوزارت جلیبہ معارف امر داده شدہ کہ بہ تعداد (۷۵) نفر از طلاب فارغ التحصیل مختلف صنوف برای تحصیل فن تلگراف بہ وزارت پست تخصیص بدهد تا مرتباً داخل کورس گردیدہ و بہ تحصیل فن مطلوبہ صرف مساعی نمایند چنانچہ احکام مذکور صادر و امید است در این نزدیکی ها عملی گردد .
- ۱۰- قبل ازین کہ حسب مقتضیات وقت و زمان یک دستگاہ بزرگ تلگرافی و تلیفونی برای مخابرات ممالک خارجہ و چندین دستگاہ کوچک برای مخابرات ولایات داخلہ از قبیل ہرات کابل دایزنگی و خوست موجود بود کہ کارات مخابراتی چہ از داخلہ و چہ از خارجہ توسط آنها انجام می یافت ولی امروز طوریکہ ملاحظہ می شود تمام امور مخابراتی رو بہ ترقی و دستگاہ موجودہ نمی توانست کہ ۲۴ ساعت جاری باشد و ہم ممکن است بعد

ازین مخابرات تیلگرافی و تیلفونی باممالک دور ترین از قبیل امریکه و بعضی نقاط دیگر طوریکه لازم است صورت بگیرد البته واضح است که دستگاہ موجوده کفایت انرا کره نتوانسته و لازم بود که یک دستگاہ بزرگتر برای امداد دستگاہ موجوده و تکافوی مخابرات اضافی که روز افزون است خریداری گردد و از طرف دیگر که بعضی ولایات داخلی ما برای مخابرات تیلگرافی و تیلفونی کدام دستگاہ بیسیم موجود نداشت لازم بود که این مشکلات رافع و درموقعات سقوط لین های تیلگرافی سیمدار از آنها کنار گرفته شود چنانچه ترتیبات مقدماتی یک دستگاہ بزرگ تیلگرافی و تیلفونی برای کابل و هفت دستگاہ کوچک برای اطراف از قبیل جلال آباد و قندهار، فراه، پل خمری، خان آباد، بدخشان و گردیز گرفته و بحضور مجلس عالی وزراء تقدیم و منظوری حاصل شده چنانچه اوامر لازمه و فرمایشات آنها داده شده که بعد از یک موعده معین بمركز واصل و بموضعات معین نصب خواهد شد مزید بران تصمیم گرفته شد که اوامر تعمیر استیشن های مذکور داده شده تا بوقت رسیدن دستگاہ های مذکور تکمیل گردند .

۱۱- قبلا تماما مخابرات که قابل مخابرات بوده و با مخابراتیکه قابل اخذ بوده بداخل نقاط داخله- مملکت که دستگاہ تیلگراف بیسیم موجود در ریم از تیلگر افغانه های بیسیم یکسکه توت و مهتاب قعله عملی می گردید مگر در سال ۱۳۲۴ تماما تیلگرامات مذکور از دفتر مرکزی مخابرات و اخذ می گردد .

۲ - ترتیب احصائیه عمومی الایات و غیره ماشینهای نصب شده و یا نصب میشود .
 ۱۳- ترتیب دفاتر منظم عمرچراغهای تحت کار دستگاہ های بیسیم مرکزی و ولایات .
 ۱۴- مراقبت داشتن لینهای تیلگراف و اجراءات لازمه آنها .
 ۱۵- ترتیب دوسیه شایعات بین المللی و توزیع آن به تیلگر افغانه های مربوطه .
 ۱۶- نصب ویکار انداختن الات و ماشینهای که جدید وارد میشود به موضعات مطابقه و تهیه نقشه و دایگرامهای آن .

۱۷- ترتیب پلانهای لازمه برای توسعه دادن تیلگراف بیسیم و سیمدار .
 ۱۸- اجراءات و امتحانات تیلگرافی به دستگاہ جدید الارباط .
 ۱۹- ترتیب و تنظیم مکتب تیلگراف بیسیم و سیمدار و ترتیب پروگرام تعلیمی آن .
 ۲۰- تنظیم ویکار انداختن لابراتور فنی تیلگراف .
 ۲۱- نگرانی دستگاہها و اصلاح نمودن در صورت وقوع نواقص .
 ۲۲- ترتیب دفتر احصائیه سامان مصرف شده .
 ۲۳- « فرمایشات سامان و هرزهجات قابل ضرورت و ترتیب تشریح و مراقبت آن .

- ۲۴ - فرستادن سامان و پرزدهجات فنی به تیلگراف خانه های مربوطه بوقت ضرورت .
حصه مدیریت اداری تیلگراف :
- بدفتر مرکزی اداری احصائیه برای راجستر عناوین تیلگرافی جدید مرتب داده شده است که ادرس های چندساله آینده هم به عنوان اشخاص مرتب میشوند .
- ۲- درخواست مربوطه حکومت اعلی جنوبی که برای دستگاه تیلگراف بی سیم اطاق های اساسی وجود نداشت ترتیب گرفته شد که تعمیر آن اساسی و مطابق نقشه معینه تعمیر گردد چنانچه کار آن جاری و در شرف اختتام است .
- ۳- در اسپین بولدک ولایت قندهار در نقطه سرحدی که تیلگراف خانه منظم عصری موجود نبود در سال ۱۳۲۴ که کار تعمیر جدید عصری آن آغاز شد فعلا خاتمه پیدا نموده و تیلگرافخانه بانجا مستقل و مامورین آن انجام وظیفه مینمایند .
- ۴- ترتیب بیلائس عایدات عمومی :
- ۵- ترتیب دفتر عایدات عموم تیلگرافخانه ها .
- ۶- ترتیب دفتر احصائیه عموم تیلگرامات تیلگرافخانه های مربوطه .
- ۷- مراقبت و تغیش یومیه در اطراف مخابرات تیلگرافی و غیره امورات مربوطه .
- ۸- ترتیب دفتر استهلاك عمومی دستگاهها و تعمیرات مربوطه تیلگرافخانه ها .
- ۹- ترتیب دفتر مامورین تیلگراف .
- ۱۰- ترتیب و حفظ هدایات و قوانین و غیره متحدالامال های قابل تمویل .
- ۱۱- ثبت اجراءات و امورات لازمه مهمه در کتاب رویداد مدیریت .
- ۱۲- تکمیل و اجرای ترمیمات تعمیرات مربوطه مدیریت تیلگراف .
- ۱۳- تحقیقات و اجراءات در اطراف اغلاط تیلگرامات صادره وارده .
- ۱۴- مراقبت در اطراف اخلاق و اجراءات و یا بندی مامورین تیلگراف .
- ۱۵- سنجش الفاظ شماری و محصولات تیلگرامات مطابق به قاعده بین المللی و نرخ نامه معینه آن .
- ۱۶- ترتیب دفتر اساس و سنجش ابتدائی آن و سپردن راپورت های مذکور به چك افس و كنترول وزارت .
- ۱۷- تابلوی ماهوار و تطبیق نمودن آن بخزانه .
- ۱۸- ترتیب کتاب ادرس تیلگرافی و تحصیل پول و غیره اجراءات اصولی آن بدوایر مربوطه .
- د- شق مدیریت ارتباط و محاسبات خارجه :
-
- مدیریت ارتباط و محاسبات خارجه در سال ۱۳۲۴ توانسته است که فقرات ذیل را انجام بدهد .
- ۱- حسابات تیلگرامات وارده و صادره سال ۱۹۴۴ و ۱۹۴۵ هند ترتیب و راجع بتادیات آن حل و فصل گردیده .

- ۲۳ - پرداخت تادیات به معمالک خارجه بابت معاملات اموززمینی وهوائی وپارسلات وتیلگرامات .
- ۲۴ - ترجمه بفارسی تماما مکاتیب سفارشی وعادی مطبوعات وپارسلات وغیره وارده معمالک خارجه که به شعبه وارده میرسند .
- ۲۵ - ترجمه مکاتیب انگلیسی وفرانسوی بفارسی وبالعکس ازفارسی به لسانهای مذکور .
- ۲۶ - « فارسی مقررات مربوطه قوانین پوستی تیلنگرافی وپارسلات بین المللی .
- ۲۷ - اقدامات جهت تحصیل پولهای باقی ذمت سفارت خانه های خارجه مقیم کابل بابت سنوات گذشته .
- ۲۸ - موافقت درباب تبادل مجانی خریده های سیاسی بین حکومت پادشاهی افغانستان ودولت تازونی امریکه .
- ه شق مدیریت اجرائیه :

۱ - قبل ازاین درحدود مقابل ولایت کابل یک تعمیر کوچک برای پسته خانه شهری موجود داشتیم ولی برای اینکه آبادی زیادی درحدود ده افغانان ونزدیکی های دروازه عمومی ولایت کابل بعمل آمده پسته خانه شهری نقل داده شود یک موضع را درآنجا خریداری وترتیبات ساختمان یک تعمیر عصری برای پسته خانه مذکور گرفته شد چنانچه تعمیر مذکور را درسال ۱۳۲۴ توسط شرکت عمران تکمیل گریده که قسمت فوقانی آن دارای شش اطاق و قسمت تحتانی آن دارای شش دکان می باشد -

۲ - چون درعمارت موجوده وزارت پست به کمی اطاق وگراج محسوس گردید تصمیم گرفته شد که ازیک حصه زمین فالتوی وزارت پست استفاده نموده واحتیاجات خودرا تأحد ممکنه تکمیل نمایم - چنانچه یک عمارت که قسمت تحتانی آن دارای سه عدد گراج و قسمت فوقانی آن دارای چهار اطاق است درخود وزارت پست تعمیر وتکمیل گردیده .

۳ - درحکومتهی کلان غزنی یک تعمیر عصری برای دواپرپستی وغیره قبلا موجود نبود در سال ۱۳۲۴ تعمیر پسته تلیفون وتیلگراف آغاز و کار آن فریب ختم است .

شق مدیریت کنترول وزارت پست :

مدیریت کنترول وزارت پست ازابتدای سال ۱۳۲۰ به این طرف توانسته است که حسابات ادارات تخنیککی واداری را حسب مطلوب ترتیب وانجام بنماید چنانچه تا بلوی سنوات سابق از سال ۱۳۱۹ و ۱۳۲۰ و ۱۳۲۱ را درسال ۱۳۲۲ ترتیب داده و کذا حسابات سال ۱۳۲۲ الی ۱۳۲۴ تصفیه وتابلو های ماهواره را حسب نظریه وزارت مالیه دراویل ماه نو بوزارت مالیه سپرده است به اساس آن الی اخیر سال ۱۳۲۴ عموماً تابلو ماهواره وزارت پست وتیلگراف وتلیفون باوجود بیکه ادارات وزارت پست شقوق تخنیککی است تابلو های ماهواره را رونقی داده بکه در اختتام برج تابلو مرتب وبوزارت مالیه تقدیم شده است .

مخابرات ولایت قطغن :

- ۱ : - یکلین تیلفون طور اساسی و اصولی از قندوز بطرف حضرت امام صاحب تمدید گردیده که در برج دلو سال جاری مخابراته در آن جریان یافته :
- ۲ : - ترمیم و اصلاحات لاین عمومی از بلخمری الی خان آباد بمسافتة ۳۴ کروه
- ۳ : - در شهر نوی بغلان یک سو چپورد پنج لینه نصف گردیده که اذان برای عموم دوائر مربوطه ولایت لاین داده شده .
- ۴ : - برای اینکه مخابرات تیلفون فیما بین حضرت امام و قندوز ر قلعه ذال نور مطلوب جریان داشته باشد ، دراب دریای قندوز یک سو چپورد پنج لینه نصف ولین قندوز و حضرت امام و قلعه ذال به آن وصل گردیده .
- ۵ : - بواسطه که مخابرات شرکت قند بدون کدام معطلی اجراء شده باشد . حسب امریه مقامات مربوطه برای شرکت مذکور یک سو چپورد (۱۰) لینه نصف ولین های دوائر شرکت مذکور به آن وصل گردید .

امور مخابراتی حکومت اعلای بدخشان :

تمدید لاین تیلفون از حصه مرکز حکومت اعلی الی کوف درواز که یک موقع کپسارو سرحد برف گیر بوده فعلاً تا خواهان امتداد یافته که علاقه داری خواهان و اهالی آنجا ازان استفاده کرده میتوانند و پایه های آن تابخود کوف نصب گردیده .

امور معادن

وزارت معادن در جریان سال ۱۳۲۴ متناسب به توان و وسایطی که برایش مهیا و ممکن بوده اقدامات خود را به تعقیب اجراءات گذشته در قسمت بلند رفتن عایدات و بهبود و اصلاح امور معادن جاریه دوام داده و چون اجراءات این شعبه به صنایع سنگین تعلق میگیرد اجراءات خود را بدون وسایل ماشینری و خارج تطبیقات تخنیک طوریکه لازم است پیش برده نتوانسته و بوضعیت فعلی جز نتایج محدود مرام حقیقی بدست نمی آید، از آنجا که پیشرفت و ترقی مسایل معدنی به فن و وضعیت ارتباط مستقیم دارد و منوط و مربوط به تحقیقات جیالوجی، و نقشه برداری و برمه کاری و غیره عملیات فن میباشد تا زمانیکه ذخایر و قابلیت استخراج معادن مملکت عزیز ما از روی عملیات و اکتشافات فنی بدرجه اثبات نرسد اقدام در امور استخراج بالوازم غیر فنی مسئله قبل از وقت بوده بسا اوقات نتایج آن منجر به خساره فاحش و نا کامی بزرگ میگردد بهمین جهت تمام رشته های متعلق به کار معادن ایجاب تشکیل مؤسسات فنی و موجودیت متخصصین و تهیه اوازم ضروریه و آلات تخنیک را مینماید که در ایام جنگ بواسطه موجود نبودن وسایل لازمه عملی کردن پروگرام کشفیاتی و استخراج معادن معطل ماند و اکنون که جنگ دنیا ختم گردیده وزارت معادن مجدداً احتیاجات ضروری خود را بمقامات رفیعه پیشنهاد و به استخدام گروپ های متخصصین و توریست سامان و آلات معدن گنی داخل اقدامات میباشد.

اجراءاتی را که این وزارت در جریان سال ۱۳۲۴ بادر نظر داشتن مشکلات فوق توسط چند نفر متخصصین قبیل داخلی و سامان ساده معمولی بعمل آورده باصورت واردات و اوضاع چگونگی معادنیکه تحت کار و عمل میباشد بطور اختصار در ذیل شرح داده میشود :-

۱- راجع به امور معادن نمک : این امر به تحقیق و اثبات رسیده که مهمترین و بزرگترین معادن موجوده مملکت عزیز ما نمک طعام بود و تا حال دیگر معادن مکشوفه ما از حیث مقدار و ذخایر کافی و اندازه عایدات و رفع حوائج ضروریه با معادن نمک رقابت کرده نتوانسته و فعلاً بقسم سرچشمه وارداتی وزارت معادن به سرمایه مملکت مفاد بزرگی میرسانند.

(۱) معادن نمک نوع سنگی : معادن نمک ولایت قظن و بدخشان که جنساً از رقم سنگی و معدنی

بوده و در نواحی نمک آب و چال و قراق و کلفگان وجود دارند دارای مخازن بسیار وسیع و از قدیم الایام در تحت کار بوده و استخراج آن بیک پیمانۀ بسیار وسیع رفع احتیاجات مهم حیاتی را میکند با وجودیکه معادن مذکور به احتیاجات بشری ازرقنها باین طرف خدمت نموده و در اثر حفر گودال های نامنظم و بی ترتیب غیر فنی سالانه در حدود الیها تخنه نمک (وزن هر تخنه تقریباً از ۳۵ تا ۴۰ کیلوگرام) استخراج میشود باز هم این نمک استخراج شده در مقابل ذخایر طبیعی

معدن يك مقدار خپلې جزوی بمشاهده میرسد پس میتوان گفت که نظریه وسعت ذخایر آن به اولاد آینده این خاک نیز تازمان متمادی خدمات زیادر انجام داده ومقاد هنگفتی به واردات مملکت تقدیم خواهد کرد .

از نقطه نظر طبقات الارضی تشکیل معادن نمک ولایت فطغن از دوره سوم طبقات الارضی بوده ودر معادن نمک آب وچال سنگها وموادیکه در تحت آن طبقه نمک وجود دارد مشتمل از سنگ چونه خاکی ، کانسکولومرات ، سنگهای ر یگی سرخ ، خاک سرخ زراعتی وگلی میباشد ، ضخامت پوشش طبقه خاک بالای نمک از ۲ تا ۷ متر اما ضخامت طبقه نمک تا حال معلوم نشده (در بعضی مواضع گفته میشود پنجاه متر ودر بعضی قسمتها الی ۱۰۰ متر ضخیم دانسته میشود) تناسب گدال بالای طبقه نمک تقریباً ۱ نسبت ۶ یا ۱ : ۸ میباشد ودر هوای آزاد شرایط بکار انداختن يك جای وسیع از این بهتر ومساعدتر نییاشد ، بهمین جهت اگر جاهای حفریات شده کم وسعت نمک کنی که فعلاً در حصه طاقچه خانه وخم خیران در معدن نمک آب زیر کار میباشند يك منطقه وسیع تبدیل بشوند کار صورت اقتصادی بخود مگردد و از همه اولتر لازم میشود که بعد از تحقیقات سروی (نقشه برداری) مساحتی معلومات مکمل از ضخامت طبقه نمک کرده وبعداً نقطه مدخل معدن (نقطه که از انجا جر زده تا به متن معدن میرسد) معین وبه کار حفریات اساس واستخراج اصولی نمک شروع شود، منجمه معادن نمک ولایت فطغن چون در حال حاضر صرف معدن نمک آب مربوط تالقان تحت کار و عمل میباشد وزارت معادن که اکنون وضعیت دنیارا مساعد یافته باسناد رایبورت عزتمند مسترچی انگلیس مفکوره ونظر یاتی برای بهبود آیند . معدن مز کور قایم نموده که در اثر استخدام بعضی متخصصین اولاً کار استخراج معدن نمک آب از وضعیت مبتدیانیه موجوده بیک شکل وترتیب فن جدید مبدل گردد تا نهایتاً نقل نمک از موضع معدن تا موضع فروش وترتیب وزن آن تهیه يك قسمت سامان وآلات لازمه از قبیل واگون ها وخط ریل وغیره مورد احتیاجات میباشد که سرو صورت کار زن ر یه متخصصین مذکور . انجام داده خواهد شد . شوملاً راجع به استخدام بکنفر متخصصین وبکنفر معاون میخانیک اقدامات جاریست بعد از ورود متخصصین سامان لازمه استخراج ونقلیه نمک را تهیه در سر معدن ارسال میشود تا بخواست خداوندی مشکلات فعلیه رفع وکار به ترتیب صحیح وصورت فنی صورت بگیرد . چون در اثر اقدامات فوق شکل اجراآت معدن نمک تالقان از وضعیت موجوده تبدیل خواهد یافت آنوقت بهر موضع که کار اقتضا داشته باشد گدام اساسی وتعمیرات لازمه بنا خواهد شد ودر هر موقع که کار ذخیره وفروش نمک بیشتر تمرکز بگیرد ساختمان ریل اساسی که بالای دریای نمک آب زیر نظر میباشد هم تحت تعمیر گرفته خواهد شد، نقشه وبرآورد تعمیر مذکور تکمیل وبمجرد رسیدن متخصصین تحت ساختمان گرفته میشود .

فعلاً دواير مديریت معدن و موضع فروش موجوده در طاقيچه خانه ميباشد که مفاصله تخمين پنج ميل از خود معدن فاصله دارد براي حفاظت نمک های ذخيره در جر يان سال ۱۳۲۴ تعمير يك گدام موقتي در موضع طاقيچه خانه زير ساختمان گرفته شد هنگامیکه موضع گدام اساسی معين و اين گدام موقتي متروک شود در ثاني محل اقامتگاه خريداران نمک قراردادده و بصورت کرائی در دسترس اشخاص کار وانی گذاشته خواهد شد.

خلاصه در جر يان سال ۱۳۲۴ کارهای استخراج و وسایل فروش نمک تا لقان بصورت معمول واطمينان بخش جر يان داشت، در سر معدن و گدام طاقيچه خانه متجاوز از (۴۲۱۹۸) کيده نمک ذخيره و عمل فروش نمک تا اخير برج دلو بطور يقين (۲۹۴۴۹۰۹۹۶) افغانی رسیده است.

(ب) معادن نمک نوع رسوبی : علاوه بر معادن نمک ولايت قطنن بدیگر ولايات افغانستان

نيز ذخيره های بزرگ نمک قسم رسوبی که از آبهای نمکدار تشکيل و مترسب میگرددند بمقدار وافر وجود داشته و بمصارف خورا که، احتیاجات اهالی خدمت شایانی انجام میدهند مثل نمکسار اندخوری مربوطه حکومت اعلی مینه، و نمکسار غوریان مربوطه ولايت هرات و نمکسار تاشقرغان و نواحی مربوطه ولايت مزار شريف و نمکسار قندهار و فرام که نمک های مستقله اين معادن علاوه بر نحو را که انسانی و حیوانی در آش دندن پوست های قره قل به پیمانه خیلی بزرگ مخصوصاً در ولايات شمال مملکت بمصرف میرسد و موجودیت این نوع نمک ها و شوره زارهای نمکی به آنقدر وسعت و وفرت در دست های پهناور و گوشه و کنار مملکت عزيز بملاحظه میرسد که نظر بوسعت آن تحت انضباط و کنترل صحیح آمده نتوانسته و راه های کوچی و چادر نشین غالباً مصارف نمک کار آمد خود هارا از همچو شوره زارها تهیه میدارند فعلاً مسایل کنترل آن تحت غور و نظر حکومت بوده زیرا از بعضی انواع نمک های رسوبی که بعداً در اطراف آن مفصل بحث خواهم کرد مواد کار آمد طبی و صنعتی استحصال میشود که مفاد بزرگ اقتصادي ازانها متصور است، علاوه چشمه های معدنی و نمکدار در گردونواح مملکت هابکثرت وجود دارد که برای معالجه بعضی امراض از نقطه نظر خواص طبی آن مفید ثابت گردیده است.

عمل فروش نمک در يريت نمکسار اندخوی در جر يان سال ۱۳۲۴ تا اخير برج دلو بطور يقين مبلغ (۲۷۱۳۶۴۹۰۵) افغانی بالغ گردیده است و اگر یکماهه برج حوت را طور تخمين بحسبات بگیريم واردات سال تمام آن در حدود (۲۹۰۵۳/۹۵) افغانی بالغ خواهد شد که نظر به عمل سال گذشته در تزئيد ميباشد.

عمل معدن نمک تاشقرغان مربوطه ولايت مزار شريف تا اخير جدي ۱۳۲۴ ده ماهه طور يقين مبلغ () افغانی بالغ شده و اگر دو ماهه اخير سال بصورت تخمين سنجش و بر آن افزود گردد

عمل سال تمام آن بالغ به () افغانی خواهد رسید که نظر به عمل سال گذشته در ترنید میباشد کمی عمل فروش این ولایت از این باعث میباشد که در قسمت های مجاور ولایت قطن و اند خوی نمک مصارف کار آمد ولایت مذکور از نمکسارهای آنجا ها وارد و بمصرف میرسد . عمل نمکسار قندهار بر طبق عمل سال گذشته به مبلغ (۳۰۰۰۰) افغانی به اجاره داده شده و عمل نمکسار غوریان هرات را اهالی آنولا مبلغ (۲۱۱۵۷۳۵) افغانی بر محصولات خویش افزود و تادیقه آنرا قبول کرده اند ، حاصلات نمک چشمه بی اشتر شهر غور بند که برای حفظ صادرات روده بکار میرود چیزی بیشتر از عمل سال گذشته به اجاره داده شد و جنس مستحصه مقدار (پنجاه و پنج) خروار نمک از چشمه های نمکدار به عملیات تبخیر بدست آمد که فروش آن بالغ به (۳۳۰۰۰) افغانی میگردد .

(ج) مواد مستحصه کار آمد طب و صنایع از نمکسار تاشقرغان :

طوریکه در سالنامه سال گذشته مختصری در اطراف استحصال و موجودیت مواد مذکور از آبهای نمکدار تاشقرغان شرح داده شده بود نتایج امتحانی که در جریان سال ۱۳۲۴ توسط یکسفر متخصص هندی بعمل آمد بغرض مزید معلومات خوانندگان محترم تذکار میدهم :

از آب های نمکدار تاشقرغان علاوه بر استحصال نمک طعام تصفیه شده بدرجات مختلف حرارت مواد مگنیزیم کلوراید (MgCl₂) و مگنیزیم سلفیت (MgSO₄) و سود یوم سلفیت (Na₂SO₄+10H₂O) کار آمد طبی و صنعتی بدست می آید ، چون نظر به ملاحظه راپورت عزتمند مستر جی انگلیس موجودیت مقدار ۴۸ فیصد مواد مگنیزیم کلوراید در آبهای نمکسار تاشقرغان نشان داده شده بود برای اینکه مگنیزیم کلوراید مذکور در ساخت یک نوع سمنت مصنوعی بنام زودل سمنت (Soralcement) بکار میرود وهم در اثر تصفیه و بدست آوردن باقی نمک های تلخ صفات نمک طعام مستحصه بلند رفته باعث جلب توجه خریداران و ترقی عمل آن میگردد نظر به اهمیت موضوع وزارت معدن در سال ۱۳۲۴ برای ترتیب کار عملی و تحقیقات لابراتوار (تجزیه خانه) نمکهای مذکور یکسفر متخصص نمک را از حکومت هند استخدام و در برج سنبله بالای معدن تاشقرغان فرستاد نامبرده برای اینکه غلظت آب نمکسار تاشقرغان را از ۱۳ درجه بومی به ۲۴ درجه بومی که نقطه منتهای غلظت یا ترسب میباشد برساند ترتیب ساختمان

سبک سیت حوض های ذخیره و نمک گیری را رویدست گرفت و برای اجرای این عمل آب نمکدار از چاه های حفر شده ذریعه جویچه ها که $\frac{1}{2}$ میل فاصله دارد به حوض یا مخزن بیکه 80×80 فوت مساحت و ۱۸ تا ۲۰ اینچ عمیق ساخته شده انتقال و ذخیره میگردد تا ذریعه حرارت آفتاب غلظت آن به ۲۴ درجه بومی برسد در همین وقت که غلظت صورت میگردد جویچه که مخزن و حوض تبخیر را مربوط میسازد باز کرده میشود تا آب در حوض تبخیر جریان یافته و سود بوم کلوراید (NaCl) یعنی نمک طعام بین ۲۸.۵ و ۲۹ درجه بومی شروع به ترسب میکنند و از دیگر نمک ها جدا گردیده نمک طعام خالص استحصال میشود ، و در صورتیکه درجه غلظت از ۲۹ به ۳۰ درجه بومی ترنید گردد از دیاد آن باعث تشکیل نمکهای مگنیزیم و نمک طعام را تاخالص میسازد ، هر گاه در حوض های نمک گیری تا شقرغان حاصلات تحت عملیات گرفته شود هر حوض آن (۲۵۰۰۰) افغانی حاصل میدهد بعد از اینکه درجه غلظت آب نمکدار به ۳۳.۷ درجه بومی برسد و آب مذکور گذاشته شود که به ۸ درجه سنتی گرید سرد گردد بلور های مگنیزیم سلفیت آبدار یا جلاب مگنیزیم ته نشین میگردد و هر وقت که حد اوسط درجه حرارت در اثنای ۲۴ ساعت شبانروز به ۱۲ درجه سنتی گرید یا کمی تا و بالا برسد موسم استحصال تعریبی مگنیزیم سلفیت آبدار شروع میگردد و برای انجام مقاصد ادویه طبی می باید مگنیزیم سلفیت دوباره در آب بلوری گردد ، در این مورد مگنیزیم سلفیت که ۸۷ فیصد خالص باشد به تا شقرغان یا کابل نقل و سپس تحت نگرانی مناسب ذریعه آب خالص دوباره بلورین کرده میشود زیرا آب خالص و صاف در تا شقرغان موجود نیست و انتقال مگنیزیم سلفیت غیر خالص به کابل یا تا شقرغان امر لازم نیست ، از روی عملیات و نتایج کیمیاخانه معلوم گردیده که از مقدار دو هزار مکعب سنتی متر محلول به غلظت ۳۳.۷ درجه بومی به اندازه (۲۰۰) گرام مگنیزیم سلفیت آبدار حاصل میشود ، این ماده که بنام جلاب تلخ یاد میشود در صنایع تاردوانی ، رنگ سازی و رنگمالی مورد استفاده قرار داده میشود اما استعمال مخصوص و مهم آن در انجام دادن حاصلات پخته نمی بعمل می آید ، برای مواد ضد آتش نیز بکار میرود استعمال آن در امور طب آنقدر شایان اهمیت و زیاد است که در اینجا تشریحات آن بعمل آمده نمیتواند . مگنیزیم بوم کلوراید (MgCl₂) که برای ساخت سمنت مصنوعی بکار میرود و در آبهای

نمکسار تاشقرغان ۴۸ فیصد وجود دارد برای استحصال آن آبهای فضلۀ که خیلی ها غلیظ باشد استعمال میشود ، از نمکسار تاشقرغان آب فضلۀ به ۳۴ درجۀ بومی بسهولت استحصال و برای این مقصد تصفیه میگردد ، استعمال اصولی و تخنیککی مگنیزوم کلوراید همانا مصرف آن در اندازه دادن تارهای یشه ئی است که از باعث داشتن خواص جاذب الرطوبت آن استعمال میشود تا یشه رامرطوب نگاهداشته و نرم و دمدارش بسازد ، استعمال دیگر آن در ساختمان زورل سمنت یا (اکزی کلوراید) میباشد که این ماده در نتیجۀ اختلاط با مواد مگنیزیت (MgO₃) این ماده معدنی خیلی ارزان و در محمد آغۀ لهوگر معدن بزرگ و ذخیره کافی دارد و بسهولت مبدل به مگنیزوم اوکساید میشود) کثرت استعمال این سمنت را در افغانستان واضح میسازد .

سودیم سلفیت (Na₂SO₄) هر گاه محلول نمک خوب غلیظ نباشد و از ۳۰ درجۀ بومی یا ین باشد بلورهای سودیوم سلفیت جدا نمیگردد و این عملیات بدرجات پست حرارت که از صفر یا ین تر باشد صورت میگیرد ، نمونۀ نمک آورده گی تاشقرغان که ۲۰ فیصد مگنیزوم سلفیت را دارا بود ذریعۀ تجارب مقدار (۵۱۰) گرام سودیوم سلفیت آبدار از مقدار (۴۲۰) مگمب سانتی متر محلول فضلۀ بدست آمد ، این ماده ذریعۀ رنگمالها بطور بلورو بصورت بی آب در کهسا ختن قوۀ رنگها و در یکسان نگاهداشتن عملیات رنگسازی استعمال میگردد برای ساختمان تاردوانی و یشه تابی و ساختن سودیوم کاربنیت یا مصالح صابون و شیشه سازی وغیره بصرف میر سد طور یککه مسترچندراکات متخصص در رایورت خویش توضیح نموده در اثر مطالعات و نتایج امتحانی لابراتوار علاوه بر نمکطهام سه مواد فوق الذکر نیز بدست می آید که از نقطۀ نظر طبی و صنعتی دارای اهمیت زیاد بوده و مقدار (۴۲۰) سیر مواد مگنیزوم کلوراید مستحصله تاشقرغان که از حاصلات سال ۱۳۲۴ بشعبۀ تجارنی مکتب صنایع بفرض امتحان ساخت سمنت مصنوعی تحویل داده شده قیمت فعلی آن از روی برآورد ابتدائی فی سیر ۹۴۹ افغانی سنجش گردیده است .

برای اینکه از نقطۀ نظر خواص و صفات طبی مواد مگنیزوم سلفیت و سودیوم سلفیت مستحصله تاشقرغان بامواد ادویۀ خارجی تطبیقات کرده شود یکمقدار نمونهای آن بوزارت جلیله صحبه ارسال گردیده تا ذریعۀ دوکتوران مربوطه در اطراف استعمال و تجزیۀ آن تحقیقات لازم بعمل آورده بعد از اطمینان مقدار احتیاج کارآمد دواخانهای مر کز را با اندازه قیمت های آن معلومات بدهند ، چون در اثر تحقیقات امتحانی نتایج مطلوب از آبهای نمکدار تاشقرغان حاصل

میگردد وزارت معدن ترتیب استحصال نمکهای مذکور را بدست گرفته که در جریان سال ۱۳۲۵ بصورت اجاره یا غیر آن تحت عمل بیاید و امکان پذیر است که بواسطه حفر چاه ها و ترتیب حوض های متعدد نمک طعام خالص و مگنیزیم کلوراید و مگنیزیم سلفیت و سودیوم سلفیت به بیمانه مطلوب از آبهای نمکدار تاشقرغان استحصال شود و رقبه نمکدار که فعلاً تحت کار در آمده چون منطقه خورد میباشد کارات آنرا در آینده توسعه داده خواهد شد و برای توسعه آن رقبه اطراف نمک نقشه برداری و سردی بکار دارد که نوعیت ریگ نمکسار و پیدایش آب نمکین معلوم کرده شود بعد از انجام کارات سردی در صورت امکان در رقبه نمکسار مذکور مخزن ها ساخته و در قسمت دیگر آن چاه های آب حفر و حوض های آب با هم مربوط گردیده ساختمان خطوط و اگون و غیره زیر تجویز گرفته خواهد شد برای مقاصد استحصال مواد مذکور لازم است که همیشه درجه حرارت و غلظت محلول تحت کنترل قرار گیرد از انزو آله بومی و ترمامیتر (مقیاس الحرارة) برای معلومات حداقل و اکثر حرارت و فهرست آب و هوای روزانه آن تهیه دیده خواهد شد و چون عملیات استحصال نمک های متنوعه یک اقدام خیلی جدید میباشد پس از امورات آن متدرجاً قرار نظریه منحصص مذکور توسعه داده میشود بعد از انقضای موعد اساسی چند سال و پیدا شدن تجارب عملی آنگاه تمام تجاوزات تحت عملیات قرار خواهد گرفت و به اساس حاصلات بدست آمده مواد و لوازم ضروریه تهیه خواهد شد.

دوهم - راجع به معادن ذغال - نظریه اینکه مملکت عزیز ما بیشتر به مواد محروقات احتیاج دارد وزارت معادن به تاسی از نظریات قیمت دار حکومت متبوعه در این قسمت توجه زیاد داشته و از نقطه نظر فلت محروقات و احتیاج شدید شروع این کار را بدرجه اول قرار داده است ، تا جائیکه امکان داشته برای اثبات و ترقی دادن ذغال و اکتشافات زید اقدامات صحیح اتخاذ گردیده ولی این مسئله به وضاحت رسیده که طبقه ذغال دار وسیع بشمال هند و کش واقع است و مخازن زیاد ذغال خوب و مقادیر ذغال عصر جورا سیک در صورتیکه از نقطه نظر جیالوجی نقشه های دقیق و تحقیقات اساسی کرده شود از مناطق شمال افغانستان توقع کرده خواهد شد لاکن پیدا کردن ذخایر ذغال وافر در قسمت های مرکزی و جنوبی و مشرقی از نقطه نظر طبقات الارض (Geology) غیر قابل تصور بنظر میرسد زیرا ساختمان این قسمتها تعلق به عصر جوان تر تسیر داشته ذغال قیمتی و قابل کار در عصر تر تسیر افغانستان بسیار کم میباشد مگر ممکن است که در بعضی سطوح که موقعیت مناسب دارند نه نشین های ذغال قسم اینت (Lignite) اتفاق افتاده باشد (مثل ذغال غور بند ولته بند

ودره کوت شنوار (غیره) این قسم ذغال‌ها برای استخراج آنوقت نافع ثابت میشود که یک مقدار کافی رقم خوب آن دستیاب شود لاکن تاچا نیکه در معادن ذغال اینت افغانستان تحقیقات ابتدائی واکشافی بعمل آمده در خصوص موجودیت رگهای ضخیم و ممتد طوریکه ذخیره کانی ذغال کارآمد را محتوی باشند نتایج تسلی بخش تا حال بدست نیامده است معاً دین ذغال شمال مملکت نسبت بعد فاصله و مشکلات و گرانی ترانسپورت در حال حاضر احتیاجات ضروری کابل را رفع نمیتواند یگانه معدن ذغال که بسبب نزدیکی مرکز به محروقات فعلی کابل خدمت میکند معدن ایشیسته میباشد که در اطراف آن قرار ذیل معلومات داده میشود :

(۱) معدن ذغال ایشیسته : این معدن در ۱۷۲ میلی شمال کابل واقع است و از دو آب میخ

زربن بطرف شمال شرق ۹ میل فاصله دارد ذغال آن از عصر جوار سبک و در تحت اثرات تخته‌نیک و شکسته گی‌ها و بی انتظامی‌های طبقات الارض واقع گردیده و تپه‌ها و طبقات بالای رگک‌های ذغال خیلی نرم و غیر منظم میباشد از اینرو استخراج ذغال بدون وسایل فنی و دادن بایه‌ها مشکلات زیاد تولید و حیات معدن کاران را تهدید میکند برای معلوم شدن وسعت و امتداد و ضخامت اصلی رگهای ذغال دار ایشیسته و بر فک مدت سه سال از طرف هیئت سردی تحقیقات جیا لوجی و نقشه برداری و برمه کاری دران بعمل آمد و در شش اینز معدن بیست و یک صوف متحانی به اعماق مختلف بو سایل پایه بندی ترتیب داده شد در نتیجه موجودیت ذغال مذکور را در راپورت خویش مقدار (۲۱۰۲۰۶) تن تخمین نموده اند رگهای آن از حدود کرنیک تا علاقه بر فک امتداد دارد ضخامت رگهای آن در حدود ۲ متر یا چیزی بیشتر از آن مشاهده میرسد ولی در اثر بی انتظامی‌های طبقات الارض ضخامت آن زود زود تغییر یافته در بعضی قسمتها خیلی باریک و بعضاً مفقود و از نظر غایب میگردد ، جنسیت ذغال آن از روی خواص فزیکسی و کیمیاوی (سب بیتومن) یعنی ما بین لینت و بیتومن حقیقی قرار داده میشود ، قسمت بزرگک آن دارای استحکام زیاد نبوده از بعضی قسمتهای معدن تکه‌های تازه استخراج شده آن در مقابل تاثیرات جوی و تابش مستقیم آفتاب از هم متلاشی و بجا که تبدیل میگردد بهمین جهت از روی خاصیت ذغال بود ری نامیده میشود ذغال مذکور مواد روغنی نداشته در جمله ذغال لاغر محسوب میگردد بهمین واسطه در موقع احتراق شعله زیاد تولید نمیکند ولی حرارت و دوام بیشتر دارد نتیجه تجزیه ذغال مذکور که به تفریق اینزها (عدسیه‌ها) ذریعه شعبه طبقات الارض هند وستان بعمل آمده در جدول ذیل نشان داده میشود :

امور معاشن

صورت تجزیہ لیٹرزهای مختلف	لیٹز نمبر ۱ صوف نمبر ۲ عمق ۱۰۰ فٹ	لیٹز نمبر ۲ صوف نمبر (۱) عمق ۴۷ فٹ	لیٹز نمبر (۳) صوف نمبر (۱) عمق ۹۰ فٹ	لیٹز نمبر (۵) صوف نمبر (۱) عمق ۶۴ فٹ	لیٹز نمبر (۶) صوف نمبر (۲) عمق ۷۵ فٹ	موجودیت ذغال درقسمت (ب) لیٹز نمبر (۵) = (۳۰۰۰) تن » » » » لیٹز نمبر (۴) = (۱۹۷۵۰) تن مجموع ذخیره ذغال هر شش لیٹز نطمین = (۲۱۶۲۰۶) تن
رطوبت	۲۹۹۴	۲۰۵۸	۶۰۵۶	۸۰۴۲	۱۴۰۵۸	
مواد متضاعده	۳۲۰۸۷	۲۷۰۹۲	۳۳۲۶	۳۳۰۶	۳۸۰۵۴	
کاربون معینه	۵۷۶۵	۶۶۰۹۴	۵۶۶۸	۵۲۶۲	۳۷۰۸۴	
خاکستر	۶۶۰	۲۰۵۶	۳۰۵۰	۵۰۹۰	۹۰۰۴	
کوگرد	۰۶۶	۰۴۴	۰۴۸	۰۴۴	۱۳۹	
خاصیت کربن شدن	مثبت	منفی	منفی	منفی	منفی	
وزن مخصوصه	۱۴۱	۱۳۰	۱۵۰	۱۵۴۳	۱۰۵۴	
مقدار کالوری	۱۲،۷۴۳	۱۳،۷۶۱	۱۱،۸۸۰	نامعین	۹،۱۴۳	
موجودیت ذغال در لیٹزها	تن ۱۶۴۱۵	تن ۱۷۷۸۲	تن ۶۳۲۱۰	تن ۸۹۰۱۱	تن ۷۰۰۰	

تجربه ذغال مذکور که در سال ۱۳۱۷ در جرمنی بعمل آمده از روی تجزیه ذغال ایشیته را در جمله بهترین ذغال های افغانستان قلمداد نموده و تجزیه آن کرده اند که ذغال مذکور برای کارخانه سمنت سازی هم کار داده می تواند و حداقل کالوری آنرا (۵۱۰۲) و حداکثر کالوری را (۵۲۴۵) معلومات داده اند یک مقدار نمونه آنرا که بغرض امتحان کوکس در لاهور فرستاده شده بود از روی تجارب و امتحانات مقدماتی معلوم گردید که از این ذغال کوکس هم ساخته شده می تواند.

تجزیه وقت روز افزون محروقات در کابل در جریان سال ۱۳۲۴ برای رفع حواجی محروقات زمستانی دوایر و مصارف سوخت داش های خشت پزی مرکز مقدار پنج هزار تن یا (۸۸۴۴ خروار) ذغال از معدن مذکور استخراج و پروژه استخراجی آن ذریعه بنیاد عبداللہ خان انجنیر عملی گردید کار اساسی استخراج از اول جوزا ۱۳۲۴ شروع شد و روزانه ۱۱۷ نفر کاریگر در امور داخلی صوفها و گندام های ذخیره خدمت میکردند که در موعده ۲۱۵ روز مقدار (۴۵۶۵) تن ذغال از معدن استخراج شده و بنحله مقدار (۸۰۰) لاری آن بمرکز نقل داده شده است.

برای انجام کار استخراج لیتز (عدسیه) نمبر (۳) از حیث نزدیکی بسرک و وفرت ذخیره و قلت تعبرات رگک انتخاب گردید در عدسیه مذکور روی هم در حدود (۷۲۰) متر پیشرفت بعمل آمده دراز ترین صوف در این رگک عبارت از (۹۰) متر بوده و عموماً آب میلان ۲۸ نیم درجه در عمق معدن پیش میرود پنج صوف در این رگک کشیده شده که آنها به تکرار در سینه معدن بهم وصل شده اند، فاصله خط بیرونی آن عموماً (۵۰) متر اتخاذ گردیده برای واریسی دخول هوا سیستم کار به طرحی عملی گردیده که همیشه بفاصله های هر یک ده متر از یک صوف بدیگر صوف راه رو های اصولی ترتیب گردیده با آنکه راه رو های مذکور مقصد استخراج را حاوی بوده ولی مسئله جریان هوا در ضمن آن ملحوظ نظر میباشد، بهین جهت صوفهای حفر شده دارای جریان هوای تازه بوده و عملاً استخراج معدن فعلاً محتاج به تهویه هوای (ماشین و تیلتر) نمیشد ولی در آینده به آن احتیاج پیدا خواهد شد، برای استخراج پیمانهای بزرگ ذغال بدون وسائل فنی و تهیه لوازم ضروریه پیشبرد کار خیلی مشکل و پرمصرف بشاهده میرسد چون تقلیه مقادیر بزرگ ذغال به ترتیب حملی علاوه بر تولید مشکلات و ازیا در اکتیدن کار یگران از نقطه نظر اقتصاد غیر مجاز میباشد، وهم کنندن ذغال از اعماق معدن بوسیله بیل و کنگک کاریگران رابه مشقت گرفتار و به قیمت اقتصادی تمام نمیشود بنابراین برای استخراج ذغال سه نوع ماشین حتمی و لازمست اول ماشین تجدید هوا برای تصفیه هوای داخل صوفهای

معادن، دوم ماشین و آلات کندن ذغال، سوم ماشین و آلاتیکه ذغال را از داخل معدن الی دهن صوفها نقل میدهد، فعلاً وزارت معادن راجع به تهیه و تولید ماشین های مذکور داخل اقدامات میباشد که برای معدن ذغال ایشیته و کر کر تهیه و بیکار انداختن آنها را لازم میدانند .
درفوق تذکار دانه شد که ذغال ایشیته جنساً صورت خاکه و پودری از معدن استخراج میگردد چون بصورت خاکه مورد استفاده بخاری ها قرار نمیگیرد بنابراین در جریان سال ۱۳۲۴

از جمله مقدار $(\frac{1}{4}, 5511)$ خروار ذغال خاکه و $(\frac{1}{4}, 488)$ خروار ذغال جفله که ذریعه

(۸۰۰) لاری حمل و نقل بر کر رسانده شده بود تخمین مقدار ۱۰-۸۴۷ خروار خاکه آن به داش های دوره وزارت و اندامه تحویل و در بیخت مصالح تعمیراتی نتایج خوبی از آن اتخاذ گردید و مقدار بقیمانده که جهت تامین محروقات مر کر در نظر گرفته شده بود در فابریکه بریکت سازی یک فیصد سرش کاهی (بسم مواد لجم کننده) و (۲۲) فیصد آب با خاکه ذغال مذکور آمیخته و ذریعه یک پایه ماشین موجوده در تحت عملیات بریکت قرار داده شد در نتیجه این عملیات ذغال های بریکت شده بصورت کدجه ها بدست آمده حاصلات ماشین در فی ساعت تخمین یک تن (یک تن = ۱۴۱۵۰ سیر) بعمل می آمد و بریکت های حاصله در سایه و آفتاب خشک کرده می شد، وزن فیدانه بریکت ۸ مثقال یا ۴۸۳۶۶ گرام و بیکسیر رقم خشک آن عبارت از (۱۹۰) دانه میباشد نتیجه تدقیقات لابراتوار که در اطراف تجزیه ذغال بریکت در مر کر بعمل آمده درجه حرارت ذغال بریکت را در فی کیلو گرام (۶۷۴۱) کالو ری و مقدار خاکستر آنرا (۴۳/۷) فیصد و اندازه آب را (۱۲/۱۲) فیصد شان داده شده است، در وقت سوخت ذغال بریکت (۸۰/۸) فیصد خاکستر در بخاری باقی میماند که یک قدری علاوه گی خاکستر بائر کامل سوختن ذغال بوقوع میرسد، وزارت معادن روی هم توسط یک پایه ماشین بریکت مذکور در جریان پنج ماه مقدار (۲۴۷۶) تن که مساوی $\frac{1}{4}$ ۴۳۷۹ خروار میشود

ذغال بریکت ساخته توانست که با ذغال جفله وارد روهیم الی تاریخ ۷ حوت مقدار (۳۹۰۶/۵۹) خروار آن بالای دوائر و اهالی بفروش رسانده شده و بقیه موجود است .

امتحانات در اطراف شیره لبلبو :- در اثر تجارب امتحانی با اثبات رسید که هر گاه موض سرش

کاهی میلاس (شیره لبلبو) با خاکه ذغال مخلوط کرده شود به ذغال بریکت استحکام زیادی بخشد، فابریکه قند بلان که در سال ۱۳۲۳ یک پایه ماشین بریکت طور عاریت از وزارت معادن گرفته و در سال ۱۳۲۴ آنرا در فابریکه قند بیکار انداخته بود با خاکه ذغال کر از ۱۵ تا ۱۸ فیصد شیره لبلبو آمیخته بریکت می ساختند، با آنکه استحکام بریکت های حاصله شان چندین مرتبه

از بریکت هائیکه از مخلوط يك فیصد سرش درمر کر ساخته می شد، بهتر بملاحظه میرسید ولی حاصلات آنها کم و بعضی ترتیبات که برای خشك کردن ذغال در داش وچیدن ذغال در روی جالی ها و غیره اتخاذ کرده بودند بعد از قدری تجربه اصلاحات آن امکان پذیر معلوم می شد، وزارت معدن تصمیم گرفت که بقرار موافقه، شرکت قندیک پایه ماشین تحویل داده گی فابریکه را واپس گرفته در ایشیته یامر کر نص و ذریعه میلاس بسکار انداخته شود، در این اواخر برای تجارب امتحانی و اختلاط فیصدی میلاس لبلو يك هیئت فنی در فابریکه قندارسال شد قرار یکه هیئت مذکور هشت مرتبه امتحانات مختلف ذریعه میلاس بعمل آوردند معلوم گردید که از اختلاط يك فیصد میلاس و (۹) فیصد آب و دو فیصد میلاس و (۸۵) فیصد آب باخا که ذغال چنان بریکت های مستحکم بدست می آید که از هر حیث اطمینان بخش بوده و نظر به اختلاط سرش گاهی بقیمت اقتصادی تمام میشود، ولی بهمحال خشك کردن آن ایجاب تعمیر يك داش رامینماید، در باب عملی کردن این کار و نقل ماشین بریکت که در کجا نصب و بسکار بیفتد وزارت معدن مصروف غور و مطالعات فنی میباشد، بعد از سنجش جنبه های اقتصادی آن تحت عمل و اجرا قرار داده خواهد شد، فعلا يك مقدار شیره لبلو که از بغلان درمر کر آورده شده از روی تناسب فیصدی باخا که ذغال ایشیته آمیخته در اطراف نتایج آن امتحانات مقدماتی جاریست .

موضوع تهیه چوب برای کار آمد پایه بندی معدن ایشیته در قرار یکه تخمین میشود معدن ذغال ایشیته با آنکه نظر بدیگر معدن ذغال يك معدن غریب میباشد مدت بیست سال مصارف کابل را تسکافو خواهد کرد بنا بران نظر به نوع رسوبی بودن کوه های ذغال دار آن و اینکه طبقات آن نامنظم و استحکام ندارند لازمی است که استخراج ذغال به سیستم پایه بندی جریان داشته باشد و این سیستم همیشه ایجاب مصارف پیمانۀ بزرگ چوبی را در صوفها میدارد، در اوایل سال ۱۳۲۴ به تعداد (۵۲۴۱) اصله درخت چنار سه درجه مصرف تقریباً دوسالۀ صوفهای معدن از بامیان و نواحی آن بقیمت خیلی ارزان خریداری شد و این کار ذریعه يك هیئت در تحت ریاست ع، محمد احسان خان مدیر عمومی فنی اجراء یافت که خدمتش مورد تقدیر و انعام وزارت واقع شد، برای کارهای پایه بندی آینده صونهای معدن مذکور نیز لازم می افتد که چوب کار آمد آن از نقاط بعیده وارد شود، زیرا گردونواح معدن چوبی موجود نمیشد و این کار همیشه مشکلات خواهد داشت، چون منطقه ایشیته بصورت يك دره تشکیل یافته و دارای آب جاری میباشد وزارت معدن تصمیم گرفته است که دره مذکور که حاوی هشتاد دجریب زمین خواهد شد به تدریج نهال شانی شود و در موقعیکه نهالها بسر میرسند اگر از مصارف آنوفته معدن ایشیته اضافه میماند به معدن ذغال دره صوف که موجودیت ذغال آن در قسمت دره طور و شب با شک

قرار راپورت هیئت سروی در حدود (۱۴۶۱۳۲۴۴) تن تخمین شده و در نظر است که راهی از کهمرد به آن طرف کشیده شود بیکار خواهد رفت و در غیر آنهم قیمت خود را گم نخواهد کرد، در اثر پیشنهاد وزارت معادن یکنفر متخصص از ریاست زراعت در بالای معدن مذکور از سال و در این اواخر صورت مصارف بر آورد نهال شانی را بوزارت معادن تقدیم نموده با اثر آن به انجنیر معادن هدایت داده شد که زمین را جو به کشی و برای نهال شانی آماده بدارد در سال آینده به نگرانی متخصصین زراعت موضع مذکور نهال شانی خواهد شد فعلاً در اطراف آن اقدامات جاریست.

(ب) راجع به معدن ذغال کر کر بغلان: شرایط موقعیت و چگونگی لیتزها و مایل بودن رگهای

ذغال کر کر تقریباً مشابه معدن ایشیته میباشد فرقی که بملاحظه میرسد، اینست که حدا کثر ضخامت لیتزهای ذغال کر کر در حدود زیاده از هفت متر میرسد، دارائی مقدار ذغال هائیکه تا اکنون در ناحیه کر کر کشف شده در حدود پنج ملیون تن تخمین میگردد ولی معدن خیلی غنی تر از آن است که تا حال به آن اکتشافات بعمل آمده امتداد لیتزهای ذغال در حدود چهارده کیلو متر تخمین میشود و قسمت های باقیمانده مستلزم تحقیقات و کشفیات مزیده بوده و ذغالی که اکنون استخراج میشود در ضمن عملیات اکتشافی صورت میگردد و عندالموقع به عملیات اکتشافی قسمت های نا تحقیق شده معدن نیز ادامه داده خواهد شد.

معدن کر کر تقریباً درده میلی فابریکه قند بغلان و موسسه نساجی پل خمی و وقع است بنابراین از حیث موقعیت و نزدیکی مراکز صنعتی دارای اهمیت بسزائی میباشد، ذغالی که از معدن مذکور استخراج میگردد قسماً پودری و خا که بوده در جنسیت از گروپ ذغال نصواری بحساب میرود، و نظر به چندین تجارب تخنیککی که در اطراف تجزیه آن بعمل آمده نتایج آن فرار ذیل است :-

رطوبت به ۱۰۵ درجه حرارت ۵۰٫۴ فیصد مواد متصاعده ۴۰ فیصد کاربون معینه ۵۰٫۷۵ فیصد خا کستر ۸ فیصد درجه حرارت از ۵۸۰۰ تا ۶۰۰۰ کالوری در یک قسمت معدن که ذریعه یک تعداد صوفهای امتحانی تحقیقات اکتشافی شده ضخامت رگ آن از ۲ تا ۸ متر بوده و ذغال آن تا عمق (۱۵۰) متر در حالت پودری باقی مانده نسبت خا که بودش و اینکه یک اندازه غاز میتان (مارش گاز) بفرمول (CH₄) در آن موجود است در حین عملیات استخراج گرد ذغال هوای معدن را کثیف و برای انفلاق مستعد میسازد، اگرچه این معدن جدیدالکشف و جوان میباشد و از حیث دارائی موقع متوسطی را اشغال میکند مگر با آنهم نسبت تمام معدن ذغال افغانستان از آن بیشتر استفاده کرده شده جمله مقدار ذغالی که در سنوات اخیر از معدن

مذکور استخراج گردیده ومورد استفاده مؤسسات ولایت فطهن قرار گرفته جزو آن قرار ذیل میباشد :-

}	۱ - در سال ۱۳۱۹ = ۹۳۵ تن
	۲ - » ۱۳۲۰ = ۲۳۵۱ »
	۳ - » ۱۳۲۳ = ۵۸۰۳ »
	۴ - » ۱۳۲۴ = ۵۰۰۹ »

جمله = ۱۴۰۹۸ تن

در سال ۱۳۲۱ و ۱۳۲۲ کار معدن مذکور معطل بوده قسمت بیشتر ذغال مذکور را فابریکه قند بغلان جهت سرخت کوره های بخار فابریکه مورد استفاده قرار میدهند و به عوض تیل دیزل که سابقاً از خارج مملکت به مشکلات و قیمت زیاد وارد میکردند استعمال میدارند بقیه ذغال استخراج شده جهت پخت مصالح شعبات تعمیراتی ولایت فطهن بمصرف میرسد . کار معدن کرکر در سال ۱۳۲۴ به اساس سال گذشته آن بصورت خوبی جریان داشت و پروژه استخراجی آن توسط شاغلی غلام علی خان مدیر کشفی عملی گردیده است از برج جوزا شروع کار تا برج عقرب سنه مذکور مقدار (۵۰۰۹) تن = (۸۸۶۰) خروار ذغال از معدن کرکر استخراج شده و شعب مربوطه تاختم کار قرار ذیل از معدن مذکور ذغال اخذ و نقل داده اند :-

- ۱ - فابریکه قند بغلان ۵۶۳۳ خروار = ۲۷۱ ر ۳۱۸۴ تن
 - ۲ - ماموریت تعمیرشش صد کوتی ۲۰۸۷ »
 - ۳ - محبس بغلان $\frac{۱}{۲}$ ۶۳ ر ۹۲۷ »
 - ۴ - تعمیر شهرنو بغلان ۱۰۰۰ ر ۱۰۰۰ »
 - ۵ - مدیریت نهرگورگان ۶۲۰ »
 - ۶ - شرکت تعمیراتی ولایت مزارشریف ۱۶۳۶۰ »
- جمله = ۲۳۶۵۰۸۰ تن

منجمه مقدار اضافه گسی آن از ذغال های استخراج شده سال گذشته که در سر معدن ذخیره بود پرداخته شده است ولایت مزارشریف که در جریان سال ۱۳۲۳ از معدن ذغال دره صوف برای پخت مصالح تعمیراتی ذغال وارد میکردند بسبب مشکلات راه و نبودن سرک موقتاً ذغال کار آمد سال ۱۳۲۴ خود را از معدن کرکر تهیه و نقل دادند و برای تسهیلات نقلیه ذغال دره صوف بین مزار شریف و نقاط ذغال دار دره صوف ساختمان سرک موترو زیر کار گرفته شده که در سال ۱۳۲۴ تا یک اندازه کار آن پیشرفت نموده و از باز شدن راه و امتداد سرک مذکور ذغال دره صوف بمصارف محروقات ولایت مزار شریف و نواحی مربوطه آن خدمات بزرگی را انجام خواهد داد .

فایلرهای استخراجی نسبت به خاک بودن ذغال از اندازه $\frac{1}{4} \times 2 \frac{1}{4}$ متر اضافه تر

حفر شده زیرا تختونیک و ساختمان ذغال طوری صورت گرفته که هر گاه تونل های عرض تر و بلندتر از ۲ متر حفر بشود احتمال تولید خطر و تلفات جانی متصور است طوریکه گفته شد چون ضخامت ذغال کرکر در اکثر جاها از دو متر اضافه تر میباشد بلکه در بعضی حصه ها تا هشت متر ضخامت دارد لهذا صوفهای اکتشافی و استخراجی که ارتفاع آنها از دوینم متر اضافه تراست در حصه فوقانی طبقه ذغال حفر گردیده و هر قدر ذغالی که در حصه پایانی طبقه وزیر صوفها می ماند در جمله تلفات بحساب میرود ، خساره مذکور از این جهت است که فعلاً وسایل پرکاری موجود نیست ، در صورتیکه کامپریسر های لازمه و آب وریگت و سنگگ فراوان طور اقتصادی بدسترس گذاشته شود که از یکطرف پرکاری و از جانب دیگر ذغال استخراج گردد در انصورت این نواقص رفع میشود ، ذغالی که در بین فاصله های فایلر های استخراجی طبقه فوقانی برای استحکام معدن گذاشته شده از ۳۰ تا ۴۰ فیصد ذغال استخراجی را تشکیل میدهد که در بین صوفها باقی مانده و در جمله ضایعات بحساب میرود ، در این خصوص هر گاه بطور اوسط ضخامت طبقه ذغال را چهار متر بحساب بگیریم تنها ۴۰ تا ۴۵ فیصد آنرا فعلاً استخراج میکنیم و باقی آن تلف میشود ، هر چند که این اندازه خساره قابل برداشت نیست لیکن بواسطه عدم وسایل پرکاری به تحمیل ضایعات مذکور مجبور هستیم چیزیکه کار معدن را مشکل تر ساخته اینست که در بالای معدن اطراف نزدیک آن آب وجود ندارد حتی آب خورا که عمده معدن ذریعه موثرها از فاصله ۹ میل دور تر از حدود پلخمری نقل داده میشود ، برای جلوگیری این نقیصه وزارت معدن مشغول مطالعات و چاره سنجی میباشد .

مسئله تعمیر :- در جریان سال ۱۳۲۴ برای رهائش مأمورین و عمده معدن یک تعمیرخانه بصورت موقتی بالای معدن بنا یافته ساختمان تعمیر اساسی که نقشه و برآورد آن تکمیل و با منظوری پول ولایت قطغن محول شده بود تا حال رو بدست نگرفته اند و در سال ۱۳۲۵ شروع خواهد شد .

راجمه موضعی نهال شانی :- چوب کار آمدن پایه بندی فعلی صوفهای معدن ذغال کرکر از موضع نهرین و اندراب و جنگل باغ بنگی وغیره نقاض ولایت قطغن تهیه و بالای معدن نقل و بکار می رود . در سال ۱۳۲۴ برای رفع احتیاج آینده معدن یک رقبه زمین در تحت نهر اجمیر نهال شانی و جنگل آن مختص به ضروریات پایه بندی آینده معدن قرارداد شده است در این زمینه لازم میشود که ریاست زراعت احتیاجات وزارت معدن را جدا احساس و به تعبیل او امر مقامات رقبه در آبیاری مراقبت و تکثیر جنگل باغ مذکور بیش از پیش صرف مساعی بنماید تا جنگل مذکور بسر رسیده چوب کار آمدن احتیاجات آینده معدن از آن تکمیل گردد .

راجع به اصلاح و پخته کاری سرک معدن کر کر : در معدن کر کر دوسرک در بسته های خامه از پیل خمیری و بغلان بطرف معدن امتداد داده شده، نظر باینکه متن زمین این سرک ها بسبب خامه بودن یک توده خاک میمه گردیده و از باعئثیکه زمین هموار درین حدود نیست موثر های ذغال به مشکل تردد توانسته و ماشین موثر هاهم زود زود از کار می افتند راه بین بغلان و معدن کر کر که (۱۲) میل فاصله دارد و برای نقلیه، ذغال فابر یسکه نسبتا نزدیک میباشد از زیادت خرابی بسکنی متروک و تمام ذغال کار آمد فابریکه قند و شعبات تعمیراتی بغلان از راه پیل خمیری نقل داده میشود باین صورت دوایر بغلان از بابت مصارف نقلیه دوچند کرایه تادیه میدارند چون خرابی سرک های موجوده به بسیار زودی تردد امور نقلیه را از پیل خمیری الی کر کر مانندین کر کر و بغلان متوقف میساخت در جریان هذالسنه باثربیشنهاد وزارت معدن و بر آورد وزارت جلیله فواند عامه برای پخته کاری سرک های مذکور که از سنگ ککوله ساخته میشود مبلغ (۸۴۹۱۰۹۹۰) افغانی جهت اصلاح و پخته کاری هر دو سرک مذکور از مقام متبع صدارت عظمی منظوری داده شده است و مصرف پول مذکور در موعد سی سال بالای قیمت ذغال افزود و از نزد مشتریان اخذ خواهد شد فعلا به شعبات مربوطه هدایات داده شده که اولاً کار پخته کاری سرک بین کر کر و بغلان را روی دست بگیرند و سرک بین معدن کر کر و پیل خمیری که الی موضع دروازه کن (۷) میل فاصله دارد بعد از انجام کار سرک اولی عندالموقع شروع خواهد شد در باب پخته کاری سرک های مذکور که عنقریب رویدست گرفته میشود تسهیلات زیادی در امور نقلیه مذکور تولید میکند .

راجع به تعیین اجوره کار یگران معادن ذغال : به اساس نظریه بهی خواهانه حکومت متبوعه

به ملحوظ شاقه بودن کار معادن همیشه اجوره کاران معدن نسبت به دیگر کار یگران شعبات تعبیراتی و غیره امتیاز داده شده در سابق که اجوره کار یگران معدن ذغال ایشیخته و کر کر نظر به نوع زحمت شان به سه تفریق از قرار سه افغانی و چهار افغانی و پنج افغانی تادیه میگردید وزیر معادن نظر به شاق بودن کار و خرابی اوضاع اقتصادی مزدور کاران در برج عقرب ۱۳۲۴ تزئید اجوره آنها را به مقام متبع صدارت عظمی پیشنهاد و منظوری حاصل فرمودند که از تاریخ صدور احکام اجوره کار انیکه بداخل معدن به کندن ذغال می پردازند فی تقر روزانه هفت افغانی و اجوره کار انیکه از داخل صوفها ذغال رادر بیرون معدن نقل میدهند فی تقر روزانه پنج افغانی و برای کار یگر انیکه در خارج معدن به ذخیره های ذغال و امور متفرقه کنار می کنند روزانه چهار افغانی داده میشود و این حکم شامل سایر معادن ذغال مملکت قرار داده شده است .

(ج) راجع به معدن ذغال کرخ هرات : در نزدیکی کوتل سبزک هرات دولینز ذغال وجود دارد که این رنگ های ذغال دار از سرک عمومی قلعه نوسه کیلومتر و از شهر هرات ۷۵ میل فاصله دارد

ضخامت رگگ آن دارای يك متر بوده و جنسيت ذغال آن از نوع بهترين ذغال‌های افغانستان ميباشد که در وقت احتراق به دوام زياد و شعله بلند ميسوزد، در لينز نمبر (۱) هفت صوف اکتشافی به عرض يك و نيم متر و بطول مجموعی ۵۰ ر ۴۲۹ متر حفر گردیده که بعد از تعقيب کار گذشته ۳۱۵ متر پيشرفت صوفها در سال ۱۳۲۴ بعمل آمده در لينز نمبر (۲) يك صوف امتحانی به عمق ۲۰ متر حفر شده و جمله طول رگگ ذغال که تا حال کشف شده (۱۸۰ + ۱۲۰ = ۳۰۰ متر) ميباشد که در اثر عمليات اکتشافی تا حال بطور تخمين (۱۹۰۰۰) تن ذغال کشف شده است و مقدار با قيمانده نيز قابل کشفيات و مستلزم تحقيقات ميباشد در نتيجه ادامه کار سال ۱۳۲۴ که توسط سيد عبدالاحد خان ديپلوم انجنير مسایل استخراجی معدن مذکور صورت گرفته در وضعیت رگگ و نوعيت ذغال کدام نقص و تغييری واقع نشده زير ا ضخامت رگگ ذغال از دهن صوف الی عمق (۷۴) متر که در از ترين صوفهای حفر شده موجود ميباشد تقريباً يکسان يعنی از ۸۰ تا ۱۰۰ سانتی متر بملاحظه ميرسد در اثر تجسمات يکيه بعمل آمده علاوه بر رگهای ذغال کوتل سبزک و مسجد چوبی آثار و علايم ذغال در حدود کوه دوندرو علاقه در ملق که تقريباً سی ميل از هرات مسافه دارد نيز بشاهده رسیده که چون (عصر يورا) درين علاقه تشکيل و وسيع دارد امکان پيدایش ذغال بديگر نقاط آنجا پيش بين ميگردد بنا بران تمام مناطق ذغال دار ولايت هرات تحقيقات اکتشافی و تجسسات مزید بکار دارد که بعد از معاینات مفصل برای معلوم شدن وسعت و امتداد رگهای مخفی از نقطه نظر طبقات الارضی و نقشه برداری تحقيقات مکمل بعمل آید و موجوديت مقادير ذغال آنجا بواسطه عمليات برمه باثبات برسد، اجرای اين کار در وقت تحقيقات اکتشافی عمومی افغانستان که عنقریب شدنی است عملی خواهد شد .

در جريان سال ۱۳۲۴ بفرض تروبيج و رفع احتياج محروقات شهر هرات معدن ذغال کرخ توسط رياست ارزاق آنولا در تحت اثر امر و توجه مخصوص و ج عبد الله خان نايب الحکومه بیکار انداخته شد و از برج ثور تا برج میزان ذریعہ ديپلوم انجنير موصوف رویهم مقدار ۴۰ ر ۱۰۰۶ تن ذغال ازان استخراج گردیده و در نظر است که بيمانه استخراج برای مصارف آينده ولايت هرات وسعت داده شود و کنار آينده آن بوسایل پایه بندي پيش برود .

(د) راجع به معدن ذغال بنگگی : اين معدن ذغال که از کشفيات سابقه و در کوتل چال مربوط

اشکمش وجود دارد نظر ببعوبی نوعيت ذغال آن قابليت کوکس شدن را دارد و در فابريکه، پخته فندز برای امور ريخته گری ازان کوکس ميسازند نظر به اهميت آن در هذالسنه ۱۳۲۴ معدن مذکور تحت مطالعات متخصصين قرارداد داده شد در اپورتيکه ص دو کتور سلطان احمد خان متخصص

در مو ضوع چگونگی معدن مذکور و نوعيت ذغال آن داده مختصر آن از اين قرار است :-

عرض رنگ زغال بخوبی دیده نمی‌شود ، زیرا جناحین ذغال کاملاً رنگ ها را در بین گرفته و اجازه نمی‌دهد که عرض معدن بصورت واضح معلوم شود ، و از ملاحظه قسمت فوقانی - رنگ ذغال مذکور به عرض ده متر بنظر میرسد و بعداً در زیر طبقات فوقانی مخفی می‌گردد در اینصورت عرض حقیقی رنگ زغال بدون عملیات برمه کاری معلوم شده نمیتواند ، ضخامت رنگ ذغال تا ۹۵ سانتی متر میرسد که عموماً در بین طبقات تون شیفر قرار گرفته و در حین استخراج تکه‌های بزرگ از آن استخراج میشود .

جنسیت ذغال برننگ سیاه براق بوده و هیچگاه پودر نمی‌دهد از جلای ذغال معلوم می‌گردد که مقدار گسی ذغال مذکور زیاد می‌باشد ، در اثر امتحان فابریکه ، قندز معلوم گردیده که ذغال مذکور برای کوکس سازی خیلی کار آمد می‌باشد با وجود اینکه داش های مخصوص کوکس سازی در قندوز وجود ندارد با آن نتیجه که از داش ابتدائی و سیستم ساده فابریکه بدست آمده مآرابه آبنده درخشان این معدن و تهیه کوکس مطلوبه امیدوار می‌سازد .

در معدن مذکور تحقیقات اکتشافی و جیالوجی کرده نشده و مستلزم تحقیقات مفصل می‌باشد ذخیره فعلی آن قلیل بوده لکن در گرد و نواح معدن مذکور دیگر رگهای ذغال نیز وجود دارد که باید بعد از تجسسات و تحقیقات اکتشافی لازمه موجودیت مقادیر رگهای مخفی ذغال بواسطه عملیات برمه به اثبات برسد ، چون معدن مذکور در نزدیک فابریکه قندز و بسلان واقع شده و هر دو فابریکه احتیاج زیاد به کوکس دارند در این باب اقدامات مقتضی از طرف وزارت معدن عملی خواهد شد .

در ختم تشریحات متعلق به ذغال این مسئله نیز تذکر داده میشود که وزارت معادن برای کشف ذغال در نزدیکی های مرکز جدا داخل اقدامات است چنانچه در او اخر سال ۱۳۲۴ مناطق ذغال دار ولایت مشرفی که آتار و علایم ذغال دوره تر تسیر و رگهای خفیف در بعضی قسمتها به ملاحظه میرسد تحت تحقیقات اکتشافی مزید هیئت منحصین قرار داده شد ولی نتیجه مطلوب بدست نیامد ، در وقت مساعدت هوا برای پیدا شدن ذغال در مناطق غربی نیز هیئت منحصین فرستاده میشود تا در نواحی آنجا تجسسات و اکتشافات لازمه را ادامه بدهند .

(۳) معدن سرب فرنجل غور بند : این معدن در هشتاد میلی شمال کابل در وادی غور بند وجود

دارد از سالیان دراز کار آن بیک پیمانته وسیع جریان داشته ولی نظر به مشکلات کار از چندی باینطرف متروک گردیده بود در آوان جنگ دنیا که تورید سرب از خارج مشکلات پیدا کرد برای رفع احتیاجات ضروری معدن مذکور مجدداً بکار انداخته شد و تا برج میزان ۱۳۲۴ کار آن دوام داشت و سرب کار آمد به پیمانته مطلوب استخراج گردید ، در نتیجه تحقیقات اکتشافی و جیالوجی و نقشه برداری که از طرف هیئت منحصین وزارت بعمل آمد معلوم شد که

معدن مذکور باوجودیکه به احتیاجات این مملکت مدت طولانی خدمت نموده بازهم امیدهای بیشتری بان متصور است .

سرب در طبیعت بیشتر بصورت گلینا بفر مول (Pbs) یعنی ترکیب سرب و گوگرد یافته میشود و این ماده در بین طبقات سنگ چونه بصورت لئیزها (عدسیه‌ها) وجود دارد دراز منته سابق بداخل و اطراف مختلف معدن تا حدود چندین کیلو متر بو ضیعت غیر فنی کار شده و بفرض یافتن مواد گلینا در بین طبقات سنگ چونه صوفهای متعدد و نامنظم حفر گردیده که فعلاً سنگهای سرب دار عملیات سرنگ پرانی و مشکلات زیاد بدست می آید، داخل معدن بسبب تاریکی زیاد ذریعه چراغهای کار روشن ساخته میشود هوای داخل معدن خوب نیست و یک مقدار هوا که بواسطه دو منفذ قدیمه داخل معدن میگردد برای تنفس کار یگران غیر کافی دانسته میشود مخصوصاً در قسمتهائیکه کار استخراج جریان دارد از باعث تولید بخارات مواد انفلاقی و تنفس معدنچیان بیشتر برای تنفس غیر مساعد میباشد .

ترتیب کار موجوده و استخراج سرب : یومیه ذریعه عملیات سرنگ پرانی از ۷ تا ۸ خروار

سنگ چونه که دارای مواد گلینا میباشد از داخل معدن استخراج و منجمله از یک تا دو خروار آن از داخل معدن بدهن صوفها نقل و در انجا تحت عملیات سنگ شکنی قرار داده میشود سنگهای سرب دار آن تفریق و به اندازه دانه بادام و خورد یا کلانتر شکستاده سپس چغلهای خورد شده در آسیا نقل و میده کرده میشود بعدها مواد میده شده را در تحت عملیات ریگشویی قرار میدهند موادیکه از نتیجه این عملیات بدست می آید قابل ذوب کوره ها بوده و آنرا کنسترات میگویند در نتیجه عملیات گداز که در هر کوره بدفعات مقدار هشت سیر کنسترات بکار میرود از دونیم سیر تاسه سیر سرب یک آبه حاصل میدهد فعلاً برای گداز سرب پنج کوره موجود است و حاصلات سرب ذوب شده و بکار افتیدن تعداد کوره ها بمقدار مواد گلینا و کنسترات مستحصله منحصر میباشد بهمین جهت نظر بو ضیعت فعلی و مشکلات کار و فقدان کوره های اساسی حاصلات یومی معدن در حدود ۸ تا ۱۰ سیر چرخ میخورد و در فی کوره در هر مرتبه از دونیم سیر تاسه سیر چوب بید بمصرف سوخت میرسد .

بر طبق نظریه متخصصین معدن مذکور بصورت عمومی ذخیره و استعداد کافی دارد ، برای اینکه پیمانته استخراج ترقی داده شود و بر حسب مقتضیات فن کار جاری گردد اصلاحات ذیل برای بهبود آینده معدن لازمی است .

اصلاحات جهت بهبود آینده کار معدن : معدن سرب فرنجل باوجود سوابق تاریخی آن

تحقیقات مزید اکتشافی بکار دارد تا نقاط مساعد برای استخراج اساسی تعیین گردد ، از دهن

صوف تا قسمت چوك كه موضع كار موجوده میباشد بفاصله زیاده از سی متر راه تنگ و تا ريك بوده برای تردد عمل و نقلیه مواد استخراج شده ساختن يكراه اساسی لازمی است بواسطه این راه هواهم تا اندازه روشنی با کمال سهولت بداخل معدن میرسد، موضع دستگاه موجوده كه حوضهای ریگشویی و آسیا و كوره هادرانچا ساخته شده چون از خود معدن زیاده از يك كيلو متر فاصله دارد نقلیه مواد خام تا دستگاه مذکور بمقاد اقتصادی تمام نمیشود، برای پیشرفت و بهبود آینده كار باید دستگاه مذکور در میدان تختانی معدن كه در حدود يك و نیم صد متر از مدخل معدن فاصله دارد تحت ساختمان گرفته شود در اینصورت مواد خام كلیتا به لین هوایی یا بوسیله ناوه در زیر معدن به موضع معین به سهولت ذخیره و عملیات سنگشكنی توسط ماشینهای (چاو كرش) صورت بگیرد و بعد از آسیا نمودن عملیات شستن مواد میده شده ذریعه آله (شيكنگك تپیل) یعنی میزریك شوئی انجام داده شود در اینصورت مواد كنسترات حاصله كه قابل ذوب كوره هامیباشد بمقاد اقتصادی تمام شده و سرب مستحصه بقیمت خیلی ارزان بدست می آید برای انجام كار مذکور تهیه دو پایه ماشین چاو كرش و شيكنگك تپیل مورد ضرورت دیده میشود و برای تجدید هوای معدن تهیه يك پایه ماشین و نیتلیشن (ماشین تصفیه هوا) نیز خالی از فایده نمیباشد، در این موقع كه از فضل خداوند جنگك جهان ختم گردیده وزارت معدن در زمینه استخدام متخصصین داخل اقدامات میباشد، هر زمان كه با استخدام متخصصین موفقیت حاصل گردد برای توسیع كار آینده معدن مذکور تحقیقات مزید بعمل آورده و بعد از اثبات مقادیر و ذخایر اصلی معدن به تهیه و توريد ماشینهای لازمه قرار نظریه متخصصین اقدامات کرده خواهد شد.

پیش بینی مواد محروقات جهت سوخت كوره ها؛ برای سوخت كوره های گداز سرب تهیه

مواد محروقات امر لازمی بوده و بدرجه اوز قرار میگیرد و قلت مواد محروقات در غور بند و نواحی آن بدرجه زیاد محسوس میباشد برای رفع این مشکلات امتحانات تجربی با ذغال سنگ جاری است تا اگر به نتیجه نایل شویم سوخت كوره هارا از ذغال ایشیسته تأمین کرده خواهد شد با وجود آن برای پیش بینی آینده این كار در اثر پیشنهاد وزارت معدن از مقام منبع صدارت عظمی بریاست زراعت امر داده شده است كه تمام زمین های گرد و نواح معدن كه دارای يك میدان وسیع و برای غرس نهال مسا عددیده میشود خریداری و ترتیب نهال شانی آن رو بدست گرفته شود تا معدن مذکور از هرگونه مواد محروقات مستثنی بوده چوب كار آمد معدن به پیمانته وسیع از خود موضع بسهولت و قیمت مناسب تکمیل شده بتواند این هم قابل ذکر است كه برای ذوب سرب همیشه شعله چوب بید ضرورت میباشد از انرو تصمیم غرس نهال های بید در نواحی معدن اتخاذ کرده شد زیرا در سال حاضر چوب مذکور از نقاط بعیده و قیمت گزاف وارد میگردد در همین روزها

یک هیئت که مرکب از نماینده وزارت معدن و ریاست زراعت و مدیر مالیه شمالی میباشد برای جریبی و خرید زمین های مذکور ترتیب مسایل نهال شانی آن بالای معدن فرنجل اعزام گردیده اند .
(۴) امور خرید طلا و مسایل زرشوئی منطقه قطن و بدخشان ، امور خرید طلا که سابقاً توسط

یک نمایندگی ادا ره می شد و حاصلات آن رخ بقلت گذاشته بودند نمایندگی مذکور در برج سنبله ۱۳۲۴ لغو قرار داده شد اکنون مسایل خرید طلا قرار فیصله پروتو کول مرتبه بد و حصه تقسیم یک قسمت آن که بولایت قطن تعلق دارد در تحت اثر ع حکمران تا اتمام اجرای وظایف میدارد که در تشکیل آن یکسنگ سر کاتب بایکسنگر کاتب منظور گردیده قسمت دوم که عبارت از منطقه راغ و داوونگک و نواحی مربوطه آن میباشد تعلق بحکومت اعلی بدخشان داشته و در راس آن یکسنگر مامور انتهائی منظوری داده شده است مامورین موظف طلا مستحصله دریای آمو و دریای کوچه و دره جات ملحقه آنرا که بصورت ربگی و برگ بدست می آید ذریعه حکومتی های مربوط از نزد زرشویان خریداری و بخرانه های حکومت مذکوره تحویل میدارند .

(۵) اجرا آت متفرق به کشف و معاینه معادن : معادنی که در جریان سال ۱۳۲۴ توسط ص دو کتور

سلطان احمد خان جیا اوجست در منطقه قطن و بدخشان معاینه گردیده قرار ذیل است :

۱ - معدن لاجورد موضع سرسنگ و چند معدن دیگر لاجورد موضع کران و منجان را در تحت معاینه قرار داده و از معدن لاجورد سرسنگ مقدار یکصدونیم سیرسنگ لاجورد استخراج و به تفریق در جات بهر کر ارسال نموده است .

۲ - در اطراف معدن گرافیت موضع غارب تعلقه حکومت زیباک مطالعات فنی بعمل آورده که طول لیتز آنرا بنجاه متر وضخامت آنرا زیاده از پنج متر و عرض آنرا بطور تخمین زیاده از ده متر در راپورت خویش توضیح و ذخیره عمومی معدن را زیاده از پنج هزار تن تخمین نموده است ، نوعیت گرافیت مذکور را از جنس اعلی دانسته که برنگ سیاه براق و خیلی نرم پیدایش دارد و معدن آن از هر حیث مورد استفاده قرار داده شده میتواند .

۳ - معدن گوگرد سنگلج بدخشان را معاینه کرده این معدن نیز دارای ذخیره وافر و جنس گوگرد اعلی میباشد طول عمومی معدن در حدود (۲۵۰) متر و مقدار گوگرد را از روی وضعیت ظاهری معدن در حدود (۲۵۰۰۰۰) تن تخمین نموده است .

۴ - معاینه معدن خاک سیاه و خاک های ملون و خاک سفید در نواحی غارب بدخشان

(۵) معاینه معدن خاک شاموت (گل آتشین) در قریب معدن خاک کاولین (گل چینی) اشکاشم

۶ معاینه معدن فیلد سپات و کوارتز (مواد کارآمد چینی سازی) در سرچنگل اشکاشم که ذریعه خود آقای دوکتور موصوف کشف گردیده است .

۷ معاینه معدن آهک رسوبی در حدود قریه اشمرغ و اخان که از نمونه کشفیاتی خود دو کثیر موصوف میباشد .
۸ معاینه معدن زمچ در کوه روغ مرکز حکومتی زیبک .

۹ در موضوع خواجه غار علاقه کرخ هرات که از شهر هرات بیست و چهار میل فاصله دارد یک معدن بزرگ سنگ سرخ ریگی توسط بناغلی سید عبدالاحد خان کشف گردیده که در تعمیرات هرات به پیمانہ بزرگ بمصرف میرسد معدن خاک سرخ وزردوسفید نیز توسط آقای موصوف درخولی مرغ قریب حکومت کشکک یافت شده است .

۱۰ برای مصارف بارود سازی در جریان سال ۱۳۲۴ مقدار ده هزار سیرگو گرد از معدن چمتال مزار شریف توسط نماینده وزارت معدن استخراج و در تحویلخانه نمک ولایت مزار شریف نقل و ذخیره گردیده است که بالای اشخاصیکه در ساخت بارود کار میکنند به نرخ معین بفروش رسانده میشود .

۱۱ یک معدن سنگ صابون (Talc) در موضع المره جدران جدید کشف گردیده و نمونه آن در این اواخر بوزارت معدن واصل شده است .

مدیریت معدن ولایت مزار شریف :

در مربوط مدیریت معدن مزار شریف استخراج یک مقدار مسکنز یوم کلو رانید و مسکنز یوم سلفیت و حفر یک تعداد حوض بصورت فنی که در نمکسار تاشقرغان واقع است ، در اثر تفحص متخصص خارجی صورت گرفته .

امور ریاست مستقل زراعت

شعبات مربوطه ریاست مستقل زراعت درین سال تاجائیکه امکان داشته در اوضاع زراعتی مملکت اقدامات خوبی نموده و از هیچگونه مجاهدت خود داری نه نموده اند ، چنانچه خلاص اجراءات مهمه آنها فرار آتی درج میگردد .

مدیریت توسعه و اصلاح زراعتی :

مسائلی که در جریان ۱۳۲۴ زیاده تر جلب دقت ریاست زراعت را نموده است همانا اصلاح جنس است که در اصلاح نباتات و حیوانات رول بس مهمی را بازی میکند . بلی تا وقتیکه نباتات و حیوانات اهلی که با داشتن مزایای طبیعی در ادوار مختلف صورت تحول نزولی و تخلیط جنس را متحمل شده اند بطریقه های فنی تحت اصلاح گرفته نشوند تکثیر آنها منتج به نتیجه اطمینان بخش نخواهد گردید زیرا محاصیل آنها نه تنها قلیل بوده تکافوی مصارف و زحمات متحمل را کرده نخواهد توانست بلکه از لحاظ خواص تجاری نیز ناقص بوده در بازار های داخل و خارج قیمت کمتری خواهند داشت . از همین جهت است تشکیل تجربه گاهها که در نقاط مختلف مملکت هر سال توسعه داده میشوند و علاوه بر آن در نقاط محدود تر قطعات کوچک زمین بنام فوریه های فنی تشکیل میگردد که مراد از آن اصلاح جنس و تکثیر حبوب مختلفه داخلی و خارجی بوده و مراد کلی آنست که یک مقدار حبوب و بتهها و قلمه های اصلاح شده متنوعه بدسترس اهالی گذاشته شده و باینصورت زرع اجناس خوب توسعه و تعمیم پذیرد . اجرا آتیکه به مطلوب اصلاح جنس در ۱۳۲۴ بعمل آمده قرار ذیل اند :

- ۱ - صورت اجرا آت در مرکز و نواح آن .
- ۲ - صورت اجرا آت در تجربه گاه بغلان .
- ۳ - « « « « قندوز .

۱ - صورت اجرا آت در مرکز و نواح آن :

در فوریه های محلی مثل فوریه گذر گاه و بینی حصار و بتخاک و پغمان و در باغهای چهل ستون و گلباغ و بگرامی و استانف و غیره بعضی عملیات فلاحی تحت اجرا گرفته شده از یکطرف در فوریه گذر گاه و باغ چهل ستون و بگرامی و استانف یک مقدار حبوب گلپا و سبزیجات خارجی به مطلوب حصول تخم تحت زرع گرفته شده و از طرف دیگر از بهترین اجناس اشجار منمر نقاط مختلفه مثل کهمرد و پغمان و چاردهی قلمه های پیوندی گرفته شده در باغهای بگرامی و چهل ستون و گلباغ و پغمان و باغ بالابر نهالهای متنوعه پیوند زده شدند و نیز برای

نیز برای تکثیر مزید حبوب و نهال و بته های زینتی تربیات وسیع تری گرفته شده است . علاوه بر آن بمطلوب تکثیر اشجار کوهی از قبیل ناجو ، ارچه ، بلوط ، المنز ، سرب ، بجورو غیره یک مقدار تخم از ولایت جنوبی ذریعه یک نفر مأمور فنی جمع آوری و بزرگ آورده شد تا در قوریه های مربوطه تحت زرع و تجربه گرفته بشوند زیرا این انواع که در زمستان هم سبز میباشد نه تنها برای تزئین باغچه ها و حویلی ها مورد خواهش عموم قرار گرفته بلکه در نقاط مرتفعه و دره های سرد نیز امکان تکثیر و تعمیم زرع آن متصور است .

تقسیمات حبوب بمطلوب تر و بیج زرع نه تنها بقوریه های مرکز بعمل آمده بلکه بحکومتی های اعلی و ولایات نیز یک مقدار حبوب و نهال فرستاده شده است تا قوریه هائی در آنجا ها تشکیل و حبوب تخمی لازمه بصورت صحیح بدست آید . چنانچه بحکومتی پروان بادام و بقطغن ناجو و تخم سبزیجات و پیاز زرگس و بهرات یکمده نهالهای گیلاس ، سیب و ناک و جنوبی قلمه و نهالهای اشجار شمر و بفراه یک مقدار تخم درختان مخصوص مشرفی و بحکومتی اسمار تخم سبزیجات و گل و بولایت مشرفی تخم برسیم و بادام و به میمه و مزار شریف و هرات تخم اشجار و گل فرستاده شده است .

در تجربه گاه سید آباد که قبلاً در سال گذشته از شروع کار آن اطلاع داده بودیم جاده کشتی و خیابان بندی و کرد سازی اراضی طبق نقشه مرتبه ادا شده و نیز در زرع انواع مختلف گندم و حبوب اشجار شمر و غیر شمر تجاربی بعمل آورده شده و برای اصلاح کاریز های آن تربیات لازمه گرفته شده است مرام از این تجربه گاه و وسیع چنانچه در سالنامه ۱۳۲۳ تذکار شده است تربیه و اصلاح نباتات و حیوانات داخلی و توريد اجناس نباتی و حیوانی خارجی و اعتیاد آن ها با آب و هوای افغانستان است تا بمطلوب و نصب العین اصلاحاتی به بیمانه وسیع تر و طور اساسی تری بدست آید . در خصوص استفاده نرفنی و تهیه آلات و ادوات لازمه که جریان اصولی این تجربه گاه ایجاب میکند ریاست زراعت داخل اقدامات است ، البته حینیکه این تجربه گاه با وسایط فنی لازمه از قبیل متخصصین شق نباتی و حیوانی و لابورا توری ها و آلات فنی مجهز گردد یکی از تجربه گاه های مهم مملکت خواهد بود ،

در تجربه گاه زراعتی بغلان : از آنجا که اصلاح جنسیت در حیوان و نباتات رول مهمی

بازی کرده اگر بطور فنی در این راه سال چندی متواتر دقت و صرف مساعی بعمل آورده شود اجناس اصلاح شده خوبی بدست آمده از تکثیر و تعمیم آنها مفاد زیادی برای زراعت پیشه گان حاصل خواهد شد و از آنجا که آب و هوای قطغن برای تربیه حیوانات اهلی مثل اسب و گاو و گوسفند و اشتر و مریک و برای تربیه طیور مثل قاز و قیلدرغ و مرغ معمولی مساعد بوده وجود اراضی وسیع و معلوف تربیه همچو حیوانات را آسان ساخته است .

بناء علیه ریاست زراعت علاوه بر یکمده حیواناتیکه در تجرب به گاه طور فنی تحت تربیه میباشد برای اینکه در اصلاح حیوانات قطن خصوصاً جنس اسپ که بمورر اوقات خواص و مزایای او لیه خود را ساخته و تربیه گاو های شیری و قلبه نی که اجرا آت و مراقبت فنی مخصوص را ایجاب میکند و برای تکثیر جنس قاطر و اشتر که در حمل و نقل اهمیت خاصی دارد و بالاخر برای تکثیر جنس فاز و فیلمرغ و مرغ خانه کی ترتیبات لازمه گرفته در دو مراکز مختلف بغلان و غوری می خواهد که به تربیه وسیع تر این حیوانات اقدام ورزد . بناء علیه بعد از مفاهمه با ریاست تنظیمه قطن و وائر فنی آنجا تشکیلات جدیدی در این موضوع روی کار آورده و بعد در حصول منظوری از مقامات عالی ترتیبات گرفته است که اجناس اصلاح شده گاو و اسب و انواع طیور از قبیل فیلمرغ و قاز و غیره بذرایع لازمه مهیا شده در بغلان فرستاده شود تا در خصوص اصلاح جنس و تربیه فنی حیوانات موصوف به بیمانه و وسیع تری اقدامات بعمل آورده شود .

علاوه بر آن در تجرب به گاه بغلان برای استفاده عموم و انتشار جنوب اصلاح شده مختلفه از قبیل انواع مختلفه گندم مخصوص مناطق گرم و انواع تخم سبزیجات و گیل و جنوب اشجار جنگلی تجارب فنی بعمل آمده و یک مقدار تخم و نهال کافی حاصل شده است که عندالمطالبه بهزار عین قطن تعمیم خواهد شد .

علی الخصوص برای اینکه زمینه جهت توسعه تربیه کرم پیله فراهم گردد یک تعداد زیاد نهالهای توت حاصل گردیده است که بالای زارعین به قیمت مناسب بفروش رسانیده خواهد شد . تجرب به گاه زراعتی قندوز : تجارییکه به اراضی تجرب به گاه زراعتی قندوز در ۱۳۲۴

بعمل آمده است برای نصب العینی بوده است : یکی اصلاح تخم پنبه و دیگر اصلاح جنس و تعمیم زرع جنوب دیگر مثل سبزیجات و غله جات و گلهها . سوم تشکیل قوریه نهالهای متمر و غیر متمر و حصول یک تعداد نهال برای توسعه زرع و تکثیر اشجار مختلفه در قطن .

بناء علیه در ۱۳۲۴ یک مقدار از تخم های متنوعه سبزیجات داخلی و خارجی و جنوب مختلفه دیگر مثلاً انواع گندم و ناس جو و توت و یک اندازه بیاز نرگس و نیز یک اندازه تخم اشجار متمر و غیر متمر از قبیل شفتالو ، شلیل ، شکر یاره ، اکاسی ، یاسمن و غیره بمطلوب تشکیل قوریه های آنها نیز در اراضی تجرب به گاه زرع شده است .

مطلوب تنها از تکثیر نهال نبوده اصلاح آنها نیز داخل پروگرام فنی مدیریت تجرب به گاه است چنانچه الی سال ۱۳۲۴ زیاده از سی هزار نهال های متمر از قبیل سیب ، ناک ، شفتالو ، آلو بخارا و غیره پیوند شده و نیز عندالمرآعه دهاقین با آنها داده شده است و هم یک تعداد زیاد نهال توت

برای فراهم نمودن زمينه پيله وري بدهايقين تقسيم گر ديده است .
 همچنين يککتهداد کافي نهالهاي غير متمر از قبيل پنجه چنار ، سفيدار ، کاتال يا ، شنک
 اکاسي وغيره در اطراف و کنار سرکهاي بزرگ اراضي تجربه گياه قندوزغرس گرديده
 است در شق زراعت پنبه و ديگر نباتات تجارتي وغيره مثل تماکو ، بسته زميني وسويابين و برسيم
 وغيره طبق پلان فني عمليات زراعتي جريان داده شده و نتايج مفيد گرفته شده است در ترويج
 زرع پنبه امريکائي جديد که از لحاظ صفت برينه امريکائي سابقه عادي برتري دارد نيز مساعي
 زيادي بعمل آمده است چنانچه از جمله ۸۶۲۴۲ جريب زمين مزروعي پنبه ۷۳۳۵۶ جريب آن از پنبه دانه
 جنس امريکائي جديد و صرف ۱۲۲۲۳ جريب از پنبه دانه امريکائي سابقه عادي زرع
 گرديده مابقي ۶۶۳ جريب ديگر از پنبه دانه جنس مصري کاشته شده است .

مراقبت فني زرع پنبه اهالي مطابق بهدايات مديريت تجربه گياه ذريعه مامورين فني مربوطه اش
 بعمل آمده زار عين پنبه خودهارا مطابق بهدايات وقوانين فني موضوعه زرع نموده اند
 و نيز پيمائش جريبي اراضي پنبه کاري مثل هر سال ذريعه مامورين نماينده گي هاي زرع پنبه
 عملي گر ديده است تا احصائيه صحيح آن معلوم بوده موارد از ديادوبا کسر زرع پنبه معلوم و در نتيجه
 اجراءات لازمه بعمل آورده شود .

در حصره تربيه حيوانات ترتيبات گرفته شده است که بهترين اجناس گاو هاي قبه ئي و شيري
 و اجناس اسپ در تجربه گياه تحت تربيه گرفته شده از اين اجناس اصلاح شده در صور تيکه
 تکثير آنها تامين گردد بدسترس دهاقين و شايقين گذاشته شود و يا اينکه مالدارها حيوانات
 خودهارا جهت چرچه گيري به تجربه گياه آورده مستفيد گردند .
 مديريت مدافعه امراض زراعتي و فلاحتي :

طوريکه در سالنامه گذشته اشاره شده بود مديريت دفع آفات رياست مستقل زراعت درين
 سال بعمليات خود طبق هدايات حکومت متبوعه توسعه خوبي داده و علاوه از شقوق سابق در حصره
 امراض حيواني اقدامات تازه و بي سابقه را اجرا کرده است که با سائر اجراءات اين شعبه براي
 اطلاع خواننده گان محترم ذيلاً توضح مي يابود :

اول شعبه حيواني :

در مديريت مدافعه آفات زراعتي و فلاحتي جديد آشفق بي طاري تشکيل شده که اگر خدا بخواهد
 در قسمت مدافعه امراض حيواني در آينده نتايج مهمي از آن گرفته خواهد شد و حاضرأ شعبه موصوفه
 به دو حصره منقسم شده است که يکي شق مؤسسه باکترو و لوزي حيواني و شق ديگر آن مجادله
 امراض حيواني بوده اجراءات اين دو شعبه قرار ذيل توضح ميگردد :

مؤسسه بکتورولوژی حیوانی : که در بینی حصار جادار دو فعلاً به دو وظیفه مکلف و مشغول است :
 ۱- شق و اکسین سازی : پس از انجام امور مندماتی کار آن تاریخ ۲۱ اسد ۱۳۲۴ آغاز
 گرفته و این شعبه در مملکت عزیز بار اول است که شروع بیکار میکند و از یک حیوان نیکه
 بمرض تا کو مبتلا گردیده میباشد عامل مرض مذکور از وجود آن گرفته بچیان سالم که فرار
 قواعد فنی ایام قرانطینی خود را گذشتانده و ثابت شود که از امراض ساری عاری میباشد
 در وجود آن انجکسیون شده بدین ترتیب حیوان مزبور بمرض تا کو مبتلا ساخته میشود چنانچه
 بهین اساس اقدام گردیده یک حیوان تقریباً برای هزار حیوان بزرگ ساخدار از قسم گاو
 وغیره مرتبه اول و اکسین ساخته شده و قسم تجربه وی کامیاب گردید و از آن به بعد کار و اکسین
 سازی تحت جریان میباشد .

۲ شق سیروم سازی : علاوه بر واکسین چون قبل ازین برای حیوانات مریض سیروم ضد
 تا کو از ممالک خارج خواسته می شد، همانا در موسسه مذکور برای ساختن سیروم نیز داخل
 اقدامات گردیده و یک تعداد جوانه گاو ها که برای سیروم گرفتن مناسب بوده است برای
 عملیات آن تخصیص و تحت تربیه قرار داده شده است :

ب : شق مجادله امراض حیوانی : علاوه بر امراض عادی (انفرادی) حیوانی در حیوانات مملکت
 یکی از مرض های ساری تباه کن مرضی است که در بین اهالی زراعت پیشه و دهاقین بنام تا کو
 یاد شده و عامل مرض یک نوع وپروسی است که داخل وجود حیوان شده آن را از پای درمی
 آورد و اکثراً بهلاکت میرساند، مرض مذکور که بمواشی مملکت خساره رسانیده است در مناطق
 مختلف درین گاو ها ظهور کرده حتی در کابل به تربیه خانه علمی آباد و همچنین در بعضی
 تربیه خانه های شخصی و کذا در منطقه لهورگر و همین قسم در مشرفی به تربیه خانه عبدالغیل سرایت
 کرده یک تعداد زیاد حیوانات بدین مرض مبتلا گردیدند که بالنتیجه انجکسیون سیروم وارده
 در آنها تطبیق و منتج به نتیجه گردیده علاوه بر تداوی حیوانات مذکور تجارب فنی خوبی هم درین موضوع
 بعمل آمد، چنانچه در سال ۱۳۲۳ که مرض تا کو در گاو های مربوطه تربیه خانه علمی آباد
 واقع دار العنون شیوع یافته بود تلفات گاو های مذکور در ظرف یک هفته ۱۱۸ فرد در سته حاضر
 یعنی ۱۳۲۴ در همان مدت به دو فرد تنزل کرده است .

از طرف دیگر قرانطین لازمه در مناطق مذکور نسبت بحیوانات مریض اجراء و از جانبی
 سیروم ضد تا کو در حیوانات مریض تزریق گردیده از طرفی هم برای حفظ مانع تقدم بحیوانات
 سالم بعد از علم آوری و اکسین ضد تا کو ساخت مؤسسه بینی حصار تزریق گردیده است چنانچه
 در جا های مختلف بعد از کنترل علمی و اکسین (۱) یک تعداد حیوانات سالم بزرگ

شاخدار تطبیق شده است و در خلال جریان پیچک‌کاری و اکسین الی تاریخ حال نتایج خوبی بدست آمده است .

نا گفته نماند معاقبتیکه و اکسین ضد تا کو در عضویت حیوان میکند پید آمدت آن يك الی دو سال میباشد از این رود رسال آینده نیز این سلسله باید به بیمانه وسیع تری تحت اجرا گرفته شود . این موسسه که در سال اول حیات خود میباشد در مملکت سابقه ندارد امید است در آینده به توجه حکومت بیشتر زیاده‌ای کرده و برای سلامتی مواشی مملکت خدمت شایسته را مصدر گردد .

دوم شعبه نباتی :

مدافعه ملخ پروازی شستو سر کا : طوریکه در سالنامه گذشته تذکار شده بود از دو سال به این طرف در موسم اول بهار دسته‌های ملخ پروازی موسوم به (شستو سر کا گریگاریه) از خاک کهای مجاور ما یعنی ایران و هند در ولایات غربی و جنوب غربی افغانستان داخل می‌شوند و اگر بمقابل آنها مدافعه جدیانه نشود برای حاصلات مملکت خساره بزرگی میرسانند و در سال حاضر نظر به اطلاعیه‌های واصله که وجود ملخ مذکور را در خاک کهای مجاور سرحدات افغانی در خاک ایران و هند و نمود میساخت، پیش از پیش مامورین فنی با تجربه در ولایات قندهار، حکومت اعلیٰ فراه و حکومت کلان غزنی و همچنین مامورین فنی دائمی مدافعه ملخ در ولایت هرات بوقت معینه در مواقع لازمه حاضر و آماده بودند ملخ پروازی در ولایت قندهار بتاريخ ۳۰ و ۲۵ حمل یعنی دودقه از خاک هند بطرف سپین بولدک و ارغسان داخل و ساحه انتشار آن در حکومت کلان قلات گذشته تا حدود حکومت کلان غزنی در علاقه مقرر رسیده بود و همچنین در حکومت اعلیٰ فراه در دو گروه بتاريخ ۱۶ و ۲۶ حمل از خاک ایران داخل علاقه چغانسور شده چار برك و ناد علی را بهم استیلا کردند، کذا دسته‌های ملخ پروازی مذکور بتاريخ ۲ فور از قانات واقع ایران به ایالت هرات داخل و تا حکومت شین دند و حوالی شهر هرات رسیدند اما در تمام این مواقع نفر فنی منتظر و آماده بود و بدون فوت وقت از بسکطرف بمدریت رفع آفات ریاست مستقل زراعت اطلاع و از طرف دیگر خودشان فرار هدیات مرکز داخل فعالیت شدند و فرار او ضاع محیطی شروع بمدافعه کرده، در دوره‌های مختلف ملخهای مذکور را چه در حال پرواز و چه در موقع تخم گذاری و چه در حال تخم و میچک حتی المقدور از بین بردند، چنانچه در اثر این عملیات جدی که در مناطقی مخصوصه صورت گرفت ملخهای پروازی مدافعه شده و موفق نیافتند که در خاک افغانی بهزارع ضرر رسانند و یابیه تولید و تکثیر بپردازند و یا بخاکهای مجاور ماسرایت کنند این عملیات از کامیاب ترین عملیاتی بود که برای مدافعه ملخ درین ولایات خصوصاً قندهار و هرات صورت گرفته است و تفصیلات آن در موقعش از طرف ریاست زراعت به روزنامه اصلاح هم نشر یافته است که

تکرار آن درینجای ازوم خواهد بود و این عملیات قرار راپورت هیئت فنی جداگانه که برای ملاحظه این امر اعزام شده بودند مقام دارالحکومه گمی قندهار و هرات و حکام محلی و اهالی هر دو ولایات به معیت هیئت های فنی ریاست زراعت و مامورین فنی دایمی مدافعه ملخ اقدامات خیلی جدیانه نموده اند که مخصوصاً قابل تذکر میباشد . همین قسم در حکومت اعلی فراه و حکومت کلان غزنی و مربوطات آنها نیز همکاری خوبی از طرف مامورین و اهالی بعمل آمده است .

مدافعه ملخ مرا کشی و ایطالوی :

چون یکمده مامورین فنی مدافعه ملخ بطور دائمی در ولایت مزار شریف ، قطغن ، هرات و حکومت اعلی میمنه داریم مامورین فنی مذکور بهمکاری آمرین و معاونت اهالی ولایات مذکور فعالیت داشته و قراریکه راپور کشفیات و عملیات خودهارا راجع بملخ مرا کشی و ایطالوی بمدریت مدافعه امراض زراعتی ریاست مستقل زراعت ارسال نموده اند ساحة اراضی کشفیات شده و اراضی مسموم که جدول هذا بصورت خلص از ملخ را که بطور خیلی پراگنده است نشان میدهد

ولایات	مساحه اراضی کشفیات شده	مساحه اراضی مسموم از ملخ طور خیلی پراگنده
مزار شریف	۴۵۸۲۰ جریب	۱۹۶۹ جریب
قطغن	۴۲۰۰۰ »	۱۷۹۲ »
هرات	۵۵۴۷۰ »	۱۱۹۵ »
میمنه	۹۹۷۶	۵۴۰ »

معاینه مزارع پنبه سمت شمالی :

طبق همه ساله هیئت فنی رفع آفات زراعتی برای معاینه رقیات زرع پنبه سمت شمال مملکت اعزام و در هر مجال نسبت بوجود حشرات قرانطینی علم آوری کرده اند . قراریکه هیئت مذکور در راپور خود اطمینان داده اند از حشرات قرانطینی در کشتزارهای سمت شمال قطعاً بمشاهده نرسیده و تنها از حشرات غیر قرانطینی يك اندازه بسیار کمی بنظر رسیده است که درازین بردن آنها اقدامات بعمل آمده است .

مدافعه حشرات درختی :

در سال گذشته نسبت به مبارزه حشره شنگ خورک که يك حشره زنگاری رنگ بود و درختان شنگ را مورد حمله قرار داده بر گهای آن را میخورد و درخت را از سرسبزی باز میدارد

اطلاع داده بودیم ، عملیات تدافعی آن امسال نیز از طرف شعبه دفع آفات ادامه یافته و این عملیات در شهر کابل و اطراف در وقت لازمہ اجرا گردیده که نتایج اطمینان بخشی گرفته شده است و همچنین حشره مضره مور که در حکومت کلان غزنی رونما گردیده بود در سال حاضر بدو موسم بمقابل آن اقدامات تدافعی صورت گرفته و برای مدافعه این حشره حکومت کلان با اهالی طبق هدیای مأمورین فنی ریاست زراعت مجاهدت درستی نموده و بالنتیجه مدافعه آن قسم درستی اجرا شده است .

مدیریت تبلیغات زراعتی :

این مدیریت نیز بسهم خود در قسمت تبلیغات زراعتی از قسم نمایشات زراعتی ، نشر مقالات ، ترتیب لوایح ، مقررات و غیره تا جائیکه ممکن شده سعی و مجاهدت نموده است چنانچه در روز اول سال در موضع تریه خانه علی آباد ترتیب میله قلبه کشی و آغاز نهال شانی و نمایش حیوانات را گرفته پس از ورود والا حضرت افخم و سایر مدعوین محترم با مراسم لازمہ آن آغاز یافته و بعد از قرائت چند آیه قرآن شریف و وصایای سودمند دینی برای سعی و مجاهدت در راه زراعت و فلاح و الا حضرت افخم معاون صاحب صدارت عظمی نخست قلبه را رانده ، سپس بغرس اولین نهال اقدام فرمودند که سائین نیز این کار نیکوی والا حضرت را تعقیب نمودند ، و بالاخره که والا حضرت با سایر مدعوین محترم به کمپ مخصوصه شان نزول اجلال فرمودند نمایش و گذشتاندن حیوانات قابل انعام که قبلاً ذریعه هیئت معینه آن تثبیت و تعیین گردیده بود آغاز یافت و برای حیوانات مختلفه از قسم اسب سواری ، اسب گادی ، گاوقلبه ، جوانه گاو ، گاوشیری و اقسام طیور و غیره انعامات نقدی پرداخته شد تا برای دهاقین و زارعین تشویق و ترغیب خوبی شده در سالهای مابعد برای نسل گیری و تربیه حیوانات خوب و صحیح سعی و کوشش درستی نمایند و روز موصوفه پس از مشاهده يك عده نمایشهای دیگر ختم یافته و واقعی است که ترتیب موصوفه تاثیر بازاری در بین توده زراعت پیشه و دهاقین نموده است . علاوه بر نمایش فوق ، مدیریت تبلیغات زراعتی وقتاً فوقتاً از طریق نشر مقالات زراعتی و فلاحی کار گرفته و مقالات سودمند و مفیدی در روزنامه های مرکز و ورقه های علیحده در معرض نشر قرار داده است و ازین به بعد هم سعی میکند تا از درك نمایشات و نشر مقالات و غیره وسایلی که در دسترس باشد تبلیغات خوب و مؤثری کند و خدمتی ازین راه بنماید .

مدیریت عمومی املاک و مدیریت جنگلها :

مدیریت عمومی املاک رویهمرفته در نظم و نسق امور املاکی سعی و مجاهدت نموده شعبه باغهای آن در اصلاح و ترتیب باغها به اتفاق مأمورین و باغبان باشی های مربوطه آن اقدامات نموده است که چیزهای مهم آن در ذیل یادداشت میشود :

نگین چار بله صدر

۱: اصلاحات عمومی در داخل باغ چهل ستون، گل باغ، بگرامی، باغات استائف، باغ عمومی گل بهار به نوعیکه لازم بوده است بصورت قشنگک و زیبا ترتیب گردیده است.

۲: در چهل ستون بر علاوه اصلاحات عمومی يك قطعه چمن کبلی باندازه تخمین ۴ جریب جدیداً احداث و در آن انواع گل و بوته های زینتی بذرو غرس گردیده است و برای اصلاح تخم حیوانات در حدود سه جریب زمین را از انواع سبزیکاری های داخلی و خارجی بذر و تخم های آنها را به ترتیبیکه لازم بوده جمع آوری گردیده و هم برای موجودیت همیشگی گل وضاع نشدن بوته های قشنگک زینتی - تعمیر يك گل خانه بزرگ را از ابتدای سال ۱۳۲۴ شروع و در اخیر قوس کار ساختمان آن تمام و باندازه پنج الی هفت هزار گلدان و بوته های قشنگک بر علاوه از گل و بوته که در زمین گل خانه در نقشه های قشنگک آن غرس شده تحت حفاظت گرفته شده است

۳: در باغ گل باغ يك قطعه چمن کبلی در حدود پنج الی شش جریب زمین متصل سرک دروازه در آمد احداث شده که ازان هم بر علاوه نمایش و استفاده گل و سرسبزی مذکور در گلدانهای آن اصلاح تخم های گلها در نظر گرفته شده است.

۴: باغ بگرامی اگر چه موسم بهاری قشنگکی دارد مگر اضافه ترازیام زمستان از موجودیت گل های قشنگک گلخانه های مذکور استفاده زیادی می شود بر علاوه اصلاحات عمومی داخلی آن اصلاحات زیاد در ساختمان گلخانه های مذکور و نظر بصورت بسمت غربی گلخانه گدای آن اطاق جدید تعمیر و به اتمام رسانیده شده است که مورد استفاده قرار گرفته است.

۵: در باغ های استائف بر علاوه اصلاحات عمومی ترتیب يك قطعه باغ جدید به حصه زیر تخت متصل دریا که کار پر زحمت و نقل دادن سنگ های بی جاء آن ذریعه سرنگ و غیره از ابتداء سال ۱۳۲۴ شروع و يك اندازه زیاد آن نزدیک با اتمام رسیده است و در پشته های بالائی استائف يك تعداد سنهال های بادام و غیره غرس گردیده است.

۶: در باغ گل بهار که باغ جدید الاحداثی است بر علاوه ترتیب کردها و يك اندازه خیابانها و غیره آن کناره های طرف دریا شتل آن ترتیب خوبی داده شده است.

مدیریت جنگلات در نواحی و مقامات مختلفی مثل اطراف دارالفنون، چمن بینی نزار، کته پلوان، موضع خورد کابل، حصص مختلفه دره شکاری و ولایات يك يك اندازه معتابهی نهال و قلمه شمر و غیر مشر غرس نموده است تا اگر خدا بخواهد در آینده زمینه خوبی برای احداث جنگلات نوی بشوند.

امور زراعتی و فلاحتی هرات :

- خدمت برای پیشرفت و سرسبزی ولایت و تربیه مویشی و حیوانات اهلی از منظورات مهم حکومت متبوعه بوده و در هداسته اجراءات ذیل درین قسمت بعمل آمده است :
- ۱ - برای نهال شانی دوطرفه هر برو داز چشت الی اسلام قلعه که به عرض دو جریب بعمل می آید پلان پنجساله ترتیب گردیده است .
 - ۲ - به تعداد چهل یک هزار نهال ناجو، بدوطرفه سرك شین دند از سرك پشتون پل الی میردارود تقریب گردیده است .
 - ۳ - به نیت سرسبزی دامنه های شمالی جلگه از خواجه گاز و والی دشت مولوی صاحب که ۱۵ گروه فاصله داشته زلمی کوت و تخت صفر را نیز در بر می گیرد جوی حقا به آن بمعنایك باغ و اراضی مربوطه در موضع شیدائی کاملاً خریداری گردیده است .
 - ۴ - در باغ شیدائی اصلاحات بعمل آمده و تعمیر حوض آب و توسیع باغ بصورت عصری در نظر گرفته شده به تعداد کافی نهال ناجو، سرو و غیره در باغ عموم می جدید الاحداث شیدائی تقریب گردیده است .
 - ۵ - در زلمی کوت و سایر قسمت های آن بتوجه فوئاندائی عسکری نهال شانی زیادی بعمل آمده واصله های ناجو، و سایر اشجار به تعداد هنگفتی تقریب و باعث سرسبزی گردیده است .
 - ۶ - برای تعمیم درخت بادام در غور و سایر مواضع به اندازه يك خروار بادام از قندهار وارد گردیده است .
 - ۷ - برای حفاظت جنگلهای بسته و ارچه بادغیسات جداً اقدام و قطع اشجار قدغن گردیده است .
 - ۸ - در حصه كاشك ، گدران ، قلعه نو تجربتاً يك اندازه پسته بذر گردیده است .
 - ۹ - برای تعمیم درخت ناجو، قوریه های بزرگی احداث گردیده که کار آمد تمام ولایت را کفایت نموده می تواند .
 - ۱۰ - قوریه های درختان مشرب نیز در باغ های سرکاری احداث گردیده است .
 - ۱۱ - به غرض تربیه مویشی مالداران بر علاوه آنکه در تابستان بصورت صحیح از قسمت های علف خود استفاده مینمایند برای زمستان نیز علاوه کافی فراهم میدارند .
 - ۱۲ - در حصه نسل گیری گوسفند مرینوس تربید بعمل آمده و نیز يك تعداد فیل مرغ های تربیه شده در دسترس عموم قرار داده شده .
 - ۱۳ - به غرض تربید و تربیه نسل اسب خوب توسط موسسه فلاحتی اقدام و بهترین مادیانها از داخل و خارج تدارک واکتراً خریداری گردیده است .
 - ۱۴ - به تعداد پنجصد مادیان در موسسه فلاحتی برای نسل گیری خریداری گردیده است .

- ۱۵- توسط مؤسسه فلاحتی وزارتی به تربیه شتر، اسب، گاو، مرکب، طیور و غیره اقدام گردیده است
- ۱۶- در دو طرفه عموم جاده های هرات نهال ناجو تفریس گردیده است .
- ۱۷- کار نهال شانی بارک شهر جدید که دارای ۱۱۳ جریب زمین میباشد تکمیل گردیده است
- ۱۸- برای تعمیم درخت سرو و سرو آزاد اقدام بعمل آمده است .
- ۱۹- برای پیشرفت امور زراعتی و فلاحتی يك مؤسسه بسرمایه هنگفتی پیش بینی و مقدمات کار و سرمایه ابتدائی آن تدارک گردیده است
- ۲۰- درغوش رباط يك جوی جدیداً احداث و با اثر آن به نهال شانی و سر سبزی موضع مذکور اقدام گردیده است .
- ۲۱- در موضع میرداؤد سر رشته قنات برای آب رسانی نهال های دو طرفه سرک خریداری و بر علاوه در موضع مذکور يك بارک پنجاه جریبی احداث گردیده است .
- ۲۲- در حصه بوزه لچ و چقه چران يك جوی جدیداً احداث گردیده که يك اندازه اراضی کافی را آبیاری می کند و کندها برای تعمیر سایر جویها و بیاور و ژه تریب گردیده است .
- ۲۳- برای جلوگیری از سرایت ملخ نوع شصت سر که که از سرحدات ایران تجاوز نموده بود بمجادله بزرگ آغاز و بهمدستی اهالی این سیلاب مضره دفع و تخم گذاری آن نیز تلف گردید .

مدیریت زراعت و لایت مزار شریف :

- ۱- به تعداد سی جریب زمین در امرخ مربوط حکومتی کشنده و سی جریب زمین دیگر در دو آب مربوط حکومتی سنگ چارک يك يك باغ ذخیره تاسیس و يك تعداد نهال مشر و غیر مشر در باغات مذکور غرس گردیده است .
- ۲- راجع به جنگل های چوب سسکساول که بخصص ریگستان اینولا وجود دارد، و رفع حوائج عمده محروقات عامه از آن می شود، برای اینکه محوشود ، در آنباره ترتیبی به فرار تصویب مجلس مشوره اتخاذ و تحت اقدام آورده شده است .

هاهوریت زراعت میمنه :

- ۱- کار حفردو قنات که در حصه موفانی و آقسای برای آبیاری اراضی در سال ۱۳۲۳ - آغاز شده بود ، در سال جاری نیز کار مذکور ادامه داشته و تا حصه زیادی کار مذکور پیشرفته است و وضعیت آب کاربر های مذکور اطمینان بخش است .
- ۲- يك مقدار خسته اشجار میوه از قبیل آلباباو ، آلبوخارا ، شلیل قندهاری ، شکرپاره ، شفتالو هر نوع بادام و غیره که از ریاست زراعت در سال گذشته رسیده بود ، بواسطه عدم مساعدت

- وقت معطل مانده و در هذالسنه در باغ های قوریه بلچراغ و قیصار و باقی محلات بندر گردید .
- ۳- در عایدات محصول جنگلات در سال جاری نسبت به سال گذشته مبلغ ۲۱ ۱۴۴۹۴۱ افغانی
تزیید بعمل آمده .
- ۴- در بلچراغ بساحت یکسکنیم گروه یک موضوع که در سابق جنگلزار بود، و رویهم رفته در اثر
بی بردا ختی ازین رفته بود در هذالسنه اقدام به نهال شانی و آبادی آن گردید .
- ۵- در سال جاری در اثر تشویق مدیریت زراعت از طرف اهالی (۲۴۸۹۶۲) اصله اشجار مثمر
و غیر مثمر غرس گردید .

شعبه زراعت حکومت اعلای فرام :

- ۱- در حدود (۲۵۰۰۰) جریب زمین های مغروبه که از سالهای قدیم به نواحی دلارام
و خاشرود بایروام بزرغ افتاده بود در هذالسنه در اثر توجه و کوشش حکومت اعلی یک شرکت سرمایه
نیم ملیون افغانی تاسیس گردیده ، تا این مبلغ به حفر نهر که از دریای خاشرود منبع
میگیرد صرف و تا به اوایل سال آینده به پایة تکمیل برسد ، و تا کنون با اندازه ده کیلومتر کار
مذکور انجام گردیده و باقی کار آنهم بسرعت جاریست .
- ۲- در علاقه داری کرکی یکسکنه جدیدی که از نهر شیخ سرد یوارک آب میگیرد ، برای
آبیاری شش هزار جریب زمین بلند آب که متصل خط واقع است مساعد و تحت کار گرفته شده .
و کار آن قریب الاختتام است ، این نهر علاوه بر اینکه اراضی فوق راسر بسز و آباد میسازد ،
در موقع سیلاب و وفور آب دیگر انهار که اکثریه املاک تحت خطر واقع است نیز کمک میرساند .
- ۳- در حصه سیاب مربوط حکومتی بکوا یک چشمه و ذخیره آب موجود بود ، در اوایل سال
بیکار حفر آن اقدام و آب و افری ازان جریان یافت که لین آب برای احداث باغ و آبیاری
یک حصه اراضی مغروبه که تحت آن واقع است کفایت خواهد کرد .
- ۴- در حدود دشت سرجزان مربوط حکومتی انار دره آثار قنوات مغروبه محسوس و درین روزها
فرار هدایت مقامات صلاحیت داره آبادی آن شروع بکار گردیده که بعد از ا کمال تخمیناً شش هزار
جریب زمین مغروبه را آبیاری خواهد کرد ، و یک قنات آن قریب تکمیل و باقی آن زیر کار است .
- ۵- در حدود چشمه میثاک که بین راه علاقداری جوین واقع است ، با اندازه دو هزار
جریب زمین مغروبه را دار است آبادی آن نیز زیر نظر گرفته شده .
- ۶- در حدود بیست هزار جریب زمین مربوط علاقداری جوین که مسمی به خاکک است از قدیم
مغروبه بوده در هذالسنه جهت آبیاری زمینهای مذکور اقدام گردیده .
- ۷- نهر منار واقع خاشرود که از قدیم مغروبه بوده در هذالسنه در آبادی و حفر نهر مذکور اقدامات بعمل آمده .
- ۸- یکباغ عصری در سمت غربی شهر کهنه فرام احداث و متصل آن تعمیر یک کافی از طرف
ریاست بلدییه زیر نظر گرفته شده .

امور ریاست مستقل مطبوعات

ریاست مستقل مطبوعات درین سال باوجود مشکلات باقیمانده دوره مجاربه موفق به یاره اجراءات شده که بهترین آن حسب ذیل است :

مدیریت عمومی نشریات

شعبه اول

- ۱ - فراهم کردن تسهیلات برای تاسیس يك مدیریت مطبوعات و جریده و مطبعه در بدخشان.
- ۲ - كمك در ارسال يكعده وسایل جدید طباعتی بمطابع ولایات.
- ۳ - وصول واندرراج ۲۵۲ اثر تالیف و ترجمه فارسی و ۲۲ - اثر ترجمه و تالیف یتو.
- ۴ - همکاری در تاسیس يك مجله سه ماهه افغانستان به زبان انگلیسی و فرانسوی و نشر شماره اول آن در ماه حمل.
- ۵ - زیر طبع گرفتن کتاب دینتو د ادب تاریخ برنده جایزه خوشحال خان خټک .
- ۶ - اعزام يك هیئت مطبوعاتی جهت معاینه امور مطبوعات بفلان.
- ۷ - تهیه مقدمات تاسیس یکمکز نشریاتی در غزنی عجاتا ماموریت اژانس غزنی بماموریت مطبوعات شناخته شد .
- ۸ - مساعده با روزنامه ها و جراید در ارسال مضامین.
- ۹ - فراهم کردن تسهیلات برای بزرگ ساختن روزنامه های اصلاح و انیس و اتفاق اسلام به قطع سابق آن.

شعبه دوم نشریات :

- ۱ - اقدامات برای تاسیس و تقویه روابط عرفانی و نشریاتی باموسسات علمی و نشریاتی خارجه جهت معرفی افغانستان به خارج و استفاده از تبعات و آثار منتشره موسسات مزبور بالخاصه تاجائیکه به افغانستان مربوط باشد .
- ۲ - همکاری با جراید و سائر دوائر مطبوعاتی در قسمت توريد کتب و جراید و تهیه مقالات و تصاویر و غیره که این شعبه در حدود وظایف خود به آن دسترس پیدا میکند .
- ۳ - همکاری در تاسیس يك مجله مصور سه ماهه بنام افغانستان بزبان انگلیسی و فرانسوی .
- ۴ - جمع آوری و توزیع اطلاعات مربوطه به افغانستان و سائر اطلاعات مفید بدوائر و مقامات ذی علاقه مملکت .

شعبه رادیو :

رادیو کابل پنجمین سال نشریاتی خود را با نشر موعظه های دینی و مضامین اخلاقی، اجتماعی، صحی، تربیوی، زراعتی، فلاحتی، دیالوگ ها، و رادیو درام ها، به پایان رسانیده با تنگی وقت و ضیق فرصت، کوشید مثل سالهای گذشته حتی المقدور به نشرات خود دوام داده و یک حصه اوقات فراغت شنوندگان خود را بخود مصروف سازد و آنها را از شنوندن مضامین متنوعه و موزیک های ملی متلذذ ساخته رضائیت شان را، فراهم نماید و در قسمت اخیر سال در اثر مفاهمه با شعبه تخنیک بوقت نشرات خود دوباره افزوده و در ایام تعطیل از طرف روز باز دو ساعت به نشرات خود زیاده کرده و بیشتر اسباب تفریح شنوندگان خود را فراهم ساخته روی هم رفته رادیو کابل در ظرف سال ۱۳۲۴ بصورت مجموعی ۷۸۰ ساعت نشرات نمود که در آن موضوعات، آبی نصب العین آن بوده :

- ۱ - موعظه های دینی و تفسیر آیات قرآنی .
 - ۲ - مضامین اخلاقی - اجتماعی - تربیوی - علمی - تاریخی - صحی - زراعتی و غیره .
 - ۳ - رسانیدن اخبار و اوضاع جهان بوسیله سرویس های خبر و اجمال های سیاسی هفته وار .
 - ۴ - خدمت بزبان ملی و تدریس زبان ملی بصورت مسلسل .
 - ۵ - نشر درامها و دیالوگهای اصلاحی و ادبی .
 - ۶ - شنوندن موزیک های مختلفه و آهنگ های ملی .
- از جمله ۷۸۰ ساعت نشراتی ۱۴۱ ساعت آن وقف موعظه ها و مضامین و دروس پشت و ۲۴۰ ساعت آن صرف خبر های داخلی و خارجی و وقایع سیاسی گردیده و باقی آنرا ناوختن موزیک ها و آهنگ های ملی دربر میگیرد .

بر علاوه رادیو کابل توانست که درین سال یک قدم دیگر در راه نشراتی خود بردارد و آن این است که فعلا در هفته یک شب پروگرام اردو رادریو گرام عمومی خود شامل ساخته است درین پروگرام شنوندن خبر های داخلی کشور و مضامین مختلفه و موزیک های ملی و هندی خاص برای هندوستان است البته این یک اقدام جدید است که در عمر پنجساله خود رادیو کابل بیان موفق شده است .

در قسمت تخنیک رادیو کابل :

- ۱ - مدیریت عمومی تخنیک رادیو کابل درین سال از وزارت پست منفصل و مربوط ریاست مستقل مطبوعات گردید .

- ۲ - از ابتدای سال ۱۳۲۴ الی اخیر سال استیشن براد کاست کمافی السابق به محور اصلی خود جریان داشته دستنگ های آخذه مربوطه این مدیریت بدون جزئی وقفه با وجود قلت وسائل تخنیکمی مثل سابق بکار خود ادامه داده است .
- ۳ - در اثنای سال ۱۳۲۴ از اینکه استیشن رادیوی گردیز به نسبت نبودن برق آن خاموش شده بود از طرف مدیریت عمومی تخنیکمی رادیویک عدد توربین برق آبی تهیه و در گردیز بموقع مناسب نصب کرده شد که در اثر آن استیشن رادیوی گردیز بکار افتید و در نظر است که برای چند موضع ضروری دیگر چون فیض آباد و غزنی ولو گرنیز همین قسم توربین ها تهیه کند .
- ۴ - مدیریت عمومی تخنیکمی رادیو مثل سالهای گذشته به کار هازی مجوله خود از قبیل ترمیم موتور جنریترهای مولد برق و رادیو های آخذه و رادیو و امیلی فایر ها و لود سییکر های ولایات و حکومتی ها و ترتیب احصائی رادیو های آخذه شخصی مر کرو ولایات و غیره ادامه داده است اما پروگرام بزرگ توسعه رادیو بسبب ختم جنگ سردست گرفته شده و در نظر است که در ظرف پنج سال تا آنرا که حکومت کلان و سایر شهرها و قصبات مهم مملکت رادیو توسعه داده شود .

مدیریت عمومی دائرة المعارف :

مدیریت عمومی دائرة المعارف در مدت سال ۱۳۲۴ به اجرای مواد پروگرام خود که برای پیشبرد این خدمت بزرگ علمی وطن از آغاز تشکیل و شروع کار بروی دست گرفته است همت گماشته، و نظیر موفقیت هائیکه در سنوات گذشته از قبیل جمع نمودن تراجم و تهیه مواد و مضامین علمی که بر حسب پروگرام مدیریت عمومی دائرة المعارف ضروری میباشد حاصل کرده است، در سنه ۱۳۲۴ هم به کمک و معاونت دانشمندان و ارباب قلم و اصحاب علم و معرفت که بوطن و مملکت خویش حس خدمت گذاری صمیمی و علاقه قلبی دارند، توانسته است تا جائی این خدمت پر افتخار را تعقیب و موفقیتی حاصل نماید؛ چنانچه علاوه بر اوراق مضامینیکه قبلاً تهیه و تتبع گردیده بود یک تعداد مضامین مختلفه دیگر را نیز از ماخذ متعدده ترجمه و تتبع کرده است که مجموع صفحات موجود در حدود (۲۷۰۰۰) هزار صفحه میرسد .

علاو تا حسب لامر مقامات عالیه جهت تدقیق مضامین مختلفه کمیسیون هائیکه از ارباب علم و فن مرکب می باشد تشکیل داده و مقدراری از مضامین گوناگون علمی و فنی را ذریعه این کمیسیون ها تدقیق و تطبیق کرده است .

امیدوار است، اگر اصحاب علم و فن، و ارباب قلم و دانش وطن عزیز، کمک های علمی و قلمی خود را ادامه دهند این مؤسسه بتواند در سال های آینده بامدگاری خدای متعال در پیشبرد این کار بزرگ به موفقیت هائی درخشان تری نائل گردد که نتیجه آن در راه عرفان پروری های حکومت متبوعه، خدمت بزرگی ثابت و مرجع استفادة عام و خاص قرار بگیرد ان شاء الله .

مدیریت عمومی پبنتو تولنه

مدیریت قواعد :

الف : قسمتی از گرامر مؤلفه شعبه قواعد که بسال گذشته در مجالس فضلاى پبنتو قرائت وازطرف آنها تصویب شده بود، درماه میزان ۱۳۲۴ بقرض طبع بمطبعه ارسال و کاراطبع آن بهزیر نگرانی شعبه قواعد جاری شده است .

۲- کتابلمری لیار بنوونکی معاون سمستر ۶ پبنتو کلی دراویل امسال ازطبع فارغ گردیده وبمرض استغاده کورسهای پبنتو گذاشته شد .

ب : تراجم پبنتوی مضامین دایرةالمعارف که کار آن تااخیر سنبله هذالسنه جریان داشت جمله (۴۰۰) صفحه تصحیح وتدقیق وباصول فارسی آنمقابله شده وکارباقی آن هم جاریست .

ج . اصولنامههای شورای ملی وبرخی اعلانات واوراق شعبهها، همچنان جداول وسرلوحهها و عناوین وارده دوایر رسمی وملی درطرف سال به پبنتو ترجمه وتعدیل، وکذا کار وضع لغات جدیده پبنتو درائر مراجعه دوایر مثل سال گذشته جریان داشته است .

د : درنصف اخیر سال برای ترجمه وتحویل لغات وعناوین دایرةالمعارف به پبنتو، کمیسیونى تحت آمریت بناغلی رشتین شروع بیکارنموده که هرروزه بعد ازیک بجه منعقد ودرآن تااخیر

سال (۱۲۰) صفحه عناوین که مشتمل بر (۲۴۵۸) لغت میباشد به پبنتو ترجمه وتعدیل یافته است .

ه : ۱- همکارى باچله کابل وجرایدوطن درحدود (۳۰) مقاله ۲ نگارش يك مقاله برای سالنامه عنوان «دپبنتو - اوسانسکریت گرامری نزدبوالی» در (۴۰) صفحه .

۲- شمول اعضای شعبه درهیئت های ممتحنه کورس های پبنتو .

شعبه لغات

۱- باینر اعلان مدیریت لغات پبنتو قولنه مانند سال ۱۳۲۳ درین سال ۱۳۲۴ تا آخر سال (۲۳۰۹) لغات خیلی نادر به مدیریت لغات وارد وجمع آوری شده بعد ازمقابله باذخیره شعبه (۳۲۹) لغات صحیح وباقی مکرر بود .

۲ - اصل لغات فوق بهدوسیه علیحده ولغات مکرره آن در دوسیه جداگانه ولغات صحیح آن بطور مخصوص ونمره واردردوسیه های جداگانه یا کنویس وقید شده .

۳ - کتبی که درشعبه لغات ازطرف اعضای شعبه لغات برای بیرون نویسی لغات ملاحظه ومطالعه شده وازان یکمده لغات بیرون نویس وباذخیره مقابله کرده اند بقرار ذیل است :

- ۱ :- سی و سه جلد کتب متفرق پښتوې درسي مکاتوب وزارت معارف .
- ۲ :- هشت جلد پښتو کلی کورسها .
- ۳ :- دو جلد کتاب قامی و یک جلد کتاب قامی تاریخ اعثم کوفی وغیره .
- ۴ :- لغاتیکه در شعبه از طرف مامورین شعبه لغات از کتب فوق وغیره لهجه های پښتو از مجاورات پښتو مشترک اند جمع و باذخیره مقابله شده (۴۲۹۳) .
- ۵ :- در سنه ۱۳۲۳ تفصیل پنج ردیف از جلد اول قاموس پښتو در سالنامه ۱۳۲۳ نشر و بمطبعه برای طبع فرستاده شده درین سنه ۱۳۲۴ جلد اول قاموس پښتو تماماً از طرف صنیاعلی محمد گل خان نوری آمر شعبه لغات و تالیف و ترجمه مکمل و مرتب و آماده طبع شده که آن هم بعد از نظر ثانی مدیریت عمومی بمطبعه فرستاده و طبع خواهد شد ، لغات و مصادر و مشتقات و اصطلاحات آن بقرار ذیل است :

۱ :-	ردیف	(الف)	لغات	(۱۷۶۴)	مصادر	(۱۴۵)	مشتقات	(۵۵۲)	اصطلاحات	(۳۹۵)
۲ :-	»	(ب)	»	(۲۰۴۹)	»	(۱۵۱)	»	(۶۰۴)	»	(۳۶۳)
۳ :-	»	(پ)	»	(۳۲۱۲)	»	(۱۷۹)	»	(۶۴۰)	»	(۳۷۲)
۴ :-	»	(ت)	»	(۱۶۱۰)	»	(۱۱۶)	»	(۴۶۰)	»	(۱۶۳)
۵ :-	»	(ث)	»	(۶۲۸)	»	(۵۲)	»	(۲۰۰)	»	(۷۳)
۶ :-	»	(ج)	»	(۵۱۹)	»	(۳۳)	»	(۱۰۸)	»	(۳۰)
۷ :-	»	(چ)	»	(۱۱۸۹)	»	(۸۴)	»	(۱۳۶)	»	(۸۹)
۸ :-	»	(خ)	»	(۴۰۳)	»	(۵۳)	»	(۱۵۶)	»	(۷۴)
۹ :-	»	(ح)	»	(۷۱۵)	»	(۵۰)	»	(۱۸۴)	»	(۶۱)
۱۰ :-	»	(ع)	»	(۱۴۲۵)	»	(۱۱۵)	»	(۴۰۸)	»	(۳۰۴)
۱۱ :-	»	(د)	»	(۱۰۹۰)	»	(۸۲)	»	(۲۰۲)	»	(۱۰۸)
۱۲ :-	»	(ذ)	»	(۵۴۳)	»	(۳۳)	»	(۱۰۸)	»	(۷۴)
۱۳ :-	»	(ر)	»	(۹۰۳)	»	(۱۴۲)	»	(۳۷۸)	»	(۵۳)
۱۴ :-	»	(ز)	»	(۱۰۸)	»	(۱۳)	»	(۴۸)	»	(۱)
۱۵ :-	»	(ژ)	»	(۷۷۳)	»	(۷۳)	»	(۱۷۴)	»	(۱۳۱)
۱۶ :-	»	(ز)	»	(۱۸۰)	»	(۱۶)	»	(۴۴)	»	(۱۵)
۱۷ :-	»	(ز)	»	(۵۶)	»	(۶)	»	(۲۴)	»	(۸)

نوبت : - لغات سابق این جلد اول که در کارتها بوده واخذ شده (۹۹۹۲) بود، اکنون (۱۶۲۷۶) و لغاتی که بر آن افزوده شده (۶۲۸۴)
۶ - همکاری و معاونت شعبه لغات بامجالس تحویل لغات دائرة المعارف به پینتو که نصف روز شامل و درانجا کار کرده .
تالیف و ترجمه

کتبیکه در شعبه تالیف و ترجمه به پینتو ترجمه شده قرار ذیل است :-
الف :- ۱ - ترجمه کتاب عربی غایة الانسان (۴۴۵) صفحه - مترجم شیخ غلی مولوی عبدالخالق خان واسعی .
۲ - ترجمه کتاب عربی روح الاعتدال (۵۰۶) صفحه - مترجم شیخ غلی مولوی عبدالخالق خان واسعی .
۳ - ترجمه کتاب عربی الصفا (۵۰۶) صفحه - مترجم شیخ غلی مولوی عبدالخالق خان واسعی .
ب :- نظم تاریخ آریانا که در این سنه ۱۳۲۴ به شعبه تالیف و ترجمه رسیده (۲۳۰) صفحه که حاوی (۵۶۴۸) بیت است شیخ غلی سید میرحیدر خان ناظم تاریخ آریانا در قندهار .
نوبت :- در سنه ۱۳۲۳ (۲۵۵) صفحه که حاوی (۵۷۵۰) بیت بود، که اکنون جمله (۴۸۵) صفحه و (۱۱۳۹۸) بیت می شود .

ج :- تراجم اصولنامه های شورای ملی و غیره .
د :- تهیه و نقل مضامین تاریخ آریانا از شعبه تاریخ برای نظم کردن و فرستادن آن در قندهار

مدیریت ترجمه مضامین دائرة المعارف

این شعبه جدید التاسیس بوده و در آخر سال ۱۳۲۴ شروع بکار نموده است .
مرام این شعبه ترجمه مضامین تهیه کردگی مدیریت عمومی دائرة المعارف به پینتو است که بعد از معائنات و تدقیق از مدیریت عمومی دائرة المعارف جهت ترجمه پینتو به این شعبه فرستاده میشود، این شعبه بعضی از آنها را در خود شعبه ذریعه اعضاء شعبه و بعضی دیگر را توسط همکاران خود قرار اصول حق الزحمه به پینتو ترجمه مینماید .
تأجین نوشتن این راپورا اجرا آتی که درین شعبه شده این است :

۱ - مضامین فرستادگی مدیریت عمومی دائرة المعارف ۱۰۰ ($\frac{1}{3} \times 1$) صفحه

۲ ترجمه شدگی در خود شعبه ۰۰۰۰۰۰۰۰ (۴۷۴) صفحه

- ۳- مضامینیکه به همکاران خارج شعبه با اصول حق الزوجه داده شده ($\frac{1}{8274}$)
- ۴ مضامینیکه بعد از ترجمه پښتو وارد شعبه گردیده و جهت تدقیق بمرجعش ارسال گردیده است (۱۵۷) صفحه
- ۵ مضامینیکه بعد از تدقیق وارد شعبه گردیده است . . . (۳۰) صفحه
- ۶ کمک باجراند ذریعه نوشتن مقالات از طرف مدیر شعبه . (۶۰) صفحه
- ۷ تراجم اصولنامه های متفرقه (۱۰) صفحه

مدیریت صحافت و شعبه مبصریت :

- ۱ - ترتیب مضامین و نشر مجله کابل در اول هر ماه و اخذ ترتیبات برای کلان ساختن قطع و تزئید صفحات متل زمان سابق قبل از چنگ که از اول سال نیز عملی شده است .
- ۲- نوشتن و نشر یک عده مقالات، فرض اصلاح سبک و اسلوب زبان پښتو و مضامین تبصرویی و برخی از مسائل گرامر پښتو .
- ۳ - نشر شرح حال مشاهیر و مقالات علمی و بعضی از افسانها و از ادبیات غرب بصورت ترجمه .
- ۴ - تصحیح مضامین تر و نظم وارده .
- ۵ - فراهم نمودن مضامین اجتماعی برای مجله بطور نگارش و یا ترجمه از منابع خارجی .
- ۶ - انتخابات از اشعار فدما و نشر آن در مجله .
- ۷ - همکاری و معاونت با دوائر مطبوعاتی در نوشتن مقالات .
- ۸ - ترجمه مضامین فارسی به پښتو که از خارج پښتونو لنه رسیده .
- ۹ - تهیه فوتو ها برای نشر مجله کابل و « کابل کالنۍ »
- ۱۰ - با خبری و نگرانی یومیه برای کارهای مجله و د کابل کالنۍ در مطبعه و تهیه مضامین آن .
- ۱۱ - ملاحظه بعضی از کتب پښتو که جهت اخذ جوایز مطبوعاتی بمدیریت عمومی نشریات وارد و مدیریت عمومی مذکور آنها را جهت مطالعه و گرفتن نظریات باین مدیریت فرستاده است .

مدیریت کورس ها :

- الف - تعداد کورسهای مرکز ولایات ۱ -
- ۱ شق مرکز - ۱۴۵ کورس / ۵۰۸ کورس
- ۲ ولایات - ۳۶۳ «

ب - اجرا آتی که در مقابل کورس فوق الذکر بر علاوه تعلیمات درسال مذکور بعمل آمده قرار آتی است :

۱ امتحاناتیکه از کورسهای شق مر کر گرفته شده - ۷۵ کورس - ۱۴۵ کورس
۲ « « « « ولایات » » - ۷۰ »

۳ کورسها نیکه درمر کر از طرف هیئت مفتشین نفتیش و معائنه گردیده - ۴۶۴ کورس
ج - معامله نمودن نتیجه های امتحان و نفتیش و راپورت های وارده در کتابهای مخصوص آن - ۳۶۲۴ قطعه

د - وارده و صادره دفتر - ۴۱۹۹ نمره

ه - صورت اجراات متفرقه :

- ۱ - اطلاع تمام اصورت نتایج امتحان و نتیجه های نفتیش و غیره به شعبات مربوطه آن طور رسمی .
 - ۲ - تقرر پنج نفر معلمین رسمی جدیداً بحکومت کلان دایرنگی ولهو گرو شمالی و پروان و خوست و - فراغت متعلمین کورس بسمسستر شش مکتب حربی بو هنتون با اطلاب صنف ۲ و ۳ مکتب موصوف که جمله ۳۰۸ نفر میشوند و اعطای شهادتنامه های شان -
- این بود صورت اجراات سال ۱۳۲۴ مدیریت کورسها که فوقاً تذکار و توضیحات داده شد -

ریاست مالیات بر عایدات :

۱ - بعلمی که در اجرای بعض مورد اصولنامه مالیات بر عایدات از نقطه نظر تطبیقات آن بمقتضای اجراات مشکلات متصور بود پیشنهاد تعدیل آن ترتیب و بمجلس عالی وز را تقدیم گردیده که بعد از طی مراتب اصولی و طبع آن جهت استفاده دوائر مالیاتی و مالیده گذاشته شده و میشود :

۲ - ترتیب تعلیماتنامه راجع به فورمل اجراات مامورین ریاست مالیات بر عایدات در موقع نفتیش و بازرسی بیلاس شرکت ها و اظهار نامه تجار انفرادی از نقطه نظر حسن تفهم بین مالیه دهان و مامورین مالیاتی

۳ - اخذ بیلاس از شرکت ها و غیره موسسات تجارتنی و اظهار نامه تجار انفرادی طبق احکام و اصولنامه تطبیق شده است و سال مالیاتی ۱۳۲۳ که در چهار ماه بعد سال ۱۳۲۴ صورت گرفته و اردات آن رو بهم رفته نسبتاً تزئید و تخصیلات آن هم اطمینان بخش بوده .

۴ - سنجش بیلاس ها و اظهار نامه های شرکت ها و تجار انفرادی به تطبیق دفاتر و حسابات مرتبه خودشان و در حین ملاحظه تلاوت آن تحصیل شده و میشود .

۵- ریاست مالیات برعایدات که در جدی ۱۳۲۴ مستقل تشکیل و منظور گردید. معلومات داشت که طبقه تجار داخلی علی‌العموم حسابات تجارتی مرتب نداشتند و بعضی که برای معلومات خود قسم‌وهی و خا ته ترتیب می نمود آن هم با اقتضای فکری اشخاص بوده لهذا ترتیب حساب تجارتی را بصورت ساده که خواننده میتواند بدون اشکال صورت دوران چلند فروش و مفاد و ضرر خود را بداند نقشه و برای عملیات به تاجر ادی سپرده طور یکبه حسابات مرتبه ملاحظه و مشاهده شده است طرز معاملات اطمینان بخش بوده یعنی ترتیب مندرجات تحریر دا دوستد طبق پروژه عملی شده چون اجراءات عملیات حسابات متحد الشکلی در سراسر مملکت به عرض اجرا بوده.

۶- بعض تجاریکه بوا سطر نقل مکان و با اثر واقعات به تطبیق لست معرفی نامه وزارت اقتصاد ملی دستیاب نگردیده بودند با اثر اقدامات و تجسس بعضی دستیاب و اصولاً مالیه معینه با جریه اصولی از آنها تحصیل و در حصه باقیمانده تعقیبات جاری است.

۷- قائم شدن يك شعبه كنترولى بامامورين كنترولران بمرتبه های مالیات ولایات و حکومت اعلى از حيث نظم و نسق امور اداری و انفصال قطعیه مالیه دهان و اجرای معاش و مصرف مامورین و مستخدمین مالیاتی هم در سال جاری بعمل آمده که در تخصیصات بودجه‌وی کرانی هم نیامده.

۸- تاسیس يك مدیریت باسم مدیریت ولایات در مرکز بعوض مدیریت سیار که در تشکیل سابق وجود داشت که این وظیفه دار تطبیقات اظهار نامه‌های تجار اطرافى و غیره بوده و ضمناً معاملات آنچنان مالیه دهان را انجام میدهد که از عدم وسعت مرکزیت تجارت شان مامور مالیاتی در آنجا مقرر نیست امثال تجار تکاب دایز نگى و غیره.

۹- وقتاً فوقتاً اعطای هدايات لازمه از نقطه نظر پیشرفت امور جاریه بدو اثر اطرافى مالیاتی و حسن انتظام امور دفتر داری و حصول عوایدیکه در اثر مراقبه و سنجش بلائس و اظهار نامه بعض تجار شرکت های اطرافى که ذریعه مامورین مرکزى بملاحظه رسیده.

۱۰- نقل مرکز مدیریت مالیات برعایدات از اند خوی به میمنه و موجو دیت یکنفر مامور تحت اثر مدیریت میمنه در اند خوی حسب هدايت مقام صالحه.

۱۱- تهیه و توزیع قرطاسیه و لوازم اداری و کتب دفاتر تجارتی بدو اثر مالیاتی اطرافى و توزیع دفاتر مذکور به تجار جواز نامه دار.

۱۲- تصفیة معاملات مالیه دهان سال ۱۳۲۳ به اندازه ممکنه و اعطای تصدیق فراغت.

۱۳- اعرام يك هیئت تفتیش حسب معمول جهت بازرسی دفاتر و حسابات دو اثر مالیاتی قطن ، بدخشان ، مزار شریف ، میمنه ، قندهار ، فراه ، هرات و اعطای هدایات مفیده به مامورین .

۱۴- بالاخره بعد از طی جریانات دوسالنه امور مالیات بر عایدات که در مملکت ما بی سابقه بوده و اکنون مالیه دهان چه از طبقه شرکت ها و مؤسسات و چه تجار انفرادی از نقطه نظر هم کناری مامورین مالیاتی و حسن تفاهم بینی در سال ۱۳۲۴ هیچ مشکلاتی قابل مقایسه در سال ۱۳۲۳ گردید و چو داند داشته نو دفتی صد مشکلات عدیده که در جریان این امر موجود بود رفع و تماما مالیه دهان بادای حقوق مالیات بر عایدات بر روی دفتریکه ترتیب داده اند بموقع اش حاضر و تحویل نموده و دفاتر و اسناد خود را ارائه و بعد از ملاحظه دوائر مربوطه تصدیق فراغت حاصل نموده اند .

امور ریاست تفتیش عمومی محاسبات

ریاست تفتیش عمومی محاسبات اجراءات ذیل صورت گرفته :

- ۱ - تفتیش مدیریت عمومی نمکسار اندخوی
 - ۲ - « معدن نمک تالقان »
 - ۳ - « حسابات سه ساله مدیریت عمومی حمل و نقل »
 - ۴ - « پنج ساله مدیریت عمومی املاک »
 - ۵ - « حساب سال ۱۳۲۲ تعمیرات تپه بلند بغمان »
 - ۶ - « بیلانس های سال ۱۳۲۱ و ۱۳۲۲ شرکت ارزاق »
 - ۷ - « سال ۱۳۱۹ الی ۱۳۲۲ شرکت مسلخ »
 - ۸ - تحقیقات فقره عرض کارگران شرکت بخته قطن .
 - ۹ - فقره فروش فابریکه مکتب صنایع ، فقره خریداری اجناس مکتب حربیه وغیره
- بعضی فقراتیکه بریاست حل و فصل شده .

۴ - مدیریت کنترول فوآند عامه

۵ - ریاست گمرک کابل

۶ - دایرة تحصیلی مستوفیت

مدیریت تفتیش احصائیه :

صورت اجراءات این مدیریت نسبت تفتیش امورات احصائیه سنوات گذشته محلات ودوایر مربوطه که نتایج آن باتصاویب مجالیس مشوره ولایت وحکومات کلان به مراجعش تحویل داده شده فرار ذیل است :-

۱ - تفتیش امور احصائیه سال (۱۳۲۱ الی ۱۳۲۳) مرکز بلدیہ کابل وتامام ناحیه های مربوطه آن وریاست نوی کابل

۲ - تفتیش امور احصائیه سال (۱۳۲۲) مرکز وتامام حکومات مربوطه شمالی به استثنای حکومات مربوطه پروان

۳ - تفتیش امور احصائیه سال (۱۳۲۲) و (۱۳۲۳) مرکز وتامام حکومات وعلاقه داری های مربوطه حکومت کلان لہو گر

۴ - تفتیش امور احصائیه سال (۱۳۲۳) حکومات شش گروهی مربوطه پیر مرکز ولایت کابل .
محکمہ ابتدائیه : فیصله های حقوقی وجزائی وعایدات محکمہ ابتدائیه حسب توضیح آتی است :-

فیصله جزائیه - (۳۱۲) قطعه - فیصله حقوقیه = (۱۱۲) قطعه = پول عایدات محکمہ ازدردک فیصله ها و صورت حالها = (۱۰۳۲۰۸) افغانی .

محکمہ مرافعه : در محکمہ مرافعه در سال جاری الی آخر دلو که (۱۱) ماه میشود فقرات

ذیل فیصله ومبالغ ذیل عائد گردیده فیصله جزائیه = (۴۰۴) فقره = فیصله حقوقیه = (۲۱۴) فقره = پول عایدات ازدردک فروش نکاحنامه و قیمت تکت ومحصول وثایق (۵۱۹۳۱۵۰۰) افغانی

قوماندانی امنیه :

قوماندانی امنیه ولایت کابل بر حسب وظیفه وصلاحت خویش در حفظ امنیت ووارسی و تعقیب قضایای جنائی وجزائی وگرفتاری ومجازات مرتکبین وتحصیل حقوق مراجعین به مقتضای اصول اقدامات ودرحسن تدویر امور مربوطه وتعلیم وتربیہ قطعات پولیس وژاندارمه واتخاذ تدابیر صحیحی وتعمین وتقرر ضابطان وخورد ضابطان فارغ التحصیل مکتب ژاندارمه ویوایس بهقطعات ژاندارمه ویولیس وسائر امور مربوطه صرف مساعی نموده .

مدیریت عمومی مجلس :

مجلس عمومی مرکزی در سال جاری نسبت به سنه گذشته بیشتر از آنچه توقع میرفت مورد برتری و افزونی مواد مصنوعه متنوعه فرار گرفته است . از نمونه و پیشرفت های مهمه این مؤسسه عام المنفعه شاید فراموش نشده باشد یکی وضع وترتیب مواد مصنوعه انست درنمایشگاه جشن استقلال وطن عزیز که از حیث کمثرت مقدار ، محاسن ، نوع وجنسیت ساختمان طرف رضائیت واستفاده اکثر از طبقات عامه واقع و در عین زمان میان دیگر مؤسسات صناعیه ملیه حایز جایزه درجه اول گردید ، همچنین توسعه معاملات تجارتي مجلس در تمام نقاط مرکز و برخی از ولایات دوردست چون قندهار ، هرات ، مزارشریف . . . الخ قدم دیگری بوده که جدا در راه مجادله با عوامل فلت و گرانی نرخ امتعه مایحتاج وتأمین وسایل رفاه وآسوده حالی ابنای وطن برداشته شده است .

برعلاوه از اثر تطبیق پروگرام های مرتبه مجلس تغییرات مطلوبه کیه در اوضاع اخلاقیه وصحیه وصنعت عمله یعنی توده مجوسین رونما گردیده است نشان میدهد که صنعت و حرفت مجلس هنوز هم درجاده اصلاح وتعديل مقتضیه رهسپار وطریق معیشت وحفظالصحه رونه برتری و بهتری است . چنانچه هر فرد عمله بلا استثنا یومیه به استحقاق اغذیه کافی که بتوان ازضایعات بدنیه اوتلافی نمود هفته یکمرتبه حمام سالانه دودست البسه وغربا بیشتر ازان به اخذ بستر ، امداد بدوره نقاهت وغیره نایل آمده ونیز حسب اقتضای وقت مقتدر بنما ختم هر نوع مواد صناعیه شق مربوط بخود گردیده است . هکنذا تجولات مهمه که در ترکیب وطبخ مواد اغذیه مجوسین وطهارت ونظافت عمومی مطبخ از نقطه نظر صحیه بعمل آمده است ومی توان گفت که بهترین اطعمه بنازل ترین قیمت در مجلس تهیه میشود . والحاصل مجلس عمومی درهذه سنه بداخل گنجایش محیط ، ادوات کار موجوده آخرین مرحله انکشاف وتکامل خود را یموده واضافه بران چیزیکه نسبت بمقایسه پیشرفت های قابل قدر سنه گذشته در خور بیان دیده میشود تا یک اندازه افزونی مواد مصنوعه وتوسعه وتعديل قسمتی از شعب و مواد صناعیه وآغاز امور مقدماتی مجلس جدید واقع سپین کلی و تشکیلات اداری آنست که مجبلاً تحت اشاره آ ، ب ، ج به ترتیب ذیل ذکر میشود :

الف رویداد افزونی در استحصالات هذاسنه نسبت بمقایسه سنه گذشته بحساب فیصدی :

امور ولایت کابل

- ۱ - درجه افزونی دراستحصالات شعبه بوت دوزی فیصد ۱۰۰
- ۲ - « « « « « پارچه بافی ۳۰
- ۳ - « « « « « جراب و بنیان بافی ۱۰
- ۴ - « « « « « سامان سمیتی ۵۰
- ۵ - « « « « « نجا ری ۲۰
- ۶ - « « « « « آهنگری و حلبی سازی ۴۰
- ۷ - « « « « « گلیم و سترنجی بافی ۷۰
- ۸ - « « « « « سرچ کورس بافی ۲۵۰

ب - ظهور توسعه و تعدیل در برخی از شعب و مواد صنایع و آغاز امور مقدماتی محبس واقع سین کلی؛

- ۱ - تاسیس فابریکه دکمه سازی که امور بسته کاری آن در شرف تکمیل است .
- ۲ - توسعه فابریکه ریخته گری از پرزه سازی های برنجی بدوب چودن و برنج و اتغاذ تدابیر لازمه برای ساختمان هر نوع آلات و ادوات چودنی و برنجی .
- ۳ - توسعه شعبه بنیان بافی از حیث ساختمان هر نوع بنیان و جاکت های کوتاه و دراز پشمی و نخی رقم زنانه و دخترانه ، زیر پرهنی های موافق به مودل خارجه و کشیدن يك نوع جاکت های ارزان پشمی موافق بحال غربا .
- ۴ - تاسیس شعبه برش کاری اجناس چرمی در ردیف شعب بوت دوزی .
- ۵ - تعدیل تاریخته بخامه و استعمال آن در شعب پارچه بافی که این هم بنوبه خود از مهارت عمله در صنعت و ادامه کار در حال نایابی تاریخته نما ینده گی میکنند .
- ۶ - کشادن يك شعبه خفیف الزحمه صاف کردن سردوزهای جری برای افراد ضعیف و معلول .
- ۷ - تعدیل بوت های عسکری از میخ بندی بدست دوزی .
- ۸ - گماشتن يك تعداد زیاد مجوسین در موقع سین کلی برای انجام امور مقدماتی محبس جدید و تهیه يك مقدار زیاد سنگک پارچه خشت پخته ، سنگک چونه و غیره در انجا با شمار نمودن يك تعداد عمرانات کافی برای رهایش مجوسین عمومی محافظین و تاسیس داش های پخت خشت و چونه .

مدیریت تحریرات :

دائرة تحریرات در صدور متحد المال ها و هدایت نامه ها به محلات و دوایر مر بوطه و عزل و نصب مامورین ایالتی و اعطای احکامات اصولی به ارضین و جلب و ا حضار مجلو بین دوایر و وزارت خانه ها و تقدیم فقرات جزائی و جنائی و مر افعه خو اهی محکو مین به مجلس

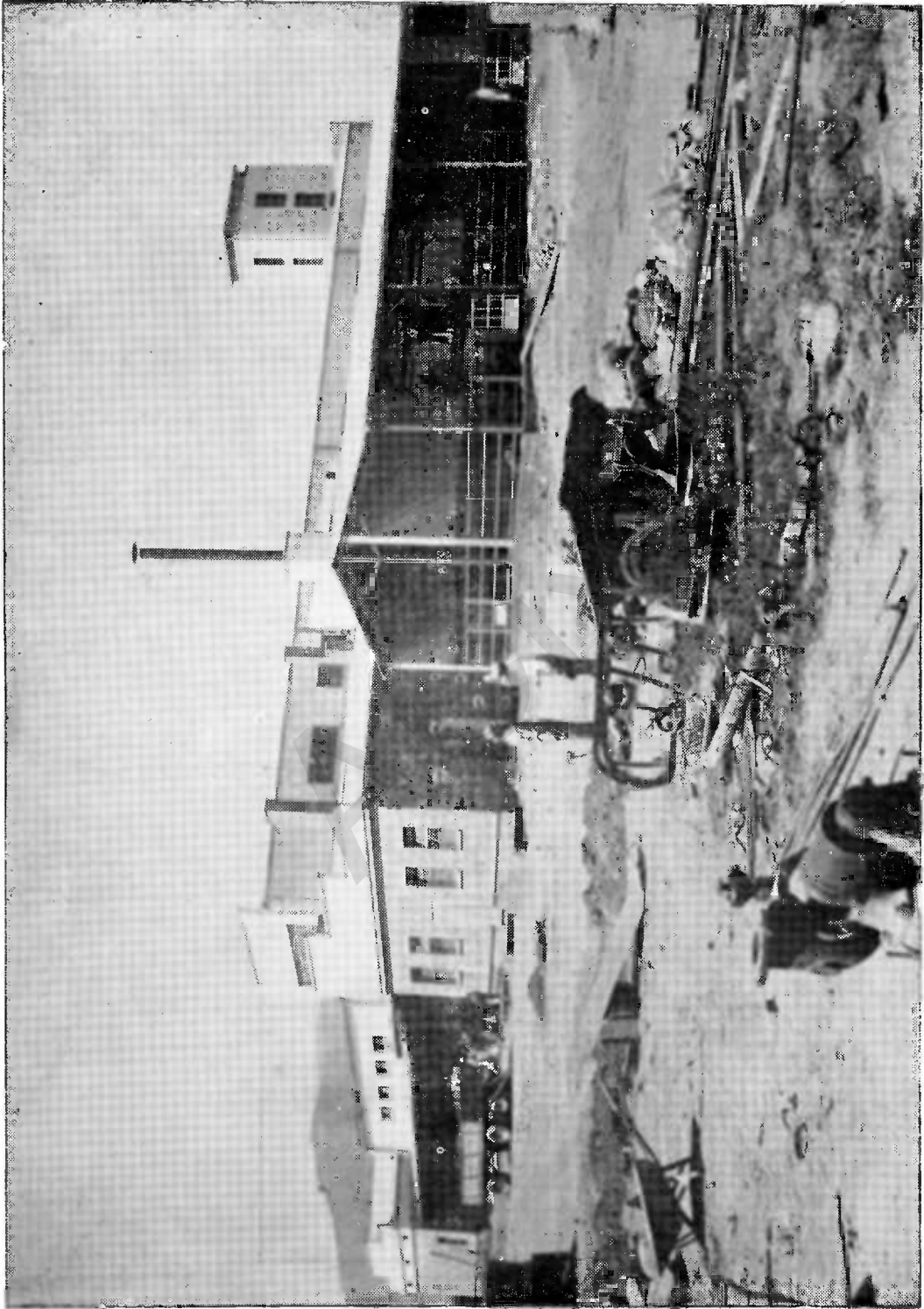
مشوره ولایت واخذ و صدور تصاویر و فیصله های مجلس به مراجع مربوطه بذل مساعی و تصمیمات مقام ولایت را به حکومات و دوایر مربوطه به غرض حسن جریان امور اعلام نموده است .
تعداد تصاویر و فیصله های مجلس مشوره ولایت در سال جاری حسب آتی است :
تصاویر و فیصله های فقرات جزائی و جنائی (۵۰۰) .
« امور متفرقه اداری از قبیل تفتیش های اداری و حسابی و عزل و نصب ما مورین و غیره (۷۰۰)

تعمیراتی که در هذالسنه ۱۳۲۴ بذریعه مدیریت عمومی تعمیر ولایت کابل اجرا شده

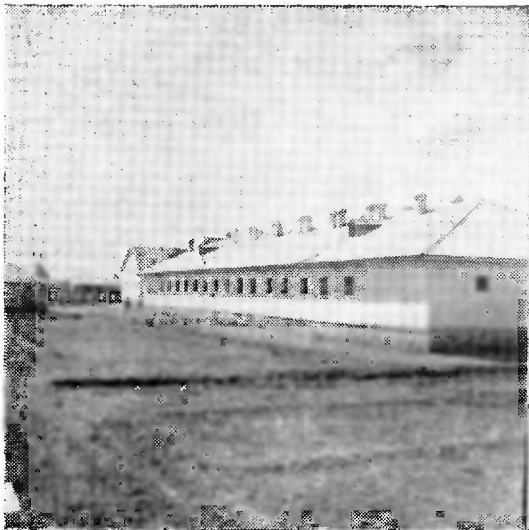
الف - تعمیرات مرکزی که

بعضی شروع و بعضی تکمیل شده :

- ۱- محکمه عدلیه ، کار تهیاد کنی آن تکمیل وک اندازه سنگ کاری هم شده .
- ۲- امور متفرقه فاکولته نمبر اول علی آباد .
- ۳- ملحقات شفاخانه علی آباد .
- ۴- « مستوفیت » .
- ۵- عمارت نندارتون چمن .
- ۶- کار باقیمانده تعمیر مکتب میخانیکي نمبر ۲ کارنجاری مذکور تکمیل گردیده .
- ۷- دواخانه شور بازار : که اهمیت کار تعمیر را دار است ، شروع شده .
- ۸- عمارت وزارت پسته : معماری و نجاری ، حلبی سازی ، رنگمالی آن شروع شده .
- ۹- سلامخانه یتیمان که طلاب مدرسه علوم شرعیه در آن نشیمن دارند ، کارهای نجاری و معماری آن تکمیل گردیده .
- ۱۰- کار تعمیر جزام خانه بتخاک : معماری و نجاری و سفیده کاری و رنگمالی آن اکمال گردیده .
- ۱۱- مکتب خواجه مسافر علیه الرحمه : تعمیر مکتب مذکور به پوشش رسیده و کارنجاری آن از قسم فیچی جاری است .
- ۱۲- مکتب تنگی سیدان : سه طرف تعمیر مذکور بحد کتیبه رسیده و طرف جنوبی آن کمان زده شده .

دمبلج اساسی عمارت اودهه عمومی منظره به کابل کهنی

اساسی دارالمعلمین به خواجه ملا کبیری

دد همزننگ عمو می دیو

دسلیخ دزوی تعمیر یوه برخه

- ۱۳- مکتب افشار : تعمیر مذکور پوشش شده و کار مسطح و غیره آن جاریست .
۱۴- مکتب چهارقلعه : عمارت مذکور در سال گذشته تکمیل گردیده بود، دیوار احاطه آن در هذالسنه شروع و پیشروی مکتب و طرف غربی آن سنگت کاری و خشت کاری دیوار مذکور اکمال و سر مهره آن هم زده شده .

ب - ترمیمات :

- ۱- مکتب نجات مرمتکاری و رنگمالی گردیده .
۲- « صنایع » و سفیده کاری »
۳- « قابله کی نمبر اول معماری و نجاری »
۴- شفاخانه نسوان دارالفنون .
۵- موسسه با کتربو اوژی .
۶- فاکولته سیانس .
۷- « ادبیات »
۸- عمارت و زارف معارف .
۹- شفاخانه سپورت وزارت معارف .
۱۰- مکتب استقلال
۱۱ « غازی »
۱۲- مزار حضرت عاشقان و عارفان علیه الرحمه
۱۳- « « بابای خودی »
۱۴- تا کوههای تجویلخانه های علی آباد
۱۵- عمارت وزارت اقتصاد
۱۶- مکتب حبیبیه
۱۷- « حکام »
۱۸- « مساحت »
۱۹- « پرستاری »
۲۰- « زراعت »
۲۱- « قابله کی نمبر ۲ »
۲۲- « اصول تحریر و محاسبه »
۲۳- « گذر سردار جانخان »

دی توردیل ای ای شرف دکابل کالنی ربرنی و فارا ربرنی ادب

۲۴- کیمیاخانه باغ عمومی

۲۵- کوتی های کارته ۴ از نمبر يك الی نمبر ۱۰

۲۶- » وزارت صحبه

۲۷- » » مالیه وملحقات آن

۲۸- قصر سلامخانه ارگه

۲۹- شفاخانه یقمان

۳۰- کوتی های بالا باغ یقمان

ج - تعمیرات اطراف :

۱- تعمیر مکتب بامیان که در هذالسنه کار آن شروع شده

۲- » » محمود عرفی » » » »

۳- » » اشترگرام » » » »

۴- » » قره باغ کوهدامن » » » »

۵- » » حکومت جبل السراج » » » »

۶- » » بامیان » » » »

کارهای باقیمانده سال گذشته که در هذالسنه تکمیل گردیده :

۱- کار تعمیر مکتب سرای خواجه

۲- » » استالف » » » »

۳- » » مقر » » » »

۴- » » چرخ » » » »

۵- » » میدان » » » »

۶- » » کلنگار » » » »

۷- » » محمد آغه » » » »

۸- » » حکومت قره باغ غزنی

۹- » » تکلیب » » » »

۱۰- » » زرغون شهر » » » »

۱۱- کار تعمیر حکومت مقر

۱۲- » » جغتو » » » »

۱۳- » » اندر » » » »

- ۱۴- کار تعمیر حکومت شرن
 ۱۵- > > علاقه داری یحیی خیل
 ۱۶- > > یوسف خیل
 ۱۷- > > حکومت جاغوری
 ۱۸- > > جدید کلنگار
 ۱۹- > > مجلس حکومت کلان لهورگر
 ۲۰- > > گدام چاریکار
 ۲۱- > > غزنی
 ۲۲- > > مفر
 ۲۳- > > میدان
 ۲۴- > > برکی برک لهورگر
 ۲۵- > > کلنگار
 ۲۶- > > دایزنکی
 ۲۷- > > بهسود
 ۲۸- > > شفاخانه غزنی
 ۲۹- > > گدام جفتو

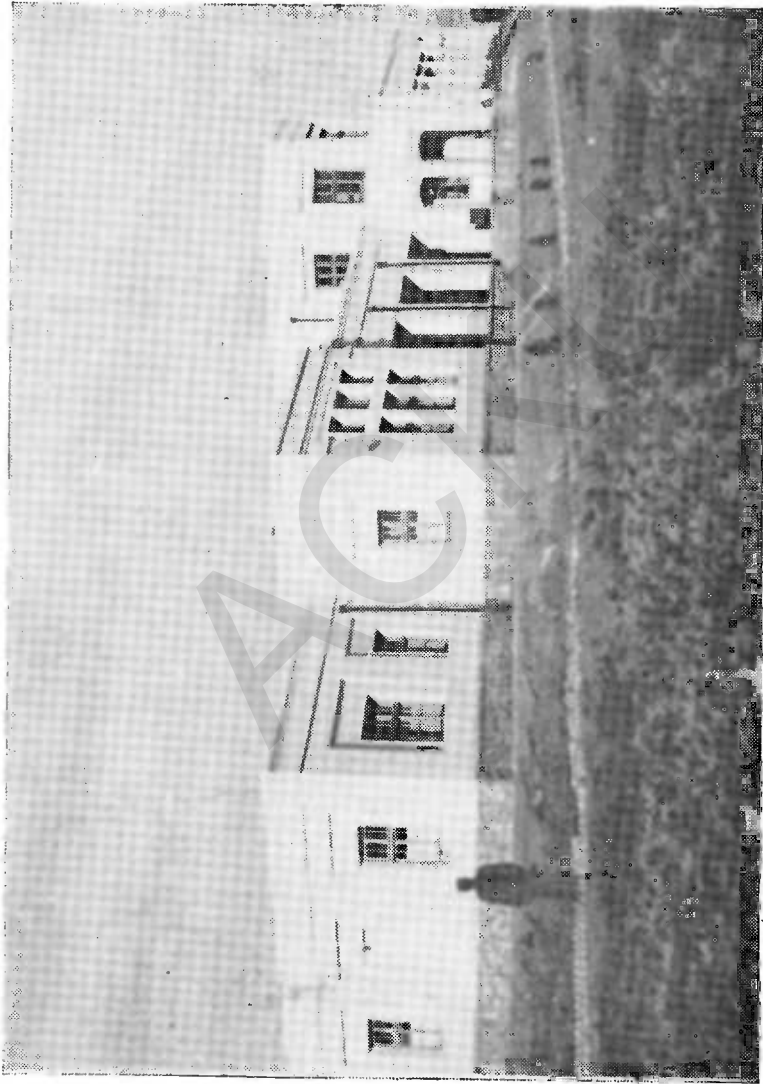
امور ولایت قندهار

الف - ریاست بلدیه :

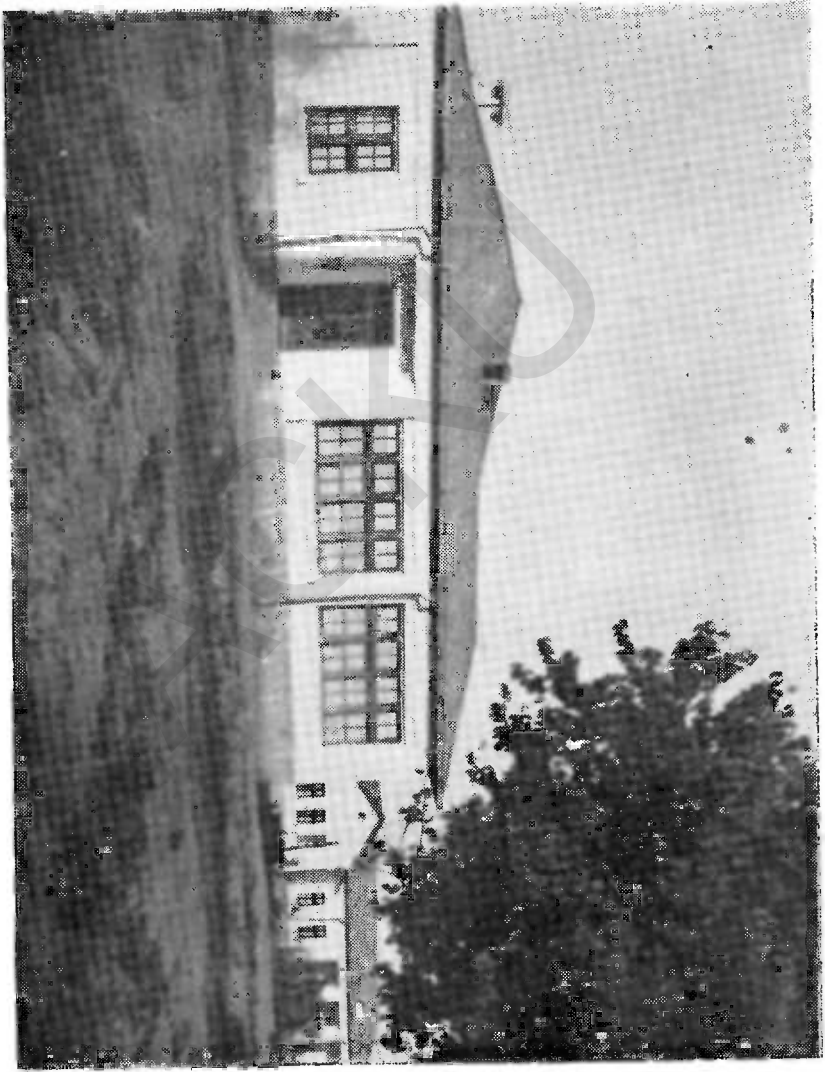
- ۱ - کار گلخانه بابا ولی علیه الرحمه که چندی قبل طور عصری شروع گردیده بود ، عنقریب بپایه تکمیل خواهد رسید .
 ۲ - تعمیر هفده باب دکان که در سمت غربی ارگک جدیداً قرار نقشه مرتبه براسست حاده خرقه شریف زیر کار گرفته شده بود ، بپایه تکمیل رسیده .
 ۳ - تعمیر مارکت که در بیرون دروازه توپخانه در سال گذشته شروع گردیده بود ، اكمال گردیده .
 ۴ - تعمیر دیو که از ابتدای سال شروع شده ، تا کنون در جریان است .
 ۵ - کار راست کردن بازار بردرانی که بعرض ۹ متر وسیع گردیده بود ، مطابق نقشه بلدیه کار آن تکمیل گردیده .

- ۲ - نظر به ضرورت روز افزون خشت بخته برای عمارات رسمی و غیره توسط شرکت عمران به تهیه داشهای دوره که توسط ذغال سنگ ازان کار گرفته می شود اقدام گردیده قرار معلوم این داشها در یک مرتبه به تعداد پانزده لك خشت بخته تهیه می کنند .
- ۳ - توسط شرکت عمران تعمیر ۲۰ عمارت مختصر و کافی برای رهائش عا یلوی ما مورین مسافریش پیش بینی و نقشه آن تهیه گردیده است .
- ۴ - برای دارالحکومه کی هرات عمارت باشکوهی که گنجایش تمام دواير آنرا داشته باشد آغاز گردیده و کار تعمیر طبقه اسفل آن به تکمیل رسیده است .
- ۵ - يك عمارت جدید در نزهتگاه شیدائی بنام کافه بصورت عصری بنا و لوازم و اثاثیه آن تکمیل گردیده است .
- ۶ - در موضع باصفای خواجه ملاکوهی يك کافه عصری تعمیر و کار آن اتمام یافته است .
- ۷ - در رباط میرداؤد يك عمارت مختصر و فشنکی با لوازم و اثاثیه عصری جهت توقف مسافرین تعمیر و تکمیل گردیده .
- ۸ - در موضع خرم و خوشاب و هوای سلطان شیخ آینه يك عمارت عصری ساختمان گردیده است
- ۹ - به غرض استفاده و استحمام چشمه سفید کوه تعمیر يك حمام نمره در انجا آغاز و تکمیل گردیده است
- ۱۰ - بر علاوه حمام نمره چشمه او به چهار عمارت دیگر بااطاق های کافی در موضع مذکور تعمیر گردیده است .
- ۱۱ - مطابق منظوری مقامات مربوطه کار تعمیر عمارت سینمای هرات پیشرفت خوبی کرده است
- ۱۲ - قسمت شرقی عمارت صنایع محبس تکمیل و بیکار قسمت جنوبی آن آغاز شده است .
- ۱۳ - بر جاده راه شین دند بفاصله هردو کیلو متر يك عمارت فشنک و مختصر برای رهائش افراد معا برالی میرداؤد ساخته شده است .
- ۱۴ - در حصار بل مالان برای شعبات حمل و نقل و گمرک و ترافیک يك عمارت کافی تعمیر و برای توقف موترها يك ایستگاه احداث گردیده است
- ۱۵ - برای تعمیر فن بنائی نظر بصورت روزمره يك عده نفری در مؤسسه عمران تحت تعلیم گرفته شده اند .
- ۱۶ - برای تربیه سنگ تراشان ماهر يك عده نفری تحت تعلیم و تربیه گرفته شده اند .
- ۱۷ - برای ترقی صنعت کاشی بزی و پیشرفت کارهای ترمیم آبادات تاریخی يك عده شاگردان زیادی تحت تعلیم گرفته شده اند .
- ۱۸ - کار تعمیر دروازه بزرگ و دوار شرقی مسجد جامع تکمیل و کاشی کاریهای آن نیز اتمام یافته و در مقابل آن یک رقبه ۲۰ جریبی خریداری و به صورت يك پارک منظم ترتیب گردیده است .

- ۱۹ - کار ترمیم گنبد تاریخی گوهر شاد که برای موزه هرات در نظر گرفته شده به تکمیل رسیده است .
- ۲۰ - در حصه مصلی هرات خرابه های سابقه تسطیح و خیابان کشی گردیده و به تناسب موقع و آرامگاه بهزاد بنام پارک بهزاد احداث گردیده است .
- ۲۱ - کار تعمیر رواق آرامگاه امام المتکلمین فخرالدین رازی تکمیل گردیده است .
- ۲۲ - کار تعمیر مزار کمال الدین حسین واعظ هروی اتمام یافته است .
- ۲۳ - کار تعمیر مزار حضرت سلطان مودود چشتی (رح) که بصورت گنبد باشکوهی گرفته شده تمام و به کاشی کاری آن آغاز گردیده است .
- ۲۴ - کار تعمیر علاقه داری چشت خاتمه یافته است .
- ۲۵ - در موضع خوش هوای جشت یک باغ صیفیه خریداری و بصورت عصری مرتب گردیده و تعمیر هوتلی در آن آغاز یافته است .
- ۲۶ - در موضع کته چشمه شهرک که در تابستان سرد و گوار است تعمیریک هتل آغاز گردیده و کار آن عنقریب بختم است .
- ۲۷ - برای تعمیر دوایر حکومتی چنچران عمارت دو منزله در کاسی به کنار دریای هریرود ساختمان شده .
- ۲۸ - در حصه دولت یار به نزدیک دریای هریرود هتل کافی وزیباتی تعمیر گردیده است .
- ۲۹ - کار تعمیر علاقه داری قورماچ به تکمیل رسیده است .
- ۳۰ - کار تعمیر دوایر حکومتی مرغاب تکمیل و کار تعمیریک هتل عصری به کنار دریای مرغاب نزدیک به تکمیل رسیده است .
- ۳۱ - کار تعمیر مسجد جامع قلعه نو به پیش رسیده است .
- ۳۲ - در قلعه نوساختمان یک پل بسر راه قلعه نو و مرغاب شروع گردیده است .
- ۳۳ - در ریاض سنگی برای دوایر حکومتی یک عمارت بزرگی تعمیر و کار آن به پیش رسیده است . بمقابل عمارت مذکور به اندازه پنجاه جریب زمین برای ساختمان یک پارک خریداری گردید است .
- ۳۴ - در شهر جدید هرات ۱۴۰ حصه برای ساختمان اهالی تعیین و کار آن مطابق نقشه جریان یافته است .
- ۳۵ - از پارک شهر جدید الی پینتون پل و میدان طیاره با فاصله ۱۲ کلومتر اصلاح سړک بعمل آمده و بعرض ۳۵ متر وسعت داده شده در خط وسط و دو طرفه سړک مذکور نهال سرو و نیاچو تفریس گردیده است .

د هرات نوی هوټل

داند خوی د حکومت نوی عمارت

- ۳۶ - از منتهای شرقی شهر جدید الی سرک اوبه ورخ بدامنه جنوبی زلمی کوت سرک مستقیمه به عرض ۳۵ متر احداث گردیده است .
- ۳۷ - از عقب عمارت دارالحکومه گچی الی تخت صفر سرک مستقیمه و به عرض ۳۵ متر جدیداً کشیده شده است .
- ۳۸ - بمقبل مزار حضرت جامی بارک جدیدی احداث گردیده است .
- ۳۹ - کار تعمیر دواير حکومتی گذره اتمام یافته است .
- ۴۰ - تعمیر دواير حکومتی انجیل تکمیل گردیده است .
- ۴۱ - نظر بمساعدت بامور معارف در موضع غیزان يك مکتب عصری تعمیر گردیده است .
- ۴۲ - به سلسله مساعدت بامور معارف در موضع غوردرواز يك مکتب عصری ساختمان شده است .
- ۴۳ - امور عمرانی مربوطه قوماندانی عسکری بنوبه خود در مرکز و اطراف پیشرفت محسوسی نموده است .

امور عرفانی :

- امور معارف که برای تقویه روح و تنمیه قوای معنوی افراد محیط در جریان است باینر توجهات قیمتدار حکومت متبوعه پیشرفت های محسوسی نموده که ذیلاً به ترتیب تحریر می یابند:-
- ۱ - نظر به توجه وزارت جلیله معارف يك مدرسه صحیح و عصری برای اطفال اناث تا سین گردیده است و تا کنون دران یکصد نفر شامل شده است
 - ۲ - مکتب متوسطه سابق نظر به امر و اراده وزارت تجلیله معارف به لیسه تعدیل گردیده است .
 - ۳ - برای اثاثیه مکاتب در حدود يك لک و هشتاد هزار افغانی منظوری حاصل گردیده است .
 - ۴ - به همکاری ارباب سرمایه برای اکثر مکاتب اطراف مفروشات کافی تهیه گردیده است .
 - ۵ - برای پیشرفت و رونق سیورت هیئتی از ورز شکار ان لیسه های مرکز بهرات دعوت گردیدند چنانچه هیئت موصوف در مدت توقف خود مسابقه های مختصی نموده و از ان تاثیرات نیکی بمشاهده رسید .
 - ۶ - در ریاست معارف برای تنظیم امور دفتر داری ماموریت جدیدی بنام ماموریت اجراییه تشکیل گردیده است .
 - ۷ - يك ماموریت جدیدی در مرکز حکومت کلان غور ات بنام ماموریت معارف منظور گردیده است .
 - ۸ - یکمده طلاب ناکام معارف که در هر صنف و هر مکتب از سال های گذشته بدون تحصیل مانده و استعداد آنها نداشته به شعبات صنعتی تقسیم گردیده اند

- ۹ - برای تشدید علایق عرفانی بین طبقه جوان تاسیس يك كلوب و كلتا بخانه بنام كلوب (هروا) در نظر گرفته شده و مقدمات آن تهیه گردیده است .
 - ۱۰ - يك فرائد خانه در كلوب مطبوعات نیز افتتاح گردیده است .
 - ۱۱ - بجمع آوری تراجم احوال مشاهیر تاریخی هرات اقدام و راجع به تند وین مواد مذکور در كلوب مطبوعات تعاطی افكار و مذاکره وقتاً فوقتاً بعمل آمده است .
 - ۱۲ - جهت پیشرفت كورس های ؛ بان ملی چهار نفر معلمین جدید استخدام شده اند .
 - ۱۳ - در پیشرفت كورس های پشتو و سواد خوانی فرقه نیز جدیت و مساعی بارزی از طرف منسبداران مربوطه بعمل آمده و نتایج بسیار اعلی به مشاهده رسیده است .
 - ۱۴ - قطع اتفاق اسلام نسبت بسال گذشته بزرگتر و از تاریخ پانزده اخیر جدی به تقطیع قطع سابق اصلاح رسانده شده است .
 - ۱۵ - در اداره مطبوعات مؤسسه جدیدی بنام یوهنی ننداری برای نمایش های عرفانی تاسیس و بكار آغاز کرده است .
 - ۱۶ - هیئت سیار یوهنی ننداری کابل نیز بغرض تشیظ ذوق اهالی دعوت گردیده است .
 - ۱۷ - برای تألیفات و تراجم در موقع جشن استقلال جوایز اعطاء گردیده است .
- امور اقتصادی:

نظر بمشكلات جنگ جهان و بحران عالمگیر امور اقتصادی حائز مشکلات زیاده بوده که بتدبیر حسنه حکومت غمخوار بخوبی حل گردیده و فعالیت های يك ساله آن به ترتیب ذیل می باشد :-

- ۱ - برای ترویج و ترقی صنایع ملی و وطنی مؤسسه بنام مؤسسه فنون ملی بسرمایه ده لك افغانی تاسیس گردیده است که فعلاً دارای چهل نفر معلم و ۴۰۰ نفر متعلم بوده و شعبات حدادی ، گادی سازی ، ترمیم موتر ، ترمیم ساعت ، نجاری ، موبل سازی ، رسامی ، نساجی ، قالین بافی و غیره را در بر گرفته است .
- ۲ - برای جلوگیری از احتكار و گران فروشی هیئتی بنام هیئت كنترول نرخ تعیین و تطبیق و اجرای لایحه احتكار توسط آنها بعمل آمده است .
- ۳ - توسط اطاق تجارت برای اجناس ما یحتاج عامه و طبقه بزاز ، سیمسار ، عطار و غیره تابلوهای نرخ تعیین و توزیع گردیده است .
- ۴ - نظر به قلت عمومی اجناس مال التجاره وارده عندالموقع طبق تقسیم معین بدكانداران توزیع گردیده است .

- ۵ - در مقابل صادرات برای توريد اجناس كار آمد اهالی از تجار وارد كنده وقتاً فوقتاً تعهد گرفته شده است .
- ۶ - نظر به قوت گندم كه نظر به نشدن حاصل سال گذشته در اول سال محسوس بود تو سط شركت ارزاق پنج هزار خروار گندم از نقاط دور دست علمی الرغم خسارات هنگفت كه از حيث حمل و نقل و غيره بهلك ها افغانی بالغ گردید وارد و بمصرف شهر و اطراف رسانیده شد .
- ۷ - در حصه استخراج معدن ذغال سنگ كرخ اقدامات بعمل آمده و تو سط متخصص معدن يك مقدار ذغال استخراج گردیده است .
- ۸ - برای سهولت و رفاهيت كار نامه معدن نمك سار غور يان طرف استناده عموم قرار گرفته است .
- ۹ - برای تربيه اخلاقی مجوسين و تعميم صنعت به صنايع محبس هرات شعبات زيادی افزود شده و در محبس قلعه نو ، غوريان ، غورات ، جانگه شعبه صنعتی بيش بينی گردیده است .

مواصلات:

- موضوع مواصلات و ارتباط مخابره وی نظر به اهميتی كه دارد به اثر توجهات نافعه حكومت متبوعه و بيشترت های خوبی كسب نموده كه خلاصه آرا ذيلاً می نگاريم :-
- ۱ - يك خط دستی جديد بين كشك ، گلران ، قلعه نو ، تشكيل گردیده است .
 - ۲ - از حصه تنگی ازومر و بوشهرك الی مرکز حكومت نواك جديداً لين تيلفون تمديد یافته است .
 - ۳ - از مرکز حكومتی كشك الی علاقه داری كشك كهنه لين تيلفون امتداد یافته و در نظر است كه از آنجا به قلعه نو وصل شود .
 - ۴ - تيلفون در قسمت غورات از يك طرف تا مرکز غور و از طرف شرق تا دولت يار امتداد داده شده و به لين تيلفون دایزنگی اتصال یافته است .
 - ۵ - راجع به افتتاح يك سرويس محلی بين هرات و ميمنه نيز بيش بينی لازمه بعمل آمده است .
 - ۶ - تعداد لاریها يكيه به سمت قندهار ، اسلام قلعه و سائر نقاط حركت نموده است بالغ ۲۰۳۶ عراده میباشد .
 - ۷ در عايدات حمل و نقل نسبت بسال گذشته (۲۵۰۰۰) افغانی افزود گردیده است .
 - ۸ - برای حمل و نقل ارزاق تو سط شركت موصوف يك تعداد لاریهای جديد خریداری و بكار انداخته شده است .

امور ولایت مزار شریف

الف: ریاست بلدیہ:

- ۱ :- تعمیر دیپو (دواخانہ) بلدیہ تا کرسی طور بختہ کاری ساخته شده .
- ۲ :- « یکحصہ دیوار سمت جنوب غربی روضہ شریف بہ طول (۴۰) متر بختہ کاری شده .
- ۳ :- تمدید سرک غربی روضہ شریف بصورت خامہ و هموار کاری آن بطور اساسی الی خواجہ آبجوش (۲۰۰۰) متر
- ۴ :- تمدید سرک شمالی روضہ شریف بصورت خانہ و هموار کاری آن بطور اساسی مکتب متوسطہ (۲۵۰) متر

ب- مدیریت معارف:

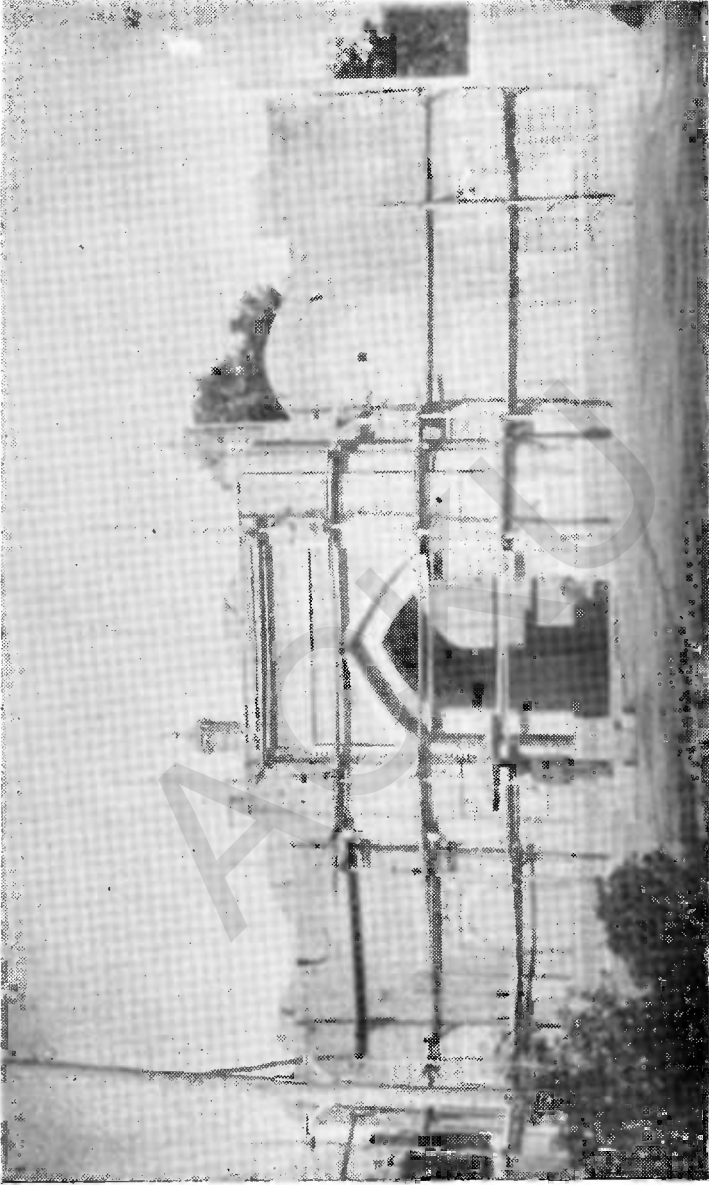
در سال جاری یک مکتب ایسہ افتتاح وہم بحکمومت کلان بلخ یکموریت معارف تشکیل گردیدہ .

ج ریاست روضہ شریف:

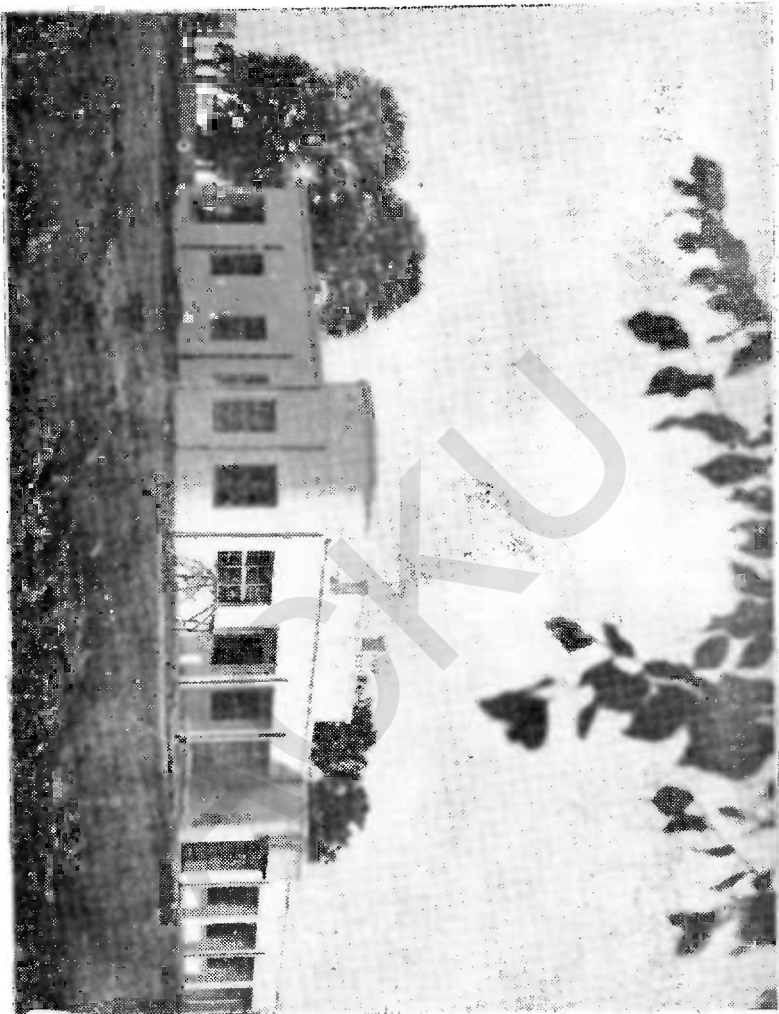
کاشی کاری دروازه سمت غربی روضہ شریف تا یک اندازہ کار شده و باقیما نده آن تکمیل خواهد شد .

د- قرضدانی امنیہ:

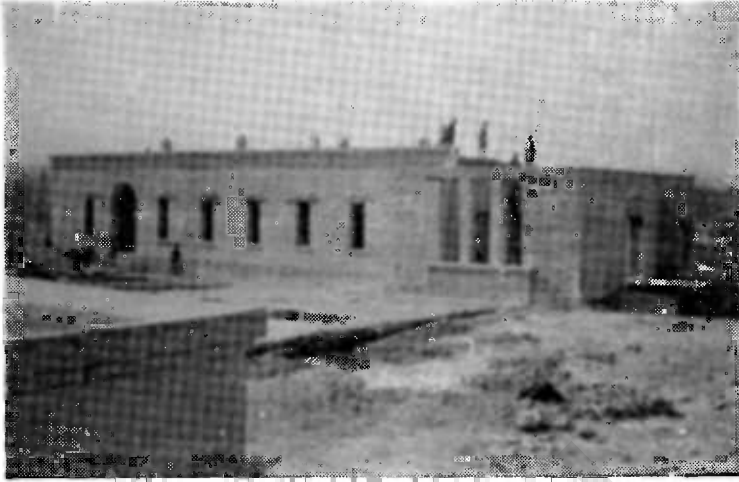
- ۱ :- شق بافندگی : در سال ۱۳۲۳ بہ تعداد ۳۳ کار گاہ دستی بوده ، در ہذا السنہ پدجاہ کار گاہ دیگر اضافہ و یککار انداختہ شدہ کہ جملہ کار گاہ مذکور (۸۸) کار گاہ و بہ تعداد دوصد نفر باما ہرین کار داخل بودہ و کار می کنند و ہر نوع تکہہ های مختلف الرفم از قبیل کشمیرہ ، دستمالہای دست ، دریشی های بہا ری پای پیچہای عسکری و غیرہ بافتہ و در معرض فروش و استفادہ عامہ گذاشتہ شدہ ، علاوہ بر کار گاہ سطرنجی بافی در سال جاری کار گاہ گلیم بافی و شال بافی نیز اضافہ گردیدہ و ہر نوع گلیم های قافہ منی و غیرہ بافتہ می شود و بہ تعداد (۱۲۰) نفر داخل کار بودہ و محصول دستی آنها روز بروز رو بہتر قیست .
- ۲ :- شق نجاری : در کار نجاری نسبت بگذشتہ در سال جاری یک تعداد فنی دیگر اضافہ گردیدہ و در کار خود مہارت خوبی پیدا نمودہ اند ، چنانچہ چوکی ، میز های ہر رقم ، دروازہ و کتکین های کار آمد تعمیر در اینجا ساخته و بفروش میرسد ، بر خی محبوبین

دوونڙي شروونڙي غونڙي دروا زه چه دنظر گاه به دروا زه شهوره ځځه
او کاشي کاري نهي جاري ده .

دشرفان دحكومت نوى عمارت

دسرپل دجگو متنوی عمارت چه دیالا حصار په موضع
کښې واقع او تر تعمیر لاندې دی .

دسرپل مرتبه دارد عمومی باغ او دیلدا نې عمارت

دسرپل نوي بازار چه دنيار په غربي حصه كښې واقع
اود ميمني په بازار مشهور دي *

دپسته خانې نوي عمارت په ده افغانانو كښې

- که موعده حسن خود را بسر رسانده، در بازار بهمین کسب خود ادامه داده و ازین رهگذر مفاد خوبی بدست میا ورنند .
- ۳ :- شق بوت دوزی : نظر بسال گذشته در سال جاری يك تعداد نفر اضافه و شعبه مذکور حسب المطلوب پیشرفت نموده و مفاد زیادی ازان بعمل آمده است .
- ۴ :- شق خیاطی : در سال جاری تاسیس گردیده و ازان استفاده خوبی حاصل و به مفاد صنعتی کمک نموده است .
- ۵ :- شق شانه سازی : در هذمه السنه تاسیس یافته و استفاده خوبی ازان گرفته شد ، یعنی تمام شانه های شق نساجی ازان حاصل و به تعداد زیادی که از کار اضافه بوده بغرض استفاده اهالی در معرض فروش گذاشته شده است .
- ۶ :- شق خبازی: در ۱۳۲۴ تاسیس و (۷۴) نفر شامل کار گردیده، علاوه از تهیه نان محوسین در بازار به (۲۲) موضع جهت رفاهیت اهالی در معرض فروش هم گذاشته شده .
- ۷ :- شق تعمیر : در محوطه تعمیر مجلس بار کهای صنعتی که در گذشته تاسیس و تحت کار آمده بود، در سال جاری یککخصه آن نزدیک به پوشش رسیده .
- ۸ :- در حکومت کلان شیرغان ، بلخ ، ایبک کار صنعتی درین سال نیز جاری و نفری محوسین شامل کار شده اند .
- ۹ :- در شقوق آهنگری، رنگریزی، چرم گری و خشت مالی نسبت بگذشته درین سال توجه شده، و کارهای مذکور وسعت یافته که استفاده خوبی ازانها بدست می آید .

هـ حکومت کلان ایبک :

- ۱ :- دکاکین شهر ایبک که کرسی نداشت در سال جاری به اندازه (۲۷۰) باب دکان ازمین به اندازه يك متر ارتفاع کرسی داده شده و نوافصات دیگری هم که داشت اصلاح شده است .
- ۲ :- دیوار احاطه مکتب مرکز ایبک که اساسی نبود ، در سال جاری منهدم و بطول (۲۵۰) متر و ارتفاع (۲) متر حسب نقشه تعمیر و اکمال گردیده است .
- ۳ :- هفتاد و پنج در بند حویلی شهر جدید که اصلاح طلب بود ، اصلاح گردیده ، و بر علاوه جای (۸۰) در بند حویلی دیگر بقیمت معینه برای اهالی فروش و کار آن حسب نقشه مهندسی جاری بوده، امید است که بزودی مورد استفاده قرار گیرد .

ز - حکومت سرپل :

- ۱ - تعمیر عمارت حکومتی سرپل طور پخته کاری تکمیل و تنها کار دروازه شانین آن باقیمانده .
- ۲ - چهل و شش باب دکانهای جدید سمت غربی بازار سرپل طبق نقشه مرتبه بصورت عصری تکمیل گردیده .
- ۳ - پل بالای دریا واقع باغ عمومی سرپل فرار نقشه مهندسی طور پخته کاری تکمیل گردیده .
- ۴ - « » « » در موضع سیدآباد طور پخته کاری شروع و تهداب آن کار شده .
- ۵ - تعمیر شرکت اقدام سرپل طور پخته کاری طبق نقشه مهندسی که بصورت دومنزه است پایه تکمیل رسیده است .

ح - حکومت آقچه :

در حکومتی آقچه که اساس شهر جدید در یک موضع مناسب گذاشته شده و نقشه های آن از مقامات رفیعه منظور گردیده تسطیح زمین و تقسیمات شهر و خیابان بندی و سرک کشی و باغ عمومی آن در سال گذشته اجرا شده بود، در سال جاری به تهداب گذاری مسجد جامع و عمارت بلدییه اقدام شده و در سال آینده زمین به مردم تقسیم و تعمیر بازارها و سرای ها و غیره شروع خواهد شد .

امور ولایت خان آباد

بلدییه پلخمری :

- ۱ - یک نهر جدید از حد کافر قلعه الی اخیر بازار پلخمری حفر گردیده که یکنیم مفر میکعب آب فعلاً در آن جریان دارد، نهر مذکور علاوه ازین که یک حصه از اضی را آبیاری می کند، از طرف بلدییه یک آسیا هم در آن ساخته شده .
- ۲ - پلها :

الف - پخته کاری :

- ۱ - پل سرک شهر نو $۴ \times ۵ \times ۸$ - ۱ پایه
- ۲ - « » « دوصد کوتی $۴ \times ۵ \times ۱۰$ - ۱ پایه
- ۳ - « » « گدام $۱۰ \times ۵ \times ۴$ - ۱ »
- ۴ - « » « عمومی خان آباد $۱۰ \times ۵ \times ۳$ - ۱ »

ب۔ خامه کاری:

- ۱۔ پل طرف شرق جنوب پاشاہو عیارات $10 \times 33 \times 1$ پایہ
- ۲۔ « غروب مندوی بازار بالای نہر اسیا $9 \times 5 \times 4$ ۔ »

۳۔ عمرانات:

- ۱۔ از جملہ دہ عمارت کہ جهت مامورین تعمیر میگردد، ۴ عمارت آن چوب پوش گردیده .
- ۲۔ « چوبی های متصل طویلہ حیوانات ۳ »
- ۳۔ دو تحویلخانہ جنسی بتدیہ چوب پوش گردیده .

۴۔ معابر وغیرہ:

- ۱۔ در سرک ۱ بر است دریا دولینہ درین آن یار کهای گذنکاری ترتیب یافته وبدو طرفہ سرک مذکور امتداد دارد، به پیادہ ژوہای آن نہالہای ناجو غرس و چراغہای برق نصب گردیدہ .

۲۔ سنگ کاری اب دریا اخیر باغ ذخیرہ بار تفاع $\frac{1}{4}$ متر = ۲۵۰ متر

۳۔ پر کردن یار کهای گلکاری اطراف قہوہ خانہ ۳۰۰۰ »

۴۔ حفر جزیرہ بین دریا تحت بند برق برای اصلاح جریان آب دریا بلحاظ حفاظت تعمیرات و سر کهای شهری یلخمری وسواحل دریا ۳۸۰۰ متر

۵۔ سنگ کاری ساحل چپ دریا تحت بند برق بغرض جلوگیری از ضرر طغیان آب دریا بار تفاع ۳ متر ۱۵۰ متر طول

۶۔ تعمیر مسجد جامع بازار کہ در سال گذشتہ خراب شدہ بود در سال جاری نسبت بسابق خویشتر تعمیر گردیدہ .

۷۔ پرکاری عقب سنگ کاری اب دریا ۱۵۰۰ متر مکعب

۸۔ دکانهای بختہ کاری بازار یلخمری چوب پوش ومسطح شدہ .

۹۔ ساختمان یک اپارتمان بختہ بالای دکانهای مسجد .

۱۰۔ انصاب پایہهای سیمتی لین برق از حد بند الی آخر باغ ذخیرہ به فاصلہ ۱۸۰۰ متر

امور ولایت مشرقی

- ۱ - در سال جاری در نظر گرفته شده که يك تعداد ایاراتمانهای عصری در باغ مقرر به محاذی سراج العمارت جهت رهائش مسافرین تعمیر گردد ، چنانچه سنگ تهاداب آن گذاشته شده و کار آن سرعت جاریست .
- ۲ - جهت رهائش حکومت کلان شنوار حسب نقشه يك تعمیر زیر نظر گرفته شده که کار حرمسرای آن قریب الاختتام است و مابقی کار آن نیز سرعت جریان دارد .
- ۳ - برق جلال آباد که قبلاً خیلی مختصر و خفیف بود ، که دوائر مملکتی و اهالی شهر ازان استفاده کرده نمیتوانستند ، در سال جاری ماشین قوی تری نصب گردیده که عموم دوائر و اهالی شهر حسب مقررات شرکت ازان استفاده مینمایند .

امور ولایت جنوبی

الف - ریاست بلدیة :

شق تعمیرات :

- ۱ - مسجد جامع گردیز بصورت اساسی مرمتکاری گردیده
- ۲ - دکانهای بازار جدید گردیز « »
- ۳ - يك مهمانخانه عصری مطابق نقشه ایک گلخانه و دیگر لوازم آن درست شمالی باغ ریاست تنظیمه آباد گردیده .
- ۴ - دیوار سمت شرقی احاطه هتل که مقر ریاست تنظیمه قرار داده شده بصورت سنگکاری (بانصب کتاره ها) طور اساسی تعمیر گردیده است .

شق معابر و غیره :

- ۱ - از حصه انتهای جنوبی شهر گردیز یکسرك اساسی که دارای عرض کافی و پیاده روها میباشد بطرف زیارت شاه قصور صاحب (ع) تمدید شده که احداث این سرك به زیبایی شهر افزوده ، و در نظر است که سرك مذکور تا مرکز حکومتی زرمت و از آنجا تا انتهای حدود زرمت بهمین نهج تمدید گردد .
- ۲ - يك سرك اساسی دیگری از حصه جنوب غرب عمارت دارالحکومتی جدیداً تمدید و به

جاده شاه قصور صاحب (ع) در حالیکه شفاخانه ملکی و عسکری را طی و از سمت شرق تعمیرات مزبور عبور می کنند اتصال یافته است .

۳ - چون تپه که تعمیر عمارت دارالحکومگی بالای آن واقع است بصورت ناموزون و سنگ لاج و بحال طبیعی بود سمت شرق و جنوب آن تسطیح و سرنگ برانی شده ، و زمین تسطیح شده در وسعت باغ مینه وری افزود گردید ، و سر کهای دو طرفه تپه مذکور که تنگ و کم عرض بود ، به اندازه کافی عریض گردیده و قسمت های سر نشیبی مذکور که ناموزون بود بصورت مرتبه دار ساخته شده .

۴ - اراضی و باغ متعلقه شفاخانه ملکی گردیز که از سابق بصورت خرابه و پست و بلند بود امسال تماماً هموار و در بین آن خیابانها و کرد های گدلی و سبزی کاری و غیره ساخته شده و یک تعداد نهال هم در آن غرس و صحن منزل دوم عمارت مذکور که تماماً خشت فرش نشده بود ، در سال جاری فرش گردیده است ، و اکثر اطاقهای اول آن سمت کاری نیز شده است .

۵ - چون مراکز حکومته کلان خوست و حکومت درجه اول از گون از هر حیث تشکیل ماموریت بلدییه را ایجاب مینمود ، یکیک ماموریت بلدییه تاسیس و شروع بکار کرده اند .

ب- قوماندانی امنیه:

۱ - عمارت مجوده قوماندانی امنیه که برای نشیمن دوائر مربوطه کفایت نمیکرد ، در سمت غربی عمارت مذکور یک تعداد اطاقها مطابق نقشه تعمیر گردیده ، و علاوه بر آن برای بکار انداختن کارگاه صنعتی مجلس که لوازم آن بعضی وارد و برخی در شرف وارد شدن است ، یک تعداد اطاقها نیز مطابق نقشه ساخته شده است .

۲ - باغ مینه وری که بصورت خرابه و بائر بود ، در سال جاری آبا و در بین آن میدانهای متعدد سیورت و تفرج گاه ها ساخته شده و قسمت کلی آن گلدکاری و نهال شانی شده و سمت جنوب آن یک دیوار اساسی محاط شده است .

۳ - واردات قوماندانی امنیه نسبت بسال گذشته در سال جاری در فیصد ، زیاده از سه صد تزئید بعمل آمده است .

د - حکومت کلان خوست :

شق عمرانات : تعمیرات ذیل در مرکز حکومت کلان خوست در سال جاری بنایافته که برخی آن بیایه تکمیل رسیده و از برخی کار آن بسرعت جار بست .

- ۱ - تعمیر حکومت کلان
 - ۲ - « شفاخانه ملکي
 - ۳ - « دو باب گدام
 - ۴ - « تپانه گور گوري
 - ۵ - « بازار جديد خو ست
 - ۶ - « علاقه داري اسماعيل خيل
 - ۷ - احداث يك باغ ذخيره كه بيست جريب زمين وسعت آن است هر نوع نهال متمر وغير متمر در آن غرس گرديده .
 - ۸ - تعمیر يك عمارت در حصه غربی باغ مذکور بصورت پخته کاری دومنزه باديگر ضروريات آن بپايه تکميل رسیده .
 - ۹ - تعمیر دو باب مکتب متوسطه و ابتدائيه بصورت پخته کاری .
 - ۱۰ - احداث يك باغ ذخيره ديگر كه بيست جريب زمين وسعت دارد ، و نهال شانی شده .
 - ۱۱ - عمران يك كافي اساسی بر حسب نقشه در حصه شمالی باغ مذکور .
 - ۱۲ - احاطه باغ علي شير كه بيست جريب وسعت دارد ، بصورت پخته کاری ديوار گرديده .
- تمديد سر كهيا :

- ۱ - ازمر كز حکومت کلان الی درگي (مرکز حكومتي تنی) ۲ - از درگي الی تریزی تنی
- و از آنجا الی سور کوت ۳ - از درگي الی اطمان - ۴ - از درگي لغو پیران - ۵ - از لغو پیران الی حصارك و از حصارك الی خندكي تنی - ۶ - از درگي الی طوری خیل
- ۷ - از درگي الی میر نادر شاه کوت - ۸ - ازمر كز حکومت کلان الی قلعه وزیر شمل به استقامت قریه لنگ - ۹ - ازمر كز علاقه داری گریز الی بندر لالجه - ۱۰ - ازبنگي باغ الی گریز - ۱۱ - از قریه علوات بحدود دھوال اسماعيل خیل الی مرکز حكومتي تنی - ۱۲ - از قریه علوات دھوال الی دل پوری و از آنجا الی نادر شاه کوت - ۱۳ - از قریه مٹاخان الی قریه لغو پیران - ۱۴ - از مندوزائی الی وازه لیوان خیل - ۱۵ - از مندو زائی الی زنی خیل
- جدران - ۱۶ - ازمر كز حکومت جاجی میدان به استقامت اكا كهول و اسکندره الی قریب مقل - ۱۷ - از قریه دهنی جاجی میدان الی اكا كهول - ۱۸ - از قریه دهنی الی اسکندره
- ۱۹ - ازمر كز حکومت جاجی میدان الی تپانه گور گوری - ۲۰ - ازمر كز علاقه داری تریزائی الی حدود دهنی - ۲۱ - از مبرجری الی قریه باك - ۲۲ - ازخال بساط الی مرکز علاقه داری تریزائی - ۲۳ - از قریه مدی خیل الی مرکز علاقه داری تریزائی و باغ علی شير
- ۲۴ - از قریه بده مبله الی مرکز علاقه داری تریزائی ، جدیداً احداث و تمديد گرديده است

امور حکومت اعلاى میمنه

اول شعبه مالییه :

الف- درم حصول مال مواشى نسبت به سال گذشته در سال جاری- ۱۰۵۷۰۷۹۸ر۴۱- افغانى تزئید بعمل آمده

ب- در فروش قیمت وثایق « « « « ۷۰۲۶ر۴۲ - « « « «

ج- در تحصیل باقیات « « « « ۸۹۱۰۲۷۶ر۷۶ - « « « «

۲- شعبه گمرک :

الف : عایدات نقدی مدیریت گمرک در ظرف ده ماهه ۱۳۲۴ با مقایسه ده ماه ۱۳۲۳ حسب ذیل است :

از اول حمل الی اخیر برج جدی ۱۳۲۳ ۳۴ر۲۳۸۲۹۹- افغانى

« « « « ۱۳۲۴ ۸۵ر۴۴۵۴۱- «

تزئیدات ده ماهه ۱۳۲۴ نسبت به ۱۳۲۳ ۲۰۷۱۲ر۵۱- «

ب : عایدات واحصائیة پوست قره کلی : پوست قره کلی که درین پنج سال آتی از گمرک میمنه به کابل ارسال شده قرار ذیل است :

- در سال ۱۳۲۰ (۲۶۲۰۰۱) جلد - در سال ۱۳۲۱ (۳۱۵۷۸۷) جلد - در ۱۳۲۲ (۳۹۲۳۵۰)

جلد در ۱۳۲۳ (۳۷۴۸۵۲) « - « ۱۳۲۴ (۴۰۷۳۴۳) جلد الی اخیر جدی .

پوست بغنه خالص عربی که به کابل فرستاده شده :

در سال ۱۳۲۳ (۲۴۴۹۳) جلد - در سال ۱۳۲۴ (۲۹۳۱۰) جلد

گمرک اندخوی : در سال ۱۳۲۴ با مقایسه آن به سال ۱۳۲۳ و افزودی که در چند ماه اخیر

بعمل آمده قرار ذیل است :

عایدات برج اسد سال ۱۳۲۳- ۳۲۷۳۷ر۷۶ - افغانى در اسد ۱۳۲۴ - ۳۹۸۷۸ر۷۲ - افغانى

« « سنبله « « ۱۱۶۹ر۰۰ - « « سنبله « « ۲۴۷۸۲ر۶۵ - «

« « میزان « « ۳۵۷۸ر۷۵ - « « میزان « « ۴۰۷۲۵ر۶۹ - «

« « عقر ب « « ۶۰۴۸ر۸۰ - « « عقر ب « « ۱۳۳۷۹ر۱۱ - «

« « قوس « « ۲۷۲۱ر۹۰ - « « قوس « « ۲۵۳۱۷ر۴ - «

« « جدی « « ۷۱۸ر۰۰ - « « جدی « « ۴۰۰۰۰ر۰۰ - «

۳- بلديه :

- ۱- زمينه برای تعمیرات عصری و اساسی شهر جدید الی وصول نقشه عمرمی آماده شده، چنانچه شرکتی بنام « ودانیو شرکت » تاسیس گردیده که وظیفه آن تهیه مصالح تعمیراتی است.
- ۲- یک حصه پلها و پلچک های داخله شهر و بازار تعمیر شده است.
- ۳- راهها و جاده های داخل شهر ریگ و جفله اندازی گردیده.
- ۴- تنویر بازارها و جاده های عمومی که قبلاً ذریعه چراغهای نفتی بود، به برق تبدیل گردیده.
- ۵- ماموریت بلدیة اندخوی : پیشنهاد یک شهر جدید عصری را نموده ، و حسب پیش نهاد مذکور از مقام ذی صلاحیت منظور گردیده و نقشه شهر نیز توصل ورزیده و از ابتدای سال ۱۳۲۵ به تعمیر آن اقدام خواهد شد.

۳- معارف :

- ۱- اصلاحات کتب اداری مکاتب و ترتیب دفاتر سوانح برای هیئت تدریسی و شاگردان.
- ۲- ترویج کنفرانسهای علمی و درامه های عملی.
- ۳- تکمیل سامان تدریسی و واریسی به توزیع و تقسیم آنها.
- ۴- معاینه و تفتیش عموم مکاتب.
- ۵- جریان سپورتهای مختلفه در مکاتب.
- ۶- قوماندانی امنیه :

- ۱- در مجلس میهنه علاوه بردستگاههای سابق در سال جاری چند دستگاه جدید نصب گردیده ، که درین دستگاه ها هر نوع آنچه های چینی اعلی و غیره بافته می شود، و پسندنامه گردیده .
- ۲- در شعبه صنعتی مجلس بوتهای اعلی و سایریری ، چپلی و موزه های خوب و چاروق ، ساخته میشود و بشعبه نساجی کشمیره های پیراهنی و غیره بافته شده ، و بشعبه سطرنجی بافی سطرنجی های خوب و گلیم های اعلی بافته می شود ، و نسبت به سالهای گذشته به شعبات صنعتی مذکور ترقیات زیادی محسوس میگردد .

امور حکومت اعلای فراه

الف شق مالیه :

- ۱ - تعداد مساحت صحیح املاک تحت اجرا گرفته شده .
- ۲ - تزییدات مالیاتی، در مالیات فیصد (۱) افغانی و ۲۲ پول در مالیات اصنافی فیصد (۲) افغانی
- ۶ و پول - در فروش عرایض فیصد (۱) افغانی - در فروش صکوکات فیصد (۱) افغانی و ۷ پول
- در واردات عمومی فیصد (۱۰۲) افغانی و ۶۶ و نیم پول تزیید بعمل آمده .

ب - بلديه :

- ۱ - بلديه حكومت اعلاى فراه يك سلسله اپارتمانها متصل سرڪ زير تعمير گرفته كه چنڊى از اپارتمانهاى مذكور تكميل گرديده .
- ۲ - به تعمير يك مسجد جامع شروع و دوازده باب دكان در جاده مسجد مذكور تحت تعمير گرفته شده .

د - گمرڪ :

در عايدات گمركى ۱۳۲۴ نظريه ۱۳۲۳ - ۷۹۵۷۰۱ - افغانى تزئيد بعمل آمده است .

ج - مخابرات :

از حدود دلارام الی مرکز علاقه داری گلستان که (۱۶) گروه مسافه دارد یسکهزارو دوصد یابیه تیلیفون نصب و تمديد گردیده که مخابره هم در آن بعمل می آید .

امور حکومت اعلاى بدخشان

شق بلديه :

امور بلدی که مستقیماً در تحت او امر حکومت اعلى اجرا و اداره می شود ، و در سال جاری اجرا آتی که در آن بعمل آمده قرار ذیل است :

- ۱ - جوی قریه بشی یقتل که از فیض آباد دو گروه فاصله دارد ، و از سالهای زیادی با یطرف خراب گردیده بود ، درین اواخر جوی مذکور مجدداً آباد و آب آن جاری گردیده است .
- ۲ - يك تعداد نهالهای مشمر و غیر مشمر در جوی قریه بشی و غیره مواضع شهر فیض آباد غرس گردیده است .

۳ - در حدود مزار خواجه سبزیوش در بالای شهر فیض آباد متصل شفا خانه ملکى که يك تپه مخر و به قدیمه بوده و چند سال قبل يك تفریح گاه خوبی گردیده بود ، مگر باز در اثر کم برداختی مثل گذشته خراب و برهم شده بود ، در سال جاری با اثر توجه حکومت اعلى مجدداً آباد گردیده ، سرڪ های موتر رو و میدانهای سپورت و يك عمارت عالی و يك چبوتره در آن آباد و بنام کلوب محمودیه منسوب و يك تفریح گاه خوبی برای مامورین و اهالی گردیده است

تصویبات سال ۱۳۲۴ شورای ملی

- ۱ - موازنه بودجه عمومی واردات و مصارفات سال ۱۳۲۴ مملکتی .
- ۲ - « » معاشات و مصارفات قروض بانکی ازبابت سال ۱۳۲۴ .
- ۳ - افزودی معاشات مامورین ملکی و عسکری و افراد عسکری و مستخدمین .
- ۴ - امتیاز نامه تیل خاک .
- ۵ - راجع به بعضی تعدیلات و ترتیب و تنقیص برخی مواد اصولنامه مامورین و متقاعدین ملکیه .
- ۶ - راجع به تصحیح و تعدیل بعضی مواد اصولنامه مامورین و متقاعدین ملکیه .
- ۷ - اصول تعیین میعاد استماع مرافعه و تمیز و دعوی حقوقی و جزائی .
- ۸ - اصولنامه کارو کارگران مؤسسات صناعتی ملی .
- ۹ - ماده واحده در منع اسقاط قصدی جنین .
- ۱۰ - ضمیمه نمبر ۵ - اصولنامه مکلفیت عسکری راجع به معافیت منصفداران نیکه مدتی در اردو خدمت کرده اند ، از خدمت دوره مؤظفیت و خدمات غیر محارب در خارج اردو .
- ۱۱ - ضمیمه نمبر ۶ - اصولنامه مکلفیت عسکری راجع به معافی اشخاصیکه قبلاً شامل خدمت عسکری و ترخیص حاصل داشته اند .
- ۱۲ - ضمیمه نمبر ۳ مالیات بر عایدات .
- ۱۳ - « » اصولنامه مسافرت و اقامت اتباع خارجه در افغانستان - تعدیل اصل ۳ و ترتیب اصل ۳۲ با اصولنامه متذکره .

تصویبات سال ۱۳۲۴ مجلس اعیان

- ۱ - لایحه راجع به تعدیلات و ترتیب و تنقیص برخی مواد اصولنامه تقاعد .
- ۲ - « » تصحیح و تعدیل بعضی مواد اصولنامه استخدام و تقاعد .
- ۳ - « » ضمیمه اصولنامه مکلفیت عسکری .
- ۴ - « » راجع به تعیین میعاد استماع دعاوی .
- ۵ - « » اصولنامه کار و کار یگران مؤسسات صناعتی .
- ۶ - ماده واحده راجع به اسقاط جنین .
- ۷ - ضمیمه اصولنامه مکلفیت عسکری .
- ۸ - « » مسافرت و اقامت اتباع خارجه در افغانستان .
- ۹ - « » مالیات بر عایدات .
- ۱۰ - افزودی معاشات مامورین ملکی و عسکری و افراد عسکری و مستخدمین .

اعطای نشان

است نشا نهایکه از حضور اعلیحضرت معظم همایونی برای ذواتیکه در اثر خدمت و صداقت شان اعطاشده قرار ذیل است :

- ۱ - برای ع ، ج ، س ، ع سردار محمد داؤدخان وزیر حریبه المرعالی
- ۲ - « ع ، ج سردار محمد نعیم خان وزیر مختار افغانستان در لندن المرعالی
- ۳ - « ع ، ش سردار اسدالله خان مفتش عمومی اردو سردار اعلی
- ۴ - « ع ، ج علی محمد خان وزیر خارجه سردار اعلی
- ۵ - « ، « ، « محمد نوروز خان وزیر مالیه « «
- ۶ - « ، « ، « مرزا محمد خان « دولت « «
- ۷ - « ، « ، « عبدالاحد خان رئیس شورای ملی « «
- ۸ - « ، « ، « فضل احمد خان « مجددی « رئیس مجلس اعیان سردار عالی
- ۹ - « ، « ، « میر عطاء محمد خان وزیر عدلیه « «
- ۱۰ - « ، « ، « غلام یحیی خان وزیر پست و تلگراف « «
- ۱۱ - « ع ، ع ، ش محمد انور خان نائب سالار معاون وزارت حریبه « «
- ۱۲ - « ، « ، « محمد عمر خان رئیس ارکان حریبه عمومی « «
- ۱۳ - « ، « ، « ش عبدالغنی خان قوماندان فرقه اول قوای مرکز « «
- ۱۴ - « ج ، صلاح الدین خان رئیس مستقل مطبوعات ستور درجه اول
- ۱۵ - « ع ، ج رحیم الله خان سابق وزیر معدن « «
- ۱۶ - « ع ، ع ، ش توفیق اوگه رئیس تدریسات حریبه پوهنتون « «
- ۱۷ - « ع ، ش جودت ارمن معلم طویچی حریبه پوهنتون « « دوم
- ۱۸ - « ج بای انور تویق معلم پیاده « « « «
- ۱۹ - « ، محمد آصف خان غند مشر معاون ریاست لوازم « سوم «
- ۲۰ - « ۱۶۶۲ نفر افراد و خورد ضابطان فرقه دوم قوای مرکز نشان خدمت نقره ئی
- ۲۱ - « ۱۱۲ نفر کلاهی دوره پنجم شورای ملی نشان یادگار
- ۲۲ - « ص عبدالواحد خان معلم پهنو و جزای عسکری حریبه پوهنتون نشان درجه ۲ معارف

د افغانستان بانک

سال ۱۳۲۴ اولین سالی است که بعد از جنگ پر آشوب جهان امده و باز دنیا اداره و سیاست و مخصوصاً جهان اقتصادیات را مجدداً در آغوش امن و امان کشیده و برای عناصر اقتصادی موقع داده است تا سرازو و فعالیت پر داخته از مافات تلافی و از آینه با یک جدیت خستگی ناپذیری استیصال کنند. اگر چه در راه اعاده وضعیت عادی اقتصادیات عالم هنوز مشکلاتی موجود می باشد اما امید واثق است که عوایق موجوده اقتصادی بزودی رفع گردیده و کشور عزیز مانیز در راه نهضت اقتصادی خویش قدم های وسیع تر برداشته بتواند. موسسه د افغانستان بانک که از عناصر مهمه پولی و اقتصادی مملکت عزیز بوده نیز درین جنگ بر موانع و مشکلات زیادی مواجه شده زحمات و تضیقاتی را متحمل گردیده است چه بانک مذکور در همان وهاء تاسیس و بیکار پرداخته که جنگ عالم نیز آغاز گردیده بود. اینک با تذکر مختصری از تضیقات متذکره اجرا آت اخیره بانک موصوف را از نظر مطالعین گرام گذارش میدهم :-

در اثر ادامه جنگ طور یکه در بازار تجارتي و پولی ممالک متحارب فتوری رخ داد طبعاً اثرات آن رفته رفته به ما هم رسید و بازار تجارتي و پولی ما را متأثر ساخت چون بازار و سیاست پولی همیشه به بازار و سیاست تجارتي ربط و علاقه مستقیم داشته و تأثیرات آن با هم دیگر حتمی می باشد لهذا در اثناي جنگ همینکه بازار و سیاست تجارتي ممالک متحارب بصورت آنی و غیر منتظر تغییر کرد این تغییر بدو در بازار تجارتي و متعاقباً در بازار پولی ما تأثیرات نامالیم خویش را انداخت. یعنی وقتیکه ممالک متحارب در ورود و صد و رامتعه و اموال تجارتي در خاک خود سیاست کنترولی را پیش گرفت؟ برای امتعه و اجناس مهمه صادراتی خود قیوداتی وضع نمود این مسئله تجارت ما را که بر اساس موازنه واردات و صادرات ادامه داشت يك طرفه ساخت یعنی تجار و موسسات تجارتي ما از افغانستان صادرات کرده اما بالمقابل بیمانه لازمه واردات کرده نمیتوانست. از جانب دیگر چون این سیاست ما را قهراً بتحدید اندازه واردات از خارج و بانعکس بتوسعه بیمانه صادرات از داخل و اداشت لذتقیم اموال وارداتی در بازار های داخلی ما بصورت فوق العاده صعود کرد. و در نتیجه قیم عمومی دیگر اشیا نیز بلند رفت. اینک اتخاذ این روبه از طرف ممالک متحارب بمقابل ما چنان نتیجه بار آورد که تجار و موسسات تجارتي ما امتعه و اموال صادراتی خود را در بازار های خارجه فروخته و بالمقابل اسعار خارجه حاصل کردند و چون بذریعه اسعار مذکور بنا بر قیودات فوق الذکر مال التجاره خریدند نتوانستند لهذا اسعار حاصله بصورت نقد بدست آنها ماند بناء علیه مجبور شدند که اسعار خود را بموسسه د افغانستان بانک که وظیفه خرید و فروش اسعار خارجه و وظایف مشخصه آن شناخته میشد عرضه و در مقابل آن افغانی مطالبه نمودند.

نمودند. د افغانستان بانک هم دروهمه اول اسعار مذکور را از نقطه نظر وظیفه و مخصوصاً بفرصت
 جلوگیری از صدمه و خسارات آینده به بیکر تجارت و اقتصاد ملی بر علاوه دارائی های اسعاری
 خود خریداری نموده و در مقابل آن افغانی تادیه کرد اگرچه در این تأدیات تا اندازه ممکنه
 از احتیاط کار گرفته ام دوم اوضاع مذکوره بالاخره بموازنه پولی بانک تا اندازه اجرای
 تأثیر نموده یعنی میزان دارائیهای بانک در خارج و بانکیهای خارجه بلند رفت. طبیعی است وقتیکه
 دارائیهای اسعاری بلند رفت بالمقابل دارائیهای افغانی بانک تقلیل یافت و این تقلیل رفته رفته
 سیاست پولی و موازنه مالی بانک را قدری بحرانی جلوه می داد پس به بر بانک لازم شد تا برای
 حفظ شئون و اعتبارات خود و جلوگیری از بحران اقتصادی مملکت از انتشار بانک نوت
 که آخرین وسیله و تدبیری بوده است کار بگیرد و نیز برای اینکه انتشارات مذکوره از حدود
 احتیاجات بازار پولی مملکت بلند نرود احتیاط مزید تری را بکار برد، از جانب دیگر این
 دارائی های اسعاری بانک انواع مختلف داشته و در بانکیهای ممالک مختلفه افتاده و بواسطه جنگ
 و سیاست پیچیده جنگی تمیز و تشخیص این مسئله که آیا کدام یک از اسعار مذکور معتمد و یا کدام
 نقطه از نقاط دنیا از دست برد حوادث مصون خواهد بود و این دارائیهای مهم بکدام نقطه تمرکز
 داده شود؟ خیلی مفقود و غامض شناخته میشد از جانبی بازار سیاه بوجود آمده و نرخ اسعار بانک
 را تهدید نموده دچار صعود و نزول غیر مترقبه میگردد. طبیعتاً وقتیکه نرخ اسعار بلند میرفت
 قیمت های بازار نیز بهمان سویه بلندترفته حیات راسنگین تر میساخت. و زمانیکه نرخ اسعار بصورت
 غیر منتظر قوس نزولی خود را میبمود تماماً مؤسسات تجارتي و تجار و بانکها را معروض بنقصان
 و خساره میداشت. این نشیب و فراز ازمیشه بیشتر دافغانستان بانک را نگران ساخته بود. چه
 مسئولیت کنترل اسعار و انتظام بازار پول نیز از وظایف مشخصه او شناخته میشد. دافغانستان بانک
 برای اینکه بازار سیاه را شکستانده و نرخ اسعار را انتظام بخشد و یا بعبارة دیگر مؤسسات
 و تجار را از دستبرد خساره و نقصان و ملت را از سنگینی حیات و فاقه نماید باید اول تر قسمت بزرگ
 این خساره را بعهده خود گرفته و در این راه باتخاذ تدابیر مقتضیه بپردازد. همان است
 که بامسارعت هرچه تمام تر در صدد چاره جوئی برآمد و برهنائی متخصصین اقتصادی و معاونت
 شورای عالی خود آستین فعالیت بالا زده اولتر نرخهای آزاد اسعار را لغو و یک نرخ مستقل
 راقایم و تصمیم نمود که این نرخ را تا اندازه که ممکن باشد مستقر نگاه داشته باشد. چنانچه
 این نظریه را در میدان عمل و تطبیق گذاشت و با سختترین احوال بان تحمل نمود. درین زمان
 قسمتی از دارائیهای اسعار آن که در بانکیهای خارج بیکار افتاده بود با جرایم یا نانات معاملات
 تجاریه که جدیداً بطرف امریکا صورت گرفت رفته رفته از دیگر بانکیهای خارج و در بانکیهای

امریکا جمع گردید و اغلب بدال تبدیل شد. دافغانستان بانک برای اینکه دارائیهای مذکوره باوجود مشکلات سیاستهای کنترولی ممالک متحارب و برهمی توازن سیاست پولی و تهدیدات بازار سیاه و انسداد راهای تجارت عدم مساعدت زمینهای فعالیت بانکی، را که ویکار مانده باشد و بالافضل یک تجاری در آن وارد شده باشد درصدد آن برآمد تادالر های مذکوره را قسماً بکدامجنس باعتباری تبدیل نماید تا شاید از بحرانات متصوره محفوظ تر باشد همان است که یک قسمت از دارائیهای دالری خود را در امریکا طلاء خریداری نمود. در این موقع رفته رفته زاویه های تاریک و غیر مرئی سیاست جنگی قدری روشن شد و بمنافع ممالک متحده انکشاف نمود و معلوم شد دافغانستان بانک در این گیرودارو کشمکش سیاست بدی را تعقیب و پیروی نموده. از طرف دیگر مملکت امریکا نیز در ساحت تجارت با ما از در مسالمت و معاملات پیش آمد کرده بعضی از اموال صادراتی افغانستان را اکتیو و بالمقابل یک اندازه مال التجاره برای تجار و مؤسسات تجارتهی ماداد و با این وسیله باززمینه مساعد شد تا در حوزه معاملات بانکی نیز بتوان قدمی فراتر گذاشت. همان است که دافغانستان بانک مجدداً موقع را مقتنم یافته و یک قسمت دیگری از دارائیهای خود را طلاء و نیز یک قسمتی را توسط مؤسسه (نیشنل سٹی بانک) مقیم نیویارک اسناد قرضه از حکومت امریکا خریداری نمود.

در اثر این معاملات روی هم رفته اوضاع تجارتهی ما با امریکادر عین جنگ نسبتاً رونقی بخود گرفت. از جانبی هم حکومت همجواری ما هند نیز بیمانه کافی از اموال و اتمعه پیداوار خود در داخل قیودات لایسنس و سهمیه های بهاری و زمستانی مال التجاره داد که این دومعا مله عطش بازارهای داخلی ما را تا اندازه فرو نشاند و در بازارهای پولی ما نیز اثرات نیکی بخشید و در نتیجه اوضاع بانک قدری بهبودی حاصل کرد. تا اینکه نائره جنگ خاموش گردید. و قتیکه جنگ ایستاده شد حکومت امریکافروش اسناد فتح جنگ را اعلان کرد. باز هم دافغانستان بانک موقع را از دست نداده بوسیله وزارت مختاری افغانستان درواشنگتن یک مقدار کافی از اسناد فتح جنگ را از حکومت امریکا خریداری کرد.

کذا با (ویست منستر بانک لندن) داخل مفاهمه گردید و پس از حصول موافقه یک مقدار کلی از دارائیهای پولی خود را در بانک موصوف که از بانکهای مهم و باعتبار انگلستان میباشد در حساب امانت بامقاد داخل نمود.

بعد از این اوضاع امید بخش شده میرود و امید است آن فشارهاییکه بانک در اثنا ی جنگ از ناحیه تبدیل شدن سرمایه های افغانی خود بطلاء و اسعار خارجه متحمل شده بودند ثمره نیکی بار

بیاورد؛ چه دنیای بعد از جنگ ملل را در ساحه اقتصاد و تجارت بایک سرمایه کافی تر و وسیع تری دعوت مینماید و طبیعی است که در این ساحه آن ممالکی مستعد تر خواهند بود که از اسعار و اجناس قابل تبادل با اسعار خارجه ذخیره مکفی داشته باشند و سرمایه های مذکور را برای توریذات مایحتاج مملکت بخرج بیرند. یقین است وقتیکه متدرجا اوضاع اقتصادی عالم رو با نیکشاف رفته و ممالک خارجه قوانین کترولی و قیودات موضوعه جنگ را از مقابل اخراجات خود بردارند ذخا نرطلا و اسعار خارجه دافغانستان بانک نیز قابل تبادل با اجناس و مال التجاره گردد و برای انجام پلانهای بزرگ اقتصاد و تجارت مملکت عزیز در یک موقع خوب بدر بخورد و مملکت افغانستان هم مانند بعضی از ممالک بیطرف دیگر که بیانس تجارت آنها بمنفعت شان بوده و مثل مادر ایام جنگ طلا و اسعار خارجه ذخیره کرده و امروز بایک وضعیت مستحکم و مضبوطی از تحت فشارهای اقتصادی جنگ خارج میشوند؛ در ساحه اقتصاد و تجارت مظهر حرکت و پیشرفت بشود.

ریاست دافغانستان بانک علاوه تا بجهت اینکه دارا ثبتهای افغانی بانک یک اندازه بلند تر برود (۲۵ فیصد) از اسپاه عمومی دافغانستان بانک را که تا آن وقت بفروش نرسانیده بود برای فروش عرضه نمود. شعبات و نمایندگی های بانک را در داخل و خارج بیکار انداخته و توسعه معاملات و تشکیلات آنها کوشید تا شعبات مذکوره بدریغه عملیات بانکی از قبیل نگهداشتن حسابات جاری و امانت و قبول تبدلات پولی و غیره بافرائش دا را ثبتهای بانک بتوانند کمکی بنمایند. بنابر آن منظور اولاً نمایندگی های قندهار و هرات را سر و صورتی داده و سپس نمایندگی های مزار شریف - آفچه و اند خوی را جدیداً افتتاح نمود. چنانچه نمایندگی های مذکوره در این او اخر هر گونه معاملات بانکی و امور خزانه داری + حکومت را بدست اجراء گرفته است. بر علاوه دافغانستان بانک در نظر دارد تا شعبات خود را در داخل بیشتر توسعه داده و در آینده قریبی بنقاط لازمه داخلی از قبیل جنوبی - مشرقی قطغن و غیره نیز نمایندگی های خود را تا سیس و هکدا بمناطق مهمه اروپا و هند و غیره شعبات خود را بفرستد.

از جانب دیگر در اثر ختم جنگ و تأمین صلح و امنیت طرق تجارت و سیر و سفر باز گردیده و برای فروش اسعار خارجه بانک موقع دیگری دست داد. روی هم رفته وضعیت پولی بانک که از سال ۱۳۲۳ بعد رخ به بهبودی میرفت در سال ۱۳۲۴ بهتر شد و فی الجمله بازار خرید و فروش اسعار سرو صورتی بخود گرفت که اینک برای توضیح نمونه از احصایه خرید و فروش

د کابل کالنی

اسعار خارجه مرکزى دافغانستان بانک را در ششماه اول سال ۱۳۲۳ و ششماه اول ۱۳۲۴ در ذیل قید میکنیم :

اسعار	در شش ماه اول سال ۱۳۲۳		در شش ماه اول ۱۳۲۴	
	خرید	فروش	خرید	فروش
کلدار	۱۳۱۲۴۷۵۴-۱۱-۲	۲۴۲۸۰۳۰۶-۱۲-۱	۲۲۳۰۱۲۵۹-۱۱-۷	۱۷۳۲۲۳۲۰-۰۵-۳
یونید	۳۵۹۷۶-۱۱-۸	۲۹۰۷۶-۶-۲	۳۱۳۳۴-۱۵-۷	۵۳۲۴۷-۱۴-۵
دالر	۹۸۹۸۴۳-۳۳	۶۷۱۸۳۹۸-۰۲	۱۱۹۷۷۹۵۱-۴۸	۳۷۸۶۰۴۰-۵۹
فرانک				
سویسی	۵۶۵۳۸۱-۰۶	۴۱۵۱۶۱-۲۷	۲۵۷۱۱۲-۵۱	۱۹۶۰۵۱-۱۲

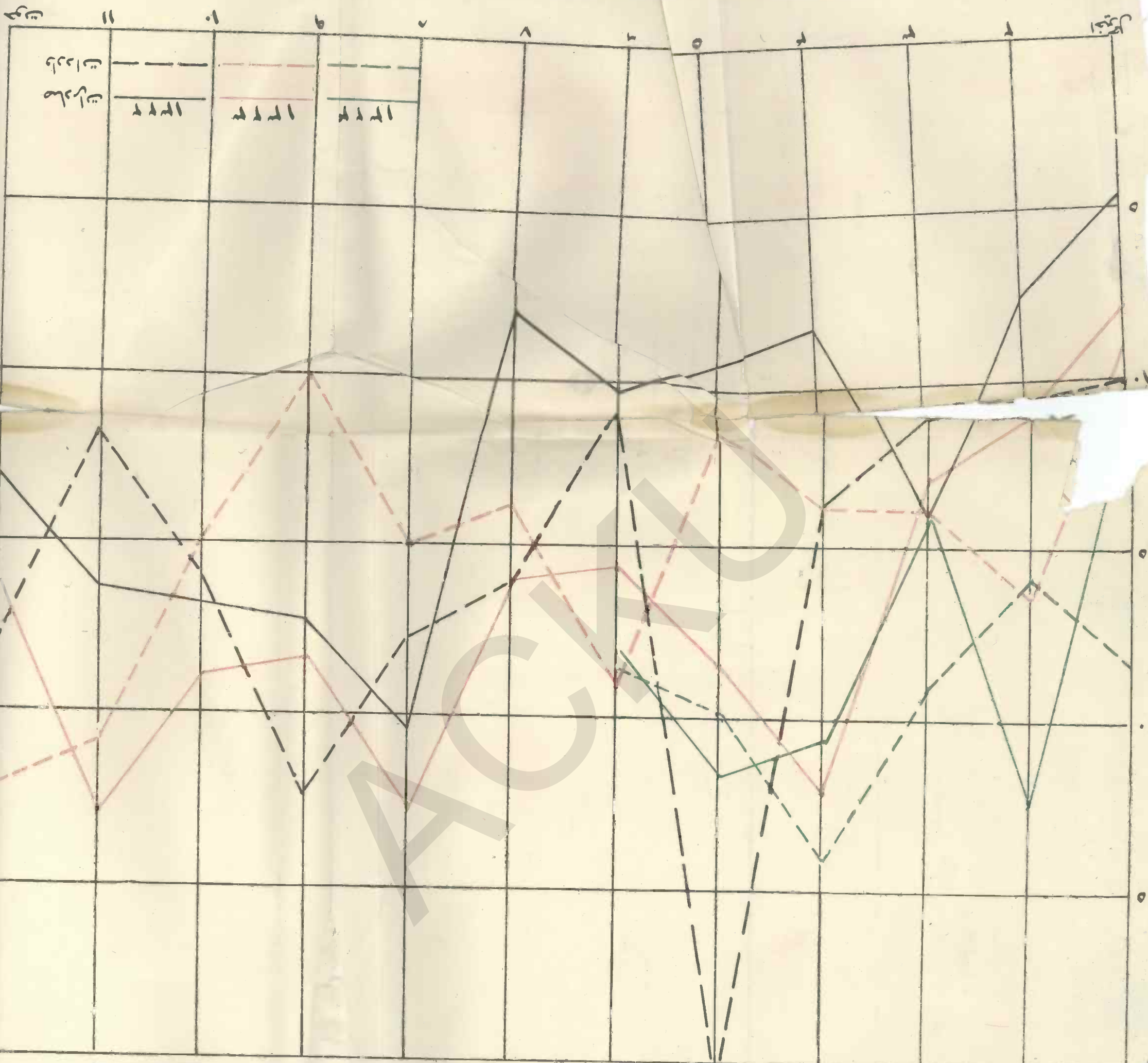
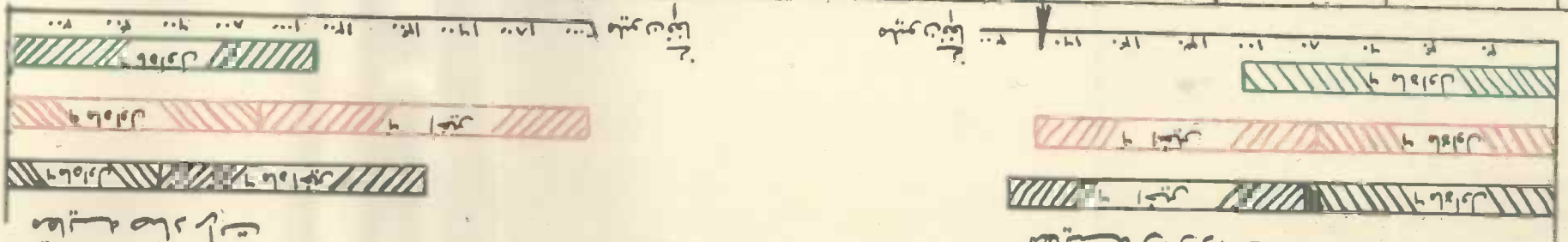
طوری که دافغانستان بانک در انتظام بازار پول و خرید و فروش اسعار خارجه مسؤلیتی داشته و متحمل زحمات گردیده است هکذا در ساحت کنترول اسعار خارجه نیز بنا بر مکلفیتی که دارد مظهر کوشش و فعالیت مزیدی گردیده است که در این مختصر تنها باندراج احصائی واردات و صادرات تجارتي (شعبه نظارت اشعار) نظارت اسعار دافغانستان بانک کابل را که اسعار مذکور با افغانی تسعیر گردیده است باو گراف مربوطه آن اکتفاء میکنیم :

سیر و احوال و صدمات و بیماریات نظامی در استان فارس

در سال ۱۳۲۴ و ۱۳۲۵ و ۱۳۲۶ و ۱۳۲۷

مقایسه صادرات

مقایسه واردات

صادرات
واردات

۱۳۲۴
۱۳۲۵
۱۳۲۶

حوت

میلیون تن

۱۰

۲۰

۳۰

۴۰

۵۰

ملاک و حسابهای دافغانستان بانک در اواخر معیار به اروپا چنانچه در بالا ذکر کرده است برای مطابقت کرام واضح بر معلوم شود بانک بیلانس عمومی سال ۱۳۲۴ بانک موصوف درین خارج و در اخیر این حسابهای چندان از معاملات تاریخی سال ۱۳۲۴ بانک مذکور که در مقابل امضا و معاملات سال تمام ۱۳۲۳ نشان داده شده است قید میگردد.

بیلانس سال ۱۳۲۳ دافغانستان بانک

دهمی

دارائی:

۱- پول های موجود	۷۶۳۲۵۱۰۸ ر ۴۷ افغانی
۲- طلا در کابل	۶۲۲۲۴۳۰۴ ر ۷۰
۳- مسکوکات	۱۳۵۹۰۴۰ ر ۵۲
۴- طلا در خارج	۴۱۱۴۲۹۰ ر
۵- پول های سوئیتی	۵۰۳۸۹۰۷ ر
۶- بانک های خارجی	۲۰۳۲۲۸۷۷۲ ر افغانی
۷- بانک امریکا	۲۲۸۸۱۱۸۲۴ ر افغانی
۸- بانک های اروپا	۱۸۷۵۱۹۹۷ ر افغانی
۹- بانک های آسیا	۲۵۳۴۱۲۴۲ ر افغانی
۱۰- بانک های هند	۳۳۸۲۴۴۵۹ ر افغانی
۱۱- بانک های چین	۳۴۱۳۲۹۱۱۶ ر افغانی
۱۲- بانک های روسیه	۳۳۹۱۱۶۶ ر افغانی
۱۳- بانک های ایران	۳۳۶۷۷ ر افغانی
۱۴- بانک های هندوستان	۲۳۶۷۷ ر افغانی
۱۵- بانک های پاکستان	۲۳۶۷۷ ر افغانی
۱۶- بانک های هندوستان	۲۳۶۷۷ ر افغانی
۱۷- بانک های هندوستان	۲۳۶۷۷ ر افغانی
۱۸- بانک های هندوستان	۲۳۶۷۷ ر افغانی
۱۹- بانک های هندوستان	۲۳۶۷۷ ر افغانی
۲۰- بانک های هندوستان	۲۳۶۷۷ ر افغانی

۱- اوسرهای پرداخته شده	۱۷۵۰۰۰۰ ر افغانی
۲- کربدیتورهای خود	۸۶۳۰۴۴۵۸ ر ۸۹
۳- اوسرهای پرداخته شده	۷۶۱۱۲۸۸۰ ر ۹۲
۴- اوسرهای پرداخته شده	۱۸۰۰۰ ر
۵- اوسرهای پرداخته شده	۲۰۹۹۹۹۱۱۱ ر
۶- اوسرهای پرداخته شده	۳۲۹۶۱۹۸۰ ر
۷- اوسرهای پرداخته شده	۵۲۷۷۹۶۵ ر ۲
۸- اوسرهای پرداخته شده	۴۳۳۰۶۴ ر ۳
۹- اوسرهای پرداخته شده	۱۰۰۰۰ ر
۱۰- اوسرهای پرداخته شده	۷۸۲۱۸۷۱ ر ۹۷

۱- پیوسته بایرین بانک	۲۲۲۹۶۲۷ ر ۶۹ افغانی
۲- دوازه دولتی قرضه بانک	۴۹۳۱۲۸۰ ر ۶۸
۳- اوسرهای پرداخته شده	۸۲۶۰۵۰ ر ۱
۴- اوسرهای پرداخته شده	۲۶۲۸۹۸۳ ر ۷۱
۵- اوسرهای پرداخته شده	۲۶۹۸۹۱۷ ر ۳
۶- اوسرهای پرداخته شده	۱۳۳۱۶۰۸ ر ۲۴
۷- اوسرهای پرداخته شده	۱۳۳۹۲۹۴۳ ر ۸۲ افغانی
۸- اوسرهای پرداخته شده	۱۷۴۸۰۰۱ ر ۵۱ افغانی
۹- اوسرهای پرداخته شده	۱۰۱۳۰۹۸ ر ۳۰
۱۰- اوسرهای پرداخته شده	۲۲۰۹۰۲۲ ر ۸۲
۱۱- اوسرهای پرداخته شده	۲۱۲۰۲۹۲۲ ر ۶۵ افغانی
۱۲- اوسرهای پرداخته شده	۲۴۴۰۰ ر افغانی
۱۳- اوسرهای پرداخته شده	۷۶۶۰۰ ر افغانی
۱۴- اوسرهای پرداخته شده	۳۶۱۱۰ ر افغانی

۱- شرکت نساجی بلخری	۱۶۹۲۶۱۰ ر افغانی
۲- برق	۸۷۰۰۰۰۰ ر
۳- آب	۳۳۷۳۷۵ ر
جمع کل دارائی ما	۲۶۰۳۳۴۷۵ ر افغانی
۱- عمارت بانک	۸۱۷۶۱۶ ر ۶۱ افغانی
۲- اثاثیه	۸۳۰۲۲۶۳ ر ۴۷ افغانی
جمع کل دارائی ما	۸۳۰۲۲۶۳ ر ۴۷ افغانی

احصائیه حساب جاری دواير - وموسسات ملی - وبلدی و اشخاص .

سال ۱۳۲۳	سال ۱۳۲۴
۱ - در اخير حمل ۱۰۰۱۶۳۷۷۱۴۳ - افغانی	۱۱۹۹۰۸۶۶۹۹۹۹ - افغانی
۲ - « ثور » ۶۹۹۱۷۳۲۹۴۵ - »	۱۳۳۰۹۲۸۴۷۴۴ - »
۳ - « جوزا » ۹۴۶۹۴۰۹۵۱۷ - »	۱۸۷۳۹۱۲۰۱۴۲ - »
۴ - « سرطان » ۱۰۰۸۶۹۳۹۱۶۹ - »	۲۱۵۷۰۵۴۹۴۶۶ - »
۵ - « اسد » ۱۱۲۱۰۳۱۱۳۹۳ - »	۲۲۴۷۰۱۶۳۶۸۴ - »
۶ - « سنبله » ۱۰۴۳۴۸۰۶۴۴۱ - »	۱۹۶۴۲۴۴۱۷۰۳ - »
۷ - « میزان » ۸۵۶۲۵۲۵۹۹۱ - »	۱۸۳۱۴۳۶۳۳۲۲ - »
۸ - « عقرب » ۱۰۰۶۴۹۳۲۹۲۴ - »	۱۸۹۲۲۹۱۰۰۸۷ - »
۹ - « قوس » ۱۲۶۸۸۵۳۵۸۵۵ - »	۲۰۲۴۸۱۵۱۶۷۶ - »
۱۰ - « جدی » ۱۳۷۸۹۸۶۰۶۵۶ - »	۲۱۵۳۶۷۸۳۸۹۳ - »
۱۱ - « دلو » ۱۴۶۵۷۴۵۰۶۳۹ - »	
۱۲ - « حوت » ۱۶۲۴۱۸۷۴۷۳۸ - »	

نوت: در احصائیه فوق حساب جاری اسعاری مشتریان نیز داخل است که اسعار آن برخ روز

قیمت شده و نقود فوق در اخير هر ماه تنها باقیهای کريدت است .

احصائیه موجودی های ماه اسعار خارجه و افغانی در بانکها و نمایندگیهای داخله و خزانه

مرکزی و بانکها و نمایندگیهای خارجه

در ختم ماه دهم سال ۱۳۲۴

در ختم ماه دوازدهم سال ۱۳۲۳

۳۸۶۳۲۲۵۷۳۹۵ - افغانی

۳۷۴۵۳۷۱۹۷۸۱ - افغانی

احصائیه طلا و نقره ذخیره پشتوانه به نوت های منتشره .

در ختم ماه دهم سال ۱۳۲۴

در ختم ماه دوازدهم سال ۱۳۲۳

۵۵۹۷۶۷۱۳۱۲۴ - افغانی

۳۴۳۰۱۱۲۹۴۰۱ - افغانی

د کابل کالنی

احصائیه امانت های مفادی و بی مفاد .

سال ۱۳۲۳

- ۱ - در اخیر حمل ۲۸۶۲۴۷۲۶۲۸ - افغانی
- ۲ - « ثور ۳۳۵۵۸۹۱۸۸۳ - »
- ۳ - « جوزا ۳۳۵۵۰۷۹۴۸۴ - »
- ۴ - « سرطان ۳۳۹۵۴۳۶۳۳ - »
- ۵ - « اسد ۳۵۰۳۲۴۱۶۱۰ - »
- ۶ - « سنبله ۳۵۲۶۵۳۲۳۴۷ - »
- ۷ - « میزان ۳۵۲۸۵۸۸۰۶۱ - »
- ۸ - « عقرب ۳۷۱۹۶۸۷۰۶۲ - »
- ۹ - « قوس ۴۱۰۳۳۷۰۳۴۴ - »
- ۱۰ - « جدی ۴۰۶۵۲۶۳۵۶ - »
- ۱۱ - « دلو ۴۰۹۰۸۳۵۹۴۳ - »
- ۱۲ - « حوت ۴۷۳۳۶۸۷۳۰۷ - »

تبصره : اعداد فوق باقیهای کزیدیت اند .

سال ۱۳۲۴

- افغانی - ۹۸۴۴۱۹۸۱۴۶
- » - ۸۸۸۶۵۸۲۷۷۵
- » - ۴۹۳۴۵۰۴۸۹۷۸
- » - ۴۸۲۴۶۳۴۰۲
- » - ۴۸۲۶۲۲۳۸۱۶۸
- » - ۴۵۶۵۳۴۲۳۱۶
- » - ۵۷۴۸۵۰۴۳۶۰
- » - ۵۰۱۴۷۲۹۱۷۵
- » - ۵۱۶۶۷۶۳۷۱۹
- » - ۵۱۵۸۱۱۳۹۲۴

احصائیه قروض د افغانستان بانک بدوایر و موسسات صنعتی و تجارتي و سهامی .

سال ۱۳۲۳

- ۱ - در اخیر حمل ۱۸۸۰۶۵۳۷۶۸۱ - افغانی
- ۲ - « ثور ۱۷۵۷۷۶۲۸۰۵۶ - »
- ۳ - « جوزا ۱۷۷۷۳۲۶۴۶۸۱ - »
- ۴ - « سرطان ۱۷۶۱۱۳۹۸۳۷۷ - »
- ۵ - « اسد ۱۷۷۲۴۴۷۲۹۴۴ - »
- ۶ - « سنبله ۱۷۱۹۹۰۴۰۶۴۴ - »
- ۷ - « میزان ۱۶۵۲۲۵۵۸۰۹۱۹ - »
- ۸ - « عقرب ۱۶۵۴۱۷۵۳۳۶۴ - »
- ۹ - « قوس ۱۶۵۶۰۷۷۲۰۶۴ - »
- ۱۰ - « جدی ۱۵۵۸۵۹۷۳۴۷۹ - »
- ۱۱ - « دلو ۱۵۹۲۹۱۶۹۰۶۱ - »
- ۱۲ - « حوت ۱۵۵۱۸۴۴۶۴۴۸ - »

تبصره : - احصائیه فوق باقی دبت است .

سال ۱۳۲۴

- افغانی - ۱۶۲۰۴۴۱۵۷۹۹۷
- » - ۱۴۴۰۹۵۹۷۹۴۳
- » - ۱۴۰۸۱۲۴۵۸۱۴۱
- » - ۱۴۴۵۶۹۰۴۱۸۳
- » - ۱۳۹۸۹۷۵۳۵۷۹
- » - ۱۲۹۷۸۵۰۶۶۱۲
- » - ۱۳۰۴۴۲۳۲۶۹۴
- » - ۱۱۶۳۲۸۰۲۸۳۴
- » - ۱۱۸۶۱۸۴۳۷۵۶
- » - ۱۲۰۹۹۴۰۴۶۳۸

بانک ملی

در نتیجه خاتمه جنگ سال ۱۳۲۴ جنبش در کلیه ارکان اقتصادی مملکت وارد گردیده که انعکاس آن بصورت بارزی در امورات بانکی و تجارتي و صنعتی بانک ملی محسوس و هریک از شعبات مذکور به سیر صعودی آغاز نمودند که خلاصه آن در ذیل شرح داده میشود :

الف - وضعیت حسابات جاری و امانت :

سال ۱۳۲۴ تعداد حسابات جاری ۲۵ فیصد و حسابات امانت ۱۷ فیصد و حسابات صندوق پس انداز ۳۰ فیصد نسبت بسال ۱۳۲۳ ترقی نموده و تناسب داد و گرفت بولی حسابات مذکور و معاملات تبادلوی از فیصدی مذکور هم بیشتر بوده .
در مورد ترقی تعداد حسابات اولایایان جنگ که باب معاملات و تجارت خارجی سهل تر گردیده اهمیت خاصی داشته و تا نیا آشنائی مشتریان با معاملات بانک عامل مهم دانسته میشود . بطوریکه امروز اکثر معاملات انتقالی و تبادلوی را بر معاملات نقدی ترجیح داده و داد و ستد بولی را توسط چک و حواله بانک اجراء میدارند .

ب - وضعیت کربدیت بانک ملی :

(۱) متعلق به فینانس صادرات : بانک ملی که منظور بزرگ آن خدمت صادرات و واردات مملکت است پیوسته در صدد آن بوده تا برای نیل مقصود از مجاهدات خود نه گامسته باشد . چنانچه در هده السنه تجاری پست که احتیاج خور نسبت باخذ قرضه در مقابل پست بیشتر نشان دادند بانک ملی معیار اعطای قرضه خود را در مقابل پست اصل از فی جلد بیست و هشت افغانی به سی و شش افغانی ترقی داده و بدین صورت یک مبلغ معتنا بهی در معرض استفاده تجاری پست قرار گرفت .
(۲) متعلق به فینانس واردات : در قسمت واردات بدیهیست که با ختم جنگ تور بد اموال برای تجار وارداتی ما از ماورای بحار مخصوص از ممالک متحده امریکه بیشتر از سابق امکان پذیر گردیده . خدمتی که درین زمینه بعمل آورده ایم توسعه لیترا آف کربدیتها بیست که برای انجام خواهشات مراجعین اعتبارات مفتوح و برای اجرای ترانزیت اموال امریکائی از همد مبلغ کافیه راجعت کشتیم در بانک انگلیسی در معرض استفاده تجاری خود قرار دادیم .

(۳) نظر عمومی در معاملات قرضه و لیترا آف کربدیت : معاملات قرضه بطور عموم نسبت بسال گذشته وسعت اختیار نموده چنانچه روهمرفته در هده السنه عده درخواستهای قرضه عموماً و درخواستهای لیترا آف کربدیت خصوصاً نسبت بگذشته بیشتر شده است .

ج - وضعیت تجارت : گرچه جنگ عمومی بسال ۱۳۲۴ خاتمه یافت اما قیود و مواعینیکه در آن جنگ

در زمینه تجارت بین المللی وضع گردیده بود هنوز بکلی و بلكه به پیمانها نمکفی رفع نشده و باین علت تجارت

نوي مقرری

ع ، محمد احسان خان د معدنو
د وزارت فنی عمومی مدیر

ع ، ص محمد کریم خان د بد خشان اعلا
حاکم چه نوي مقرری شویدی

په ملی دوائرو کتبی مقرری

پناغلی قلام حسن خان «صافی» د تعاونی
د پیو رئیس

پناغلی حاجی عبدالخالق خان د قندچوړه ولو
د شرکت رئیس

دخريداری هيئت په هند کښې

د حرب دوزارت اود مرکزي قوا دخريداری هيئت په هند کښې چه دانجنيری اود شفاخانی سامان
قرار داد امضا کوی :
ناست دکښنی خوا : (۱) ص ، محمد آصف خان د مرکزي قوا د شفاخانی سرطبيب (۲) ع ، ش
غلام دستگیر خان دوهم فرقه مشر او د غا بریکی عمومی مدیر دهیئت رئیس په حیث (۳) جنرال هسکت امریکائی

ص ، یار محمد خان « نظامی » د صحافت دخانگی مدیر
او دکابل دکالنی مهتم

مملکت ماہم نتوانست که سال گذشته باوضاع عادی قبل از حرب عودت کرده خیر ارتقای خود را از سر بگیرد .

رؤس اقدامات بانک ملی را درین سال در زمینه تجارت بطور ذیل میتوان خلاصه کرد .

۱- پوست قره کل : در سال ۱۳۲۴ تمام فصل پوست سال ۱۳۲۳ و تخمین ۵۰ فیصد فصل سال ۱۳۲۴

که مجموعاً بالغ بر ۱۵۸۰۱۰۴۰ جلد میشود با امریکا صادر و چون بازار مملکت مذکور مساعد بود

قسمت زیاد آن بفروش رسید - در عین حال بعلت اختتام جنگ در بازار لندن نیز تقاضای پوست

محدوس شد - لهذا بکمک دولت متعلقه لایسنس ورود بیک تعداد پوست را با انگلستان حاصل و از فصل

سال ۱۳۲۴ حمل نمودیم - امید است در اثر این اقدام تجارت پوست که در آوان حرب

محدود با امریکا بود انکشاف یافته با خریداران اروپائی نیز روابط تجارتمندی دوباره قائم شود .

۲- پشم : اگرچه بازار بین المللی پشم مساعد و تقاضا زیاده بود اما بعلت مشکلات ترانسپورت

داخلی و خارجی نتوانستیم که بدون از پشم قند هار چیزی از پیداوار دیگرولایات بخرج

هر ضه کنیم . معذک شکر گتها مطابق هر سال سهمیه معین خود را خرید و ذخیره نموده اند -

امید است که باصلاح وضعیت ترانسپورت و نظر به تقاضا ئیکه در امریکا و اروپا محسوس است

در آینده قریب زمینه صادرات پشم به بیمانه کافی مساعد شود .

۳- پنبه : در سال ۱۳۲۴ شرکت شمالی مقدار ۵۳۴۰ تن پنبه دانه دار خرید و ۴۸۵۱ تن

پنبه صادر نموده - بازار هندوستان مساعد و تقریباً مطابق بسنوات قبل بوده علاوه

یک مقدار پنبه در داخل بفروش رسیده و مقدار مکفی در فابریکه های بافت وطن صرف شد

از تحقیقا ئیکه بعمل آمده معلوم میشود که در انگلستان و دیگر ممالک نیز تقاضای زیاد برای

پنبه موجود و جنس پنبه افغانی مرغوب است اما قلت وسائل حمل و نقل مانع اجرای معامله با

ممالک مذکور میباشد - امید است که با تخفیف این مشکلات در صادرات پنبه مانع افزایش کفی رو بدهد .

۴- تریاک : اگرچه زراعت تریاک منع گردیده اما از ذخائر گذشته در سال ۱۳۲۴

مقدار ۰۰۰۰ تن تریاک بدخشان با امریکا و فرانسه فروش گردیده .

در قسمت واردات که اخیراً بعلت قلت مال و گرانی نرخها اهمیت فوق العاده کسب نموده بانک ملی

در این سال بیش از سابق داخل اقدامات شده و یک مقدار مکفی پارچه جات نخی و پشمی

از امریکای جنوبی و انگلستان خریداری نموده امید داریم که این اقدام مادر راه تکثیر

جنس در بازار و تعدیل نرخها مفید ثابت شود علاوه بر آن آرد رهای متعدد دیگر تجارت

و شکر گتها نیز ذریعه نمایندگیهای لندن و نیویارک در معرض اجراء گذارده شده .

از هند مقدار ۱۵۰۳۳۰۰ کیلن بطرول و ۲۷۷۱۷ بوری مسوی ۴۰۱۸۹۶ سیر شکر

ذریعه شرکت قند سازی وارد گردید و شرکت انحصار موثر موفق شد که آرد رهای خود را

جهت توریب موثر های لاری و تیز رفتار با امریکا صادر نماید

دس وضعیت صناعی

اگرچه سال ۱۳۲۴ خشک خانه با فند اما سواغ و متکلاتیکه در او ان جنک وضع گردید و نور رفع شده و بنابر آن اداره صناعی بانک ملی در این سال نیز از یکطرف به ترتیب پلان و پروژه های تازه که بعد از حاتم جنک و باز شدن باب تجارت کار انداخته شود مصروف بوده و از طرف دیگر با وجود موانع و عوانقی که از رهگذر بیودن آلات فالتو و سامان ضروری به پیش روداشتمند در ترانه و نشوونمای مصنوعات فابریکه های مربوطه پرداخت که خلاصه آن در ذیل شرح داده میشود

فابریکه نساجی پلخمری - فابریکه ساجی جبل السراج - فابریکه پشمینه بافی فند هار - فابریکه پشمینه بافی کابل (سهامی اقتصاد) با وجود عدم تکمیل و بیودن پروژه جات فالتو در ریائی و تکثیر تولیدات کوشیده و نسبت پرور های اولیکه کار کمان آن تازه کار بودند موفقیت حاصل نموده اند مثلا در فابریکه نساجی پلخمری که قبلا فی هر در مدت ۸ ساعت بیش از ۹ متر پارچه تولید نمیتوانستند امروز در اثر تربیه کار بگران مذکور در طرف مدت مزبور فی نفر از ۳ الی ۲ متر پارچه تولید مینمایند که این زیادت معیار و لیدات فابریکه های مذکور در رفع احتیاج عمده مصرف کنندگان اهمیت خاص دارد

فابریکه نساجی پلخمری و فابریکه ساجی جبل السراج که بواسطه افراد داخلی انتظام و اداره میشود نیز در این مدت از تولیدات روز افزون صحن های پردوام خود ها کمک شایانی با هموطنان عزیز معمول داشته و بر علاوه بر آن بافتن پارچه حات تولیدی مدیریت عمومی مجلس و بافندگان آنفرای نج تهیه و قیمت مناسب در دسترس شان گذارده که این اقدام

فابریکه های مذکور از نقطه تکثیر تولیدات وطن عزیز اهمیت بسزائی دارد

(۲) فابریکه پشمینه بافی فند هار که بوسیله افراد داخلی انتظام می یابد بیمانۀ صادرات خود را با اندازه بلند برده که علاوه بر تولیدی خویش با اندازه هفت هزار سیر تار با پشمینه بافی اقتصاد کابل فرار داد نموده و بر علاوه با رقابت آزاد پشم های زیبا و خوش رنگ خود را برای برای بافت البسه پشمی که فلا از خارج وارد میشد بازار عرضه نمود که هنوز مذکور از نقطه ارزش و ارزانی قیمت جای عونهای خارجی را گرفته

(۳) فابریکه سهامی اقتصاد که با چند دستگاه فابریکات کهنه و چند دستگاه فابریکات نامکمل جدید که اصلا برای نقاط دیگر در نظر بوده داخل صحنه کار گردیده و با وصف گرانی قیمت پشم و بیودن آلات و پروژه جات فالتو معیار تولیدات و قیمت رجه جات خود را بلند برده چنانچه غرقه نایشگاه سال ۲۴ دکان فروش تولیدات فابریکه مذکور این ادعا را ثابت ساخته است

(۴) برای سوخت فابریکه فند پلان که قبلا درصد ۸۰ تن ذغال بمصرف میرسد در هدهه البسه به پنج تن تنزیل یافته که تفاوت قیمت آن مبلغ پنج لک اقتصاد و علاوه بر آن احداث سرك جدیدی از معدن ذغال سرك کالی فابریکه فند پلان تحت اجزا فرار یافته است تکمیل آن در تقلیل کراهه ذغال و بالنتجه مقادیر کم فند سازی اهمیت قابل ذکری دارد

دېڭشېر رخه

دېڭاغلی « برینا » رسم

کنیشکا

شیاغلی احمد علی خان «کپزاد»

در میان سکه های قدیمه که یکی دونای آن از نظر اکثر مردم دیار ما گذشته یکنو ع سکه های بزرگ و کلفت مسی موجود است که عموماً بواسطه بزرگی و کلفتی یا مرور

روزگار و مصائب زمانه مقاومت کرده است البته عدّه را زنگ گرفته ، عدّه بیشتری از یک طرف و یک پهلوی خورده و ساویده شده و عدّه دیگر انطور لشم شده که چیزی روی آن معلوم نمیشود معذالک شکل و قیافه و وزن و اندازه این سکه ها طوری است که کسانیکه جزئی تماس به مسکوکات قدیمه دارند آنها را به نگاه اول جزء یک خانواده قرار میدهند که عبارت از خاندان «کوشانی» است .

این سکه ها در افغانستان و هند خیلی زیاد بوده و هست خارج از نقاط تاریخی و خرابه های شهرهای باستانی و بدون

اجرای حفاریات عدّه زیاد آن در دست مردم است که در آن جمله طبیعی سهم مسکوکات کنیشکا خیلی زیاد است .

بیشتر گفتیم که این مسکوکات مربوط به خاندان «کوشانی» است بناءً علیه کنیشتکا هم از همین خاندان است. اگر پرسیده شود که کوشانی‌ها که بودند؟ فوراً یکی از این سکه‌ها را گرفته و مقابل سوال کزنده می‌گذاریم. در یکطرف این مسکوکات روی هم‌رفته اشخاصی معلوم می‌شوند به قیافه آریائی سیتی بدوی که مقتضیات و فضای آسیای مرکزی و البته اراضی سرد مناطق نیمه علف زار و نیمه کوهستانی چین و سنکیانگ آنها را قیافه خشنی داده است این مردمان در مراتب اولی حیات خویش اول از همه در ماخذ چینی به اسم «یوتچی» یا «یوچی» یاد شده اند. «ستر» «کتو» یکی از علمای نور ویزی می‌گوید که چینی‌ها (یوچی‌ها) را در نیمه دوم قرن سوم ق. م یعنی دو هزار و دو صد سال پیش از امروز می‌شناختند. این یوچی‌ها هم بذات خود شاخهٔ یک کلمهٔ بزرگ‌تری بودند که در زمرهٔ کنه‌های بشری بنام اقوام «سیتی» یاد میشوند و بعضی شاخه‌های دیگر آن «مساجت»‌ها و اسکائی‌های وغیره می‌باشند که هر کدام در تاریخ عمومی آسیا و تاریخ خصوصی افغانستان کم و بیش دخالت و سهمی دارند.

یوچی‌ها بحیث شاخهٔ سیتی اقوام هند و اروپائی بیشتر از همه بطرف شرق رفته و مدتی دروادی‌های «کوچه» و «قره‌چار» و «توئن‌هوانگ» و «کانسو» اقامت و باز در بوستان تماس قریب داشتند. ایشان با قوم زرد پوستی موسوم به هیوانگ نومخالفت‌های زیاد داشته و در طول و عرض آسیای مرکزی زدو خورد و جنگ‌های زیادی میان آنها واقع شد تا اینکه در مقابل دشمن فوی و مقتدر ضعیف شده و به تغییر محل بطرف خاک‌های غرب آسیا مجبور شدند. اول به حوزه رود «ایللی» و «نارم» رسیدند و باز در اثر واقعات و حدوث اتفاقات دیگر بیشتر بطرف غرب تغییر محل داده به منطقهٔ بین سر دریا و آمودریا فرود آمدند، جای اسکائی‌ها را اشغال کردند و آنها را بطرف غرب یعنی بطرف دریاچهٔ خزر و بطرف جنوب یعنی بطرف رودخانهٔ آمو و خاک‌های جنوبی آن راندند.

این یوچی‌ها در سال ۱۳۸ ق م هنوز در فرغانه و مناطق ماوراءالنهر امرار حیات داشتند. در این وقت‌ها در جنوب سواحل آمو یعنی در خاک‌های باختر مردمان متمدن و تجارت پیشه‌گی بنام «تاهیا» می‌زیست. یوچی‌ها با «تاهیا» راه مراودات دوستانه و تعلقات تجارتی و خویشاوندی را باز کرده و چون دولت یونان و باختری آریانا بیشتر متوجه کشور کشائی درهند بود و شیرازهٔ آن در اثر ورود اسکائی‌ها خویشاوندان پیش قدم یوچی‌ها متزلزل شده بود یوچی‌ها به باختر ریخته و به این ترتیب در شمال هندو کش وارد شدند با این شرح مختصر اگر سوال کنندهٔ محترم به سکه‌های که عرض کردم عطف توجه کند و نگا دقیق تری به آنها اندازد از روی قیافهٔ که روی مسکوکات بضرر رسیده خواهد دید که کوشانی تیب بدنی مخصوص داشتند که عبارت از سر بلند نوک تیز دماغ بزرگ

الاشه های عربی بود. این قوم که نزد چینی ها بنام یوچی معروف بودند، در بعضی ماخذ هندی بنام یکی از شاخه های دیگر کلمه سیتی بنام (تخار) هم شهرت یافته اند ولی چون بعد از عبور آمودریا بزرگترین قبیله آنها به اسم «کوی شوانگک» قبایل فرعی و جزء رادور خود جمع کرده و به این اسم اخیر الذکر اولین ساهلنت تاریخی آنها را در سرزمین باختر تشکیل کرده است ازین بعد در تاریخ افغانستان ایشان را بنام (کوشان) یاد کرده اند و ما هم یاد می کنیم .

کوشانی ها از نقطه نظر عرق ، زبان ، سیاست ، آئین ادبیات ، داستان ، اداره ، کشور گیری ، تجارت نقش عمیق در تاریخ قدیم افغانستان مانده اند که شرح هر کدام آن مقاله ، مبحث ، فصل و کتابی بیکار دارد که درین مختصر ننگیند و جای آن نیست زیرا عنوان این مقاله تنها «کنیشکا» مقتدرترین پادشاه و امپراتور آنها است .

معمولا کوشانی های بزرگ را به دو خاندان سلطنتی تقسیم میکنند یکی خاندان «کد فیوس» که از حوالی ۴۰ مسیحی تا حوالی ۱۱۰ مسیحی تقریباً ۷۰ سال سلطنت آنها دوام کرده است و دیگر خاندان «کنیشکا» که بعد از وقفه تقریباً ده ساله از حوالی ۱۲۰ مسیحی تا نزدیکی های ۲۶۰ مسیحی سلطنت ایشان طول کشیده است .

کنیشکا مؤسس همین خاندان دوم کوشانی یک تن از پادشاهان خیلی معروف افغانستان قدیم است و شاید بزرگترین پادشاه دورهای پیش از اسلام مملکت باشد . مسکوکات ، کتیبه ها ، داستان ها ، ماخذ تحریری ، از او حرف میزنند . بیشتر از همه قصه و داستان اطراف شخصیت او را فرا گرفته و این بزرگترین نشان بزرگی این پادشاه مقتدر است که اداره ، نام و شهرتش را از چوکات سرحدات آریانا بیرون کرده و در هندوتبت و ترکستان چین و چین برای چندین قرن منتشر ساخته است . داستان های بودائی کنیشکای کوشانی را بیشتر به پادشاه معروف موریا «آشوکا» نزدیک و مقابل ساخته و چون آشوکا از او پیشتر می زیست و در اجراءات و کارروائی و مخصوصاً امور مذهبی و عمرانی هر دو بیکر رنگ و قابل مقایسه میباشند اکثر داستان های یکی را بدیگری منسوب کرده اند و این امر در فلک و رود داستان بر عظمت و وقامت کنیشکا افزوده است . کنیشکادر کتیبه ها و مسکوکات به اسم کنیشکا ، کانیشکا ، کنشکا ، کنشکی ، شاهی کنیکه یاد شده و این اختلاف شاید بیشتر از صورت خواندن های مختلف اسم او نشئت کرده باشد در بعضی سکه ها خود را به لقب (شا او نانو شا او کنشکی کوشانو) یاد کرده که ترجمه تحت اللفظی آن «شاه شاهان کنیشکای کوشانی» میشود . از استعمال کلمه (شا) و اسم ترکیبی (شا او نانو شا او)

معلوم میشود که زبان سیتی کوشانی ها با زبان دری افغانستان نزدیکي زياد داشت و شاخه نني ازالسته ايراني بود .

روايات به کنيشکا لقب ديگري هم داده اند که عبارت از «شاه ياشهزاده گندهارا» است البته امروز هم در اورپا شهزادگان را بعضي القاب اعزازي ميدهند که بنام شهزاده آن ولايت ياد ميشوند مثلاً در انگلستان شهزاده ولز « ودر ايطاليا ليا « شهزاده پيشه مون « (ولز) و (پيشه مون) هر دو علاقه هاي دو مملکت فوق الذکر است. کنيشکا از اين جهت به لقب شاه ياشهزاده گندهارا ياد شده که « گندهارا » رانست به تمام اقطار امپراطوري خوش بيشتر دوست داشت و از نقطه نظر موقعيت جغرافيايي دل امپراطوري بود و علاوه بر همه پايتخت هاي تابستاني و زمستاني و خزان و بهار او در نقاط مختلف همين گندهارا يعني دره کابل وقوع داشت .

§ § §

کنيشکا مردی بود که بکشور کشانی شوق زياد داشت. شاهان کوشانی سلف او در راه نابود ساختن او ضاع منوچک الطوايفی اقدامات جدی نموده و به استثنای بعضی حصص جنوبی آریا نامعلول گدروزیا سائر حصص و ولايات را بدو قوه مرکزی جمع نموده بودند پیش از کنيشکا پاره اقداماتی در حواشی هند و ترکستان چین هم بعمل آمده بود ولی به ناکامی منجر شد بنام علیه لشکر کشی های کنيشکا در بعضی حصص مخصوصاً ترکستان چین جنبه انتقام گیری هم داشت بهر حال قرار نظریه «ونست سمیت» کنيشکا، کشمیر را در سال های اول سلطنت خود فتح کرد و دهکده «کانیشپور» بین رودخانه «پیهات» «وسیر بنا گار» هنوز بنام او شهرت دارد. از روی روایات معلوم میشود که پیتالی پوترا «پایتخت خاندان قدیم هندی (موریای) که عبارت از (پته) حالیه باشد در عصر کنيشکا فتح شده بود از روی کتیبه ها و مجسمه های کنيشکا که از نقاط مختلف هند پیدا شده رانی مدققین بر این است که فتوحات کنيشکا تا سواحل رود گنگا ادامه یافته بود و تقریباً نیمه شمالی هند جزو امپراطوری او ازین جهت کنيشکا در تاریخ قدیم هند سهیم و شهرت دارد و بحدت امپراطور کوشانی هندی هم تلقی شده است .

امپراطور بزرگ کوشانی در خاک سنکیا ننگ یعنی ترکستان چینی هم قشون بری کرده است و چون درین وقت کنيشکا حصص شمالی هند را فتح نموده بود احتمال زیاد دارد که قشون کشی خود را از راه دره های همالیه و پامیر بطرف خاک های کاشغور یا رکنند و ختن انجام داده باشد. آخر کنيشکا این نقاط را هم و دامنه امپراطوری خود را به حوزه رودخانه های بزرگ آسیای اکسوس (آمودریا) اندوس (سند) گنگ و تارم ایضا ط داد و نام خویش را در روايات هند و تبت و چین و مغلستان داخل نمود .

آنچه که در فتوحات سنکیا ننگ و حوزة تارم که درین وقت تحت سلطه شهزاد گان چینی بود روح انتقام جوینان پادشاه بزرگ کوشان را نشان میدهد گرفتن یرغمل از خاندان شاهی این علاقه‌ها میباشد و این کاری است که کنیشکا در مورد سایر اراضی مفتوحه خود مثلاً خاک‌های هندی نکرده. کنیشکا با فتح ترکستان چینی و گرفتن یرغمل‌های شاه‌های شکست سلف خود «ویما کد فیروز» را جبران نمود. در میان یرغمل‌های کنیشکا از شهزادگان چینی و حتی پسر امپراطور چین هم ذکر کرده و لی تا جائی که از کتاب تاریخ «شاهان‌هان» که وقایع را تا ۱۱۳ مسیحی قید نموده معلوم میشود پادشاه کاشغری یکی از بستگان قریب خود را که «شن-یان» نام داشت بقسم یرغمل به دربار امپراطور کوشانی فرستاده بود. علاوه بر او شهزادگان دیگر چینی هم در میان یرغمل‌ها بوده که از میان پسران یابستگان امرای چینی علاقه‌های ختن و یار کدو غیره انتخاب شده بودند.

کنیشکا پادشاه با این یرغمل‌ها بکمال لطف و مهر بانی رفتار میکرد در پادشاهی سلطنتی به آنها جاهای مناسب داده بود. برای اینکه از سرما و گرمای زیاد در امان باشند تابستان در نقاط زیبای کاپیسا و زمستان در گندهارا ای سغلی به آنها ارفاق داده بود. اقامتگاه یرغمل‌ها در کاپیسا معبدی بود موسوم به «شالوکیا» که یکی از مراکز مذهبی و علمی پایتخت تابستانی کوشانی شمرده میشد و تا اندازه‌ای که از روی یادداشت‌های زائو چین هیوان - تسنگ معلوم میشود این معبد در دامنه‌های شمالی «کوه پهلوان» فراز مجرای رود خانه خروشان پنجشیر وقوع داشت و راهبین و یرغمل‌ها از منظره زیبای رودخانه و اراضی سرسبز و اشجار غلو و کوه بچه‌ها و دره‌های مناضقی که امروز به ریزه کپستان معروف است حظ می‌بردند.

کنیشکا پادشاه به کاپیسا قشنگ و سرسبز و حاصل خیز علاقه مندی زیاد داشت اگرچه در روایات به صفت «شهزاده گندهارا» یاد شده ولی چون گندهارا عبارت از دره کابل است و رودخانه پنجشیر یکی از معاونین آن میباشد دره گندهارا در قسمت علیای خود به دند کاپیسا منتهی میشد. همچنان که امروز دره‌های قشنگ سمت شمالی بهترین گردشگاه‌های ایام بهاری اهالی مرکز است. ۲۰۰۰ سال قبل هم شهرت بسزا داشت.

در کنار مجرای مشترک رودخانه هائی که امروز بنام پنجشیر و شتل و خاواک و غوربند یاد میکنیم و شاید به اضافه یکی از رودخانه‌های سیلابی دیگر (پنجشیر) یعنی «پنج نهر» یا «پنج رودخانه» از آن همه به تنهایی نمایندگی کند ارگ سلطنتی کوشانی با دیوارهای بلند و ضخیم خود استوار بود. آب‌های گوناگون رودخانه‌ها در پای حصار شهر مستی میکرد

و در آیام آب خیزی اوائل بهار امواج ارغند و خشمگین آن به شدت به صخره های دیوار حصار میخورد دیوار های خرابه های بگرام که امروز به طول ۲۷۶ و عرض (۱۱) متر چون تپه ها ئی نزدیک به سواحل رودخانه افتاده حکایت از بزرگی ارگ و بلندی دیوار های آن میکنند . کاپیسی مقر بهاری سلطنتی کوشان شاهان بزرگ از نقطه نظر استحکام و سوق الجیشی اهمیت بسزا داشت .

اگر چه از روز گار کنشکنا تا آیام ما ۱۹۰۰ سال سیری شده هنوز دبد به و شکوه امپرا طور مقتدر در پیرامون خرابه های این شهر کهن محسوس میشود افسانه ها روایات داستان ها و اشعار رزمی هر کدام به رنگی کنشکنا ای ادب پرور کنشکنا ای دیانت پژوه کنشکنا ای آبادی پسند ، کنشکنا ای فاتح و کنشکنا ای مقتدر و نیرومند را رسم کرده اند . در یکی از این داستان ها نقل میکنند که زمانی امپرا صور کنشکنا میخواست در پای کوه فیل سر (بیلوسطرا) (یکی از رشته کوه های شمال غربی کاپیسا است که تا حال هنوز از نقطه نظر تحقیقات علمی معین نه شده) معبدی آباد کند . فراز کوه دریاچه ئی بود و در آب های عمیق و بیخ بسنه دریاچه شاه ماران آبی اقامت داشت .

وقتی که معماران شاهی شروع به طرح بنای معبد کردند شاه ماران آبی از درمخالفت پیش آمده در باد و باران و عناصر طبیعی حکم داد تا مانع شوند و نگذارند که معبد شاهنشاه آباد شود . معماران به امر پادشاه بزرگ ساخته می رفتند و عناصر به ایامی شاه ماران آبی خراب می نمودند . قضیه را به پادشاه بزرگ اطلاع دادند . آواز شیور از چهار برج ارگ سلطانی بلند شد . شهر و ما حول و دور و نزدیک آن را سیاه کوشانی فرا گرفت . شاهنشاه بر فیل شاهی بر آمده روحا بیون با لباس های بلند زرد گون در اطراف موکب شاهی حرکت میکردند . غریب سواران و نیزه داران در کوه های کاپیسا انعکاس افکنده بود . شاه ماران آبی که از فراز کوه جلال سلطنتی را تماشا میکرد تغییر لباس داده لرزیده و ترسیده خود را کنار معبر سلطان رسانید و عفو خواست و گفت . خواهشندم سلطان بزرگ پادشاه جهان از تقصیر ناتوانی چون من بگذرد چون ماران آبی جنس الجوجی هستند و زود عهد و پیمان خریش را فراموش میکنند خواهشندم امر بفرمایند تا فراز کوه تقاره بزرگ نصب کنند و هر روز صبح آنرا بنوازند تا آواز عظمت و نیروی سلطان بگوش برسد و تجربکات شیطانی ما آرام گیرد و معماران شاه به آرامی خاطر تعمیر معبد را به پایان برسانند هر روز صبح موقعی که آفتاب از فراز تیغه های کوه های شرقی حوزه شاداب کاپیسا روشن میکرد آواز تقاره سلطنتی از جوار کوه های سالنگ در دره های دور و نزدیک کاپیسا انعکاس می افکند و در حمایت شکوه سلطنتی معبد بزرگ کنشکنا آباد گردید .

کنیشکا در عمران و آبادی شوق و توجه زیاد داشت همان طور که داستان‌ها تعمیر ۸۰ هزار آبادات خیره و مذهبی را به شاهنشاه اموری آشو که نسبت می‌دهند عدد زیاد آبادی‌های مذهبی را به کنیشکا شاهنشاه کوشانی هم نسبت می‌نمایند. از جمله ابدات معروف و مجملی که یکی بصورت احتمال قریب و دیگری بصورت حتم به کنیشکای بزرگ نسبت می‌شود تعمیر دو استویه دریا میان ویشاور است. اینقدر میدانیم که پیش از تراش هیکل‌های بزرگ ۳۵ متری و ۵۳ متری بار اول استویه در هوای آزاد در پای جدار کپور بامیان در مجاورت شرق نقطه‌ئی که حالا بت ۳۵ متری ایستاده است آباد شده بود. بنای این استویه را زیر چین هیوان - تسنگ در یادداشت‌های خود به «پادشاه قدیمه ئی» نسبت می‌دهد که متا سقانه نام او را نمی‌گیرد، مدققین این پادشاه قدیمه را همان کنیشکای بزرگ میدانند که شخصیت نامی و عهد باشکوه سلطنت او انقلابی در فلسفه و عمرانات بودائی افغانستان و هند تولید کرده بود، کسان دیگری هم هستند که حتی نقشه عمران اولین بت بزرگ بامیان یعنی بت ۳۵ متری را هم به همین پادشاه نسبت می‌دهند.

عمران استویه بزرگ ویشاور بدست کنیشکا موضوعی است که در آن شبه‌ئی نیست زیرا نام و تصویر این پادشاه بزرگ روی قطعی فیزی که مخصوص نهادن یادگارهای بودا بود در ۱۹۰۹ از ویشاور کشف گردیده است و یکی از آثار غریب صنعتی گریکو بود یک گندهارامی باشد. روی سر پوش این جعبه بودائی نشسته که بدور صورتش ها له نور کشیده شده و بر گت‌های گل نیلوفر اطراف سر پوش را فرا گرفته است به سمت راست و چپ بودای دوزنی در حال احترام دیده میشوند به دور دور حاشیه سر پوش حاشیه ئی دیده میشود که در آن قطار قازهای وحشی رسم گردیده است. در اطراف خود جعبه بودائی در حال تفکر برجسته نمایش یافته و از باب انواع فرعی حمل گل را روی بازوهای خود گرفته اند. اینجا پادشاه بزرگ کنیشکا را ایستاده نمایش داده اند و کلاه باندی که در مسکوکات دیده میشود بر سردا رد. در خرابه زاری که این جعبه مهم تاریخی یادگار کنیشکا کشف شده روزی امیر اضوری مقتدر کوشان معبد مجلل و باشکوهی بنا کرده بود که به قرار نظریه موسیو سیلون او ی هندشناس فرانسوی یکی از عجایب دنیای شرقی بود و یادگاری‌های بی نهایت گران بها در آن وجود داشت هند شناس فرانسوی مذکور با ترکیب یادادشت‌های زائرین مختلف چینی راجع به طول و عرض و ارتفاع اصلی استویه معبد مذکور نظر یاتی دارد که خلس آن قرار آتی است: «این عمارت از (۲۰۰) متر بیشتر ارتفاع داشت روی زمین صفت پنج مرتبه ئی بنا یافته بود که احاطه آن بین ۳۰۰ تا ۴۰۰ قدم بود و بصورت مجموع (۱۵۰) قدم ارتفاع داشت بالای این صفت سنگی که کار تهاد را هم از آن می‌گرفتند استویه را از چوب به بلندی (۴۰) قدم ساخته بودند که شامل ۱۳ صفت یا مرتبه بود بالای این استویه ستونی آهن به ارتفاع (۸۸) قدم برپا کرده بودند و در این مبله آهنی بزرگ ۱۳ یا ۱۵ یا ۲۵ چتر مسی مذهب نصب بود»

(به صفحه ۱۳۱ کتاب لند سی وی لیزا تریس تالیف سیلون اوی مراجعه شود) این جزئیات در مورد یکی از معابد بودائی نشان میدهد که کنیشکای بزرگ در امور عمرانی مذهبی چه توجه مخصوصی داشت در اثر این توجه شاهانه چه عمرانات با شکوه در اقطار امپراطوری کوشانی بمیان آمده بود. تعمیر عمارتی به این بزرگی از سنگ و چوب و فنرات وجود استادان بزرگ فن و مهندسین ماهر و هیکل تراش های قابلی را ایجاب میکند. خواندن جزئیات چنین عمارت بزرگ جرئت میدهد که انسان بنا و اساس هیکل بزرگ ۳۵ متری بامیان را به پادشاه نیرومند و صنعت دوست کوشانی نسبت دهد. ازین قبیل عمارات که نمونه انرا در اضراف پایتخت زمستانی کنیشکا (بشاور) شرح دادیم در اقطار امپراطوری زیاد بوده. بلا شبه در ننگرهار و کاپیسا هم ابدات با شکوهی برپا کرده بود که اوازه عمران یکی ابرا در پای کوه های پربرف شمال غربی کاپیسا افسانه های باستانی حفظ کرده اند. پیشتر گفتیم که کنیشکا بر غمل های چینی را در جوار پایتخت های خویش رهایشگا های شاهانه داده بود همان معبد «شالو کیا» که محتملاً در دامنه های شمالی «کوه پهلوان» واقع بود معبد مجلل دیگری بود که به امر و اراده کنیشکا پادشاه ساخته شده بود. البته این راهم میگویند که معبد مذکور به پول و اعانه خود بر غمل ها ساخته شده بود.

کنیشکا در امور مذهبی نظریات وسیع داشت. فراریکه مسکو کات او نشان میدهد همه مذاهب و ادیان خاک امپراطوری خود را احترام میکرد از این جهت عده از مدققین در بودائی بودن شاهان کوشانی منجمه کنیشکا شبه دارند. موضوع سائر شاهان کوشانی را که از هدف اساسی این مقاله بیرون است عجالاً کنار گذاشته و راجع به خود کنیشکا یاره مطالب مربوط را ذکر مینمائیم با وجودیکه عده بی از مدققین در بودائی بودن کنیشکا شبه دارند عده دیگر جداً او را پیر و دیانت بودائی و حامی بزرگ آن میشمارند. حتی پروفیسر جی، یزی لوسکی در کتاب «افسانه های اشوکا» عالمی را بنام «سردار ساوا» Sudarcava اسم می برد که کنیشکا پادشاه را در آئین بودائی داخل کرده است. کنیشکا اگر در مسکو کات خود سائر ابواب انواع باختری و هندی و یونانی را نقش کرده و اسم برده و در عده فی تصویر (بودا) را هم ضرب زده و نام برده. اگر موضوع در روشنی داستان ها مطالعه شود چنین مینماید که کنیشکا داخل دین بودا شده باشد بدیهی است که داستان هائیکه بودیزم راجع به کنیشکا ساخته عین همان داستان هائی است که در مورد «اشوکا» امپراطور موریای نقل میشود. همان صور که میگفتند که «اشوکا» بعد از جنگ ها و قتل و خون زیاد داخل دیانت بودائی گردید عین آنرا در مورد کنیشکا هم نقل میکنند و میگویند که امپراطور قبل از این که داخل دین ساکیامونی

بودا شود ادم بی دین، ظالم خون خوار و جنگ دوست بود و بعد از خون ریزی های وحشت انگیز از کرده خویش پشیمان شده و بدین ارام و صلح طلب بودائی داخل شد. شبه نیست که کوشانی هادرخا که های آریانا به مذاهب مختلف قدیم مملکت و عقاید خارجی هندی و یونانی و غیره مواجه شدند. همین کنیشکا سکه های دارد که از نقطه نظر عقیده و آئین ارباب انواع قدیم اوستائی باختری مثل (ناهیتا) و (میترا) ارباب انواع داستانی یونانی مثل (هلیوس) و (سلن) یعنی آفتاب و مهتاب و جمع دیگر روی آنها نمایش یافته ولی ضوری که ذکر شد سکه های هم دارد که در آن تصویر و نام بودا ثبت است. چون این قبیل مسکوکات را به سال های اخیر سلطنت کنیشکا نسبت میدهند احتمال دارد که بعد از چند سال حکمفرمائی پیر و آئین بودائی شده باشد یا اینکه دین رسمی او همان دین بودائی بوده و برای خوشنودی پیروان سایر مذاهب امپراطوری خود هر عقیده ای را احترام میکرد و بحیث امپراطور در مسکوکات خود از سایر ادیان هم نشانی ضرب کرده است.

از روی یاد داشت هائی که خاور شناس فرانسوی «سیلون لوی» در (ژورنال ازیاتیک) سال ۱۸۹۶ راجع به (هندوسیت) نشر کرده روابط کنیشکا با علما و دانشمندان بودائی بخوبی آشکار میشود و معلوم میشود که پادشاه با علما و دانشمندان محشور بوده ازین گذشته این را هم می دانیم که شاهنشاه کوشانی از خود مشاور مذهبی داشت موسوم به (بارسوا) که از علمای نام آور عهد او بود. داخل شدن کنیشکا در دیانت بودائی دوره جدیدی را بر روی دین مذکور باز کرد. اروپائی ها تاثیر شخصیت او را در دین بودا به تاثیر شخصیت «کلو ویس» در دین مسیح تشبیه میکنند. در حقیقت امر کنیشکا در نفس فلسفه آئین بودائی و در انتشار و عمومیت آن در خاک های آسیائی بدل توجه نمود و آئین مغلی و محد و د و تنگک را از جو کات هند در جو کات آسیا انتشار داد.

مخفل بزرگک مذهبی که به امر و اراده کنیشکا تحت ریاست (وازو میترا) عالم دانشمند عصر در یکی از دره های زیبای کشمیر تشکیل شد و (۵۰۰) نفر نماینده معافل مذهبی در آن شرکت جست چیزی است که در دفتر خاطرات تحول آئین مذکور فراموش نمی شود. آئین بودائی با داشتن طریقه منحصر به فرد «هنایانی» یعنی (راه کوچک نجات) آئینی بود از نقطه نظر فلسفه تنگک نظر و محدود و از نقطه نظر صنعت منحصر به نمایش مجالس مذهبی به کمک سمبول و علامه و از نقطه نظر هیکل تراشی محدود به پاره صحنه های خشک مذهبی و بس. کنیشکا طبق عظمت خاک و روحیات امپراطوری خود در آن انقلاب وارد کرد و این انقلاب را با علمائی که به آنها محشور بود در جاسه بزرگ کشمیر عملی کرد. طریقه جدید «مهایانی» یعنی (راه بزرگ نجات) بمیان آمد و در آن ادیان سابقه و قدیم افغانستان

مخصوصاً دین زردشتی تاثیر افکنده از نقطه نظر صنعت باب جدیدی باز شد. بده پرستان هندی جرئت نداشتند که (سا کیا مونی) را بشکل و قیافه انسانی در مجالس نمایش دهند و این کار در افغانستان با صنعت کتاران باختری و گند هاری که شیوه هیکل تراشی یونانی چشم ایشان را خوب تر باز کرده بود عملی گردید با کشور کشائی های پادشاه مقتدر کوشان دروازه سنکیانگ و حوزه سردریا و تارم بر روی مبلغین باز شد قافله های دانشمندان بحرکت آمدند و از راه همالیه و پامیر علما به دیار خطا و ختن و چین بنای تبلیغ را گداشتند.

پس کشور کشائی های کنیشکا را باید مقدمه و آغاز دوره جدیدی دانست که از برکت آن آئین و صنعت و معارف و خرد و بینش هندی و افغانستانی به دیار چین انتقال یافت.

کنیشکا و عصر او از نقطه نظر جنبش های ادبی در تاریخ افغانستان قدیم سهم بارز دارد. بیشتر گفتیم که شاه از خرد مشاور مذهبی بنام «پارسوا» داشت. همچنین از عالم دیگر معاصرو «واوزومیترا» اسم گرفتیم. این شخص اصلا از اهل گندهارا بود و مقام علمی او درین عصر از ریاست او در محفل بزرگ کشمیر معلوم میشود. کنیشکا پادشاه مشاور ادبی هم داشت موسوم به «اسوه گوشا» که در نویسندگی و فنون ادب سرآمد علمای زمان بود. شهرت زیاد کتاران این نویسنده ماهر را بجایی رسانیده که شخصیتش را داستان های گوناگون فرا گرفته است. بقرار بعضی از داستان ها کنیشکا بعد از فتح (پتالی یوترا) پایتخت و دودمان موریا یعنی (پتته) امروزی اورا «غنیمت شاهی» انتخاب نموده و بحیث نویسنده و منشی و مشاور ادبی به دربار خود منصوب نمود. انقلاب فلسفی در آئین موضوع تحریر کتب و سایل جدید را در عصر کوشان قهرا بمیان آورد. کثرت علما تبلیغ، ترجمه و نقل داستان ها و کتب مذهبی برای نقاطی که در داخل خاک امپرا طوری و در خارج به آن ضرورت داشتند ایجاب می نمود تا مردم به نوشتن بیشتر توجه نمایند. «اسوه گوشا» نویسنده نامی عصر کنیشکا کتب متعددی در زبان علمی امپرا طوری یعنی سانسکریت نوشته. درین وقت پراکریت های متعدد و زبان سیتی خود کوشانی ها که شاخه ای از السنه ایرانی است در امپرا طوری کوشانی رواج داشت. در این پراکریت ها آثار مذهبی راهم می نوشتند ولی در محفل بزرگ مذهبی کشمیر چنین فیصله شد که نتیجه مناظره و مشاجره علما در زبان سانسکریت تحریر شود و به دسترس معابد ممنکت گذاشته آید ازین روسانسکریت زبان علمی و ادبی کشور کنیشکا شد چنانچه آثار و شواهد کتب مذهبی در متن سانسکریت و رسم الخط های مختلف از نقاط مختلف افغانستان چون هند و بامیان و وردک و بلخ کشف شده. «سینلون لوی» خاورشناس فرانسوی میگوید که «اسوه گوشا» باگارش آثار برجسته ابواب مختلف نویسندگی را کشود. درامه، شعر رزمی، قصه، حکایت، داستان می نوشت. باب مناظره ادبی را باز کرد، نویسنده مبتکر بود. به جرئت بیانات سابق بود او آثاری

را که دشوار و از فهم مردم دور بود بزبان شیوای ادبی درآورد (۱) کوشانی‌ها مخصوصاً کیشکا برای ادبیات خدمت شایسته انجام داده است بی طرفی و عدم تعصب او در مسائل نژادی و مذهبی و ادبی سبب شد که نویسندگان وادبا مانند علما و روحانیون مذاهب مختلف از نعمت آزادی برخوردار باشند. در سایه نظریات مساعد اوسانسکریت بحیث زبان علمی و ادبی ترقی زیاد کرد بعضی مدقین آثار ادبی دوره کوشانی را آثار برجسته سانسکریت و پراکریت میدانند و روی هم رفته عصر کوشانی‌های بزرگ را که در آن دوره کیشکا سهم بارز دارد از دوره‌های ترقی ادبیات می‌شمارند.

«اسوه گوشا» نویسنده معروف در بار کیشکا در موسیقی هم مهارت زیاد داشت. طوری تار می‌زد که شنونده را بیخود می‌ساخت این موسیقی نواز ماهر به این عقیده بود تا آرام درونی بشری را که آئین بودائی در صدد تسکین آن بود بانوای سحرانگیز موسیقی آرام کند. این تارزن معروف اشتباه نکرده بود آهنگ تارها و آلیاف دل‌شنوندگان را بجزکت می‌آورد و آن الام نهانی را ازین بهتر دوائی نبود. امپراطور کیشکا از افسون تارزن و نویسنده در بار خویش آگاهی یافت و بوی گفت خوشم که چنین مهارتی در انگلستان تو نهفته است ولی می‌ترسم از اینکه مبدا در اثر استماع نوای دنکش تار تو کشور رمن خالی شود زیرا آهنگ دل‌نواز تار تو مردم را از مشاغل زندگی کناره ساخته و به صحرای سر می‌دهد.

در آغاز مقاله از مسکوکات بزرگ و کلفت مسی حرف زدیم. بصورت خصوصی اگر نگاه بکنیم مسکوکات کیشکا مضامین متعدد تاریخی و تهنیتی را برای ماروشن میکند. تنوع و کثرت مسکوکات دلیل بر طول سلطنت و عظمت قلمرو امپراطوری اوست کیشکا قسمت اعظم مسکوکات خود را در مفرغ و مس بضرب رسانیده و ضرب سکه‌های طلائی که بار اول در عهد کوشانی با سلطنت «ویما کدیزس» آغاز شده بود در زمان سلطنت کیشکا به پیمانگی زیادتر دوام کرد. از ممیزات مسکوکات کیشکا پادشاهان سلف کوشانی و یکی این است که زبان یونانی در مسکوکات او از استعمال افتاده ولی رسم الخط آن با تغییراتی هنوز باقی مانده. فهمیدن این مطلب طبیعی اشکالی ندارد زیرا زبان یونانی کم کم در محیط فرا موش شده و پادشاه و مردم طبعاً به استعمال زبان خود کشور شایق بودند ولی چیزی که خوب فهمیده نمیشود این است که رسم الخط و شتی که رسم الخط خود مملکت بود و تا این زمان در مقابل رسم الخط یونانی در یک طرف مسکوکات استعمال میشد چرا از استعمال افتاد؟ البته رسم الخط مذکور بکلی ناپدید نشده بلکه در کتیبه‌ها عمومیت داشت.

موضوع دیگری که مسکوکات کنیشکا پادشاه را بر پادشاهان سلف او تمیز میدهد کثرت و تنوع ارباب انواع است مشارالیه بدون امتیاز مذهب و دین تمام ارباب انواع اوستائی و هندی و یونانی را که در آریانا معروف بود در مسکوکات خود اسم برده و نقش کرده.

ارباب انواع اوستائی مسکوکات او عبارت است از: میرو (میترا، یا آفتاب) مااو (مهه یا مهتاب) اترو (اتار، یا آتش)، ارو اسپو اروت اسپه یا صاحب اسپ های تندرو که اینجا عبارت از آفتاب میباشد. از ارباب انواع میتو لوژی یونانی هم عده‌ئی در مسکوکات او نقش است مثل: هلیوس (آفتاب) سلنه (مهتاب) و غیره علاوه بر اینها صور یکه قبلا ذکر نمودیم بار اول (بودا ساکیا مونی) موسس آیین بودائی شکل و قیافه کلاسیک خود به لباس راهبی در حالی که کاسه گدائی در دستش میباشد در بعضی از مسکوکات او نمایش یافته و به رسم الخط یونانی «بودو ساکافا بودو» یعنی (بودا ساکیا مونی بودا) تحریر میباشد.

مسکوکات کنیشکا عموماً مدور و کلفت است و انواع خرد و بزرگ دارد در طرف راست سکه عموماً خود پادشاه استاده دیده میشود.

و به لهجه سبئی شاخه از السنه ایرانی که به رسم الخط یونانی تحریر میا شد عموماً خود را «شا اونا نو شا او کنیشکی کوشانو» خوانده است در این جمله کلمه «شاه» که در زبان دری افغانستان (فارسی) تاحال معمول است واضح دیده میشود و جمله «شا اونا نو شا او» (شاه شاهان) یا (شاهنشاه) معنی دارد به این ترتیب جمله کامل فوق الذکر را میتوان (کنیشکا شاهنشاه کوشانی) ترجمه نمود.

مسکوکات کنیشکا از افغانستان و قسمت های شمال غربی هند که جزء امپراطوری او بود به تعداد زیاد پیدا شده و میشود «من» انگلیس یک قرن قبل عده معتابھی از مسکوکات کوشانی را از نزد اهالی بگرام بدست آورده است در نتیجه هفت دوره مختلف حفاریات مخصوصاً از حصه بازار شهر باستانی مذکور مسکوکات کنیشکا به تعداد زیاد کشف شده است.

کنیشکا پادشاه بزرگی که نقش سیاست او در امور داخلی چه مذهبی، چه عمرانی، و غیره شرح یافت در سیاست خارجی هم رول بزرگ بازی کرده است مشارالیه طوریکه دیدیم بافتوحات و کشور کشائی دامنه امپراطوری خود را در سمت هائی که مناسب میدانست و سعت داده اگر چه پیش از کنیشکا پادشاهان دیگر آریانا به فتوحاتی در حوزه سردر یا و تارم و گنگا موفق شدند ولی کامیابی های کنیشکا و دوام نفوذ او به خاک های مفتوحه در تاریخ قدیم افغانستان چیزی بیسابقه است کوشش او برای تشکیل دولت و مملکت پهناور به اقتضای وقت موافق بود زیرا در خاک های چین امپراطوری «هان ها» و در غرب خاک های

اروپائی و آسیائی امپراطوری «رومن» انبساط داشت و این دو مقتدرترین دولت های شرقی و غربی بودند. تقریباً تجارت دنیای وقت در دست آنها بود. به این ترتیب دولت کوچکی میان آنها به رومی زندگانی نمیتوانست تا اینکه بزرگ و مقتدر و نیرومند نباشد کنیشکا با سعی و مجاهدت خویش دولت کوشانی افغانستان را بیش از پیش تقویت بخشید. از او سعت داد، و از آن امپراطوری ساخت که با امپراطوری شرق و غرب همپایه باشد. موقعیت جغرافیائی آریانا و امپراطوری کوشانی در میان خاک های امپراطوری های چین و رومن ها عامل عزیت دیگری شد حتی پارت های غربی که طرف تهدید رومن ها واقع شده بودند دست بگر سیاست کوشانی ها شدند.

شبههئی نیست که روابط سیاسی میان کوشان شاهان و قیصره روم با «کد فیوس» های یعنی اعضای خاندان اول کوشانی آغاز یافته بود ولی در عصر کنیشکا منبسط گردید.

موضوع استقرار روابط سیاسی میان کوشان شاهان و قیصره روم چیزی است یقینی که موافقین و شعرای رومن بدان اشاره ها کرده اند. تنها علت اشکال نام های کوشان شاهان و تعیین صحیح سنه جلوس و سلطنت و وفات آنها عجلالتاً بصورت حتم در مورد روابط فلان کوشان شاه و فلان قیصر روم اظهار نظر کمی مشکل است. از روی نظریات موجوده که در اضراف عصر و سلطنت کنیشکا قائم شده میتوان گفت که او با تراجان امپراطور روم معاصر بوده. تراجان بین سال های ۹۸ و ۱۱۷ مسیحی می زیست و کنیشکا هم از همین او اواخر قرن اول مسیحی تا او اواسط قرن دوم زندگانی داشت چیز مهمی که اخیراً اطلاع یافته ام این است که موسیو گیر یسمن مدیر سابق هیئت باستان شناسی فرانسه در افغانستان اخیراً موفق به تعیین سنه وفات کنیشکا در ۱۴۰ مسیحی گردیده است. مشارالیه این مطلب را در طی کنفرانسی در پاریس تصریح کرده است که متأسفانه هنوز متن آن بکابل نرسیده است تا دیده شود که نظریات او بجه اساس استوار است. این موضوع هم معلوم است که تراجان قیصر روم بر علیه پارت های غربی فشو نکشی نموده و در این راه کامیابی هائی حاصل کرده بود بعضی از مدققین کنیشکا را با «مارک اورن انتوان» امپراطور دیگر روم که در ۱۲۱ مسیحی در روم متولد شده و از ۱۶۱ تا ۱۸۰ مسیحی سلطنت کرده است هم معاصر میدانند و میگویند نمایندگان سیاسی میان آنها مبادله شده بود (۱) شبههئی نیست که این امپراطور به اصطلاح یونانی ها و رومن ها بابررها در حصص شمالی و شرقی امپراطوری خود جنگ ها کرده است ولی سنه و عصر سلطنت کنیشکا خوب تر به دوره زما مدارای تراجان برای بری میکند لذا گفته میتوانیم که میان کنیشکا امپراطور کوشان و تراجان قیصر روم نمایندگان سیاسی مبادله شده بود. بیشتر گفتیم که تراجان

(۱) صفحه ۱۵۹ احوال و اشعار رود کی مجلد اول - تالیف آقای سعید نفیسی.

بایارت هاترف واقع شده و با دولت پارتي جنگ کرده و موفقیت حاصل نموده است . یکی از سیاست رومن‌ها به نزدیک ساختن خود به کوشانی‌های آریانا این بود تا ایشان را بر علیه پارت‌ها تحریک کنند یا اقلاً در موقع حدوث جنگ میان دولت روم و دولت پارت ایشان بی طرف بمانند و مداخله نکنند پس این مطلب هم تأیید میکند که تراجان نزد امپراطور مقتدر کوشان کنیشکا نماینده فرستاده و از دربار کنیشکا نماینده‌ئی به روم به دربار ترا جان رفته باشد .

کنیشکا بطرف شرق با دولت هان‌های چینی هم ارتباطی داشته دولت چین و امرای تابع آن در علاق‌های غربی آن مملکت بعد از شکست در مقابل کنیشکا فهمیدند که سیاست چین درین قسمت‌ها در معرض خطر است وجود یرغل‌های چینی در دربار کنیشکا چشم زعمای آن کشور را به نیروی کنیشکای کبیر باز کرد . لذا دولت چین از سیاست جنگ و ستیز که تا قبل از زمان کنیشکا تعقیب می‌نمود گذشته و خواستگار استقرار روابط دوستانه گردید چینی‌های تجارت پیشه که از فروش ابریشم و پارچه‌های نفیس در سواحل شرقی بحر مدی ترانه و دور تر در قلب امپراطوری روم پول زیاد میگرفتند غیر از تقاضای دوستی با دولت کوشانی کار دیگری نمیتوانستند زیرا همسایه غربی چین دولت کوشانی آریانا قوی شده بود و راه تجارتی معروف «ابریشم» که تنها راه اتصال چین به سواحل شرقی مدی ترانه بود از حصص شمالی امپراطوری کوشانی میگذشت از دو طرف مجرای رود آمو مال التجاره چینی به بلخ واصل میشد همین قسم از راه دره‌ها و کوتل‌های همالیه هم اگر مال التجاره چینی میگذشت وارد قسمت‌های هندی امپراطوری کنیشکا میگردد پس در اثر احتیاج مبرم تجارتی چینی‌ها مجبور به تحکیم روابط دوستانه سیاسی با کنیشکا بودند و نمایندگانی با تحفه و هدایا میفرستادند . مسئله تجارت در استقرار روابط سیاسی کوشانی‌ها و رومن‌ها هم دخیل بود . معاصر به زمان کنیشکا، «تراجان» و کمی بعد تر «مارک اورلانتوان» قیاصه روم بر پارت‌های غربی هم غلبه یافته و در خاک‌های آسیائی دلچسبی بیشتری گرفته بودند . همان قسم که چینی‌ها از نقطه نظر تجارت به دوستی امپراطور کوشان احتیاج داشتند رومن‌ها هم عیناً این احتیاج را حس میکردند رومن‌ها به ادویه و عطریات هندی، ابریشم و پارچه‌های نفیس چینی و سمره و سنگ‌های قیمتی و احجار کريمة آریانا محتاج بودند و پول گزاف طلائی درین راه خرج میکردند . این داد و ستد تجارتی هر دو امپراطوری شرقی (چین و غربی روم) و ادار به دوستی کوشانی‌ها مخصوصاً کنیشکای بزرگ ساخته بود . کنیشکا از استقرار روابط سیاسی با دو امپراطور محتشم وقت علاوه بر بلند بردن حیثیت خود و ممالک خود مفاد زیاد تجارتی و سیاسی میگرفت و در نتیجه ترا نوبت اموال طلائی رومن به تعداد زیاد در دوطرفه هندو کش انتشار یافت و تجار مملکت خیلی ثروتمند شدند .

چیز هائیکه گفتیم تا سال ۱۹۳۷ که حفاریات بگرام وارد مرحله جدیدی شد چیز هائی بود که برای اثبات آن شواهد عملی در بین نبود. تعلقات کنیشکا با قیصره روم و خاقان های چین، استقرار روابط تجارتهی، رفت و آمد کاروان های بزرگ بین سواحل شرقی مدیترانه و وادی های ماورای شرقی پامیر و بسا مسایل دیگر محتاج به شواهدی بود خوش بختانه حفاریات ۱۹۳۷-۱۹۳۹-۱۹۴۰-۱۹۴۱ درین زمینه مرتب روشنی افکنده رفت. آنچه درین چهار مرحله از بگرام کشف شده آثارگران بهای قصر سلطنتی کاپیسی است.

ظروف شیشه ئی آبی رنگ و سفید گیلان های منقوش با صحنه های جنگجویان و پهلوانان رومن فوراً موضوع تعلقات کوشانو رومن را بخاطر جلوه میدهد.

مجالس پهلوانی و مقابله با حیوانات که نماینده ذوق روحی رومن ها بود و خاطرات آن در چهار دیوار عظیم «کلوزیم» روما و عصر سلطنت «نرون» نقش خاطر ها است دفعتاً در جدار گیلان ها در میان خرابه های شهر باستانی بگرام بنظر میخورد. این ظروف آنهم در اطاق های قصر سلطنتی «کاپیسی» چیزی است که به تعلقات و ارتباط دو امپراتوری شاهان روم می دهد. این ظروف اگر از راه تجارت آمده باشد ضرور به توصیه شخص شاه خریداری شده اگر این طور نباشد تحفه هائی است که از طرف رومن ها به دربار کوشانی فرستاده شده بود. همین قسم وجود ظروف لاک چین که قسمت های چوبی آن از بین رفته و حلقه های فلزی مدور لب ظروف و بعضی پارچه های «لاک» آن باقی مانده نشانه ارتباط و تعلقات کوشانی ها با «هان های» چین است و زوریکه دیدیم این تعلقات فی ما بین طرفین در دوره سلطنت کوشان کنیشکا تقویت یافته بود.

پیشتر کنیشکا را بحیث پهلوان یکی از داستان های کاپیسی رسم کردم. داستان مذکور عزم راسخ سلطان کوشانی و اراده شاهانه اش را در عمران آبادات بزرگ و مجلدان نمود کرد. اینک میخوانم از خلال داستان دیگر که کامیابی های فاتحانه کنیشکار در هند ترسیم می کند صورت این پادشاه بزرگ را بشما معرفی کنم. پیش از اینکه وارد موضوع داستان شوم در باب اصلیت و صورت رسیدن آن به عصر ما چند سطر می نگارم شبه ئی نیست که اصل داستان یکی از قصه های هندی است که حتماً در اثر آوازه فتوحات کنیشکا بمیان آمده. مدت ها در محیط هند دهن به دهن نقل شده تا اینکه به گوش یکی از زائرین چینی موسوم به «هیوان تسو» Huan Tso رسید و آنرا به دیار چین برده و در فصل ۱۵ کتاب (یو-یانگ-تسا - تسو) که قرار عقیده چین شناس فرانسوی موسیو «پلیو» در ۸۶۰ مسیحی تألیف شده، داخل گردیده است. «هو بر» Ed. Huber «قصه مطلوب را از کتاب مذکور استخراج کرده و موسیو «سیلون لوی» آنرا در شماره ماه ژانویه و مارس ۱۹۳۶ مجله آسیائی

(ژورنال ازبایتيک) گرفته است. ماهم ازین جاروح مطاب را اقتباس میکنیم عین همین داستان را ۱۷۰ سال بعد البیرونی حکیم ومورخ وریاضیدان بزرگ دربارغزنه هم حین مسافرت ومطالعات علمی وادبی خویش درهند شنیده ودر کتاب تاریخ هند خود نقل کرده است و با جزئی تحریفی که زاده مرورزمانه است درمجمعل التواریخ هم آمده است خلاصه روح داستان مذکور به اساس متون چینی عاری از تحقیقات اضافی مدققین فراراتی است:

در زمانه های باستان در کندهارا پادشاهی بود دلاورو دانه موسوم به (کیانی سرکیا) یعنی کیشکا، این پادشاه بر علیه همه کشورها لشکر کشید و کسی تاب مقابله او را نیاورد باری، حین لشکر کشی ها به خاک هنددو تکه پارچه فوق العاده نفیس بحضور شاه آور دند. پادشاه یک پارچه را برای خود نگاه کرد و پارچه دیگر را به ملکه داد. ملکه ازان پیرهنی ساخت و نزد شاه آمد. پادشاه چون نیک دید درست بالای سینه ملکه نقش دستی به زعفران ملاحظه نمود. پادشاه ازین مشاهده متاثر شده و به ملکه خطاب کرد: این پیرهنی که پوشیده اید با این نقش دست چه معنی دارد. ملکه در جواب گفت: این همان پارچه است که پادشاه بمن داد است. کیشکا به غیظ آمده و به قهر خزانه دار شاهی را احضار نمود و از او درین مورد توضیحات خواست خزانه دار بجواب بعرض رسانیده و گفت: «نقش دست همیشه در این پارچه بوده و غلام تقصیری ندارد» پادشاه باحضار تاجری که آنرا فروخته بود امر داد. او را حاضر کردند و چنین به نقل آغاز کرد:

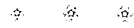
در هند جنوبی پادشاهی سلطنت دارد موسوم به (ساته واهنه) این پادشاه در زمانه های ماضی در اثر نیاز واستدعا صاحب نفوذ خارقه نمائی شده بود. هر سال پارچه های نفیسی را که از درک مالیات رعایا جمع میشدیش خود میخواست و بعد ازینکه هزارها و هزار آنرا روی یکدیگر میگذاشتند دست خود را در رنگ زعفران تر میکرد و بالای سطح پارچه ها میگذاشت و نقش دست او تمام پارچه های مذکور را فرا میگرفت. سپس تجار پارچه های مذکور را به رجا میفروختند اگر مردی ازان لباس میساخت نقش دست در پشت او واقع میشد و اگر زنی پیرهن میساخت نقش دست روی سینه های او می آمد.

کیشکا پادشاه به در باریان خود امر داد تا ازان پارچه لباس بسازند و بیو شدند. نقش دست ضوریکه تاجر گفته بود در پشت آنها پدیدار شد.

کیشکا پادشاه از مشاهده این کیفیت عجب به غیظ و غضب شده شمشیر خویش را تکیان داد و گفت: «خواب و خوراک بر من حرام است تا با شمشیر خویش دست و پای این پادشاه را قطع نکنم». سپس قاصدی بطرف هند جنوبی فرستاد تا تصمیم وی را به شاه آن ناحیه اعلام دارد. چون قاصد بدانجا رسید پادشاه (ساته واهنه) وزرا را جمع کرده و از روی دسیسه

گفتند» بلی درست است که پادشاه ما «ساته واهنه» نام دارد ولی او اصلاً وجود خارجی ندارد ما هیکل طلائی او را روی تخت نشانده ایم و قوهٔ اجرائیه بدست ماوزرا میباشد» چون قاصد پیغام را بدین منوال به کنیشکا پادشاه رسانید به سواره نظام و قیلان جنگی امرداد که بجنوب هند بکشور «ساته واهنه» یورش برند اما لی کشور مغاصم پادشاه خود را در مغازهٔ کوهی پنهان کردند و آدمی از طلا ریختند که بر علیه متهاجم برآمد.

کنیشکا پادشاه به تزویر دشمن بی برده از اعمال صالحه گزاشته خویش استعانت خواست بازوها و پاهای مرد طلائی را برید و در عین زمان بازوها و پاهای «ساته واهنه» پادشاه که در مغازهٔ مخفی بود قطع گردید و از بدنش جدا شد.

این داستان که متن آنرا ادبیات چین حفظ کرده از بسیار واقعات مفصل تاریخی معتبرتر است و چون داستانی است باستانی و روح آورده، همان نودهئی که شاهد واقعات بودند آنرا بمیان آورده عصارهٔ واقعات، انعکاس نظریات، یک دورهٔ مهم تاریخ افغانستان و هند در آن حل و مزج است به این جهت روح هندی، همان روحی که به حفظ خاضرات پارینه در لافافهٔ داستان و افسانه سخت مستعد است آنرا با مرور زمان ضولانی فراموش نکرده و بعد از ۱۷۰ سال که سیاح مورخ و دانشمند دیگر به تعقیب (هیوان - تسو) چینی بنام البیرونی وارد هند شد باز آنرا شنید و ضبط کرد. چون میان روزگار کنیشکا پادشاه کوشانی و «ساته واهنه» شاه دکن و هند جنوبی که اصل واقعه در آن رخ داده و ایام بیرونی تقریباً (۹۰۰) سال فرق است طبیعی در مرور این دورهٔ ضولانی بعضی نام های شخص و محل در داستان مذکور فرق کرده است. اگر چه ابو ریحان بیرونی تنها در قسمت هند عوض «ساته واهنه» و «هند جنوبی» قنوج و راجای قنوج شنیده و در قسمت دیگر اسم «کنیک» یعنی کنیشکا کما فی اصل باقی مانده است از روی تصور حوادث تاریخی میشد نام محمود غزنوی را بشنود زیرا معاصر زمان او عوض کنیشکای کوشانی محمود زابلی غزنوی بقصد دیار هند لشکر کشی داشت. بهر حال چون مورخ و دانشمند بصیر در بار نونه هزار سال قبل داستان باستانی فتوحات کنیشکا را با مختصر تغییری شنیده آنرا هم اینجا ذکر میکنیم تا فیهیدیه شود که نام و آوازهٔ جهان گیری کنیشکا بکدام پایه در اعماق روح هند ریشه دوانیده بود البیرونی می نویسد: «را جای قنوج یا رچهئی در نهایت زیبایی برای کنیشکا فرستاده بود، کنیشکا به خیاض خویش امر کرد که از آن لباسی برای او درست کند. خیاض به دوختن لباس مذکور جرئت نکرد زیرا برش پارچه هر طوری میگرفت نقش پای میان شانه همامی آمد. کنیشکا تحفه را حقارت تعبیر کرده و بتصد گوش مالی

راجای قنوج لشکر کشید، وزیر را جای قنوج برای دنع خطر خویش را به تهاکه افکنده و در صدد حيله نئی برآمد. به راجا گفت من بینی و گوش خویش را بریده و بحدیث طماغی از دربار تو میگریزم و به استقبال متهاجم میروم و او عسا کرش را در بی راهی های بیابان ناپدید میسازم. چون کنیشکا و قشونش پدیدار شد وزیر خود را به راجا کنیشکا افکنده حال خویش را عرض کرد و به قصد رهنمائی قشون از راه کوتاه بطرف قنوج به حرکت آمد. اما عوض اینکه کنیشکا و قشونش را درست رهبری کند ایشان را به بیابان بیکران وارد ساخت و تصور نمود که باین خدعه حربی کارایشان را خواهد ساخت ولی کنیشکا نیزه خویش را در ریگ فرو برد و فوراً از آن جا چشمه آب صافی پدیدار شد وزیر را عفو کرد ولی به احوالی نمود که کار با دارش را جای قنوج ساخته شده است. حین مراجعت به قنوج وزیر مذکور مطلع شد که همان روز یکه کنیشکا نیزه خود را در ریگ فرو برد دست و پای راجای قنوج از بدنش جدا گردیده بود.

قراریکه ملاحظه میشود روح این دو داستان حماسی که پهلوان آن کنیشکای کبیر کوشانی است یکک چیز میباشد و از قشو نکشی این پادشاه نیرومند بطرف هند حکایت میکنند. این دو داستان صوریکه بالا اشاره شد هر دو در هند شنیده شده راوی اولی «هیوان تسو» چینی و راوی دوم ابوریحان بیرونی حکیم و مورخ معروف دربار غزنه است. مرور زمان میان عصر راوی اولی و دومی در طی ۱۷۰ سال جزئی اختلافی در آن وارد کرده ولی روح اساسی داستان از بین نرفته است. هر دو داستان کنیشکا را پادشاه مقتدر و نیرومندی رسم کرده که با سواره نظام و نیزه داران خویش بزم دیار هند برآمده و اخر به فتح دورترین نقاط آن کشور پهناور موفق گردیده است. ریشه عمیق داستان در خاطرات توده هندی نشان میدهد که فتوحات پادشاه کوشانی در عمق روحیات مردم هند تاثير افکنده و بحدیث یکی از واقعات فوق العاده مهم در یادگارها ثبت گردیده است.

کنیشکا پادشاه بزرگ کوشانی که برخاکهای افغانستان و قسمت بزرگی از خاک هند حکم فرمائی داشت علاوه بر مسکوکات زیاد و گوناگون کتیبه ها و مجسمه ها ای هم از خود باقی گذاشته که هر کدام به رنگی شاهد نام آوری و عظمت او است. از جمله کتیبه های کنیشکا یکی از مقام (سوی هار Sui-whar) «ملتان» نزدیک (وهاوالپور) از کنار رودخانه ستلج که از معاونین رودچناب میباشد کشف گردیده.

همین قسم کتیبه دیگر از مقام «سهت مهت» (Sahet mahet) (کراواتی قدیم) بدست آمده که به سال ۱۲ سنه دارد.

دراثر حفریاتی که در حوالی (ماتورا) در قریه ئی موسرم به (مات Mat) بعمل آمده سه مجسمه کنیشکا پیدا شده که هر سه آن سر ندارد و به این ترتیب متا سفانه راجع به شکل و قیافه این پادشاه بزرگ چیزی گفته نمی توانیم یکی ازین مجسمه ها به اندازه قامت طبیعی انسان است و در دامن لباس اسم «کنیشکا» تحریر میباشد، تصویر این مجسمه بین دو صفحه ۲۷۶ و ۲۷۷ کتاب اولی هستری اف اند یا تالیف «ونسنت سمت» نشر شده و معلوم است مفید دلچسپ و صحیح راجع به طرز لباس و اسلحه امپراطور معظم کوشانی بدست میدهد اگر چه لباس و اسلحه شاهنشاه کوشانی و جزئیات آن از روی سکه های روشن او هم بخوبی معلوم میشود اما این مجسمه که به بزرگی قامت و اندام طبیعی ساخته شده برای مطالعه مرضوع به مراتب بهتر است. روی هم رفته از روی مسکوکات و از روی این مجسمه بخوبی معلوم میشود که کنیشکا (و حتی سائر کوشانی ها) از پارچه های کلفت نمدی و پشمی لباس می پوشید لباس کنیشکا پادشاه درین مجسمه عبارت از: پیراهن درازی که از دایک پا پایان تر آمده روی پیراهن کمر بند عریض چرمی دارد. از کمر بند تا دامن پیراهن خطوط مار پیچی دیده میشود که شاید یک نوع خامک دوزی باشد بالای این پیراهن دارجینی پوشیده که تقریباً ده سانتی از پیراهن دراز تر است و در قسمت مقابل دو گوشه آن قات خورده و از زیر آن پیراهن نمودار میآید. در پاهای پادشاه موزه های کلفت چرمی یا نمدی است که تسمه ئی در بند پا آنرا محکم گرفته است و یک گوشه تسمه مذکور از میان کف و کمری پا گذشته است. در دست راست او چیز شش رخ و زین است که یا غلاف کدام سلاح است و یا سلاحی است که از چوب یا فلز ساخته شده در دست چپش خنجر است راست و طویل که آنهم در غلاف میباشد و تسمه آنرا به کمر بند و چپش نگه داشته روی هم رفته نوعیت لباس بیشتر اختصاص به آسیای مرکزی دارد.

از روی مطالعات مختصر و موضوعات جدا گانه ئی که تا اینجا بعمل آمده تا اندازه کافی بخوبی معلوم میشود که «کوشان کنیشکا» بزرگترین پادشاه دودمان کوشانی و بلا شبهه یکی از بزرگترین شاهان و شاهنشاهان ادوار قدیم افغانستان است و شهرت او سر زمین قدیم آریانا و کشورهای مجاور هند و تبت و آسیای مرکزی و حتی نقاط دور دست امپراطوری روم را فرا گرفته بود. کتیبه های متعددی که از افغانستان و هند پیدا شده به او و به عصر زمامداری او اشاره میکنند و ادب و تاریخ سانسکریت و تبتی و چینی و رومن و حتی عربی و ترکی و فارسی از او نام برده اند.

شهرت کنیشکا در داستان های عامیانه در مدت ۱۸۰۰ سال دهن به دهن انتقال یافته

ونام او به تنها علامه فارقه تمام دوره چند قره سلطنت و حکومت عرق کوشانی شده است چنانچه به همین جهت اکثر شاهان و خاندان های شاهی دوره های مابعد موضوع عرق و تسلسل سلطنت خویش را به کنشکای کوشانی نسبت میدهند . یکی از شواهد برجسته درین موضوع تذکرات ابوریحان بیرونی است که به اساس آن شاهی های کابل اعم از ترکی شاهی گرفته تا برهمن شاهی همه خویش را احفاد کنشکامیدانستند و این مسئله انقدر اغراق آمیز هم نیست زیرا میدانیم که از نقطه نظر عرق و خون کوشانی ها در دوزخ هندو کش رول مؤثری بازی کرده اند و خون کوشانی به پیمانۀ زیاد در عروق باشند گمان افغانستان داخل شده است از نقطه نظر تسلسل تاریخی هم این مسئله به حقایق نزدیک است زیرا بعد از سلطنت دو نیم قره کوشانی های بزرگ که در حوالی ۲۲۰ مسیحی منتهی میشود سلاله های کیداری و یفتلی رتیل شاهان و برهمن شاهان کابلی یکی بعد دیگر و ارث تخت و تاج کوشان شاهان بودند و بسیار وقته های کوچک و محلی تسلسل سلطنت کوشانیان را برهم زده است بناء علیه جادارد که بعضی شاهان و خاندان های سلطنتی مابعد خویش و خاندان خویش را به بزرگترین و مقتدرترین پادشاه و امیرا طور کوشانی کنشکای کبیر نسبت دهند .

(خاتمه)

نفوذ عرب در افغانستان

از سال ۲۲ تا ۲۰۵ هجری

نویسنده: م. غبار

پیشرفت عرب در فارس

قتون دلیر اسلام در خلافت حضرت ابی بکر صدیق رض (۱۱-۵۱۳) برای نخستین بار حدود امپراتوری ساسانی را عبور، و مشنی بن حارثه و خالد ابن ولید قوماندانهای عرب در سرحد عراق سپاه فارس را دوبار مغلوب نمودند؛ جنگ‌های مکرر فارسی‌ها در هر بار منجر به نهب و بالآخره در سی‌ده ماه بیشترین حصص عراق عرب را از دست دادند، ولی پیکارهای لیس، حیره، انبار و عین النمر قطعی نبود، لهذا حضرت عمر ابن الخطاب رض (۱۳-۵۲۳) سو قیات عرب را در جبهه شرق دنبال نمود، و ابو عبیده ثقفی سپه‌دار معروف اسلام قوای مدافع فارس را مغلوب، و سالار لشکر را اسیر، و متعاقباً در نواح کسکر نرسی جرنیل فارسی را منبهم گردانید، گرچه رستم فرخزاد سپهسالار اردوی ساسانی به اعزام قطعات نرسی را تقویه نمود ولی نتیجه همان مغلوبیت بود و بس. فقط بهمن جادو سردار لشکر فارس توانست در کناره فرات ابو عبیده را منبهم و چهار هزار کشته از دشمن بگیرد، اما این مظفریت دوام نکرد و سال دیگر (۱۴ هجری) مشنی قوماندان لیس بواسطه جریب بن عبدالله تقویه، و مهران افسر ساسانی در رزمگاه نخيله سرش را بمقابل جریب باخته و اردوی او متفرق گردید. ازین بعد فرخزاد سپهسالار شخصاً با شصت هزار سپاهی و فیل‌های جنگی بمداغه کشور فارس برخاست و سپه‌دار عرب سعد وقاص باسی هزار عسکر خود او را در قادسیه در سال ۱۵ هجری از بین برداشت. باین ترتیب ستون اسلام تا پایتخت ساسانی پیش کشید و یزدگرد از حلوان به ری فرار کرد، سردار عرب بعد از اشغال مرکز در شماه حصار

خلولارا بقومانده هاشم برادر زاده خود و تکريت وموصل را بو اسطه عبدالله معتمر فتح نمود متعاقبا شيروان مسخر، ودر سال ۱۷ اهواز اشغال وهرمز و تستر به ابو هريره تسليم شد، سعدوقاص پس از فتح سوس شهر جديد کوفه را اعمار وقرارگاه اردو اتخاذ کرد، در سال ۲۱ یزدگرد شاه فارس اردوی بزرگی زیر قیادت فیروزان در نها ونداعزام کرد ولی این اردو نیز در جنگ با نعمان بن مقرن جانشین سعد وقاص تباہ و فیروزان کشته شد، جنگ نهاوند شدید بود و سر داری عرب خود هم کشته گردید، ازین پس دنیو روهمدان تسليم، و یزدگرد از اصفهان با قعا نستان پناهنده شد، عربها سرعت اصفهان را بسمی عبدالله بن عبان ودر سال ۲۲ آذر با بجان را بهمت مغیره بکشادند، ونعم بن مقرن همدان را تنبیه وخط ری، قومس و دامغان را تا مین نمود، والی مازندران واهالی طبرستان هم تا دیه خراج پذیرفتند، و با اینصورت در عرصه چندسالی کاخ بلند آوازه امپرا طوری ساسانی باظرافه هولناکی ازین درآمد.

ولی هنوز قشون اسلام کار دیگری پیشرو داشت و فتوحات او تکمیل شده بود زیرا یزدگرد ساسانی زنده ودر ولایات شمالی افغانستان دست و پا میکرد، او میخواست از قوای تورک وچین استمداد وبار دیگر امپرا طوری از دست رفته رازنده نماید مردمان فارس نیز گوش باواز شهنشاه بوده و بشکست قطعی خویش اعتراف نداشتند ایست که از دوی عرب برای یکرویه کردن کار به تعقیب یزدگرد پرداختند و این تعقیب ایشان را تا داخل افغانستان رهنمائی نمود چنانکه تعقیب دارا یوش هخامنشی سکندر یونانی را بداخل افغانستان کشیده بود.

افغانستان درین هنگام:

او ضاع اجتماعی افغانستان در بنوقت آشفته و پریشان بود، زیرا امپرا طوری یفتلی افغانستان یک قرن پیشتر سقوط کرده واز نظر سیاسی کشور بیارچه های مختلفی تقسیم شده بود، در ولایت وسیع تخارستان پای تورکان غربی یا توکیوهای ماوراءالنهر، و متعاقبا دست امپرا طوری چین دراز، ودر ولایات بلخ، مرو، هرات و نیشاپور چنگال استملاک ساسانی فرورفته بود، و حکمداران محلی مملکت درین ولایات مجبور بودند زیرا اطاعت اجانب رفتار نمایند، از قبیل کنار شاه نیشاپور، ماهویه حکمران مرو، زادویه فرمانده سرخس، بهمنه شاه ایبورد، ابراز مهتر نسا، کیلان پادشاه مروا لرو، ترمذ شاه خدایه گوزگانان، خسرو خوارزم، برازان حکمدار هرات و امثالهم، حکمداران محلی سایر حصص کشور نیز بطور ملوک الطوائف بسر می بردند از قبیل: برازنده شاه غرستان، فیروز شاه زابلستان، شیربا میان، مکران شاه، قیقان شاه (ولایت بلوچستان) شاه سند، شاه کشمیر و غیره، قوی ترین ملوک محلی افغانستان همان رتیبیلها یا کابلشاهان بود که در جنوبی هندوکش از کابلستان تا دریای سند و احیانا تا حوزه هیرمند فرمان میدادند، ولی این حکام متعدده را

تباين اداره و تخالف اديان و مذاهب چون زردشتي بودائي ، برهمني ، شيوايي ، افتاب پرستي و هندويي وغيره از هم جدا نگاه مي داشت ، تعددالسنه چون دسته جات زبانهاي باخترى ، در-دستاني ، هندی وغيره با تسلط اجانب يکجا شده و اين تفرقه و تشت ذوقی و مادی ملت را تقویت میکرد ، عدم مرکزیت اداری نیز علت فقدان قوه مدافعه اقتصادی کشور گردیده و روز بروز حالت اقتصادی و اخلاقی جامعه با تهذیب و تمدن قدیم بطرف انحطاط سير مینمود . تنها چیز يکه جامعه و کشور را از سقوط و اضمحلال قطعی محافظه مینمود همان صلابت بنیه اجتماعی و جلالت قدر تاریخ ماضی و عنعنه و روایات با افتخار گزشته بود و بس ، زیرا هنوز فرم امید وار به آینده بوده و یقین داشتند مشکلات حال را مثل قضا یای ماضی هخامنشی و یونانی دراستقبال حل خواهند نمود ، و لهذا عجلتا در مقابل قوای بزرگ تورک و ساسانی که ضرد و دفع آنها به تنهایی میسر نبود از سیاست مدار او احتیاط پیروی میکردند .

در چنین وقتی از دوی دلیر و فاتح عرب باشمشیر بران و تعالیم قرآن و عشق و ایمان با اسلام در سایه دین متین و محکم و مردان عاقل و فداکار در حالیکه در مدت ده دو ازده سال بیرق فتح و ظفر خویش را بر فراز مدائن پایتخت چندین قرنه شهنشاهی ساسانی از یکطرف و بالای دمشق الشام مرکز آسیائی و هفت قرنه امپراطوری روم شرقی از دیگر طرف افراخته بودند ، مثل دریای خروشان بیسوی سرحد و نفور آریانای قدیم و یا خراسان اسلامی و افغانستان امروز سرازیر گردیدند .

تعقیب عرب یزدگرد ساسانی را در افغانستان

هجوم اول سال ۲۲ هجری

و اما افغانها که در هجوم عرب بمملکت فارس میدان نبرد را بیطرفانه و از دور تماشا میکردند ، پس از انهمزام ساسانی و پناه جستن یزدگرد در کشور خویش ، چهره موافق به او نشان ندادند ، لاجرم پادشاه فراری از مرو و ماوراء جیحون کشید و از تورکان فرغانه زمین استمداد و بجنگ عرب بر گشت ، از دیگر طرف بیست هزار سپاهی عرب زیر قیادت احنف بن فیس قائم مشهور اسلام در سال ۲۲ هجری بغرض تعقیب یزدگرد برای بار اول از راه طبرستان یا بقول جغرافیا نویسان عرب دروازه خراسان داخل افغانستان شدند ، افغانیان مصلحت چنین میدیدند که راه عبور عسکر عرب را کشاده دارند تاریخ ساسانی بدست دشمن تازه رسیده و قوی از بنیاد در آورده شود ، و لهذا سعی کردند بدون ضرورت دست بخون مپهان نو وارد نیالایند ، اینست که قشون اسلام بدون مواجه شدن بامدافعات جدی تا مرور رسیده و در جنگی که بین ایشان و قوای تورکو یزدگرد رخداد فاتح گردیدند تورکها سه هزار نفر تلفات داده و خان بمراجعت مجبور گردید ، یزدگرد که دیگر از قوای تورک امیدی نداشت بولایت بلخ و از انجا به تخارستان (قطغن و بدخشان) شتافته در صدد جلب توجه چین و

استمداد از امپراطور آنکشور در مقابل عرب بر آمد، بعلاوه او چون از امداد اهالی و امراء محلی افغانستان مایوس بود گاهی به امراء سفیدپانه مراجعه و گاهی به تحریک رعایای فارسی خویش در داخله کشور فارس میپرداخت.

هجوم دوم سال ۲۳ هجری

عربها که از پیشرفت در خراسان شمالی تا مرو و مینون و از سیاست ملت افغانستان بی اطلاع بودند، سال دیگر (۲۳ هجری) بخط وسط و جنوب کشور نیز پیش شدند سهل بن عدی و عبدالله بن غسان در ولایت کرمان و عاصم بن عمر تمیمی در ولایت سیستان و حکم بن عمر ثعلبی در ولایت مکران ریخته، و ساریه بن زینم باستقامت ناسدر شمال ولایت طوس بحرکت افتاد، افغانها در تمام طول اینخط از جنوب مشرق بحیره خزر تا سواحل آبهای عمان در مقابل حملات اردوی عرب همان سیاست کجدار و مریز گذشته را رعایت و تا اندازه مقدور دست بچنگ دراز نمیکردند، زیرا یزدگرد زنده و هنوز احتمال زنده شدن دوباره امپراطوری ساسانی موجود بود، پس بیشتر با عرب از راه مفاهمه و مصالحه و ادای یول داخل شدند و اگر درین میانه جنگی واقع شد آنهم نسبتاً خفیف و زود گذر بود.

سال دیگر (۲۴ هجری) امیر المومنین عمر ابن الخطاب رض یعنی یکی از بزرگترین فرماندهان جهان از دنیا چشم پوشید، آنکه افسران خویش را از پیشرفت مزید در کشور افغانستان معطل و میفرمود: دوست داشتمی اگر بین ما و خراسان دریای از آتش فاصل بودی. باینصورت هفت سال دیگر سرحدات غربی خراسان آرام مانده زیرا اردوهای امیر المومنین عثمان ابن عفان مشغول پیشرفت در سواحل بربر و افریقا و ولایات قفقاز بوده، فرصت سوقیات در افغانستان نداشت، در طی اینمدت بود که وقتی مفصل در دست افغانها افتاد تا برای از بین بردن نفوذ ساسانی و پیش بینی حملات آینده عرب سعی ورزند اینها گرچه منظور نخستین را عملی کردند، اما از تشکیل یکدولت بزرگ خراسانی و یا اقلایک اتحادیه از تمام حکومت محلی افغانستان عاجز آمدند، چونکه تخالف و تعدد ادیان، مذاهب اداره و غیره قبلاً که از خود را کرده و موانع عظیمی در راه وحدت ملی ایجاد کرده بود، و لهذا خراسانیان در دفاع کشور خویش در آینده با مشکلات زیادی مقابل شدند در هر حال یزدگرد در طی اینمدت با پسرش فیروز در ولایات شمال افغانستان مشغول دست و پا و تجهیزات بود، ولی نماینده او از دربار امپراطور چین نا که مراجعت و عذر امپراطور را از عدم امداد او بنا بر بعد مسافه تقدیم کرد، لهذا یزدگرد از بخاراستان به بلخ کشیده و فیروز را بجای خود گذاشت حمله سوم سال ۳۱-۳۲ هجری:

افغانها در صد از بین بردن او و رفع تشویش آینده بودند که در سال ۳۱ هجری سوقیات مجدد عرب زبر قیادت عبدالله بن عامر افسر مشهوری شروع شد، و احتف بن قیس پیشدار عرب آنکه سابقه و تجربه در امور سرحدات غرب شمالی افغانستان داشت بزودی توانست طبرستان را در سایه سیاست

کجدار و مریرز خراسانیان از راه مفاهمه و صلح اشغال نمایند ، مردم هنوز در مقابله جدی با عرب بواسطه زنده بودن یزدگرد تردد داشته و قسم بزرگت موافقت با عربی ها را پیشنهاد میکردند ، از همه پیشتر ماهو به سوری حکمدار مرو ضرفدار مسالمت و مصالحت باقشون اسلام بوده و فوراً از مرو با عبدالله روابط دوستانه برقرار کرد ، ابن عامر که مرد موقع شناسی بود ازین پیش آمد استفاده و علاقه های : جوین ، بحرآباد ، اسفراین ، خراف ، باخر ، جهان مرغینان ، نسا ، ایورد ، سبزوار و حتی شهر و مرکز مهم این شهر یعنی نیشاپور را یگان یگان در اثر سوقیات خود اشغال و نیشاپور را قرار گاه عمرمی واس الحركات عسکری اتخاذ نمود ، این علاقه ها بعضاً بمصالحه گرائیدند و بعضاً دست بشمشیر دراز کردند ، معینا چون دفاع بطور پراکنده به عمل آمد منتج بغلبه عرب گردید ، ابن عامر باینقتو حالت اکتفا نکرده مغرزه های متعددی بقومانده مجاشع بن مسعود و ربیع بن زیاد خاتمی و عبدالله ابن حازم بولایات کرمان سیستان و هرات و همچنین بقطعه عسکر باستقامت سرخس حرکت داد ، از همه پیشتر حکمدار هرات با تادیبه يك میلیون درهم نقد و قبول سالانه سه صد هزار درهم بمصالحه پشامد لهندا احنف قوماندان عرب توانست از هرات راه پیشرفت خودش را بخط مرغاب و جوزجان باستقامت بلخ که مرکز یزدگرد قرار گرفته بود باز کند ، و اما در جبهه سیستان قشون عرب در جنگ سه میلی زرنج غالب شده ، و ایران بن رستم حکمدار محلی در بدل ادای هزار بنده و هزار جام زرین باریع قوماندان عرب مصالحه برقرار کرد ، ربیع بعد ازین تا خواش و بست پیشرفت ولی بامدافعات شدید اهالی چهار و بالاخره با عده از اسرا بقرار گاه نیشاپور مراجعت کردستون دیگر عرب نیز در کرمان شهر سیرجان را اشغال کرده بود ، باین ترتیب اینکه نفوذ عسکری و سیاسی عرب در ولایات نیشاپور هرات کرمان و سیستان قایم شده ، و احنف سردار عربی بخط مرغاب حرکت داشت حکمدار بومی مرو و البرود « باذان » بمقابله شتافته و بعد از جنگ میدان شهر بندی اختیار و در نتیجه مذاکره ماهک برادر زاده او با احنف مصالحه با عرب برقرار نمود ، احنف به پیش کشید و در حدود مرو و البرود با عده از عساکر مبی خراسان مقابل و در جنگ سختی فاتح گردیده بلافاصله بجانب گوزگانان حرکت نمود اینوقت بود که یزدگرد دمجال اقامت در بلخ نیافته جیحون را عبور و بولایت مرو شتافت احنف به بلخ رسید و پس از مصالحه با حکمدار بومی انجا جیحون را عبور و بقصد خوارزم حرکت نمود ولی شدت سرما او را بفسخ عزم و ادار و لهندا بعد از مراجعه ببلخ راه نیشاپور در پیش گرفت افغانها یزدگرد را کشتند و عرب حمله کردند :

افغانها میدیدند که نزدیک است کار از دست رفته و در عوض ساسانی سلطه عرب غرب و شمال کشور را فرا گیرد ، لهندا بجمله دست به کار شده و باز از همه پیشتر ماهو به سوری حکمران مرو بهر نوعی بود یزدگرد را ازین برده و خطر زنده شدن امپراطوری ساسانی را رفع نمود و فیروز پسر یزدگرد

نیز مجبور شده بود تخارستان را ترک و برای همیشه در کشور چین ناپدید گردد. ازین بعد خراسانی ها که خویشین را از قید ساسانی ازاد و تورک و چین را عقب نشسته از کشور خود میدیدند، برای دفاع از عرب حاضر شدند، شهزاده گان تخاری و امراء کرشانو یفتلی که بحیث زمامداران محلی در قسمتی بزرگ از کشور دست داشتند بلافاصله بفعالیت آغاز کردند، عربی ها یفتلی های افغانستان راهیطل و هیاطله خوانده و چون هنوز در عرق شناسی دستی نداشتند ایشا نرا گاهی تورک شناخته و گاهی هم براسستی عجم یعنی (عناصر غیر عرب) اعتراف کردند. بلاذری، ضبری ابن اثیر و غیره از مدافعین نیشاپور به عنوان هیاطله - هرات، واز هیاطله طبعین و فغانستان به تعریف تورک سخن میزنند، حتی ایشا در جنگهای سیستان، قندهار و کابل هم از دستجات تورک در اردوی رتبیل شاهان کابلستان ذکر می کنند، یس مورخین دیگری از قبیل خوارزمی صاحب مفاتیح العلوم و نویسنده گمنام تاریخ سیستان و اماثا لهما به تقلید از بلاذری و ضبری مدافعین قندهار را (رخد و رخج عربی) تورک میشناسند، یکنفر دیگر از این قبیل مردم سید احمد نام مولف کتاب فتوحات اسلامیة در محاربۀ سید بین عرب و اهالی قیقان (قلات بلوچستان) از مدافعین تورک یاد میکند، بهمین جهت است که گاهی مثلا نیز که حکمدار بومی بادغیس تورک و گاهی قارن هراتی بالشکیرش تورک و گاهی هم رتبیل شاهان کابل با اردویش تماما تورک معرفی گردیده اند در حالیکه ما میدانیم نه اینها تورک بودند و نه پای جنس تورک مقارن هجوم عرب در این ولایات افغانستان رسیده بود، بلکه تورکان قرن شش تا قرن هفت فقط در ولایت تخارستان آنروز نفوذ کرده بودند و بس.

در هر حال بعد از آنکه افغانها یزدگرد را در سال ۳۱ هجری کشتند در سال ۳۲ بعرب حمله کردند،

قارن هراتی:

از همه پیشتر مردی قارن نام از اهل هرات بجمع لشکری از داوطلبان ملی بادغیس و هرات پرداخته و بقرار گاه عرب در نیشاپور حمله کرد، هجوم قارن انقدر قوی بود که قیس بن هیثم و کیل ابن عامر فرمانده خراسان مفتوحه طاقت مقاومت ندیده باستقامت بصره حرکت کرده و اسراء زیادی بدست دشمن گذاشت، مورخین عرب تعداد عسکری قارن را چهل هزار نفر (شاید بامبالغه) قید کردند، قارن که عاجزا خودش را فاتح میدید دیگر از عرب هراسی نداشت، در حالیکه هنوز افسر نامداری چون عبدالله ابن حازم در مقابل موجود بود، عبدالله توانست در شب خون ناگهانی بواسطه چهار هزار سرنیزه مشتعل اردوی نیمه غافل قارن را سراسیمه نماید ولی قارن مردی نبود که خود از جارود لهذا شخصاً در میدان نبرد حاضر و انقدر شمشیر زد تا کشته شد و در نتیجه اردوی عرب باز دشمن خطرناکی خلاصی یافت.

از دیگر طرف مردم سیستان مثل هراتی ها برای دفع عرب حاضری دیده و نائب ربیع بن زیاد را قهراً اخراج و تمام قراردادهای سابق را زیر پا گذاشتند ، رجال عرب ملتفت اوضاع خراسانیان بوده و مجبور شدند برای تسخیر مجدد اراضی از دست رفته تشبثات جدی نمایند درینوقت آنها تنها نیشاپور را در دست داشته و دیگر منصرفات خویشرا از دست داده بودند ، عبدالله حازم عجلتا توانست سه چهار سال دیگر حکمرانی عرب را افلا در ولایت نیشاپور حفاظت کند ، ولی در سال ۳۶ ماهویة سوری حاکم محلی مرو آنکه یزدگرد را از بین برده بود بغرض استطلاع از چگونگی اوضاع عرب شخصا دربار خلافت سفر و از اختلافات داخلی و جنگک حمل مطلع و در عودت بلافاصله داخل عملیات دفاعی گردید ، مردم نیز سرحدات نیشاپور را در مقابل عرب مستحکم ساختند ، مرکز خلافت اسلام در سال ۳۷ جمعة بن هبیره را بصفه ولی در نیشاپور اعزام کرد ، اما اهالی از قبول او استنکاف ورزیدند و جمعة مجبور بعودت شد ، متعاقباً خلید بن بوعلی با قوت کافی از دربار امیرالمومنین خلیفة چهارم رضی الله عنه در عرض جمعة سوق گردید ، ولی او نیز مجبور شد با نیشاپوریها و مرویها هردو مصالحه کند فقط باشرط اینکه دودختر از یک خاندان محتشم مرو و بحضور خلیفه اهدا گردد ، از این بعد نفوذ عرب در حصص شمال مغرب افغانستان هم موضوع و مفهومی نداشت تا آنکه دولت اموی در شام مستقر و فتوحات اسلامی مجدداً آغاز گردید .

خلفاء اموی و افغانستان

در جبهه شمال

در سال ۴۲ خلیفه اولین اموی امیر معاویه ، قیس بن هبیم را در ولایت نیشاپور اعزام کرد قیس توانست پای عرب را در نیولایت محکم کنند ، در سال ۴۷ حکم ابن عمر و غفاری حاکم جدید نیشاپور باستقامت ولایت هرات سو قیات و بواسطه المهبلی با ولایت غور داخل جنگ شد ولی کاری از پیش نبرده و مهبلی فقط به نجات دادن خود از غور موفق گردید ، غفاری چون از این جبهه نا امید شد به مرو چشم دوخته و چون ماهویه وجود نداشت مرو را اشغال و مرکز عرب قرار داد ، این اقدام غفاری از نظر سرق الجیشی بماوراءالنهر البته قیمتدار بود .

در سال ۵۱ ربیع بن زیاد حارثی با پنجاه هزار نفر خانه کوچ عرب وارد خراسان شما لی شده و مهجرهای متعددی تشکیل و باینوسیله ریشه های نفوذ عرب را بطور اساسی در صفحات شمالی افغانستان قایم نمود ، ربیع در قهستان با عساکر مدافع بادغیسی مقابل و در بلخ با حکمران بومی قرار داد قدیم الحنف را تجدید و خود بماوراءالنهر گذشت ربیع دو سال بعد از دنیا چشم پوشید و اخلاف او چون عبیدالله زیاد ، سعید عثمان ، اسلم زراع ، عبدالرحمن-

زیاد تا سال ۶۱ کار مهمی در خراسان شمالی انجام داده توانسته و بیشتر بجنگهای ماوراءالنهر مشغول بودند. درین سال اخیری مسلم زیاد حاکم خراسان شمالی با انقلابات ملی د چار شد و گرچه نامبرده توانست مرکز این تحریکات را در یکی از شهرهای کوچک خوارزم در اثر سوقیات ناگهانی خویش از بین ببرد، ولی مرویان عزل او را از طرف خرد اعلان کردند، مسلم مجبور شد به نیشابور مراجعت کند و جانشین او عبدالله حازم مدتی با مرو و مروالروند و یکسال با هرات مصروف جنگ ماند، اخیراً هم او در سال ۶۵ به تحریک مردم استقلال خراسان را اعلام نمود، عبدالله گرچه در سال ۷۲ در مقابل بکیر و شاج مغلوب و مقتول گردید ولی خود بکیر نیز پیروی از عبدالله کرده و استقلال امارت خودش را اعلان نمود، امیه سردار جدید عرب بعد از جنگهای سختی توانست در سال ۷۷ بکیر را از بین برده و دلیرانه از مرو به بلخ سوقیات کند، اما در آنجا مغلوب و محصور شده و تنها توانست خودش را نجات داده در مرو برساند. در سال ۷۸ حجاج معروف مہلب را در خراسان شمالی و عبدالله ابی بکره را در سیستان اعزام کرد ولی نه او و نه جانشینان او چون یزید و مفضل تا سال ۸۵ کار بزرگی انجام داده توانستند، تا اینکه مرد بزرگی چون قتیبه مامور اینکار شد، قتیبه در ماوراءالنهر تافرغانه سوقیات کرد در افغانستان تا بلخ پیشرفت مگر برودی د چار جنگهای سخت افغانی ها گردید.

نیزک با دغیسی و اتحادیه ملی: نیزک حکمران بومی بادغیس بر ضد عرب اتحادیه از

حکام بومی صفحات شمال افغانستان چون جغویه شهنشاده تخارستان، اسپهبد بلخ، باذان رئیس مرو و حکمداران محلی جوزجان، فاریاب، طالقان و غیره تشکیل و با کابله شاه دا خل مفاهمه شده به ترتیب اوردو پرداخت، پس نماینده عرب از تخارستان اخراج و جنگهای سختی بین قتیبه و نیزک و حکمداران بومی در تالقان مرغاب، بغلان و سمنگان اندراب در گرفت، گرچه قتیبه توانست بجنگ و خدعه بالاخره نیزک را از بین بر دارد، ولی برودی نماینده او حبیب بن عبدالله باهلی از طرف مردم گوزگانان کشته، و حکمران شومان به جنگ عرب حاضر گردید، قتیبه بعد از فتح این مناطق فاریاب را سوختاند و بارتیبل کابلستان قرار دادی امضاء نمود، ازین بعد پیشرفت قتیبه در ماوراءالنهر هم در داخله خراسان تا خوارزم دوام نمود. در سال ۹۶ قتیبه برخلاف خلافت عصیان و حیان بنطی خراسانی دشمنان خراسانی و عربی او را تأیید و بالاخره در ضمن یک شورش و جنگ سختی قتیبه کشته شد و وکیع دشمن دیرینه عربی او جایش را گرفت، قرن اول هجری میرفت تمام شود ولی هنوز عرب در خراسان شمالی بدون از ولایات نیشابور و مرو تسلط مستقیم و محکمی پیدا نکرده بود در حالیکه قسمتی بزرگ از روی زمین را در حیز اختیار خویش داشتند.

یزید مهاب، جراح عبدالله، عبدالرحمن، سعید عبدالعزیز، سعید حرثی، اسام سعید، این همه حکام خراسان شمالی تا سال ۱۰۵ بودند که بدون موفقیت اساسی فقط بامدار او مواسبا بامردم بسر بردند، اسد بن عبدالله خاکم جدید توانست تا سال ۱۰۹ مبلغین خاندان عباس را که برضد امپراطوری اموی در خراسان حمایه می شدند از بین به برد و در غرستان و غور با اهالی رزم دهد گرچه نمر بن حاکم بومی غرستان مسلمان شد ولی اسد از اشغال غور عاجز ماند، اشرس جانشین اسد عوض خراسان بجنگهای ماوراءالنهر مشغول گردید، جنید خلف او در سال ۱۱۲ هژده هزار عسکر بولایت تخارستان اعزام کرد ولی معلوم نیست چه کاری در آنجا انجام داد، عاصم خاکم جدید بدر بار خلافت پیشنهاد کرد خراسان مستقیماً بعراق مربوط شود چون نکه اداره اش بشکل موجوده ناممکن است، خلیفه وقت در عوض جواب اسد سابق الذکر و خالد برادرش را اعزام نمود، اینها توانستند خداس بائی طریقه خرمیه را که از دشمنان جدی امویها و در خراسان تمرکذ داشت از بین برده وهم در بلخ مجدداً سوقیات نمایند مگر اخلاف اینها چون جعفر، حنظله یوسف بن عمر، و نصر بن سیار هیچکدام نتوانستند قدمی در خراسان فراتر بگذارند، این وضع تا سال ۱۳۰ در افغانستان شمالی دوام نمود، در حالیکه مردم خراسان از یکطرف در علوم اسلامی پیشرفته و از دیگر طرف در صدد اعاده استقلال کشور خویش بودند، سیامیون اینها چون در مدت یکقرن از دفاع منفرد در مقابل شهنشاهی بنی امیه ناکام شدند، لهنداست به تشویق و حمایه خاندان بنی هاشم زده و خواستند بنام دین، عدل و حق امپراطوری اموی را واژگون و استقلال افغانستان را اعلام نمایند.

درجه غرب:

عربها ملتفت نیات و اعمال خراسان نبیان بوده مجال فعالیت ایشانرا سلب نمی کردند وهم بواسطه قرارگاهائی مختلف کشور افغانستان را در پارچه های مختلف تقسیم و زیر سوقیات قرار میدادند چنانچه بعد از وفات امیر المومنین خلیفه سیومرض در سال ۳۵ عبدالرحمن بن سمره مکرراً بجنگ ولایت سیستان پرداخته از زرنج به خواس، بست و زمینداور پیشرفت و از قندهار تا غرانی و کابل سوقیات نمود مهاب قوماندان دیگر این شخص تا قند ایبل در بلوچستان رسید گرچه عبدالرحمان مردبزرگی برده و در اسفا رسه ساله خویش بعد از جنگهای صعبی بامردم افغانستان فتوحاتی هم نمود، ولی در آخر کار از اینک زرنج را در سیستان قرارگاه عسکری اتخاذ کند عاجز شد و لهندا و کیلی از خود گماشته و به دربار خلافت مراجعت کرد، اخلاف این شخص چون عبدالرحمان بن جزالطائی، ربیع بن کاس عنبری در سیستان از احراز کدام موفقیت مهم ناکام ماندند، ربیع حارثی در سال ۴۳ نیز از حمله که در قندهار نمود نتیجه نگرفت، و عبدالله ابی بکر جانشین او اینقدر توانست که در رخد با عساکر رتبیل کابلستان جنگیده و قرار دادی با او امضا کند، عباد

بن زیاد عین این رفتار را تکرار نمود، و مردم سیستان در سال ۶۰ اور را خر ا ج و طومار نفوذ عرب را در سیستان فروچیدند اما عربها مردمی نبودند که باین سبب نقشه خویشترا تبدیل گشتند، لهذا در سال ۶۲ یزید و بو عینده بن زیاد مجدداً وارد سیستان و حتی بکابل عسکر کشیدند ولی کابلی ها جنگ سختی نموده یزید را کشته و بو عینده را اسیر گرفتند طلحه حاکم جدید سیستان توانست نیم میلیون درهم بهر تبیل کابلستان پرداخته اسراء عرب را خلاص کند، طلحه و عبدالله پسرش هر دو در سیستان با شورش مردم دچار گردیدند تا آنکه عبدالعزیز حاکم عبدالله بن زبیر رقیب خلیفه اموی وارد سیستان شده و بکابل عسکر کشید ولی او نیز از طرف اردوی کابل زیر فشار و خطر قرار گرفت فقط همت عمر بن شان العاری افسر دلیر اسلام بود که عبدالعزیز و بقیه السیف اردوی او را از جنگ کابلی ها نجات داد، بعد از چندی امیه بن عبدالله حاکم جدید عرب بعین این سر نوشت گرفتار و مجبور شد سه صد هزار درهم و عهدنامه بهر تبیل کابلستان تقدیم و خودش را از میدان نبرد خلاص کند موسی بن طلحه تا سال ۷۵ دست و پای بسته در سیستان نشسته بود تا آنکه عبدالله در ۷۸ با اردوی اعزامی حجاج وارد سیستان و بلافاصله در مقابل رتبیل شاه بجنگ بست اقدام نمود ولی رتبیل او را مغلوب و محصور و پس از اخذ هفت صد هزار درهم با بقیه السیف اردویش را گرد کرد. اینست که حجاج متغیر شده و ده هزار عسکر منتخب از صنایع و اشراف عرب در تحت قیادت عبدالرحمن بن اشعث به سیستان سوق نمود و این همان عسکر است که از کثرت تجمل و لوازم لشکر ضاوس خوانده شد و در حال این اردو در راه کابل بعلت سردی و صعوبت راهها از حمله باز مانده و بالاخره برضد حجاج عصیان و به تحریک رتبیل کابلستان به استقامت فارس و عراق مارش نمود، عبدالرحمن بعد از جنگهای متعددی با حجاج اخیراً در سال ۸۳ مغلوب و بدر بار کابل پناهنده شد.

عمار حاکم دیگر عرب در سیستان کاری انجام نداده و مسموع در ۸۶ گرفتار جنگهای ابوخلده قائد شورشیان سیستان گردید، در سال ۸۸ عمرو برادر قتیبه معروف وارد سیستان شده و در بست عسکر بجنگ کابل شاه کشید ولی رتبیل او را به عطیه هشت صد هزار در هم راضی ساخت، بعد از کشته شدن قتیبه سائر حکام عرب در سیستان چون عبدالرحمن، نعمان مدرک، سبک عبدالرحمن بن عبدالله و عمر بن هبیره هیچ کار تازه انجام ندادند، بلکه مردم در سال ۱۰۷ امیر شرط عرب (رئیس پلیس) بشر الحواری را کشتند و قضا را نیز از عرب منفصل و بیکی از علماء بومی معمر بن عبدالله محدث سیستانی دادند. در سال ۱۰۹ اصفح شیبانی حاکم و محمد بن جحش قوماندان نظامی عرب در سیستان در جنگ بارتبیل شاه مغلوب و مجبور بمراجعت گردیدند، و در سال ۱۱۱ ضدیت مردم با عرب قوت گرفت، در سال ۱۱۶ فتنه های خفته بیدار گشت، و در سال ۱۳۰ شورشیان سیستان سوار بن اشعر حاکم اموی را کشتند، و در سال ۱۳۱ هشتم حاکم دیگر عرب را با استقامت شام اخراج کردند.

در جبهه جنوب:

عربها بار اول در سال ۲۳ هجری بسر کرده گئی سهل بن عدی و عبدالله بن غسان و حکم بن عمر ثعلبی بولایت کرمان و بلوچستان غربی یا مکران ریختند ، کرمانشاه در جنگ با عثمان ابن عاصی کشته شد و بعدها کرمانیان با عرب مصالحه و مجدداً در سال ۳۱ با هجوم مجاشع بن مسعود که عزیمت سیستان داشت مقابل و بعد از زدو خورد های متعدد دی شهر سیرجان را از دست دادند ، متعاقباً ربیع بن زیاد اطراف شیرجان را تسخیر و با مردم قراردادی امضاء کرد ولی اهالی هم بزودی شورش کردند و ربیع انرا خاموش ساخته چیرفت را هم اشغال نمود ازین بعد چون کرمان همسایه بلا فصل متصرفات عرب در کشور فارس بود همیشه زیر فشار عرب قرار داشته و در مدافعات خرد ناکام و اهالی اکراً بولایت سیستان و بلوچستان پناهنده شدند عرب هائیز در کرمان تمرکز اختیار کردند و اما در بلوچستان عربها بفرمان امرالمومنین خلیفه ثانی از مکران تجاوز نکردند ، مغیره ابن عاص تا دیل بندر گاه شرقی بلوچستان رسید ولی در جنگ باد یواح افسری که از سندر سیده بود کشته شد ، در سال ۳۹ حارث بن مره در بلوچستان شرقی تاقیقان پیشرفت اما اونیز با عسکرش در حدود قلات حالیه از دست مردم کشته شدند ، مهلب سر دارمشهور عربی در سال ۴۴ تا بنته و اوهار و قیقان رسید ولی او هم در آخر جنگهای بی نتیجه مجبور به مراجعت گردید عبدالله ابن سواربار دیگر بسوقیات پرداخته و عاقبت بدون اخذ نتیجه قطعی به مکران رجعت کرد ، بلوچپهادر مکران هم بشورش هاقیام کردند تا سنان بن سلمه ایشان را مغلوب ساخت پس ازین راشد بن عمر و تاقیقان عسکر کشید و فتحی نمود مگر در عودت از حملات مردم کوه مندر و بهرج جان بدر نبرد عربها دنبال حملات خود را را نکرده و باز از جبهه قندهار و سیستان در علاقه کبچ بلوچستان هجوم نمودند اما نتیجه همان کشته شدن قوماندان عرب و شکست عسکر ایشان بود و بس در سال ۶۱ مندر بن جارود در بلوچستان بتاخت و در بوقان و قیقان حرب و قصدار افتتاح کرد اینست که بالاخره پای عرب در بلوچستان محکم گردید ، عربها سعی زیادی در ترویج دین اسلام نموده و بلوچستان را در دو حصه غربی و شرقی تقسیم و اولی را مکران و دومی را توران خواندند ، در قرن دوم هجری قسمتی از بلوچستان دین اسلام اختیار کرده بودند ، و عربها بعد از پیشرفت در بلوچستان متوجه ولایت سند شدند .

در جبهه شرق

اینوقت صفحات شرقی افغانستان زیر اداره حکام محلی زندگی می نمودند کشمیر - شاهان در ولایت کشمیر فرمان میسدادند ، و در جنوب کشمیر تسایح عرب ولایت وسیعی تحت فرمان امراء بومی سند قرار داشت ، سند در چهار علاقه : برهمناباد ، سیوستان - اسککنده و باتیه و چچ پور - و ملتان تقسیم و مرکز اوشهر معمور « اورور » بود

نخستین بار در سال ۱۵ هجری عثمان ابن عاص عازم بحرین شده بجانب عمان شناخت مغیره برادر این شخص قوماندان بحرین گردید ، و کشتی های عرب در دریا انداخته شد ، عربها در بندر گاه دیبل بین بلوچستان و سند آ نروز پیاده شدند و در جنگی که بین آنها و مردم واقع شد مغیره در دست افسر سندی دیوانچ کشته گردید ، حجاج معروف سقیات در سند را تکرار نمود ولی افسر او بدیل در جنگ دیبل بدست جیسه پسر حکمران سند کشته شد ، اینست که حجاج متغیر شده محمد بن قاسم ثقفی داماد بسیار جوان و سخت دلیر خودش را در جبهه سند اعزام نمود ، محمد قاسم از راه شیراز و بحرین به او از راه دریا باستقامت بندر دیبل حرکت کرد ، قاسم دوازده هزار عسکر و سه هزار بار کشت داشته و از راه مکران وار مائیل (جنوب غربی بلوچستان کنونی) وارد دیبل گردید مردم دیبل نه روز بجنگ پرداخته و بالاخره بیرق چهار زبانه حریر سبز قلعه معبد در ارتفاع هشتاد زرع از انداخت منجنیق عروسک که پنجصد نفر عمله و صله تر و ماده آ نرا میکشید تپاه و مردم دل شکسته مغلوب شدند ، عرب بامر حجاج سه روز کشتار عام و هفت صد زن جوان و مرصع و خدمه معبد را اغتنام نمودند ، ازین بعد محمد قاسم نیرون و سیوستان و بودیه را یگان یگان از حکام محلی چون سمنی ، بجر ، او ، کوتک فتح نموده در کناره آب مهران اقامت اختیار کرد ، داهر حکمدار سند بجنگ پرداخته و اخیراً در رمضان ۹۳ در میدان جنگ کشته گردید و قلعه را ور بدست عرب افتاد محمد قاسم در ششماه دیگر برهمن با دریا بعد از جنگهای خونینی اشغال ، و در دو ماه ملتان را از گندا رای مدافع شهر تحویل گرفت ، باین ترتیب محمد قاسم جوان در فهرست قهرمانان جوانان اسلام داخل و ولایت سند و ملتان جزء امپراطوری عرب گردید .

اما حجاج در ۹۵ هجری بمرد و سال دیگر محمد قاسم از طرف خلیفه جدید سلیمان احضار و در عراق ضربت و شکنجه هلاک گردید ، یزید بن ابی کبشه جانشین محمد قاسم هژده روز در سند نگذشته فو ت و جایش را حبیب بن مہلب گرفت ، حبیب در کناره جیلیم مجبور بجنگ شورشیان ملی گردید ، و بعد ها حکام سند این نوع جنگها در پیش داشتند ، عمرو بن مسلم حاکم دیگر سند بود که در سواحل جیلیم بجنگ اهالی گرفتار شد ، در خلافت یزید بن عبدالملک حاکم سند باز بجنگ اهالی سند و بلوچ گرفتار و عر بها در قند ایمل تلفات بسیاری دادند . جنید بن عبدالرحمن حاکم دیگر سند مدتها مجبور بود با اخلاف داهر حکمران بومی سند بجنگد ، بعد از تمیم بن یزید ، حکم بن عوانه حاکم سند شد ولی مردم تمر و ارتداد کرده بودند ، این اوضاع تا سال ۱۳۱ هجری در ولایت سند دوام داشت . بعد ها در همین قرن و عهد امپراطوری عباسی بود که هشام بن عمر و تغلبی

دز افغانستان داخل ودرمدت یکقرن توانست در قسمتی از مملکت قبول گردد ابو مسلم که میدید مسلمانان افغانستان از عرب اموی بیشتر و بهتر طرفداران و گروهیده گان قرآنند و سلطه آنها ناما از راه دین نی بلکه یک سیاست مستعمراتی است لذا نامبرده در طرفدوازین بردن نفوس عرب اموی اقدام وحتی افراط کرد. اینست که بعد از انهدام امپراطوری اموی دیگر در افغانستان قدرت و قوت انسانی عرب مثل گذشته وجود نداشت، و تمام امور عسکری و مملکی در دست رجال کشور افتاد مثلاً در اواخر قرن اول هجری (۹۶) تنها در خراسان شمالی پنجاه و سه هزار عسکر مسلح عرب بقرار ذیل وجود داشت :

	از بصره	۹۰۰۰	از بکر	۷۰۰۰
	تمیمی	۱۰۰۰۰	قوم عبدالقیس	۴۰۰۰
۴۶۰۰۰ نفر	قوم ازاد	۱۰۰۰۰	از کوفه	۷۰۰۰

اگر تعداد نفوس و عسکر عرب در سایر ولایات افغانستان از قبیل سیستان، بلوچستان، و سند به ارقام فوق اضافه شود مقدار قوت انسانی عرب در حصص مقتوحه افغانستان معلوم میشود، ولی وقتیکه ابو مسلم از بین رفته و مجدداً نفوذ امپراطوری عباسی در افغانستان قایم شد دیگر انقدرت عسکری عرب وجود نداشت و خلفاء مجبور بودند بر عکس عهد اموی با افغانستان از در مدارا و مساوات بیشتری پیش آیند، مخصوصاً در حالیکه افغانها در علوم اسلامی و تهذیب قدیم برتری داشته و اینک خود موسس خلافت عباسی بشمار میرفتند و رجال افغانی در داخله کشور و هم مملکت عرب رشته های امور در دست داشتند معیناً نفوذ عرب عباسی در حصص مقتوحه افغانستان هفتاد سال دیگر طول کشید، سفاح اولین خلیفه عباسی از سال جلوس تا زمان مرگ ۱۳۲-۱۳۶ در امور کشوری خراسان بی اختیار و در مرکز خلافت بیشترین امور دولت در کف اقتدار وزیر نخستین خراسان خالد بن برمک بود. منصور جانشین سفاح چون بقتل ابو مسلم ار تکاب کرده بود تاوقت فوت خودش ۱۸۵ بطور متمادی دچار مخالفت و جنگهای افغان در شمال و غرب کشور گردید، حکام این شخص از قبیل ابی داود، خالد، عبدالجبار و خازم خزیمه هیچکدام در خراسان شمالی کاری انجام داده نتوانستند، حتی محمد و مهدی پسران خلیفه نیز که اسماً حکومت خراسان یافتند تأثیری درین مملکت نداشتند، و رجال خراسان زمین یکی بی دیگری آتش انقلاب و مخالفت برضد عباسی ها افروختند.

سنباد : اولین مرد افغان که بعد از ختم تراژدی ابو مسلم قد برافراخت فیر و ز ملقب به سنباد از اهالی قریه هر دانه در غرب هرات بود، این شخص در سال ۱۴۲ تقریباً ده هزار داو طلبان ملی جمع و به نیشا پور حمله و بعد از جنگ های متعددی قومس وری را بعلوه نیشا پور اشغال و خزان ابو مسلم را متصرف و خودش لقب سپهبد اختیار کرد، سنباد بعد از قتل و اغتنام

نفوس و اموال عرب قصد عراق و حجاز کرد، خلافت عباسی از دوی کافی بقیادت جمهور بن مرار بخط ری سوق و مهدی پسر خلیفه او را تقویه نمود، در جنگی که بین ری و همدان وقوع یافت سنیاد مغلوب و بغرض تجهیزات ثانوی در طبرستان عقب نشست ولی سپهبد طبرستان مهمان خودش را بخیانت کشته و عباسیها را از مصیبت بزرگی نجات داد.

خلیفه عباسی میخواست نفسی براحت بکشد که دسته دیگری از خراسانیان در مرکز خلافت شوریده و خلیفه را محصور ساختند تا معن بن زائده بکومک اورسیده و این دسته را که را و ندیه نام گرفته بودند متفرق ساخت، خلیفه معن زائده را در برابر این خدمت بجکومت سیستان اعزام کرد ولی افغانها مجال نداده او را در قصر حکومتی سیستان شکم دریدند. دو سال از حرکات سنیاد نگذشته بود که مردم بست و قندهار نیز انقلاب کرده و با زهیر بن محمد از دی قوماندان اعزامی خلافت رزم سختی دادند.

استادسیس هراتی: در سال ۱۵۰ هجری استادسیس بادغیسی ظهور و با اتفاق رفیق خودش حریش سیستانی لشکری جمع و استقلال خراسان را اعلان نمود، دولت عباسی سیاست دیرینه خویش فوراً کلمه زندفه را بگردن ایشان بسته و حتی مسلمانان افغانستان را نیز برضد آنها تحریک نمود از آن جمله اجشم مرغابی با این هموطن خویش رزم داده و سر خود را در میدان جنگ گذاشت، خلیفه عباسی ۲۴ هزار عسکر در مرو اعزام و بجنگ استادسیس پرداخت استادسیس بعد از دادن تلفات زیاد محصور و بالاخره اسیر و دربار عباسی از بین رفت، مرجله دختر همین آدم بود که زن ها رون و مادر مامون گردید.

محمد و آذرویه: مردم سیستان مقاومت و مخالفت خود را برضد عرب عباسی دوام داده و

محمد بن شداد قائد آنها از بست بجنگ پسر خلیفه منصور که حاکم سیستان بود پیش شد، یزید پسر خلیفه در جنگ مغلوب و فراری گردید، و در سال ۱۵۱ مردم زرنج انقلاب کرده معن زائده سابق الذکر را کشتند.

حکیم مقنع هروی: در سال ۱۵۸ حکیم بن عطا معروف به مقنع که از اهالی کاریز بادغیس بود ظهور و لشکری جمع و بنام سفید جامه گان موسوم نموده خودش را جانشین ابومسلم معرفی کرد، مقنع که همیشه نقابی از طلای ناب بر روی خود میکشید قلعه نظامی در نواحی «کش» آبادومرکز اختیار کرد، قصه ماهنخشب نیز منسوب بهمین آدم است. در هر حال خلیفه منصور در بنوقت از دنیا بادل پریشان چشم پوشید و مهدی پسر و جانشین او در مقابل مقنع بسوقیات پرداخت، مقنع تا سال ۱۶۱ عسکر بسیار عرب و سر دارانی چون حسان بن تمیم و محمد بن نصر و غیره را در جنگها از بین برد، اخیراً معاذ بن سلم و عقبه ابوسعید بالشکر مکملی و ارد منطقه جنگ شده و حکیم مقنع مغلوب و محصور گردید اما او خود و فامیل خویش را بکشت.

یوسف هراتی : بعد از ختم قضیه مقتع مرد دیسگری یوسف ابرم نام در هرات ظهور
 و به ترتیب لشکری بر داخه ، یوسف علاقه های پوششگ ، مرغاب و میمنه را نیز اشغال کرد ،
 یزید بن مزید حاکم عربی خراسان شمالی مجبور بود جنگهای صعبی با یوسف نماید ،
 ولی یوسف در یسکی ازین جنگها در رزم دست و گریبان اسیر و به بغداد
 گسیل و در آنجا با سائر روساء اسیر و انقلابی افغانستان یکجا اعدام شد .
حضین بن رقاد ستیانی : بعد از ظهور و فعالیت ابو مسلم و تائمین ولایات شمال

و غرب و شرق مملکت قبایل بنی تمیم عرب که در سیستان جا گرفته بودند بر ضد ابومسلم
 اغتشاش و عصیان نمودند ولی بزودی بو عاصم مرد بستی شورشیان را مغلوب و حکومت
 سیستان را در دست خود گرفت ، بعدها بو عاصم در جنگ با سلیمان کندی افسر اعزامی
 خلافت عباسی از بین رفت و کندی که مرد ناوری بود در سال ۱۳۸ رتیبل کابلستان
 را در بست عقب زد ، ولی در سال ۱۴۱ حضرت مردی از قصبه رون و جول ظهور و با کندی دست
 و پنجه نرم کرد ، و در سال ۱۴۶ مردم یزید بن خلیفه منصور را فرار کردند ، و در
 ۱۵۲ معن زائده را کشتند . آنکه توانسته بود در جنگ قندهار ماوند امامد رتیبل کابلستان را
 گرفته و در بغداد بفرستد اینست که خلافت عباسی بتدریج ملتفت شده و دانست که در
 افغانستان حکومت کردن فقط بسایه قوت ممکن نیست و لهذا رویه آرا متری اختیار
 و رجال خراسانی را بامور کشوری ایشان دعوت کردند اینست که در سال ۱۵۹ هجری
 از طرف خلیفه مهدی ابو عون عبدالملک بن یزید خراسانی بصفت نائب الحکومه خراسان
 شمالی مقرر شد ، و باز بعد از سال ۱۶۳ ابو العباس فضل بن سلیمان الطوسی با این سمت نامزد گردید
 خلیفه هادی که در سال ۱۶۹ بخلافت عباسی رسید بزودی از دنیا گذشت و تأثیری
 در اوضاع خراسان زمین نه نمود ، جز آنکه تمیم بن سعید حاکم او در سیستان توانست
 از بست به رخد کشیده و در جنگ بار تیبل کابلستان برادر او را اسیر و در عراق بفرستد .
هارون الرشید و افغانستان : در سال ۱۷۰ هجری هارون بخلافت رسید و او بزرگترین

خلفاء عباسی است که نهیب او نصف زمین را میسرزاند و دولت بازنطین باو خراج
 میپرداخت ، حاکم هارون در خراسان شمالی در سال ۱۷۱ یکنفر از مردان خراسان جعفر بن
 محمد طوسی و در سال ۱۷۳ عباس بن جعفر مذکور بود ، گرچه بعدها هارون خالد الطریف را
 در سال ۱۷۴ و متعاقباً رشید و در سال ۱۷۶ حمزه بن مالک را باین مأموریت اعزام کرد ولی
 دیگر ممکن نبود ایالات افغانستان را بدون فرزندان اینخاک اداره کند لهذا در سال ۱۷۷
 فضل بن یحیی برمکی مرد معروف افغانی باین صفت وارد وطن آبائی خویش گردید . و او بود

که امور اداره را اصلاح و قلوب مردم را متسلی و عمرانات زیادی نموده و اور دوی از مردم کشور بنام عسکر عباسی تشکیل کرد که اسماء ایشان در دفتر مستدیم بغداد ثبت شد بعضی مورخین تعداد این اردو را که بغرض تقویة آئینده خراسان آماده شده بود نصف ملیون میدانند، و این همان اردویی است که آوازۀ او پایتخت خلافت را فرا گرفته و شعراء عرب چون مروان ابی حفصه قصایدی در اوصاف اوسرودند. در سال ۱۷۹ منصور بن یزید حمیری و در سال ۱۸۰ علی بن عیسی بن ماهان بحکومت خراسان شمالی رسیدند ولی این اخیری تعصب عربی زیاد داشت و با مردم وضع درشت اختیار کرد، البته افغانیان تن در ندادند و در سال ۱۸۲ یحیی پسر اورا در بلخ از تیغ کشیدند و سی ملیون دارائی خودش را اغنام نمودند، هارون از علی انتقام گرفت و نام حکومت به جعفر بر مکی برادر فضل سابق الذکر گذاشت هارون مأمور پسر خویش را اسماً حاکم افغانستان مفتوحه مقرر و نایب او هرثمه بن اعمین در سال ۱۹۱ وارد خراسان شمالی و در سال ۱۹۳ عباس بن جعفر خراسانی با این مقام نائل گردید.

گرچه امپراطوری عباسی بیشتر یکدولت خراسانی و باز بین الاسلامی بوده دیگر عصیت و غرور عربی مثل دوره اموی و خود نداشت و مردان خراسان حتی امور صداریت خلافت و فرماندهی سپاه در دست داشتند معیناً مردم افغانستان در داخله کشور از سیادت عباسی بیزار بودند، در جلوس هارون مردم سیستان انقلاب کرده کثیر بن سالم حاکم عربی را کشتند و حکام اینده هارون مجبور شد ندبا مردم از راه تواضع و فروتنی پیش آیند، تنها عثمان بن عامر حاکم هارون توانست تا قندهار سوقیات و برخلاف ترتیب کابلستان جنگک بی نتیجه نماید، عثمان قائد شور شیان ملی بشر بن فرقد سیستانی را نیز از بین برداشت ولی حنین سیستانی که با سواران خویش دائم میان بست و سیستان حرکت و برضد حکام عرب فعالیت میکرد در جنگ عثمان را ناکام گردانید هارون بعجله یکی از مردان سیستانی داؤد بن بشر را بحکومت سیستان منصوب نمود و او بود که سیستان را تأمین و مردی چون حنین را از بین برداشت آنکه با ششصد نفر سوار خویش چندین هزار عسکر مدافع حاکم عربی خراسان شمالی را مغلوب نموده بود حنین در سال ۱۷۷ کشته شد و فضل برمکی در سال ۱۷۸ داؤد را معزول کرد یزید بن جریر حاکم جدید سیستان در سال اخیر الذکر در رخد سوقیات و از انجا دلیرانه برابر و کابل گذشت مگر در جنگک کابل شاه سودی نبرده مرا جعت کرد، عیسی جانشین یزید در سال ۱۸۲ این اقدام را تا کابل تکرار کرد مگر او نیز در نبل بمقصد ناکام ماند.

امیر حمزه بن عبدالله: درین وقت مرد بزرگی در سیستان ظهور کرد و او حمزه بن عبدالله

بود از مردم قریه رون و جول، حمزه عدۀ از ملیون را بدور خود جمع و در سال ۱۸۲ با لای عیسی بن علی حاکم هارون حمله و کشتار دهشتناکی نمود، عیسی مجبور بفرار در خراسان

شمالی شد و حمزه لقب امیر اختیار کرد، حمزه در زرنج تمز کر و مردم را از اداء باج به بغداد معاف نمود، از آن بعد حمزه تا هرات سوقیات و در بشنگک با عیسی فراری رزم سختی کرد و قتیکه حمزه بسیستان عقب کشید عیسی تا زرنجک پیش آمد و در انتقام بسی افراط کرد امیر حمزه مجدداً به تعقیب او تارو بشنگک کشید و در کشتن اعراب عباسی هیچ فرو گذاشت نکرد، پس ازین در نیشاپور به علی بن عیسی ماهان حاکم خراسان شمالی حمله و بعد از جنگ سختی در سال ۱۸۸ بسیستان مراجعت کرد، حکام عباسی در بسیستان مجبور شدند از اخذ خراج خود داری و فقط بخواندن نام خلیفه وقت در خطبه اکتفا نمایند و قتیکه در بار عباسی حکام جدیدی اعزام میگردید پذیرفته نمی شد چنانچه سیف بن عثمان و حکم بن سنان قبول نشدند، امیر حمزه نیز با چندین هزار عسکر سوار و سیمار خویش در سر تا سر بسیستان حرکت و اوضاع امور را نظارت مینمود. و قتیکه خلیفه هارون الرشید شخصاً بفرض تأمین کشور خراسان از بغداد حرکت و در گرگان رسید مکتوباً امیر حمزه را تهدید و جوابی شدید از او دریافت، متعاقباً حمزه باسی هزار سواره قران خوان و برهیز گار بزم رزم خلیفه حرکت کرد امیر حمزه داخل نیشاپور نشده بود که خبر گرفت امیر المومنین در شب سه شنبه سوم ربیع الآخر سال ۱۹۳ چشم از دنیا پوشید، لهذا حمزه که نمخواست با اردوی عزادار عرب آویزد بر گشت و باستقامت بلوچستان و سند بفرض اشاعه دین اسلام حرکت و بعد از چندین سال مسافرت در سال ۱۹۹ هجری هنگام خلافت مامون بسیستان مراجعت نمود، در غیاب حمزه و کیل او با اینجهزار سوار خویش مصروف احتساب و نظارت امور بسیستان بود، اما حکام خلیفه مامون چون زهیر بن مسیب و فتح بن سهل در سالهای ۱۹۳- ۱۹۴ در بسیستان ناکام گردیدند، گرچه موخرالذکر توانست محمد بن حاضین قوسی حاکم قدیم بسیستان را در زرم مغلوب نماید ولی بزودی بو عقیل و کیل امیر حمزه بتلافی مافات بر خاسته حاکم و قشون مأمون را منهنزم گردانید، حکام آینده مامون چون اشعث، لیث و احمد که تا سال ۱۹۹ (زمان مراجعت امیر حمزه به بسیستان) یکی پی دیگری وارد بسیستان شدند نیز همه بجنگهای حرب بن عبیده خراسانی سیستانی گرفتار ماندند، حاکم آخری مأمون در ورود امیر حمزه به او تسلیم شد و لهذا حمزه حرب بن عبیده خراسانی را ازین برداشت، ازین بعد تا سال ۲۰۵ حکام عرب در بسیستان برای نام و خواندن خطبه بعنوان خلیفه اسلام بوده دیگر نفوذ و اقتداری در امور ولایت نداشتند، تنها مردم در عرض مالیات و باج قدیم مصارف شخصی حکام مذکور را بقدر کفاف میدادند و بس.

آل برمک و سهل : گفته شد که افغانها یکقرن با امپراطوری بز زگ اموی مجادلات

سیاسی و نظامی خویش را دوام دادند تا بالاخره ابو مسلم خراسانی ان شهنشا هی عظیم را ازیا در آورده و دوات عباسی را بمیان آورد. ازین بعد نفوذ افغانها در عرب قوت گرفت تا جائیکه

ثلث عساکر مرکز خلافت را سپاه خراسان تشکیل میکرد ، ایجاد وزارت در دربار عباسی امور امپراطوری اسلام را در کف تدبیر و اختیار خاندان برمکی افغان گذاشت، جعفر اولین مرد اینخاندان بود که در اواخر قرن اول هجری در دربار سلیمان خلیفه اموی نفوذ کرد ، ابو خالد برمک بن برمک مرد دیگری از اینخاندان است که در اوایل قرن دوم هجری حاکم بلخ گردید . خالد برمک آدم سوم این دودمان است که از طرف ابومسلم بحیث افسری جزء اردوی اعزامی خراسان در عراق سوق و بعد از انهدام امپراطوری اموی و تأسیس دولت عباسی بمقام وزارت سفاح اولین خلیفه عباسی رسید . یحیی پسر خالد است که از رجال بزرگ دربار خلیفه مهدی و خلیفه هادی عباسی و استاد و پدر خوانده هارون الرشید بود ، فضل و جعفر پسران مشهور یحیی بودند که وزارت و امارت امپراطوری هارون را با عقل و هوش او یکجا در دست داشتند ، در حال اینخاندان معروف و جلیل هفده سال تمام مقدرات شهنشاهی هارون عباسی را در کف اختیار خویش داشته، مروج و مشوق بزرگترین علم و فن و ناشر مهمترین تربیت و تهذیب افغانستان قدیم در بین عرب بودند یحیی بفرمود برای بار اول کتاب مجسطی در هیئت و کتاب منکه در طب در زبان عرب ترجمه شد و او بود که ادویه و گیاههای سودمند از ماوراء سند در بغداد بخواست، موسی، یوسف و محمد بن جهم اینهمه مردان خاندان برمکی بودند که شخصاً آثار دری را در عربی ترجمه نمودند که از آن جمله است کتاب سیر ملوک الفرس . یحیی یتیم خانه و مکتب ها در کشور عرب تأسیس کرد و فرد فرد اینخاندان مسئول هر ملتجی را اجابت و بهر محتاجی اعانت نمودند تا جائیکه جود و سخاوت ایشان ضرب المثل و ورد زبان جمهور مردم و موضوع قصائد شعراء عرب گردید، او را تاریخ از عقل و هوش، علم و اخلاق این خاندان بسیار ذکر میکنند، در حال اینخاندان مشهوری که مسبب شهرت و افتخار هارون بود بالاخره در دست او در سال ۱۸۷ هجری بشکل فجیع و المناکی از بین رفت، ولی نفوذ و قدرت خاندان در بار بغداد با استیصال آل برمک متزلزل نگردید زیرا ریشه های آن بقدری قوی شده بود که دیگر صرصر حوادث بسهولت نمیتوانست آنرا از بیخ کشد.

و اما خاندان سهل خراسانی همینکه هارون بمرد از موقع استفاده و جای برمکی هارون دربار مأمون پسر هارون گرفتند، فضل پسر سهل که مردی عالم، عاقل و سیاسی بود توانست بصفت وزیر مأمون در مرو و اواخر خلیفه اسلام اعلان و معناً زمام امپراطوری عباسی را در کف اختیار و چنان افغانستان گذارد، فضل با مأمون که مادر خراسانی داشت در مرو نشسته، و بواسطه اعزام طاهریوشنگی در بغداد بساط امپراطوری عربی عباسی را برچید حسن برادر فضل نیز بحیث حاکم کشور عرب در بغداد تمرکز اختیار کرد، فضل باین اکتفاء نکرده اولاد عباس را از خلافت آئینه اسلام محروم و ولیعهدی خلافت را به علویان انتقال داد و علی رضاموسی رح را که بمشهد مدفون اند بولایت عهد

نامزد کرد ولی مأمون پسر هارون بود و لهذا بزودی در سال ۲۰۲ فضل ذوالریاستین را بخدعه ازین برده و مجدداً مرکز خلافت را از افغانستان در عراق منتقل ساخت .

ظاهر هراتی و استقلال افغانستان: گرچه مأمون فضل سرخسی را ازین برده بود ولی قوای افغانی هنوز موجود و مصروف پیشبرد نقشه دیرینه خویش بود، ظاهر پوشنگی پسر حسین سپهسالار اردوی خراسان و فاتح کشور فارس و عراق و کشته شده امین خلیفه عباسی بغداد اینک بعد از تأمین شام در برابر مأمون حضور داشت و سعی میکرد بهر نوعی است پای او در خراسان رسد و آنچه در دل نهفته دارد از قوه بفعل آرد ، مأمون هم نمیخواست قاتل برادر و تاج بخش خویش را هر روز تماشا کند ، اینست که موافقت کردند او بحيث امیر خراسان عازم کشور خویش گردد .

ظاهر برسبیل استعجال روان ، و در سال ۲۰۵ هجری وارد افغانستان گردیده ، بلافاصله ولایات شمال و غرب کشور را تأمین ، و متعاقباً استقلال قلمرو خود را از تخارستان تا نیشاپور و سیستان اعلان نمود ، ظاهر باینصورت طرح دولت اسلامی افغانستان را برای بار اول ولو در قالب کوچکی ریخته و زمینه را برای بناء دولت های شهنشاهی صفاری ، سامانی ، غزنوی و غوری افغان آماده نمود ، از همین وقت است که نفوذ عرب بعد از تقریباً دو قرن عمر برای همیشه از مملکت افغانستان رخت بر بست ، در عوض دولتهای افغانی خود مدافع اسلام و ناشر دین و از زمره بررگترین و متمدن ترین دول اسلامی در تاریخ جهان جا گرفتند .

د پښتو او سانسگریت گرامری

تر دېو الی

لیکونکی: ښاغلی صدیق الله خان (رشتین)

په کومه موضوع کېږي چه زه ستر کال د صحافت د خانګي په غوښتنه د سالنامې دپاره څه لیکم هغه یوه گرانه او نا آشنا موضوع ده ، مګر هر کله چه د موضوع راته یو مهمه موضوع

ښاغلی «رشتین»

ایسی او په عین حال کېږي یو نوی شی هم دی . له دې کبله مې د خپلو گرامری معنو ماتو او د سانسگریت د لښو گرامرو په مرسته ددې موضوع د لیکلو جرأت وکړ اوومی غوښتل چه په یو ابتدائي صورت کېږي دا موضوع ښاغلو لوستو نکو ته وړاندې کړم . لکه چه هر یو کار په ابتدا کېږي ښه او پوخ نه راجي ، دغسی ښائي چه زما دا مقاله به هم د و مره پخه او جامعه نهوی مګر سره ددې هم کېدای شی چه څه نه څه فایده ولري او په پنده کېږي د نورو پلټونکو دپاره یوه لازې شوونه شی .

د ژبو مقایسه : د ژبو یو له بله مقایسه او

انډول کول یو مهم فن دی ، له دې فن څخه د قومونو او ملتونو تر منځ تاریخي ارتباط او

نزدېوالی . دارنگ د ژبو پېل پېل تقسیمات اوبیلوالی ثابتېزی او ددې مقایسه په اثر کېدای شی چه یوه ژبه په آریائی او بله په سامی ژبو کېښې وشمېرله شی .
د ژبو مقایسه بیا دوه برخې لری ، یوه برخه ئې د لغاتو مقایسه ده او بله برخه ئې د گرامری قاعدو مقایسه کول او انډول کول دی . دا دواړه برخې د ژبو په ارتباط او نزدېوالی کېښې مؤثری گڼل کېښی .

هر کله چه په تېرو سالنامو کېښې د پښتو او سانسکریت په لغوی مقایسه باندی لښینی مقالی لیکلی شوی دی او دا مقصد تر یوې اندازې حاصل شوی دی نو لښکه زه د لسته غواړم چه په دوهمه حصه یعنی د پښتو او سانسکریت په گرامری نزدېوالی باندی وغږېږم .

مقایسوی یا نسبی گرامر امر

دغه مطلب چه مونږ ئې په دې مقاله کېښې بیانول غواړو ، د گرامروالو په اصطلاح مقایسوی او یا نسبی گرامر بلل کېښی .

کم وخت چه د سانسکریت (۱) ژبه د اروپایانو له خوا کشف شوه اود هند ژبی پېژندلو ته توجه ډېره شوه نو په دې وخت کېښې د یورپ پلټونکو د هندواروپائی ژبو ترمنځ د قرابت او ارتباط پلټنی او څېړنی شروع کړی . مثلاً « سا سیتی » (Sassetti) په ۱۵۸۱ع کېښې د ایټالوی ژبی سره د سانسکریت د لغاتو مقایسه و کړه . دا رنگ « رو برتو د نو بیلی » (Robertodonobili) چه په (۱۶۵۸ ع) په هند کېښې مړ شوی دی ، په سانسکریت کېښې زیات معلومات حاصل کړی وو اود خپلی ژبی (ایټالوی) سره ئې د سانسکریت د لغاتو په مقایسه کښی زیات کوشش کړی دی (۲) په دې وخت کېښی یوه نوی لارهم منځ ته راووته چه هغه د صرفی او نحوی تطبیقاتو اصول ، یا نسبی صرف اونحو بولی .

دا اصول دسیمی (semite) ژبو علما وهم د ۱۷ع قرن له ابتدا څخه جاری کړی وو او د ژبو پېژندلو په فن کېښې به ئې ور لښی کار اخیت ، خو پوره عاموالی ئې نه و پیدا کړی . لیکن د سانسکریت له کشف او څرگند یدو څخه وروسته دا اصول ښه عملی شول

(۱) سانسکریت دهند د آریه و یوه زړه مذهبی ژبه ده . د (ریگوید) مقدس کتاب تقریباً (۱۴۰۰) کاله قبل المیلاد په همدې ژبه لیکل شوی دی .

ژوزف مانسرن په خپل کتاب « سانسکریت ژبی تاریخچه » کې لیکي « چه د سانسکریت ژبه د (اشوکا) له زمانی څخه (۲۳۶ ق.م) دمخه هم دهند یوه زبر دسته ادبی ، مذهبی ، او علمي ژبه وه . »

(۲) د سانسکریت تاریخچه

اوزیات عمومیت ئې وموند . «په کوردو کس» (P.cowr doux) په (۱۷۶۷ع) کال کښې د «نسبی صرف نحو» اصول عملی کړې دی او له دغو اصولو څخه ئې دسا نسکریت اولاً تینی په ارتباط او نزدېوالی کښې کار اخستی دی .

دارنگه «بوپ» (Boup) هم په (۱۸۱۶ع) کال کښې دسا نسکریت د«نسبی صرف نحو» یو کتاب ولیکه اودا اصول ئې ښه مثبت کړل . په دې ډول «راسک» (rask) هم چه یو دانمارکی پوهدی په (۱۸۱۸ع) کښې دنسبی صرف نحو داصولو دپاره یوه طریقه او پروگرام وضع کړی ؤ (۱) دغسی نورو پوهانو هم په «ژب پوهنه» کښې دنسبی یا په بل عبارت د مقایسوی گرامر څخه کار اخستی دی .

دا اصول په اول کښې دارو پائې اوهندی ژبو په باره کښې تطبیق شول مگر بیا ورسته بهر لځای کښې عام شول او یو علمی رنگه ئې پیدا کړه ،

چه اوس په ټوله دنیا کښې دا اصول تطبیق کړی اودژبو پېژندنو دپاره ورڅخه کار اخستل کښی . دا اصول یعنی نسبی او مقایسوی گرامر اوس دژبو دقرابت اونزدېوالی دښودلو دپاره یومهم فن باله کښی ، نو مقصد دادی چه دا اصول مثبت او علمی اصول دی چه ددنیا پوهانو په نورو ژبو کښې تطبیق کړی دی . ددې اصولوله مخه مستشرقینو دسا نسکریت اولاً تینی ژبو یا په بل عبارت دهند او اروپائې ژبو په منځ کښې قرابت اونزدېوالی ثابت کړی دی او ددغه اساس له مخه وایی چه پخوا هندو اروپائې ژبو یوه متحده دوره لرله اودغه ټولې ژبې له یوې منبع څخه را وتلی دی .

له ښه مرغه چه دښتو او سانسکریت ترمنځ نزدېوالی نورهم زیات دی ولی چه پښتو د آریائی ژبو په هندی ډله کښې حسا بیتری ، نو ددې دواړو ژبو لغوی او گرامری نزدېوالی یقیناً چه زیات او قوی دی او امید دی چه دقرابت اونزدېوالی به دپوهو لیکوالو په توجه اوزیارورځ په ورځ خر گندیږی . دادی اوس مونږ په مطلب لاس پوری کوو او دښتو او سانسکریت دگرامری نزدېوالی په خوا اوشا کښې خپل ابتدائی معلومات ښاغلو لوستو ښکته وړاندی کوو .

د الفبا توری

دالفبا اصلی توری په سنسکریت کښې ټول (۳۳) وو ، مگر په پښتو کښې حالا (۳۰) دی . ددی وجه داده چه ددیپرو تورو آوازونه چه پخوا موجود وو ، اوس دآسا تیا دپاره کم شوی دی لځکه چه دا آوازونو اوتورو کمی اوزیاتی دیو طبیعی قانون په ډول په ټولو ژبو کښې جاری دی کله په یوه ژبه کښې لځینی نوی آوازونه راپیدا کښی او کله پکښې کمښی ، کله څنګه او کله

(۱) د سانسکریت تاریخچه .

څنگه؟ بهر صورت اوس غو اړو چه د پښتو او سنسکريت د توړو متايسه و کړو .
 ۱- په عمومي لحاظ سره د پښتو د اتوري (ا-ب-پ-ت-ټ-ج-چ-د-ډ-ر-س-ش-ک-گ-ل-م-ن-ڼ-و-ه-ی) په سانسکريت کښی هم موجود وو ، مگر د سنسکريت کاف او گاف اهلحق څخه ادا کېده ، او په پښتو کښی اوس له تالو څخه ادا کېږی ، او ښایي چه د پښتو موجوده (ډ) د سنسکريت له (گڼه) سره نزد بوالی ولری . پاته شو د پښتو نوړ نه حرفونه ليکه (خ-خ-خ-خ-د-ز-ژ-ږ-غ-ڼ-س) چه دا حرفونه په سنسکريت کښی نه وو ، که څه هم د (خ-ږ-ڼ-س) مشابه حرفونه په پکښی راغلي دی لیکن زه ښې پوره تطبیق نشم کولای .

۲- د عربي دالس حرفونه (ث-ح-ذ-ص-ض-ط-ظ-ع-ق-ف (۱)) په سنسکريت کښی نشته اودا ټول غالباً عربي حرفونه دی چه په آریا ښې ژبو کښی ډېر نه ایدل کېږی ، نو په دې اعتبار دغه لس حرفونه په پښتو ژبه کښی هم نشته یعنی د پښتو په اصلی کلمو کښی نه راځی هو ا د عربي ژبې دد خپلو اومستعارو کلمو په وجه دغه آوازونه په پښتو کښی را داخل شوی دی مگر هغو ته مستعار آوازونه وایو ليکه د (فجر ، صابون ، صبر ، ثواب ، ظلم ، مرض) په کلمو کښی داو چه ده چه نالوستی کسان دغه توري نشی ویلای او په نورو نزدې تورو ښې بدلوی . مثلاً دغه وړاندې ټولی کلمی داسی وایی (کبر ، صابون ، صبر ، سواب ، زلم ، مرز) نومعلومه شوه چه پښتو اوسا سنسکريت دواړه په دې صفت او خصو صیت کښی سره شریکی دی اودغه عربي حروف په دواړو ژبو کښی نشته . لیکن برخلاف ددې (ذ)

په زړه فارسی کښی (۲) موجود وو ، او اوس هم ځیني فارسی الفاظ په (ذ) لیکل کېږی لکه گذاشتن اونور .

دارنگ (ف) هم په فارسی کښی شته او په (اوستا) کښی هم وه ، لکه فرمان اونور ، نو ښایي چه دسامی ژبې د گمانو ښې ټوب په وجه به پکښی دغه توری را گټل شوی وی ، مگر له ښه مرغه چه پښتو ژبې خپل آریایي خصوصیت ساتلی دی اودغو تورو ښې په خپله غږ کښی ځای نه دی ورکړی .

۳- (غ-خ) د دواړه توری په سنسکريت کښی نه وو ، دارنگ په هندی او اردو ژبو کښی هم نشته . په سنسکريت کښی د (غ) په ځای (گڼه) اود (خ) په ځای (کڼه) استعمالېده د ژبو پوهان وایی چه (غ: گڼه) په طبیعت کښی یوشان دی اودا وجه ده چه په یوبل باندی بدلېږی لکه «دا گڼه = داغ - گڼو = غوا» دارنگ (خ ، کڼه) هم په طبیعت کښی سره نزدې دی او په یوبل باندې اودې لیکه (کڼر = خر) لاکن دانه ده معلومه چه په دې حروفو کښی

کم اصلی دی او کم فرعی ؟ خو غا لب گمان دا دی چه (گڼه، کڼه) به نسبت (غ ، خ) ته اصلی وی لکه چه دغه آوازو نه نسبتاً آسان اوطیعی آوازونو ته نردی دی . داو چه ده چه کوچیان اکثر د (غ) به لځای (گڼ) اود (خ) به لځای (کڼ) وایی ، مثلاً غوا - گوا اوخر - کر بولی . دغه ابتدایی لهجه اوس هم دباچورد په علاقو کښی شته او غو ښي ته گوښه ، غاښ ته گائښ ، اوو نښت ته ونکت وایی . «دفرهنگ نظام» مؤلف لیکي چه په سنسکريت کښی (غ) نشته او په لځای ئي (گڼه) استعما لېده چه دغه (گڼه) په « اوستا » کښی (غ) شوی دی .

نوله دي خبر وڅخه معلومېږي چه (گڼ ، کڼ) به نسبت (غ ، خ) ته قديمی او اصلی وی چه دغه توری بيا په اوستا ، فارسی اوښتو کښی په (غ ، خ) اود بدل دی . کيم آرين چه په قديمی هجرت کښی داموله غاړوڅخه هند ته تللی دی هغوی له لځانه سره د گڼه - کڼه) غږونه وړی دی او تر اوسه ئي ساتلی دی او کم چه د ايران خواته تللی دی اويا په باختر = بلخ اودهندو کش په لمنو کښی خپاره شوی دی لکه ښتانه ، نو په دوی کښی د دغو آوازونو پر لځای د (غ ، خ) آوازونه راپيدا شوی دی . په دی لځای کښی خیال دادی چه پښتو ته به د (غ ، خ) آوازونه د ايرانی ژبو د گاونډی ټوب په وجه راغلی وی لکه چه پښتو عموماً د ايرانی او هندي ژبو تر منځ واقع ده ، مگر سره ددی هم په دی باره کښی کومه يقینی اوثابته نظریه په لاس نشته .

امدادی توری

امدادی توری په سنسکريت کښی (۱۳) دی او په پښتو کښی تقریباً (۸) دی . مگر په پښتو کښی دا نقص راغلی دی ؛ چه دی سنسکريت د ټولو امدادی تورو د پاره اشکال او علامی موجودی وی او د پښتو په موجوده ليک کښی چه غالباً له عربي څخه اخستل شوی دی ؛ د ټولو امدادی آوازونو د پاره مستقل شکلونه او علامی نشته . په پښتو کښی امدادی آوازونه دادی : (زور - زور کی او زور - زور - يښ - او زور يښ - زېر - ښغ او زور زير - مايل او زور زير) دا آوازونه جلا جلا اشکال نه لری ، صرف او زور زور په الف ليکل کيتر لکه (کال) او زور او زور کی چه په آخر کښی راشی په (ه) ليکل کيتر لکه په (په) کښی د (پ) زور ، او په (زه) کښی د (ز) زور کی ، او پښتو په (واو) او زيرونه په (ی) ليکلی شی ، لکه په (سور ، تور - ښادی ، شلومبی) کښی . د پښتو د درست امدادی آوازونه په سنسکريت کښی هم موجودو ، او جلا جلا اشکال ئي درلودل . په سنسکريت کښی دوه قسمه (ای ، او) یعنی خفیف او شديد شته چه خفیف (ای) ته ئي اوس په پښتو کښی « زير » او شديد (ای) ته ئي معروفه او مجهوله (ی) وایو ، او خفیف (او) ئي يښ ، او شديد (او) ئي معروف او مجهول (واو) بولو .

د توروو ترڅی مخر جونه

د توروو په مخر جونی کښی هم پښتو او سنسکریت سره نژدی او یوشان دی د پښتو کم توری چه په سنسکریت کښی راغلی دی، نو مخر جونه ئی قریبا یودی مثلا: ۱- (ج، ح، ش، ی) په سنسکریت کښی هم جو فی حروف دی او په پښتو کښی هم، یعنی د ژبی له منځ څخه چه د تالوسره و لگی ادا کیژی ۲- (ت، پ، د، ن، ر، ل) دا توری په سنسکریت کښی هم اسانی توری دی او په پښتو کښی هم، یعنی د ژبی له سر څخه چه په تالو ولگیژی راوړی .

۳ (پ ، ب ، م ، و) داخلور واړه توری په سانسکریت او پښتو دواړو کښی شفوی یعنی دشونوو توری بلل کیژی اود شونووله منځ څخه ادا کیژی .

۴ - په پښتو کښی یوقسم (نون) دی چه په تښتو و (خیشو م) کښی ادا کیژی او دغنی نون باله شی لکه د (جنگ ، تنگ ، غور جنگ) په کلمو کښی ، دا قسم نون په سنسکریت کښی هم موجودو (۱)

په سا کن بانندی ابتدا

په سانسکریت کښی په سا کن توری بانندی ابتدا عامه وه ، دارنگ ۱ کثری هندو اروپائی ژبی هم دا خاصیت لری مگر په سامی ژبو کښی په سا کن بانندی ابتدا نه کیژی ، دارنگ په فارسی کښی هم په سا کن بانندی ابتدا نشته اودا آریائی خصوصیت پکښی نه ایډل کیژی .

لیکن په پښتو کښی دغه وصف اوس هم پاته دی او دپری کلمی پکښی موجودی دی چه اول توری ئی سا کن وی او په سا کن بانندی شروع کیژی لکه (ستوری ، لمر ، نغری - سبی اوداسی نور دا کلمی چه دپلی ژبی خاوند وایی نو په سا کن بانندی ئی نشی ویلی او په اول کښی ئی خامخا الف راوړی لکه :

استوری - انمر - اوداسی نور .

نو دا مسئله هم دپښتو اوسنسکریت پخوانی اوقدیمی ارتباط ثابتوی او معلومیژی چه پښتو ژبی داریائی ژبو دغه خاصیت تر اوسه پوری په ښه شان ساتلی دی .

دجنس په لحاظ داسم قسمونه

په سانسکریت کښی داسم دجنس او کیفیت په لحاظ په درې ډوله دی :

۱ - مذکر ، ۲ - مؤنث ۳ - مخنث ، چه نه مذکر وی او نه مؤنث .

(۱) فرهنگ نظام ۳ جلد .

په ځینو هندواروپایي ژبو کېنې هم دا خصوصیت شته - لکه انگریزی ، لاتینی ، پراکرت (دهنديوه پخوانی ژبه وه)
لیکن وروسته بیا په اکثر ژبو کېنې چه دسانسکریت څخه راوتلی دی دوه صورته پاته دی چه یو مذکر دی او بل مؤنث او دریم صورت یعنی ناچنس ئې له منځه وتلی دی .
لکه په سنډهی ، پنجابی ، هندی اواردو کېنې ، چه په دې ټولو ژبو کېنې اوس د جنس دوه صورته یعنی مذکر او مؤنث پاته دی (۱)

په پښتو کېنې هم دا دوه صورته موجود دی اودریم صورت یعنی مخنث پکښې نشته -
مطلب دادی چه په پښتو کېنې درست کلمات یا به مذکر وی او یا به مؤنث وی او کم بل قسم پکښې نشته . نو احتمال لری چه دمخه به په پښتو کېنې هم لکه دسنسکریت اسم د جنس په لحاظ درې صورته درلودل لیکن وروسته به دسهولت له امله کم شوی وی ، لکه څنگه چه په سنډهی ، پنجابی ، اواردو ژبو کېنې هم دغه تخفیف راغلی دی حال دادی چه ددغو ژبو ارتباط دسنسکریت سره له پښتو نه زیات دی ولی چه دغه ژبې د سنسکریت نه راوتلی دی ، او پښتو له سنسکریت څخه نه ده راوتلی بلکه دا دواړه له یوې بلی پخوانی ژبې څخه جوړی شویدی چه په دې حساب دواړه د خویندو نسبت لری .
په فارسی کېنې خولا ییځی په افعالو کېنې دمنذکر او مؤنث فرق هم ورک شوی دی اود مذکر او مؤنث دپاره یو شان استعمالیږی . نو لدې څخه معلومیږی چه دغسی تغیرات په درستو ژبو کېنې پېښیږی او دا دزمانې بدلون او تېرېدو نتیجه ده حتی داسی منا لو نه هم شته چه په یوه ژبه کېنې نسبت پخوا ته ډېر تغیرات راغلی وی او ډېر شیان پکښې کم وزیات شوی وی .

دمؤنث علامې

په دې برخه کېنې فعلا مونږ سره کانی معلومات نشته ولی چه دادسنسکریت په گرامر کېنې پوره مهارت غواړی - مگر د نمونې په ټول یو څومثالونه وروسته نیو :

۱ - ددې وروسته یو څومثالونه څخه معلومیږی چه « الف » په سنسکریت کېنې دتانیث علامه (۲) ده لکه (اکا = یوه) چه مذکر ئې (اک = یو) دی . او (سا = دې) چه دمؤنث غایب ضمیر دی او مذکر ئې (سه) دی . دارنگه د (دوهیتا = لور - اسوسا = خور) په کلمو کېنې هم الف راغلی دی .

په پښتو کېنې هم (الف) دتانیث مشهوره علامه ده لکه :

رڼا - ژړا - خندا - غوا - اوداسی نور .

(۱) قواعد اردو .

(۲) ډاکټر عبدالحق لیکي چه په سنسکریت کېنې (۱) دتانیث علامه ده لکه گنگا ، جمنا او نور

۲- له دې وروسته یو څو مثالو څخه معلومیږي چې (ی) هم غالباً په سانسکریت کې د تانیث علامه ده مثلاً دا وروسته مثالونه وگورئ:

مذکر - مؤنث

۱- مشه = نر پسه - میښی = مېږه

۲- شرگال = شغال - شرگالی = ښځه شغاله

۳- میوره = نرطوس - میوری = ښځه طاوسه (۱)

که څه هم ددغې (ی) تلفظ ماته په ښه ډول نه معلومیږي لیکه چې له چا څخه می نه دی او رېښی - خو دومره ویلای شم چې په پښتو کې یې دملینې (ی) څخه نوری درې قسمه (ی گانې) د تانیث علامې راغلي دي. لیکه په (بیاتي - چوکی - ورغومي) کې چې اوله معروفه، دوهمه ثقیله، او دریمه مجهوله (ی) ده، نو غالباً داده چې دسنسکریت د دغو کلمو (ی) به هم په دې درې قسمو کې داخله وي.

له دې بیان څخه معلومه شوه چې (الف، ی) په پښتو او سانسکریت دواړو کې د تانیث علامې دي او د مؤثنونو مو په آخر کې راځي.

د تعداد په لحاظ د اسم قسمونه

په سانسکریت کې اسم دتعداد په لحاظ پر درې ډوله دی:

۱- مفرد ۲۰ - تشبیه ۳۰ - جمع. په دې خصوصیت کې سانسکریت د عربي سره نژدې ده لیکه چې عربي هم تشبیه لري.

حقیقت داده چې په یوه ژبه کې د تشبیه وجود دهغې ژبې دزیات وسعت او پراخۍ دلیل دی او عربي او سانسکریت دواړه د دنیا مهمې، علمي او پراخې ژبې دي.

مگر په نورو آریایي ژبو کې تشبیه له منځه وتلی ده او صرف مفرد او جمع پاته شوی دی لیکه په اردو، هندی، فارسي او پښتو کې. دسهولت په لحاظ که سړی وگوري نو دا کم والی څه بدشي نه دی ولی چې تشبیه هم په حقیقت کې جمع ده او عرب هم ورته لغوی جمع وایي.

نو له یوه نه پورته ټولو ته جمع ویل، دلفت او آسانتیا په اعتبار ښه معلومیږي. په دې خصوصیت کې که څه هم سانسکریت او پښتو سره جلا دي مگر دا دومره اهمیت نه لري ولی چې دا خاصیت په بله آریایي ژبه کې هم نه دی پاته.

د جمعو مقایسه

په دې حصه کې هم پوره معلومات په لاس نشته او مونږ نشو کولای چې د سانسکریت د جمعو ډېر

مثالونه بیان کړو، خودنمو نې په ډول د سانسکریت د اېوڅو مثالونه وگوري:

مفرد - جمع

۱ - پشو = اهلی حیوان - پشون = حیوانات

۲ - وستو = شی - وستونی = شیان

۳ - چتیر = تصویر - چتیرانی = تصویرونه (۱)

۴ - پهلم = میوه - پهلانی = میوې

له دې مثالو څخه معلومېږي چې په اولو دوو مثالو کېنې تقریباً (ونې) اوبه نریم او څلورم مثال کېنې (انې) د جمع دپاره راغلي دي چې د اوداوه غلامې دینتو په جمعو کېنې اوس هم موجودې دي لکه « څیزونه، چرگان » چې مفرد نې څیز او چرگ دي. اودغه د امدادی حروفو کېنې اوزیاتی دومره مهمې نه دي لکه چې دغه حروف اکثر په یو بل باندې سره اوږی او یا غور لږیږي.

نو ویلای شو چې دینتو اوسا نسکریت د جمعو ترمنځ هم څه څه نه څه نزدېوالی اوار تباط شته،

د اسم حالتونه

په سنسکریت کېنې د اسم حالتونه اته دي، لکه (فاعلی مفعولې، آلی، توج، اعراض، ظرفیت، ملکیت، ندا) یعنی په دې اته واړه حالتو کېنې یو اسم چې په جمله کېنې استعمال شي تغیر مومي اوبه آخر کېنې نې یو حرف یا څو حرفونه ملحق کېږي (۲) مثلاً:

حالتونه سنسکریت - دینتو

۱ - فاعلی - گرامه = یو کلی

۲ - مفعولې - گرامم = کلی ته

۳ - آلی - گرامن = په کلی سره

۴ - توج - گرامای = کلی لور ته

۵ - اعراض - گرامات = له کلی څخه

۶ - ملکیت - گرامسی = د کلی مال

۷ - ظرفیت - گرام = په کلی کېنې

۸ - ندا - گرام = ای کلی!

له دې حالتونو څخه په دینتو کېنې صرف څلور حالتونه موجود دي او هغه دادي: ۱ - فاعلی - ۲ - مفعولې - ۳ - ارتباطی - ۴ - ندا نې. په دینتو کېنې یو اسم مثلاً (کلی) په مفعولې حالت کېنې په خپل اصلي صورت راځي لکه « قول کلی نې راووست » اوبه فاعلی اوار تباطی حالتو کېنې نې ملینه (ی) په معروفه (ی)

(۱) د سنسکریت خودآموز . (۲) د سنسکریت خودآموز .

بدلیزې لکه «ټول کلي دودۍ وخوره - کلي ته ولاړ» او په ندایي حالت کې ټي په آخر کې (ه) زیاتيزې لکه «ای کلیه» نود سنسکریت (آلی، توجه، اعراض، ملکیت، ظرفیت) حالتونه په پښتو کې په یوه ارتباطي حالت بدل شوی دی یعنی دغو پنځو واړو حالتونو ته ارتباطي حالت ویل کېږي. دافرق نو دژبو ترمنځ اویا دپېړيو تراو پښتو وروسته یو طبیعي شی دی او په درستو ژبو کې لیدل کېږي. په دې ځای کې دپښتو او سنسکریت تر منځ نژدېوالی دادې چه په دواړو ژبو کې د کلمې په آخر کې حروف زیاتيزې مثلاً: «ای کلیه! ای هلکه! ای هلکانو!» اوداسی نور حال دادی چه په فارسی کې په دې ټولو حالتو کې هېڅ تغیر نه راځي لکه «بده - ازده - مالده - درده - ایده» اونور - بل دپښتو او سنسکریت نژدېوالی دادی: چه په سنسکریت کې هم ندایي حالت جلا اوفا علی حالت جلا دی او په بېل بېل ډول راځي او په پښتو کې هم دغه دواړه حالتونه سره جلا دی لکه چه دوراندي مثالو څخه معلوم شوه.

ضمیرونه

دپښتو او سنسکریت په ځینو ضمیرونو کې هم نژدېوالی لیدل کېږي مثلاً دپښتو (ما) چه دسنسکریت په آلی حالت کې (میا) او مفعولی حالت کې (مام = ماته) راغلی دی دا رنگ دپښتو (تا، ته) چه دسنسکریت په فاعلی حالت کې (توم) او مفعولی حالت کې (توا = توام) دی. نو معلومه شوه چه د(ما، تا، ته) ماده دسنسکریت په ضمیرونو کې هم شته (دعدونو مقایسه) اعداد په پښتو او سنسکریت کې سره ښه نژدې او قریب دی اودادی وروسته ټي دمقایسي په ډول ښیو:

۱ - مطلق اوسبسط عد دونه :

پښتو	-	سنسکریت
یو	-	اکم
دوه	-	دو
درې	-	تری
څلور	-	چتواری
پنځه	-	پنج
شپږ	-	شست
اووه	-	سپت
اته	-	اشتو
نهه	-	نو
لس	-	دش

۲ - مرکب عددونه! په سانسکریت او پښتو دواړو کښې مرکب عددونه تقریباً په یو ډول راځي. مثالاً له لسونه وروسته اول احاد او بیا ورپسې عشرات ویل کیږي. مثالونه ټي وروسته و گوري:

سانسکریت	-	پښتو
اکادش	-	یوولس
دوادش	-	دوولس
تریودش	-	دیارلس
چتوردش	-	خوارلس
پنجدش	-	پنځلس
شودش	-	شپاړس
سپتدش	-	اوه لس
اشتادش	-	اتلس

۳ - رتبي عددونه: دا قسم عددونه هم په دواړو ژبو کښې تقریباً یوشان دي او په آخر کښې ټي (م) راوړل کیږي یعنی (م) هم په پښتو او هم په سانسکریت کښې د رتبي عددونو په آخر کښې راځي مثالونه ټي دادی:

سانسکریت	-	پښتو
پنجم	-	پنځم
ششم	-	شپږم
سپتم	-	اووم
اشتتم	-	اتم
نوم	-	نهم
دشم	-	لسم
ترشتم	-	دېرشم
شتم	-	سلم (۱) او نور

مصدرونه

د سانسکریت د مصدرونو په باب مونږ پوره معلومات نه لرو چه په څه ډول راځي او په څه ډول نه راځي - مگر یو څو مصدرونه ټي چه مونږ پیدا کړي دي هغه په آخر کښې «م» او یا «ن» لري لیکن غالباً د سانسکریت اکثر مصدرونه د عربي پشان بسیطی مادی دي

(۱) سخندان فارس

او گڼه مخصوصه علامه نه لری لکه (پرچ) چه د پښتني په معنی او (نت) چه د نخبند لو په معنی مصدرونه دی . له دې څخه معلومېږي چه د پښتو (نخبند ، ناخبل) هم له دغې مادې یعنی (نت) څخه اخستل شوی دی ، چه اصلی ماده پکښې (نت = نخ) ده او «بدل» یا «ل» په پښتو کښې مصدری علامه ده .

اوس وروسته د سانسکریت او پښتو مخیني مصدرونه د مقایسې په ډول لیکو :

سانسکریت	-	پښتو
آورتن	-	اوبتل
پرې ورتن	-	پرې وتل
کرښن	-	کښل
ایکهنم	-	لیکل
کهنتم	-	کښتل
متم	-	منل (ا)
پرچ	-	پوښتل
پر شنه	-	پوښته

لکه چه ښکاره ده دا پورته مصدرونه هم په معنی او هم په لفظ کښې سره تړ دي او قریب دی ، صرف دومره ده چه په پښتو کښې ئې یو منظم شکل پیدا کړی دی یعنی ټول په لام مختوم دی او په سانسکریت کښې دغسې منظم صورت نه لری .

د حال فعلونه

د حال افعال په پښتو او سانسکریت کښې تقریباً تړ دي او په یو ډول دی دادی وروسته مونږ د سانسکریت ، پښتو او فارسی د حال فعلونه بیا نو و چه مقایسه او تړ دېوالی ئې ښه معلوم شی :

بسنسکریت	-	پښتو	-	فارسی
ستوتی	-	ستا یی	-	ستا ید
ورشتی	-	ورینږی	-	بارد
آیاتی	-	راخی	-	آید
پنتی	-	پر بوزی	-	فتد
هنتی	-	وهی	-	زند
جوی	-	ژوی	-	زید

(۱) د ۱۳۱۷ په سالنامه کښې د پښتو فقه اللغة .

سنسکریت	-	پینتو	-	فارسی
کروتی	-	کپی	-	کند
مریتی	-	مری	-	میرد
خورتی	-	خوری	-	خورد
گچتی	-	لخی	-	میرود
چرتی	-	خری	-	میچرد
کرشتی	-	کری	-	میکارد (۱)

ددی پورته مثالو شخه معلومینزی چه دینتو د فعل حال اشتقاق او د سانسکریت د فعل حال اشتقاق دپرسره نودی دی. لکه چه د سانسکریت د غایب فعل حال په آخر کینی غالباً (تی) (۲) زیاتینزی مثلاً (جو) په سنسکریت کینی دژوند کولو په معنی مصدر دی چه په فعل حال کینی ئی (تی) زیات شوی دی او (جوتی) رانخی.

اودینتو په غایب فعل حال کینی (ی) زیاتینزی لکه چه دود اندی مثالو شخه خر گنده شوه برخلاف له فارسی شخه چه هلته دغه د غایب فعل حال صیغی په ډول جوړینزی یعنی په آخر کینی ئی (د) او په اول کینی ئی په استمراری صیغو کینی (می) راوړل کینزی.

نومعلومه شوه چه دینتو او سانسکریت د فعل حال په غایبو صیغو کینی هم دما دی او حر و فو په لحاظ او هم دا شتقاق او صرف په لحاظ دپرنزدبوالی او ارتباط موجوددی.

او که سری دحروفو بد لید و اود فیلا لوژی اساساً سر نو او تغیراتو ته وگوری نو ویلا ی شو چه دغه مثالونه چه وویل شول، ټول یو شان دی او اصلاً پکینی دومره پیلوالی او توپیر نشته - مثلاً (ستوتی) او ستائی (مریتی) او مری (چرتی) او خری. چه بیخی یورنگ او په یو ډول دی، په دی شان نور هم دپرمثالونه شته چه داوژد والی له کبله مورانه وړل.

ما ضی

که څه هم په سنسکریت کینی دما ضی زیات مثالونه مونږ ته معلوم نه دی مگر له دی وروسته یو څو مثالو شخه معلومینزی چه غالباً په پینتو او سانسکریت کینی د ما ضی فعل داشتقاق ډول هم څه قدر سره نودی او قریب دی مثلاً:

سنسکریت	—	پینتو
اگچم	—	ولادم
اخورت	—	وخود
آگچت	—	ولاد
پراچت	—	ویوشت

په دې مثالونو کېښی وروستی مثال تریوې اندازې واضح دی لکه چه (ا پرچت) د (پرچ) له مصدر څخه جوړ شوی دی چه په اول کېښی ئې (ا) او په آخر کېښی ئې (ت) زیاته شوی ده ، دغسی په پښتو کېښی د (پوښتل) له مصدر څخه د (وپوښت) اشتقاق هم د (و) په زیاتوالی په دغه طرز دی ، او ددغو دواړو صیغو یعنی (ا پرچت) او (وپوښت) دجوړښت رنگ سره قریب او نزدې دی .

دا د اتو مقایسه

دا د اتو په مقایسه کېښی هم پښتو او سانسکریت یو له بله ډېر نزدې والی او ارتباط لری چه دادی وروسته ئې ځینی مثالونه ښودل کېښی .

د نسبت او فاعلیت توری

۱- وان : د اتوری په سانسکریت او پښتو دواړو کېښی د نسبت او فاعلیت توری دی .

مثلا په سنسکریت کېښی (گریوان) د جامې هغی حصی ته وایی چه گروه ساتی — یعنی د گروې ساتونکی جامی ته (گریوان) وایی . دا کلمه په پښتو کېښی هم موجوده او په دغه معنی ده ، صرف په پښتو کېښی «گریو» گروه او «گریوان» گریوان شوی دی .

دا رنگ (دهنوان) په سنسکریت کېښی دولت مند ته وایی چه «دهن» (۲) د دولت په معنی ، او «وان» نسبت او مالکیت کلمه ده ، دغسی (ویدوان) د عالم اوصاحب علم په معنی دی لکه چه (وید) علم او معرفت ته وایی . او په پښتو کېښی خو دغسی مثالونه ډېر دی لکه باغوان — جاله وان — بگی وان — پاده وان او نور .

۲- ک : په سنسکریت کېښی د فاعلیت علامه ده ، لکه «آستک» = مکر — وچک = متکلم .

چه د «وچ» له مصدر څخه چه دخبرو کولو په معنی دی جوړ شوی دی . دغه کاف په سنسکریت کېښی متحرک ؤ او په پښتو کېښی هم په دغه ډول د فاعلیت د پاره په ځینو مثالونو کېښی موجود دی ، لکه (تینگه — چوغکه) دا دواړه دمرغو نومونه دی چه د «تینگ او چوغ» له صوتونو څخه د (که) په لگو لو جوړ شوی دی لکه چه دغه مرغی دتینگ او چوغ جوغ آوازونه کازی نو په دې اعتبار د فاعلیت معنی پکښی پرته ده .

۳- (ی) په سنسکریت او پښتو دواړو کېښی د نسبت د پاره ده مثلا (دهنی = مالدار)

یعنی هغه شو ک که چه (دهن = مال) ته ئې نسبت شوی وی .

دغسی چینی — پکښی او نور .

اوپه پښتو کښی خو دغسی مثالونه ډېر دی لکه : ډولی - ټوکی - چرسی اوپا کبابلی ،
قندهاری اواسی نور .
۴ - ج : په سنسکریت کښی د نسبت د پاره دی لکه « نیرج = نیلوفر » چه (نیر = اوبو) ته منسوب
دی او په پښتو کښی (ډیروجی) نسبتی کلمه ده چه (ډیر = یوه علاقه ده) ته منسوبیږی .

دظرف توری

ستهان : دا کلمه په سنسکریت کښی د (لځای) په معنی ده او د کلمو په آخر کښی دظرف
مکان د پاره استعمالیږی لکه هندوستان او یا داسی نور . خو په پښتو کښی (تون) د لځای په
معنی راغلی دی او دظرف مکان دجوړولو د پاره استعمالیږی ، لکه (بود تون = بوتخانه -
چر تون = دچرې ټیکی)
نو ویلای شو چه (ستهان اوتون) سره نزدې او تقریباً دیوې کلمی حکم لری لځکه چه
د دواړو معنی او خصوصیت یوشی دی .
سر بهر په پر دغه په خپله د « ستهان » شکل هم په پښتو کښی شته ، مگر دومره ده چه الف
ټی په واو بدل شوی دی (۱) لکه په (مرستون = اډیره) کښی .

دتصغیر توری

کک : دا حرف په سنسکریت او پښتو دواړو کښی د تصغیر د پاره استعمالیږی مگر فرق دادی
چه په سنسکریت کښی متحرک او په پښتو کښی ساکن ویل کیږی . مثلاً په سنسکریت کښی
« بالک » وړ وکی او « گرھک » کوچنی خونی ته وایی ،
او په پښتو کښی ټی مثالونه دادی : لځویک - زمړک - تورک او داسی نور .

د نفی توری

نس ، نه ، نر : دا درې واړه توری په سنسکریت کښی د نفی توری دی (۲) دژبو
پوهان وایی چه د نون په طبیعت کښی د نفی معنی پرته ده (۳) ، نو لځکه په اکثر و
ژبو کښی (نه ، نا) او داسی نور د نفی حروف دی -
دا هم کېدای شی چه د سنسکریت (نس) په پښتو کښی په (نه) بدل شوی وی لځکه چه
(۱) د پښتو په لځینول هجو کښی عموماً الف په واو بدلېږی مثلاً دراشه پر لځای روشه وایی .
(۲) قواعد اردو - (۳) سخندان فارس .

(اوس) په یو بل باندی بدلینزی . دارنگه د پښتو (نا) هم له دغو تورو سره تر دې دی او مونږ ویلای شو چه د پښتو (نه ، نا) له فارسی او یا بلې ژبې څخه نه دی اخستل شوی . بلکه دادواړه اصلی آریایی مشترک توری دی او په اکثر وژبو کښی یوشان استعمالینزی .

اضافې ترکیب

اضافی ترکیب په پښتو اوسانسکریت کښی په یو ډول استعمالینزی یعنی لومړی مضاف الیه او بیا وروسته مضاف راځی . د سنسکریت د اضافی ترکیب یو څومثالونه وروسته نیوول کینزی :
۱- (برشا کال (۱)) «برشا» په سنسکریت کښی باران او «کال» وخت ته وایی چه معنی ئې په پښتو کښی «باران موسم» کینزی . نو په پښتو کښی هم لومړی مضاف الیه او وروسته مضاف راځی ، دغه ترکیب په فارسی کښی په (موسم باران) ترجمه کینزی .

۰۲- (آرام بن) (۲) چه په سنسکریت د «باغ عیش» په معنی دی .

«آرام» عیش ، او «بن» باغ ته وایی ، او په پښتو کښی هم په دغه ډول استعمالینزی یعنی د آرام بن .

۳- (پوروشانام) «پور و شا» دسپرو په معنی او «نام» دمال په معنی دی نو ترکیبی معنی ئې داده «دسپرو مال» دغه کلمه په فارسی کښی په «مال مردمان» ترجمه کینزی .

۴- (کو کوتانام) «کو کوتاه» په سنسکریت کښی چرگانو ته وایی نوددغه ترکیب معنی په پښتو کښی (دچرگانو مال) او په فارسی کښی (مال خرو سها) راځی .

۵- (سایم کال) «سایم» ماښام او «کال» وخت ته وایی نو ترکیبی معنی ئې «دماښام وخت» شوه چه په فارسی کښی «وقت شام» ویل کینزی .

۶- (کریدانگن) (۳) دا کلمه د «لوبو د میدان» په معنی ده ، «کرید» لوبو ته وایی او «انگن» غالباً دپښتو د (انگر = غولی = میدان) په معنی دی .

په دې ترکیب کښی هم مضاف الیه دمخه او مضاف وروسته راغلی دی .

۷- په دغه ډول ضمیرونه هم که چېرې مضاف الیه واقع شی نودمخه راځی لکه (تسی کاریم - تو کاریم - مم کاریم (۴)) چه په پښتو کښی (دده کار - ستا کار - ما کار) او په فارسی کښی (کار او کار تو - کار من) ویل کینزی .

(۱) (۲) سخندان فارس

(۳) د فرهنگ نظام مقدمه ۴ جلد .

(۴) سخندان فارس .

توصیفی ترکیب

دسانسکریت دتوصیفی ترکیب زیات مالونه لاس ته نه دی راغلي مگر څه چه لیدل شوی دی هغه دښتو دتوصیفی ترکیب سره موافق دی یعنی اومری صفت او بیا وروسته موصوف راځي لکه په دې وروسته مثالو کښي :

۱ (مهارجه) « مها » په سنسکریت کښي لوی او « راجه » بادشاه ته وایي نومعنی ئې داشوه « لوی بادشاه = ستر بادشاه »

۲ - (سو واستو) « سو » دښه او « واستو » دمسکن په معنی دی نو ترکیبی معنی ئې داده « ښه مسکن » چه په فارسی کښي په « مسکن خوب » ترجمه کیږي .

۳ - (اوب کار) دا کلمه په سنسکریت کښي د(ښه کار) په معنی ده چه دواړه په یوه ډول او یو صورت دی اوبه فارسی کښي په کار نیکک ترجمه کیږي .

۴ - (سمر کرته بهاشا) داد سنسکریت دژبې نوم دی ، چه معنی ئې په پښتو کښي (سمه کړی ژبه اصلاح شوی ژبه) اوبه فارسی کښي (زبان اصلاح شده) راځي . له دې مثالو څخه څر گنده شوه چه دښتو اوسانسکریت توصیفی ترکیبونه سره یو شان دی .

فعلی ترکیب

دا کثرو آریائی ژبو دا خصوصیت دی چه په فعلی ترکیب کښي اول فاعل بیا مفعول اویا فعل راځي یعنی فعل له فاعل او مفعول څخه وروسته راځي . مگر په عربی کښي چه یوه سامی ژبه ده خبره بالعکس ده ، یعنی اول فعل بیا فاعل او بیا مفعول ویل کیږي لکه « ضرب زید عمراً » لکه چه ښکاره ده ، په دغه وړاندي آریائی خصوصیت کښي سانسکریت او پښتو یو شان دی مثلاً داوروسته مثالونه وگوري : چه فاعل پکښي دمخه او فعل پکښي وروسته راغلي دی :

سانسکریت	—	پښتو
سوددت	—	ده ورکړ
تی ددن	—	دوی ورکړ
توم اده تی	—	تاورکړ
آهن ادمم (۱)	—	ماورکړ

دځیني نوروشیانو مقایسه

ځیني نورگرامری مسایل هم په سانسکریت او پښتو کښي سره نردې او یوشان دی مگر هر کله چه مثالونه ئې په لاس نشته نومحض په مجمل ډول ئې ذکر کوو :

۱ - په سانسكریت كښی اسم داشتقاق په لحاظ پر دود وډوله دی؛ ۱- فعلی ۲- غیر فعلی. فعلی نوم هغه دی چه یواځی د فعلی مشتقاو ماخذوی چه هغه ته مصدر هم ویل کېږی، او غیر فعلی نوم هغه دی چه له هغه څخه اسمی مشتقات جوړېږی او افعال ورڅخه نه جوړېږی. مطلب دا چه په سانسكریت كښی د فعلی مشتقاو ماخذ ته فعلی نوم، او د اسمی مشتقاو ماخذ ته غیر فعلی نوم وایی. د انقسیم عیناً په پښتو كښی هم شته چه مصدر ته فعلی نوم او نورو نو موته غیر فعلی نوم وایو. غیر فعلی نوم چه نورې كلمی ورڅخه جوړېږی لیکه (زړه) چه زړور، زړورتیا اوداسی نورې كلمی څخه جوړی شوی دی

۲ - جعلی مصدر په سانسكریت كښی مو جوړ دی او د اسم له مشتقاو څخه باله كېږی. د غسی په پښتو كښی هم جعلی مصدر شته اوله اسم اوصفت څخه جوړېږی لیکه پخلا كول - بونول - دامل چه «له پخلا بون داری» څخه ماخوډ شوی دی

۳ - اسم فاعل په سانسكریت كښی له مصدر څخه د لاحقی په زیاتو او جوړېږی چه په پښتو كښی هم په دغه صورت راځی یعنی د مصدر په آخر كښی د (ونكی) لاحق راوړل كېږی لیکه اه كښل څخه كښونكی اوداسی نور.

۴ - په سانسكریت كښی مؤنث نوم له مذ كړ څخه د یو حرف په زیاتو او جوړېږی چه په پښتو كښی هم په دغه ډول راځی لیکه له چرگ څخه چرگه او داسی نور.

۵ - په سنسكريت كښی فعل پر لسو دستو ویشل شوی دی چه هر مصدر به په دغو دستو كښی شامل وی اود هغی دستی موافق به ترې فعل جوړېږی. دغسی په پښتو كښی هم افعال او مصدرونه په څوگروپونو ویشل شوی دی چه هر مصدر په ییل ییل گروپ كښی داخل دی اود افعالو اشتقاق ئې هم په ییل ییل ډول كېږی.

۶ - د (فرهنگ نظام) مؤلف لیکي «چه په سانسكریت كښی له ټولو آریایی ژبو څخه زیات مقدم او مؤخر لواحق موجود دی» په پښتو كښی هم لیکه چه معلومه ده لاحقی ډیری دی مگر «سابقی» نسبتاً کمی دی اوزیات الفاظ پكښی لیکه د سانسكریت د لاحقو په زیاتولو جوړ شوی دی.

۷ - په سنسكريت كښی د حروفو تبدیل هم ډیر دی، چه ځینې تبدیلونه سماعی او ځینې قیاسی دی. د تبدیلات او تغیرات په پښتو كښی هم ډیر دی اود ډیر حروف دی چه په یو بل باندې اوږی او بدلیږی.

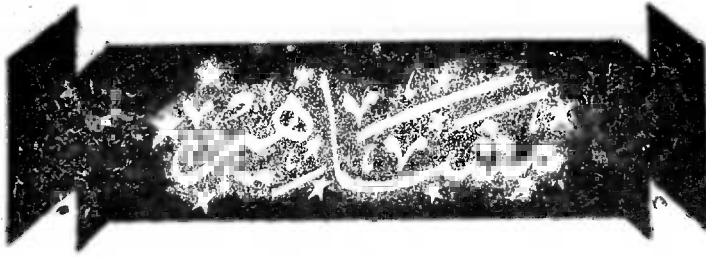
۸ - داسما او كلماتو ترکیب هم په سانسكریت كښی زیات اوږدی، د اوصفت په پښتو كښی هم زیات لیدل كېږی لیکه ترله = د تره نور - كښل = د كښل - غړندی = د غاړې ونداونور.

داوو دښتو اوسنسکريت د گرامري نزد بوالی په باب کښی تخمینی ابتدائی معلومات. امید دی چه په دې باره کښی به نورې پلټنې هم جاری وی او کیدایشی چه یو وخت دد غودواړ وژبو پښووه کامله گرامري مقایسه باندی کا میایې حاصله شی.

په دې مقایسه کښی له دې وروسته کتابو څخه اخستنه شوی ده:

- کتاب - مؤلف - د طبع لځای
- ۱ - فرهنگ نظام - سید محمد علی. د حیدر آباد د کن طبع .
 - ۲ - د سنسکريت خود آموز - « - چه د څلورم جلد فر هنگ نظام په سر کښی چاپ شوی دی .
 - ۳ - قواعد اردو - داکتر عبدالحق - د پ هلمی چاپ
 - ۴ - سخندان فارس - د قاری عبدالله ترجمه - د کابل «
 - ۵ - د سنسکريت تاريخچه (۱) - د «روزف مانسون» تالیف - د ښاغلی نعیمی ترجمه. قلمی دی
 - ۶ - ۱۳۱۷ په سالنامه کښی د ښا غلی یعقوب حسن خان مقاله .

(۱) دا کتاب د کتلو دپاره د ښاغلی کهزاد را کړی وو نو ځکه ورڅخه تشکر کوم .

د ابداليانو مشاهير

قرا احمد شاه بابا دمخه

ليکوال : حبيبي

ابدالي د پښتو د يوې مشهورې ډلې نوم دی، چه داعلي حضرت احمد شاه بابا تر جلوس وروسته په دراني مشهوره شوې ده ، او په قندهار کې دارغنداو اوارغسان او ترنگ او هلمند په لخواو کلو اود پښتو و زرغونو ښو کې اوسې .

په دغو خلقو کې تر (۱۱۶۰ هـ) دمخه خورا ډېر مشهور سړی تېر شوی دی ، چه د پښتو مشران وم ، او قول داعلي حضرت احمد شاه بابا اسلاف گڼل کېږي ، او وروسته هم ډېر مشاهير او نوموړي سړي لځيني را وتلي دي ، خو په دې مقاله زه غواړم، چه دا احمد شاه بابا تر جلوس دمخه ددوی نوموړی رجال درته بيان کړم .

اودل :

داسړي د پښتنو له خورا مشهورو خلقو څخه دی ، چه نوم يې اودل يا ابدال وو ، ز ما په فکر ددې نامه ريښه ډېره پخواني ده ، او هغه تاريخي اپتل Aptal يا هپتل Haptal ته رسېږي، چه د (۴۰۰ مسيحي) کال په شاوخوا کې دغې آريائي سپين پوستي قبيلې

ښاغلي «حبيبي»

په باختر او تخارستان کې لوی او مقتدر دولت جوړ کړی وو، او مور ځينو ددې تاريخي خلقو نوم

«ابدالوی» هم ضبط کړی دی (۱)

(۱) د بريتانيکا دائره المعارف

که څه هم پخوانو مؤرخانو دغه نوم ډول ډول کېلی دی، مگر د بریتانوی دائرة المعارف په عقیده کې اصلی اشکال هغه ایتل یا هیتل یا ابد لوی دی، چه اودل او ابدال ته ډیر نژدې دی . اودانوم تراوسه هم په پښتو کې مستعمل دی ، اوسپری ویلای سی ، چه یو پخوانی آریائی نوم دی ، چه په پخوانی افغانستان کې تر اسلام ډیر دمخه هم مستعمل اومروج وو . چه وروسته له دغه نامه څخه یقتل اود عربو هیطل او هیاطه هم جوړ شوی دی ، اود یقتل په نامه تراوسه هم یو کلی په تخارستان کې د فیض آباد شمال ته سته ، په بدخشان او بامیان او غرستان کې چه کومې دیاچهانو کورنۍ د اسلام په ابتدائی پېړیو کې موجودې وې، ټوله ددغی آریائی سپین پوستی قبیلې څخه وه (۱)

ایتل یا هیتل = ایتال یا هیتال = ابدال یا اودل کېدای شی ، چه هروخت (ب) په (ب یا و) اوږی ، ت اودال له یوه مخرجه دی ، سره او بیتل ئې په فقه اللغة کې مطرح دی ، او حروف علت هم تل یا زیاتېږی یا کمېږی ، نو د ابدال او اودل د نامه ریښې ډېری قدیمی دی . دغه اودل چه زه ئې دلته احوال لیکم ، دترین زوی اودشر خبون لمسی او دسپین کړوسی وو . په دغه کورنۍ کې خرخبون چه دشرخبون ورور وو، هم ډیر مشهور سپری دی ، چه پټی خزانې دده پښتو اشعار را نقل کړی ، اومونږ ته ئې سپارلی دی اودده دوفات تاریخ (۵۴۱۱ ه) لیکلی ، چه دقندهار په مرغه کې مړ شوی دی (۲)

داودل لوی نیکه (سپین) اودده کورنۍ د کسې به غره (کوه سلیمان) کې اوسېدل ، اود پښتو مشرتوب په دوی اړه درلوده ، او وروسته ډیر مشاهیر پکښې پیدا شوه (۳)

اما شرخبون داودل نیکه یو پوه او کاغ او منقی مشرو . دخپل مشرتوب مخکه ئې پراخه کړه ، او ډېری دشاؤخوا طائفې ئې ایلی کړې ، او تر ده وروسته ئې ترین له اولادې څخه مشرشو ، ترین یقیناً داودل پلاردی ، مخکه چه ابدالیان متل کوی (که ترین یې خومې پلاری) پخپله اودل له پلاره کوچنی پاته شو ، خو په نورو ورونو کې پلاردی پرخپل لځای کېښا وه او مخکه چه دښه خوی او ښندنې اوزده ورتوب خاندو ، نو ئې د کورنۍ مشرتوب په ښه توگه کاوه ، او د ډېری لوږې درجې څښتن و ، (۴)

(۱) د آریانا مجله ص ۱۴۲ ج ۳ دبارتولد د کتاب په حواله

(۲) پټه خزانه ، ص ۱۷-۲۱

(۳) مخزن افغانی فلمی ص ۱۴۹ اوتاریخ سلطانی اوحیات افغانی

(۴) مستر را ورثی دقلمی تذکرة الملوك په حواله او سلطانی

داودل نوم مؤرخینو په مختلفو ډولو اوډل یا ابدل یا ابدال را وړی دی ، او په پښتو ادب کې هم دغه درې سره شکله موجود دی پخپله احمد شاه با با یو لځای د جمع په صورت او د لی را وړی لیکه چه وایی :

توله یودی که غلجی دی که اوډلی ښه هغه چه ئې د زده ښینه صفاده (۱)

گل محمد ابدالی هلمندی چه د (۱۲۰۰ هـ) په شاوخوا کښې ژو ندی ؤ ، دا کلمه ابدال کښلې او داسی ئې را وړې ده .

په نسب کښې که ابدال یم جانه روی دی د ابدال (۲)

له دغو څخه ښکاره کېږی ، چه د رې سره ډولو نه ئې منقول او صحیح دی ، دمخزن افغانی په یوه قلمی نسخه کښې چه په (۱۱۱۳ هـ) په قندهار کښې کښلې شوې ده ، هم په قدیم ډول (اوډل) ذکر شوی دی (۳) مگر په وروستیو کتابو کښې ابدال راغلی دی . داودل د ژوندانه وخت په ثابت ډول نه معلو مېږی ، د تذکرة الملوك لیکوال وائی چه باید دی د سلطان محمود معاصر وی یعنی د (۴۲۰ هـ) په حدودو کښې ژو ندی وی ، دی پخپله وائی چه په تاریخ کښې دهغه چا نوم اخیست کېږی چه مشهور وی ، نو بیا پې چه دسپړن او شر خبون او ترین تر منځ لځنې نور پلرونه هم وی ، چه هغه مشهور شوی ندی (۴) نو لځکه ددغو ښکونو د ژوندانه وخت تا کله هم مشکل کار دی . منشی عبدالکریم عنوی په تاریخ احمد کی او هم حیات افغانی او بیاهم لنگویرت دیمز مستشرق په اسلامی دائرة المعارف کی لیکلی ، چه او دل دخواجه ابو احمد چشتی معاصر و ، نو که مونږ د تاریخ احمد او حیات افغانی ذکر شوی روایت و منو چه اوډل دخواجه ابو احمد چشتی معاصرو ، نوبه په لاندی ډول دده د ژوندانه تاریخ هم معلوم کړای شو .

قدوة الدین خواجه ابو احمد چشتی د افغانستان د چشت د کور نی له مشهورو عرفانو څخه دی ، چه نسلاً حسنی او د سلطان فرسناقه زوی و ، د پلرو سلسله ئې تر حضرت امام حسن پوری رسوی ، دا کورنی د عباسیانو له لاسه د هرات د چشت غروته را غلې او دلته ئې لځانونه پت کړی وه ، ابو احمد د (۲۶۰ هـ) کال د روژې په شپږمه په چشت کښې وزینږېدی ، او له کوچنی والی ئې له خواجه ابواسحاق شامی څخه تحصیل استفاضه و کړه ، دی د چشتی عرفانو په سلسله کی اوی سړی دی ، د (۹۵) کالو په عمر د (۳۵۵ هـ) کال

(۱) لوی احمد شاه با با ص ۲۹۱ (۲) د گل محمد قلمی دیوان

(۳) قلمی مخزن ص ۱۴۱ - ۱۴۹ (۴) دراورتی په حواله تذکرة الملوك

د جمادى الثاني په لومړۍ ورځ وفات شو (۱) تر اوسه هم په چشت کښې د دغې عرفاني کورنۍ مزارات مشهور او معلوم دي، د سلطان فرسناقه او خواجه ابو احمد او دده د زامنو او نوري کورنۍ قبرونه نهسته او هلته د ابو احمد ابدال درياضت او عبادت لخوا هم د چشت په غرو کښې تر اوسه خلقو ته معلوم دي (۲)

لښککه چه خواجه ابو احمد د (۳۵۰ هـ) په شاوخوا کښې ژوندی و. اود اودل ملاقات هم د مورخينو په قول دده سره ثابت دی، نو بايد داودل د ژوندانه وخت هم دغه د (۴۴۰ هـ) حدود وټاکو، او په دې ډول د تذکرة الملوك د دليلکوال خبره هم صحيحه ښکاري.

خلاصه داده: چه دملک اودل په مشر توب کښې د پښتو قبایل سره متفق و، د دغې کښت او کرهڼې ته توجه وکړه، د کسې غره د شاوخوا مخکې ئې و د انې کړې او هم هرې خواته خپاره شول. پخپله اودل په دلاوری مشهور او په جگر و کښې بريالی و،

اوپه دغو وختو کښې پښتانه د بگرام (پېښور) او غزني او کابل په لټو کښې هم اوسېدل (۳) لخیرک: تر ملک اودل وروسته دده په کورنۍ کښې حکمراني پاته شوه، چه خو

عمر وروسته ملک (رجز يار لخر) د دغو پښتنو په مشر توب وټاکل شو، او دده له زامنو څخه چه عیسی مشرو د پلار له خوا جانشین مقرر شو، وایې چه د عیسی په زامنو کښې سلیمان ډېر د سداوپوهی، خاوند او پوه (لخیرک) مشهور شو، او عیسی د پوهنې لامله لخیرک په مشر توب غوره کړ، لخیرک په ډېره مړانه او عقل او دلاوری حکمراني وکړه، د قوم داخلاقو په ښه کولو کښې زیارو کښ، او خپل قوم ئې د کسې غره څخه د قندهار په ودانو مخکو کښې سره خپاره کړل (۴)

د سلیمان لخیرک له زامنو څخه هم درې تنه مشهور دي، یو پل، بارک، الکو بارک: ملک لخیرک پخپل ژوندون کښې یوه لویه جرگه جوړه کړه او دده په

زمانو کښې د قوم په ټاکنه ملک بارک په مشر توب وټاکه، تر (۱۵) کالو پورې مشر توب په بارک لاسه درلوده، او په ښه خوی او ښندنه او پوهنه مشهور و، ټوله قبایل ده ته ایل وه (۵) پویل: تر ملک بارک وروسته دده ورور ملک پویل د ټولو قبیلو مشر شو، لښککه چه دی

هم هوشیار او مشر توب په چارو ښه پوهېدی، نو ئې دهغې خوا پښتانه ټول خپل تابع کړل د کاکړو

(۱) نفعات الانس، سیر الاقطاب ص ۶۴ آئین اکبری ج ۳ ص ۱۶۶

(۲) تاریخ احمد ص ۹۳

(۳) درا ورفی په حواله تذکرة الملوك (۴) تذکرة الملوك

(۵) تاریخ سلطانی ص ۵۴

او دېلو خو قبا یل هم په شال اوزوب کښې ورته اېل شول پس له (۶۵) کاله مشر توبه د عمر په (۸۹) کال وفات شو (۱)

د یو پل هم درې زامن پاته شوه حبیب ، بادو ، ایوب .

چه ملک یو پل مړ کېدی ، نو ئې خپلو زامنو ته وصیت وکړ چه دخپلو پلر و پریله پل کښې نږدی ، ترمرگت وروسته ئې مشر زوی حبیب د پښتو په ریاست وټاکل شو (۲)

حبیب : د ملک حبیب دوره د جنگو او نزاع دوره وه ، دده ټول عمر د قبایلو په تابع کولو تیر شو ، مگر هېچا دده مشر توب نه مانه ، ترینو او برېڅو او غلزو او کاکړو لڅا ته مشران غوره کړل ، او د ملک حبیب سره ئې جگړې وکړلې دی د عمر پر (۵۲) کال وفات شو او درې زامن ئې مشهور دی بامی ، اسمعیل ، حسن (۳)

بامی : بامی د بنو خویو خاوند او متواضع او مېړه سپری و ، تر حبیب وروسته دی مشر شو ،

بامی د سلطان بهلول لودی ، او د سلطان سکندر لودی معاصر و (۸۵۵-۸۹۰) اوله هغو شاهنشاهانو سره ئې دوستانه روابط درلودل ، او هر وخت به هغو سوغاتونه ورته رالېږل ، که څه هم دده په مقابل کښې نورو د مشر توب مدعیانو هم د لودیانو له درباره سره روابط ونیول ، مگر لودی دربار د بامی مشر توب رسماً ومانه (۴) سلطان محمد مورخ دده عمر (۷۳) کاله گڼی . د ملک بامی مشهور زامن دغه درې تنه دی : نصرت ، کانی ، بساما ، مگر له دغو څخه یوه مشر توب نه وو کړ ، کانی د عمر پر (۸۰) کال وفات شو .

بهلول ، معروف : د کانی له زامنو څخه دده مشر زوی بهلول بیا په ریاست انتخاب شو ،

دده په ریاست کښې (۱۲) کاله دده پلار کانی هم ژوندی و ، پخپله بهلول د (۱۰۵) کالو په عمر تر دنیا ولاړ ، او په لیاقت ئې ریاست وکړ او له زامنو څخه ئې معروف چه د پش کلن و پخپل ژوندون کښې په مشر توب وټاکه ، معروف ښه اداره ونکړه ، او ملت لڅنی خپور او نریشان و ، تراس کاله حکمرانی وروسته وفات شو (۵)

یو زوی ئې مشهور دی چه عمر نو مېد ، خو دیلار ترمرگت وروسته زوکړی او مور ئې له ساگرو څخه وه ، لڅکه چه عمر مېړه او دلاور سپری و ، دا ددایلو مشر توب ئې پیر ته لاس ته راوست ، او هر چاته ئې دمخکو وېش معلوم کړ ، اکثر قبا یل ئې مطیع کړه ، او دهمسا په دو لټو له خوا هم دی په مشر توب منل شوی و ، خلق ئې په حکمداری

(۱) تاریخ سلطانی ص ۵۵ (۲) تذکرة الملوك ، حیات افغانی ، سلطانی

(۳) تذکرة الملوك ، حیات سلطانی (۴) تذکرة الملوك .

(۵) سلطانی ص ۵۷ حیات ص ۱۲۲

کښې په راحت او هوساوه دده درې زامن مشهور دي: صالح، سډو، آدم، او عمر ټي هم (۹۸) کاله و(۱)

صالح: - که څه هم سلطان محمد او محمد حيات ليکي، چه ملک صالح د عمر مشر زوی حکمراني نه وکړه، او خپل کشور ورته ټي پرېښووه، مگر د تذکرة الملوك په قول دده حکمداري هم ثابته ده، او وايي چه ټول ابدالي ده ته مطيع وه، ډېر پر هېز گار او فياض سړي وه، غر يېان به ټي روزل، او ستر خوان ټي هيڅکله يې له مېلمه نه و، دی دشير شاه او سليم شاه سوري معاصر دی (۹۴۷ - ۹۶۰هـ) او هغه ښه روابط چه دده پلرو له لودی پاچپانو سره درلودل، ده له سوريانو سره هم تازه کړل چه شير شاه سوري دهلي ونيو، نوملک صالح دملي وحدت او تبریک لپاره خپل وکيلان دهلي ته واستول پښتون شهنشاه ددغو نمايندگانو احترام وکړ، او وې ويل: چه ملک صالح يوازی زما مشر ندي، بلکه دده پلرونه او نيکونه له ډېره عمره زما دپلرو او نيکو مشران وه، او د ملک صالح کورنۍ په ټولو پښتنو کښې ساری نلری، په دې ډول دغه پښتانه شهنشاه د ملک صالح مشرتوب ومانه، او دده نمايندگان ټي په احترام د ډېرو سوغاتو سره را رخصت کړل (۲)

په دې ډول ښايي چه ملک صالح تر سډو دمخه مشرتوب کړی وی او وروسته د خپل ورور به حق کښې تر حکمداري تېر شوی وی.

سډو: دده تولد په دوشنبی ۱۷ ذیحجې (۹۶۵هـ) و، چه د شيخا کوغليزی زاهد په امر ټي نوم (اسدالله) پر کښيښود چه پښتانه ټي پخپله اصطلاح سډو بولی (۳) د عمر په ژوندانه کښې پښتنو يوه لویه جرگه وکړه، او په دغه ټولنه کښې داسی فيصله وسوه، چه وروسته دی ددوی مشرتوب په سډو و اړه ولری، صالح چه مشرو، هم د قوم په دې فيصله خوښ شو، او مشرتوب سډو خان ته وسپاره شو، پلار او مشر ورور کمربند او توره ده ته ورکړه، سډو د مشرتوب دوره په کاميابی تېره کړه، او خپل مخالفين ټي هرې خواته پرلخای کښيښول، په دغو وختو کښې دابدالي قبيلو مرکز ارغسان و او سډو خان هلته په مېړانه او عقل مشرتوب کاوه (۴)

دسډو خان په عصر کښې حاجی جلالخان بادوزی چه په حاجی زاه خان مشهور و، او په غنډ هار کښې تر اوسه هم يو کسلی دده په نامه يادېږی، دابداليو دځينو قبيلو مشرتوب درلود، مگر سډو خان چه يو يوه او پر خلعو گران مشرو، قول ملت ټي سره متفق او تر خپله حکمراني لاندی کړه، او دحاجی زلمخان سلطه ټي له منځه ورکه کړه (۵)

(۱) سلطانی، حيات، (۲) تذکرة الملوك

(۳) تذکرة الملوك، حيات ص ۱۲۴ (۴) سلطانی ص ۵۹ - حيات ص ۱۳۳

(۵) خورشيد جهان ص ۱۶۹

د سدو خان د ژوندانه وخت دمؤر خینو په قول هغه عصر دی ، چه په فارس کښې شاه عباس صفوی پاچې کړله ، لڅکه چه سدو خان یوقوی او غښتلی اود نفوذ څښتن مشرؤ ، نو داسی وایې چه له صفوی درباره هم دی په مشرتوب مثل شوی ؤ .

د سدو خان په مشرتوب کښې یوبل دینتتو مشهور مشر (محمد) هم ملگری ؤ ، چه دا محمد دمحمدزو دقبیلې پلاردی مگر دسدو خان اقتدار اودده دپښتنولی ښه خوږونه داسی وه ، چه ټول پښتانه دده په مشرتوب راضی وه ، اودی دپښتنو په یو والی او اتحاد کښې بریالی شوی ؤ (۱)

مونږ ته داسبکاره ده ، چه شاه عباس صفوی په (۱۰۳۱هـ) قندهار دجهانگیرمغولی څخه نپولی وو (۲) لڅکه چه سدو خان ر وابط له شاه عباس سره مؤر خینو لیکلی دی ، نو باید چه سدو خان د (۱۰۴۰هـ) ترحدود پوری ژوندی وی .

دسدوخان زامن : سدوخان پنځه مشهور زامن درلودل : خواجه خضرخان ، مودود (مغدود) خان

زعفران خان ، کامران خان ، بها در خان سدوخان دخپل عمر پر (۷۵) کال د اولس یوه لویه جرگه راوغوښته ، اوخپل زوی خواجه خضرئی په مشرتوب وټاکه ، که څه هم مشر زوی مغدودخان و مگر دسدوخان په ټاکنه اولس دخضرخان مشرتوب ومانه (۳) دسدو خان دغه پنځه زامن د شاه جهان معاصر دی ، په (۱۰۴۷هـ) چه د شاه جهان مامورین دقندهار د نیولودپاره راغله ، ملک مغدود او کامران خان له دوی سره کومکونه وکړل ، اودقندهار مرزبانان گپل کیدل (۴) دغو مشرانو ددهلی له درباره سره ښه روابط درلودل ، لڅکه چه په (۱۰۵۰هـ) ملک مغدود او کامران خان ددهلی ته ولاړل اود شاه جهان له خوا خلعتونه ورکړل شوه (۵) دنورو وروندو د مرگ احوال نه دی معلوم ، امامتک مغدود په (۱۰۵۳هـ) د کابل له حکمران میر یحیی سره چه د شاه جهان له خوا مقررؤ ، جگړه وکړه ، اویه دغه جگړه کښې مرسو ، د شاه جهان دربار ته چه دغه اطلاع ورسیده میر یحیی ئې موقوف کړ (۶)

له دغو حوادثو څخه ښکار پښی چه دغو وروندو پس له (۱۱۰۰هـ) ژوندون کاوه له دوی څخه کامران خان عالم او فاضل سری ؤ ، چه کلید کامرانی ئې چه (۱۰۳۸هـ) دقندهار په ښارصفا کښې تالیف کړی . دی (۷)

دخواجه خضر ریاست او حکمداری او یا کاله وه ترده وروسته ئې دوه زامن خدا داد سلطان اوشیر خان مشران شول ، خدا داد په پښتنو کښې په سلطان (خوده کی) مشهورؤ ، اویه دېر لیاقت اوقوت ئې مشرتوب کاوه په دغو وختو کښې دپردو دولتو دتفرقی اچولو

(۱) تلمة البیان ص ۲۳ - سرجان ملکم - ملیسون (۲) تزک جهانگیر اقبالنامه ، منتخب اللباب

(۳) سلطانی ، حیات (۴) یادشاه نامه ج ۲ ص ۳۲ (۵) یادشاه نامه ج ۲ ص (۱۵۱)

(۶) یادشاه نامه ج ۲ ص ۳۴۸ (۷) پته خزانه ص ۳۰

سیاست هم سلطان خدا داد ته بیکاره شو اودې پښتانه مشر په خپله پوهی ددې خبری حس وکړ چه باید پښتانه سره یولاس شی ، هغه و چه دی د غلجیو قبا یلو له مشرانو سره په مقامه اوچر گه کښې داخل شو اوله غلجیو پښتنو سره ئې دوستانه روابط ټینگ کړل په دغه وخت کښې د غلجیو د قبایلو مشر سلطان ملخی و خوده کي دهغه مشر سره مقامه وکړه ، او دابدالیو دملکوکو حد ئې دکلات پل سنگی او گرماو وټا که ، چه تر اوسه داویش معتبر دی (۱) لڅکه چه دغه مسئله هر وخت د جگړې وسیله وه نو سلطان خدا داد اوسلطان ملخی به پوهی اوخیر خواهی دپښتنوله منځه و یستله . سلطان خوده کي دزوب او بوری مخکی هم تر خپل تصرف لاندی کړې ، او په ښه ډول ئې دریاست کارونه وکړل ، دی داورنگ زب معاصر و (۱۱۰۰هـ) حدود تر سلطان خوده کي وروسته دده ورور شیرخان مشر شو ، اود (۱۱۰۵هـ) په شاوخوا کښې دقندهاره صفوی حکمران سره جگړې وکړې ، هغه قوم چه دقندهاره حکمران پښین ته دمالیاتو دټولولو دپاره استولې وه ، دکوزک په بند کښې شیرخان دخپلو اقوامو په مرسته محو کړه ، صفوی حکمران له شیرخانه ددغی جگړې محر کین وغوښتل ، مگر شیرخان په لاس ورنکړه ، صفوی حکمران دقندهاره دبار دشاوخوا ټول ابدالی ددې واقعی په انتقام تالا کړل ، اوشیرخان هم په کلات او پښین کښې دبردو پر مقابل دملی استقلال اعلان وکړ . شیرخان کلمک اوغښتلی پښتون و صفوی دولت دده د ماتولو دپاره بله چاره نه درلوده ، دده دا کا مفدود خان یوزوی و چه شاه حسین نومېدی ، دابدالیو په مشر توب ئې دشیرخان د مقابلې دپاره وټا که ، په دې ډول دابدالیو په منځ کښې نفاق ولوبد ، مگر زر شاه حسین دخپل کار نتیجې ته ملتفت شو ، او جلیل (خلیل) نومی چه د صفوی بیگلر بیگی له خوا ئې دپښتنو دنفاق اچولو وظیفه درلوده مړ ئې کړ ، اوله قندهاره شېهر صفاته ولاده هلته ئې دشیر خان سره روغه وکړه ، اودریاست امور ئې هغه ته وسپارل ، پخپله ملتان ته ولاد (۲)

شیرخان : تر شاه حسین وروسته شیرخان د ابدالیو خپلواک مشر شو ، او داسی قوت ئې

وموند چه دصفوی دربار له خوا هم دده استقلال اوریاست په رسمی ډول اوپېژانده سو ، په دې شرط چه دقندهاره دبیگلر بیگی سره به دخپلې پروخت مرسته کوی ، شیرخان هم بدال خان بامیزی اومیرا لیکوزی دمبارک زوی چه دقندهاره دابدالیو نور مشران وه ، دهان ملگری او پخپل نیابت ئې مقرر کړل او په دې وسیله ئې ملی بوتوب واتحاد حاصل کړ . شیرخان د (۶۵) کالوو ، چه یوه ورځ په بیکار کي له آسه ولوبد اوسخت ټپی شو ، نو ئې خپل زوی سرمست خان په ریاست وټا که ، اوپس له هغه وفات شو (۳)

(۱) سلطانی ، حیات (۲) سلطانی ص ۶۰ - ۶۴ حیات ۱۲۲ - ۱۲۴

(۳) سلطانی ص ۶۵ - حیات ص ۱۲۵

سرمست خان : سرمست خان د خپلو پلر و په ډول د ریاست کارونه پر خپله غاړه واخیسته او تر دیر شو کال لوپورې ، د پښتو مشر گنل کېدی ، دی د خپل ژوندانه تر (۵۰) کالو پورې ژوندی و ، درې زامن لځنی پاته شول ، چه مشهور ئې دولت خان و . (۱)

د دولت خان : د سرمست خان دمړینې پروخت دولت خان کوچنی و ، نو د سرمست خان اکاحیات سلطان چه د سلطان خوده کی زوی و ، د ریاست کارونه ئې اجرا کول ؛ مگر له حیات سلطان مشهور په فیروز خان څخه داسی کارونه دصفویانو په طرفداری کښې وشول چه اولس لځنی خپه شو ، او په عوض کښې دولت خان چه نوی مېرانی وهلی و پر لځای کښېناوه دولت خان ، د فندهار د صفوی حاکم سره جگړه وکړ هغه فرخ نو می د دېر لښکر سره ورته راو لېږدی ، مگر دولت خان دغه فرخ د لښکر و سره مړ کړ ، خو چه پخپله بیگلر بیگی مقابله ته ورته راووتی ، مگر دولت خان دی هم مات کړ ، حیات سلطان چه د دولت خان مېرانه ولیدله ، د قوم ریاست او مشرتوب ئې د هغه پرینو ، هند ته ولاړ ، نو دولت خان مستقل رئیس شو ،

صفوی حکومت د دولت خان دغه کامیابی لیدله ، لځکه چه د فندهار بیگلر بیگی (زمان خان) خونسوای کولای ، نو تر (۱۱۰۶ هـ) وروسته د شاه حسین صفوی به امر مو قوف او په عوض کښې گر گین خان گرجی چه نوم ئې وختک و د شاهنواز خان په لقب فندهار ته راو لېږدی ، دی نوی حاکم بلڅه نسوای کولای نوعزت خان او ائل خان ابدالی ئې د دولت خان په مقابل کښې پورته کړه ، خو چه ددوی په مرسته گر گین خان و کړای شو چه یوه شپه په ښهر صفا کښې د دولت خان پر کلاچه لښکر ور توی کړی ، دې لښکر و پخپله دولت خان اودده زوی نظر محمد خان او فقیر خان نو کړ ئې ونیول ، اود گر گین په امر دوی اعدام شول ، په دی ډول گر گین خان موفق شو ، چه د ولت غو ندی لوی مشر پښتون مړ ، او د صفوی کور ئې یو قوی دشمن له منځه و باسی (۲) (۱۱۱۵ هـ حدود) رستم خان : د دولت خان درې زامن وه نظر محمد خان دیلازه سره یو لځای د گر گین خان له خوا و وژل شو ، بل مشر زوی ئې رستم خان و ، چه زمان خان ئې کشرو رور و ، لځکه چه گر گین خان د دولت په وژلو هم ابدالی قبایل ایل نکره ، او هر کله په دغو خپلوا کو ټبرو لځانونه د پردوله لاسه ژغورل ، نو گر گین مجبور شو ، چه د رستم خان زده وساتی .

رستم خان قابل اولایق سړی و ، مشرتوب ئې په خور اینه ډول کاوه ، د قوم نور مشران ئې هم لځانله را جلب کړل ، سرور خان د بختیار خان بامیزی زوی ، او کټه خان ا کوزی ئې پخپله پیشکاری مقرر کړل ، اوددوی په سلانې دا دبا لېو مشرتوب کاوه .

(۱) سلطانی ص ۶۵ - حیات ص ۱۲۵ (۲) سلطانی ص ۶۷ حیات ص ۱۲۶ زند گانی

نادر ص ۹ - روضته اصفای نا صر ج ۸ - سر جان ملکم -

گر گین خان درستم خان کشرورور زمان خان لده څخه دیر عمل به ډول وغوښت او کرمان ته ئې واستاوه ، له دې جهته نورستم خان دخپل مشرتوب په دوره کښې په ښکاره دصفوی دولت برخلاف څه نسوای کولای ، مگر دقند هار دجنوبی خوا بلوخ قبائل ئې دآزادی غوښتلو په نامه تحریریکه کړل هغو دصفوی دولت له حکمرانه سره جگړه وکړه اورستم خان په دغه ذریعه دصفوی دولت لښکر تباہ کړ .

گر گین خان درستم خان له دغه کاره څخه وپیرېدی ، دی ئې بندی کړ ، خوچه وروسته ئې مړم کړ . درستم خان مشرتوب خلور کاله و ، لده څخه کم اولادندی پاته . پس له رستم خان قندهار کښې دابدالیو قبائل ښې مشره پاته شول ، اودصفوی حکومت لښکرو دوی خورا سره ونښتېدل خوچه دوی ولاړه دقندهار دښوراو کک په ریگستان اوبکوکا کښې میشته شول (۱)

دا ټول وقایع تر (۱۱۱۹ هـ) پوری واقع شول وروسته له قندهاره دابدالیو مشران هرات ته ولاړل او هلته ئې تر څو وخته پوری مشرتوب وکړ ، په قندهار کښې د (۱۱۱۹ هـ) په پای کښې حاجی میرویس خان هوتکک گر گین خان مړ کړ ، او تر ۱۱۵۰ هـ پوری دقندهار د هوټکو په لاس کښې و اوس به دله دابدالیو وروستنی وقایع چه په هرات کښې پېښ شوی دی ، لنه لنه ولیکم .

دهرات ابدالی

دمخه وویل شوه ، چه حیات سلطان دسلطان خوده کی زوی ددولتخان په عصر کښې له قندهاره ولاړ او په ملتان کښې اوسېدی ، هغه وخت چه دگر گین خان مناسبات له ابدالیو سره وران شول اودوی ئې تالا کړل ، نو ابدالی قبائل تقریباً پنځوس زره کوره ښوراو کک او دفراه بکواته ولاړل ، عبدالله خان : په (۱۱۱۹ هـ) چه مرحوم حاجی میرویس خان هوتکک دصفوی حکومت کبله ټوله کړه اوقندهار ئې آزاد کړه ، نوشاه حسین صفوی ، کیخسرو خان له (۲۵) زره لښکر سره د حاجی میرویس خان مقابلې ته راوولېږه ، ځکه چه په عسکري قوت ئې دپښتنو سره مقابله نسوای کولای نو ئې دفاق دپاره له ملتان نه دحیات سلطان سد وزی زوی چه عبدالله خان نومېدی ، راوغوښت او عبدالله خان له اسدالله خان خپل زوی په سره بیرته قندهار ته راغله که څه هم دوی دصفوی دربار له خوا د حاجی میرویس خان د مقابلې لپاره راغوښتل شوی وه ، مگر دوی ځکه چه پښتا نه او پر خپل وطن مین وه ، نو ئې فرصت غوښت ، هغه وچه کیخسرو خان اولښکر ئې د حاجی میرویس خان له خوا په ۲۸ دروزې ۱۱۲۳ هـ مجوشول نو عبدالله خان او اسدالله خان له فرصته استفاده وکړه ، دواړه هرات ته ولاړل ، او هلته ئې دخپلوا کړ . کانون تود کړ ، ځکه چه دهرات ملیون هم خپلوا کړ ته تیاروه ، نو ئې د عبدالله خان سدوزی ملگری وکړه ، په دغه وخت په هرات کښې عباس قلی خان شاملو دصفوی دربار له خوا حکمران و ، هغه عبدالله خان او او اسدالله خان دواړه بندیان کړل

خوداته دهرات ملیون سره وښور بدل، او عباس قلی ټی له هراته و پوست، صفوی دربار چه دهرات دمیلیونو په نهضت خبر شو، د عباس قلی پر لځای ټی جعفر خان استاجلو دهرات د ابل کولو دپاره مقرر کړ، مگر عبدالله خان چه داسی فرصت ټی و غوښت، او په هرات کښی د آزاد یخوا هانو قیادت کاوه، له بندی خانې راووت، د دوښاخ غره ته ولاړ، ابدالی قبائل ټی سره غونډ کړل، او اسفزار ټی و نیوی، وروسته ټی په هرات یرغل وکړ، د صفوی حکومت نوی حکمران جعفر خان مقابلې ته راووت، او یو فرسخ له هراته لیری جگړه و نښته، پښتنو جعفر خان ژوندی و نیوی، او راغله هرات ټی کلابند کړ، د عبدالله خان مړنی لښکر دهرات پر هغه برج چه پیله خانه نو مېدی، او د عراق او ملک د دروازو تر منځ واقع ؤ، وروخت، او ښار ټی فتح کړ، دروژي ۲۶ شپه (۱۱۲۹ هـ) تردې بری وروسته دهرات ملیون ټول سره غونډ شول، غوریان، کوسان، بالامرغاب یا دغیس او په انور دهرات ملحقات ټی ټول و نیول، او هلمته ټی ملی حکومت تاسیس کړ، او فراهم ټی هم په دغه غریبی مرکز حکومت پوری و نیولوا.

د صفوی دربار چه قندهار له لاسه وتلی و، نه ټی غوښته چه هرات هم دغسی مفت ایله کړی، نو فتح علی خان تر کمان له اصفهانه دهرات د ابدالیو مقابلې ته ددې لښکر سره مقرر شو.

پښتانه دهرات د آزادی لپاره د اسدالله خان په مشرتوب د صفوی لښکرو مقابلې ته ورغلل. او په گوسویه او غور زیان کښی جگړه و نښته، دهرات ملیون بریالی شول، او د صفوی لښکر و قوماندان فتح علی ټی دلښکرو سره ټول ووژل، او د بروغنا ټی سره هرات ته راغلل. په دې ډول عبدالله خان او اسدالله خان هرات د پر دوله حکومته آزاد کړ، او پخپله دوی حکمرانی کو له (۱) اسدالله خان، لیکه چه لوړ مووویل اسدالله خان د خپل یلار عبدالله خان گړندی قوما ندان و،

دوی تر (۱۱۳۲ هـ) پوری په خپلواکی په هرات حکمرانی وکړه، په دغه کال یوه خور ابده واقعه پښه سوه، چه اعلی حضرت شاه محمود هوتک د خا جی میرویس خان زوی غوښتل، چه د ایران خواته خپله د تېرېدولار خلاصه کړی، ددې دپاره ټی دیوڅه لښکر سره پرفراه باندی یرغل وکړ، اسدالله خان چه د فراه له لاسه تلل نه غوښته، د شاه محمود سر ټی د جگړی دپاره لښکر تر دلارامه بوتله چه د خاشر و د یرغلاره واقع دی، لیکه چه د قندهار او هرات لښکر دواړه سره خپلوان او موطن وه، نو چاته غوښته چه جنگ وکړی، خو په لمړی تصادم کښی پخپله اسدالله خان مړ شو، او شاه محمود چه نه غوښته له خپلو هموطنانو سره جگړه وکړی، بیرته قندهار ته ولاړ، او دهرات لښکر هم د اسدالله خان تر قتل وروسته هرات ته وگرزیدل. (۲)

(۱) قلمی نادرنامه ص ۲۴ - سلطانی ص ۹۸ حیات ص ۱۲۶ جها نکشای نادر ص ۷ تاریخ احمد - قلمی ص ۳

(۱) جها نکشای نادر ص ۸ سلطانی ص ۹۹ حیات ص ۱۲۷ قلمی نادرنامه ص ۲۵

دابده واقعه چه دواړو خواؤنه غوښته ، او اعلیحضرت شاه محمود ئې ډیر متاثر او متا سف کړې په (۱۱۳۲هـ) پښه شوه .

زمان خان: دابدالیو لښکرچه په دلارام کښې اسداله خان غونډی مشر با یلسلی و، بېرته هرات له ولاړل، او شاه محمود هوتک چه اصلا هم جنگ نه غوښت، قندهار ته وگرزیدی ، او عبداله خان دخپل زوی له مرگه نهایت غمجن شو، لښکرچه دی سپین زیری هم و، نو ابدا لیو وغوښتل چه دده پر لځای یوزلمی اود کارسری په خپل مشرتوب وټاکي په دغه وخت کښې عبدالفنی خان ا لیکو زی چه دابدالیو مشرو، زمان خان چه درستم خان وروراو دولت خان زوی و ، دابدالیو په مشر توب و ټاکه، زمان خان پوه سړی اودلاور او فعال مشر وابدالی ئې سره متفق کړل، اوجعفرخان اونور دصفوی دولت ما مورین چه په هرات کښې دملیونو په لاس بندیان وه، دباغ نو په خیابان کښې ټول مړه کړل، اودهرات ملی ابدالی دولت ئې ددوی له فسادو وژغوره .

دغه وخت دصفوی دربار له خوا صفی قلی خان ترکمان اوغلی دډبرلښکره سره دهرات د نیولو لپاره له مشهد یرغل وکړ، زمان خان دهرات له ملی لښکر سره ددوی مقابلې ته وووت، د کافر کلا پر میدان ددوی ترمنځ سخت جنگ وشو، که څه هم دیارلس لښکر خوراد پر وه، مگر د زمان خان ملی لښکر بریالی شو، او پخپله صفی قلی خان هم ووژل شو، زمان خان مظفر اود ډبروغنا موسره هرات ته وگرزیدی، پس له دې زمان خان دوه کاله او (۵) میاشتی مشرتوب وکړ اوله دباغ څخه ولاړ (۱) (۱۱۳۵هـ) دده د و زامن مشهوردی ذوالفقار خان ، احمد خان .

محمد خان: چه زمان خان مړ سو، نو دهرات ابدالیو په (۱۱۳۵هـ) محمد خان د عبد الله خان زوی د قندهار له پشورا و که راوغوښت او دهرات حکمرانی ئې وروسپارله، په دغه کال چه اعلیحضرت شاه محمود هوتک پر یارس یرغل وکړ، نو محمد خان هم دهرات له ملیو نوسره پر مشهد هجوم یووی، او هغه پشار ئې څلور میاشتی محصور کړ .

محمد خان د خراسان په شا وخوا کښې خپله سلطه قوی کړه ، د سنگان کلا چه دغوربان غربی خواته وه هم ده ونیوله خپل مامورین ئې شاه وخوا مقرر کړل او بېرته هرات ته راغی . محمد خان تردغه وروسته په مشرتوب کښې موفق شو، او ابدالیو دی له حکمداری - څخه خلع کړ، او ذوالفقار خان د زمان خان مشر زوی چه دخپل پلار تر مرگ وروسته بنور اوک ته تللی ورا ئې ووست اودهرات د مشرتوب واگی ئې پلاس کښې ورکړې (۱۱۳۶هـ) مگر دوه کاله وروسته په (۱۱۳۸هـ) رحمان خان د عبد الله خان زوی اود محمد خان ورور هرات له راغی او ئې غوښتل چه حکومت قبضه کړي، لښکرچه پښتنو نفاق اوجگړه نه غوښته نو ئې ذوالفقار خان باخزر او رحمان خان ئې فراه ته

ولې بېرل، او په دې چم ئې فتنه لمنځه ور که کړه، اودهرات دمر کړی حکومت د پار مئې
الله یار خان د عبدالله خان بل زوی چه په ملتان کښې وروغوښت، دی هم په دغه کمال (۱۱۳۸ هـ)
راغی، اودهرات دمشر توب واگی ئې په لاس کښې ونیولې (۱)

الله یار خان اودوالفقار خان: پس له هغه چه الله یار خان دهرات حکمداری و نیو له په (۱۱۳۹ هـ)
نادرافشار مشهد مسخر کړ، او اته زره لښکر ئې دستگان پر کلا راواستول، ولی چه دغه لځای
هم دهرات دابدالیو تر تصرف لاندی و.

له هراته ددې کلا دساتلو دپاره اوه اته زره تنه دالله یار خان له خوار او لېږل شوه،
مگر پس له لږ جنگه دغه لښکر بهر ته هرات ته ولاړل.

نادر شاه په ایران کښې ورځ په ورځ قوی کېدی، اودهرات آزادی ته خطر پیدا کېدی،
نو الله یار خان اودوالفقار خان دهرات دمليو نو مشران سره متفق اودلښکر په تیارو لوبخت شول.
د (۱۱۴۱ هـ) دشوال په څلرمه نادرافشار دهرات پرخوا حرکت وکړ، او تر بت جام ته
راورسېدی، له دې خوا الله یار خان زر سپاره دمخه ولېږل، او پخپله هم ولاړد کوسان په کلا کښې
دمقابلې دپاره کښینوست.

نادر شاه ته دپښتنو دلاوری او شجاعت معلوم و، الله یار خان ته ئې خط و کښی،
روغه ئې لځینی وغوښته، مگر ابدالیو وویل چه مونږ دتوری په څو که لځو اب وایو، نه په
قلم. نادرافشار، کافر کلا ته راغی، او دلته جنگ و نښت، پښتنو دښی خوا حمله وکړه
او دنادر افشار دلښکرو په منځ ورننوتل، دلته دنادر پښه زخمی شو، او نزدې وه، چه دده
ژوند په دغه جنگ کښې پای ته ورسېږی، مگر دپښتنو پر یوه مشر گولی و نښته، او تر
شا شول، وروسته بله ورځ الله یار خان بیا خپل لښکر سره تیار کړ او سخت جنگ واقع
شو، پخپله نادر شاه دپياده لښکر قوما ندانی کړ له، په دې جگړه کښې د پښتون لښکر
دبی انتظامی لامله ماته وکړه، اوهرات ته ولاړل، مگر الله یار خان هلته بیا لښکر سره
قول او تیار کړل، او د پریان په رباط کښې چه له هراته دوه فرسخه لږی دی دنا در
مقابلې ته ولاړ، په دې جگړه کښې بیا پښتنو پر نادر سخت فشار را وړد، او داسی
جنگ ئې وکړ، چه دمخه نه و شوی، خو دلته یو داسې شدید باد را والوت، چه هو ائې
دپره تیاره کړه، نو دواړو خواو لاس له جنگه وکښی.

ددریغه ورځ بیا الله یار خان په جگړه لاس پوری کړ، او تر ماینامه ئې جنگ وکړ،
په دې وخت کښې ذوالفقار خان هم دخپلو لښکرو سر دښی خوا دنا در پر قواو یرغل

و کړ ، نادر د پښتنو له مړانی او شجاعت څخه روغی ته مجبور شو ، او د شکیان په رباط کښې د مذاکرې او روغی ور له پښتنو سره بیرته کړ ، او د الله یار خان حکمرانی کې رسماً ومنله ، د ذوالحجې خلرمه وه ، چه د نادر لښکر پس له دوو میاشتو جگړې پیله دې چه هرات ونیسی بیرته مشهد ته ولاړل (۱۱۴۱ هـ)

تر دې جگړې وروسته ذوالفقار خان بیرته فراه ته ولاړ ، او الله یار خان د هرات حکمداری کوله ، ځکه چه نادر افشار پس له دې په پارس کښې داعی حضرت شاه اشرف هو تسک سره په جگړو بخت و ، نو ابدالیو وغوښته ، چه ټول خراسان د هرات په حکومت پوری ونښلوی ، ځکه چه الله یار خان دغه مهم کار نسوای کړای نو ذوالفقار خان له فراه څخه راغی ، او د عبدالغنی خان السکوزی په مرسته ټی هرات له الله یار خان څخه تسلیم کړ (۳ د شوال ۱۱۴۲ هـ) او الله یار خان له خپلو ملگرو سره مرو چاق ته ولاړ . ذوالفقار خان ژر خپل لښکر سره چمتو کړل ، او د اتو زرو تنو سره ولاړ ، د مشهد ښار ټی کلابند کړ ، دا جنگ اوږد شو ، په ۱۳ محرم ۱۱۴۳ هـ د مشهد مدافع ابراهیم خان سخت شکست وخوړ ، او نادر شاه مجبور شو ، چه د پارس نور جنگونه پرې بند دی ، او د مشهد خواته مخ راوړوی ، ذوالفقار خان چه دغه خبره وار ویدله ، په زخا بر او غنا یم ټی په لاس کښې وه ، هرات ته ولاړ ، او نادر شاه دروژي په (۱۵) د (۱۱۴۳ هـ کال) د هرات د تسخیر لپاره عزم و کړ ذوالفقار خان ځان ځان مقابلې ته چمتو کړ غنم او غلې ټی په ښار کې دننه کړی او د نادر لښکر راغله ښار ټی محاصره کړ ، او پخپله نادر شاه د شوال په (۴) دجوی نقره سره د ښار غربی خواته وادول ، ذوالفقار خان له کلا څخه راووت او د نادر پر لښکرو ټی یرغل و کړ ، ځکه چه له قندهاره هم داعی حضرت شاه حسین هو تسک له خوا یو څه لښکر د هرات دمليونو دکومک لپاره دمشهور جنرال سیدال خان ناصر په قیادت راپېژل شوی و ، نو دغه لښکر هم پر پارسیانو حمله و کړه ، او پخپله نادر شاه ټی په یوه برج کښې محاصره کړ ، هغه دخپله لښکر سره تخته سفرته ولاړ او دا جنگونه څو ورځې جاری وه . بله ورځ د پښتنو د مشرانو جرگه د ذوالفقار خان له خوا را وغوښته شوه ، دوی ټو او عهد اوتړون و کړ ، چه له پردو سره به تر پایه جگړه کوو ، د دې تړون په اثر بیا جنگ سخت شو ، او د نادر لښکر ټی تر شا کړل .

نادر شاه له شاوخوا څخه نور لښکر هم را ټول کړل ، او د مرو چاق او بادغیس څخه ټی خپله قوه را غونډه کړه ، او د هرات په شاوخوا کښې جنگ کاوه ، څو چه د شوال تر ۲۳ وروسته د شمس آباد په کلمی کښې سخت جنگ و شو ، او په دې جگړه کښې تقریباً دروزرو ابدالیو ځانونه تر وطن قربان کړل .

وروسته نادر دهرات هرې خواته لس لس زره تنه مقرر کړل، چه ښار پوره محاصره شې، مگر ذوالفقار خان له جگړې څخه لاس نه واخيست، هم هغسې په جنگ او مدافعه بخت و، اودنادر پر لښکرو ئې له هرې خوا حملې کولې، او په مړانه ئې ښار ساته. دلته نادر شاه مجنبي خلق ذوالفقار خان مخالف کړل، او ذوالفقار خان مجبور شو، دهرات ددفاع کار ئې الله يار خان ته پرېښود، او پخپله دخپل ورور احمد خان سره قندهار ته ولاړ، الله يار خان هم راغی، او په ۱۸ دصفر ۱۱۴۴ هـ ئې دهرات ددفاع کار پخپل لاس کښي واخيست، که څه هم پخپله نادر شاه دالله يار خان څخه دمدافعي سترگه نه درلوده مگر الله يار خان په ښه ډول په دفاع شروع وکړه، اوشاوخوا ئې هم خپل لښکر ولېږل، اودجگړو ميدان ئې لاتود کړ، لکه چه په ۲۱ دريـع الثاني ۱۱۴۴ هـ دښار غربي خوا ته داسې سخت جنگ وشو، چه نادر شاه دپښتنو ميرانی او شجاعت ته اريان يا ته شو، لکه چه داوبې د کلا خلق هم دهرات دملبونو او مدافينو تابع وه، نوالله يار خان دسیدم خان اواياز خان په قیادت دوه زره تنه له ښاره اوبې ته ولېږل، دنادرشاه له خوا اسمعیل خان استاجلو دهغې کلا مدافع و، دابداليو لښکر واسمعیل خان وواژه، اوله اوبې څخه ئې ډېر ذخائر دښاروالو لپاره راواستول،

لکه چه دالله يار خان کورنی او کلهی او دپښتنو ډېر مشران په دغو جگړو کښي دنادرشاه په لاس بنديان ورغلی وه، نوالله يار خان درجب په اولو وړجو کښي دهرات شيخ الاسلام او سعادت خان افغان نادرته ولېږل، او اسیران ئې سره مبادله کړل. درجب په ۱۴ ورځ ۱۱۴۴ بيا الله يار خان پر نادر چه په گازرگاه کښي و حمله وکړه، اوسخت جنگ ئې ورسره وکړه مگر دلته دالله يار خان وکیل اویو مشهور ملگری حمزه سلطان پو پلزی دنادرشاه په لاس بندي کښېوت، او دالله يار خان دمدافعي قوه هم پای ته ورسېده، هغه و چه دروژي په لومړی ورځ ۱۱۴۴ هـ ئې دهرات ښار پرېښو، دخپلو اتباعو او ملگرو او خپلو خپلوانو سره دقندهار له لاری ملتان ته ولاړ. اودنادر شاه افشاره رات تر (۱۲) میاشتو محاصره او دفاع وروسته ونيو (اوله درمضان ۱۱۴۴ هـ)

لکه چه نادر شاه دهرات دمحصري پر وخت ډېر لښکر دمحمد سلطان مروی او ابراهیم خان خپل ورور په قیادت دفراه دنيولو لپاره هم ولېږلې وه، نو دغولښکرو لومړی مصطفی خان ابدالی چه دهرات له خوا مقررو په خاش کښي وواژه، وروسته ئې په فراه کښي علیمردان خان د ذوالفقار خان ورور محصور کړ، دا محاصره هم ترهغه وخته وه: څو الله يار خان له هراته راورسېد، دلته نو ابداليو فراه هم دنادر لښکرو ته وسپارله، اوبدې ډول دهرات اوفراه حکمداری چه ابداليو له ۱۱۲۳ هـ څخه کړه پای ته ورسېده، خو چه بیا نواله حضرت احمد شاه بابا پرته نوي کړه.

د کلو تطبیق

د دغو مشاهرو په نومو کښې چه مؤرخینو را نقل کړې دی ، لځینې داسی د تنقید وړ نقاط سته ، چه باید دلته وویل شی ، او مړی دوی د کلو او سنو تطبیق په صحیح ډول ندی کړی دوهم په اکثر و انسابو کښې چه لوړ او لږی شی غلطی هم واقع شوی دی .
دلته زه د ابدالیو ددغو رجالو چه دمخه ذکر شول دژوندانه کلاونه پر تاریخی اصولو سم برابروم ، لځکه چه د مؤرخینو په اجماع درې پښته په یوه پېړۍ (۱۰۰ کاله) کښې گڼل کېږی، نو باید دغه کلوته هم پر دغه مثبت اساس سم وی .
په دغو کلو کښې هغه چه د تاریخو په روایت مثبت دی ، د(م) په حرف ښوول شوی ، او هغه نور تخمینې دی .

لځکه ما چه له پښتنو څخه پوښتنه کړې ده ، دوی تر لځیرک پوری دغه رجال ښه شمیری ، او هیڅ اختلاف نه پکې لری . مگر تر لځیرک لوړ مورد د شک او اشتباه دی . که څه هم محمد حیات او خورشید او مخزن او نور دانسابو لیکونکی دا سلسلې پوراز راوړی ، مگر چه مونږ دملک او دل ژوند و ن په هغو سندو چه ذکر شول د (۵۴۴۰) حدود و گڼو ، او دده زامن او اولاده تر بامی پوری (اودل - رجر - عیسی - لځیرک - یویل - حبیب - بامی) وشمیرو ، باید په هغه حساب چه په یوه پېړۍ کښې درې پښته راځی ، د بامی دژوندانه وخت د (۵۶۰) حدود و گڼو ، حال داچه د مؤرخینو په قول دی د (۵۸۰۰) په حدود کښې ژوندی و . نو لځکه د تذکرة الملوك لیکونکی چه وائې ، باید داودل او لځیرک ترمنځ ډیر خلق تېرشوی وی ، ښائې چه نورو شهرت نه وی موندلی ، او فقط رجر او عیسی مشهور شوی وی ، او مؤرخینو ته هم دغه مشاهیر معلوم او نور پښتنو نه ئې هېرشوی وی (۱) لاندی د کلو تطبیق اود پښتو توضیح وگورۍ ، هغه چه په (؟) نڅپه شری دی ، ورك پښتونه دی .

اودل	(م) ۵۴۴۰
؟	۴۹۰
؟	۵۱۳
؟	۵۴۶
؟	۵۷۹
؟	۶۱۲
؟	۶۴۵

(۱) تذکرة الملوك در اورتي په حواله .

۶۸۰	رجز
۷۱۵	عیسی
۷۵۰	لجیرک
۷۸۳	پویل
۸۱۶	حبیب
(۲) ۸۵۰	بامی
۸۹۰	کالنی
۹۲۰	بهلول
۹۶۰	معروف
۱۰۰۰	عمر
(م) ۱۰۳۰	سدو
(م) ۱۰۵۰	دسدوزامن
۱۰۸۰	شیرخان
۱۱۰۰	سرستخان
(م) ۱۱۱۵	دولتخان
(م) ۱۱۱۹	رستمخان

له دغه لود جدولہ بنکاري ، چه بايد درجړ او او دل ترمنځ (۵-۶) پښته وي ، چه او دل دژوندانه تاريخ د (۱۹۴۰هـ) حدود پوره شي .

په دې ډول هغه چه مورخينو رجز مستقيماً داو دل زوی گڼلی دی ، نيائی چه صحيح نهوی . اودغه نور نوم ور کي اشخاص هم نيائی چه دنه شهرت لامله مورخينو نه وي ضبط کړي ، اوددوی نومونه دسجرو له خاوندانو او نسب پلټونکو څخه هېرشوی وي . لکه چه لجنې د مخني مورخين هم دغی نکتې ته ملتفت شوی دی .

يادونه : لجنې درجالونو مونه چه په دغه مقاله کښي ذکر شول ، تاريخي آريائی نومونه دی ، لکه سربن ، الکوژی ، بامی ، پویل ، اونور چه تفصيل ئې ما دپتي خز انې په ملحقانو اوتعليقاتو کي کښلی دی .

دا بدالی نوم اوښتل : دپښتنو لجنې قبایل داسلام له اولو وختو څخه مشهور او نومونه ئې په تاريخ کښي ليکل شوی دی لکه سوری ، لودی ، سروانی ، خلجی ، اونور ... مگر دابدالی نوم پخوا مشهور نه وو ، لکه چه تر هجري لسمې پېړۍ دمخه ئې کم مورخ نوم ندی اخيستی . حتی با برچه ډېر عمر په افغانستان کښي تېر کړ دابدالی نوم نه اخلی .

مگر دا نوم لکه دپښتو ډېرو قبیلو نور نومونه په دوی کښې وو او هم مستعمل و و پخپله احمد شاه بابا لکه چه وویل شوه په شعر کی راوردی دی . بلکه تر احمد شاه دمخه چه د سد و زو دکور نسی مشرانو په هرات او فراه کښې حکمرانی کوله ، یانې په ملتان کښې سکونت درلود ، تر (۱۱۰۰هـ) وروسته په ټولو تاریخو کښې دوی ابدالیان بلل شوی دی مثلاً محمد مهدی استرآبادی د نادرشاه افشار سرمنشی په جها نکشای نادری کښې د هرات اوفراه سدوزی ابدالی بولی ، حتی پخپله احمد شاه بابا د احمد خان ابدالی په نامه یادوی (۱)

د نادر نامې ناظم چه نوم ئې ندی معلوم ، هم د هرات اوفراه دابدالی جنگونه مفصل بیانوی (۲)

اوداسی ښیکار پېزی چه تر زرم هجری کال وروسته دانوم ډېر عام اومشهورؤ .

مگر د احمد شاه بابا له جلوسه سره ابدالی په درانی تبدیل شو ، او په دې خبره کښې مؤرخین ډېر مختلف روایات لری ، اوقول وایی چه دانوم نوی دی .

رشتیا هم داده چه تر احمد شاه دمخه (درانی) نوم په تاریخ کښې ډېر لږ لیدل کیږی ، د شاه جهان په عصر (۱۰۵۰هـ) چه دابدالیو مشهور مشران ملک مودود او کامران خان په دهلی کښې د شاه جهان حضور ته ورغله ، مورخین دوی ته په ابدالی نه درانی ذکر کوی ، بلکه فقط دقندهار مرزبانان ئې بولی (۳)

مگر په همدغه عصر کښې یوسری ددرانی په نامه ضبط شوی دی ، چه نوم ئې محمدرشید خان اود ملتان دیوانؤ ، محمد صالح لاهوری ئې (درانی) لیکلی (۴) مگر عبدالحمید لاهوری ئې (دورانی) ضبط کوی چه دپنجوسو سپرو دمنصب خاوند ، او د شاه جهان له مامو رینو څخه و ، (۵)

که دغه درانی (دورانی) پښتون وی ، نو دا ثابتیږی ، چه دغه نوم تر احمد شاه بابا دمخه همؤ ، او پدې سره دهغو خلقو شکک هیسته کیدای شی ، چه دوی وایی چه یو نوم دغسی دفعتاً اړول او بیاد هغه دغسی ژر شهرت داشباه - مورد دی .

ښه دانوم څنگه واوښت ؟

احمد شاه بابا په داخلی او خارجی مؤرخینو کښې په «ابدالی» مشهور دی ، مگر هغه وخت چه دی پاچاسو (۱۱۶۰هـ) په درانی هم مشهور شو ، اودابدالیو مشهوره قبیله هم درانی وبلل شوه ، وروورو ابدالی نوم وړک ، او پرلحای ئې بالکل درانی ودريد ، لکه چه اوس پخپله درانی خلق هم ابدالی کورټ نه پېژنی ، نه وایی ، نه په یوهیږی ، ددغه نوم اړولو په خصوص کښې لاندینی روایات را نقل شوی دی :

- (۱) جها نکشای نادری ص ۴۶۱ : (۲) قلمی نادر نامه ص ۱۰۶-۱۰۷-۱۱۷ وغیره
- (۳) یادشاه نامه ج ۲ ص ۳۲-۱۰۱-۳۴۸ (۴) عمل صالح ج ۲ ص ۳۰۴
- (۵) یادشاه نامه ج ۱ ص ۳۲۷

(۱) تر ټولو دمخه منشی عبدالکریم چه د شاه شجاع معاصر دی ، داروایت لیکلی چې صابر شاه د لاهور د اوهروخت به ئې احمدخان ته ویل چې ته پاچا کینزی ، چه نادرا افشار مړ کړ شو ، نو احمد خان دغه فقیر هم له مخانه سره قندهار ته راوستا ، او دغه فقیر د غنمو ووزی دده په سر کښی کښیښو او ورته وې ویل «تو یاد شاه درانی» له دغی ورځی څخه احمد شاه خیل قوم درانی وباله چه دمخه په ابدالی مشهورو

اوخان ئې هم په «احمد شاه درانی» مشهور کی . (۱)
دغه روایت لنگویرت دیمز په اسلامی انسایکلو پیډیا کښی هم لیکلی دی ، چه احمد شاه بابا بخان (دردران) وباله ، محمد حیات هم وایی چه احمد شاه پر بخان (دردران) او پر خیل قوم ئې دران او درانی نوم کښیښو (۲)

(۲) سلطان محمد قندهاری دغه روایت کت مټ لیکلی ، مگر دونی زیاتی کوی ، چه د قندهار دمشرانو جرگه «د شیر سرخ» په دزار کښی را ټوله شوه ، او د پاچا پر انتخاب ئې څېړنه کوله ، په دغه منځ کښی صابر شاه د غنمو ووزی د احمد شاه په سر کښی وټو مبه او په پاچھی انتخاب او په (درانی) سره وبلل شو ، (۳) فیض محمد سراج التواریخ لیکوال هم کت مټ دغه روایت نقل لیکلی . (۳) امیر عبدالرحمن خان داسی لیکلی : چه د احمد شاه بابا یوه مشهور معاصر ولی چه کښی خوب لیدلی ؤ ، و ، چه د هغه په سبب ئې د (دردران) لقب غوره کړ (۴)

د ادري اساسی اوداخلی روایات دی ، میلسون هم لیکلی چه احمد شاه خوب ولید او خیل لقب ئې (در دوران) غوره کړ (۵) سر پرسی سایکس هم دغه روایت نقل کوی (۶) اسلامی انسایکلو پیډیا هم لیکلی ، چه احمد شاه پر بخان دران (دوران) نوم کښیښود ، چه وروسته ئې قبيله هم په درانی مشهوره شوه ، که چه پخوا ابدالی نومېده .

په هر صورت که درانی نوم پخوا هم و خو مشهور نه و ، د احمد شاه بابا تر جلوس وروسته د ابدالی پرځای ودرید ، او احمد شاه بابا پخیل مهر کښی هم داسی «ولیکل الحکم لله یافناح احمد شاه درانی» (۷) په رسمی کاغذ واولیکو کی هم دغه مستعمل و ، مثلاً په (۱۱۷۰ هـ) علی حضرت احمد شاه بابا په حجاز کښی د افغانستان د حاجیانو د پاره - یوځای جوړ کړ ، چه «رباط سلیمانی» نومېدی ، هله ئې یوه کتبه و کښله چه خوځایه (درانی) پکښی لیکلی دی (۸)

(۱) تاریخ احمد منشی عبدالکریم ، قلمی نسخه .

(۲) حیات افغانی ص ۱۲۹ (۳) تاریخ سلطانی ج ۱ ص ۱۲۳

(۴) تاج التواریخ ج ۲ ص ۱۵۲ (۵) تاریخ افغانستان د میلسون ص ۲۵۷

(۶) تاریخ ایران ص ۷۸ (۷) سلطانی ص ۱۲۴

(۸) کابل ج ۲ ص ۲۰۷

د احمدشاه بابا معاصرينو چه کم تاريخونه کښلې دي ، هلته هم دغه کلمه شته ، مثلاً حافظ رحمت خان ليکي « ابدل که دراينو قوت بشرف لقب دراني ملقب شده » (۱) د نادر نامې ناظم په (۱۱۷۲ هـ) کښي وايي :

به تخصیص سرخیل درانیان خد یو جهان دارو شن روان
سرافراز احمدشۀ کامگار که اکنون بدو گردد این روزگار
ز درانیان شباهی که بود (۲) بخو نغو اهی شه مهیا نمود

د نادر نامې ناظم د احمدشاه بابا معاصر او کتاب ئې دده په نامه نظم کړې دی په نورو لخوايو کښي د احمدشاه بابا پلار او نيکونه ذکر کوي ابدالي او ابداليان ئې بولي ، مگر دلته چه د احمدشاه بابا ذکر راځي په دراني ئې نواخلي نوله دې څخه ښکاره کېږي ، چه د احمدشاه بابا تر جلوس وروسته خور ازردغه تسميه عامه او خيره شوې ده - په پښتو ادب کښي هم تر احمد شاهي دورې وروسته دده او نوروسر وله نامه سره (دراني) وينو مثلاً قاسم علي اړېږدي (۱۱۹۰ هـ) ويي :

« احمدشاه دراني » نشته دی یارانو (۳)
چه پرسر کاندې افسر حبشی زنگی

مسعود گل یاسنی (۱۲۰۰ هـ) وايي :

جان محمد دوراني هسي حکايت کا (۴) حکايت د احمدشاه دوليت کا په دې دوهم بيت کي (دوراني) په او ليکل شوي دي ، اودا کي مت هغه (دوراني) دي ، چه عبدالحميد لا هوري په پادشاه نامه کښي هم دغسي کښلي دي . او له دغه څخه ، ښکار ږږي چه بايد دا نوم تر احمد شاه بابا دمخه هم وي ، امارسمي شهرت ئې دده له جلوسه څخه دی .
نو د دوراني د نامه لاندې دادي : چه بخواتول هغه خلق چه سر بن ته منسوب دي سر بني بلل کېدل
ليکه چه حميد مهندسر بني وايي .

د حميد د ساده شعر کمال گوره چه شمله شود تمام سر بني

وروسته چه د سدوزو مشرانو په هرات او غربي افغانستان کښي حکمراني ډرلوده ، دوي ابدالي نو ابداليان بلل کېده ، د دوراني ياد راني نوم که څه هم تر احمدشاه بابا پخوا موجود دی ، خور سادده له جلوس سره اعلان شو (۱۱۶۰ هـ)
پدې ډول ټول ابدالي خلق (دراني) وبلل شوه ، او نور سر بني خلق چه په پېښور او نورو لخوايو کښي خپاره وه په (بر دراني) نومې شول .

(۱) خلاصه الانساب قلمی ص ۲۳ (۲) قلمی نادر نامه ص ۲۹۳

(۳) د قاسم علي قلمی ديوان (۴) پښتانه شعراء ج اص ۳۸۳

- دائرة المعارف بریتانیکا
مجله آریانا ج ۳،
پته خزانه د کابل طبع
مخزن افغانی قلمی
حیات افغانی د لاهور طبع
تاریخ سلطانی د بمبئی طبع
تذکره الملوك قلمی د راورتی په حواله
لوی احمد شاه بابا د کابل طبع
د گل محمد قلمی دیوان
نفحات الانس د حاجی
سیر الاقطاب
آئین اکبری د لکهنو طبع
تاریخ احمد قلمی
خورشید جهان د لاهور طبع
تسعة الیام د سید جمال الدین
تاریخ سرجان ملکم
تاریخ افغانستان د میلسون
ترك جهانگیری
اقبالنامه د کلهکتی طبع
منتخب الدبار»
پادشاه نامه»
زندگانی نادر د تهران طبع
روضه الصغای ناصری ج ۸
جهانکشای نادری د هند طبع
عمل صالح د محمد صالح لاهوری ج ۲
تاج التواریخ د امیر عبدالرحمن خان ج ۲
تاریخ ایران د سرپرسی سایکس
خلاصة الانساب قلمی
مجله کابل ج ۲
نادر نامه منظوم قلمی یا شاهنامه نادر
دیوان قاسم علی افریدی قلمی
بیتانه شعراء ج ۱

د پښتو او سني مشاعري

ليکونکي : گل پاچا «الفت»

کله چه خوښه شاعران په يوه موضوع يا يوه بحر اوردين و تافه کيږي شرونه و وائي دپه دنن ورځي په اصطلاح مشاعره وائي ، په مشاعره کيږي هر شاعر کورنيز کوي چه شعر ئي له نورو نه کم نه وي اوښه شعر و وائي . که خو اک غواړي چه دخو تنو شاعرانو ادبي افتدار او شاعرانه خصوصيات لمانځنه معلوم کړي يا دمقابلسي

او موازي په ډول د يوه شعر له بل سره وتلي ددی کار دپاره د مشاعري اشعار ډبروړ او مناسب دی ، خصوصاً چه د مشاعري دپاره موضوع تعين شوی وي لکه بهار يي ، يا نور شعري مضمونونه لکه چه دلته په يوه زمينه کيږي ټول شعر و نه وائي او کوشش کوي چه له نورو نه ادبي ميدان بو سي . په پښتو کيږي اوس او پخوا په افغانستان کيږي دننه او دباندی ډېری مشاعري شوېدی چه کوم وخت به ئي که خدای کول د يوه کتاب په صورت ښاغلو لوستو نکتو ته وړاندي کړ و چه هم به د پښتو شعر په باب کيږي نقد او تبصره وي او هم به په کيږي دنو موږو اوسنو او پخوا نو شاعرانو خصوصيات او ميزات وښيو . اوس في الحاله د يوې مقالې په ډول خپل مضمون شروع کړو او خوږه

◊ شاعلي گل پاچا الفت ◊

چه دمقالې حدود اجازه را کوي د پښتو په مشاعره لیکو مگر داموضوع د پښتو له رو سنتي مشاعري څخه نيسو او دماضي خواته شو .

د کابل دمجلې روستتې مشاعره هغه ده چه دپسرلنۍ مشاعرې له عنوان لاندې په (۱۸۵) گڼه کښې نشر شوېده ، پدې مشاعره کښې هم موضوع معینه ده چه باید دپسرلی په نسبت وی هم پکښې دشعر نو عیت ټاکل شویدی چه باید قصیده وی هم پکښې بحرو قافیة اوردیف تعین شویدی او علاوه پدې ټولو خبرو دپښتو دیوه پخوانی مقتدر شاعر (ښکارند وی) یوه قصیده له نظر لاندې ده چه باید اوسنی شاعران ئی پیروی وکړی دا قصیده د (۶۰۰ ه) په حدودو کښې ویل شوېده چه اول پکښې دپسرلی ستاینه او تصویر دی او بیا و رپسی شاعر دسلطان معزالدین غوری مدح ته ئی . ددی قصیدی همدغه پسرلنۍ حصه د مشاعرې دپاره ټاکلی شوی وه او غرض پکښې دپسرلی ستاینه وه مگر ددې لاما مه چه قصیده باید تشبیب ولری او دپهار له ستاینې یوه بل مقصد ته انتقال وشي او بیتونه ئی هم دومره وی چه قصیده ورته وویل شی نو هر شاعر په لجان لازمه گڼله چه یوازی دپسرلی په توصیف او یو خو بیتو اکتفا ونکړی او قصیده ولیکی .

ددې لامله چه ټولی قصیدی راوړل دمقالی ددېر اوزد والی سبب کښې نو دهری قصیدی ئینې بیتونه را اخلو چه دقصیدی نیمه برخه یا لږ څه زیات یا کم بیتونه به وی چه سړی ترې استنباط وکړی شی چه پدې قصیده کښې څومره ادبی قوت موجود دی ؟ او د یوه شاعر خصوصیات له بل لحنی کوم کوم شیان دی ؟

دښکارند وی ټوله قصیده (۴۵) بیته ده او دپسرلی حصه ئی چه د کابل دمجلې په (۱۵۷) گڼه کښې نشر ده (۲۰) بیته دی چه دلته ئی را نقلوو :

ښکارند وی :

(۱)

دپسرلی ښکلو نکی بیا کړه سینگارونه	بیا ئی ولو نل په غرونو کښې لا او نه
مخکې شته لابونه شته لمنی شنه شوی	طیلسان ز مری و اغو سته غرونه
دنسان د مشاطی لاس د مچپد و دی	مر غلر و باندي و ښکلل پڼو نه
دغو لو جنه ی خاندي و ریدی ته	زر غونو پڼو کښې ناخی زلمی جو نه
لکه ناوی چه سوریک په تندې و کا	هسی وگا نل غڼو لو سره پسو لو نه
زرغونو مخکو کښې نخل کالکه ستوریه	چه پر هسک باندي لولپڼی سپین گلو نه
سپینی واورې و پلپده کا ندی بپېڼی	لکه او ښې د مین په گر بو انو نه
هر پلورنې او به بها ندی خاندی	له خو ښه سر و هی له سنگېر و نه
هر پلو دگلو و زم دی او نلی	ته وارا غله له ختنه کاروانو نه

دمسیح په یو به مرو ژوند ون بیا موند
 له مرو خاوری ئی اغلی گلر او یوست
 دز لمانا پی راغلی دی پر جنه یو
 دیو پلو مخ سوړ کړی پسرلی دی
 دهندارویه خبر غرونه سپین وړانگی دی
 په غورخننگ غورخننگ له خوالی ښگونه باسی
 نه به چونډی په ستا په دجنه و موری
 د شنسب د کپها له ختلی لمر دی
 پسرلی مگر مسیح سو په یو کړو نه
 وچ پیدا او غر ئی کړ له جنتو نه
 لکه پېغله غو ئی کاندې مکیزو نه
 یو د بل په غاړه اچوی لاسونه
 چه پر واورو باندي نخل وکالرونه
 لکه شنه هائی شواکاندی سیندونه
 نه به موری سم د سلطان په صفتونه
 د پسرلی په دو دودان له ده رغونه

دشکار ندوی قصیده خو مونږ یوه حده ولیده چه دی په پسرلی کښې قدرت مظاهرو
 څه راز متاثر کړی او څه تخیلات ورته پیدا شویدی . دده نظر په سپینو وړانگنو غرونو
 او مستوسیندونو واو دسینو واورو بهیده ئی دمنډو دگریوان اوښې بللې ، شنه لاشیو نه اوشنی
 لمنی ورته داسی ښکارېدی لکه چه غرونو ز مردی طیلسان اغوستی وی ، دغر و سره
 گلو نه ئی لالونه بلل .
 دغو لو جنه و ورته خندل او په زرغونو پڼو کښې ورته زلمو اوجو نو نخل ، اوسیندونه
 لکه مست هاتیان په نظر ورته .

اوس وگورئ چه زمونږ اوسنیو شاعرانو په پسرلی کښې څه لیدلی دی ؟ او د پسرلی
 له نندارو ورته څه خاطرات پیدا شویدی ، پدی کښې هیڅ شک نشته چه هر یوه به گلان
 ستایلی وی او څه چه په پسرلی کښې دسری نظر جلبوی او په تماشا، کونکو اثر کوی هغه
 به دهر یوه په شعر کښې دیوه متجددالمال په ډول ومومو مگر دهر چا به شعر کښې به تخینی
 شیان وی چه هغه به په بل کښې نه وی اودشاعر خصوصیت به را ښی .

پدی مشاعره کښې زمونږ ښاغلی او مقتدر ادیب سید شمس الدینخان (مجروح) شل
 ښته لیکلی چه څه ئی دادی :

مجروح :

(۲)

دارا شنه شوه دهاټول ریډی گلو نه
 بیا څه سره اوشنه خیزونه له ور او ښی
 غور و لی طبیعت رنگین کتاب دی
 چه دو نو بوټو عکس ډنډ کښې و ښی
 که نیولی غره لمن کښې سره لالو نه
 چه ویا له لکه ما شوم و هی ټوپو نه
 د بدیع او دجمال ښی درسو نه
 در نه هر به خپل مثل شتی افلاطونه!

په خزان پسی بهار دی بیا خزان دی
 پسرلی در نه تېر بڼی تما شا کړی
 دهمغې غوټی په حال می زردگی سوزی
 که پا کی که صفا ئی که نیکوئی ده
 په دنیا د پسر لی کښې حسد نشته
 سر لوئی لره نه شته معیار کیدی شی
 بلبلان په جگ آواز مینه اعلان کا
 دهر گس له ستر گو لار شم به گلزار کښې
 خوشی وائی فیلسوف نشته د ورو نه
 ضایع کښې ستر گورپ کښې فرصتونه
 چه اه کبره ئې سر کښې نژدی مستې نجونه
 نن پری د که دی صحرا گانی چمنونه
 هلته او د په ټپتو نه کوی کبر و نه
 نه د تش لاس شی چنار ته پېغورونه
 په عاشق باندی خو ک نه کما تهمتونه
 هر څه وینی د چا نه وائی حالو نه

پدی شعر کښې علاوه پدی چه د پسرلی ستاینه ده او غافل و وریدی ، غوټی او نر گس
 پکښې یاد شوی اود بابلو نوم پکښې راغلی دی مگر د مضمون او تخیل په لحاظ له نورو اشعارو
 چه پدی مشاعره کښې ویل شویدی دېر خصوصیات لری او د شاعر مخصوص معنوی شخصیت
 پکښې دېر تاثیر کړیدی پدی شعر کښې چه اصلاً د پسرلی په نسبت ویل شویدی له فلسفی سره
 اشناسی ، داخلا قو ظر فدای ، د بېغمه ژوند آرزو ، د بې حسده او بې
 کبره عالماتون اود بوی داسی دنیا خواهش لیدل کښې چه هلته پاکی ، صفائی- نیکوئی ، لځای لری
 اود تش لاس پېغورونه یا په مینو باندې تهمتونه نشته اونه خو که د عشق رازونه اود چا حالونه وائی !
 پدی شعر کښې دومره سلاست او روانی شته چه له مضمونه ئې عیش و عشرت تراوش کوی
 مگر د عیش و عشرت یا پسرلی سره اوشنه لیدل شاعر له دی عالمه او فرصت له ضایع کېدو نشی
 غافلولی اود بوی غوټی په حال ئې هم زړه سوزی چه ولی کښې اومستی نجونه ورته نه گوری .
 د پسرلی ننداره له افلاطونه خپل مثل هېروی مگر له شاعره خپله خیالی اودهنی دنیا چه دی ئی
 آرزو لری نشی هېرولای . پهرشتیا چه د اشاعر د ټپتو په اشعارو کښې یوه غوره او عالی نمونه
 بلسلی شواوبی له دینه چه د قصیده توب په لحاظ د څه قدر لږ والی او نیمگړ تیا نسبت ورته کېدی
 شی نور نود گوتی ایښودو لځای - پکښې نشته .

پدی شعر پسی بل شعر د شاعلی بڼوادی چه د ټپتو به شو شاعرانو کښې حساب دی او به شعر کښې

دېره شه فریجه لری دده ټوله قصیده (۳۱) بیتده چه خو بیتونه ئې دادی :-

بینوا :-

بیانې وځکل له کوم خمه د کج جامونه
 له مستی نه ئې ساغر له لاسه پر بووت
 دز لمانه په میو مستی چتی گوره !
 هم بخفلا کا هم نغا کا هم شینا کا
 د کتېر دیومخ غا ټولو سور بخل کا
 له سپر وڅاورو بامی گلو نه یا څی
 کتهار دزر کومره زړو نه ژوندی کړه
 هلمند بیا په څپو را غی غاړی غاړی
 د پسرلی ناوی ود پتې ورا ئې پند
 نندا روته ئې وتلی لوی واړه دی
 د هغو په څه پسرلی وی چه ولاد وی
 ژو ند ئې وی دبل دپاره مړینې هم لا
 آم خپتنه چه دی ژوند هرشی ته ور کا
 چه کر یابی میری ستا له پیر زو پتې
 مونږ له هسی ژونده وژ غوره خاوند
 چه موژوند د پسرلی په څپر سمسوروی

د اد هسک پیغله چه نا څی له جنو نه
 به خو څاڅکو ئې کړه مست سپر هدا گونه
 چه خپاره ئې اور په لور کړه اربلونه
 چه ترڅنگ کړی درویو سپین املهونه
 چه پری و کاز لمی نجو ئې اتونه
 چه پری تېرشی د نجنکیو پلو و نه
 چه نغو نغو کپتې ستانې شینکی غرو نه
 چه ور غاړه غړی- شوه څپان نیزونه
 مخ کاته اخلی دغر وسور کی لالو نه
 خو چا مسته خندا راوړه چا غمو نه
 په کتېر و غاړو دبل په در شلو نه
 جاروی دبل ترخوی تل خپل خو یونه
 په زر غا دی دلما نخل سپر ه رغو نه
 شنی تالی شوی شنی لمنې شنی دینتو نه
 خپلوا کی مو تل نصیب کړه خوچه یونه
 خونده اخلو له دی ټکلی نندار تو نه

د دی شعر آغا و شروع په مستی اوسر شاری- شو بده چه د شاعر په نظر کپتې
 هرڅه مست ټیکاره کپتې اوسپره دا گو نه هم مست په نظر ولخی اولیکه چه د هسک پیغله ورته
 له جنونه نخبونکی ټیکاری دینتو چتی پیغلی هم ورته دز لمانه په میو مستی او په نغاو شینا کپتې
 معلو مپتې د کتېر دیو په مخکپتې چه دغا ټولو سور بخل اوار دی د زلمو او جو نو داتن
 ارزو ورته پیدا کپتې او یوه پینتی دینانې ترستر گوستر گو کپتې او په اخر کپتې چه د پسرلی
 ننداره په ښه شان کوی او گوری چه د خپتن په لورا وپیر زوینه کریا بې میری شنی تالی
 او شنی لمنی شوی او هرڅه ژوندی شوه ټوله خدا په دینتو ن دپاره د خپلوا کی ژوند غواړی
 او آرزو کوی چه دا ژوند هم لکه پسرلی سمسوروی چه له دی ټکلی نندار تو نه خونده اخلو
 سره له دی چه ښاغلی بینوا او ښاغلی مجروح دواړو په یوه موضوع یوه بحر او یوه قافیه کپتې شعر
 ویلی بیا هم د دواړو شعر بیخي پیل پیل رنگ لری اود هر یوه فکری او تخلی رنگ یاه بل عبارت

د زده غوښتنه او منظور النظر په شعر کښې معلومېږي او پوهېږي وچه د پسرلي نندارو په ده او په هغه څنگه اثر کړي او څه آرزو گانې يې د دواړو په زړو کښې ژوندی کړيدی :

دا شعر چه تمامېږي ورپسې د ښاغلي فاضل حبيبي شعر دی چه ټول بيتونه يې ۳۴ دی اودلته يې (۲۱) بيته را اخلو .

(۳)

حبيبي :-

بيا له بڼه پورته کېږي ښه بزغو نه
 بڼه زرغون سو غر زرغون له پسرلي شو
 دا دغرو نو په لمنو کښې لا له دی ؟
 دا نڅا د پغلو جو نو پر مرغه ده ؟
 خو چه سترگي کار کوي زرغونه ښکاري
 سپين غر ټوله په غږو او سورز رغون سو
 په بامې بلخ کښې بامې غود بڼې خاندي
 نو بهار دی د پسر لي جنه ي- لود بڼې
 پر تخار د پسرلي و زمې چلېږي
 پر کابل او ننگرهار چه بهار يو کا
 ار غند او باندي تشار د شگړو کا
 څر تر ننگ چه په پيده کا ته والولي
 هر يرو د پرغاړه نن د گل نڅا ده
 د و ښتيا بزغو نه بيا پاڅي له بسته
 د پسرلي مناظر هسي دلر با دی
 پسرلي د مېنښي مينه د پر وينه
 خو پسرلي په هر نورو راځي هيو دله
 خو چه اور دلاله بل دغرو په کوروي
 خو چه ستوري پر آسمان برينې به شيو کښې
 تل تر تل اوسي وطنه و دان اوسي
 د قدرت لاس دی تل ستا په ښکلېد ووي

ته واراغله د بلبلو بهر و نه
 ونو لځان کپ آراسته په پسو لونه
 که يرا ته دی شهيدان سره کفونه
 که کبلي پر مرغزار وهي ټو پونه ؟
 غر بيد يا ټي غو نه ي- او دامانو نه
 هندو کش باندي نېسان کړي تثارونه
 په باختر کښې د سرو گلو دی سيلو نه
 خلق لځي ام البلاد کښې کړي جشنونه
 مړه گلان بيا برخه مومي له ژوندو نه
 ته واراغي مسيحا يو کړي د مو نه
 په نڅا نڅا هلمند کړي غور لځنگونه
 د متسي نيسکه د مينې د يو ا نونه
 که راغلي يري دغور دی زلمي جو نه
 له غزني ار ويدل کښې ښه بزغونه
 چه په خوندي نه مې بڼې سترگي زړونه
 هووېپ ته مايل کاندي بلبلو نه
 خو چه لوړوي پر نړي- باندي داغرونه
 خو چه بل وي د سپوږمۍ لمر مشالونه
 خو چه شپي ور لځي راځي پر هيو دونه
 ټول او قبات دی پسرلي وه په گلو نه
 تل ودان اوسه په سعۍ له پښتو نه

دا شعر دښاغلي حبيبي هغه احاطه چه دی ئې په تاريخ کښې لری پوره څر گندوی او همدهغه معلومات دی ددی مملکت تېر وپسر لېواو ددې وطن زړو نهغټو نو ته بیانی چه په دغه خیالی سیر و سیاحت کښې دهیو ادبه غرونو رغونو گرزلی اودام البلاد اونوبهار جشنونه وریادېزې اولیکه چه اوس په ارغنداب باندي دښگوفو تثار یادهمند غور لختگونه وینی ، ډېر کلونه دمخه دمتی نیکه دمینی اشعار هم دترنگ له خولې ازی او دهریرو دیرغاره دغور زلمی او جونو نه لځان وربکاروی اوله بست وغزنی نه هم څه آوازونه ددهغوز ته رسېزې چه مونږ ئې نه اورو . پدی شعر کښې چه څو مره دښاغلي شاعر تاریخی خصوصیت بارز معلو مېزې هماغو مره پکښې ددې وطن مینه اودهېواد دپاره ښې آرزو گانی هم شته . دی دپسرلی له ښو مناظرو څخه دا نتیجه اخلی چه پسرلی دمېزې مینه زیاتوی او بلبلان ښه ته مایلو ی . پدی وخت کښې نوده ته بی اختیاره ښه ښه پیتونه خولی ته ورلځی او وائی خو چه پسرلی هیواد ته رالځی اوڅو چه پرزې . باندي لوړ غرونه لیدل کېزې خوچه دغرو په کور کښې دلالة ؤ - چرا غونه بل وی او د لمر و سپو ز می مشا لونه ر نیا وی دا وطن دی تل تر تاسه و دان وی او هر وخت دی پکښې پسرلی وی . دقدرت لاس دې ددې وطن په ښکلی کولو مصروفوی مگر دپښتنو سعیه دې هم تل د وطن په ودانی کښې دخل لری او ددې ودانو او نسبت دی پښتون ته وی .

بیا هم باید انصافاً و وایم چه د حبيبي په قصیده کښې یوازی د وطن مینه او قیمتی تاریخی خاطرات نشته ډېر شاعرانه نکات هم لری اوډېر ښه شعورته ویلی شو .
وروسته ترده دښاغلي فاضل صدیق الله خان رشتین شعر دی چه ټوله قصیده ئې (۴۵) بیته ده اودلته ئې (۲۳) بیته را اخلو .

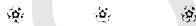
رشتین : -

(۴)

دا په جار چه رعد و وهل ډولونه	د پسرلی په راتلو خوښ شوه اسمانونه
پرغلیم ژمی ئې وکره تور برېښونه	د برېښنا توره را ووته لږه ټپکی
ستورو وا چول اسمانکښې اتپونه	رعد ډول ورته وهی د برېښنا مخکښې
ور سره دی ښکلی ښکلی سوغا تونه	د ښا یست له ملکه بیا قافلې را غلی-
ور سره هم دسرو گلو لښکر ونه	د جمال یاد شاه و تلی په دوره دی
په شان شا کوی دپغلو مکېزونه	په خنداغوتی خوره شوه باغ ته ولاړه
په سندرو لځی بیدیا ته ښکلی جونو	ژپرو گلو چې را وری په را غونو

کوز چه گوری د سرو گلو قطارونه
 زده ئې غواړی د کابل میوی باغونه
 دی را وړی ئې شاعر له بیغا مونه
 په هزار ژبو ئې کاندې صفتونه
 لېږه پوه انسان تری اخلی عبرتونه
 داچه ښکلی په گانو دی ایوادونه
 د بلبل نارو کښې ایښی دی سوزونه
 له قدر ته دی په ژویو دالو رونه
 د ارزو غو ټی چه و سپړی مخونه
 سیل د گلو د بلبلو ارما نونه
 چه نصیب د پښتنو شی عظمتونه
 هم اباد ئې شی د ښکلی ایوا دونه
 ستا د بار ته می نیولی دی لاسونه
 چه خبر ئې کړم له دی نوی مضمونه
 په ورو ورو به ور ژبړی ارما نونه
 به غفت او خوب به ښکلی نیکړی گلو نونه

ابشار لخان را غور لجوی پسی له لوړو
 زا نهې بیا قطار قطار راغلی له کښته
 شنی کوترې دی را غلی نن قاصدې
 تو رانې سهر وختی درب ثنا کا
 د نشاط عمل را وړی تو تسکو دی
 کار نامه دا د قدرت ده نورخه نه ده
 گل له حسن ئې ور کړی عشق بلبل له
 د نړۍ ښکلی همه واړه له ده دی
 هر یو شی امیدلری په دی موسم کښې
 د گلا نو هیله شه ده تازگی ده
 زما زړه کښې لځای نیولی دی ارزودی
 هم ئې ژ به علم یو هه شی او چته
 دا ارزو کړم شپه او ورځ فادره خدایه
 دا جواب می په غوږونو کښې ورو واوړېد
 د هر چا هیلی یو ره به شی یو لځلی
 خو هله که څوک بیدار لیکه بلبل وی

دلته شاعر د پسرلی په تصویر کښې لمړی لځل جوی او فلکی اوضاعو ته ملتفت کېږی او په
 اسمانکښې خوشحالی وینی لځکه وائی چه رعد د خوشحالی دواونه وهی او بریننا پر غلیم ژمی
 تور پر ښونه کوی ، د همدغه پښتې تخیل په اثر کښې د اسمان ستوری ورته اتڼ اچوونکې
 ښکاری او دښایست له ملکه قافلی وینی چه ښکلی ښکلی سوغاتونه راوړی .

وائی چه د جمال پادشاه په دوره وتلی دی او د سرو گلو لښکر ورسره دی . وروسته تردی
 چه دغو ټی مکیزونه او د زېرو گلو چپی ، د ابشار لخان غور لځول گوری بیا د هوا لورته متوجه
 کېږی او د زانو د قطارونداره کوی ، شنی کوتری ورته داسی ښکاری چه شاعر ته شه بیغامونه
 راوړی ، تورانی ورته درب ثنا خوانی معلومېږی او توتکی د نشاط عمل راوړونکې بوی .

هر کله چه دی د هیوادونو ښکلیتوب او د قدرت کارنامی گوری چه د نړۍ ښکلی له ده
 دی او په ژوو لورونه لری او جهان ورته دارزو او امید لځای ښکاری چه گلان د تازگی هیله
 او بلبل د گلو ارماند لری نو وائی زما په زده کښې هم دی ارزو لځای نیولی چه عظمتونه

د پښتنو په نصیب شی، ژبه، علم او پوهه ئې لوېدشی او په همدغه ارزو دخدای دلبارته لاسونه نیسی مگر په غوږ کښې ورته ویل کېږی چه د هر چا هیلې پوره کېږی خو که څو لکه بلبل ویش او بیدار وی

پدی مشاعره کښې ښاغلی نوری هم شامل دی چه خو بیتونه ئې دادی :

نوری :

پسر لی پر مخکې و او نسل گلو نه
توروغرو کښې سره یگلو نه هسې ښکاری
د یتیم په دود چه لڅ لپېر ولاړو
زرغو نه نمری پسر لی وراره راوړه
تو او ونو ته ئې نوی ژوندون ورکړ
یتیم رخه اوسله دوی سره هم کاندی

پدی شعر کښې چه خبره د غرو اورغوله گلو دونو یانوته رارسېږی شاعر خیال کوی چه پسرلی خودونو لوخ ښاخونه په شنو پانېو پت کړه او شنه نمرې ئې ورواغوستل نو چه یتیمانو او خوارانوته به څوک کالی ورکړی او دوی به څرنگه پت شی ؟
په آخره کښې بیا ویده باغوان راپاخوی چه خپل بڼونه او به کړه چه گلان مړاوی نشی او خاچونښی ورته ښېری ونکړی .

ددی مشاعرې په اخر کښې یوه قصیده ده چه ټول بیتونه ئې (۵۲) دی چه نیم ئې

دلته راقلوو :

الفت :-

پسرلیه ! بیا دی را وړه سره گلو نه
سرې لمبې دی ارغوان باندي کړی بلی
شني لوخړی پورته کېږی له چناره
یا د غروورغو لمنو او ر اخستې
د لیلی له خاورو سره لاله شوه پورته
د بابلو په نظر گلو ته گوره !
سترگې پورته کړه له خوبه را بیدار شه
سوزو ساز دشوق و ذوق ته دی رابولی
عبادت کوی که فکر که مخمور دی ؟

بیا به جگ کړی د ببلو فریادونه
د گل پانېو کښې دی نغښتی سره اورونه
په شنو څانگو مرغان لکه کړی شورونه
یا صحرا کړه د فرهاد وینو گلگونو
پکښې ښکاری دمجنون دزړه داغونه
لیلی نه ده چا لیدلی بی مجنون نه
ویده نلری شه برخه له ژوندو نه
چه سحر باغ کښې بلبل کړی اذانونه
چه غنچو زود ند نیولی دی سرونه

به جوش راغله بیا دور یخو ډک خمونه
 خلق وائی چه ورېزې بارا نونه
 شپه او ورځ شورو غوغالری موجه
 ونو واچول په غاړه امپلونه
 له مستیبه شکوی یو د بل هارونه
 په اتڼ کښې ښکلوی ځانگی ښاخونه
 ونی راغلی په نغمو کوی رقصونه
 له بلبل که له گل و کرم تپو سونه ؟
 نغمه ښه ده که د گلو د پد نو نه ؟
 پښتنو ته راغی هسی او از و نه
 لونل غرونو کښې ښایسته ښکلې لالونه
 په بل را زو ، داسمان هلته د ورونه
 دمندیش غره کښې وبل راز تاثیرونه
 رایاد بزې دپښتون شهاب مخلونه
 چه ئی وران کړه دمېنوبود تو نونه
 دلمر سترگی برینو لې تر پرو نه

بیادلر زده کښې پیدا زیات حرارت شه
 د فلک له شنی مینا صهبیا خشخېزې
 د سیند ونو مستی ورځ په ورځ زیاتېزې
 د باغ کورته بیا ښادی خوشحالی راغله
 په رنگینو ښو جامو کښې گڼا کا ندې
 هېڅ پروائی په چا نشته ورته گوری
 د بهار د نسیم څه رنگه تا ئیر دی
 دا موسم د ښکلیتوب که د مستی دی ؟
 د بهار ارمغان گل دی که بلبل دی ؟
 پس له څو قرنو د غور د بلبلانو
 چه پخوا به پسرلی پدی هوا د کښې
 ورېځې نورې وز مې نورې هر څه نورو
 سیمرغان اور ستمان به پکښې میشت و
 داسمان درنو ستور و محل چه وینم
 په زده نغمه کښې هغه مستی وینم
 دمر مرود درخامو خول ما نیو

لمروبل، سپوز می.وه بله ستوری نورو

ته هم بل شان اسپد لې ای پښتو نه!

پدی قصیده کښې چه نیمه دلته رااخیستل شوېده ادبی نواقص اومحاسن دواړه شته او لیکه

تېر شعرونه بی عیبه شعر نه دی.

دلته لمړی آغاز په بد پښتې شوی او پسرلی ته په بل راز کتل شویدی یعنی دبلبلو له نغمو نه په
 فریادونو تعبیر شوی او وائی چه د گل په پانوی کښې سره او رونه نغښتې دی دچنار شینوالی او تازگی
 شنی لوخړی بولی او په شنو ځانگو کښې دمرغانو شور، دهمدی لامله گڼی. دغورغو سرې لمنې چه
 اکثروشا عرانوته خوشحالو ونسکی منظر په نظر ورځي، دی ئې دفرهاد دویښو په نامه یادوی او
 دسرو لاله و په زرگی کښې دمجنون دزده داغو نهویننی او وائی چه دلاله دلیلی له خاورو راهسک
 شویدی سره له دی چه په او اوه کښې دبلبلو نارې فریاد ونه بولی خو بیته وروسته پری داځانو نوم زدی
 او خپل مخاطب ته وائی چه دشوق و ذوق سوز و ساز ته دی را بولی لیکه بلبل په باغ کښې سهار مال
 اځانونه کړی. دا خبره بده خبره نه ده یو بلبل چه په باغ کښې سهار اځان کوی ویلی شو چه خلق له غفلته
 راوینوی او دشوق و ذوق لوری ته ئی را بلی.

غنجوچه په باغ کښې سرو نه زور ندنیو لې او شا عروائی چه دوی عبادت کوی که فکر او که مخمور دی هره یوه خبره ئی منلی شو او بد تصویر نه دی. د لمر په زړه کښې د حرارت زیاتوالی، دور یخوډک خمونه په جوش را تلل، د فلک له شنی مینا صهبا څخه بدل، د سیندو نومستی زیات بدل اودمو جو نو شیه ور مخ غو غایې تناسبه جملی نه دی.

د باغ کور ته چه ښادی او خوشحالی راوولی او وائی چه ونود گلوامپلونه په غاړه کړل او په رنگینو جا مو کښې ناڅی یاله مستیه یو د بل هارونه شکوی او څانگی و ښاخونه بی پروا یو بل شکوی یاد پسرلی دنسیم په اړونې په نغو راغلی اور قصونه کوی ښایسته ښه تعبیرات دی هلته چه وائی دا موسم د ښکلکتوت او که دمستی دی؟ داتپوس بایدسری له گل څخه وکړی که له بلبل څخه؟ بد سوال نه دی په پسرلی کښې دادواړه شیه سړی متاثر کوی چه کله د گلوبه تند اړه زړه با یلی او کله ئی د بلبل او مرغانو ناری فکری خا نته را جلبوی .

په اخره کښې چه غوراود غور ببلان یادوی او وائی چه دهغوی داراز آوازونه غوزو ته راڅی چه پدی غر ونویخوا پسرلی لالونه لونل دمندیش په غره کښې رستمان او سیمرغان او سپدل، د مرمر او رخامو خول مانئو د لمر و سترگی ترپرونه پوری بر ښولی او لمر سپوږمی، ستوری او وریڅې، ورمې اود آسمان دورونه نه رخه په بل رازو. دینیتو زارده عظمت او تاریخی جمال وجلال ته ښه شاعرانه اشارتونه دی چه دا شعر له ادنی او عادی اشعارو لږ څه لوړوی اود تېرو قصیدو په اخر مرتبه کښې لڅای ورکوی.

ددې مشاعری تاریخ د ثور میا شت ۱۳۲۳ - د مشا عری اشخاص: مجروح، ښنوا، حبیبی،

رشتین، نوری، الفت .
له دې پورتنی تاریخچه وړاندې په ۱۳۲۲ د سنبلې په میاشت کښې د پښتو یوه بله مشاعره هم شوی چه د مشا عری د پاره د ننگرهار سپین غریا کتل شوی، پدی مشا عره کښې دې اشخا صو اشتراک کړ پدی: مجروح، حبیبی، الفت، ښنوا، رشتین - جرحر - محمد رسول خان پښتون - خادم .
ددې مشا عری درې شعره د درولمر یواشخصو د کابل د مجلی په (۱۵۰) گڼه کښې د ۱۳۲۲ په سنبله کښې نشر شویدی، د ښاغلی ښنوا او ښاغلی رشتین شعرو نه په ورپسې گڼه کښې دمیزان په میاشت کښې اود ښاغلی جرحر شعر د عقرب د میاشتی په گڼه کښې نشر دی اود ښاغلی محمد رسول خان پښتون داد قوس د میاشتی په گڼه کښې وگوری. د ښاغلی خادم شعر چه د دې مشاعری (فعلا) روستنی شعر دی د کابل په (۱۶۷) گڼه یعنی ۱۳۲۳ د لویو په میاشت کښې نشر شویدی اود دې مشاعری سلسله ئی تر یونیم کاله پوری او زده کړه.

دا مشاعره هم پدی لحاظ چه موضوع پیکښی تعین شویده زموږ د ښاغلو او پیاوړو شاعر انود نظر ډول او طرز تخیل په یوه مورد کښې به مختلفو صورتو راښی او یو هډای شویچه دغه سپین غره دهرچا

په نظر کېښي څنگه جلوه کړي او دغه شاعرانه منظر هر یوه ته څه خاطر او څه خیالات پیدا کړي پدې ،
چه دغه دی دهر یوه دمضمون خلاصه او دشعر یوه ټوټه دلته رااخلو:

(۱) مجروح:

د اشناغلی چه په شعر و ادب کېښي منلی مقام لري، سپين غره ته پدې ډول گوري اوداسي تعبيرات
ورځني کوي:

سپين خادر په څه توره شېخه غوړېدلې که چاد اسمان لاندې خيمه وهلي؟ د وسپنو د يوال دی چه
په زرو جړوشوی؟ که کوم بنامار يا اژدهار دی چه له شتابه زړيو تې يانېنگک داسمان له شنه دريا به
راو تلي دی.

د عظمت مجسمه ولاړه ده که د بريد گټې هسک او ځمکه سره بيل کړيدی؟ د غرو سپين سرې
مورده چه دانورثي بچي دی که د قدرت له خوا پښتون ته دنبات پيغام دی په افق کېښي ئې له پخوانه دا
بندرنیو لي او اسمان پرې ښه خبردی چه له وريځو باج و خراج اخلي (چه سپيني واورى دی) له تالندى
ئې وېره او په تندر ئې څه پروا نشته نه د شپو ورځو له تلورا تلوخه سودا لري.

په سر ئې سپيني واورى دی او په لمن کېښي ئې زېړى گلونه، هلته ژمى او دلته ا وړى دی ،
موسمونه پکښي يوځای شوى او رودونه ئې لکه اولاد په آغوش کېښي نيولى، داسمان په کنارو کېښي
ئې روڼ تندى ښکارى او په نازو نځرو ننگرهار ته گورى اسمان ئې هره شپه په سرستورى تاروى ،
اوقیانوس دوزيځويه لاس ورته سوغاتونه رااستوي، بادامې (د باد طوفانونه) ئې په سرديا سهرقصونه
کا ، هندو کش پدې سرلورې ملگرى نازېږي اودسحر دباد په لاس ورته سلا مونه را لېږي .
خدای خبر چه له څه مودى دلته ولاړدى اود تېرى زمانى څومره کيسى ور يادى دی، دتودو سرو هيڅ
پروانلرى اونه ئې دحوادثوپه مقابل کېښي کله سرقيت کړيدى. په سردرو کېښي ئې طو طيان او
په بونو کېښي بلبلې شته چه له شاهينه نه ويريږي اوزرکى ئې نه دی غلى، په لوړو پړشو ئې د عقاب
نحالى دی، له هرى سمخى اوهر کورمه دپرانگنا نوغريو خېږي

د شعر یوه ټوټه: -

په افق کېښي ئې نيولى	له پخوا نه دا بندردى
باج خراج له ور بځى اخلي	پاس آسمان پرې ښه خبردى
په يوه پښه ولاړدى	ښه همزولى د خيبردى

نه له تالندى وېر بېږي نه په تندر ئې پروا شته
نه له تلو راتلو دور ځوياد شپو ئې څه سودا شته

ا سمان هره شبه په سر ئی
 کاد ستور و نتار و نه
 ا قیا نوس په لاس دور پخی
 ورت له لپښی سوغا تو نه
 با دامی ئی سر د پاسه
 همیشه کوی ر قصو نه
 هندو کش پدی ملگری سر لوئی
 کاندی ناز پښی
 د سحر د باد په لاس تل خپل درو د سلام ورت لپښی
 سردرو کښی ئی طوظیان دی
 په هر بڼ کښی ئی بلبلای
 نه و بر پښی له شا هینه
 ز ر کی نه دی هلته غلپي
 شی په لود ه پر ښه با ندي
 د عقاب لځالی لید لپي
 له هر سمخ له هره کورمه غرېو خپښی دېر انگانو
 نور صفت ئی تا سپي وکړی ای دغرو نو شا عرا نو

چېدی شعر کښی ښاغلی شاعر د سپین غره تصویر او تمثیل په ډېر ښه شان کوی اوله هغو معلوماتو
 چه دی ئی په طبیعاتو کښی لری هم کار اخلی اولږه غونډې اشاره د تېری زمانی کیسو او تاریخ
 ته هم کوی ؛ په عین حال کښی له سپین غره نه د ثبات واستقامت ، سرو او تودو تېرولو الها مات هم
 اخلی او د پښتو غوږ ته ئی رسوی .

د ښاغلی حبیبی د شعر خلاصه :

داسپان په خنډو د سپوږمۍ رڼا له لیری ښکاري اود جگ غره په خو کو داسی معلومېږی لیکه
 چه مرغلی لونی ، هلته سپینی خو کی بریښی اوڅو رڼا وې ملگری دی ، یوڅو سپینی واورې
 لځلېږی اوبل د شفق لمبې بلې دی . سپینی سپوږمۍ له غرونو مخ را ښکاره کړ او ښکلی
 غر لا ښا یسته شو .

داسپینی واورې دی چه وبلېږی که نقری دی چه بهېږی .

دا کوم لځای او کوم غردی چه نندارو ئی مخوه کړم ، دلته څوک اوسی اود چا کور دی ، خو
 ژوندی یم زه به هم دلې یم اود سپین غره ننداری به کوم .

خلق وائی داسپین غردی زه وایم چه زما مامن دی او پښت به پښت مود نیکو نو هډیره او وطن دی .
 ای سپین غره ته راته خپله قصه ووايه ، ته ډېر زود او سپین ږیری په نظر راځی اود سر وینته
 دی ټول سپین شویدی ته کله دې نړۍ ته راغلی ئی اوله کومه راغلی ئی . ای سپین ږیر ته تاز
 مونږ توریالی نیکونه لیدلی دی چه ستایه لځنگلو کښی لیکه شنه زمریان اوسپدل په درناوی کښی
 تاته ورته و . دهغوی داستان ستایه یاددی او که له تانه هم پښتانه هېر شویدی .

ای سپین ږیر په راته ووايه چه زمونږ نیکونه ولی لودو ؟ اوزه ولی لیت او ذلیل یم . د لود تیا
 تېر داستان څه و ؟

علت او معلول خوستاله نظر لاندی و، ولی مونږ کښتی ته پر نحو او ولی دوی پر لور بدو و؟ راسه ماسره خواله و کړه اوداسې راته ښکاره کړه ، سپین غر : - ای پښتونه ! څه خبری درته کړمه ته ئی په غوز کښی ټینگگی ونیسه ! دد نیا حوادث واړه پاسه جسمونه سولوی ، زه چه ټینگ ولادیم په زرو کلونه تېر شوه اسمان په ماڅه نشی کولی . ته هم ټینگ اوسه اولور همت له لاسه مه ور کوه ، دد نیا حوادث تېروه او مه بېرېږه ، که ما غوندی مستقیم شی په د نیا کښی به ماغوندی لور ئی .
د شعر یوه یوه ټوټه :

راته وایه سپینه غره ! تیر داستان دلور تیا څه و ؟
که علت و که معلول و ټول دی لاندی تر کا ته و
ولی مونږ کښتی ته پر نحو ولی دوی پر لور یده و ؟ -
را سره زما سره خوا له کړه
دا سبب را ته ښکاره کړه
له ما زده کړه ای پښتونه ! درته وایم څو خبری
ښی په غوز کښی ټینگگی نیسه دی بېشکه مرغلر ی
لور و غور مې دی لیدلی تجربې مې ډېری سترې
واوره ! دا چه ښی نکښی دی
گټې هم پکښی پر تی دی
دد نیا حوادث واړه سولوی پاسه جسمونه
زه چه ټینگ یم نو ولادیم په زرو تېر شوه کلونه
څه چه کړی اسمان دی کړینه زه یم کلک ټینگ مې هډونه
که بر یشنا که واورې ، نسکی
هېڅ تغیر راته پېښ نکښی

ددی شعر زیاته برخه دتاریخی عظمت خوا ته معطوفه ده په تېر شعر کښی چه شاعر سپین غر سپین سری ښځه بللی ده پدی شعر کښی سپین زیری سری گڼل شویدی اوشاعر ورسره سوال وجواب او خبرې شروع کړیدی . دلته له غره سره ښی دمطلب خبری شو یدای مینه ورسره ښکاره شویده مگر دندارو برخه ئی که ده .
دالفت د شعر خلاصه : -

خلق و یلی له کوه قافه هغه خوا یوه کلاده چه هوایی بل رازده اوشاپیریان پکښی اوسی پیره دار ئی یوسپین دیودی چه هر څوک ترې ویر یږی پردې نشی ورتلای اولار ئی ډېره سخته ده

هغه د یو دنگر هار سپین غر دی چه د خيبر له دروازي دې خوا په سخته لار کښې پروت دی
 اوبې پښتو نه بل خوځ پدی گلزار کښې نشی گزیدلی ددې غره لڅنگلونه له شنوز مر یانو دك دی
 اوبه هوا کښې ئې سپین بازان - څار کوی - له هر وطنه بښایسته دی تور نښترئی توری زلفی
 اوتک سپین مخ ئې دلپای دی . داسی سپین سپیڅلی ښکاری لکه سپین سبا . دلر اوسپوزمی .
 کوردی اوهر سحرئی له کنهوه لمر راخپزی لڅکه هومره روښانه دی .
 دغره په سر دپلو شو تجلی لبلبزی . په همدغه رڼا کښې لمر او سپوزمی . ځان گوری او د پښتو
 آئینه هم ده ، دارڼا داسی سپینه بریښی لکه درحمت دنور ورشو . پدی ځای له اسمانه سپیڅلی
 نور وریدلی او که داد ملکوکوه طور دی ،
 دلته دجنت دباغ وزمې پکښې هر وخت لگېزې اود رڼو ستورو دپوې هره شپه بلې وی .
 زرکې خاندی او هو سپزې له صیاده ئې هېڅ ویره نشته . دپښتون دکام گټنه ځا نگو ده چه
 پردی ورته لاره نلری . هری خواته جزوبی او ابشارونه بهېزې اود عسلو اوشرابو دك رودونه
 پکښې دی . ښه سرسبز له من لری چه اسونه پکښې مېشت دی . بښایسته منظری لری چه پښتانه
 ئی ننداری او دسپین غره توری لښکری ئې پیری کړی . په پښتنو کښې دامتلی دی چه په لویو
 غرو دخدای منظر وی لڅکه دسپین غره دیاسه شام وسحر تجلی وی اولرلا څرک نه وی وهلی
 چه هلته درڼا اثر موجود وی .
 لکه کوه طور روڼ او روښانه دی خوڅوک نشته چه الهام تری واخلی .

دشعر ډله ټولنه :

تجلی د پلو شو ده	پاس د غره په سر لبلبزی
آئینه د پښتو ده	لمر سپوزمی . پکښې ځان گوری
درحمت دنور ورسوده	تکه سپینه رڼا بریښی

هسی ښکاری لکه داچه دملکو کوه طور وی

یا اسمان نه وریدلی پدی ځای سپیڅلی نور وی

دجنت دباغ وزمی دی

درڼو ستورو دپوې دی

له صیاده ویره نشته

زرکې خاندی هو سپزې

دپښتون دکام ځا نگو ده کانو گټو نه تیاره

خدای دې نه کا چه پردی به کله مومی ورته لاره

دا مثل د ي پښتو کښې
 د سپين غره د پاسه لکه
 به لوی غره د خدای نظروي
 تجلی شام و سحروي
 امر لا څرک نه وي وهلي
 در نسا هلته اثر وي

کوه طورغوندي رڼادي خو افسوس چه موسی نشته
 چه الهام ور لځني و اخلي هغه پير او پيشو انشته

دا شعر له وهمي عنعناتو چه په پښتو کښې شهرت لري شروع شوی او وروسته پکښې له تصوفی روح او عرفاني فکر څخه کار اخستل شويدي دلته چه شاعر ته په سپين غره کښې تورنيتر ښکاره شوی او د غره په سر ئی سپينې واورې ليدلې نو دليلی سپين مخ او توري زلفی ور په ياد شويدي لکه ئې ورته سپين زيری يا سپين سړی نه دی وېلي او د جمال په نظر ئی ورته کښلی دی . له چا سره چه تاريخی افکار وي او زړو قصو يا داستانو پوښتنی کوی د هغو په نظر کښې بايد چه سپين غر سپين زېری معلوم شي

څوک د غرونو طبعی عمر ته ملتفت وي او هغه رودونه چه دې غره پخپل آغوش کښې لکه اولاد نيولی دی و گوری هغه حق لری چه سپين سړی پنځه ئی و بولي مگر که څوک تورنيتر او سپينې واورې يو لځای و گوری او سپين مخ او توري زلفی ور په ياد شي بگرم نه دی که د جمال له عينکو ورته گوری او تاريخی خواته نه ملتفت کښې .

د ښاغلی بينوا د شعر انځور مضمون :-

ای ساقی راشه د خورز من زړد گي پخوا شه ! يوه پياله را کړه او پوهه را څخه اخله
 چه مست او ديوانه اوله جهانه بيگانه شم د مينې نورو ساز او د عشق جنون را کړه چه له
 درد منو سره ياری او له بي درد و جدائی و کړم . لکه يومست موج تېر شم چه طوفانونه مې
 په سر وي . ای ساقی زرشه لځند مه کوه او د هغه تارک ويني را کړه چه د سپين غره سيڅلی
 شيدی ئی رودلی وي . چه زه هم سپين باز غوندي پرواز و کړم او د سپين غره نغمه اغاز کړم
 زما په نغمه کښې يوشرر او مسيحا ئی اثر پيدا کړه چه مړه قومونه ژوندي کړم له ذلته ئی
 خلاص کړم او د غفلت له غروړه ئی را پا څوم . پدی ئی يوه کړم چه او س ژوندون بل راز
 افسون غواړی او په تشه وينا څوک نه خلاصيزی ،

که څوک په پلار فخر کوی او پخپل ټبر نارينې هغه هلاکېزې ای ساقی ژرسه پياله را کړه
 او وينامی مؤثره کړه چه ددې غره په لمن کښې زما به او از زلمی را ټول شی او د پښتو
 مرکی جوړی شی او يوله بله ملگری شی دا خراب کور بيا ودان کړی او لځان په دنيا کښې
 ښکاره کاندې .

جگۍ جگۍ سا قسۍ را شه
ستا له سره سیلنی شم
را ته خاند را ته داد کړه
زما لوری ته ډیر ډیر شه
په پیا له می کړه نمخنه
چه خراب مست دیو انه شم
سوز و ساز د مینی را کړه
چه درد من سره یاری کړم
روح ازاد زده می خوشحال شی
لکه موج مست مې گذر وی
کور د ظلم و ستم وران کړم
تر تا و گرز م را پورته
هله را کړه د تا ک وینه
هغه تا ک چه ئی رود لی
چه سپین باز غونډی پرواز کړم
په نغمه کښې می شر را

پدی شعر کښې له سپین غره سره ښه شاعرانه تماس را غلی دی مگر هغسی چه په
تیرواشعار و کښې سپین غره اصلی مضمون دی داته هغسی نه ایسی مگر دا شعر پخپل شعری
حیث مستی او جذایت لری او سرې ویلی شی چه که د سپین غره منظر پکښې ډیر نه ایډل
کښې نور شاعرانه نکات پکښې ډیر لیده شی او لڅینی بیتونه ئی لکه:

لکه موج مست می گذر وی طوفا نو نه مې په سروی

ډیر ادبی قیمت لری. پدی شعر کښې هم ښاغلی بینوا لکه د هغی بلی مشاعر لری
په شعر کښې یوه مستی او سر شاری ښکاره کوی چه تقریبا دده شاعرانه خصوصیت ئی
مللی شو، مگر دا مستی له ملی او اجتماعی درد او ښو آرزو گانو سره مخلوطه ده،
د ښاغلی رښتین د شعر لنډه مضمون:

د خیال مرغه مې په سپین غره سر شار گرځی او ددې کوهسار تازه هوامی په سر
کښې ده، هر لورته د بلبلو شور ما شور دی او په شنو نښتو و کښې طوطیان مست له چواره

گرزی . له هر بڼه څخه ئې د مرغانو ریز ارویده شی او بلبل دمینی له څماره بیهو ش گرزې .
د عطر و نسیم به ئې دچا دناز شمله خوشبویه کړی ، دی نسیم ته هر څوک امید و اړدی
چه دچا زلفی به خوری کاندې جونې او ځلمی او ښکلی خوبیشماره دی او نینتر هم له لوړو وځایو
دهمدوی ننداری کوی . سپین غر په متانت او وقار درب په احترام ولاړ دی . پدی هوا کښې
چا دختن نافی سپرلی دی چه شبانه په شنو وښو کښې له عطاره مست گرزې .

د شبانه مستی شیلې ته بی اختیاره هر څه گویږی . ستا په طبیعی خر و ش کښې څه
آرام او مدار نشته ځکه دا بشاره له سره دمستی خیال نه ځی . ستا د سینی میوی چه پخې شی
نو ستا په ځنگلو کښې مستی او خونخواری نجونی گرزې . دا و ستا نغمی ستا له خواږه
نومه خوزی شوی او دسوما بوټی ستا شاو خوا گرزې . هغه څه چه سکندر په بل ځای کښې
پیدا نکړه ستا په سیمه کښې ئې غواړی . محمود او شهاب په مینه در ته کتلی دی او
سترگی بی اختیاره ستا لورته اوړی ، احمد چه پدی لار تیریده ستا نظر پری وه ځکه
نامدار شو . هغه کسان چه په خوزو نغو کښې ئې د بیخودی تاثیر و ارواح ئې ستا په هوا
کښې دننگر هار په فضا باندي گرزې . زړونه موستا دتیز و په شان قوی دی او لکه
چه یومین له خپل دلداره نه بیلینږی مونږ هم ستا نه په هیڅ راز بیلیدونکی نه یو .

د شعر یوه حصه :

هوامې سر کښې نن تازه له دی کهساره گرزې	مارغه دخیال مې په سپین غره باندي سر شاره گرزې
په شنو نښترو شنه طوطیان مست له چاره گرزې	و ینم هر لورته دبلبلو شورماشوردی پکښې
بلبل بیهوئښ پکښې دمینی له څماره گرزې	ریزدمر غا نوئی راخیژی له هر بڼه څخه
نسیم د عطر و پکښې نرم خوشگواره گرزې	دناز شمله به کړی خوشبویه په شه شانله دچا
زیبا نسیم ته ئې زر زړونه طمعداره گرزې	زلفی دچا به کړی خوری په پستو گوتو سره
جونه ځلمی ښکلی ښایسته پکښې بیشماره گرزې	نینتر په لوړه ننداره د مهر و یا نو کوی
ځکه له ویری ښکته پور ته نا فراره گرزې	هوسوېې سترگی چه را ټی له خوبانو کړلی
کله په ژوند باندي له حکمه دباداره گرزې	په متانت وقار و لار دی احترام کښې درب
چه شنو وښو کښې دی شپونکی مست له عطاره گرزې	ستا په هوا کښې دختن نافی سپر دلی دی چا
میدان درقص کښې ساه کش واده بیشماره گرزې	مسته شیلې چه په خوندر اشی له شبانه سره
خیال دمستی کله له سره دا بشاره گرزې	طبعی خروش کښې دی ارام او څه مدار نشته دی
ستا په ځنگلو کښې هر ه نجل مسنه خونخواره گرزې	میوی پخې ستا دسینی چه شی کوم وختی کله

پدې شعر کښې غردېر ستایل شویدی او څه چه په غره کښې وی لکه نیتر، هو سی، تارو، تمخړی، شپو نکی، زر کي، طو طیان، بلبلې، بازان، آبشارونه دا ټول یاد شویدی، او لحنې تار یخې نکات هم لری خصوصاً دسو ما بوقی اوداوستا نغمی مگر دسپین غره هغه د نور اورنما تجلی چه په درې لمړو شعر ونو کښې ورته زیاته اعتنا شو بده دلته ئې خپله رنما با بلبلې ده او تر دې دمخه په هغه بل شعر کښې هم څه لحنیت نلری. که چېرې په اوله مصرع کښې نه وای ویل شوی چه (مارغه دخیال مې په سپین غره بانندی سر شاره گززی) او په یوه بله مصرع کښې سپین غر او دتنگر هار نوم نه وای نو دی شعر هر غره ته اړخ لگساو . مگر پدی شعر کښې یو بل خصوصیت شته چه دغره لحنې نور کیفیتو نه پکښې ډېر لید . شی چه حتی د شپو نکی مسنه شپیلې هم تر بڼه نه ده پاته ، نو ویلی شو چه دا شعر په غرنیو سندر و کښې بڼه جامعیت لری او ډېر بڼه شعر ئې بلبلې شو .

دینا غلی جرار دشعر مطالب :-

دا سپین غر دی او که هماغه کو ه قاف دی . له ورايه تجلی کړی اولکه سپو زمی صاف په نظر رالچی، دهنداری په دود شفاف دی او اسمان مخی ته نیولی دومره جگ دی چه خولی ورته له سره لوېزی اودا لحمکه په نظر کښې لکه یو خیال داسی معلو مېزی . سړی چه ورته گورې گمان کوی چه سپین غر خپل سر داسمان په سینه موینی . یوه وپروونکی اژدها ده چه په خپیر ئې سرایشی دی . ډیر دو ورخنی ډار او وېره کېږی دالو ئې او دا عظمت خدای ور بخښلی دی . دقدرت مجسمه ده اوله پخوانه دلته ولاړه ده د تنگر هار تماشا په هسکه غاړه کړی . یو معمر تجربه کسار سپین زیږی سال خورده دی چه ښې کیسی ور ته یاد دی . شنه زمریان پکښې پراته دی چه نو کئی ئې له ا لما سو هم تېری دی . سپین بازان ئې په سر گزی چه دچاپه لاس کله نه دی ناست . دلانندی گونگونه او توری تری دی او پاس تور نیتر ولاړ دی . دا ټول سره جمع شوی او ښکلی منظره تر بڼه جوړه شو بده .

دشعر یوه حصه :-

داسپین غر دی نه پوهېږم	که هماغه کو ه قاف دی
تجلی کوی له ورايه	د سپو زمی په شانته صاف دی
اسمان مخی ته نیولی	آئینی غونډی شفاف دی
چه له سردورته لوېزی خولی هو مره جگې دېوال دی	
په نظر کښې ئې دا لحمکه په نمود لکه یو خیال دی	

که تر دی وی که له ورايه
ته به وائي گوندي مو شي
وېروو نکي اژد هاده
چه پری وا چوی نظر خپل
دا سما ن په سينه سر خپل
سر ئې ا ينيې په خيبر خپل

دیر دو تری وېره دارشی کسان نوېری دهییت دی
لوی خښتن ور ته بختلی دا لوئی داعظمت دی

ددی شعر څه بیتونه په لږ تغیر و تحریف په درې لږو شعرونو کېني مومو نونه پوهېږو چه
توارد ورته ووايو که اقتباس ؟ توارد خوږه لږمکه څوک ونه مني چه هغه شعر ونه پخوا نشر
شویدی اودانور اشعار پس له هغو درې شعر وویل شويدي - نو اقتباس یا تضمین به ئې وېولو .
لږيني نوی نیکات هم پدی شعر کېني شته چه ادبی اوشاعرانه قیمت لری .
دشاهلی محمد رسول خان دشعر مضمون : -

داسمان کښاروته دسپينو زرو کلايکاري اوسور افق د همدی کلا دېوالوته اور بل
کړېدی چه داسمان توری لږکری ئې گرد چاپير لمبوته راټول دی خدازده چه پدی کلا کېني
څوک دی چه پدی حصار مستانه شوری اوهیخ پروائی نشته . دادسپينو زرو غردی چه په نورو
اوجت ښکاري ، هغه وگړی پکښې اوسی چه دخښتن رحمت ورباندي دی ، په يو واله ژوند
کړی اودعشق په رمز کېني ئې وحدت مضمردی دالحای دپاکانو دی دلته ریا نشته ، په هر
کور کېني پیغمی ده او شورو غوغاڼه اړوبدله کېږی . سپین غرنه دی قلندر دی چه سر تورسر
دلته ناست دی ، دعای مستجاب ده ، آفتونه پری اثر نلکری ، زمربان ئې تسخیر کړی او په
لښکلو کېني ئې غرمبهاردی داسمان دزده ټوټه ده چه په لږمکه را لوبدلی ده ، سپین نقاب ئې
په سرکش کړیدی ، رودونه ، نه دی دشرم خولی دی چه ترې بهېږی ، په لښکې ئې گلان
شده دی چه بلبلان پری نالان دی دادپښتون دوقار نمونه ده چه په عمرو عمر و ئې خپل متانت ساتلی دی
له شنه دریا په نهنگ پر مخکې پر بوتلی دی اوله لښانه سر مئی مرغلری راوړیدی ، یا ښاماردی
چه دآسمان خزانی دانسان لهیرغله ساتی . دزمر بانو غردی که دپښتنو انگر ، زمو ننډ د پلرو
بامدی چه لمر تری هره ورغ لوبږی ، اسمان پری خپله لوړواده کړی چه هره شپه پکښې په سپین
مخ ایدم شی اوبه لمنو کېني ئې نورخپو روی .
دشعر یوه برخه : -

سپینوزرو کلا ښکاري
سور افق دی اوربل کړی
دآسمان توری لږکری
د آسمان و کسار و ته
د کلا و دیوا لوته
گر دچا پیر ئې و لمبو ته

خدازده څوک دی په کلا کېني چه دوبری سودانسته
مستانه پر حصار شو ری ته وا هیخ ئې پر وا نشته

د یاد سپینو زر و غر دی چېر نورو څخه اوچت دی
 ښه وگړی پکښې اوسې دڅښتن باندی رحمت دی
 په یوواله سره ژوند کړی رمز د عشق کښې ئی وحدت دی
 دغه لځای دی د پیا کسا نو همد و دلته ریا نشته
 بهر کور کښې پیغمی ده چېر ته شو روغو غا نشته
 سپین غره دی قلندر دی دلته ناست په سر تور سردی
 مستیجا به ئی دعا دی دځاو ندبیا ندی نظر دی
 هیڅ آفت پری اثر نکړی د فو لاد و ئی آفر دی
 تسخیر کړی ئی زمریان دی په ځنگله کښې غرمه یار دی
 په مېرانه ئی وزلی خدای ور کړی اقتدا ر دی

پدی شعر کښې لمړی لځل چه ښائی ظاهری نظر به وی سپین غر دشا غره په نظر کښې د سپینو
 زرو کلا یغر ښکاره شوی مگر وروسته چه د شاعر باطنی شعور ورته کتلی دی نو بیا ئی یو قلندر
 بللی چه سر تور سرنا ستدی او د خدای نظر ور باندی دی ځکه پرې هیڅ آفت تا ئیر نه کوی
 او دعائی هم مستجاب ده ، زمریان ئی په تسخیر کښې دی او خدای لوی اقتدار ور کړی . د همدی
 قلندر په جوار کښې ښه وگړی اوسې چه ریا پکښې نشته او د عشق له رمزه خبردی . پدی شعر کښې
 که سپین غره ته د پښتانه وقار او متانت ویل شوی یائی لکه مجر وح دشنه د ریا پکښې یا ښامار
 ورته ویلی دی داوینا د شاعر اصلی او خصوصی نظر نه دی بلکه د قلندری په حیث ورته کتنه د ښاغلی
 محمدرسول خان فکری او روحی صیغه لری او په همدغه شی د اشعر له نورو شعرونو بېلېږتی .

د ښاغلی خادم د شعر مضمون :-

قدرت په څه شان او تراکت ستا تصویر ښکلی دی اوڅه جلا او ښکلا ئی در کړې ده ، ستا په
 لیدو د حیرت سترگی سپینی شوی او حسن متاد مخ ښکلېتوب ته محو شو ، ته په دنیا کښې د فطرت
 د شهکار یونونه ئی ، ستا د سیمې په فضا کښې د شعر خیال پرورش مومی ، ستا لیدو ته له آسمانه
 ملائیکې را کوږ یزی ، او ښایرې دی له ارمه نندار و ته رادرومی . په هره خوا کښې ئی شنه
 چمنونه اوجگ سرو نه ، شرشرې او فواری لیدل کېږی ، رنگه په رنگ ټل ټل گلونه او د نر هتوانو
 موج پکښې دی ، د شودو او غسلو رودونه پکښې جاری دی ، د بلبو ، طوطیانو او کوکرو انګازی
 او دمر غانو ترانی ئی له هره ځایه غوږ ته راغی . نه یو هېږم د شپو نکلی له شپیلې نه دا ښه نغمه
 تر غوږه کېږی او که روح د جنت ښکلو ښکلو ته پرواز کړی ، خیال دی که واقعه ممکن دی که محال .
 هلته د یوه ښکلې ښایرې اوسې چه بدنونه ئی د اوو رودی او د اځای بل چاته نه پر بږدی ،
 په فدوانو صنوبردی او غتی سترگی ئی د هو سیودی ، دا جهان ئی تر گلابو او کوکبو څار شه .
 فاری ئی لکه دزا خوا و توری زلفی ئی سنبل دی ، دا چه ښکاري غوا ی غولی ور یغی دی

او که څښی او کا کبل . خدایه ! دا پری خانه ده که جنت دی اودائی خوری دی . شاعر ولی دومره جفا کوی چه نوری بیکلی ستائی . دادحسن جلوه گاه ده که دسپین غره تما شاده ؟ ای سپین غره ته دوطن پوزه ئی ، له خیمره په خو ځله غیر تی او قدر من ئی ، ستالوید قامت کناه نه دی تسخیر شوی اودسکند رسیدی په سردی سپینی واورید دی او په لمنو کښی زېر گلوته ، هری خواته دی په زر گونو نعمتونه ور کړیدی ، سره انار او سرې مېږی دی ددلبرونښی اونیا ئی دی ، جنغوزی ، غوزان ، بادام اونوری سل رازه مېوی لری ، هره تیزه دئی سره زر ده .
دشعریوه برخه :-

په څه شان اونزاکت کښی قدرت بیکلی دی تصویرستا
دحیرت سترگی شوی سپینی چه ئی وکاته وتاته
د فطرت د شهکار یو نمونه ئی په دنیا کښی
له اسمانه ملایکې را کوز بېزی ستالید وته
په جلاوېه بیکلا ئی نقش کړیدی تقدیرستا
حسن مجوه دسکوت شوستادمخ بیکلی لیلی ته
خیال دشعریوروش کاستادسیمی په فضا کښی
بناپیری- درله رادرومی له ار مه ننداروته
خه عجیبه تماشه ده ؟
بی مثاله ننداره ده ؟

چمنو نه جگک سرونه فواری او شرشری دی
رنگارنگ څرقل گلوته موج زهتونه
د بللو د طوطیانو دکوتر وا ننگازی دی
له شیبلیه دشپونکی نه دا نغمه راځی غوزوته
گڼی گڼی لوړی لوړی بی بهرخوا کښی دبری دی
دشو دواو د عسلو دی جاری پکښی رودونه
هلې دلې هوری دوری د مرغانو ترانی دی
او که روح دی پرواز کړی دجنت بیکلو بیکلو ته
د امکن دی که مجال دی ؟
واقعه ده که خیال دی ؟

داشعریدی مشاعره کښی په اوله درجه اشعارو کښی حسا بېزی اوشه نازک خونند ور تمثیلی شعرو ته ویلی شو که څه هم پدی زمینه کښی ترده دمخه ډېر شعرو نه ویل شوی اودسپین غره هرڅه ستایل شویدی مگر بیا هم نوی نکات اوتعیرات لری اویدی غره کښی ئی ډېر څه نوی پیدا کړیدی . ترده دمخه چاسپین غره ته نه دی ویلی چه دشعرخيال ستا په سیمه کښی پرورش کوی یادیوهیکله بناپیری- لری ، دغسی ډېر نوی تعیرات پدی شعر کښی شته چه په تېرو اشعارو کښی نشته لکه غولی غولی وریځو ته څښی او کا کبل ویل یادحیرت سترگی سپینبل اوداسی نور ... نوڅنگه چه تېر شعرونه هر یوه دخپل رنگ او ځینو خصوصیاتوله کبله ځان له نورو اشعارو بېلا وه دغسی داشعرو هم ځینی امتیازات لری ، اوویلی شوچه په شعر او شاعری- کښی دومره مجال شته چه که په یوه معینه موضوع ډېر شاعران څه ولینکی دهر یوه شعر له بل نه بیل رنگ او آهنگ لری که فرضاً سپین غرخوتنه رسامان رسم کړی نو دغه زیات فرقونه چه پدی اشعارو کښی شته دهغوی په رسمونو کښی به نه وی مگر هله چه هر رسام بېله بېله غونډی- او بیل بیل ناوونه رسم کړی اومناظر ئی یوله بله جداوی .

آریائی، پارسی، پښتو

مرثیې او ویر یخی

پښتو :

شعر څنگه چه دخوښی اومستی احساسات نشی پتو لای ، همداشان دانسان روحی تاثیرات
او خواشینی څرگندوی ، یعنی لکه دمستی اشعار چه پرشوندو تبسم اوموسکی پیدا کوی دحزن
او تأثر شعرونه له ستر گو او ښکی توپوی ، نو له
کمه وخته چه انسان خند لی دی له همپه وخته دژړا
سره هم اشناشوی دی ؛ عبدالقادر خان خټک دامطلب
څنگه به ادا کوی :

هر صحر سترگی دگل په اوښکود کی
په دې باغ کی بی ژړاو خندا نشته

یو دهمو شیانو څخه چه دبشر یوې لوڼې ډلی بللکه
لا ټولو انسانانو له اوله دغم په ستر که ورته کتلی دی
اوپه را تلو ئې غمکین شوی دی. «مرگه» دی -
هر پښه که څه هم یوه فطری پښه ده چه په هیڅ تو که
هیڅ ژوی نخینی خلاصیدای نشی اوهر انسان هم په دې
پوهېژی مگر بیایې هم په شاعرانو ماسندی ویلی دی
چه زه دلته ددوی داسانندی سره پرتله کوم اودا به

بناغلی « پښتو »

وڅېرم چه خوزره کاله پخوا به دې خاوره کی شاعرانو مرگه ته په څه ستر که کاته اوییا
وروسته دپارسی او پښتو شاعرانو داغم (چه هر کله دانسان په پیڅه دی) څنگه کاله ؟

دشاعرانو دې ساندوته په عربی اصطلاح «مرثیه» وایی اود پښتو په زایده ادب کی ئې ورته «ویرنه»
وبله چه اوس په مختصر ډول دآریائی ، پارسی او پښتو مرثیو او ویرنو په شاوخوا کی څېړنه کوو ؛
آریائی مرثیې : آریائی ښکته گانو چه خوزره کاله پخوا دلته ژوندون کاو ، بودا لارښوونکی

شاعران درلوده چه ددوی په اصطلاح ئې «ریشی» ورته ویل . دې ریشی گانو به کله
دخطیبانو او علماؤ وظیفه اجزا کوله او کله به ئې دساقی او بز می شاعر په تو که مجلس
توداوه ، دوی به تل خپل اجتماعی قوانین اوملی دودونه اومذهبی جذبات پخپلو سرودونو
کی ضبطول اود ژوندون دهرې چاری دپاره ئې مخصوص سرودونه در اودل چه ددې سرودو څخه

د هغه وخت دخوښی ، سرور یاغم او حزن افسکار او احساس ښه خرگنده پېزی ، داسر ودونه د «ریگویدا» او «اوستا» په واسطه تر موزه را رسیدلی دی او په دې سرودو کې دمرگ مراسم هم بیان شوی دی ، چه دلته هم (ترکمه لخوا په چه ددې سرود و نو له مضا مینو څخه استنباط پېزی) دمرگ په مقابل کې د اریائی شاعرانو احساس ښکاره کوو ، البته په دې سرودونو کې به موز ته پوره او بشپړی مرتبې دیارسی او پښتو په شان یلاس را نشی مگر بیا هم د هغه وخت د شاعرانو روحانی افسکار او تیرو نیکه گانو ستاینه به ښه لځینی معلومه شی ، دریگویدا او اوستا د سرودونو څخه معلوم پېزی چه د هغه وخت اریائیانو دمرگ په نسبت مخصوص عقائد او لځانته مراسم درلودل او په دې موضوع کې ډیر مناجاتونه او ادعیه لری ، مثلاً دریگوید په یوه سرود کې دروخ دخوا داسی مناجات راغلی دی چه روح د بدن تر جلا کېدو وروسته وایی :-

« ای سومه ! هلته چه خلا هیڅ نه ور کېزی
 او هلته چه د لخوا آسمان تل لځلېزی
 هلته چه د بقایې زواله تا تو بی او ور شوده
 ای سومه ! مادهمیشه دیاره هلته بو زه .
 * * * * *
 « هلته چه « و یو سو ته » یا چا دی
 هلته چه د آسمان دننه آخرنی تا تو بی دی
 هلته چه د بقا زلالی او به دی . . .
 ای سومه ! ما له هلته بقا را کړه !
 * * * * *
 « هلته چه هرڅو کک د زړه په خوښه حرکت کوی
 د آسمان د ملک په دېرشمه مرحله کی . . .
 هلته چه ل کورونه د لخوا د ک دی
 ای سومه ! ما ته په هم هغه لځای کی بقا را کړه !
 * * * * *
 « هلته چه لول غو پښتنی او هیلې تر سره کېزی
 دلمر په هغه لیر و لیرو وړاندگو کی . . .
 هلته چه د طلب لاره پای ته رسېزی
 ای سومه ! هلته ما ته بقا را کړه !
 * * * * *
 « هلته چه سرور ، خوښی ، نشاط او مستی ده
 هلته چه د هر غو پښتنو لځای خواست منل کېزی . . .
 ای سومه ! ما ته هم هلته بقا را کړه ! »

ددې مناجات څخه څرگندېږي چه آریایانو تر مرگ وروسته تریو بل ژوند هم عقیده درلوده ، دانه یوازی دهمدې سرود څخه څرگندېږي بلکه په کثرو سرو دو نو کی دا مفهوم راغلی دی چه انسان وروسته تر هغه چه ددنیائی ژوند گالی له تنه لیری کړی ازمېشی نو هغه وخت ده ته یو بل ژوند منتظر دی ، په یوه سرود کی وایی

« هغه وخت چه دی (مړی) هغه منتظر ژوند ومومی —

نودارباب الانواع و درضا موجدات به راغونډه کړی ! »

دسر و دله یوه بانه بنده څخه داسی معلومېږي چه د دعا په وخت کښې ئې کڅه هم مړه ته ښه والی او خیر غوښت ، مگر بیا ئې هم دی تر مرگ وروسته مقدراً توت ته پرېښودلکه چه ورته وایی :

« ولاد شه ! هرڅه چه ستا په برخه وی هغه ومو مه —

که ستا په برخه دا وی چه پر او بو ولاد شي ، پر اوبخه ،

او که ستا په قسمت دا وی چه په وښو کی اوسې ، نو

دوښو په منځ کی خپل د هستو گي لځای ومو مه ! »

دوی دا عقیده در لوده چه ښه انسان تر مرگ وروسته دمتقیا نو او سپېڅلو انسانو لقاوېی او مخکی ته لځی ، لځکه ئې داسی دعا کوله :

« دی دمتقیا نو مخکی اولقاوېی ته بو زه ! »

ددوی په دعا وکښې تل دا مفهوم و ، چه دمرو د باز ماند گا نو ډیر ښت به ئې غوښت ،

مثلاً ویل به ئې :

« هغه وخت چه دمرگ کالی وا غونډی ، دده اولاد

او باز مانده گان ډیر کړه ! »

علاوه پر دې آریائی شاعرانو پخپلو مراتبو کی اکثرأ دمرو کارنا مې ، پهلوانی

جنگونه او غشی وښتل ذکر کول . داسی به ئې ویل :

« نور به نودالاس غشی ونه والی ! »

حتی دوی دمرو دا رواجو نو څخه دژوند په مشکلا تو یا دجنگ په میدانو کی مرستی

غوښتلې او یقین ئې درلود چه دمرو په مرسته فتح او بری گټلای شی . مثلاً دخپلو مرو او

تپرو پلر و مېرانه به ئې داسی یا داوه :

« زمونږ پلر ونه په ډېر محبت یوله بله سره راغونډه ږږی او غښتلو الی ر او یشی ، خپل

لځا نو نه په مهلکه کی اچوی

دوی ډیر طافت لری ، ددوی سره لځلېدونکی نږېدی او کلک تپره غشی

حقیقی پهلوانان حکومت کوی ، پر نژدې اولیری... ، ټولی لیکری مغلوبی کوی- (۱)
په همدې ډول آریائی مری په سرودو نوکی په مختلف ډول پارچې پارچې ذکر شوی
دی چه په عمومی طور د آریائی نو دمرگ مراسم لیکنی ښکاره بڼی ، مگر کوم سرود
چه په مستقل ډول دمذهبی دود په شا وخوا کی راغلی دی ، هغه دیوې آریائی شاعرې
چه «یامی» نومبڼی یوسرود دی، چه داشاعر «دیا ما» خورده « او یا ما » د مړ و یا چا یا
رب النوع باله کېده.

په دې سرود کښی نوی ژوند یعنی یس له مرگه ژوند ته خطاب دی ، او دښخېدو دمر اسمو
په وخت کښی به ویل کېده ، چا دلته ئی د آریائی دیوې مریې دنمونې په توگه راترجمه کوو؛
«د چا اوچا دپاره «سوما» صافبڼی- خوځد قربانی تقدیمولو لځای ته نژدې ناست دی-
زه دعا کوم چه دده (مړی) روح وهغه کسانو ته ولادشی چه د هغو دپاره غسل جاری کېږی .»

«دعا کوم چه مذهبی تودوالی او جذبه دی هغه کسانو ته وروزی چه دې جذبه او تودوالی
دوی آسمانو ته بیولی دی- هغه چه ته ئی بوزی چه په ژوندون کښی ئی مذهبی جوش خرگند
کړی دی .»

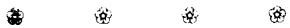
«دعا کوم چه هغه کسانو ته ورشی چه دجنگ میدان ته دپهلوانانو په نامه تللی دی او په
زده ورتوب ئی لځانونه قربانی کړی دی ، یا هغو کسانو ته چه زرچنده پاداش ورکوی .»

«هو ؛ دیاک او مقدس آئین لمړیو پیروانو ته دی ورشی چه دا آئین ئی تقویه کاوه-
ونیکه گانوته ، یا- هغه خوځ چه مذهبی تاوده جذبه او جوش ئی درلود .»

«هغه کسانو ته دی ورسی چه په زرو ذریعو او طرزو کښی ئی پوره لاس درلود ، هغو ښو
خلکو ته چه دلیر ساتندویه وه- هغه ریشا گانوته چه مذهبی توده جذبه او جوش ئی درلود-
دعا کوم چه هغو ته ورسی !» (۲)

تردې لځایه پوری د آریائی مریو څه نه څه نمونی راوړه شوی چه د هغو څخه خوشیان
ښکاره شوه ! یو داچه آریائی مریې طبیعی رنگ لری او تشبیه او مجاز او کسنایات نلری

(۱) د خاوری ایرانیا نو تمدن- د گایگر تالیف ۱۸۶ مخ (۲) پښتې مېرمنی ۱۸۲ مخ

او بل داچہ آریائی شاعران پر مری دومرہ نہ زادی یعنی مرگ تہ پہ ڊبرہ بدہ سترگہ نہ گوری بلکہ ترمرگ وروستہ یوہ بل ژوند تہ قائل دی چه تر دنیا ئی ژوند دوی پہ خو شحالہ دی . دریم داچہ سرہ لہ دے چه پہ آریائی مرثیو کی یوہ روحانی دنیا تصویر شو ئی دہ بیا ہم د مرو دکار نامو او غیتلوالی یادونہ راغلی دہ او خپلہ فتح لادھنو دقوت پہ اثر بولی .

خلرم داچہ آریائی مرثیہ پہ یوہ سری او یوہ مری پوری مخصوص نہ دی ، بلکہ پہ عمومی صورت د مرو ستائنی پکینی راغلی دی .

پارسی مرثیہ : شعری صنایع او پارسی مرثیہ تر اسلام وروستہ شروع کبیزی او د آریائی

مرثیو سرہ دا فرق لری چه پہ پارسی مرثیو کی تشبیہات ہم ڊرشوی دی او مرثیو پہ اشخا صو پوری ہم تخصیص موندلی دی چه پہ عمومی توگہ ئی پر لاندی ڊولو وپشلائی شو :

- ۱ : مذہبی مرثیہ
- ۲ : د پاچہانو مرثیہ
- ۳ : د خپلوانو او اقرباؤ مرثیہ
- ۴ : د ملگرو مرثیہ یا عمومی مرثیہ

چه دادرې سرہ ډوله مرثیہ لکه شبلی نعمانی چه وایي باید د امزایا او شپگنی و لری :

لمری داچہ د ممدوح تولی شپگنی ، مجد او جلال شکاره کړشی چه په یونکی دده لہر حلتہ یو عبرت او تأثیر بیداشی او بل داچہ کرم غم او خزن چه دده لہ تلو دخلکو او بازماند گانو په زږو کی بیداشوی او یا خلک په دہ پسی خواشیني او ویرجن دی دہتہ ښہ شرح ور کړه شی ؛

دریم داچہ کہ په مرثیہ کی مری تہ خطاب وشی په دے خطاب کی باید داسی احساسات او خاطر ات خر گند کړه شی چه د هغو ختخه داسی واتکلول شی چه مرثیہ و یونکی د مرہ لہ غمہ داسی مہبوت او بی خودہ دی چه گویا دده مرگہ ئی پخنی هبر کړی او دده سرہ داسی خبری کوی لکه دده په ژوند کی چه ئی ور سرہ کولې (۱)

لځکه نو د پورتنیو اساسو لہ رویہ مونږ ددرې گو نو مرثیو پہ تفصیل او مثال راوږدلو گوتی پوری کوو :

۱ : مذہبی مرثیہ : په پارسی کی مذہبی مرثیہ اکثرأ د امام حسین رض د مصائبو ذکر

تشکلیلوی چه د مستبرون په قول خلونیت قسمو تہ رسبزی او د کربلا د وفاتو بیان دی چه پہ بل

عبارت ئې «روضة خوانی» هم بولی ، او وایی چه دا لیکه روضه خوانی بولی چه په دې موضوع کی دېر پخوانی کتاب «روضته الشهداء» نومېده چه د حسین واعظ کا شفی تالیف و ، چه پخوانی یوازی د همدې کتاب ویل روضه خوانی بلله او بیا وروسته دهغو «ولو کتباو وینه چه پردې طرز ویلی شوی وه روضه خوانی ویل شوه چه د مجرمی په میاشت به دا ډول مجلسونه د بهایانو، اعیانو او نجباو، یا دولتی مامورینو له خوا تیارېدل او خو تنه روضه خوانان به رابلل کېدل او ددې واقعي مرثیې به ئې ویلې (۱) لځینو اروپا ئیانو پردې ډول روضه خوانی ترا ژیدی تیاتر نوم ایښی دی ، مثلاً سرلویس پلې وایی چه که د تیاتر د لیکونکی د هنر مندی مقیاس ته په کوم تأثیر سره قائل شوچه په ویونکی او اروبونکی کی ئې کوی نود مجرمی تر تعزیه داری- هېخ تر اژیدی مؤثر نه ده . «ماتیوار نود» هم خپل دتجر بی او انتقاد په کتاب کی ددې مذهبی تیاتر شرح لیکلی ده «ما کولی» هم ددې نمایشونه د خپلکو په ډېر وسختواو کیکوزدو کی هم تاثیر کوی « (۲) منقدسپری دی هم وایی: «لځینی دانما نشونه دخلکو په ډېر وسختواو کیکوزدو کی هم تاثیر کوی» (۲) ددې تعزیه داری- پخوانی رینه دابو مخنف لوطین یحیی په قولو کی چه ددو همی هجری پېړی په اول نیمې (۷۵۰ میلادی) کی اوسېدی لیدله کېږی .

په هرصورت څنگه چه په پا رسی مذهبی مرثیو کی د ابرخه قوی ده نودلته دنمو ئې په توگه د «محتشم» کباشی دیوې له جوش او تاثیر د کی مرثیې څخه چه په دې موضوع کی ئې ویلی ده خو بیته رانقل کوو:

د حضرت امام حسین په شهادت د محتشم مرثیه

باز این چه شورش است که در خلق عالمست	باز این چه نوحه و چه عز او چه ماتمست
باز این چه رستخیز عظیم است که زمین	بی نقیصه و خاسته تا عرش اعظمست
گو یا طلوع میکند از مغرب آفتاب	کاشوب در تمامی ذرات عالمست
گر خوا امش قیامت دنیا بعید نیست	این رستخیز عام که نامش مجرمست
در بار گاه قدس که جای ملال نیست	سرهای قدسیان همه بزا نوی غمست
جن و ملک بر آدمیان نوحه میکنند	گویا عزای اشرف اولاد آدمست

خورشید آسمانوز زمین نور مشرقین
پرو رده کنار رسول خدا حسین

- (۱) تاریخ ادبیات ایران - ۴ ج د برون اثر درشید یاسمی ترجمه ۱۳۹ مخ
(۲) تاریخ ادبیات ایران- د برون اثر ۴ ج ۱۴۰ مخ

کاش آنزمان سرادق گردون نگون شدی
کاش آنزمان که پیکر اوشد بزیر خاک
کاش آنزمان که کشتی آل نبی شکست
این انتقام اگر نفتا دی بر روز حشر
وین خیمه بلند ستون بی ستون شدی
جان جهانیان همه از تن بر و ن شدی
عالم تمام غرقه در یای خون شدی
با این عمل معامله د هر چون شدی

آل نبی چو دست تظلم بر آورند
ارکان عرش را بتزلزل در آورند (۱)

برخوان غم چو عالیمان را صدا زدند
نو بت با و لیا چور سید آسمان طیبند
بس آتشی ز ا خگر ا لماس ریزها
وا نگه سرادقی که فلك مجر مش نبود
پس ضرر بقی کران جگر مصطفی در یبند
اهل حرم دریده گریبان کشا ده موی
اول صلا بسلسله انبیا زدند
زان ضرر بقی که بر سر شیر خد ازدند
افرو خنتدو بر حسن مجتبی زدند
کنند نداز مدینه و بر کر بلا زدند
بر حلق تشنه خلف مرتضی زدند
فر یاد بر در حرم کبریا زدند

روح الامین نهاده برا نو سر حجاب
تاریک شد ز دیدن او چشم آفتاب

دامرثیه همداشان په در سوز تر پایه رسیدی
را نقلو او د نورو خنجه د صفحو د محدودیت په سبب صرف نظر کوو؛ دابندهغه وخت تصویر وی چه
د زهرا رض دلورستر گمی دامام حسین رض پر جسد لگی نورته وایی؛
پس بازبان پر گله آن بضعته البتول
رودر مدینه کرد که یا ایها لر سول

این کشته فتاده بها مون حسین تست
این نخل تر گر آتش جا نسو ز تشنگی
این ماهی فتاده بدریای خون که هست
این غرقه محیط شهادت که روی دشت
این خشک لب فتاده ممنوع از فرات
این شاه کم سیاه که با خیل اشک وآه
این قالب طیان که چنین مانده بر زمین
این صید دست و بازده در خون حسین تست
دود از زمین رسانده بگردون حسین تست
زخم از ستاره بر تنش افزون حسین تست
از موج خون اوشده گلگون حسین تست
کز خون او زمین شده جیسون حسین تست
خر گاه ازین جهان زده برون حسین تست
شاه شهید ناشده مد فون حسین تست

پس روی در بقیع بر هرا خطاب کرد
وحش زمین و مرغ هوارا کباب گرد (۲)

(۱) دابندری بیته کم دی آتشکده آذر ۲۰۰۴ مخ

(۲) آتشکده آذر - ۲۰۰۵ مخ -

همداشان د شیخ سعدی هغه مرثیه چه د «المستعصم» پر مرگ ئې ویلې ده دمنهې مرثیو یوه
ښه نمونه کیدلای شی چه خو بڼه ئې دادی :

د مستعصم په مرگ د سعدی مرثیه

آسمانرا حق بود گر خون بیارد بر زمین
ای محمد گر قیامت می بر آری سر زخاک
تا ز نیشان حرم را موج خون بید ریغ
دیده بردار ایکه دیدی شوکت بیت الحرام
خون فر زندان عم مصطفی شد ریخته
بعد ازین آسایش از دنیا نباید چشم داشت
دجله خونا بست ازین پس گر نهد سردر نشیب
روی دریا درهم آمد زین حدیث دردناک
نوحه لائق نیست بر خون شهیدان بهر آنکه
باش تا فردا که با شد روز داد و رستخیز
تکیه بردنیا نشاید کرد ودل بروی نهاد

بر زوال ملک مستعصم امیر المؤمنین
سر بر آور وین قیامت در میان خلق بین
ز آستان بگذشت و ما را خون چشم از آستین
قیصران روم سر بر خاک و خا قانان چین
هم بدان خاکي که سلطانان نهادندی چین
قیر در انگشتری ماند چو بر خیزد نگین
خاک نخلستان بطحا را کند با خون عجبین
میتوان دانست بر رویش ز موج افتاده چین
کمترین دولت مرا ایشانرا بود خلد برین
وز لحد با زخمها آلوده بر خیزد د دفین
کاسمان گاهی بمهر است ای برادر گه بکین

چرخ گردون و زمین گوئی دو سنگ آسیاست

در میان هر دو روز و شب دل مردم طنین (۱)

یانوری داسی مرثیې چه په اکثر داسی مرثیو کې د ممدوح روحاني مرتبه ښودلی شوې ده
او هم په عین حال کې د دنیا د بې ثباتۍ اوبې وفائۍ څخه خبرې شوی دی .
قا آنی هم وایی :

باردچه ؟ خون ! که ؟ دیده ، چسان ؟ روز و شب ، چرا ؟

از غم ، کد ام غم ؟ غم سلطان کمر بلا ؟

۲ : د پیا چهانو مرثیې : په پارسی مرثیو کې څه هم د پیا چهانو روحاني مقام ته څه ښکاره اشاره

نه ده شوی مگر د دوی د بده او جلال ښه شرح شوی دی او شاعرانوله خورا مؤثر او احساساتو څخه کار
اخیستی دی . د اشان مرثیې په پارسی کې خورا ډېرې دي ، لکه چه پخوا به هر دربار کې شاعر
موجود وه چه هم په ژوند کې د شاهانو مدح و کړې ، هم به برم کې د پیا چهانو مجلس
تود کړی او هم په مرگ بیا د دوی مرثیې ووایی ، مگر کومې مرثیې چه زما په عقیده ډېرې

(۱) کلیات سعدی .

مؤثری دی اول په اول د فردوسی د شهنامی هغه بیتونه دی چه دخپلو داستانو دهر پهلوان ترمرگ وروسته ئې وایی ، کڅه هم دا بیتونه دمرثیې په بقصد به نوه وی ویلی شوی او لکه چه د فردوسی عادت دی دواقعه نگاری له رویه به وی ، خوبیا هم ویونکی ترهری مرثیې ښه تر تاثیر لاندی راولی ، د ویونکی ستر گوته دخپل پهلوان دمرگ غم بشپړ مجسم کوی اوسری داسی خیال کوی چه واقعه به ستر گووینی ، مثلامثال په توگه کوم وخت چه د «سهراب» دمرگ خبر دهغه مورته رارسېزی ، فردوسی په څه کمال اوفوت اوتأثر سره دسهراب دموردخوا داخبر تلقی کوی چه وایی :

دسهراب په مرگ د فردوسی مرثیه

خرو شید و جو شید و جامه درید	به زاری بر آن کودك نورسید
بر آورد بانگ و غریو و خروش	زمان تازمان زو همیرفت هوش
فرو برد ناخن د و دیده بکسند	بر آورد بالا در آتش فگند
مر آن زلف چون تاب دا دم کسند	بانگشت پیچیده ازین بکسند
بسر پر فگند آتش و بر فر وخت	همه موی مشکین با تش بسوخت
همی گفت کای جان ما در کنون	کجائی سرشته بخاک و بخون
د و چشم بره بود گفتم مسگر	زسهراب ورستم یسا بم خیر
چه دانستم ای پور کایند خیر	که رستم بخنجر دریدت جگر
درینفش نیما مد از آن روی تو	از آن برزو بالا و بازوی تو
بپور ورده بودم تنش را بتاز	بر خشنده روز و شبان دراز
کنون آن بخون اندرون غرقه گشت	کفن بر تن پاک او خرقه گشت
کنون من کراگیرم اندرکنار	که خواهد بدن مرا غمگسار
پدر جستی ای گرد لشکر پناه	بجای پدر گورت آمد براه
چرا نامدم با تو اندر سفر	که گشتی بگر دان گیتی سمر
مرا رستم از دور بشناختی	ترا بامن ای پور بنواختی
پینداختی تیغ آن سر فراز	نکردی جگر گاهت ای پور باز
همیگفت و میخست و می کند موی	همیزد کف دست بر خوب روی
ز خون او همیگرد لعل آب را	به پیش آورید اسپ سهراب را
سراسپ او را بپس در گفتم	بمانده جهان بر او در شگفت
گهی بوسه زد بر سرش گه بروی	ز خون زیر سمش همی راند جوی

بیا وړ د آن جامه شاهوار
 بیا وړ د خفتان ودرغ وکمان
 بستر همیز د گران گرز را
 بیا وړ د زین و لگام و سپر
 گر قتش چوفر زند اندر کنار
 همان نیزه و تیغ و گرز گران
 همی یاد کرد آن پرو بر ز را
 لگام و سپر را همیز دبسر (۱)

په پورته بیتو کې علاوه پردې چه د ماتم او ویر روح او الفاظ سره یوځای شوی واقعہ د حقیقت په جامه کې بیان شوې ده ، یوه مور باید همداسی بلغا کې ووهی او همداسی د خپل مړه زوی د آس مخ او تندی او نور بدن مچ کړی او دده په کالو او وسله مینه ماته کړی .

پدې موضوع کې چه کومه بله مرثیه دیارسی تذکره لیکو نیکو په منځ کې ډېر شهرت لری ، او حقیقتاً هم دستا یلو ورده دفرخی هغه مرثیه ده چه دسلطان محمود په مرگ کې په غزنی کې ویلی گڼه ، چه دلته ئی دغونډی په توگه خو بیته را انتخابه یو و .

دسلطان محمود په مرگ دفرخی مرثیه

شهر غزنین نه هماغه ناست که من دیدم یار
 خانه ها بینم بر نوحه و پر بانگ و خروش
 کوی ها بینم بر شورش و سرتاسر کوی
 رسته ها بینم بر مردم و درهای دکان
 کجا خپسا بینم پر داخته از محتشمان
 میتران بینم بروی زنان همچو زنان
 حاجیان بینم خسته دل و پوشیده سیا
 بانوان بینم بیرون شده از خانه به کوی
 خواجگان بینم بر داشته از پیش دوات
 مضربان بینم گریان وده انگشت گزان
 لشکری بینم سر گشته و سرا سیمه شده
 این همان لشکر یانند که من دیدم دی
 مگر امسال ملک بازنیا مد ز غزا
 مگر امسال زهر خانه عزیز ی گم شد
 نو نگوئی چه فتاده است بگو گر بتوان
 این چه شغل است و چه آشوب و چه بانگست و خروش

چه فتاداست که امسال دگرگون شده کار
 نوحه و بانگ و خروشی که کند روح فگار
 همه بر جوش و همه جو شش از خیل سوار
 همه بر بسته و بر در زده هر یک مسمار
 همه یکک سررز بس برده به شارسن بار
 چشم ها کرده زخونا به برنگ گل نثار
 کله افکنده یکی از سرو دیگر دستار
 بر در میدان گریان و خروشان هموار
 دستها بر سرو سرها زده اندر دیوار
 زودها بر سرو بر روی زده شفته و ار
 چشمه ها بر نم و از حسرت و غم گشته نوار
 وین همان شهرو زمین است که من دیدم یار
 دشمنی روی نهاد است برین شهر و دیار
 تا شد از حسرت و غم روز همه چون شب تار
 من نه بیگانه ام اینحال ز من باز مدار
 این چه کار است و چه بار است چه چندین گفتار

کاشکی چشم بد اندر نر سیدی بامیر
 رفت ومارا همه بیچاره و در مانده بما ند
 آه ودر داو در یغا که چو محمود ملنک
 آه ودر داکه بی او هر کس نتواند دید
 آه و در دا که بیکت بار تهی بینم از و
 آه ودر داکه کنون فرمتیان شاد شوند
 وای ودر داکه کنون قیصر رومی برهد
 میر ما خفته بخاک اندر وما از بر خاک
 فال بدچون زخم اینحال جز این است مگر؟
 میرمی خورده مگردی و بخته است امروز
 دهل و کوس همانا که همی زان نزنند
 تردی نحایه پوری دواقعی تصویر و چه دیاچا دمر گک پرتم اوغم فرخی په جذ ابو
 الفاظو کبھی خرگند کراوداد مرثیې یومهم شرطه و اوس نوفرخی غوازی چه دمر تیې هغه بل
 شرط چه ومړه ته خطاب دی پر نحای کړی و گوری په څه الفاظو عار فانه تجاهل کوی
 او سلطان محمود ته خطاب کوی :

ای امیر همه میران و شهنشاه جهان
 خیزشاهها که جهان پرشعب و شور شده است
 خیز شاهها که رسولان شهبان آمده اند
 خیزشاهها که امیران به سلام آمده اند
 خیزشاهها که به فیروزی گل باز شده است
 خیزشاهها که بچوگانی گرد آمده اند
 خیزشاهها که چوهرسال بعرض آمده اند
 خیزشاهها که همه دوخته وسا خخته گشت
 خیزشاهها که بیدار تو فرزند عزیز
 که تواند که برا نگیرد زین خواب ترا
 خفتن بسیار اینخسر و خوی تو نبود

خیزو از حجره برون آی که خفتی بسیار
 شور بنشان و شب و روز به شادی بگزار
 هدیه هادارند آورده فراوان و تثار
 بار شانده که رسیده است همانا که بار
 بر گل نوقد حی چند می لعل گسار
 آنکه با ایشان چو گان زده چندین بار
 از پس کاکخ توو باغ تو بیلی دوهزار
 خلعت لشکرو کر دند بیکنک جا انبار
 به شتاب آمد بنمای مراو را دیدار
 خفتی آن خفتن کر بانگ نگریدی بیدار
 هیچکس خفته ندیده است ترا زین کردار

خوی توتا ختن و شغل سفر بود مدام
در سفر بودی تابو دی و در کار سفر
سفری داری امسال در ازا ندریش
یکک دمک باری در خانه بیا یست نشست
رفتن . تو بخزان بودی هر سال شها
گر برادر غم تو خورد شها نیست عجب
مرغ و ماهی چوزنان بر تو همی نوحه کنند
روزو شب بر سر تابوت تو از حسرت تو
شعرا را بتو بازار برافروخته بود
زنده بادا به ولعهد تو نام تو مدام
دل پژمان به ولعهد تو خر سندا کناد
اندر آن گیتی ایزد دل تو شاد کناد

بنا سودی هر چند که بودی بیمار
تن چون کوه تو از رنج سفر گشته نزار
که مر آنرا نه کرانست پدید و نه کنار
تا بدیدندی روی تو عزیزان و تبار
چه شتاب آمد کامسال برفتی به بهار
دشمنت بیغم تو نیست به لیل و به بهار
همه باماشده اندر غم و اندوه تو یار
کاخ پیروزی چون ابرهمی گرید زار
رفتی و بانو بیکبار برفت آن بازار
ای شه نیکدل نیک خوی نیکو کنار
این برادر که ز داندردل از درد تو نار
به بهشت و به ثواب به فراوان کردار (۱)

داراز مرثیې په پارسی کې د پری دی ، خصوصا تر غزنوی دورې را هیسته ، لیکه چه
دهمدي دورې رادې خواته شاعرانو یا په بل عبارت مداحانو د شاهانو په دربارو کې شنه مقام
موندلی دی ، اولیکه دمخه چه مووویل په ژوند به ئې د شاهانو مداحی کوله او په مرگ به ئې
دهغو مرثیې ویلې ، چه همدایوه نمونه ئې پورته راوړه شوله .

۳ : د خپلوانو مرثیې : زما په عقیده د خپلوانو په مرثیه ویلو کې شاعران حق لری ،
اوله همدې جهت داراز مرثیې طبیعی او غیر مصنوعی اوله تأثیر د کی بللا شو ، لیکه چه که
خو که شاعر غو ندی حساس هم نه وی خوبیا هم دخپل زوی ، مور ، لور ، پلار ، ورور او نورو اقرباو
په مرگ متحس او متأثر کېژی او که شاعروی خوا حساسات ئې اشتعال ته نژدې کېژی له دې
کبله نو په دې موضوع کې د شاعر آواز سوخوو نیکی او جذاب وی او هر څه چه وایی
د زړه ئې وائی ، داسی نه چه د بل چاد خویشی دپاره ئې وایی بلکه دخپل تأثر د شیکاره
کولو په مقصد وپیژی که دده همت او شخصیت هر څو لوړوی به دې وخت کې را کښته کېژی د یوه
وړو کې په څېر ژاړی ، فریاد کوی ، مثلاً د حضرت بیدل او د معنوی شخصیت هم دخپل کوچنی
طفل په مرگ متأثر شوی او وایی :

دلور په مرگ د بیدل مرثیه

هیپات چه برق پر فشان رفت
 گر تایی بود و گر توان رفت
 کاشوب قیامتم بجان رفت
 طفلم زین کهنه خاکدان رفت
 بازی بازی با سمان رفت
 این عبرت تازه کم کسی دید
 برقی به خیال چشم ما لید
 دیدنها چیست بلکه نشنید
 مؤگان لغزید و اشک غلطید
 تاجست ز عالم نشان رفت
 آهوی غریبی از نظر جست
 چون رنگ ز چهره بیخبر جست
 کز هر بن موی من شرر جست
 این آهی بود کز جگر جست؟
 یا تیری بود کز کمان رفت؟
 زین فتنه در انجمن جنون شد
 مینا از گریه سرنگون شد
 هر نغمه بنوحه رهنمون شد
 ساغر بدرید جیب خون شد
 چینی نالید و مو کنان رفت
 عمری بهوس دچار بودم
 زندانی انتظار بودم
 می نازده در خمار بودم
 زانجلوه که بیقرار بودم
 تا آمد در نظر همان رفت
 از فرصت دور ناتمالمش
 نی راه سحر گرفت شامش
 نی گردشی آفرید چامش
 زین پیش چگویم از خرامش
 حرف دل بود بر زبان رفت
 تا شوخی او ترانه داشت
 ویرانه خیال خانه داشت
 برقی نفسم زبانه داشت
 سرگرمی دل بهانه داشت
 آتش افسرد چون دخان رفت
 میدیدم گل نگاه گم شد
 شب ماند فروغ ماه گم شد
 در سینه چه داشتم که آن رفت
 پرواز کجاست سوخت بالم
 فریاد کنم زبان لالم
 در خاک فروم بتالم
 بر عالم جزو سخت تیره حالم
 جای دگرم نمی توان رفت

آه از شکر ی که گاه گفتار
میر یخت از ان لب شکر بار
ا کنون همه تلخ شد بیکبار
بلبل تو همین خروش بردار
گر باغ بهار طوطیان رفت

داغم که بگشت گلشن ناز
اعلمش به چه خنده بوه گلپاز
امر و ز ز یاس نوحه پرداز
نیل کف سوده دارد آواز
کان عالم سیر زعفران رفت

هر که دو قدم خرام میکاشت
از انگشتم عصا بکف داشت
یا رب علم چه وحشت افراشت
دست از دستم چگو نه برداشت
بی من راه عدم چنان رفت

شو خیمها داشت در بر من
میر دقد می بر ابر من
ای الفت خاک بر سر من
من مانند م و ناز پرور من
تنها بجهان جاودان رفت

بر دند طراوت بقایم
دادند غبار بر هوایم
مکتوب سحر کجا کشایم
جز آه سحر دگر چه وانمایم
اندیشه شبم از میان رفت

فر یاد ساز دهر فریاد
گر کلفت این غبار بنیاد
هر کس مژه بست باز نکشاد
دیوارا پنجد میکه افتاد
در دشت سراغ خانمان رفت

زین باغ که جوش گل بیر داشت
گر غنچه دمید در دسر داشت
ور صبح غبار در نظر داشت
دلدار تبسمی دگر داشت
ای زخم بزند آن دهان رفت

نیرنگک تو چه آ ز ما بود
نی بوی تا مل آشنا بود
تا ز راه برم که از کجا بود
این قاصد عالم و فاقا بود
زان پیش که آید از جهان رفت

زان لیلی نازنین شما تل
بیدل بفسون یاس مکسل
بشتاب که دور نیست محمل
شاید نگذشته باشد از دل
گر پیش نظر همین زمان رفت

و گوری به پورته مرثیه کی حضرت بیدل دومره متاثر شوی دی چه دخیلی ادبی دنیا
دخیلاتو خنجه هم بی خبره دی او خیل هغه نازک نازک تشبیهات اولند پروازی تخمینی پاته

دی او دده دا شعر ډیر طبیعی ، ساده او ویونکی خیال کوی چه د ننی ور لخی له سوزه
 ډک اشعار دی او هیچیری دا خیال نه کوی چه گوندی دا د بیدل پخوانی شعر وی
 دا هم دبیدل د تاثیر نتیجه ده چه دده شعر طبیعی شوی دی - همدا شان د امیر خسرو
 د هلووی مرثیه چه دوه غمه په یوه پلا ورپیش شوی دی له سوزه ډکه ده . لکه چه دمور
 او ورور دواړو داسی غم دی چه گاللی ئې ډیر سخت دی ، نو گوری دی په څه الفاظو دادرر
 څر گند وی :

دمور او ورور په مرگ دامیر خسرو مرثیه

همسال دونور ز اخترم رفت	هم مادر ، وهم برا درم رفت
یكك هفته ز بخت خفته من	گم شد د و مه د و هفته من
بخت از دو شكمنجه داد پیچم	چرخ از دو طپانچه کرد هبچم
ماتم دو شد و غم د و افتاد	فر یاد که ماتم دو افتاد
حیف است دوداغ چون منی را	یکک شعله بس است خر منی را
یکک سینه دوبار بر نگیرد	یکک سردو خمار بر نگیرد
چون مادر من بزیر خاکست	گر خاک بسر کنم چه باکست
ای مادر من ! کجا ئی آخر	روی از چه نمی نما ئی آخر
خندان ز دل ز مین برون آی	بر گریه زار من بخشای ؟
هر جا که زربای تو غبار بست	مارا ز بهشت یاد گار بست
ذات تو که حفظ جان من بود	بشت من و پشتیان من بود
روزی که لب تو در سخن بود	پند تو صلاح کار من بود

امر و ز منم بهر پیوند

خاموشی تودهد همی پند (۱)

همدا شان دمیرمن عایشه افغان دسوزه ډک بیتونه چه دخیل لخوا نمرگ زوی په مرثیه
 کی ئی ویلی دی دذکر وردی ، او څنگه چه دینخی احساسات تر نارینه سولخونکی دی
 نو شعر ئې هم تر نر له سوزه ډک دی ، تاسی و گوری په څه تأثروایی :

دزوی پمرگ دعا ییشه افغان مرثیه

تور ضا ئی که بی بسر باشم	زخم نا صور بر چگس باشم
از فراق یگانه « فیض طلب »	سینه مجروح دیده تر باشم

(۱) زما دفاضل ملگری بناغلی صالح خان یادداشت

تا بکی از جفای چرخ کبود	بتما شای گاو خری با شم
حی قیوم قادر را تا چند	دور از وصل شیر نر با شم
هیچو فرما داد از بد حسرت	خورده بر فرق خود تیر با شم
بهر گلزار حسن آن محبوب	زار چون بلبل سحر با شم
غرفه در بحر هجر و محنت و غم	قید در دام شور و شر با شم

« عایشه » تاییکی بدین منوال
بی پسر زارو در بدر با شم

بل نحای وایی :

شهباز فرشته خوی مادر	یکبار بیا بسوی مادر
رفتی ز برم به آه و افسوس	یر حسرت و آرزوی مادر
ای صاحب ننگ و نام و غیرت	هم باعث آبروی مادر
ای سرو ریاض کامرانی	گلدسته مشکبوی مادر
در خانه و در سفر بهر حال	بودی تو بجنسجوی مادر

کر گشته مگر که گوش گردون

زین ماتم وهای وهوی مادر (۱)

۴ : دملگر یو مرثیه او عمومی مرثیه : په پارسۍ کی په عمومی تو که مرثیې بیخی

دبری دی چه د دنیا بې وفا ئې ئې ثابتې کړې ده اود مرگ د ماتم سو گواری پیکښی بیان شوی دی ، چه د ټولو د منځه څخه زه د فردوسی دا درې بیته را انتخابوم چه وایی :

زمین ، ار کشاده کند راز خویش	نماید سر انجام و آغاز خویش
کنارش پر از تا جداران بود	برش پر ز خون سواران بود
پر از مرد دانا بود دامنش	پر از ماهر خ جیب و پیراهنش

په دې شان دېر اشعار په هره ژبه کی سته ، چه د ټولو راوړل لمانته مقاله او رساله غواړی ؛ او هر چه دملگر و مرثیې هم په پارسۍ کی سته چه زه دلته دنمونې په ډول « درود کی » د وې مرثیې چه یوه ئې د « شهید » شاعر او بله ئې د « مرادی » شاعر پم رگ ویلې ده راوړم :

د شهید په مرگ درود کی مرثیه

کاروان شهید رفت از پیش	وآن ما رفته گیرومی اندیش
از شمار دو چشم یکک تن کم	وز شمار خرد هزاران بیش

(۱) د پښتني ميرمنې څخه اخیستنه ۱۱۰ مخ

دمرادی پمرگ درود کی مرثیه

مردمرا دی نهما نا که مر د
جان گرامی بیدر باز داد
مرگ چنان خواجه نه کاریست خرد
کاه نبد او که بیادی پرید
کابلد تیره بما در سپر د
گنج زری بود درین خاکدان
آب نبد او که بسر ما فسر د
کود و جهان را بجوی می شمرد (۱)

بل لُحای وایی :

اندر عجبم زجان ستان کز چو توئی جان بستد واز جمال تو شرم نداشت
همدا شان تاسی دقیق سیء چه یو بل شاعر دخپل ملگری مرگک په خه بشکلو او خوژو
الفاظو کی تصویر وی او دهغه پمرگ خپل غم او تأثر څنگه ښکاره کوی چه وایی :

گوئی من واو، دوشمع بودیم بهم

یکشمع بمر د! و دیگری می سوزد

څنگه چه مقاله محدوده ده دیارسی دمرثیو دنورو نمونوراودلو څخه صرف نظر کوو، اوس به نو
دپښتویه برخه شروع و کرو.

دلپښتو مرثیې پښتوهم دیارسی پشان څلور برخې مرثیې لری:

۱ - مذهبی مرثیې ۲- دپاچها نومرثیې ۳ - دافر باؤ مرثیې ۴ - دملگرو اوعمومی مرثیې
مگردومره فرق دی چه په پښتو مرثیو کی پښتنی روح هم لُحای شوی دی مثلاًد خو شحال خان زوی
«نظام» مردی مگر دده سره دزوی والی دگر انبیت غم اودزوی دمرگ ویردو مری نسته لیکه
دنورو ژبو دشاعرانو سره چه وی یعنی دنوروژ بود شاعر سره داغم دی چه زوی ئی مرشوبیدی او
دهغه دفراق غم گالی مگر خوشحال خان پښتون شا عردخپل زوی دجدائی غم دومره ورسره ندی
لیکه داغم چه ولی دپښتانه په ننگ کی ندی مړ او وائی:

کشکی لُحوان دپښتانه په ننگ کی مړ وای

نه چه گور لره روان شو له تلنتکه

همداشان چه اعلیحضرت شاه محمود هوتک په اصفهان کی وفات شوده خورچه په قندهار
کی وه فقط دپښتو د شاهنشاهی غم ورسره و، او په هغه وېر نه کی چه دده په مرثیې کی ئی ویلمی ده
پښتنی روح ښه خر گنددی. همداراز په مذهبی مرثیو کی پښتو اوفارسی فرق سره لری مثلاً په
پښتو کی دفارسی پشان «روضه خوانی» نسته اوفقط په مذهبی مرثیو کی دېره برخه درسول کریم (ص)

(۱) احوال و اشعار رودکی - اثر سعید نفیسی ۶۰۲ - ۶۰۳ مخونه

دوفات وېرني دي اوحتي ملي شاعرانوهم (چه تقريبا بي سواده باله کيښي) پدې مرثيو کي برخه اخستي ده تردي وروسته دعلمو اوښوخلکو يادوني دي. څنگه چه دد يوانو دځاوندانو مذهبي مرثيي په ديوانو کي چاپ شوي دي اويا تقريبا هرچاته معلوميدی موزدهغوڅخه صرف نظر کوواو يوازي دمنهبي مرثيو دنونې دپاره دملی شاعر «برخورد ار» يوه مرثيه راوړو:

درسول کریم (ص) مرثيه

دملی شاعر «برخور دار» له خوا

يارا نوژ اړی، پسي تللی رهبر دی نا ورب ته زموز دغه په سر تورسر دی نا

يارانو ژاړی، پسي ولاړدودو کونوسلطان بنده غافله مسه چه درپسې دی شيطان دنيا يو خوب وخیال ده پریای بی وکی ارمان گټه دانته کيښي دمیدان سر دی نا

يارانو ژاړی، پسي پیدا ئی نور پر جهان بی له آ دم و حوا یرد نیا نهؤا نسان دجبر نیل دقوله یو ستور یو، پر آ سمان تل پر قیامه ولاړ خیرا لیشر دی نا

يارانو ژاړی، پسي پر ا ور یده به انوار خواب وغفلت ئی نهو، په شپه به ناست و بیدار څوک چه دده وی منکر هغه به تیرسی کفار قول گنابو نهوائی لځای ئی سقر دی نا

يارانو ژاړی، پسي ور کړی ئی نبوت خاوند پردهو، عاشق باندي ئی دبر شفقت دی پر سجده به پروتو، خواست ئی کاود دامت دی په مخشر هلته شفاعت گردی نا

يارانو ژاړی، پسي زه برخوردار چه ژاړم عمل می نه دی کړی فضل دخدا به غواړم خاونده ته می سپل په گناه بار که ولاړم وایم دغم بیتو نه دا می دفتر دی نا

دامر ئی چه دښتنو په عامو مجلسو کي په ملی لحن اووزن ویلی کيښي دپری له سوزه دکی او دپری مؤثری واقع کيښي، په دی طرز په بیتو کي خورا دپری مرثيي سته چه په مذهبي اودیني مجلسو یا افلاک سپین زبرو مجلسو کي په خوازه آواز ویلی کيښي او اړویدونکی ئی قول په پټه خواه اړوی او لځینی لاژاړی هم.

یامثلا ښتانه شاعران دخپلو روحانی اشخاصو پیرگ کي دپری مرثيي لری اودهنو ښیگنی اومذهبي لارښوونې ددوی ترمرگ وروسته یادوی، چه داراز مرثيي دښتنو په هر کلی کي سته او

زښته ډيرى دى، دلته دنونې دپاره يوه نمونه چه فيض الله ملى شاعر دقندهار دمشهور اوخور الوى عالم «ملا كټه اخند» مرثيه ويلې ده خوبنده رانقلوم چه دلوى او واړه په خولو كى جارى وه او په هر مجلس كى به ئې پرملى لحن ويله :

هيپات پيدا به نسي يوداسى گېل كټه جان پر شر يعت محكمه ز غيده تلن كټه جان

❦ ❦ ❦

هيپات پيدا به نسي هر ار هزار عالمان پورته اخوند صاحب و، دقندهار كټه جان
دواړه پر شرع محكمه دمرفت ببلان ولاړ دناسوت دملكه بارسو عامل كټه جان

❦ ❦ ❦

هيپات پيدا به نسي ښه شريعت ئې درلود په خورلس علمه خبر هم طريقت ئې درلود
پرطا لپانو باندى ډير شفقت ئې درلود پر جنازه باندى ئې واړو ژدل كټه جان

❦ ❦ ❦

هيپات پيدا به نسي بل داسى سننه دد ين دده په علم سره قندهار ټولو، رنگين
اوس ئې به مرگ سره نن اسلام دى ټواه غمگين لوى واړه ټوله ژاړى ولاړى، كامل كټه جان

❦ ❦ ❦

هيپات پيدا به نسي زه فيض الله يم دلگير ديار له جوړه خدايه په زړه خسته يم زهير
نن فاجحې ته ورځم خا صيم غلام دلوى پير د شاعرا نود عاذغه غزل كټه جان (۱)

همدا شان دپا چها نو مرثيې په پښتو ادب كى سته چه تر ټولو مشهوره او جدا به مرثيه داسعد سوري قصيده ده چه دامير محمدسوري په مرثيه كى ئې ويلې ده ، دا ساندى د فرخى دمړئې په شان په پښتو كى شهرت او لوړ مقام لري، اوهم ځكه چه اسعد سوري د غزنوى دورې معاصر دى نو په ښه صورت دفرخى دقصيدې سره پر تله كېداى شى . شيخ اسعد په (۴۰۰ هـ) كى ژوندون كاوه، كوم وخت چه سلطان محمود پر غور يرغل وكړ او امير محمد سوري ئې بندي غزنى ته بوت او هغه پر لارى وفات شو نو شيخ اسعد چه دده ددربار مهم سړى اوشه شاعر و، نو دهغه پر مرگ ئې ساندى وويلې چه خورا له جوش او سوزه ډك كى دى، ده دا سانډې په يوه لويه قصيده كى ځاى كړې ده او دفرخى په شان ئې له خپلو همعصر و او نورو قصيده ويونكو شاعرانو څخه ميدان وړى دى، مگر كوم فرق چه، دده او دفرخى په مرثيه كى ليدل كېږي هغه دا دى چه داسعد سوري په مرثيه كى پښتنى روح غالب دى او دپښتنو دروح سره سم دسوري پاچا دمړگ سندرې بولى او پخپله مرثيه كى هغه شيان راوړى چه پښتانه ور سره اشنا دى مثلاً چه وايي :

گوره څا څي رڼي اوښي له دې غرونو دا کړ ونگي ساندی لې په شور هار
 نه هغه زر غا دغرو نو، د پيد ياد ه نه د زر کيوپه مسا دی کتپهار
 نه غټول بيا زر غو نېزې په لاشو نو نه بامې بيا مسبد ه کا په کهسار
 غرو نه، کړ ونگي، ساندی، زرغا، پيد يا، زر کي، غټول، پلېښ او بامې گل دا ټول
 هغه څيزونه دی چه پښتانه ئې هر سهار او هر بېگاوښي، همدا شان دمړ اني روح په دې
 مړ ټپه کي نڅای شوی دی، مثلاً دا چه امير محمدسوري دغزني پر لاری مړی، گوری، اسعد
 سوری ئې په څه الفاظو تصویر وی او وایي :

ننگيا ليو لر ه قيد مړينه ده لځکه : سه ئې والو تله هسکک ته پر دې لار
 تر نړۍ ئې غوره خاوری، هدیره کا دز مړ يو په بېر يو کله وی څو ار
 دا مړ ټپه وار دواړه دفلک په شکايت شروع شوي، چه دفلک رنگا رنگ نيرنگو نه
 او چاری ئې څر گندی کړی دی، چه ورو ورو لیکه دپخوانيو پخو شاعرانو لار چه
 ده خپل مطلب ته را کوز شوی دی او په ډير و شکايتو کي ئې يو شکايت همدا د امير محمد
 سوري دمرگ او بند شکايت څر گند کړی دی، چه دلته نو په خپل مطلب شروع کوي
 او ددې سوری پا چا سو گواری او دهغه ماتم دغور پر خلکو او دممدوح هر راز صفتو نه
 په خورا خوب و الفاظو کي را وړی، په آخر کي لیکه څنگه چه دمر ئې قانون دی پخپله
 امير محمدسوري ته خطاب کوي او پای ئې پر دعا ختموی، اوس به مو ز دده ټو له مړ ټپه
 دلته را نقل کړو چه پخپله لوستو نکي دشاعر دکلام قدرت نڅيني ښکاره کړی او پخپله ئې
 نوری خوا وی هم دفرخي دمر ئې سره چه دمخه ذکر شوه اوڅو کاله وروسته ترا سعد
 سوری ئې ويلې ده سره پر تله او مقایسه کړی:

د امير محمد سوري په مرگ د اسعد سوري مړ ټپه

دفلک له چار وڅه وکړم کو کار هر غټول چه په پيد يا غوړ يده و کا
 د بر مخو نه دفلک څپېره شنه کا دوا کمن له سره خول پېرې باسی مړسی
 چه له برمه ئې زمري رپي ز ننگلو کي هم ئې غشي سکښي ډال دژوبيلورو
 چه ئې ملاوی نه کسز بېزې په غښتليو په يوه گردښت ئې پرېباسی له برمه
 زمو لوی هر گل چه خاندی په بهار ريژوی ئې يانې کاندی تار په تار
 ډېر سر ونه کاتر څا ورو لاندی زار دېي وزلو وښي توی کاندی خونخوار
 له او کو به ئې ډاری تېر و جبار رستمان نڅني نڅلا کندی په ډار
 دا فلک پرو کا څه کاری گذار نه ئې غشي، نه لندي وی نه ئې سپار

ڇه تڀري ڇه ظلم ڪاندي اي فلڪه !
 به وير ڙو، اورنڪري به زده ڪراڊي
 هيڃ روغي مي په زده نسته ستاله بخوره
 له تڀرودي اوسني ڇاڇي اهوريجي-سيو
 نه به لاس واخلي له بخوره نه په لوري
 نه به زده وسو بخوي په هيچا باندی
 نه به وصل ڪري مين له بل مينه
 ستاله لاسه دي پراته ڙوبلز گروي ڪا
 ڪله غوشڻي ڪاندي مراندي دزد گيو
 ڪله ٽڪسي واچوي پرنانز وليو
 ڪله غور بخوي واڪمن له پلازونو
 زمورڙ پر زردو نودي نن يوغشي وويشت
 پر سوريو باندي وير پريووت اهياسه
 سيو وار سواسير به لاس دمهر ڇمنو
 به سما ۽ نبي و دان آ هنگر ان ۽
 د محمود دڙو بلسو روپه لاس ڪشيپووت
 ننگيا ليوار له قيد مڙينه د له ٽڪه
 تر نڙي- نبي غوره خاوري هديره ڪا
 په دي وهر دغورو گري تور نمری سول
 گوره ڇاڇي رنهي اوسني له دي غرونو
 نه هغه زرغا د غرونو ، د بيد ياده
 نه غٽول بيا زر غونڀڙي په لائونو
 نه له غرجه بياراڻي ڪاروان دميناڪو
 د پسر لي اوره تو دي اوسني توينه
 دا په ڇه چه « محمد » ولاڙ له نڙي به
 چه به نجليو په نڇا پڪي خند له
 هغه غور به وير نا تار دوا ڪمن ڪشيپووست
 لاس دي مات سه اي فلڪه چه دي و ڪا

ستا له لاسه ندي هيڃ گل پله خار
 پر نستييو اوروي د غم ناتار
 بهيلوي به ڙا ڙمين له يار
 چيني ڙاري به ورت ورت ستاله شانار
 نه به ملا ڪري، له بي وزلوله ترار
 نه به پر بوزي له گرد نيته له نڊار
 نه به درملني ٽيپونسه د افگار
 هر پلوته ٽيپي زرونه په نهار نهار
 ڪله تڀر باسي و گري هو نبيار
 ڪله ڇڀري ڪري گريوان دنمنڻي چار
 ڪله ڪشيپوي په خاور و ڪي بادار
 و دي ڙوبله په دي غشي هزار
 محمد واڪمن چه ولاڙي به بل دار
 انستقال نبي و ڪر قبر له بل وار
 په ٽيڪنه و، پر درست جهان اوڇار
 چه غزنه ته نبي باتسلي په تلوار
 سه نبي والوتله هسڪ ته پردي لار
 د زمريو په بڀريو ڪله وي خوار
 په دي وير، رنبا تياره سوله دشوار
 دا ڪرونگي ساندي لي به شورهار
 نه د زر ڪيو په مسادي ڪتھار
 نه بامي بيا مسبد ه ڪا په ڪھسار
 نه را درومي غورته بيا جويي دشار
 مرغلري به نيسان نڪري تشار
 په وير نه نبي سوغور ٽول سو گوار
 چه په بيلو ڪا ا تنڀ قطار قطار
 هغه غور سو د جاندم غندي سوار
 محمد غندي زمري د مڙيني شيڪار

شین زدی گي فلکه ! ولی لاو لاد یې ؟
 مخکی ! ولی په ربڼې دلونه پر یوزې ؟
 چه زمری غندی واکمن لخی له جهانته
 سخ په تا ای محمد ه دغور ل مروی !
 ته پر ننگه ووی ولاړ به ننگ کینې مړ سوې
 که سوری دی په ننگ ویر کاندی ویر من سول

په جنت کینی دی وه تون زموز وا کمنه

هم په تادی وی د پر لور د غفار

د خپلوانو او اقرباومرثیې هم په پښتو کینی د پری دی مگر بیا هم هغه یو فوق دیارسی
 اونورو مرثیو سره ئې لری چه پښتنی شهادت پکینې لخلپزنی اودافرق باید هم ولری لکه چه
 هره ژبه او هر قوم خپل لمانته لمانته خصوصیات اوملی میمیزات لری چه هغه ارو مرو پر ادبیاتو
 اغیزه کوی ، دهمدی اغیزې په اثر دی چه دخوشحال خان خغه دزوی نور ماتم هېر دی ، فقط
 داغم ورسره دی چه : « کاشکی دقوم پر ننگه مروای » اودده زوی « نظام » د مرثیې نور
 بیتونه دا دی :

دزوی په مرگ د خوشحال خان مرثیه

چه « نظام » دی اما بیل کي خوانی د که
 خلقه دی پدا کار کره هکه پکه
 چه دهیچا پرې پیر لونه وه لخوانکه
 نه چه گور لره روان شوله تانکه
 په عالم کینې دخپل بلار غاره کالکه

نور به نه راشی ز ما له مر د مکه
 دریغه دریغه لاس د نرسی فلکه !
 د اشل کرو هه راته لاد بر شول تر لکه
 چه به نه و تې دخپل بابا له و که
 نیایسته ستا په وجوده هره بکه
 که په خلق می دنظام کینېوه گل لکه
 سکه نظام ور لره ورغی بې شکه

خه داغونه زدی په زره باندی فلکه !
 خدایه ته خو ستمگر نه ئې دا خه کړې
 په لحد کینې هغه مخ خورې په چنچیو
 « کاشکی لخوان د پښتا نه په ننگ کینې مروای
 » چه د قام به ننگ کینې و مر هغه زویه

رننگ داوښیو سره و یوست زما سترگو
 لاس و دست دی سره درست در هم بر هم کړی
 نظام لس میاشتی بیمار زه په شل گروهه
 هغه وخت به پیر ته نه راشی نظامه !
 که حیاهه که و فاهه که صفاهه
 اسماعیل غوندی به دی راته تسلیم و
 که دیلار په رضای دی درومی جنت ته

خدای می نور گیلو نه جو دراره په باغ کښې
 زه به ولی هسی ژاړم یا به نه خورم
 خوژوندی په دنیا پاپیم خدای دی نکا
 د نظام دغشی یو برا بر نه دی
 که یو گل ورنځنی پر بووت له خونکه
 که په نه ژړا می مل شې زړه به څه که؟
 ستا څپره زما دزړه له تختې حکه
 که خوشحال په زړه خوړلی ډېر ناو که
 مگر زړه ئې د هاتې وی چه زغمی ئې
 داشتې چه د «خوشحال» په زړه شوه لکه

همدا شان ئې دخپلو نورو زامنو او لمسیو مرثیې ویلې دی چه پورته یوه نمونه ترې غوره شوه ؛ او همدا دخپلوانو په مرثیه کښې دمیرمن زینبی مرثیه هم دیاداو وړده چه دخپل زلمی ورور اعلیحضرت شاه محمود په مرگ ئې ویلې ده او ډېره دملی احساساتو څخه ډکه ده ، هلته هم خور د ورور د مرگ تر نورو غمو په دې ماتم کښې ده چه دینتو د شهنشاهی ستمی ته زیان ورسید او پردی غلیمان خوشحاله شوه نو لکه وایی :

داعلیحضرت شاه محمود په مرگ

دمیرمن زینبی مرثیه

بغ سوچه ورور تېرله دنیا سونا
 زړه می په ویر کی مبتلا سونا
 قندهار واړه په ژړا سونا
 چه شاه محمو دله ما جلا سونا

دار وڼ جهان راته تور تم دی نا
 هو تک غمجن په دی ماتم دی نا
 زړه د بیلنو ن په تیغ کړم دی نا
 د پاچپی تاج مو بر هم دی نا
 قندهار واړه په ژړا سونا
 چه شاه محمو د تېر له دنیا سونا

لخوان و ، مېړه دتوری جنګ ونا
 دشمن له ده په وینو رنګ ونا
 ولاړد کام په نام ونگ ونا
 پر میدان شیزو ، یا پلنگ ونا
 قندهار واړه په ژړا سونا
 افسوس چه مرگ دده په خوا سونا-

محموده ! نه یو ازی خور ژاړی
 خپلوان لاسه ، پاچادی ورور ژاړی
 پرمرگ دی ټوله کبی کور ژاړی
 لیکر سیادی یلی سپور ژاړی
 قندهار واړه په ژړا سونا
 پښتون دی ټول په واو یلا سونا

چه شاه محمود سون په گور عالمه
را ته د بښمن به کا پېغور عالمه
قند هار وار ديه ژړا سونا

اصفهان يا ته تاج نسکور عالمه
د پښتون لمر سو ، تياره تور عالمه
چه يا چا ولاړ پښتون گدا سونا

په خاور و بجای کا شاه محمود عالیشان
ژړه ئې راسور سو کا خوشی د بښمنان
قند هار وار ديه په ژړا سونا

لښکر سو خپور پښتون ولاړدی اریان
يا ته سو تخت و تاج د توال اصفهان
وايي پښتون اوس بي يا چا سونا

وشلاوه تاجه د پښتون و ، پيو ند
چه شاه محمود دی کا په قبر کی بند
قند هار وار ديه په ژړا سونا

آسمانه بيا دی شه ستم کا خر گند
د بښمن دی بيا زمونږ په ویر کا خور سند
پر کور مو ویر شو روغو غاسونا

پښتو ! ستاسی لوی سپاخه سونا ؟
يا چا چه و ، حشمت پنا شه سونا ؟
قندهار وار ديه په ژړا سونا

هو تکو ! ژاړی ، محمود شاه شه سونا ؟
له اصفهان تر فر ا ه شه سونا ؟
د پښتو پر تم فنا سونا

له تخت و تاجه ته پر شه سوې جلا ؟
سردی را بوړ ته کړه ، چه شه کړی اعدا ؟
قندهار وار ديه په ژړا سونا

محموده ! لخوان وې ولی ولاړې له ما ؟
اصفهان ولی يا ته سونا له تا ؟
د بښمن ولاړ بيا شا و خو اسونا

پښتون په مر گه د شاه محمود سو بر باد
دساندو زغ دی چه را وړينه ئې باد
قند هار وار ديه په ژړا سونا

اورم نارې د غم چه کړه ښه فر یا د
ژړونه چه تل به و ، ښاد من سوه نا ښاد
ما تم زده پیر و برنا سونا

دردی کی تا ته پس له مر گه راحت
مخدی وهرون د خدای په مهر و رحمت
قند هار وار ديه په ژړا سونا

وروره ! مقر دی ستامو لا کی جنت
روح دی وه ښاد په لویه ورغ د قیامت
د خالق رحمت تل پر تا سونا

وگوری ، یوه پښتنه میزمن شه احساسات لری اود لخوان وروړ مر گه څنگه تلقی کوی ؟

همدا شان نورو ډېرو شاعرانو لکه پير محمد کاکړ ، کاظم خان شیدا ، عليخان خټکک اونورو پښتو د ادب ډېرو پياوړو دخپلو اقرباو په مرگه مرثيې ويلی وی چه د ټولو را وړل کفه هم يوه يوه نمونه وی ډېری صفحې نيسي نو لښکه مطلق اشاره ور ته کو و او خو خو بيته ئې راوړو ، مثلاً :

علي خان دخپل زوی پيرگه وایی :
 آه ، پسرلی می دخزان په ناتار تېر شو
 اوس که ځان وهم که خاوری په سر لونم
 لا می غټ ورته په ځير کتلی نه و
 لکه ډېر یر ی پیکر هم یر یر وو
 پير محمد کا کړ دخپلو درو لونو په مرگه داسی ساندی وایی :

هجران انبار کړه پر ماغمو نه
 اورمی بیا بل شود زړه په خونه
 اوسنی می شاخی له ځگر خونه
 ضعیف نحیف شوم په تن ز بو نه
 گهی ژدا کړم ، گهی آهو نه
 رنځ می زیبا تېزی له دې تا خونه

فلکک آسیا دی زړو نه ورناندی
 غمجن ژدا کړی بی غمه خاندی
 چه پایما لېزی تر زمکه لاندی

« ما هره » لورمی لاهفت ساله وه
 تل په سرو شونډولکه لاله وه
 غم می له زړه ووږیږی حواله وه

د «فاطمه جانی» چه بیا هجرت شو
 یازده ساله وه ددې رحلت شو
 پروخت د کوچ ئې هم دا وصیت شو:

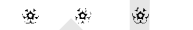
آواز تر غوږشو لځما چه ژاړه !
 تعلیم موقوف کړه کتاب و نغاړه
 حال دوداع دی دیدن ئې غواړه
 « صالحه » لور دی له دنیا ولاړه
 باد د فنا کړه غنچه و بجاړه
 بیا به سر نسکړی دا ستا پخو نه

په همدې ډول دا مرثيه تر پايه رسوي او تماموي ئې ؛ يا نور داسې مرثيې . . .
 علاوه پردې په پښتو کې دملگرو او عمومي مرثيې هم سته ؛ عمومي مرثيې خو د د نيا
 دژوند غنډ نه ده او دنيا ته فاني ويل دي چه دا مفکوره خصو صاً دمتصو فو شاعرانو
 پداشعارو کې بېخي زياته ليدل کېږي او نمونې ته لاجاجت ناري ، که ئې راوړوهم د پيرمحمد
 کا کې دا بيتونه دټولو متصوفو شاعرانو دفکر نمايند گي کولای شي چه وايي :

خسته خاطر مي پکښي ملا ل دي	فاني دنيا ده دا ئې ا حوال دي
خواب دي بي غمه مدام محال دي	غافله ؛ وېش شه دادي څه حال دي
مرگ به دي وران کاودان کورونه	فراق د کښليو دمر گگ دلال دي

يا چه پيدا وای هلته فنا وای	در يغه پد هر زه نا پيدا وای
آزاد له غمه د دي دنيا وای	موسوم بي جسمه لکبه عنقا وای
يا نښان مه وای د تا بېلتو نه ؛	يا له اشنا يو تل نا اشنا وای

مخ و صحرا ته تنها نيولای	بي نياز عالم دي ، ور لځني تللای
تر سترگو وېني پسي ژد لای	د ښو نياز منو ثنا و يلاي

هيڅ پير محمده ! هم مه ليدلای

دغمازانو دا تور مخو نه

دملگر يود مرثيې دنمونې دپاره دکاظم خان شيدا څلور بيتونه راوړو چه ديوه ملگري
 پير گگ ئې ويلی دی - دی وایي :

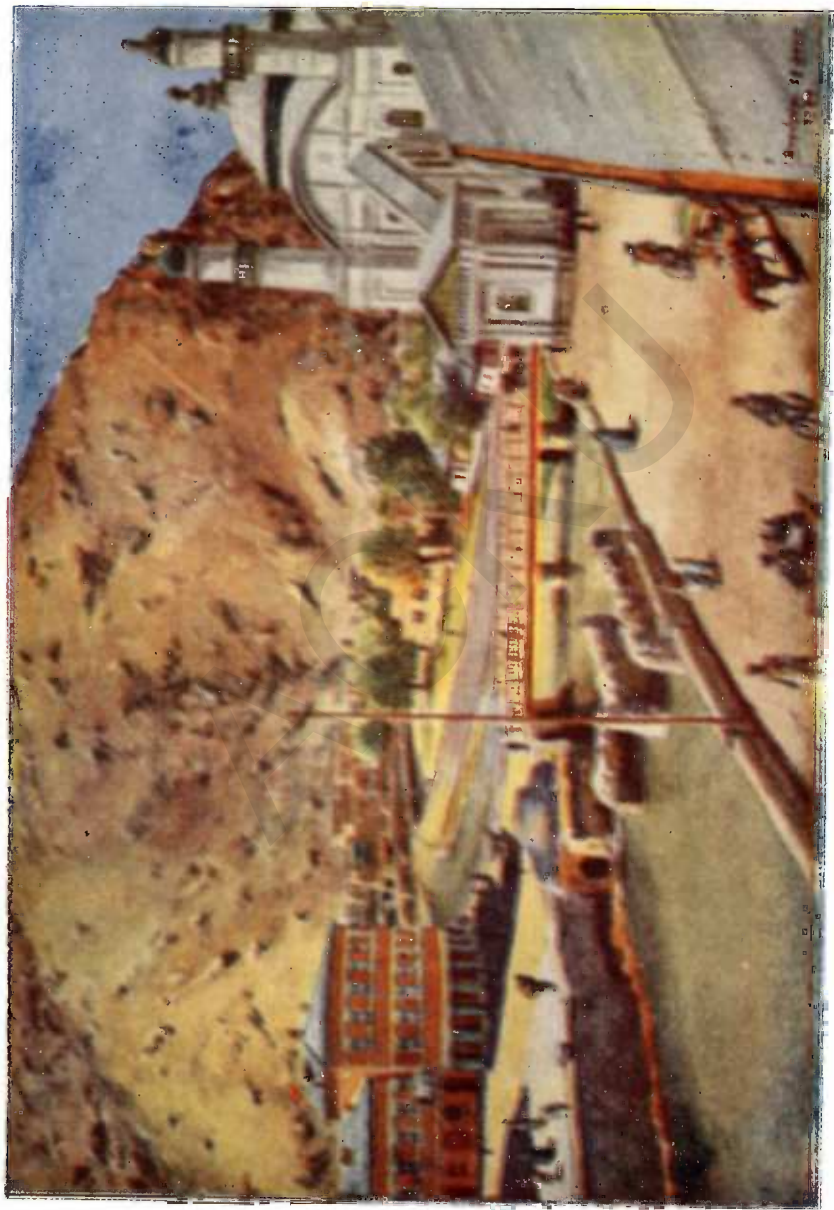
بده بلا ده غم د د و ستا نو	خود به پوهېږي که خر د مند وای
غمونه قوت دي د غمخوارانو	که « محمود خان » دی له دنيا تللی
بل کړی اور دی په آشنايانو	چه بېلتا نه ئې له د پره تا و
بېلتون لڼه ده په ښو يارانو	تاريخ ئې دا کړه سوې خاطر ده ؛

همدا شان نور اشعار چه دملگرو په فراق کې ويلی شوی دی ښاغلی لوستو نسکې ئې
 قبا سولای شي مگر دخوشحال خان دغه لاندی يو بيت چه دښکېليو او ښايستو پير مرگگ ئې
 له زړه څخه را وتلی دی هم د هېر ولونه دی چه وایي :

خدايه ؛ ته چه ښائسته له دنيا بيا ئې

مگرستا هورې دحورو څه کمی دی ؟

(پای)

پوه حصاره د کابل د سینه اوده د اطرافو له مناظر و څخه چه د کابل د ښار په غرنی بر څه
د ښاغلی « پربینا » رسم کتی واقع ده

لغوی خبیرنی

پشتو پېژنی

د پنځمې سالنامې گذشته

لغات فراموش شده پېښتو

(۲)

ښاغلی سید مسعود خان

دو قرن میښود که علمای زبان شناسی بحث تحلیلی لغات و اشتقاق آترا آورد توجہ قرار نلاده الفاظ و لغات را تحلیل و طرق تعبیر السنهرا باهم دگر متقابلہ کرده از تشابه و قرابت یا اختلاف و تبعیدی که در بین آنها مشاهده نمودند در یافتند که زبان هاهم مانند انسا نسا به نژاد های مختلف آریائی سامی وغیره منقسم و بعد در بین خویش بدسته و خاندانهای مختلفه دیگری که به نسبت های متفاوت بله دیگر تشابه و قرابت میرسانند تقسیم یافته اند چون در یک نژاد اقوام و قبائل زیادی از هم متفرع گردیده بعضی از زبانها و لغات نیز از بعضی دیگر متفرع و منشعب شده و نسبت تشابه و قرابت در لغات بمقدار تشابه و قرابت قومی میان متکلمین آن زبانها میباشد چنانچه قرابت و تشابه در لغات عربی ، ایرانی و سریانی از تشابه میان آنها و نژاد های بیشتر دیده میشود .

ساسة کاوش و تحقیق در اینخصوص تا هنوز قطع نگردیده و گذشته از کنجکاوی در اطراف زبانهای زنده دنیا تفکر و تجسس ، جانب زبانهای مرده و زبانها

ښاغلی «سید مسعود خان»

کوچک مانند وید ، او ستا وغیرم نیز کشانیده شده

است . علاوه تحقیقاتیکه که از طرف کنجکاوان عصر جدید در این زمینه جاری است منظور بدست آوردن پیمانهای تمدن یک زبان و متکلمین آنست که کلمات و الفاظ ، یعنی لغات آترا آورد مطالعه قرار داده از داشتن الفاظ و مالک بودن کلمات راجع به موضوع علت علمی

مذهبی، حربی، تجارتي، اقتصادي، بيولوژي، جغرافيايي، معماري، نقاشي، صنعت، حرفت وغيره به سويه دانش و معرفت آنها پي برده ميشود. بهمين طريق از روي معاني اسمای رجال، روحیات و خصوصیات ملی شان واضح و مبرهن گردیده و از تعداد نامهای البسه و اطعمه انواع زراعت و آلات مربوطه آن و حیوانات اهلی و خصوصیات متعلق بان معلومات شایانی در اطراف طرز معیشت و گذارۀ باستانی يك ملت بدست می آید. زبان پشتوی ما که از يك عصر با بنظر طرف توجه علمای فرنگ رابخود جلب نموده وبعد از نظریات مختلف در پیرامون نژاد آن درین اواخر آنرا از السنۀ هند و ایرانی شمرده اند و چند فرهنگ و گرامر و چند مجموعه ادبی پشتو را نیز ترتیب و تدوین نموده اند يك زبان جدیدی نیست، و نزد ما از نقطه نظر وضعیت گرامری و شواهد ادبی وریشه های اصلی و اساسی زبان، حجت و براهین ثقه برای اثبات قدامت آن در دست است که این اوراق معدود گنجایش درج آنرا نداشته و درینجا باین جمله مختصر کفایت میکنیم که از کلمات برجستۀ پشتو در وید و اوستا و السنۀ اروپائی و نیز از روي يك شعر قدیم پشتو که مقارن عصر اول اسلام بوده و در پته خیزانه - قید است معلوم میشود که لااقل چند هزار سال از عمر این زبان سپری شده باشد. پیداست که در ظرف این قرون متمادی کلمات قدیم پشتو چند مرتبه از بین رفته و یا بزبان های دیگر ضمیمه شده است. درینوقت که ما میخواهیم پشتو را از افتادن به پرتگاه نیستی نگهداریم باید لغات پراگنده آنرا از فراز قلل شامخ و گرامر پاشان آنرا از دره های پر پیچ، و اشعار آزاده و جدانگیز آنرا از امواج فضای کوهستانات و دیگر آثار ادبی آنرا از سینه های زنده و کاغذ های پژمرده فراهم نماییم. در جمله اجزای لغات یکی بدست آوردن کلمات قدیم پشتو است که منابع حصول آن بفکر من چند چیز است، اول مرکبات مستعمل و موجود در پشتو که از تحلیل و تجزیه آنها بعضی از اجزای بدست می آید که عجزاً در زبان دیده نشده و باید این قسم اجزای حاصله شامل لغت گردد. مثلاً (غرین) بمعنی نایبنا است چون کلمه را تحلیل کنیم ترکیب آن از نون حرف نفی و (غرین) بوده از ان ثابت میشود که (غرین) بمعنی بیناست همچون بینا و نایبنا در فارسی هکذا (شمشتی) بمعنی سنگ پشت می بینیم که این کلمه از دو چیز (شم) و (شتی) مرکب بوده اما اکنون هیچ جزء آن بصورت مستقل در زبان موجود و مستعمل نیست. (خریانلی) در لغت بمعنی موش پران است که ترکیب آن از اجزای (خر) و (یانله) تشکیل یافته، معنی (خر) واضح است و (یانله) شاید بمعنی خیززدن و جست زنده است (خصوصاً که مصدر پهل بمعنی جستن در زبان موجود میباشد) این دو کلمه بطور نمونه تذکر یافت جالانکه در پشتو ازین قبیل لغات فراموش شده که احیای آن برای وسعت زبان خیلی ممدو حتمی است بهما وجود دارد.

دوم، اعلام پښتو یعنی اسمای اشخاص، امکانه وبقاع است، زیرا این اسماً تا امروز بیک پیمانۀ خوبی وضع و کیفیت باستانی را حفظ نموده و از روی ریشه های اصلی آن معانی و لغات قیمت‌داری میتوان استنباط نمود. استخراج معانی اسمای اشخاص نسبتاً مشکلات زیادی در بر نداشته اما معانی اسمای امکانه وبقاع بنا بر کثرت وجوه مناسبت بین اسم و مسمی خیلی مغشوش و انسانی‌تر است و جبهات زیادی مواجه می‌سازد، ازین رو رو به‌مرفته این امر در اول و هله مانند سایر اقدامات جدید در انظار خیلی مشکل بر می‌خورد اما تعقیب مرور ایام مشکلات فرازو پست آنرا متدرجاً هموار می‌سازد.

این اسمارا که ما تحلیل و ترجمه کرده مورد مطالعه شما گذاشته ایم بعضی روشن و بعضی کمی خیره و برخی بسیار مغشوش بنظر می‌آید، هر گاه در نظر ثانی توانستیم که من خود آنرا بیشتر توضیح نمایم خوب والا اگر توجه فضیلتی روشن فکر را درین زمینه کشانیده باشم که در قسمت های مکدر و خیره آن روشنائی اندازند هم موفقیتی است که بالواسطه برای من حاصل میشود. ما که در طی تحلیل اسماء و نسبت معانی آن به ریشه ها و کلمات می‌گوئیم که اصل آن چنان است یا بداش چنان، یا فلان حرف بفلان حرف بدل میشود یا میان آنها تبادل است، این احکام بنا بر اصولی است که راجع به تبدیل حروف در پښتو فراهم آمده و بنا بر امثله عده‌ی نزدیک بحقیقت رسیده است که انشاءالله هنگام تکمیل آن رساله جدا گانه در آن خصوص نگاشته خواهد شد. هر گاه بعضی اشخاص توجهات ما را درست ندانسته تعبیرات جدا گانه یا معانی بهتر از معانی که ما برای اسماء و اعلام این مقاله پیدا کرده ایم آورده میتوانند، ما آنرا منافعی نظریات خود نه پنداشته بلکه کار خوبی است که مقصود و منظور اساسی ما را تأیید و جانب هدف اصلی ما می‌گیرند. اما اگر از طرف داران مرتجل‌خوان اعلام هستند چیز دیگری بوده قضیه شکل دیگری بخود می‌گیرد، یعنی نظریه های متعدد تا امروز تأیید بر این مسئله است که اعلام و اسمای جامد مرتجل بوده بدون کدام فکر یا دلیل اسم قندهار را بر آن شهر قندهار و اسم اسپ را بر این حیوان اسپ علی‌الار تجال گذاشته اند. این فکر از اینجا نشئت کرده که طرفداران این نظریه با نگاه سطحی کدام معنی برای آن نیافته و کدام وجه تسمیه که دلالت بر تعبیر حقیقی و معنای اصلی مسمی آن نماید حاصل کرده نتوانسته اند. دسته که معارض و مخالف این نظریه است طرف اقلیت واقع شده و محض چند نفر معدود است که بر اثر تحقیق و تعمق زیاد در اطراف اعلام و اسمای جامده معانی معقولی برای آن پیداو یا معانی اصلی و مهجوره آنرا کشف کرده اند.

حقیقت امر اینجا است که انسان با وصف این دعوی بزرگ تعقل هیچ اسمی را به مسمائی بی شعورانه و هیچ عنوانی را بر معنوی بی خردانه و بطور ارتجال و اتفاقی نام گذاری نکرده است. بنا برین معانی بعضی اعلام و اسماء جامده که بدیهی و مبرهن نبوده و یا باوجود تعمق به آن معلوم و واضح نمیگردد دلیل شده نمی تواند که آنها اصلاً معنی ندارند بلکه بطور عام همه آنها مانند صفات و افعال دارای معانی بوده که بر هر زمان معانی اصلیه آن مهجور و متروک گردیده محض بحیث علم و استفاده تعرفه اسمی باقی مانده است. مثلاً اسمای عربی زید، بکر، عمر و غیره که امروز بعنوان اسمای اشخاص در بین مردم متداول است تنها صفت علمیت از آن استفاده شده معنی اصلی آن هیچگاه خاطر نشان نمیگردد؛ ازینرو کثرت استعمال آن بحیث اسم و بمنظور مشخص ساختن و معرف نمودن یک مسمی معنی اصلیه آنرا که درین موارد ابداع مقصود نبوده از اذهان ربوده است.

علت عمده دیگری که گره معنی این اعلام و اسما را معلق تر و سرگم تر نمود بر اثر تخفیف و ترخیمی است که در هنگام تکلم توده های مختلف بعمل می آید و با اصطلاح بنا بر شکسته خواندن و اختصار نمودن کلمات، الفاظ از قالب های اصلی بیرون افتیده اشکال جدیدی برای خود اتخاذ میکنند. لهجه های مختلفه نیز درین زمینه سهم بزرگی داشته تغییرات و تحریفاتی که بر اثر آن بوقوع میرسد در ابهام معانی تعقیدات زیادی بوجود می آورد. مثلاً هیچکس حاضر نخواهد شد که فی البدیهه (بیدکی) را بحیث عبیداله بپذیرد زیرا درین لهجه باندازه شکستگی و تحریف و تلخیص بعمل آمده که کاملاً از صورت اصلی قلب ماهیت کرده است. یعنی بر تبه اول (اله) آن اسقاط یافته عبید آن (عبیدک)، و بعدها (ایبدک) سپس (بیدک شده) و اخیراً (بیدکی) بوجود آمده است بهمین ترتیب اسم علی احمد هم در لهجه عامیانه اولاً به (علی) تنها اختصار یافته سپس بنا بر تقالبتی که ادای عین در حنجره غیر عرب وارد میکند عین آن به الف مبدل شده و (ی) آن به (و) اماله گردیده در نتیجه از اسم علی احمد، (الو) بمیان آمده و بهمین قانون ولی احمد هم (ولو) شده است. لہذا بر اثر علل فوق معانی اعلام و اسمای جامده مستحیل المفهوم گردیده منتج به نظریه شد که منکر معانی آن ها گردیدند آنرا مرتجل خوانند. اما تا جائیکه تحلیل و تجزیه کلمات پشتو ما را به معانی اصلیه آن رهبری میکند با کمال جرئت اظهار کرده میتوا که اعلام و اسمای پشتو مرتجل نبوده و بطور اتفاقی و بی شعورانه بمیدان نیامده است. تحلیل کلمات اعلام و اسمای پشتو با الفاظ بسیطه و حتی به حرف مجرده که سلسله شجری آن باصوات طبیعی اولیه و اصل میشود ما را به معانی حقیقی آن آشنا میسازد.

اکتشاف معانی این اعلام و اسمای که تغییرات صوری و تراکم زمان آن را در زوایای فراموشی و اخفا پرتاب کرده بود تنها حاصل حس کنجکاوی نبوده بلکه ذوق استفاده و حصول معلوماتی که بعد ها رو شنائی بزرگی در زمینه ترکیب و وضع کلمات جدید می افکند ما درین کار رهنمون شده و تا جائیکه قانون تبادل حروف، تحلیل و تجزیه کلمات استقرار، قیاس (۱) و اجتهاد ما را رهبری میکند معانی اعلام را قرار آن تحریر مینمائیم. بر اثر این تحلیل و تجزیه صورت ترکیب اصلی و وضع اولیه کلمات مذکور برای ما بخوبی مشهود گردیده قوانین ساختمان الفاظ آن که از ذوق طبیعی و سرشار موضعین آن تراوش نموده ما را برای ساختن کلمات جدید مساعدت مینماید منظور دیگری که درین بخش محرک بوده و ذوق آرزومند را به آنجانب میکشاند استفاده از احیای معانی این اعلام و اسم است که در ترتیب احصای لغات پشتو ممد شده و هم بطرز نوینی از آنها استفاده میشود. نکات و اصطلاحات بسیاری است که نظیر و مرادف آنرا در زبان پشتو همیشه در جستجو بوده و دایم مترصدیم که در مقابل آنها لغات و کلمات مناسبی در پشتو دستیاب گردد، بنابراین قراریکه بعدها در تحت تراجم اسما مشاهده خواهید نمود از اکتشاف معانی بعضی اعلام تعبیرات بس مفیدی بدست می آید که موارد جدید خیلی ارزش دار و قیمت بهای را احراز خواهد نمود.

۹۱- آری نگار (مک مع کف س س)

اسم یکی از دودره معروف و بزرگ لغمان است. تلفظ این اسم بر زبان مردم پشتو زبان (آلنگار) و بر زبان مردم بشه زبان (آنگار) میباشد و در باب دفا تر علی نگار مینویسند، ولی صورت صحیح اسم در تلفظ اول الذکر است شکل دقتی آن خود ساخت و جدید میباشد. (الی) مانند (هری) از اشکال (اری) است. ترکیب اسم از دو جز است. نخست (آری) که اسم شخص یا قوم معروف است دوم (نگار) که صورت ممدود (نگر) یعنی معموره، آبادی، شهر، ملک و کشور است بنابراین معنی لغری اسم چنین میشود:

آری نگار = معموره آری ها، ملک آری، شهر آری

(۱) البته قراریکه قبلاً تذکار یافته اصول و قواعدی تا یک اندازه درین رشته موجود است اما در بخش های بیشتری از طریق قیاس و حدسیات معقوله استفاده میشود (چنانچه باینترار اگر کسی نسبت به من معانی بهتری برای بعضی از اعلامی که نوشته ام ارائه نماید، نمی ندارد زیرا طرق اندیشه مختلف و پهنای حدس و قیاس بیکران است). اما مانند ریاضیات قوانین و فارمول های مثبتی ندارد، و معقول هم نیست که شخصی در هر رشته از عینک قانون ریاضی نگاه نماید بلکه هر دسته از علوم مقیاسات جداگانه داشته که انسان باید هر شقی را از خلال مقیاس مخصوص آن تحت مطالعه قرار بدهد. علوم نظری معیار علیحد و علوم مثبتی مقیاس جداگانه دارد.

۹۲- امی (ض ز س)

نام زنان است . و اساس بنای آن از (ام) و (ی) نسبت است . (ام) بمعنی نخست و مقدم میباشد چنانچه در امری که بدل و مری یا لهجه ایست در و مری و نیز ریشه (ام) در امه یا او مه دیده میشود و آن بدو معنی است یکی اسم نباتی است که در قدیم آنرا هو ما گفتندی و همیشه سرسبز می باشد و دیگر بمعنی خام که عبارت از حالت نخست در میوه جات و چیز های پخته شدنی است . و نیز ریشه (ام) در کلمه (امانی) بمعنی کل و تمام وهم در کلمه (امبار) که اصلش (انبار) است و ماخوذ از ابنه بمعنی فراهم آورده شده است دیده میشود و این هم مشتق از ریشه (ان) بمعنی چیدن و جمع آوردن و کثرت و فرت است چنانچه در (انمل) مشاهده میگردد ، بنابراین لغوی اسم چنین میشود :

امی :- «۱» ماه تمام ، بدر «۲» سرسبز ، برومند «۳» نخست ، مقدم .

۹۳- اندی (ف س ف س)

از اعلام رجال و بنای آن از کلمه (اند) است ، که از جمله معانی آن فکر و اندیشه است بنابراین لغوی اسم چنین میشود :

اندی :- فکر ، متأمل ، اندیشمند .

۹۴- انگل (ف س ف س)

از نامهای رجال بوده بنای آن از (انگ) است . کلمه (انگ) در پشتو دارای چندین معنی است از آنجمله آواز چنانچه در انگازه و انگروزه (آوازه) دیده میشود ، و از همین اصل انگل در پشتوی موجوده بمعنی شور و غوغا و نزاع است . دیگر تصور و پندار چنانچه در انگیرل (پنداشتین) . دیگر بدن و جسم مطلق چنانچه در انگری (آنچه جسم را در بر گرفته ، پراهن) . انگ در سنسکریته بمعنی تن و جسم و جسم مطلق است چنانچه انگ پدیا بمعنی علم تشریح بدن و علم طب است و اگر ما بخواهیم که همین اسم را در پشتو استعمال کنیم به صورت انگ پدیا از مصدر (پوهیدل) امکان دارد . در فارسی نیز کلمه اندام که لغت مشترک بین پشتو و فارسی است بمعنی جسم مطلق آمده است .

انگ بمعنی آتش هم می باشد چنانچه در انسکار و انگاره و از آنجا که آتش نورا نبتی دارد در انگلیسی انگل Angel (۱) بمعنی فرشته و جمیل آمده است و چون آتش متضمن حدت و تیزی و بر

(۱) تلفظ آن انجل میشود .

افروختن است در انگلیسی Anker به معنی خشم و غضب ویر افروختن و انگری Angry به معنی غضبناک ویر افروخته میباشد انگل در بیشتر معنی شور و غوغا است بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود

انگل: - شور و غوغا، خصومت، دعوی، تند مزاج، هنگامه جو .

۹۵- اورنگ (فس فس س)

از نامهای رجال و اساس بنای آن لفظ (اور) است و ریشه آن (او) که متضمن معنی بلندی است و شرح آن در تحت ابر داده شده است بنابراین اساس اورنگ به معنی تخت شده است، و نیز ماده (اور) به معنی تندی و آتشین مزاجی است چنانچه در (اوری) به معنی خر دل دیده میشود و هم (اوره) یا (اوره) به معنی دگرگونی و تقلب میاید این اسم نظیر و عدیل کورنگ است و بر دو شخص هم نظیر و مماثل بطور صفت اطلاق میشود بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود :

اورنگ: - (۱) جوان قشنگ و زرننگ (۲) شوخ و بیباک (۳) شیا و طرار

۹۶- اہمل (ك مچ فس)

از نامهای رجال بوده و اصل آن یمل است ، امل ، همل ، اہمل و ہمیل از لهجه های آن است ، ماده اسم (یم) یا (ام) میباشد و (یم) یا (یوم) به معنی گاو آهن و بیل است ، و چون اصل (م) (واو) میباشد (یم) در اصل (یوه) است به معنی دهقانی و زمین شگافتن (ام) در اوستا به معنی قوت و توان است چنانچه (اموانت) به معنی توانا و زور مند است . (اہمر) در زبان نورستانی به معنی خداوند است که بزرگترین توانا است . از تعویق در اطراف معانی فوق و اصول تبدل حروف چنان معلوم میشود که صورت قدیم کلمه (یم) به معنی دهقان است بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود اہمل :- توانا ، زور مند ، دهقان ، کشاورز

۹۷- بارك (فس فس فس)

از نامهای رجال و بنای آن از کلمه (بار) است باره در بیشتر معنی سنگ بست و حصار است در انگلیسی هم بار Bar به معنی شده میباشد بنابراین معنی لغوی اسم چنین میشود: بارك: حصن ، حصار قشہ عسکری .

۹۸- بالمیر (فسسك مع س)

نام رجال و بنای آن ازدو کلمه است یکی (بال) و دیگر (میر) . بال صورت ممدود (بل) است که بمعنی بلند و مرادف (بر) است چنانچه در (بلی) بمعنی بام و میر بمعنی شخص نخست و رئیس است بنا بران معنی لغوی اسم چنین میشود .
بالمیر: - شخص نخست، رئیس کل

۹۹- بله و (فیض مع)

از نامهای رجال و اساس بنای آن (بله) است، بله در پشتو بمعنی بر بسته و ضخیم و پر باد میباشد و نیز بمعنی حریف و هوسر میاید بنا بران معنی لغوی اسم چنین میشود .
بله: حریف و رقیب و اگر ریشه آنرا از بله و بله ای که بمعنی ثروت و ثروتمند است بدانیم باید بله معنی متمول را افاده کنند

۱۰۰- برزنگی (فسفس فس)

از اعلام رجال و اساس بنای آن (برز) و آن بدل (ورز) است (ور) و (بر) متضمن قوت و غلبه و تفرق است و رزشت بمعنی عداوت و کار است بعد از برزنگی غرزنگی بطور تائید آن آمده و معاً بقسم صفت مستعمل میشود بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود برزنگی: ترمزند با لیده، قوی، توانا

۱۰۱- برمک (فسفس فس)

از اسمای قدیم باختری است و از جمله اشخاص مسمی باین نام یکی جدیحی بن خالد بن برمک میباشد که خاندان معروف برامک به او منسوبند تر کتب اسم از دو جزء است (بر) و (مک) برمانند برادر سنسکریت و پینتو و بعضی السنه دیگر آریانی بمعنی بلند و عالی است (مک) هم در پشتو و سنسکریت بمعنی بلند و عالی است مک در پینتو بمعنی فخر هم می آید و مجازاً بمعنی جاه و جلال است .
بنا بران معنی لغوی اسم چنین میشود :

برمک :- خیلی بلند ، عالی شان ، با جلال ، با عظمت .

۱۰۲- بزرگی (فزس فس)

از نامهای رجال و اساس بنای آن کلمه (بزر) است و آن از ریشه (بز) ساخته شده که متضمن معنی شکستن و نظائر آن است چنانچه (بزل) بمعنی کوفتن و خورد کردن است و (بزی) بمعنی کوبه بشم است، و نظریه این (بزر) بمعنی کوچک است و بزرگی نیز افاده همان معنی را می نماید مانند کلمه کی بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود.

بزرگی . صغیر ، نابالغ ، خورد سال

۱۰۳- بژنگی (ك فس فس)

از اعلام رجال است و اساس بنای آن لفظ (بژ) است که ریشه کلمه بژل و بزل بمعنی کوبیدن و دریدن و امثال آن می باشد . بالجمله معنی لغوی اسم چنین می شود .

بژنگی : شیر بچه ، پلنگ چوچه ، درنده .

تبصره : بژنگی را بطور صفت برای اطفال و خورد سالها بطور حقیقی و تمجید استعمال

می نمایند و برای اشخاص بی جرأت و بی همت از طریق استهزاء .

۱۰۴- بهمری (ف فس فس)

از نامهای رجال است و ماده اساسی بنای آن دو جزء است یکی (به) دوم (مر) . (به) بدل (وه) میتوان شد و آن بمعنی خوب و متعجب است چنانچه در (وهوا) . کلمه وهو و بدل آن اهو در اوستا هم بمعنی خوب است ، و اول ترین و اولی ترین خوبیها عقل و دانش است . و مر بدل از من و معنی دارائی و مالکیت را افاده میکند . بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود :

بهمر . حکیم ، دانا ، جمیل ، ستوده .

۱۰۵- بهمن (ف فس فس)

از نامهای قدیم رجال و استعمال آن متروک است . بنای آن از دو جزء است یکی (به) و دوم (من) و شرح هر دو جزء در ترجمه اسم بهمری گذشت با لجمه معنی لغوی آن چنین می توان شد .

بهمن . هشیار ، نکو کار (با صطلاح حکمای قدیم) عقل اول

۱۰۶- پتول (ف ض میح س)

از اعلام رجال است . اساس کلمه (پت) بوده و آن بمعنی عرض و پهنائی است نظر بان معنی لغوی اسم چنین میشود : پتول :- (شخص) سینه کشاده ، وسیع الصدر ، خشنود ، خندان ، بشاش .

۱۰۷- پینگرام (ف س ك ف س س)

اسم قریه ایست نزدیک به مرکز چرخ لوگرودر حوالی کوه خروار بنای اسم از دو جزء است ، یکی (پن) و دوم (گرام) جزء اول از ریشه های معروف زبان پشتو و متضمن معنی اجتماع و زیادت و بزرگی و علو و امثال آن است چنانچه در (پناه) بمعنی جمع شده و گرد آمده . جزء دوم یعنی (گرام) بمعنی - بنا ، آبادی ، قریه ، شهر و امثال آن است ، بنابراین معنی لغوی اسم چنین میشود : پینگرام :- شهر بزرگ ، شهر مرتفع ، بنای عالی .

۱۰۸- پیارو (س ف س ض مع)

از نام های مردان است . ساخت لفظ از پی (شیر) میباشد ، چنانچه بمرتبه اول پیار و بمرتبه ثانی پیارو گردیده است معنی لغوی آن اینست : پیارو :- لبنیات فروش

۱۱۰- تارو (ف س ض مع)

از اعلام رجال است . اساس آن از (تار) بنا یافته و این ریشه دارای معانی قدامت ، بزرگی ، قوت و امثال آنست چنانچه در تاران گذشت ، و نیز تارو اسم پرنده ایست به قدر کسبک که رنگ سیاه گون براق داشته گوشت خیلی لذیذ دارد . پرواز آن کم اما پبای رفتار بسیار تند و سریع دارد . غالباً معلوم میشود که اسم اشخاص هم از همین تاروی پرنده اتخاذ شده باشد بنابراین معنی لغوی اسم چنین میشود . تار و - بادپای ، تندرو ، تیز رفتار

۱۱۱- ترک (فزس)

نام رجال و ریشه بنای آن (تر) است که متضمن معنی شق شدن و دمیدن و ظهور کردن است چنانچه در ترکان (شق کننده) بمعنی نجار و ترک و هل بمعنی نواز زمین سرزدن و ترکیدن و ترق سبا - صبح نخستین و ترکا که در هندی بمعنی صبح، فجر، سحر گاهان و علی الصباح است و ماخوذ از همین ترک پشتو بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود:

ترک: - نوظهور، نوبرجسته، نورسیده، فجر، صبح، نخستین

۱۱۲- تمن (ض فس)

از اسمای رجال و اساس بنای آن از (تم) است تم و تمنه در پشتو بمعنی مایه و اصل است بنا بران بمعنی نژاد هم میشود چنانچه در سنهتمان بمعنی نژاد سفید که از الفاظ پشتوی قدیم بوده و در اوستا استعمال شده دیده میشود ازینرو معنی لغوی اسم چنین است تمن: - نژاد اصل، نجیب، اصیل، خاندانی

۱۱۳- تمنی (ض فزس)

نام زنان و مذکر آن تمن است و از لفظ (تم) بمعنی مایه و اصل و نژاد ساخته شده است باین معنی لغوی آن چنین میشود:

تمنی: - نجیبه، شریفه

۱۱۴- تور دلی (ض هج ف فس)

نام رجال است و نیز اسم پرندۀ کوچکی است که در بزرگی باندازه گنجشک بوده رنگ سیاه اطلسی دارد، و چون گل سیاه، خلی قشنگ و زیباست نظر به رنگ و سیمای پرندۀ مذکور تور دلی بدل تور گلی است چنانچه تور گلی هم از جمله اعلام بوده و از روی لغت همان معنی فوق را دارد پس معنی لغوی اسم مذکور چنین است:

تور دلی: - گلاب سیاه، گل سیاه اطلسی، سیاه براق.

۱۱۵- تغر (ف فس)

از اعلام رجال است بنای اسم از (تغ) بوده و (تغ) در اصل حیکا به از آوا ز زاغ است چنانچه تاغ بمعنی زاغ میباشد و از آنجا که زاغ به هوشیاری و حذر ضرب المثل است تغ و تاغ بمعنی هوش و فر است مستعمل میشود بنا برین ترتیب معنی لغوی اسم چنین میشود تغر: - زیرک، دور اندیش، بر حذر، محتاط،

۱۱۶ - جمند (ف ف س س)

از اسمای رجال است وریشه بنای آن لفظ (جم) است و نسبت بان در ذیل اسم جمر ود شرحی داده شده و در ذیل اسم جوئند هم شرحی در باره آن دیده میشود بالجمله ، جمند بدل جو ند و مرادف جوان و جوانی است و معنی لغوی آن - چنین میشود :

جمند :- جوان ، توانا ، باروح ، بانشاط ، باطراوت ، در بهار جوانی

۱۱۷ - جوئند (ف ف س س)

اسم موضع است درهرات و اساس بنای آن از لفظ (جو) است . کلمه (جهان) از همین جو بعد از بدل (و) آن به (ه) ساخته شده است ، کلمه (جو) بدل (زو) است و نیز از بدل های آن است گو ، ژو ، زو ، خو ، و از آنها زوندی ، گوندی ، ژوندی ، ژوندی جوئندی برآمده است . از صورت (خو) لخوان و لخوانی بوجود آمده ، یعنی از خود اصل دارد نه آنکه از لهجه های جوان و جوانی است ، از تبدیل (و) خو به (ل) لخل برآمده است و از آن لخلی ، لخلاند و غیره حاصل شده است . لخل نظر به تضمن این ماده معنی نورانیت را دارا بوده بمعنی آتش نیز شده است . چنانچه در (لخلباند) و همچنان (جل) که بدل (جو) است بمعنی آتش میباشد در سنسکریت (جوالا) بمعنی آتش ، شعله ، حدت ، تندی و آتش عشق میباشد از (جو) در هندی کلمه (جوین) اشتقاق شده است و معنی آن شباب خو بصورتی ، رونق و موج است . ریشه (جو) اولاً متضمن معنی حرکت و بعد از آن حیات و بعد طراوت ، جمال موج ، رونق ، قدر قیمت ، قوت و نظایر آن است و از مشتقات آن (جوهر) است که از روی وصول اشتقاق یفتو در اول (جور) بود یعنی از ضم (جو) با (وز) که افاده معنی دارائی را می کند ساخته شده است ، در ثانی (و) دوم بدل به (ه) شده جوهر گردیده است ، بالجمله نظر به فوق اسم جوئند چنین ترجمه میشود :

جوئند ، - جوان ، زیبا ، قشنگ ، باروح ، بانشاط ، بارونق ، تندرست ، توانا ، متین - جوانی ، طراوت ، زیبایی ، قشنگی ، توانائی ، تندرستی ، صحت ،

۱۱۸ خندی (ف س ف س)

اسم قریه ایست در منگل کی از علاقه سمت جنوبی است . این کلمه در اصل از اسمای عامه بوده بمعنی بنا ، قریه و شهر است مانند کند یا کنندی ، و گند و گنگ چنانچه در بهشت - گنگ که از بناهای افراسیاب بود و در فرهنگ های فارسی هم وارد آمده دیده میشود . واصل همه کلمات مذکور (گنگ) است . خندی و کنندی با هم مترادف اند . بنا بر شرح فوق معنی لغوی اسم چنین شد :

خندی :- ده ، قریه ، شهر :

۱۱۹ - خیسور (فسس فس)

از اسماء رجال است و برای زنان خیسوره استعمال میشود . بنای اسم از (خیس) و (ور) لاحقه مفید دارائی است . خیس بمعنی خوشنمائی بوده و مرکب از (خ) بمعنی خوب که املا ی اصلی آن (ئس) میباشد و (س) که ریشه اصلی مصدر یسدل (نمائیدن) است ، بنا بران معنی لغوی اسم چنین میشود :

خیسور : - خورش روی ، خوش نما ، قشنگ ، زیبا

۱۲۰ - درونته (فض معس ف)

اسم آخرین قسمت خاک لغمان است که دریای لغمان بعد از اتحاد بادر یای کابل در آنجا از میان تنگنای بین دو کوه گزشته بخاک علاقه جلال آباد داخل میشود ، بنای اسم از دوجزه است ، (در) و (ونته) و نته یا نوت از کلمات قدیم پشتو است و در سنسکریت واوستا هم موجود است و در آخر کلمات الحاق یافته افاده دارائی و مالکیت را میکند چنانچه معنی لفظی درونته دارای دریا دروازه دار میباشد . کلمه ونت در بعضی کلمات قدیم دیده میشود و اکنون در عوض آن (وند) یا (من) مستعمل است . و می باید که حضرات ابدادر آینده هنگام ساختن الفاظ مرکب عوض لاحقه (وند) و (مند) از (ونت) نیز در بعضی مواقع کار بگیرند . بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود :

درونته : - در بند ، تنگنا

۱۲۱ - سیندود (س فس ض معس)

از نام های قدیم باختری زنان است از شاهنامه معلوم میشود که فیصر روم یکی از دختران خود به گشتاسپ پاد شاه باختری داده بود و گشتاسپ بروی سیندود نام گذاشت . چنانچه فردوسی گوید

بدو داد فیصر سیندود را بصورت یکی شمع بی دود را

بنای اسم از دوجزه است یکی (سین) بمعنی سفید و دیگر (دود) که بمعنی دود مان و نژاد و رسم

و رواج است بنا بران معنی لغوی اسم چنین میشود :

سیندود : - نژاد سفید ، عرق ایض یا خوب رواج و دارای رسم خوب

۱۲۲- سامی (ف س زس)

نام زنان است . و برای مردان سامی میشود اساس بنای آن از (سا) می باشد و (سا) در پینتو بمعنی نفس و حیات است ، و نیز ساوو ، ساهو یا ساو بمعنی نجیب ، شریف اصیل ، اعیان زاده و خان زاده است و چونکه ساوو صفت است می باید که اصل ماده که اسم است یا (سا) باشد یا (شتاو) بهر دو صورت (سا) یا (ساو) بمعنی نجابت ، شرافت ، اصالت ، اعیان زادگی و خان زادگی و امثال آن میشود . اکنون اگر اصل ماده اسم (سا) قرار داده شود لفظ (می) در سامی مانند (وو) در ساوو ادات نسبت است ، و اگر ماده (ساو) قرار داد شود اصل سامی ساوی میشود باین ترتیب که حرف (د) آن به (م) بدل گشته است بهر دو صورت سامی مرادف ساهو یا ساوو میباشد و چون سامی مونت است مذکر آن سامی میشود ، و با سامی عربی که بمعنی عالی است فریب وهم معنی میگردد . بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود :

سامی : (خانم) نجیبه ، شریفه ، اصیل زاده ، اعیان زاده ، خان زاده .

۱۲۳- سر بر بکری (ف س س ک مج س ف س)

از نام های رجال است . معنی لفظی آن سر بر یده میشود و مجازاً بمعنی مرد شجاع و بی ترس میا شد ، و نیز بمعنی سو گند خور ده است . چنانچه سر بر بکول یا سر و رکول با اصطلاح معروف و متداول سمت جنوبی بمعنی قسم خوردن است ، خصوصاً در فصل مسائل حقوقی بکثرت واقع شده متخاصمین باهم میگویند یا سر را بریکره ، یا به سر در ته بر بکرم یا قسم بخور ، یا قسم میخورم . بنا بران معنی لغوی اسم چنین میشود :

سر بر بکری :- (۱) سر باز ، جسور ، متهور (۲) حلیف ، سو گندی .

۱۲۴- سروانہی (ف س ف س ف س)

نام رجال است . اساس آن از لفظ سر وان بنا یافته مخفف سار وان بمعنی دارنده شتر بسیار است و اگر نه سار بمعنی دید بان ، مراقبت و پاسبانی باشد معنی اسم دید بان ، پاسبان پیش قراول و کشاف (Scout) میشود . سار بمعنی شتر از همین سار بمعنی دید بان و کشیکچی گرفته شده و کلمه پشتواست زیرا که وضع خلقت شتر یعنی قدامت و گردن بر جسته و دراز او که با آن اطراف و جوانب را از دور می بیند به کشیکچی می مانند . بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود :

سروانہی : (۱) دارای شتر زیاد . پرورنده شتر (۲) پیش قراول

۱۲۵ - سروقی (ف ض مچ ف س)

اسم موضع معروفی است در سمت جنوبی و جنگل خوب اشجار مخصوصاً چوب ارچه که در عبارت بکار برده میشود دارد، و از حیث ارتفاع بر اطراف خیلی بلند است. بنای آن از کلمه (سر) و (وت) میباشد. جزء اول معروف است و جزء دوم بمعنی بلند برآمده و مرتفع است بنا بر آن معنی لغوی اسم چنین میشود: سروقی: موضع مرتفع، سطح مرتفع، محل حاکم بر حواشی و جوانب.

۱۲۶ - سر بن (ف ف ف س)

از اعلام رجال است و ترکیب آن از لفظ (سر) و (بن) است. سر بمعنی عمامه و دستار می توان شد چنانچه از سرپی- یاخری- (دسته از موی سر که هندوها یا بعضی مردم بطور نذر بر سر گذارند و تراشند) مستفاد می شود و نیز سر متضمن معنی سردی است و عمامه سر را از حرارت آفتاب باز داشته نگه میدارد و درین صورت ممکن است که (سر) از کلمه (سر) بمعنی آفتاب گرفته شده، بمعنی آفتاب گیر و آفتاب گردان باشد، سر بدل خرمعنی چرایش نیز میتواند شد، کلمه (بن) مخفف بان یا بند است، بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود:

سر بن: دستار بند، صاحب عمامه، رئیس قوم - شبان، راعی.

۱۲۷ - سمر از (ف س ف س)

از اسماء رجال است و ترکیب آن از دو جزء یکی (سم) و دوم (راز) صورت گرفته است. سم بمعنی راست، درست و باصلاح است. راز مرادف روز و بمعنی پرورش یا بمعنی طور و وضع است، بنا بر آن معنی لغوی اسم چنین میشود:

سمر از، صداقت پرور، راست اندیش، نیکوروش، درست کار، باصلاح.

۱۲۸ - سوری یا (ض مع س ف س)

قراریکه شنیده ام نام زنان است ولی از شکل و آهنگ لفظی آن معلوم میشود که نام مردان باشد، بهر صورت ترکیب لفظی آن از (سور) و (یا) میباشد جزء اخیر ادات نسبت است و معنی لفظی آن منسوب یا متعلق به سور میشود. سور در پشته بمعنی سرخ در رنگ و گرم و تافته است و نیز بمعنی آفتاب میتوان شد خصوصاً که سوری دروید بمعنی رب النوع آفتاب است و غالباً که در پیتو نیز به همین معنی بوده است چون قشنگی و جذابی های زیادی به آفتاب نسبت میشود معنی لغوی اسم چنین می آید:

سوری یا - سرخ رنگ، آفتاب و ش، مهر آسا، جذاب.

۱۲۹ - شاگی (ف، س، ف، س)

نام رجال است و اساس بنای آن (شا) است و آن در پشتو بمعنی خوب است و از آن جهت بر پادشاه اطلاق میشود، و نیز دارای معنی علو و رفعت است چنانچه شاگی تپه را گویند. لاجه (گی) احتمال تصغیر و نسبت هر دو را دارد، بنا بران معنی لغوی اسم چنین میشود: شاگی: - ولیعهد پادشاه در منسوب و متعلق به شاه، شاهانه.

۱۳۰ - شمرام (ف، ف، س، س)

اسم موضعی است در لغمان. بنای آن از دو جزء است یکی (شم) که بمعنی تیره رنگ به سبزی مائل و بدل آن (شن) است، و دوم (رام) که بمعنی محل و جای است. بطن غالب (شم) اسم شخصی بوده و موضع مذکور بنام او معروف شده است، معنی لفظی اسم جای تاریک و مجازاً چیز تیره بنظر می آید، و بنا بر همین معنی مجازی آن معنی لغوی اسم چنین میشود:

شمرام: - شبگون، شبرنگ، شبدیز.

۱۳۱ - شمشاد (ف، س، ف، س، س)

نام رجال است، و برای زنان (شمشاده) گفته میشود و نیز اسم کوه بلند است در سرحد مشرقی افغانستان بحد تورخم و نام درخت معروفی هم است که چوب خوب و کنار آمدی دارد. بنای اسم از دو کلمه (شم) و (شاد) است. شم بدل سم و آن بمعنی راست، بر ابر و کامل است. در اوستا، اشا و اشم بمعنی راستی و درستی است. شاد بمعنی شاده و خاده که بدل خاته بمعنی برآمده و ضالع است میباشد، بنا بران معنی لغوی اسم چنین میشود: شمشاد: - بلندبالا، سروقد، راست قد، کوه شامخی که جدار آن بطور عمودی بلند رفته باشد.

۱۳۲ - شمل (ف، ف، س)

از اعلام ذکور است و شمل زی اسم چند قبیله پشتو نپها است. اصل کلمه شامل است که معنی آن بیشتر گذشته به آن رجوع شود.

۱۳۳ - شمن گل (ف ف ف س)

اسم موضعی است در قرب مرکز لغمان بنای اسم از دو جزء است یکی (شمن) که مانند شمند بمعنی سیاه و تیره است چنانچه در شمه-کی (کاسنی) که گل تیره دارد در شمندروز (فناویز) که معنی لفظی آن سیاه پرورده است ، دوم (گل) که بمعنی موضع و جای است بنا بر آن معنی لغوی اسم چنین میشود :
شمنگل : - خوابگاه ، شبستان .

۱۳۴ - شمی (ف ز س)

از اعلام اناث است و اساس آن (شم) است که با (سم) بمعنی راست و مستقیم اتحاد اصلی دارد ، و نیز (شم) بمعنی سیاه و سیاه فام می آید . بنا بر آن معنی لغوی اسم چنین میشود :
شمی : - راست بالا ، مستقیم قامت ، مشک فام .

۱۳۵ - شنگرام (ک س س ف س)

اسم موضعی است تر کبب آن از دو جزء است یکی (شن) دوم (گرام) معنی معروف (شن) سبز میباشد و معنی گرام چند بار گذشته است علیهذا معنی لغوی اسم چنین میشود :
شنگرام : - شهر سبز ، موضع آباد ، سرسبز . معموره خرم و حاصلخیز .

۱۳۶ - غرغشت (ف س ف س)

از اسما مردان بوده و یکی از اجداد بزرگ افغانها میباشد . ترکیب آن از دو جزء است یکی (غر) که بمعنی کوه و مجازاً بمعنی عالی ، عظیم و متین و امثال آن میباشد و دوم (غشت) که متضمن معنی توانائی و متانت و نور دیدن است بالجمله معنی لغوی آن چنین می توان شد ،
غرغشت : - بزرگ و توانا ، متین ، کوه نورد .

۱۳۷ - کند (ف س س)

نام رجال و ریشه آن (کن) است و کن (Kin) همچنانکه در انگلیسی بمعنی نسبت ، قوم ، خویش ، اصل و نژاد میباشد ، کند در پښتو بمعنی قوم و ملت است و کندک بمعنی

جماعه و دسته از مردم و نیز کنند بمعنی ده . قریه و شهر است .
 واز کلمه (کندوک) که بمعنی مجمع غله است نیز معلوم میشود که کند بمعنی رئیس
 است که قوم بدور او گرد آمده اند نظر به آنچه ذکر یافت بمعنی لغوی اسم چنین میشود :
 کند : - سردار قوم ، بزرگ قوم

۱۳۸ - کورنگ (فس فس س)

نام رجال است اساس بنای آن لفظ (کور) و ریشه آن (کو) میباشد این ریشه مانند
 (کا) متضمن معنی علو و رفعت است و بهمین مناسبت (کو) اسم کوهان اشتر گردیده است .
 (کور) بدل از (کورت) بمعنی قلعه و حصار هم از همین ریشه ساخته شده است .
 این اسم عدیل وجوده اورنگ است چنانچه دونهر بچه های همسال را بخطاب اورنگ
 و کورنگ یاد میکنند از آن معلوم میشود که هردو مترادف و موید همدیگر اند ، با جمله معنی
 لغوی اسم چنین میشود :

کورنگ : - جوان قشنگ ، بلند قد ، زرنک

۱۳۹ - گلران (ضس فس س)

نام مردان است و برای زنان گلرانه میشود ، بنای آن از (گل) و (ران) است معنی
 گل معروف است و (ران) از (را) ساخته شده و آن مرادف است با (رو) که از (رویش)
 و (رویشان) ساخته شده و با (ری) در زبان انگلیسی (Ray) که بمعنی شعاع ویر تو است
 بنا بران معنی (ران) روشن و با پر تو است و مرادف (رن) یا (روین) میشود ، واز آنجا که
 زرنک چیز رنگه را در نظر روشن میسازد ، از (ران) کلمه (رنگ) مشتق شده است .
 بعضی افغانها کلمه رنگ را رنگ و رنگه را رنگه هم تلفظ می کنند . رانجه بمعنی سرمه
 بدل کلمه رانگ است چرا که موجب روشنایی چشم است ، با الجماه معنی لغوی اسم چنین میشود :
 گلران : - گلرنگ ، گلگون .

۱۴۰ - لاجیر (فس س ک معس)

اسم رجال است و بنای آن از دو جزء میباشد (لاج) و (میر) . این اسم (راجیر) هم
 گفته میشود ، معنی (میر) معلوم است ، و (لاج) بدل (راج) میشود در اطراف کلمه (راج)
 در ذیل اسم را جان صحبت شده ، نظر به آن بمعنی حکومت و حاکم و توانگری و بزرگی

است، ونیز در پښتو (راچاسری) بمعنی شخص با سخاوت و کریم میباشد لهذا معنی لغوی اسم چنین میتواند شد :
لاجمیر : - صاحب سلعله ، با نفوذ ، رئیس بزرگ

۱۴۱ - لوگر (فس فس)

اسم ناحیه از ولایت کابل است که بطرف جنوب واقع است بنای آن از د و کلمه (لو) و (گر) ترکیب یافته گر بمعنی ظرف مسکان و لو بمعنی درو است ، معنی لفظی لوگر جای درو میشود ، و حقیقتاً که در لوگر کشت و زراعت بوفرت است چنانچه آنرا غله خانه و گدام کابل می گویند ونیز (لو) بمعنی میل مفرط یا عشق است چنانچه در لیوال و لیونی دیده میشود ، در انگلیسی هم لو (Love) بمعنی عشق است بنا بران از لوگر مفهوم سرزمین عشق هم جاوه گر میشود ، طوریکه ساز و سرود امروز آن معروف و مؤید این نظریه است ، بالجمله معنی لغوی آن چنین میشود :

لوگر : - (۱) سرزمین غله خیز (۲) خانه عشق .

۱۴۲ لونگ (ف فس س)

از اسمای رجال است برای زنان لونگه گفته میشود ، ماده اصلیه اسم (او) است معنی آن میل : عطف اشتیاق میباشد چنانچه در لویدل (افتادن) لوری (هوا خواه) لوزه (کرسنه گی) لوه (میل مفرط) لوال (شيفته) لودر انگلیسی (Love) هم بمعنی محبت دوستی حب ، عشق ، خاطر خواهی میباشد . بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود :

لونگ : - عاشق ، معشوق ، محبوب دوستدار ، دلربا ، نازنین ، صدیق ، باوفا .

۱۴۳ مترو (ف ض ه ج)

از اعلام اناث است . اساس آن کلمه (مت) است که شرح آن می آید .

۱۴۴ متی (ف فس)

از اعلام رجال است و برای زنها متو متی میشود ماده اسم مت است بمعنی ، قدرت ، توان ، جد و جهد منات و امثال آن ، چنانچه در متار (کستک مضبوط و محکم) متره (قوه معنویه، جرأت قلبی، شجاعت ادبی) مت و متینه (سخت و محکم) دیده میشود . نظر باین معنی لغوی اسم چنین میشود :
متی : - (آدم) متین ، باهمت ، با جرئت ، جدی ، کوششی .

۱۴۵ - مرگی (کس فس)

از اعلام رجال است. اشتقاق آن از مر که بعمل آمده، مر که بمعنی آهوی کوهی یا گوسفند کوهی است، بعضی بمعنی گوزن گویند. در هندی هم مرگ بمعنی آهوی آمده، معنی لفظی آن مکان بلند است و نظربان گوسفند کوهی یا گوزن را مر که نامیده اند، فی الجمله معنی لغوی اسم چنین میشود: مرگی: - صباد آهو، کسیکه شغل او شکار آهو باشد، متخصص در فن شکار، میر شکار.

۱۴۶ - مزینه (ف ک مع)

اسم موضعی است در علاقه شنوار اساس بنای آن از (مز) است. که از ریشه های اولی لغات پشتو است و ریشه کلمه مز که (زمین) میباشد مزین بمعنی زمین و مزینه بمعنی زمین است، بنا برین معنی لغوی آن چنین میشود: مزینه: - زمین، موضوع، مبحث.

۱۴۷ - مستان (ف س فس س)

از اعلام ذکور است و برای اناث مستانه میشود. اشتقاق آن از کلمه مست است، و در اطراف آن تحت اسم زرمست بحث شده است بالجمله معنی لغوی آن چنین میشود: مستان: شوخ و سنگ، بیباک و بی پروا، سرخوش، و لاقید.

۱۴۸ - ممانیه (ف ف س ف)

از اعلام اناث است در لغت اسم درخت کوهی و اسم میوه آن درخت است که رنگ سرخ تیره و طعم شیرینی دارد، و در بزگی با اندازه آلوبالوی کوچک است ریشه کلمه (مم) و اصل آن (مو) است و اصل آن (وو) که از جمله چهار کلمه اساسی که از کان اربعة کلمات پشتواند، میباشد و معنی لفظ اخیر الذکر در لغت باد است و از روی ریشه، مبدأ حرکت و میل است. بدل مو (می) است که از ان مینه و مشتقات آن پیدا شده است. (مو) در سنسکریت (موه) شده که بمعنی خواهش محبت، عشق و جادو است، و (موهنی) بمعنی خوشرواست و ازین معنی (موه) در فارسی ماشده است بالجمله اصل ممانیه، مونه، بعد موانه و بعد ممانه شده و مونه چون موهن سنسکریت و مینه پشتواست نظر به فوق معنی لغوی اسم مذکور چنین میشود:

ممانیه: - دلخیز، دلربا، سحر کار، گلرخسار، حسین، جمیل، زیبا.

۱۴۹- صمی (فزس)

از اعلام اناث است ، کلمه فوق در لغت اسم حشره ایست از قسم ملخ که رنگ سبز بسیار قشنگ دارد در کابل آن را گهواره جنبان می گویند. اطلاق آن به انسان مجازاً بوده مراد از آن سرسبزی و خرمی است چنانچه بطور دعا میگویند (ممی مرغه شی) یعنی مانند ممی سرسبز و خرم شوی پس معنی آن از روی لغت چنین میشود :

ممی :- تروتازه ، سبز و خرم ، تندرست و توانا .

۱۵۰- مندو (فسض مج)

از اعلام رجال و اساس بنای آن (مند) است . مند بمعنی میان و درون شی و بدل (منخ) است چنانچه در مندانو (چرخ مسکه بر آوردن از ماست یا شیر) و مند که (خسته) مفهوم درون ، و میان خوب ظاهر میشود . وجه تسمیه تخم تبرک به (مندو) هم ازین جهت است که ازین آن تیل کشیده میشود بنا برین معنی لغوی اسم چنین میشود :

مند و : مغز ، لب ، لب ، لب ، آدم یر مغز ، دانشمند .

۱۵۱- منهار (زس فسس)

از اعلام رجال بوده اساس آن از (مند) است ، بمعنی تاخت و کوشش چنانچه گویند ستا به کار کینې مادیری ، منهای و کړی (در کار شما خیلی کوشیدم) بنا بران معنی لغوی اسم چنین میشود :

منهار : تیزدو ، کوششی ، سعی .

۱۵۲- مندهالی (زس فسزس)

نام زنان است . اساس آن از منده است . این ماده متضمن معنی قطع و کوتاهی و کلفتی میباشد چنانچه مندهی میش کوتاه گوش مندی- درخت سرشاخ بریده وزن کوتاه قد چاقی را گویند . منده کی بمعنی شاخچه بلوط و منده شاخ ضخیم درخت است . بنا بر مذکور معنی لغوی اسم چنین می شود :

مندهالی :- زن کوتاه گیسو ، کوتاه موی ، کاکلی .

۱۵۳ - منگل (ف س س)

نام مردان است . اساس بنای آن منگک وریشه این (من) است . من یامان هم در پښتو وهم درسنسکریت بمعنی عزت ، قدرت ، منزلت ، غرور ، تکبر ، نخوت ، ناز و نظائر آن است . چنانچه (مانزه) بمعنی تعظیم ، احترام و سلام است ؛ و (مانه) بمعنی شکوه و شکایت و ناز است . و (منوی) بمعنی خودبینی و تکبر و نخوت است . (منگک) در پښتو بمعنی آئین ، روش و رسم است . (منگار) بمعنی مار و خراش و (منگل) بمعنی پنجه و چنگال است . (منگل) درسنسکریت بمعنی خوشی ، سرور ستاره مریخ و روز سه شنبه است . بنابراین معنی لغوی اسم چنین میشود .

منگل : - شادمان ، مسرور - متکبر ، مغرور ، قوی پنجه ، فولاد بازو ، جنگجو ، خونریز باعزم ، باثبات ، باعهد ، باقول .

۱۵۴ مولی (ض مع ف س)

مولی یا ملی از اعلام رجال است بشکل دیگر که عبارت از منی یا مونی باشد در لغات پښتو بمعنی پارسا و متدین آمده است . من در سنسکریت بمعنی مرفاض و زاهد است و مونی بمعنی عالم و دانا است چنانچه (سکیامونی) لقب مؤسس مذهب بودائی است که لفظاً بمعنی عالم قوم سکیا میباشد ریشه کلمه من است که از ان در پښتو مصدر (منل) بمعنی اذعان کردن . اعتقاد کردن ، باور کردن پذیرفتن ساخته شده است . و نظر به آن مولی که از اعلام پښتو است مرادف و شکلی از اشکال مونی بمعنی عالم و پارسا و متدین میباشد و آن صفت است از منل و همین مولی در پشه ئی ماده مصدری شده و از ان مصدر مولیک (دانستن) ساخته شده است . و علیهذا ملایا مولا بمعنی عالم لفظ پښتو است که در سنسکریت چنانچه فوقاً تذکر یافت موجود بوده و در پشه ئی هم از پښتو رفته است بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود :

مولی : عالم دانا ، متدین ، زاهد ، پارسا .

۱۵۵ - نغرك (ف س ف س)

اسم موضعی است در سرخ رود جلال آباد در جوار راه عمومی بمسافه شش گروه از شهر جلال آباد بطرف کابل (نغز) مشتق از نغ یا ناغ بمعنی حصار و محصور یا حد و محدود است بنابراین بمعنی شهر میشود زیرا شهر در عرف عبارت از آبادی است که حصار داشته باشد . نغز مرادف نگر است که در سنسکریت هم بمعنی شهر است . لذا معنی لغوی آن چنین میشود .

نغرك : - شهر کوچک .

۱۵۶- وده وو (فف س من مع)

اسم موضعی است در قسمتهای اخیرۀ دره‌الی ننگار لغمان، ترکیب اسم از کلمه (وده) بالاحتۀ (وو) میباشد، معنی (وده) نشو و نما، زیادت، حاصل خیزی و امثال آن است. بنا برین معنی لغوی اسم چنین شد. وده وو: حاصل خیز، پر حاصل.

۱۵۷- ورشی (ض س ف س)

از اعلام رجال است، اشتقاق آن از کلمه ورشو است بمعنی مرتع و چرا گاه نظر به آن معنی لغوی اسم چنین میشود. ورشی :- دارای نعمت فراوان، غنی، منعم، سخی، بخشایشگر.

۱۵۸- وستان

از اعلام اثاث است و در دورۀ سابق باختری مورد استعمال بود چنانچه در داستان زیر اسم دختر ویشناسپ (گشتاسپ) گفته شده است دبستان به لهجۀ امروزی پشتو و ستانه گفته میشود، ماسر (مستانه) که شکلی است از اشکال (وستانه) و باهم مترادف اند، اشتقاق آن از کلمه (وست) است که مرادف وشت میباشد و آن متضمن معنی شوخی، چموشی مستی، لاقیدی و امثال آن است. و کدا در پشتو از ان وشتی بمعنی مزاح و خنده ساخته شده است، بنا بران معنی لغوی اسم چنین میشود:

وستان (وستانه): شوخ و شنگ، مست و بیباک، سرمست و سرخوش.

۱۵۹- هسمل (ف س ف س)

از اعلام رجال و بنای آن از دو جزء است یکی (هس) و دیگر (مل) معنی مل قرین و صاحب است، هس لهجه ایست دره‌خه بمعنی عزم و اراده بنا بران معنی لغوی اسم چنین میشود: هسمل :- با اراده باعزم.

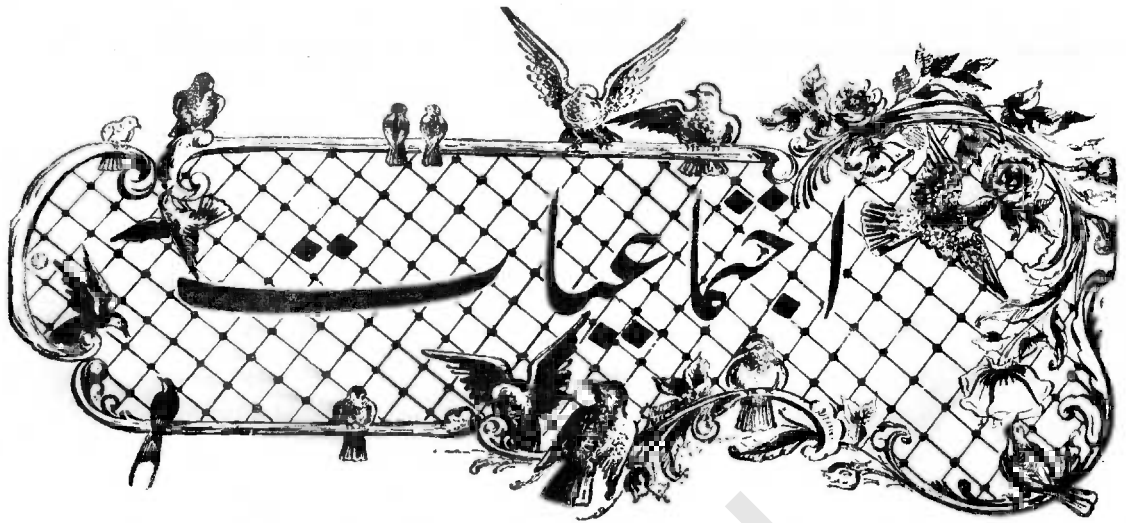
۱۶۰ هسنی (فففس)

از اعلام رجال است ، بنای اسم از هسه که لهجه ایست درهغه وهغه را مادر ایچجا بمعنی تندروی و شتاب میگیریم بنا برین معنی لغوی اسم چنین میشود : هسنی : تند رو ، تیز رو چالاک .

۱۶۱ - (هوتك ض معزس)

از اعلام رجال و قبیلۀ معروفی به آن منسوب است . هر گاه اساس ترکیب آنرا (هوتنه) قرار بدیم که آن بمعنی (هو که) بوده اسم مصدر است از (هو کول) بمعنی هان گفتی ، معنی لغوی آن با سخن و با قول میشود و هر گاه ماده اصلی اسم (هو) باشد ، هو در پشتو کلمه ایست که در موقع احساس تعجب استعمال میشود ، و در اوستا بمعنی خوب و نیک است ، چون (ت) به آن ملحق شود هو ته بمعنی تعجب ، خوبی ، نیکی قول وعهد میشود ، قرار تذکر فوق (هو که) اصل یا بدل آن بوده از این هوتك ساخته شده است که معنی آن نکو اندیش ، نکو کار قائم به عهد ، ثابت القول ، بجا آورنده عهد صاحب علونفس و بلند خیال میشود . هو تک به ضمه سبک هم تلفظ شده و هتک نوشته میشود در اینصورت ماده کلمه هته است که اصل آن هغه و بمعنی شتاب و میل و اقدام و همراهی می آید و نیز (هت) مانند (ات) بمعنی طعام است بنا بران معنی اسم چنین میشود .
هوتك - الوالعزم ، مقدم ، جری ، ثابت العهد همراه ، معاون ، نان ده . (انتها)

روزنه

ښاغلی سراج الدین خان (سعيد)

ددی مقالی د تر تیبواو په وختکې دغه کتابونه تر مطالعی لاندی وو :

- ۱- الغرایزو علاقتها بالتربیه - عربی
- ۲- دماغ و مدسکات عقليه ناک فیزیا لوجی سی ترکی
- ۳- تعلیم اردو

د روزنی مطلب - د خطرات په باره کښې څلور غځی نظریې - روزنه له لوبانو د پاره ده که د کمکیانو د پاره - په ملکاتو او جونیو کښې داستعداداتو فرق .

پر نړی لوی قوتونه ، سره عوامل حکومت کوی خونړیولو لوی قوت چه د دنیا رنگه بدلوی اوزمانه مهمو تغییراتو ته ور څرمه کوی د روزنی قوت دی . د اتلسمی قوت داوس نه لاند پر پخوا خلکو ته معلوم و خو د مسخر کو لو چل ښه نه ورته .

روزنه څه نه وائی اوڅه تری مطلب دی ؟ ددی پښتني جواب په هره زمانه کښې او له هرې خولی چه وواپه شی ایکی بودی که تفاوت وی نویه تعیر کښې به وی . روزنه د ورو پاللو ، دنسل اصلاح کول ، کمکیان دروند نه گرته تیارول دی گو ستا و لوبون د روزنی په باره کښې وائی : هغه سپیڅلی کارونه چه تامل او تفکر غوازی او غور او دقت ور سر له ښاغلی دروزنی په

ښاغلی «سراج الدین خان سعید»

واسطه یې له کمې تصنع اجرا کېدای شي د اخلاق علائقي موافق داخلې تربيې په پاره کېښي هم دغه رايه خړگنده کړي دې وایي خلق داسې يوه منلکده چه به هغه سره افعال په اسانۍ له روحه صا درېږي او تامل او تفکر ته ئې څه حاجت نوي دروزني دمطلب دزده کولو دپاره دا څو ټکي کافي دي اوس به گورو چه روزنه څه راز حاصلېږي او داسې يو الهي د کمکيانو دپاره دي که لويان هم پکښي پر څه لري ؟ دي ته څه انسکار نشته چه وارده او غټان قول دروزني وړدي او د تربيې قابليت پکښي شته خو لويان په کومو خو يو نو چه له کمکيانو پري اموخته شوي ترپايه پر هغه ټينگ و لاړوي د هغوي زور د فکر بدلول او ز اړه خو يو نه او عادات ئې ځنې لري کول ډېر زيار اور پر غواړي هغه شي چه د لويانو په روح کېښي او ي تغير او انقلاب پېښوي او د هغوي زدونه پري متاثر کيږي ديني موعظي او سياسي نظريې دي لويان نوي مفکوره نوي تربيې قبلوي خو هله چه پر ديني عقايد وياړ مادي مصالحو بنا شي .

هو روزنه يواځي پر کمکيانو پوري اړه نه لري لويان هم تړي فايده اخلي خو کمکيان ډېر ژر تر تثير لاندې راځي او دروز او دپاره ئې زيات مشکلات په مخ کېښي نه وي .

اوس دا ويل غواړي چه د کمکيانو فطري ميل پر کهه خواوي دخير په طرف که د شر په لوري ؟ د سقراط دارايه ده چه کوچيان دخير و خوا ته ماييل دي او ددوي د فطرت لوستي

د هر راز خير او کمال دپاره چمتو دي دي سره دلور مقام اوفلسفي شهر ته يو نا متو مربي او بيا وړي روزونکي هم و . د سقراط تعليمي طريقه پر يوه مخصوص او جذاب طرز بنا وه . ده خپل شاگردان دي ته مايول چه په نظري مطالبو کېښي پخپله دي ووهي او په هغه پاره کېښي له استاد سره مناقشه او مناظره وکړي . سقراط د درس په موقعه کېښي دخپل لوړ مقامه څخه د شاگرد و سطحې ته را ټيټېده اوسم د هغه داستعداد او پوهې سره به ئې هغه سره خبرې بحث مباحثه کوله هغه ته کمکي زور زلمي يوراز ايسيدل او گردئي د تعليم او تربيې وړ بلل په مباحثاتو کېښي به ئې له عادي او عام فهمو مطا ليو نه شروع کوله خبرې به ئې ورو ورو پسي غټولي دارنگه گران مفاهيم به ئې په اسانه سره د هغو په مغز کې ځايول . د سقراط په تعليمي طريقه کې اساسي ټکي دغه وچه ده د شاگرد د سويې او د فهم په برابر خبرې کولي .

د افلاطون دا عقیده ده چه شر دود يوه څټه کې پروت دي او کمکيان سم دخپلو فطري اميالو

سره د شر و خواته هڅه لري . ده نفس يو مجرد جوهر باله چه د آرمونې دپاره دپورته عقلي عالمه څخه ودي مادي نړۍ ته را کوز شوي نفس د تنبلي په حال کې بيا هم کولي شي چه خپله رابطه هغه لوړ عقلي عالم سره وساتي داهله کېدای شي چه دنيا ئې لدايد له ځلمي پرېږدي له هر راز نفسي اميالو او خوا هشاتو مجرد شي هر ډول سخته به ځان واخلي . د تجمل اود هو سائي سيا مان له مخي ترک

کماندی - او خپله ټوله توجههغه عقلی عالم پوری ونیولوی - متنبی دعر بواوی فلسفې شاعر هم
 بهدغه خواو اود انسان دتربیی دپاره ئی دغه طریقه خو شوله ابی لعلی معری دا انکولو له
 چه کمکی مفسور بالشردی اوفساد دانسان غریزه ده .

لیسو عسین او نیسین په دغه گرو وو . دوی دا انگیر له چه دانسان په روح کی فطری
 شرارت شته دی . نو ددی دپاره چه انسان له دی شرارته خغه وژغوری دسختو مجازاتواو کیلکو
 فو اینو ضرورت دی پستانه وائی : « چه ب نهوی هلته ادب نهوی » دافسانه اصول او قوانین
 په اروپا کی دروسو ترمانی پوری مروج وورسودی ظالمانه نظریاتو اواصواو سره کاسکه
 مجادله وکوله خو ماتی ئی وکړد او میدان ئی پر یثود دو مره وشوله چه ددی سړی پاخه
 نظریات دیو هو خلقو په زړو وژ کی لخی ونیو اود پر خلق دده په خوا شول دروسود گنبد خاق
 اود پخوانیو نظریاتو هلی میدان سره ووتل گوتی ئی سره ماتی کړی ددی اخو ب دنتیجه وخه
 چه خلکو دروسو نظریات ومنل او هغه زری پخوانی خبری دروزنی په باره کی مردودی شوی
 دروسو دنظریاتو جوهری ماده داده چه په روزانه کی طبیعت تقایید کول په کار دی دا صنایعی
 جاری کمکیا نونه هېخ گپته نرسوی اوضررئی دپردی .

دی خپله په همدی طبیعی اصواو روان وا کشره بهد کمکیا نو دنظرته پنا چیری ولاړو
 اوله لری به ئی دهغو حرکات سکنتا دنظر لاندی ساتل اوسمد کوچیانو طبیعت سره به ئی هغوی روزل .
 دپاک قران سیمخنی آیات پر دی دلالت کوی چه انسان فطرت ددواړو خواوو یعنی
 دخیر اوشر دپاره مستعددی که خو ک ئی دخیر او کمال په لوری بیانی دخیر خاوند گرخی
 اوانسانی فضایل زده کوی او که شر ته ئی روزی دشر په لوری درومی دنننی پوهاو اصول
 هم پر دغه اساس بنادی . دپاک قران دا آیتونه په غور سره وارلی : الم جعل له عینین ولسانا
 وشفین وهدیناه النجدین « ونفس وما سواها فالههینا فجورها و تقواها » انا هدیناه السبیل
 اماشا کرا واما کفو را »

کانت وائی چه کمکیان دزین بدوله زمانی نه بیاتر یوه محدود عمر پوری دادبی ژوند
 خبیتتان نه دی معنی دا چه دهغو فطرت لوشی دخیر اود شر نه وزگار دی کوم خلک چه
 ددغی رائی په گرو دی هغوی له دی نه نی منکریدای چه په وړو کی دد وار وخواووا استعدادسته .
 د کمکیانو د فطری میل په باره کی اساسی نظریی دغه خلور دی چه پورته ئی بیان وشو
 دلته به کسار دی هغه شهبی اواعتراضات چه دسر په گوند وارد بزی په اجمالی توگئی بیان وشو :

دوی وائی : نه گوری، لخمکه چه شره پاته سی اغزی یکی راټو کېنری دغه رنگه که د

کمکیانو اوشی اهر روزنی نه وزگار پاته شو شر او فساد یکی لخی ایسی دوی دی خبری ته پام نه دی شوی چه که پچاهه لخمکه کی څه و نه کرل او گتور تخم ئی یکی و نه شندل درا ټو کېدو قابلیت خو ئی لمنځه نه لخی دغه مال دزوزانو دانسی چه با د ئی یکی شیندی په لخمکه کی را ټو کېنری نو که باد دزوزانو ددانو په لخی د لوگو دانی یکی و شیندل خامخا اونگت یکی را زرغو نېنری

وائی کمکیان ظالم جابر دی که دوی ته مرغی یا بل کمکو ټی ژوی په لاس ور سی تر دغه ئی کینی کازی خو لخی ساه ووزی د کتاب پانسی شو کوی اوشی ماتوی که بیاتی په گوتو ورغله هر شی پری غوڅوی روغ شی په کاله کی پرېنږدی نه دا خبری ددی د لیل نه شی کېدای چه په رشتیا سره کمکیان د شر و خواته هڅه لری کمکیان دا کارونه کوی خود دی کارونو باعث بل شی دی .

اول خورا ویل په کاردی چه کمکیان په دی نه پوهېنری چه مرغی یا بل کوم ژوی ، په مرود لو سره مری دوی تش په دی پوه دی چه که مرغه تری هسته شو . لخی الوزی نو څوئی له لاسه کېنری هغو مره زور پری اچوی خو په پای کی تری نه مړه شی . اوس به دا گورو چه کمکیان ولی شی ماتوی ولی کالی روغ نه پرېنږدی؟

زما خیال دی دومره خوبه هرچاته معلومه و ی چه کمکیان تش ما ټول وراټول نه کوی جوړول هم کا خبره داده چه واره دیوه خاص فطری غوښتنی لامله چه غریزه تحلیل اوتر کېب ئی بولی له یو خوا شی ماتوی له بل پلوه دهغه شیانو په رغو لو کی بوخت وی کمکیان شی ماتوی خو ماتول ئی په یوه خاص غرض مېنی دی دوی شی ماتوی یا ئی وراټوی چه و گوری څه راز اوله څه نه جوړ شوی ؟ په منځ کی ئی نور څه دی ؟ شی پوست دی که کسک دی بیرته ئی لکه د پخوا په شان جوړوی شی که نه ؟ .

دوی دا کار د عقل په لارښونه نه نه کوی لخمکه په دغه وختو کی دوی د پوهی خاوندان نه دی د اجریانات دیو الهامی دیوی په رڼا اجرا کېنری چه غرابز ئی پلو شی دی و اړه تر هغه وخته پوری چه د هغوی د سن تقاضاده په دی فطری او غریز وی چار و لکیا وی په واقعہ کی دغه د کمکی توپ کارونه اواز مېنډونه که څه هم په عقل سره نه دی عقل نیمگړ تیاوی پوره کوی که کمکیان په کمکینی تجربی و نه کوی خاماڅا په لوی واله به ئی و کړی .

بله خبره چه د کمکیانو د شرارت لوی دلیل ئی بولی هغه داده چه وائی دوی شی پته وی یانئ په زوره به جړا لنگو لاله بل نه اخلی بیانی بیرته نه ور کوی . ددی خبری لوی باعث

د ککمکیانو یو بل طبیعی میل دی چه هغه ته غریزه ملکت وایه شی دا چه مونږ تاسی په لوی واله دجا پیدا دونه، د روپو، او ددی قیمته شیانو درا غنډولو لیاوا لیسو پر دغه غریزه بناده. داده چه ککمکیان دخپل اود بل په مال کسی فرق نه کوی او هر شی چه په گوتو ورغی اخلی ئې هر کله چه دوی دا کار د نا پوهی په وجه کوی دوی ته گرم نه شی ویلای، دینی او مدنی قوا نینو هم دوی معاف کړی دی دا کار که هر خو نا کاره کار دی د ککمکیانو پکینی گټه ده اودوی ته پکی دژوند ډیری تجربی جا صلیبزی که ستا سوکم ماشوم دبل وور کی نه خه شی په زوره واخیست یائی لحنی غلا کړ اول تاسی په فلاره ور ته و ایی هه مه اخله، بیرته ئې ور کړه که دوی ستا سو خبره ومنله خوښه کسه تاسی ته سمه سستی غیرت درشی چه گوره اوس به خلک وائی چه ده خپل ککمکیان په دې اموخته کړی دی چه د بل نه شی په زوره واخلی یائی لحنی غلا کاندی نو قاردرشی یوه کلکه څپره په مخ ور کی اوشی تری نه په زوره واخلی هغه بل ته ئې ور کاندی دغه غضب او استر دا دد وی په مغزو کی نوی خبره نوی فکری پیدا کاندی اوله دغه وخته دوی په دی ویو هېږزی چه دغضب اود غلا نتیجه مجازات اوقانونی عدالتونه دی اود بندگانو د هوسائی دپاره یوه ستره قوه اوقاهره سلطه چه د عدالت نظام باله شی په کارده چه ددغه راز مقاصاتو او تیر یومخه ونیسی اوحق حقدار ته ورو سپاری لحنی داوائی چه واده کبرجن خود خواه دی اودا دشرارت خاصه ده. په دې خبره کی گرم

مور او پلار دی دوی نه دی. که میندی پلرونه خوشی په خوشی په هره خبره خپل ککمکیان ونه ستائی نو کر، مزدور، خپل خیلوان پری ونه ټینگی نودوی به ولی کبرجن خود خواه شی. مونږ تاسو ټول دغسی یو دماشو مانوسره زیاته مینه ساتو د هغوی هره خبره هر کار خوند را کوی او دشا باس بارانو نه پری وروو دغه بی لجا په هره خبره ستاینه د ککمکیانو زړوته دا غور لوی چه بس نو که په دنیا کی دی دغه مونږ یونور څوک نه شته. هوشیار مور او پلار او یوی روزونکو ته په کاردی چه د ککمکیانو سره یوه معتدله اندازه وساتی ککمکیانو سره دی مینه کوی خود پری دی نه ستائی که کوچنی کوم به کار وکړ دومره دی ورته ووائی چه دغه ستا وظیفه وه خپله وظیفه دی پر لجا کړه کله ککمکی پخپله دا غواړی چه دی دی وستایه شی هغه ته دی ووائی چه ته تردی لوی لوی کارونه کولای شی داهم د هغو په حق کی ستاینه ده اوهم ئې همت لوده وی لحنی وائی ککمکیان حریص دی حرص دشرارت مینې ده دا وروسته خوداڅوک نه شی ویلای

چه گنی حرص د ککمکیانو په خټه کی اغزلی شوی شی دی. د ککمکیانو د حرص لویه مشاد کور خلق دی که دوی خپلو وډوته شی هروختی په برابر اندازه او په وخت ور کاندې امساک اوبخل اسراف اوتبذیر د کور په خلکو کی نه وی د ککمکیانو سترگی مری وی حرص ډېر نه کا.

لځینی ناپوهه پلرونه کمکیان له مخانه سره بازار ته بیانی اوهر څه ئی چه زده غواړدی په جو بو کی ئی وراچوی اوچه په دستر خوان ورسره ناست وی د کور خلک هر یو بیل بیل له خپلی برخی نه هغه ته خواږه ور کوی یو خو واږه پری تل ناروغه وی بل له وړ کینی حر یص او خیتوشی په هېڅ قانع کېږی نه مور او پلار او د کور خلقو ته ښائی چه د کمکیانو په حق کی د افراط نه لځان وژغوری او هغوی په اعتدال او کرامت خلق وروزی .

بله خبره چه د کوچنیانو د شرارت دلیل ئی بولی هغه داده چه واږه درواغ ډېر وائی د کوچنیانو د درواغو بیل عوامل گوښی موجبات دی یو ددی موجباتو څخه د کور د خلکو تیری او جبر دی چه پروږوئی کوی دغسی چه د کور خلق خپلو ماشومانو سره زیاته مینه کوی دغسی هم په وږو وږو خبرو دوی رتی او وهی ئی لځینی کور بانه په خپلو کی مدام په جگړو و سره اخته وی هر ه گړی ئی شور پورته وی خو چه په بل ئی روزنه رسی او په ماشو مانه لاس پوری کی خپل فار پر هغوی سوږ کاندې ددغی کور واږه لځکه تل په بلا اخته په غم کېږی وی چه خبره لځنی څوک پوښتی له ډاره رښتیا نه وائی .

کله ماشوم د فکر د کمزورتیا په وجه یا د نورو عصبي ناروغيو له امله په حق او باطل کی فرق نه شی راوستی . په لځینو وختو کی خرافی کیسې د کمکیانو په مغزو کی دو مره ژور تاثیر غور لځوی چه هغوی ته چشم دید حقایق ښکاری زمونږ د شر قیانو کیسی په تیره بیا د کابل زاده مزخرفات چه تر لا اوسه په ښځو کی ئی اثر شته او ثابته حقایق ور ته ایسی د کمکیانو د مغزو حال بدلوی واږه له خلمی وهمی شی دارزی خرافی خبری چه ز مونږ کمکیان ئی په کمکینی اوری تر لوئی پوری د هغوی په مغزو کی پاته وی ممکنه ده دغه خرافات د تعلیم او د تجارو په وجه خپل تاثیر بایلی او مشاعر لځینی وزگار شی خود ننه په لاشعور کی هم هغسی پاتی وی . کله ښوونکی د ناراستی یا ناپوهی په وجه وږو شاگردا نوته علمی مطالب او لغات ښه نه ورښی یائی په داسی پیرایو کی بیانوی چه د هغوی له پوهی ډېر اوچت وی خو چه بیا بل وخت ئی لځینی پوښتی د نا کلامه د لځانه یا د ابری قرینی نه څه جو اب ور کوی که معلم وویل ما داسی نه دی درته ویلی رځی په سترگو ورننولځی او وائی : تا داسی راښوولی وه .

له دی مثالو څخه لږ ډېر دا جوته شوه چه کمکیان مفلور بالشر نه دی د شرار روح په کی نا پوهه میندی پلرونه ناوږه ښوونکی ور پو کی .

د کمکیانو ذهن د صافی دهی په شان دی چه هر راز نخشه قبلوی که د کمکیانو فطری استعدادات او قابلیتونه به وروزل شی ښه مړونه لځینی په عمل رالځی او که مهمل پاته شول مهمل

خلك ورنجېني جوړېښي چه د هيواد د ټبر درد پري نه دوا كېښي ، ددنيا نور وخلقوله روزني څخه ډېري گټي اخيستي او دژوند ضروري اولابدي چاري ئي گڼي. هغه لوي ملتونه چه دترقي په لور روان دي او نړۍ ئي په صنعتي ، سياسي او عسكري قوتونو مسخره كړي ده ټول در وزي په بر كټ دي .

په روزنه كي يوه ضروري خبره د كمكېانو د فطري خوشي لحاظ ساتل دي لكه چه په تجربه سره معلومه شوي ده واړه له كمكېني يوه خاص كسب او خاص عمل ته ماييل وي نو كه كمكېان پر هغه خپل فطري ميل او فطري استعداد ويا له شي زښته ډېره گټه كمكي ته ورنجني رسي او كچري . دوي د فطري غوښتي لحاظ ونه ساتل شو هغه چه مور او پلار ور ته لټا كي اول خوئي ښه نه زده كوي چه بيا ئي زده كاندې د هغو خپل قابليتونه چه ښائي هغوي دي د نيوغ وحدته ورسوي ضايع لارشي په مترقي مملكتو كي ددي خبري زيات لحاظ شته دي ددي خبري زده كړه چه واړه پر كه خوا ماييل دي څه ډېر گران كار نه دي په لنډه توجه دا خبره هر چا ته زده كېښي چه واړه د كوم كار شوق من دي اوڅه قسم كسب ته تيار دي هر كله چه واړه مو خپلو او پوته خوشي شول ورشي له ورايه ئي مراقب و اوسي و گوري دوي په څه كار بوخت دي كوم شي جوړوي دچا پېښي كوي په دي دي هم سړي ټبر نه وزي ټكه چه واړه دهر چا دهر كسگر پېښي كوي كڼه تر كان شي كڼه پښ كله معلم په دي تقليدي او پو كي هغه لوبه چه مدام پري بوختوي او تل دهغه كار سامان راغندوي د كمكي فطري علاقه د هغه كار سره ښكاره كوي كه هغه كار كوم فني كار روي لكه رسم نقاشي يا نور نقيسه چاري او دكور خلك دي له كمكېني په هغه كار مشغول كاندې غالبه دا ده چه كمكي به په هغه فن كي دنيوغ ودرجي ته ورسي . دروزني اساسي ټكي بل دادې چه كمكېان ښائي پخپله تجربې وكا ندي له هماغه كمكېني د دنيا تا وده ساړه سختي اسانې وويني او هر راز مشكلا تو ته ور مخا مخ شي دا ترخي تجربې د كمكي پوهه ، شخصيت كاملوي او دي پوخ تجربه كار انسان كاندې او كه دېدي مرغې دغه ماشومان نا زولي لوي شي په هر كار كي ور سره لويان مرستي وي په لوي وا له هم بي د بل دمرستي هېڅ كار كولاى نه شي كه كمه حادثه پري راغله لودن تري ورك وي نه پوهېږي په كومه ونهتي .

دلته يو بل سوال وار دېږي چه ښه نو يواځي هلكان روزل غواړي كه جوني هم وروزلي شي ؟ بيا دنراود ښځي په استعداد اتو كي څه فرق شته كه نه ؟ دا يوه ضروري خبره ده او ښائي ميندي پلر ونه ، روزونكي پري ويو هېږي په دي باره كي دسقراط او دافلاطون رايه

دا ده چه دنراود بنځی په عقلی ملکیات او استعداداتو کی خه زیات توپیر نشته نو لکه هغوی دینځو اوانارینه و دتعلیم او روزنی دپاره مخصوصه ضریقه نه ده تا کئی ارسطو ددوی درایی مخالفه رایه درلو ده او ددواړو اجناسو په قابلیتو نو کئی د لوی فرق قایل و دی وائی نارینه تر بنځو غټتلی؛ او د گرا نو کپار و نو لویو مشکلاتو دپاره پنا شری دی بنځی نا ز کئی ضعیفی دی ددوی کپار زینتید نیک دکرر چاری د وړو دلیل دی نو خامخا د گرا نو کپارو نو دپاره چه دنارینو تر غاړه دی لوی او پراخه عقل پراخ تعلیم په کپار دی .
د نینورو زونکی دارا یه ده چه تر اوبنځی تراوه کندی پوری په استعدادات او قابلیتو نو کئی سره ور ته دی له دغی زمانی نه په ورو سته دجو نو او دهلکپار عقلی استقامت بد لپیزی خو چه مراقت ته سره نژدی شول جنی په وده کئی تر هکک گړندی کپیزی او په هغی کئی دینځو الی علایم بنکپاره شی په دغه وختکی جونى دلو ست دپاره زیات چمتو نه دی او که چیری دوی دپراخه تعلیم دپاره اړی شی هر گوره عصبی نارو غیوته ورخر مه کپیزی جوئی تر هغه پوری وده کوی چه بالغ شی خود بلوغ دزمانی نه وروسته نه جسمانه عقلاً وده نکوی هر څه هلکپان چه دی سو که سو که لو لپیزی او دلونید وسره ئی ما غره هم وده کوی عقل ئی زیات پیزی دماغزو دزیات والی په باره کئی لځینی وائی چه په نارینه کئی تر خلو پښت کلمی وده کاندی او وروسته یسی بیابیر ته کپیزی او لځینی دا وائی چه که ما غره بکار شوه او بده تر آخر د عمر وده اوزیادت کا .
 خر نکه چه یو ها نو معلومه کړی ده دنسارینه ما غزه په متوسط ډول ۱۰٪ تر بنځو درانده او زیات دی . هر کله چه دد وادرو اجناسو په استعدادا تو کی فرق دی نو ښائی چه دهر یوه دپاره بیل تعلیمی پروگرام وټاکل شی تران دسختو او گرا نو کپارو نو دپا رد چمتو شی او بنځی دی مورینی د کور کار هغه کارونه چه زیاتره دینځو مخصوصی چاری بللمی شی تر بیه شی ددی مقالی لوستو نکمی ښائی په مادی دا اعتراض و کاندی چه و گوره دارو یا بنځی دا کتری کوی د مکتبو نو پروفیسر انې دی په لځینی سیا سو کارونو کی بوختی وی اوس په دغه جنگ کی ئی وسله راخیسته ورسره اوزمه په اوزمه وچنگېدل الوتکی به بنځو پورته کولی دا خوده چه دجنگ په زمانو کی بنځی هم پیکار لو پیزی دا صرف دو وقت ضرورت په وجه دی زمو نسبت پښتی هم دملمی جگړه په زمانو کی توری کړی دی لیکن دهمیشه دپاره دوی دې کار ته تیار نه دی نو که دوی په دی کار و نو اڅنه شی ددوی خپلی چاری یا ته کپیزی او دا چه دوی دا کتری پرو فیسری او دسیاست غټی چاری په لاس کی اخلی دانو ټولی بنځی ئی نه کوی لځینی لځینی د شواذ په حیث ددی کارونو دپاره حاضر پیزی ممکنه ده په ورو ستنیو زمانو کی داسی وسایل لاس ته راوستل شی چه ا ه بنځو نه پید و دنارینه کار واخیسته شی

(پای)

نظریات فروید بصورت عمومی

عرض مرام: نظیر بد عوتی که از طرف ریاست پنتو قولنه را جمع بنو شتن یک مقاله علمی و اجتماعی از امن بعمل آمد - خواستم تا را جمع به مهمترین کشفیات علمی عصر حاضر در ساحه روحیات یک تمهید مختصری نوشته و تجارب خودم را نیز که در این ساحه بیحیث یک طبیب روحی نموده ام تحریر و برای استفاده هموطنان عزیز و گرامی خود عرضه نمایم اما باید عرض کنم که این مقاله مختصر را میتوان صرف یک تمهیدی بر نظریات عمومی فروید شناخت با احترام

دو کتور محمودی
متخصص امراض روحی و عصبی

بزرگترین کشفیات این عالم شهیر عبارت از تحلیل روحی (Psycho Analysis) بود و دو کتور (B Pill) انرا یکی از بزرگترین کشفیات معاصر خوانده و فروید را بازاری های بزرگی مانند دارون ، (Stinoza) نیوتن (و هایشانین) هم ردیف قرار میدهد - تحلیل روحی نه تنها امروز در طبابت استخدام شده و خدمات شایانی می نماید بلکه در تربیه اطفال در مکاتب ، برای تعلیم مادر ها ، روحیات ، اجتماعات و انسان شناسی (Ant lrr otoluey) هم استفاده های بزرگی می رساند برای اینکه مابیت تحلیل روحی و سبب تولید آنرا خوب بدانیم لازم است شرح مختصری در این باره عرض کنیم . فروید پس از فراغ دارا لغنون در کلینیک (بشار کوت) عالم مشهور طبابت روحی مشغول کار شده و مطالعات و مشاهداتش در اینجا خیلی اثرات عمیقی بر وی نمود فروید از شار کوت آموخت که با عمول (هیپنوتیزم) هم اعراض هستری رفع شده

شاعلی د کتور «محمودی»

و هم اعراض جدیدی میتوان تولید کرد - و هم فهمید که هستری در مردان نیز تولید شده میتواند ، بعد ها از (لی بولت) و (برن ها ایم) که بمکتب (ناسمی) مربوط

بودند حقایق دیگری را آموخت که در رفع اعراض اختناق رحم تنها تلقین (Svgg estioiv) هم مانند تلقین در حال (هیپنوتیزم) مؤثر و مفید است، در اوائل فروئید در تداوی مر یضان تنها از تطبیقات برقی و (هیپنوتیزم) کار گرفته ولی بعد ها مشاهده نمود که تطبیقات برقی در نوروها بکلی خیالی و بی مفاد بوده و صرف نتایج خوبی در بعضی وقایع از اصول (هیپنوتیزم) بدست می آورد - اما چندی بعد در اثر مشاهدات و تطبیقات مکرره، دید که نه تنها نمیتوان در بعضی وقایع (هیپنوتیزم) توایید نمود بلکه آنهائیکه با این اصول تداوی هم شده اند دائماً مصون نمانده بلکه مرض دوباره عودت میکند، در اثر این ناکامی ها فروئید بزودی اصول (هیپنوتیزم) را ترک داده و اصولی را که بنام تحلیل روحی (Dsychoanalysis) مشهور است بدنیا عرضه نمود - خودش در این باره چنین اظهار میکند « نباید قیمت (هیپنوتیزم) را در تاریخ اصول تحلیل روحی کمتر تخمین نمائیم، چه هم در نظریات و هم در تداوی این اصول جدیده جانشین اصول هیپنوتیزم است » -

برای اینسکه خوب تر صورت ارتقا و تولید این اصول را بدانیم باید حیات چند سال اولتر فروئید را مطالعه نمائیم - در حالیکه فروئید در لبار اتوار (بروک) کار مینمود وی با دکتر (حجر زف برور) طرح رفاقت افگند، با آنسکه (برور) نسبت بفروئید (۱۴) سال بزرگتر بود وی بزودی باهم دوست شده و نظریات و عقاید خویش را باهم اظهار می نمودند این شخص چون دلچسپی فروئید را در امراض روحی و عصبی مشاهده نمود پس حکایه یک واقعه بسیار دلچسپی را که خودش در سنوات (۱۸۸۰ - ۱۸۸۲) با اصول هیپنوتیزم تداوی نموده بود بوی گفت، و چون این واقعه در تولید اصول تحلیل روحی خیلی دارای اهمیت است ذکر آن در اینجا مناسب است - مر یض مربوطه عبارت از یکسکه دختر جوانی بوده که دارای تعلیم و قابلیت عالی بوده و در هنگامی که به پرستاری پدر خویش مشغول بود مر یض شده بود، و با پدر خویش خیلی مربوطیت داشت دو دکتر (برور) بیان میکنند که در وقتیکه دختر مذکور را بعنوان مر یض قبول نمودم، وی مبتلای یکسکه فلج مختلف الشکل توأم با قلصیت ها بوده، (Qnhibition) داشته و تشوش روحی داشت - در اثر یکسکه مشاهده اتفاقی (برور) کشف کرد که اگر دختر جوان مذکور تأثیری را که موجب تولید اعراض مذکوره گردیده است با الفاظ - اظهار نماید میتواند او را از چنگال اعراض مذکوره نجات داد - برای این کار (برور) دختر مذکوره را بخواب مقناطیسی انداخته و او را وادار ساخت که عاملی را که در آنوقت او را با انحطاط دچار ساخته بود اظهار کند و باین اصول ساده آنده دختر را از شر تمام اعراض مذکوره نجات داد - اهمیت این واقعه در این جامضمع است که دختر مذکوره در حال بیداری قطعاً از منشاء اعراض مر یضیه خود بی خبر بوده ولی همینسکه بخواب مقناطیسی دچار شد رابطه بین این اعراض مر یضی و تجارب

کافزه و رسته به علم نشاء "ول نشاء رسته بیا به عربی و سلاوونی"

نظریات فروئید بصورت عمومی

و حوادث گذشته خود را کشف نمود تمام عوارض مرضیه او بتجارب و حوادث زمانیکه پدر خود را پرستاری می نمود مربوط بود ، بر علاوه اعراض مذکور گذری وی معنی نبوده و بلکه مربوط بتجارب مثبتة بودند که در آن موقعیت پرهیجان رخ داده بودند - ولی بعد ها مریض بکلی آنها را فراموش کرده بود - يك وصف مشترک تمام اعراض مذکور این بود که آنها در حالی تولید شده بودند که در آنوقت اضطرار اجرای کار مسبوق بود زیرا عوامل دیگر آنرا به ترك (Sutression) مجبور می ساختند - اعراض در حقیقت در عوض کار اجرا نشده ظهور نموده بودند - بعبارت دیگر اعراض مذکور در نتیجه يك منظره مرضی (Traumatism) تولید نشده بلکه در اثر يك مجموعه عوامل مذکور وجود آمده اند - اگر مریض در حال خواب مقناطیسی کاری را با خیال حس بیاد آورد که وی در ماضی ترك (Sutression) نموده بود اکنون آنرا در تحت آزادی خواب مقناطیسی اظهار نمود پس در نتیجه اعراض رفع شده و دوباره عودت نمی نمودند - این امر واضح بود که عوامل موجب تولید اعراض در این واقعه مانند عوامل رضی بودند که (شار کوت) در وقایع عملی خویش آنرا ذکر نموده بود - چیزیکه بسیار قابل دقت است همین است که عوامل مرض مذکور با احساسات مغل روحیه شان کاملاً فراموش مریض شده بود بطوریکه گویا بکلی وقوع نیافته اند - در حالیکه نتیجه شان یعنی اعراض مرضیه بدون تغییر ادامه داشت - گویا «بروور» در حقیقت این کشف مهم و اساسی را که بر روی آن شالوده اصول تحلیل روحی ریخته شده است درک نموده ولی به نشر آن نپرداخت اما اخیراً در اثر اصرار فروئید بصورت مجموعی افکار خود را مشترکاً راجع به هستری نشر ولی نظر بشوری که در مجامع عمومی و طبی افگند ، «بروور» نظر بعلو مقام خود بحیث يك دو کتور طب و فامیلی پازد ساعه فعالیت کشیده و باینصورت افتخار این کشف مهم و تاریخی نصیب فروئید شد - ولی این عالم شپیر در هر موقع از «بروور» خیلی با احترام ذکر میکنند - این دو عالم در اثر تدقیقات خود کشف نمودند که اولاً هستری يك مرض زمان ماضی بوده و طوریکه بعد ها فروئید اظهار نمود اعراض هستری عبارت از یادگار يك قسم حوادث و وقایع زمان ماضی حیات مریض است که نظر بنا خوش آیندیش فراموش گشته است - ولی مریض مفهوم این یادگار را نداشته و صرف با اعراض مرضیه مجادله میکند این نظریه برای اولین بار در بین حالات شعوری و غیر شعوری (Unconscious) تفریق نمود که بعد ها توسط فروئید اعظام و تشریح شده و علم روحی تحت الشعور را بوجود آورد - که اینک ما در اینجا بشرح آن می پردازیم فروئید عقیده دارد که در تولید اعراض هستری پایه مهمترین میخانیکیتی که بران عوامل دیگر اتکاء دارند عبارت از عملیه انحطاط (Repression) است - این عملیه عبارت از يك عامل دینامیک غیر شعوری و یا تحت الشعوری

نظریات فروئید بصورت عمومی
کافزه و رسته به علم نشاء
"ول نشاء رسته بیا به عربی و سلاوونی"

روحي است که وظیفه آن دور داشتن او امری است از دماغ و شعور شخصی که غیر قابل تحمل بوده و یا باسویه اجتماعی شخص مداخله نموده و یا به اخلاق شخصی او دست زده و یا به تقدیر و تخمین بلند شخصی او مداخله مینمایند گویا ماده فراموش شده يك امر درد ناك يك چيز ناخوش آیند و یا يك چيز مخوف و یا طرف نفرت شخصیت (Ego) بوده و لذا شخص نمیخواهد شعور از آن تفکر نماید - باساس این نظریه وظیفه طبیب درحین تحلیل روحی عبارت از تظاهر این افکار و منشاء شان در ساحت شعوری است - در اوائل فروتید بمریضان امر می نمود که تمام تصورات شعوری را ترك گفته و خود را بيك حال بسیط و استرخاء روحی آورده و هر چه بخاطر دارند بگویند بدون اینکه با اهمیت و عدم اهمیت آن فکر نمایند باینصورت بالاخره فروتید قادر شد که اشتراکات مجرده (Free associations) را بدست آورده و بمبداء اعراض مرضیه پی برد - ولی همینکه فروتید این اصول را تنبیه نمود ، مشاهده کرد که این اصول طور یکه در اول امر قیاس می نمود آنقدر بسیط نبوده و کذا اشتراکات مجرده هم در حقیقت مجرد و آزاد (FREE) نیستند و بلکه آنها هم توسط مراکز تحت الشعوری اداره شده و لذا محتاج تجزیه و تحلیل و تعبیر نیستند - فلذا فروتید اصول جدیدی را که در تداوی اعراض هستریائی استخدام مینمود بنام تحلیل روحی (سایکوانالیزیس) موسوم کرد - ولی اصول اولیه که آنرا مسهل روحی (Mental catharsis) می نامیدند هم در اصول جدیده بعنوان يك نوه اساسی حفظ گردید در طی استخدام این اصول و مطالعه اشتراکات مجرده فروتید راجع برول قوای روحیه بشر معلومات بزرگی بدست آورده و مسئله مهمی را که بمریضان چگونه آنهاهمه تجارب داخلی و خارجی را فراموش نموده و چگونه در اثنای خواب مقناطیسی همه را بخاطر می آورند حل کرده و دانست که باصول اولیه و اشتراکات مجرده نمیتوان آنها را بساحت شعوری تجلی داد گویا طوری که قبلاً متذکر شدیم ماده فراموش شده يك امر درد ناك ، ناخوش آیند و یا کدام چيز مخوف و قابل نفرت شخصیت را بیاد دانه و لذا شخص شعوراً آرزو ندارد که آنها را بخاطر بیاورد و گویا شخص شعوراً در مقابل تظاهر مواد مذکوره يك مقاومت (Resistance) بخرچ میدهد پس طبیب هر گاه خواسته باشد این مواد فراموش شده را بساحت شعوری بتجلی آورد باید بر مقاومت (ریز ستانس) مریض غلبه جوید که مواد مذکوره را دچار انحطاط (ری پرشن) ساخته و از تظاهر او در ساحت شعوریه مانع گشته اند - از روی بیانات سالفه ثابت شد که (نوروزها) در اثر مجادله دو قوه (رینا میزم) تشکّل میکنند که عبارت از اضطراب (Qmtulse) و مقاومت مریض (ریز ستانس) میباشد ولی در اثنای این مجادله بین دو قوه شخصیت (Ego) از اضطراب منقوره دوری می جوید در اثر این دوری و خارج شدن شخصیت از ساحت مجادله ، در نتیجه اضطراب

منفوره از نبل بساحت شعوری باز مانده و کذا راه افراغ حرکی آن نیز مسدود میشود ولی باز هم قدرت اضطراریه خود را حفظ میکند .

این عملیه تحت الشعوری حقیقتاً عبارت از یک میخانیکیت مدافعی بوده و میتوان آن را بسی فرار از یک چیز مخوف مقایسه نمود-ولی برای اینکه شخصیت از وصول این اضطرار منفوره بساحت شعوری مانع آید فلذا باید در مقابل این اضطرار منقطه که برای تظا هر خود میکند مجادله نماید-لکن با تمام جهد و سعی مبدول شخصیت اکثر این اضطرار منفور و ناخوش آید توسط یک راه تصادفی یک مخرج پیدا و باینصورت آرزوی انحطاط (ری پرشن) را ضعیف میگردداند- پس قدرت اضطراری منقطه باینصورت توسط این مسیر غیر مستقیم بیک عضو و یا قسمت عضویت تمرکز نموده و این تمرکز اعراض مرضیه را تولید میکند - همچنین این اعراض مرضیه تاسیس نمودند مریض بر علیه آنها بمجادله شروع میکند ، همچنان که بر علیه اضطرار منقطه بدائی مجادله مینمود- برای اینکه این میخانیکیت را تصور کنیم باید واقعه هستریائی یک زن جوان را شرح دهیم : - این زن جوان برای چند ماه توسط یک مرد جوان دلداری میشده و این جوان عشق شدید خود را بوی اظهار مینمود - روزی جوان یک حمله ناکام تناسلی بر زن نموده و بعد از آن غایب شده و او را در یک حال انحطاط عمیقی گذاشت - این زن جوان نمیتوانست بمادر خود اظهار درد کند زیرا مادرش از اوایل نمیخواست که باری با این جوان مراد داشته باشد فروید میگوید که من سه سال بعد زن مذکوره را بیک حالیکه مبتلای اعراض عدیده هستریائی بود مشاهده نمودم این حملات شکل صرعوی داشته و دو نیم سال دوام نموده بودند - با تحلیل روحی تعین شد که حملات مذکوره عیناً تمثال همان حمله تناسلی ناکام را تصویر می نمودند - تمام تفصیل این حملات صرعوی الشکل - هر حرکت و مراد - عیناً عبارت از یک انعکاس همان حمله تناسلی بود که مریض آنرا بصورت غیر شعوری دو باره تکرار می نمود - اعراض سایر نیز به معامله عشق او مربوط بودند .

اگر ما قدمات مختلفه این معامله عشقیه را بخاطر بگیریم تمام واقعه این مرض بروی ظاهر میشود - زن جوان دارای صحت کامل بوده و از نقطه نظر حیاتی برای زن شدن آماده بوده و شعور اولیه تناسلی او برای تطمین جهد مینمود شعور او از عشق تنها بمفهوم جدید آن فکر میکند که در آن عناصر فزیکلی دخلی ندارند - کذا شعور او چون در طبقه متوسط شامل بوده و یک محیط دینی داشت ، تظاهر فعالیت تناسلی برای او ناممکن بود لیکن در ماوراء همه اینها اضطرارات تناسلی برای مادر شدن فعالیت شدیدی داشتند این زن صمیماً با جوان عشق داشته ولی طبعاً از این عشق ، عروسی را آرزو داشته و تمام آمال

او در این نقطه تمرکز می نمود - مواجهه آنی او با عناصر فزیکتی تنها سلی در ضمیر او یک اثر مخوفی گذاشت - از یک طرف این زن شعوراً بشدت حمله فزیکتی عاشق خود را بدیده و از طرف دیگر بلاشعور حقیقه باشتیاق آن بود - برای هفته های بعد این زن همه تخیلات عملیه مذکوره را در دماغ خود احیاء کرده و حتی گاه گاهی فکر میکرد که وی در مقابل جوان خود را تسلیم نموده است - ولی این مفکوره فوراً تردید شد و با حس نفرت و ملامت معاوضه می شد بالاخره زن مذکوره معامله عشقی را که چند ماه قبل از حمله مذکور جریان داشت از دست داده است چون زن مذکوره نمیتوانست بار این افکار را در نزد کسی از دوش بیفکند فلذا بشدت جهد نمود تا همه را فراموش نموده و ظاهراً کما میاب شد ولی چند هفته بعد زن مذکوره اعراض مرض نشان داده و حملات مذکوره را که بنام حملات صرعوی الشکل هستری موسوم شده بود نشان میداد - این اعراض تمثال و یاد درام مجادله بود که درین شخصیت اولیه و شخصیت اخلاقی (Ethical) او بحصول آمده و فرار افادۀ فروئید اعراض مذکوره در اثر مجادله شهوت (Id) با شخصیت (Cego) بوجود آمده است برای وضاحت باید عناصر جهاز روحی را کمی شرح دهیم : - نظر بقا ر مول فروئید ، طفل باخود بد نیایک روحیت غیر متعضو براگنده می آرد که آن را (Id) نامند که غایه کلی آن تامین تمام احتیاجات ، رفع گرسنه گی حمایه شخصیت و عشق و حفظ نسل است - ولی همینکه طفل بزرگتر می شود آن قسمت (Id) که با محیط تماس پیدا میکند توسط حواس خود حقیقت مرئی دنیای خارجی را تعلیم گرفته و بشکلی تعدیل میشود که (فروئید) آنرا شخصیت (Ego) نام داده است -

این (Ego) که مالک ادراک محیط بوده است جهد میکند که تمایلات بی قانون شهوت (Id) را در حالیکه عدم توافق نشان دهند در تحت اداره و جلو آورد - عبارۀ دیگر هنگامیکه تمایلات (Id) با شرائطی اجتماعی و مذهبی و محیطی شخصیت عدم توافق نشان داده و بشخصیت او صدمۀ اجتماعی وارد نمایند پس (Ego) در ساحة تظاهر و جهد میکند که این تمایلات را در تحت اداره و نظم آورد - فلذا طوریکه در اینجا مشاهده مینمائیم (نوروز) عبارت از مجادله (Id) و (Ego) است شخصیت چون از قوای تهذیب منهد و اخلاق واقف است انکار میکند که به اضطرارات قوی تنها سلی که از (Id) بی قانون منشاء میگیرند یک راه افراغ حرکی بدهد - ولذا آنها را از نیل به غایه و هدفی که دارند مانع می آید - گویا شخصیت خود را در مقابل این اضطرارات با انحطاط (Repression) آنها حفظ میکند - زن جوان متذکره هم ظاهراً تمام حکایه واقعه را فراموش کرده بود - بدون خلل ادامه می یافت آن زن هم باصحت کامل زیست میکرد - لیکن ماده منقطه بر علیه

این قسمت و تقدیر مجادله نموده و اخیراً بعنوان يك شکل معاوضی از راهائیکه شخصیت بران کمتروول ندارد مخر جی تحصیل و بعنوان اعراض مرض خود را بر شخصیت تحمیل مینمایند - در نتیجه این عملیه (Ego) خود را کم و یا بیش مغلوب یافته و قدرت خود را مورد تهدید و خطر دیده و لذا طوریکه بر علیه اضطرابات اولیه (Id) خود را دفاع می نمود بر علیه این اعراض مرضی هم بمجادله شروع میکنند .

تمام این عملیه تصویر نوروها را تشکیل میکنند که اینها عبارت از هستری - (Hysterie) و (اختنلق رحم حنجری) و نوروهای اضطرابی (کمپلشن نوروز) میباشد و اینها را نوروهای انتقالی (Trasference) هم نامند ولی نوروهای عشق بنفسه (نرسی سستیک) و انحطاطات مالغو لیائی و (پسی کوزها) و (شیزوفرنی) و حالات پارا نوئید و پارا نویای حقیقی در جمله مذکوره شامل نبوده و در اینجا میخانیکیت مرضی چیزی دیگری است . در پسی کوزها مرضی در اثر مجادله (Ego) با (سوپرا گو) بحصول می آیند - زیرا طوریکه (شخصیت) عبارت از يك قسمت تعدیل شده (Id) است که با محیط خارجی تماس پیدا کرده است همچنان (سوپرا گو) عبارت از آن قسمت تعدیل شده (شخصیت) است که در اثر تجارب مکتسبه از والدین مخصوصاً از پدر تشکیل یافته است - (سوپرا گو) عبارت از بلند ترین ارتقاء روحی است که بشر به آن رسیده میتواند و مرکب از ترسب تمام قوانین منهبه و اخلاقیه و تمام اصولات اخلاقی است که توسط والدین و جانشین آنها بر او لاد تحمیل میشوند نظر به بیاناتیکه در اینجا راجع به میخانیکیت نوروها داده شد و لوموؤز و غیر کافی هم باشند میتواند شخص رول مهم عامل غیر شعوری و یا تحت الشعوری را که فروئید به آن قایل است درک کند - اصول تحلیل روحی را عادلانه روحیات اعماق خوانده اند زیرا این اصول بر رول تحت الشعور خیلی قایل اهمیت است - فروئید الفاظ (Consciousness) و Un-consc و Fore-consc و یا Dre-consc را مانند سایر مؤلفین ، فیلسوفان و روحیون بی مورد و واسع استعمال نکرده و بلکه هر کدام را در یک مورد معین و معلوم ذکر مینماید ، بعقیده (فروئید) شعور (کانس شس) صرف عبارت از يك عضو تصور است - و شخصی در يك وقت معلومه ازان عملیه های دماغی باخبر و یا مشعر (کانس شس) میباشد که وی را در يك آن بخود مشغول دارند - برخلاف این تحت الشعور (آن کانس شس) بکلی مجهول بوده و نمیتوان بصورت ارادی آنرا بخاطر آورد - هیچکس نمیتواند بصورت ارادی چیزی را از تحت الشعور خود بخاطر بیاورد تا اینکه در تحت خواب مقناطیسی قرار نگیرد و یا با اصول تحلیل روحی آنرا برای او تعبیر ننمائیم - در بین شعور

و تحت الشعور (فور کانس شس) ویا (بری کانس شس) موجود است که از مواد حفظ شده آن شخص بی خبر بوده ولی بعضاً با جهد میتوان آنها را بخاطر آورد .

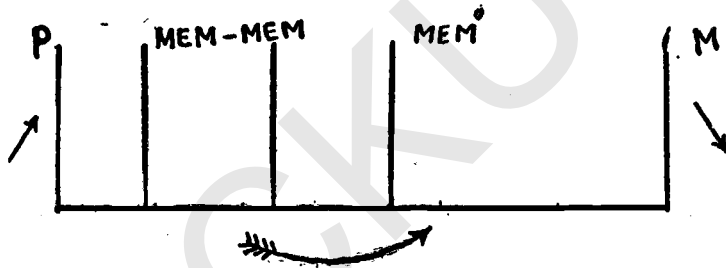
شالوده این ساختمان شعور ، (فور کانس شس) و تحت الشعور حقیقی با ساس این اقدام فروئید ریخته شده است که فروئید جهاز روحی را مرکب از یک سلسله قواء ویا (سیستم) های مختلفه می داند گویا قرار عقیده فروئید جهاز روحی عبارت از یک آلّه مرکبی است که اجزاء ویا سلسله های ترکیبی آنرا (Instance) ویا سلسله ویا جهاز (سیستم) میخوانند - ما باید فرض کنیم که این (سیستم) باهمدیگر یک اتجاه مکانی دارند - عیناً همانطوریکه سلسله های مختلفه عذسیه های یک (تیلسکوب) باهم داشته اند - اما بطور قطع هیچ لزومی هم ندارد که برای سلسله روحی یک اتجاه مکانی هم فرض نمائیم برای فایه ما کافی است اگر یک توالی معین تاسیس شده و در اثر تنبه یک انتظام معلومه را اخذ کند طبعاً در حوادث مختلفه انتظام معلومه مذکوره مختلف خواهد بود - برای ایجاد بعد از این ما از اجزاء مختلفه این جهاز بنام (y-sys Tem) صحبت خواهیم نمود . اولین امریکه ما به آن بر میخوریم این است که جهازیکه از (وی - سیستم) مرکب است دارای یک جهت (Direction) میباشد - همه فعالیت های روحیه ما از منبهات (Stimli) داخلی ویا خارجی منشاء گرفته و بتعصیب های معلومه خاتمه می یابند - بعبارت دیگر منشاء فعالیت های روحیه منبهات و مخرج و ختام آن مسیر اعصاب است فلذا جهاز مذکور قرار این شرح دارای یک نهایت حرکتی ویک نهایت حسی میباشد - در نهایت حسی یک سلسله موجود است که تصورات را اخذ نموده و در نهایت حرکتی سلسله که ابواب حرکتی را می کشاید - عملیه روحیه عموماً از نهایت آخذه بطرف نهایت حرکتی جریان دارد - شمای عمومی این جهاز روحی قرار شکل (۱) میباشد .

شکل (۱)

این نظریه خیلی از قدیم شهرت داشته - قرار این فرض ساختمان جهاز روحی عیناً مانند جهاز عکسوی میباشد - گویا فعل عکسه عیناً صورت وقوع یک فعالیت روحیه را هم نشان میدهد - ولی باید در اینجا در نهایت حسی یک تقسیم و تفریق را قبول نمائیم - حسیات و تصورات

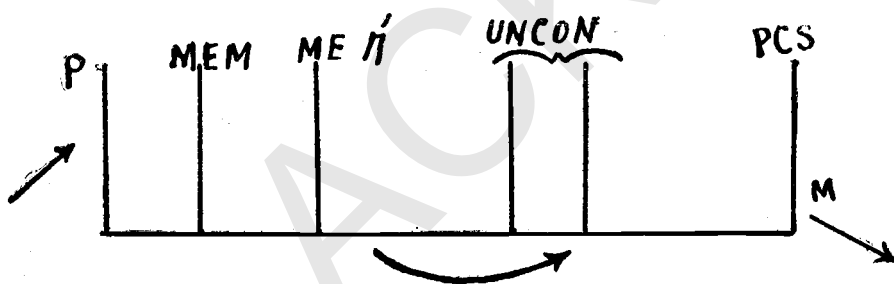
که بر ما وارد میشوند در جهاز روحی ما یک اثر میگذارند که آنرا اثر حافظه (Memory-Trace) نامند - وظیفه که باین (مرکز) متعلق است آنرا حافظه می گوئیم - اگر ما به فرض خود ثابت بوده و عملیه های روحیه را دارای (سیستم) بدانیم پس اثر حافظه عبارت از تغییرات ثابت در عناصر این جهازات خواهد بود لیکن نظر باین فرض مشکلات بارزی تولید و نمیتوان قبول کرد که عیناً همان یک (سیستم) تغییرات ثابتاً عنصری را پذیرفته و باز هم با تصورات و حسابات جدید هم حاضر جواب باشد - فلذا نظر بایجاب موقع ما برای دو وظیفه مختلفه مذکور دو نوع سلسله مختلفه را قبول مینمائیم - ما فرض میکنیم که یک سلسله اولیه و بدائی این جهاز منبه حسی را پذیرفته ولی چیزی ازان حفظ نمیکند - گویا این (سیستم) حافظه ندارد - ولی در ما و راه این یک (سیستم) دیگری موجود است که تنبهات موقتی سلسله اولیه را با اثرات ثابت تبدیل مینماید - فلذا شمای جهاز روحیه ما عبارت از ش (2) خواهد بود .

شکل (۲)

ما میدانیم که از حساباتیکه بر (پرسپشن سیستم) ما اجرای اثر مینمایند ما بر علاوه مفاد و محتویات آن چیز دیگری هم دایماً حفظ میکنیم - کذا ثابت است که تصورات در حافظه با هم ارتباط دارند مخصوصاً اگر آنها اولاً خود بخود بحصول آمده باشند - ما این حادثه را اشتراک و یا ارتباط (اسوسی شدن) میخوانیم - اگر (T-System) بکلی از حافظه مجرد باشد طبعاً نمیتواند برای اشتراک اثراتی حفظ کند و هم عناصر (P) در وظائف خود خلل بزرگی می بینند اگر بقایای ارتباط ماضی در مقابل تصور جدیده عرض اندام نماید - فلذا باید قبول نمائیم که سلسله حافظه اساس و شالوده ارتباط و اشتراک است - فلذا احقیقت ارتباط این است که در توالی تنقیص مقاومت و تسطیح طرق از یک (عنصر حافظه) منبه خود را به دومی بیشتر از سومی ارتباط میدهد باندقیقت بیشتری مالازم می بینیم که مانده تنها یک بلکه چندین (عنصر حافظه) را باید فرض نمائیم که در آن عین همان منبه که توسط عناصر حافظه انتقال می یابند دچار مختلف تثبیت هامیگردند - همان (P syst) که دارای ظرفیت قبول تغییر نبوده و دارای حافظه نیست برای

شعور ، مغلقیت و تنوع صفات حسیه را تهیه میکند - از طرف دیگر حافظه‌های ما خودشان تحت الشعوری هستند- میتوان این حافظه‌ها را شعوری ساخت ولی شبه نیست که اینها فعالیت‌های خود را در حالت تحت الشعوری تظاهر مینمایند- بدیهی است که سنجیه ما بر اثرات حافظوی ما مستند بوده و طبعاً همان اثرات حیات بدائی طفولیت ما است که بیشتر ما را تحت اثر گرفته و بدشکل شعوری شده میتوانند- ولی چون دوباره حافظه‌های ما شعوری شوند اینها تقریباً هیچ صفت حسیه نشان نمیدهند و یا اثر حسی شان در مقابل تصورات ما غیر قابل ذکر است - فلذا میتوان گفت که برای شعور ؛ حافظه و صفت هر دو (وی- سیستم) نامشمول میباشد - ما بسکلی نمیتوانیم راجع به تشکیل خواب حرف بزنیم تا اینکه در اینجا بموجودیت دو سلسله روحیه فایز نگر داریم که یکی از آنها فعالیت سلسله دیگر را در تحت تنقید قرار داده و طبعاً نتیجه آن عدم شمول و اخراج از ساحه شعوری باشد کذا ما باید بدانیم که سلسله منقده باشعور رابطه قریب تری نسبت بسلسله تنقید شده دارد - سلسله منقده در بین شعور و سلسله تنقید شده مانند یکی پرده جا دارد - بر علاوه ما میتوانیم این سلسله منقده را با قوه که فعالیت‌های شعوری و ارادی ما را تعین مینمایند مماثل بدانیم - نظریه بیان فوق و مطالعه دو شکل گذشته فهمیده میشود که مقام سلسله منقده در نهایت حر که شکل میباشد - فلذا ما این دو سلسله را نیز در شکل خود را خل نموده و در شکل (3) اینها را نشان میدهم :

شکل (3)

سلسله اخیر را که در نهایت حر که واقع است ما آنرا (پری کانس شس) میخوانیم و بدیهی است که محتویات این سلسله در تحت بعضی شرائط مثلاً دقت ، روشن ساختن زوایای خفی و غیره بسهولت در ساحه شعوری تجلی کرده میتواند و طبعاً همین سلسله کلید و کیت ارادی را هم بدست دارد - سلسله ماوراء آنرا ما تحت الشعور (آن کانس شس) میخوانیم زیرا این سلسله در ساحه شعور بدون طریق (پری کانس شس) راه تظاهر ندارد - و طبعاً منبه از این راهی که بتحت الشعور وارد میشود - دستخوش تغییراتی هم میگردد - حال باید بدانیم که خواب در تحت الشعور تشکیل یافته و طوریکه میدانیم غایب آن تطمین آرزو - (وش فلر فلمنت) بوده

ولی با تصورات خواب که به (بری کانس شس) مربوط اند هم علاقه دارد - و از راه همین ارتباط مانند تمام خیالات به («») واز آنجا بساحه شعوری تجلی میکند - تجارب بماتبات کرده است که راه دخول و تجلی این افکار در روز بساحه شعوری مسدود بوده و در اثر سانسور مقاومت (ری زسنانس) تظاهر شعوری کرده نمیتوانند ولی در شب در ساحه شعور تجلی مینمایند - ولی چرا و چگونه ؟ اگر ما فرض نمایم که مقاومت ترصد در ناحیه بین تحت الشعو رو (بری کانس شس) ضعیف شده و در نتیجه افکار خواب در ساحه شعور ری میرسند پس باید خواب های ما از مواد افکار مامتشکل باشد - و نباید خاصه (خیال حسی) داشته باشند - گویا با این فرض نمیتوان خواب های (Hallucinatory) را تشریح داد - پس تنها با فرض (Retrogression) میتوان خوابهای برسامی را هم تعبیر نمود - گویا در شب خیالات روایی در نهایت حرکی نرسیده و بلکه راه مخالف را طی و در نهایت حسی و تصویری میرسند - اگر ما راهی را که عملیه روحی در حال بیداری طی میکند مترقی (D.rogressive) بنامیم پس باید خواب را درای یک رجعت قهرائی بدانیم که آنرا - (رتروگرشن) می نامند - این وصف (Regressive) طبعاً بلا شبه یکی از خواص مهمترین روحیه رؤیا بوده ولی باید فراموش نشود که این وصف تنها خاصه خواب نیست - بیاد آوردن ارادی تصورات و تفکرات اعتیادی ماهمه این راه قهرائی را طی مینمایند - لکن در حال بیداری این رجعت قهرائی از ماوراء نقوش حافظوی (می موری امی جز) نگذشته و نمیتواند نقوش تصورات برسامی و تخیلی ما را بساحه شعور آورد - ولی در حال خواب معامله برعکس است - چرا ؟ زیرا عقیده دارند که در حال بیداری از نهایت تصویری و یا حسی جهاز روحی (P) یک موج متوالی از (وی - سیستم) بطرف نهایت حرکی در جریان بوده ولی این موج در شب منقطع میشود - پس در اثر انقطاع این موج از سیر جریان تنه بطرف مخالف مانعی وجود ندارد -

ولی بر علاوه خواب ثابت شده است که در حال بیداری هم عملیه - (ری گرشن) با وجود ادامه جریان متوالی موج مذکوره حسی واقع شده میتواند - برسامات هستری ویا را نو یا و کدا رؤیای بیداری (Vision) اشخاص نورمال هم به (ری گرشن) مربوط بوده و گویا متعلق بخیالات و افکاری اند که بصورت نقوش تبدیل شکل نموده اند - ولی باید ذکر نمود که تنها آن افکار میتوانند تبدیل شکل نمایند که بیاد داشت های (منحط سپرس) شده ارتباط قریبی داشته و یا بیاد داشت های تحت الشعوری مربوط باشند - در اینجا فروید پس از تفصیل مذکوره واقعه یک طفل دوازده ساله را ذکر میکنند که ظهور «روهای سبز و چشم های سرخ او را از خواب باز میداشت - این تخیلات برسامی زاده یاد داشت های تحت الشعوری بوده که طفل مذکوره چهار سال اولتر در اثر رفاقت یک بچه بد اخلاقی که بسا اوضاع خلاف اخلاق داشته

به جلق وغيره مبتلا بده ورنګه سبزه وچشم های سرخ داشته و کذا این رؤیای مخوف او زاده يك گفته مادرش بوده که میگفت همچو اطفال عمر طبیعی بسر نبرد و نمیتوانند چیزی بسکند بیا موزند - ولی در اثر تداوی خیالات مخوف مذکوره رفع شده و طفل بخوبی ادامه تحصیل نموده و فخرتش بسکلی رفع شد - فلذا اینک میگوئیم که اولاً رؤیا قرار اصول (ری گرشن) تولید شده و تمام آمنشاء تحت الشعوری داشته و غایب آن تطمین آرزوهای تحت الشعوری ویا تطمین آرزو است در اینجا در ادبیات هم ما برای اثبات این فرض شو اهد زیادی می یابیم مثلاً فرو نید میگوید که در لسان جرمنی مشهور است که «مرغابی جوازی را بخواب می بیند» کذا در محاوره فارسی است که «گاو پیر کنجاره را خواب می بیند» طبعاً محاورات مذکور نشان میدهند که قبلاً هم عقیده داشتند که خواب عبارت از تطمین آرزو است - زیرا بیچاره گاو پیر و مرغابی آنچه را که در بیداری نمیتوانند بدست آورند در خواب می بینند - این بحث مطول بوده و در این مختصر بیشتر نمیتوان ازان ذکر نمود - وظیفه رؤیا ادامه خواب بوده ودا یماً مارا از بیدار شدن حمایت می نمایند - کسانیکه پس از بیداری مطول در اثر مرض ویا حوادث بخواب رفته باشند تجربه خواهند داشت که رؤیا چگونه برای ادامه خواب خدمت میکند - فرو نید این اصل را مفصلاً شرح داده و خود هم تجربه دارم که وقتی بادوستان دوشب متوالی در ایام عید نخته بودم ولی روز دوم که برای خواب آمدم ، هر قدر مرا شور داده و صدامیکردند من بخواب می دیدم که مرا صد ا زده و شور داده اند ولی بیدار نمی شدم گویا این رؤیا برای ادامه خواب که من بان احتیاج داشتم خدمت کرده و مانع از بیداری می شد ولی چون مینهات خارجی ویا ضجرت های خواب شدید تر باشد آنگاه بر این وظیفه روحیه خواب غلبه جسته و در نتیجه شخص بیدار میشود -

خشا خواب افکار و تخیلات واضطرابات و تشوشاتی است که در روزهای قریبه مارا بخود مشغول داشته ویا افکاری است که باتصورات و یادداشت های تحت الشعوری مارا بطه و علاقه قریبی دارند - نظر به بیانات سالقه بخوبی فهمیده میشود که تحت الشعوری عبارت از يك قسمت مهم جهاز روحی است که در تمام اعمال ما ، حرکات ما ، خطاهای تخریر و تکلم ما تشوش های ما و خلاصه در تمام سجیه و اخلاق ما مداخله نموده و تمام اعمال و اخلاق و سجیه ما زاده عوامل و احساساتی است که در آوان طفلی در تحت الشعور ما جا گرفته و بعد ها در ساحه سجیه ما تظاهر مینمایند - تحت الشعور قرار افاده فرو نید راست گفته و هیچگاه دروغ نمیگوید پس همینکه شخص شعور ادر موقع تکلم میخواهد دروغی بتر اشد تحت الشعور مداخله و در نتیجه شخص غلط کرده و یا راست را در حقیقت اظهار میکند - این نظریات فرو نید در تطبیقات عین حقیقت بوده و کسانیکه در این مورد تدقیق نموده اند همه بصحت این قول معتقداند - من يك

دو یادداشت خودم را در این باره در اینجا متذکر می‌شوم. بخاطر دارم که روزی بخانه يك صاحب منصبی میرفتم - یکی از اقاربم از من التجا نمود که راجع به يك معامله وی در نزد آمر مذکور سفارش نمایم - چون بنده عادت این گونه سفارشات بی مورد را ندارم طبعاً روحاً آرزو نداشتم که همچو امری را اجراء کنم ولی نظر با احترام این دوستم میخواستم بگویم که الان همینکه رفتم مسئله شمارا میگویم - ولی درین وقت در اثر مداخله تحت الشعوری گفتم که (همینکه بخانه او رسیدم باو چیزی نمیگویم کذا وقتی شدیداً مریض شده بودم و حملات سنگ کرده که از چند سال باینطرف داشتم مرا بجانداخته بود - پس از گذشتن حمله روزی با دوست عزیز و محترم خود آقای دوکتور عبدالمجید خان میرفتم که بایک حکیم ریش سفید یونانی که در گذر مامی زیسته مصادف شدیم حکیم مذکور - (.) نظر بمعرفت سابقه از مریضی من استفسار نمود و برای عرض تاثر خود میخواستند بمن بگویند «که شکر لله الحمد که صحت شدید» ولی در عوض گفتند که «شکر الحمد لله که مریض شدید» زیرا روحاً نظر باینکه طب جدید قائم مقام کسب دیرین شان شده و هم نظر بمجاوزه «بودهم پیشه باهم پیشه دشمن» روحاً آرزو نداشته که از صحتهم اظهار ممنونیت کنند، پس تحت الشعور در ساحه ظهور و اظهار نمود که «شکر الحمد لله که مریض شدید» خلاصه با مداخله تحت الشعور اینگونه یادفراموشی و خطاهای زبان و تحریر، لغزشهای دست و حرکات و غیره واقع شده و در حقیقت تحت الشعور ما مورسانسوری است که تمام اعمال و حرکات روحیه ما را اداره و کنترل میکنند ولی برای تفهیم ما نظریه شیمیای خود شعور و تحت الشعور (پری کانسشنس) را خوبتر تشریح میدهم : - ما باید بدانیم که افکار، تخیلات و تشکیلات روحیه بصورت عمومی در عناصر عضوی دماغ نداشته و بلکه در بین شان موقع دارد هر چیز یکی ماده تصور داخلی قرار میگیرد عینادارای همان صفتی است که عکس اشیاء در (تیلسکوپ) در اثر اتصال اشعه تولید میشود - فلذا ما هم مانند دوربین سلسله هائی را تصور کرده میتوانیم که هیچ دارای روحت نبوده و هیچگاه در تصور روحیه ما حق دخول ندارند و گویا بمثابه عدسیه های دوربین میباشد - اگر ما باین مقایسه ادامه دهیم خواهیم گفت که مسئله (سانسو رشب) مادر بین آنها بمثابه انکسار اشعه در حین عبور از يك واسطه جدیده میباشد - طوری که (Lipps) میگوید ما باید تحت الشعور را بعنوان شالوده عمومی حیات روحی قبول نمایم و گویا تحت الشعور عبارت از يك دائره بزرگی است که دایره خورد شعور را احتوا میکند هر چیز شعوری يك حالت تحت الشعوری اولیه دارد - تحت الشعور يك وظیفه تام روحی داشته و يك حقیقت - صادق روحیه است - در وصف داخلی خودمانند حقیقت دنیای خارجی در نزد ما مجهول است و اینهم توسط یادداشت های شعور به انقدر ناقص باعرضه میشود که دنیای خارجی توسط اعضای حیه ما حقیقت مطلقه که ما از تعبیر خوابها و تحلیل روحی اشخاص مبتلای نوروزها بدست آورده ایم عبارت از

تحت الشعور است - در حقیقت دو نوع لا شعوریت (ان کانس شس) وجود دارد ولی یکی عبارت از تحت الشعور (سب کانس شس) است که قابلیت تظاهر در ساحه شعوریه را ندارد یعنی ما نمیتوانیم محتویات این سلسله روحیه را حسب اراده در ساحه شعور خود تجلی دهیم - ثانوی عبارت از (یری کانس شس) و یا (فور کانس شس) است که تنبهاات آن در تحت بعضی شرایط مخصوصه و یا یک سانسور ثانوی میتوانند در ساحه شعوریه تظاهر نمایند - قبلما رابطه این دو سلسله روحیه را باهم شرح داده و گفته بودیم که (Pcs) مانند یک پرده در بین شعور و تحت الشعور جا دارد (ش می) فلذا (Pcs) نه تنها از ظهور بساحه شعوریه بلکه از تظاهر در ساحه حر کیه هم مانع میشود - بعقیده فروئید شعور تنها عبارت از یک عضو حسی است که برای قبول واخذ صفات روحیه خدمت میکند و طوری که قبلا در شکل های شیمائی شرح داده ایم در یک سلسله روحی بمثابه آله آخده وحسی (پرسپشن) بوده و لذا توسط صفات و منبهاات قابل تنبه بوده و اثر تغییرات وارده را حفظ نکند و لذا از جا فظه مجرد است ماده منبه بمضو آخده (P.) از دوراه میرسد - اول از راه (پی-سیستم) که منبهاات آن در تحت شرایط مخصوصه تعدیل شده و قابلیت اخذ روحیه می یابند - ثانیا از راه داخلیه که این عملیه ها هم عبارت از صفات درد ناک و خوش بوده و پس از بعض تجیرات بساحه شعوریه میرسند - احساسات خوب بود در حقیقت در جهاز روحیه مایک انرژی و جریان تنبه تو لید نموده و این جریان تنبه تمام حر کات روحیه ما را اداره مینمایند - حال آنکه تنبهاات تحت الشعوری در حیات عادی برای ما تماما مجهول بوده ولی سجایا و مخصوصا حر کات و سکناات ما را شکل و صورت بخشیده و خوابهای ماراه مستقیمی بتحت الشعور ما بوده و مطالعه و تحصیل خواب اسرار عمیقۀ این جهاز بزرگ روحی را بسا منکشف می سازد.

کیسی او نکلونه

شهرزاده بست

نگارش شاعلی «پژواک»

گاهی سرور مانند بهار يك کشور را خرم میسازد و شادی چنان عام میشود که در يك شهر يك دل اندو هگین نمیتوان یافت چنانکه روز کاری فرا میرسد که دلی شگفته در جهان نمیاند و اگر بیا بند آن را گلی می پندارند که چیدنش از زیاد باغبان رفته باشد .

در روز گار قدیم شهر بست شادی معمور و به سز و رآ بادان بود . باغهای آراسته و کاخهای پیراسته داشت . کرانش چون کاشمرو میانش چون فرخار بود . امیری شاد روان در آن یاد شاهی میکرد که کهنتر و مهتر بدو شاد بودند . مردم جز هوای دلا و را نمی جستند و اوجز دل مردم کشوری نمی شناخت که شایسته یاد شاهی باشد . کینه را از دلها برون و کشور را به مهر افسون کرده بود . باغبانان بنام او گل می کاشتند و دهگنان بد و نیایش می کردند شادی مردم و خرمی کشور ازو بود . کاخی برافراشته و بهشتی بر آورده بود که جای آرام و کام بود . دشمنی نداشت که از دیدن آن حسد برد . هیچ دلی آنرا برای دیگری

شاعلی «پژواک»

نهمیخواست . هرگر فقیری را بر آستان او ندیده بودند ، گنج مردم را نگرفته بود ،

از دارندگان نمیخواست و بدرویشان فراوان بخشوده بود. بدانسانکه خدای پیروز گربود
فرهی داده بود اودر پیروزی بخت مردمان می کوشید زیردستان او بکوه و بیابان و دریابوشهر
بهره خودرا دریافته بودند.

بدین داد و آئین بسربرد تا آنکه بهارزندگانی اودر گزشت و ابریری بر سرش سایه
افکند. دوستان دانا براو گرد آمدند و بدو گفتند «اگر پادشاه راعمر بر آید «بلاد گرمیسر»
راسایه نمی نباشد که در آن آرام کنند اکنون که کارهای کشور بکام است دل مردم را
آرزوی آنست که پادشاه زن بخواهد تا فرزند او اطاعت کنند و در سایه او ازستم بیاسایند.»
پادشاه زن خواست اما چندین سال دیگر مژده فرزند باو نرسید. همگان نو مید بودند.
امیر وزیری داشت نیک اندیش و فرزانه که اندیشم اش یاور و یارمند پادشاه بود. آن وزیر
نیز از فرزند محروم بود. روزگاری بدینحال سر آمد تا آنکه روزی مردی زنده پوش با کلاهی
نمدی از سوی بیابان پدیدار گردید و با عصای بلندی که در دست داشت در کاخ شاهی
را سخت بکوفت. کنیزکان شتافتند تا ببینند کیست و چه می خواهد. درویش با غروری درویشانه
گفت «خواستن در کاخ شاهان بیشتر از دل درویشان است. شنیده ام که شاه مردیست
دادگرا ما دلش بانده اند رست آدمم تا آنچه رامی خواهد باز گوید و دریابد.»
کنیزکان را حرف او شگفت آمد. رفتند و سخنان او را باز گفتند. ملکه شاه دمانی کرد
و آرزوی فرزند را باو در میان گذاشت.

در بستان شاه درختی برومند بود. درویش عصای خودرا بران افکند و سیب سرخ پائین
افتاد. یکی را به ملکه داد و دیگری را فرستاد تا بانوی وزیر بخورد. تامی خواستند بر اودرهم
و دینار تار کنند بگامهای تند از ایشان دور شده بود هیچکس نتوانست او را بازدارد.
پادشاه و وزیر ظهور درویش را نیک گرفتند. چون روز بیابان رسید به طرف و شادی
پرداختند. افسانه درویش بر سر زبانها افتید. مردم دست بدعا برداشتند.

اندرانشب همدم شاه و بانوی وزیر آبتن شدند و چون روزها و شبهای مقدر سر رفت شهزاده نمی
به زیبایی پسر بامداد و وزیر زاده نمی به جمال دختر آسمان دنیا آمد پادشاه جشن بیاراست.
مردم به طرف پرداختند. چندان شادی کردند که گفتم دنیا جای سرورست. آنگاه روشندان
را باز خواست تا بر پرچهرگان نوزاد نام گزارند.
شهزاده را «پتی» و دختر وزیر را «رایا» خواندند. روزها و شبها میگزشت تا آنکه این
دو کودک بزرگ شدند و پسان خورشید و ماه می درخشیدند.

مجبئی که از کودک ایشان را دریافته بود به عشقی بدل شد که جوانی آنها را دریافت.
چندان به مهر همدیگر سرگرم شدند که در شهر بست همه کس از ان آگاه شد.

جوانی چون خنک سرکش است گاهی قوی ترین دستہا نمیتواند لگام آن را نگہدارد۔
روزگار مخفیانہ بر پہلوی آن تازیانہ می زند و اورا مستانہ وار می جہاند ۔
«بتی» را خون جوانی چندان گرم بود کہ با ہر کہ رو برو می شد زور می آزمود و ہر کہ
رانیر و مند می پنداشت بر زمین میزد ۔

چون در کودکی مردم ناز اورا می برداشتند در جوانی غرور و ارمایہ آزارشان گردید۔ ذاتیابی
کہ امیدوار روزگار پادشاہی او بودند بہراس اندر شدند۔ وقتی از کاخ شاہی برون می آمد
مردم بخانہ های خود می رفتند۔ گروہی از جوانان بیباک را گرد آورده بود۔ در کوی و
برزن چنان میناخت کہ در شکار گاہ مستی میکرد ۔

آن پادشاہ داد گر را چہ افتادہ بود کہ فرزندش بر مردم ستم میکرد و اورا باز نمیداشت ؟
آیا او نیز مانند ہمہ پادشاہان دیگر خاطر فرزندش را بر آرامش مردم گرامی میداشت ؟
آیا عدالت روزگار او را در پایان عمر پیداش آنہمہ داد و آئین بدبخت مینساخت چنانکہ
تواند آزار و ستم را از سر مردمان بر دارد ؟

روزی پیرہ زنی در کلبہ خویش شکایت ستمدیده ئی را شنید و گفت « من در سایہ
پادشاہی این مرد داد گر پیر شدہ ام من ہمہ گم خود و زندگانی پادشاہ کہ دراز تر باد
سو گفند میخورم کہ او از جور شہزادہ آگاہ نیست ۔

آنکو شکایت میکرد گفت : « چگونہ آگاہ نیست ۔ هنوز شہزادہ کودک بود کہ با ہمبازیہای
خود کوزہ های سفالین زنان دہکدہ را شکست ۔ پادشاہ خبر بردند ۔ پادشاہ بزنان دہ کوزہ
های نقرئین داد و فرزند را برنگی پندگفت کہ اورا فرور ساخت ۔ چرا اورا سرزنش نکزد ؟ »
پیرہ زن پاسخ داد : « بکودکی بیشتر ازین نشاید گفت ۔ پادشاہ بداد خواہان داد
کرده است و بہ فرزندش ستم نموده است ۔ »

آنکو دلش درد کردہ بود گفت « ہمینکہ آگاہ نیست ستم است »

پیر زن کہ دلش از محبت پادشاہ پر بود بر خاست و بسوی کاخ شاہی براہ افتاد ۔
پاسبانی نبود کہ اورا باز دارد ۔ پادشاہ را دریافت و از جور فرزندش بدو باز گفت ۔
چون شاہزادہ از شکار باز گشت وہ بہ حضرت پدر شتافت اورا در ہم یافت و چندان
سرزنش شد کہ غرور او نتوانست آنہمہ نکوش رابر دارد ، آنگاہ بہ پدر گفت کہ از دیار
او خواہد رفت ۔ پادشاہ جواب داد : « خدا ہمہ ستمگران را از دیار من دور کند ۔ »
«بتی» یاران خود را گرد آورد و بایشان گفت کہ مسافر شوند : قلعہ بست دو دروازم
داشت از یکی «بتی» برون آمد۔ و از دیگری فریاد های مادرش بلند بود ۔

«رایبای» زیبا را مردمان گرمسیر «بلبل زرد» می گفتند. این نام در نزدشان محبوب بود. چون فریاد های ملکه را شنید از هوش برفت. دردی که مادران را بفریاد می آورد محبوبگان را به مرگت میسپارد. رفت و در پای پادشاه افتید که «پتی» را باز گر داند. پادشاه بسکوت قاهری ازو روگردانید، «رایبا» زار گریست و به پای وزیر افتاد. پدر برو بگریست و نزدیک شاه شد، یوزش طلبید تا اگر بر فرزند رحمت آرد یا دشاہ گفت: «من یک فرزند را از خود دور کرده ام تا مردمان من که فرزندان منند آرام باشند اگر ترا بر فرزند خودت دل می سوزد باو بگوی که جائی که خواهد برود. من آرزو ندا شتم وزیر پیر من ستمگری جوان و مغرور را در دیار من بخواهد و حق پیر و جوان کشورم را فراموش کند.» وزیر شرمزده شد آنگاه پادشاه بر روی او دست کشید و اورا بناوخت چنانکه شاد شد و رفت تا دخترش را بیاموزد که حق نزدیکتر از فرزند است.

«رایبا» دیوانه وار برخاست و پرستندگان خویش را گفت آماده سفر باشند. پادشاه و وزیر در بستان شاه در سایه آندرخت سیب نشسته بودند که خبر دادند شبا هنگام «پتی» از بست برون رفته و بامدادان «رایبا» در پی او شتافته است.

بدرخت سیب نگر بستند. شاه گفت: «آن درویش مستمند سیب های خود را باز گرفت» وزیر گفت: «آری اما سخت شیرین بودند».

«پتی» چون از بست برون آمد بد هکده نئی رسید که دید باغی خرم در آنست. آنجا فرود آمد تا با همراهان بسنجد که کدام سو سفر کنند. «کرم» و «پردل» از پهلوانان بیباک او بودند اما در حرف نیز بر دیگران پیشی میکردند. گفتند شب را درین منزل بگزاریم و بگاه براه افتیم. چون هر دو را آرزوی رفتن به هندوستان بود به شهزاده گفتند شاخه سبزی را در زمین بخلائیم سحر گاه میل آن شاخه را بنگریم و بدانسو برویم. شهزاده پذیرفت. در دل شب «کرم» شاخه را بسوی هند مایل ساخت. بامدادان آهننگک هندوستان کردند.

نماز دیگر در منزل دیگری فرود آمدند. خیمه ها را افراشتند و اسپ ها را رها کردند چهل خیمه در آن ریگزار بلند شد که در هر یکی پهلوانی خفته بود.

چون دو بهره از شب بگذشت مردی که یاسبانی میکرد جوانان را بیدار کرد، دیدند خیلی از سواران بسوی شان میشتابند. آماده پیکار شدند چون سواران فرا رسیدند «پتی» در یافت که «رایبا» با دو شیزگان پرستنده خویش خود را باورسانیده است.

فراوان آتش افروختند و بسیار شادی کردند.

یگانه هنوز با مداد رنگین بود که جانب هندوستان شدند.

روز دیگر در شهر بست در چندین خانه مادران می گریستند و دختران خود را یاد میکردند این واقعه پدران را سخت نا گوار آمد. گرد آمدند و نزد پادشاه رفتند و دادخواستند که «پتی» و یارانش دوستیزگان «بست» را بر بوده و آب مردم را ریخته اند.

پادشاه اندیشناک شد و فر مان داد وزیر را بیاورند. چون وزیر بیامد بایشان گفت: «ای مردم من یکی از شما هستم. «را بپای» زیبا که اورا «بلبل زرد» می خواندید بیشتر از دختران شما رفته است اما من بیادشاه نگفتم که فرزندش دختر مرار بوده است. دختر من دل داشت، دلیکه دیوانه محبت بود. این دیوانه را رهبر گرفت. من از رفتن او آگه شدم ولی نتوانستم اورا باز دارم هر آنکو در پی دل می رود نتوان اورا باز داشت. او یگانه فرزند من بود و شما فراوان فرزندان دارید. این دختران عاقبت با جوانانی می رفتند و از شما دور می شدند. بیشتر ازین کاری نکرده اند که اینهمه ملامت را برایشان و با دیگران گزارید. دختر گنجی است که برای بخشودن بماداده شده اما مانند هر بخششی باید بجا باشد. نکوترین جای آن همانست که خود میخواهد من آنچه میدانستم گفتم دیگر اختیار در کف نیرومند پادشاه داد گراست چنانکه بفرمایند چنان کنیم.»

پادشاه وزیر را به آفرین بنواخت و آنگاه گفت: «ای مردم من در میان شما پیر شده ام، آبیایر ترین شمامی تواند بمن بگوید که داد نکرده و راه ستم بوئیده باشم؟ آرزوی فرزند نمیکردم برای آنکه مباد داد گرنیاشد و آنگاه بمداد اورا ستم من شمرد زبیرا هر پدیری را از فرزندش اگر نکو باشد یازشت میتوان پرسید و اگر زشت بار آید باید پرسید. درختیکه که میوه آن پرورده نباشد از علت عاری نیست. برای من اگر چه این آرزورا برای جستن دل مردم پروردم همین شرمندگی بسنده است که نتوانستم پدر فرزندی باشم که مردم مرا به آن بستایند. اورا مانند هر ستمگر دیگری از دیار خود دور کردم و اندو هگین نیستم دختران شما در پی آرزوی خود شتافتند. این آرزو از آرزوی فرزند من که بر دیگران میخواست ستم کند فرق دارد. اینجا سخن از دل است نه از کشور و دل نیز کشوریست که باید آنرا نگهداشت. من از فرزند گزاشتم تا کشورم را داشته باشم دختران شما از پدر گزشتند تا کشور دل را نگهدارند. بروید و پادشاه دیگری را باز پرسید. آن پادشاه عشق و جوانی است. من باشم گروه بپیر نمیتوانم با این پادشاه که نیروی آن جوان نیست بجنگم. می ترسم باینکه داد شما را بدم بد دیگران ستم روا دارم. اگر بیش ازین از من بخواهید بر من جفا میکنید و چنانکه شاهان نباید بر مردم خود ستم کنند مردم نیز

نشاید بر پادشاه خودستم روادا رند. من آنچه میدانستم بگفتم دیگر آنچه بخواید چنان کنید»
مردم همه خاموش شدند و باز گشتند.

«پتی» و همراها نش تا ختند تا آنکه در کشور هند پا گزارند. کجا بیایند هنوز نمیدانستند.
بدهکده نمی رسیدند. «پتی» به همراها نش گفت اسپهای خود را در کشت مردم رها کنند. اطاعت
کردند. دیری نگزشته بود که دیدند مردمان ده اسپها را آوردند و بایشان سپرده گفتند
چون فصل را می خورند آنها را ببندید «پتی» بیا ران گفت: «مر دمان این دهکده با هم یکی
هستند بیگانه ننگان نمیتوانند با چنین بیگانگی در بین ایشان زندگی کنند بر وید تا بجائی
برسیم که مردم آن جای با هم دشمن باشند.

فردای آن روز بدهی دیگر رسیدند آن را نیز چنان یافتند. روز دیگر در روستای «گواریان»
فرود آمدند و اسپهای شان را رها کردند. هر کسی اسپ را از کشت خود بکشت دیگری می
فرستاد. مردم آن دیار سخت بیمهر بودند کسی را با کسی دوستی نبود: «پتی» با «کرم» و «پر دل»
گفت «اینست سرزمینی که میتوان در آن پائید»

در قریه گواریان قلعه محکمی بود. قراردادند که در آن قلعه جای گیرند. کجریان نمی
خواستند اما چون دیدند چهل مرد جنگی را نمیتوانند بازدارند ناگزیر شدند. چون شب روز
شد «پتی» بایشان گفت که قلعه را ترک کنند. «گواریان» ناگزیر برون آمدند و عذر آوردند
که چون بیرون روند قبیله دشمن بریشان بتازد و ایشان را همگان بکشند. «پتی» نشان آن قبیله
باز جست و نزد ایشان شد. چو با «گواریان» از راه صلح نیامدند بایشان جنگید و چندین سر را
از تن جدا کرد.

این قبایل را پادشاهی بود. داد خواهان نزد او رفتند. پادشاه به «پتی» پیغام فرستاد.
درین پیغام پرسیده بود که «پتی» کیست، چه می خواهد و قلعه مردمان دیار او را چرا کشوده است
«پتی» یاران خویشان را طلبید و آن حرف را بایشان در میان گذاشت. آن گاه پاسخ داد:
فرزند پادشاه بست هستم. پدر به من خشونت کرد دیار او را ترک کردم. نسیم شاخه مرا بجانب هند
مایل ساخت. بخت مرا باین سامان آورد. آمدم تا مهمان مردم شما باشم، درب خود را بروی ما
بستند. در بیکه بروی دوستان بسته شود بد شمنی کشوده خواهد شد می خواهم اینجا زندگی کنم.
دختران بست و فرزندان هیر مندا این منزل را گزیده اند. برای شهزاده ای که پدر او را از دیار
خویش براند دنیا تنگ است، اگر پادشاه بخواید از قلعه بیرون می شوم اما بمیدانی برون خواهم
رفت که دران پادشاه بجنگم من خواستم قبایل را آشتی بدهم اما جنگیدند با ایشان بگوئید
بجنگند و اگر جنگیدند مغلوب نشوند»

چون این پیام را پادشاه بردند اندیشید باو نشست: «بپاس آنکه مهمان نرنجد از آنچه گذشته است در گزشتیم و آن قلعه را گزاشتیم. تاد دیگری داد نخواست است شادزند گانی کیند مارا بجای پدر شمارید و تا خود باعث نشوید شمارا نخواستیم را ند. شهرزادگان را شاید که در جوانی نیز خونشان گرم نباشد ما نه می خواهیم با مهمان بجنگیم اما مهمان را نیز نشاید با میزبان خشونت کند.»

«پتی» چون نامه پادشاه را دریافت یاران را بخواست و جواب نیکو فرستاد آنگاه به همراهان خویش گفت: «ببهر آنست با پادشاه و مردم ایندیار به نیکویی زند گانی کنیم. نامه او بیفام مردی دانا و دلیرست، چنان می نماید که هر چند بودن مادر دیار او برای وی بسیار گوارا نیست اما می تواند با آنچه نه می خواهد بسازد و این جز برای مردان دانا و دلیر میسر نیست»

«کرم» از میان برخاست. چهره او فروخته بود. سیمایش چون لاجورد می نمود. همه را طعنه زد و گفت: «نمیدانم چه آبی بر آتش شهرزاده بست ریخته اند که خون گرم جوانی را در پیکر او سرد ساخته است. پادشاه مارا بر نگی جواب داده است که مارا بترساند. اگر پیغام او را بپذیریم بار خود را بر ما میگردارد، او میخواست دلیری ما را بیلز ما بد. باید با او جنگید تا بداند که پندار او درست نیست و اگر مردمش به داد بخواهند او نمیتواند مارا براند و ایشان را دریابد.»

شهرزاده بست را این گفتار پسندیده نیامد دست بر قبضه شمشیر برد تا بفهماند نباید در حضرت او گستاخی کند اما «پردل» برخاست و آنچه را کرم گفته بود تصدیق کرد دیگران نیز با او هم نوا شدند. شهرزاده چون دید همگان رارای یکبست از خشونت باز ماند و به نرمی لب کشوده گفت: «من دلیری و شهامت شمارا قدر می کنم. اما کسی در میان شما هست که دلیرتر و جنگجو تر از من باشد؟»

همگان خاموش بودند. شهرزاده باو از بلند تر گفت: «این بار اول است که همراهان من به من پاسخ نه میدهند و صدای مرا نه می شنوند. نمیدانم روزگار در حاق من سرمایه فروریخته و یادر گوش ایشان پنبه گزارد است؟!»

همگان خاموش بودند، شهرزاده نعره زد: «ما از وطن خود را نده شد. ایم اما در هر سر زمین باید برسیم خود زندگانی کنیم. آیا فراموش کردید که سه صد بارسم دیرین شماست. من سوال خود را بار سوم تکرار می کنم:»

همگان خاموش بودند. «پردل» بیایستاد و گفت: «من از جانب خود دو دیگر همراهان یوزش می طلبم.»

آنگاه بجرمت برخاستند و هر یک بجزیره خویش رفتند.

مدتی بدینگونه سر آمد تا آنکه روزی «کرم» از باره به بیرون نگاه کرد و دید

کاروانی عظیم میگزرد . فرود آمد . براسپ خویش نشست و تاخت . چون بیکاروان رسید دید
شترها آهسته گام می بردارند . ازان بارهای گران پر سید . قافله سالار بدو گفت :
« خزینۀ پادشا هیست که برماو شما حکومت میکنند »

« کرم » گفت : « میخواهم این قافله به قلعه من برود » قافله سالار مردی پهلوان و نیرومند
بود . با او در آویخت و خویشتن را مغلوب ساخت . کرم او را بکشت و قافله را به قلعه برد .
در آن روز شهزاده بست و همراهان به شکار رفته بودند . « کرم » خزینۀ را در جانی
نہان کرد و شترها را رها نمود .

چون به پادشاه خبر رسید سخت بر آشفته و فرمان داد تا جنگجویان او کمر بندند . شهزاده
بست از شکار باز گشت . آنقدر خسته بود که اگر میگزراشتند با آفتاب یکجا بلند می شد .
بامداد روز دیگر « رایبا » از باره فرونگریست و دید اطراف را خیمۀ سپاهیان پر کرده
است . « پتی » را از خواب بیدار کرد . چون برخاست « پردل » را فرمان داد که نعره
کند و از عزم ایشان پیرسد .

پهلوانی از برون پاسخ داد که جنگجویان شاه برای بیکار آمده اند . چون سبب را
پرسیدند معلوم شد که غصب خزینۀ پادشاه را برانگیخته است ، شهزاده « کرم » را خواست
« کرم » حقیقت را با او در میان گراشت . شهزاده سخت اندو هگین شد . همراهان وی گفتند :
« چون ما تشنه بیکاریم چرا اندو هگین هستید ؟ » شهزاده گفت جنگ مرگ می آورد .
مرگ نجات از - مسئولیت است اما نقض قول مرگ است که مسئولیت دارد . آنچه مرا اندو هگین می سازد
جنگ نیست ، کاش کرم طوریکه برای جنگ آماده است ما را پیش از جنگ مغلوب نمیساخت . »

آنگاه شهزاده بست نامه ای نشست و حقیقت امر را به پادشاه رسانید . پادشاه که بهانه می
جست حاضر نشد خزینۀ را در یابد و باز گردد . پس مقرر داشتند تا بامداد دیگر به میدان بر آیند .

در آن روز گار پهلوانان تن بن تن می جنگیدند . سی روز باهم جنگیدند و سی پهلوان از
همراهان « پتی » را کشتند . شمار کشتگان پادشاه به سه صد می رسید ؛ ده روز دیگر نبرد
کردند نه پهلوان « بست » از دنیا رفت شصت مرد از جانب شاه بخون غلتیده بود .
روزیازد هم شهزاده « بست » بمیدان رفت ، و سی روز نبرد جست .

بیشمار پهلوانان را بکشت . چون ماه نوشدو کمر بست ، رایبا او گفت « مروا » شهزاده
بست گفت « نمیدانم چگونه مرا باز میداری ؟ »

رایبا گفت : خوابی دیده ام سخت پریشان . دیدم که پیر مردی نورانی چادر م را

می‌گیرد و پر پشت اسپ میگسترده . من زاری میکنم . نمیشنود . بمن میگوید من سیب خود را
از پادشاه بست میخواهم . مباد گزندی بتو برسد .
شهادۀ او را بوسید و آهنک میدان کرد .

در آن روز دوشیزگان بست پهلوانان کشته را بر تخت های خواب گراشته و شالهای رنگین
خود را بر آن ها گسترده بودند و بر بارۀ قلعه بر آمده میدان را تماشا میکردند .

رایا فریاد کرد : ای اسپ « پتی » ، اگر امروز او را فاتخ باز آوری از زیور خویش
نعلهای ترازین خواهم کرد و مروارید های خود را بگردن تو خواهم آویخت .

پهلوانان دیدند که اسپ پتی بسوی قلعه می‌آید گمان کردند پتی میگریزد . فریاد دوشیزگان
از باره به آسمان شد . دیدند تادرب قلعه را بروی او بکشانند « رایا » فریاد زد : « درب را
بروی پهلوانی که می‌گریزد نباید کشود . »

چون « پتی » بدرب قلعه رسید از اسپ بیفتاد . « رایا » در را کشود و دید « پتی » آمده
است تادرب میدان نیفتد و در آغوش او جان سپارد . تیر دشمن دلش راستگفته بود شهزاده بست
جان داد و بهمراهان پیوست .

در ویش سیب خود را از پادشاه « بست » باز گرفته بود .

« انتہی »

رودهای افغانستان

ترجمه و نگارش «صدقی»

ساختمان طبیعی کشور افغانستان طور است که قسمت مرکزی آنرا کوهستانهای بیشمار فرا گرفته. هرگاه بساختمان طبیعی آن نظر اندازیم معلوم میشود که قسمت مرکزی و شمال شرقی خیلی رفیع و بعد از آن هر قله بطرف شمال، غرب و جنوب می آید از ارتفاع اراضی کاسته شده میرود. کوههای شمال شرقی و مرکزی عبارت از سلسله هائیست که از پامیر جدا شده و سرتاسر مملکت را فرا گرفته. این کوهها که قله آن از برف و یخ پوشیده است منبع رودخانه های زیادی میباشد که بسمت شمال، غرب، جنوب و شرق جریان می کنند. و چون افغانستان در میان براعظم افتاده و از بحر دورست جمیع این رودها باستانی رود کابل و معاونهایش و بعضی رودهای جنوبی از داخل خاک و یا از ممالک همسایه خارج نمیشود. رودهای

افغانستان بخوبی بدر آید ری میخورد و از اکثر آنها

جدول ها و نهر هاجد آمده اند. رودهای افغانستان اگرچه در بهار و موسم بارانی مالا مال می باشد اما در بیشتر حصه سال عبور و مرور از اکثر آنها مشکل نیست. اکثر رودها برای حمل و نقل و خط آبی مساعد نیست اما برای استحصال قوت برق بس مفید می باشد. ذیلا شرح اجمالی رودخانه های مهم کشور می پردازیم:

رود کابل: این رود از کوههای پغمان از ارتفاع (۱۴۰۷۹) ف ت از حوالی کوتل اونی

که پنجاه میل غرب کابلست می بر آید در آغاز جریان بطرف شرق آمده قصبات جاغری، قلعه درویش، چلریز، ومامه کی را مشروب می نماید اما دفعتاً سمت جنوب غربی را گرفته باین طریق قریب ۱۰۰ میل را می پیماید و ازین میدان گذشته از تنگی اللندر عبور می نماید و بدینصورت اطراف کوه قورپوغ را دور می زند و از میان وادی شاداب چهارده می گذرد. درینجا رود پغمان به آن یکجا میشود و بعد از عبور از گذرگاه شهر کابل را بدوحصه منقسم می سازد. در بگرامی که چند میل در شرق شهر واقع است رود لوگر که وادی لوگر را مشروب میکنند

بدان می‌ریزد. رود لوگر که شاخه‌های آن از خروار و وردک در حوالی برکی برک لوگر با هم یکجا می‌شود از سمت جنوب برود کابل ملحق می‌شود. رود کابل سپس وا دی بزرگی را که بشرق کابل افتاده مشروب نموده و از تنگ غارو عبور می‌کند و چندمیل پایاتر از آن شلاله می‌سازد که معروفست بشلاله ماهی پر. بعد از آن وارد میدان‌های سروبی می‌گردد که در آنجا معاون دیگر آن رود پنجشیر به آن می‌ریزد. رود پنجشیر از اجتماع رودهای پنجشیر و غور بند بوجود می‌آید. پس از آنکه اراضی کوهستانی شمال جگدک را پیمود بمیدان جلال آباد وارد می‌گردد و درینجا رودهای الی شنگ و انگار که از وادی لغمان می‌آید از طرف شمال بدان می‌پیوندد. سرخ رود از طرف جنوب با آن یکجا می‌شود. در نزدیک کامه رود کشر به آن می‌ریزد. رود کشر از شمال از کوه‌های واخان از حوالی کوتل بروغیل منبع گرفته و در چغه سرای رود پنج به آن وصل می‌گردد. سپس رود کابل سمت شرق را پیش گرفته بصورت نامنتظمی موازی سرک کابل - پشاور می‌رود. بعد از عبور از ده که ۴۲ میل از جلال آباد دورست در منطقه کوهستانی مهمند از نزدیک مچی نی در ایالت پشاور داخل می‌گردد. درین منطقه رود باجور و سوات به آن ملحق می‌شود درین وقت رودخانه بزرگی شده می‌باشد که در نزدیک اتک به رود اندوس می‌ریزد.

جریان رود کابل عموماً تیزست و برای حمل و نقل از اکثر قسمت‌های آن کار گرفته می‌شود. در آغاز جریان آب آن کم است و در هنگام تا بستن بعضاً ختک می‌گردد چه از آن برای زرع و کشت استفاده می‌شود نامهای قدیم آن کوبها Kubha کوفن (Kophen) کوفس Kophus و کوا Koa است. طول آن رو بهمرفته سیصد و شانزده میل است.

هلمند: رود هلمند بزرگترین رودخانه داخلی افغانستان و طول آن ۶۲۵ میل است و جریان

عمومی آن بطرف جنوب غرب مملکت می‌باشد. هلمند را هیرمند هم می‌گویند و نام‌های قدیمی آن ایتمی ماندر Etymander ایتمی ماندروس Etymandoros و اری مانس Erymanthus و هیتومات Haetumat است. منبع آن در شمال دره اونی از وادی مرتفعی در غرب سلسله یغمان است. در آغاز جریان قریب دوصدمیل بطرف غرب از بین هزاره‌جات می‌گذرد و سپس داخل منطقه حاصل خیزدرانی می‌شود. هنوز به گرشک نمی‌رسد که معاونین متعدد بدان می‌پیوندند مانند کجرو، رود موسی قلعه، رود غورک و غیره. در پایین گرشک نزدیک خرابه‌های بست قدیم رود خانه ارغنداب و ترنگ که از مجموع رودهای ارغنداب، ترنگ و ارغسان تشکیل شده بدان می‌ریزد. از اینجا رود هلمند خیلی بزرگ می‌شود همینکه از منطقه گرمسیر گذشت سمت غربی را اختیار و از حوالی چارپرک بطرف شمال جریان می‌کند و بالاخره بدریاچه هلمند می‌ریزد. آبیاری منطقه سیستان ازین رود خانه می‌شود.

اطراف رودخانه باستانی منطقه ریگزار همه حاصلخیز و قابل زرع است . هلمند رود بزرگی است و حتی در تابستان دارای آب و همق زیادست . در مواقع طغیان جریان آن تند و مقدار آب آن خیلی زیاد میشود . بزرگترین معاون آن رود ارغنداب است که از مجموعه رود های ارغنداب ، ترنگ و ارغسان بوجود آمده .

رود ارغنداب از کوههای هزاره ازحوالی کوتل باری حق و جنوب منبع هلمند می برآید . این رودخانه بطرف جنوب غربی روان و بعد از قلات غلزنائی داخل دشت هموار می گردد و حاصلخیزترین مناطق قندهار را سیراب می کند .

در زمستان همچون جویباری می گردد اما در هنگام ذوب برف ها دارای آب فراوان و رفتاری تند میشود . عرض آن از یکصد و پنجاه متر زیاد نیست .

رود ترنگ که از کوهستان حوالی مقرسرچشمه می گیرد بسمت جنوب غرب جریان میکند . واز شاه جوی و قلات می گذرد . رود ارغسان که مرکب از چندین شاخه زاهد ، رود کند ، کدنی آب میباشد در جنوب وادی قندهار بدان می ریزد رودی از که اجتماع رود ترنگ و رود ارغسان بوجود می آید پائین تر برود ارغنداب می ریزد .

رود کشک نخود ورود میوند درحوالی کشک نخود برود ارغنداب می ریزد و رودخانه بزرگی می سازد که این رودخانه دریائین گرشک برود هلمند افتاده سبب بزرگی رود هلمند میگردد .

رود غزنی : این رودخانه کوچک مر کبست از دوشاخه که یکی از غزنی گذشته در حدود شلگر با شاخه که از گردیز می آید یکجا میشود و رود غزنی را تشکیل میدهد . این رودخانه سمت جنوب غربی را پیموده به آب ایستاده غزنی می ریزد . طول آن تقریباً ۲۰۰ کیلومتر است .
رود پالتو : رود کوچکی است که از شرق زرغون شهر گذشته به آب ایستاده غزنی می افتد و طول آن تخمیناً (۱۰۰) کیلومتر است .

رود گومل : ازحوالی اورگون برآمده بطرف جنوب روانست . در خط سرحد رود کندر بدان می ریزد و آنگاه سمت شرق را اختیار و برود سندی ریزد . طول آن قریب ۳۵۰ کیلومتر است .

رود لوره : این رود از جمع رود های افغانستان جنوبی تر واقع و از حاشیه نهائی جنوب شرقی افغانستان واز وادی پشین می گذرد . این رود بدرد آبیاری نمی خورد زیرا سطح آب آن از اراضی متصله پائینترست طول آن قریب دو صد میل و در هامون لوره که در بین سرحد افغانی و بلوچستان واقع است می ریزد .

خاش رود : از شیب های جنوبی کوه سیاه بر آمده بطرف جنوب جریان دارد . منبع آن قریب نود میل بجنوب شرقی هرات واقع است . در نزدیک دلارام بولایت فراه داخل میشود و بعد از طی یکصد و پنجاه میل به مناطق گرمسیر داخل میشود . آب این رود خانه غالباً برای آبیاری صرف میشود . اسم آن از نام دهی در آن حوالی اشتقاق شده . در تابستان عبور از آن سهل اما در مواقع طغیان گذر از آن مشکل است رفتار آب آن سریع است . آب آن گوارا و عرض آن در فراه (۱۰۸) متر و عمقش یک متر می باشد . خاش رود بهامون هلمند نارسیده در حوالی چخانسور بچندین شاخه منشعب میشود و عموماً بهامون هلمند می ریزد . طول آن قریب (۴۰۰) کیلو متر است .

فراه رود : از دامنه های سیاه کوه می برآید طول آن بیشتر از (۵۰۰) کیلو متر است .

این رود از اجتماع چندین رود خانه همچون رود غور و غیره که از دره های مختلف می آید تشکیل شده . فراه رود از شمال غرب فراه عبور و به هامون هلمند می ریزد .

هاروت رود : این رود از کوه های جنوب غربی هرات بر آمده بجنوب غرب جریان دارد . هاروت رود از سبزواری گذرد وادی ادرسکن را مشروب و باین نام موسوم میشود همینکه معاون دیگر آن که از کوه انار دره سر ازیز میشود بدان آمیخت نام هاروت رود را میگیرد و بشمال غربی هامون هلمند می ریزد .

هاروت رودیست فیاض و از آن جویبارهای متعدد کشیده اند سبزواری و نواحی آن تا انار دره از جدول های آن آب می خورد این رود خانه بدهانه خود دلتائی می سازد که به ۱۵ شعبه منقسم است . اراضی واقع دلتای آن خیلی حاصلخیز و طول رودخانه ۴۳۱ کیلو متر است .

هریرود : طول این رودخانه (۵۳۰) میل است و از کوه های دای زنگی که در حدود (۱۰۰۵۰) فو

ت بلند است و قسمت های اخیر کوه بابا را تشکیل میدهد سرچشمه می گیرد . منابع این رود خانه متعدد و معاونین آن زیاد است از آن جمله دورودخانه که موجودیت هریرود از آنها صورت میگیرد عبارت است از سر جنگل و تنگلاب اولی از گوشه شرق سفید کوه متصل چهل برج نام موضعی منبع گرفته جریان خود را تقریباً بصورت مستقیم دوام میدهد . دومی از دره جلاب می خیزد . این رودخانه تا فاصله یکصد میل بطرف غرب متوازی هم جریان داشته در حوالی قریه دولت یار که باز ارتفاع (۸۱۱۷) فو است باهم یکجا شده رودخانه هری را بوجود می آرند . از او به گذشته معاونینی که از شهرک و تولک می آید بدان می ریزد و در حوالی انجیل رود کرخ بدان می افتد .

عرض این رودخانه از ۳۳ تا ۴۳ متر است در هنگام ذوب برفها از جهت آب خیزی عبور و مرور از آن مشکل است اما در وقت کم آبی عمقش از یکنیم متر تجاوز نمی کند .

هریرود از چارمیلی جنوب شهر عبور و در زندجان که درسی میلی هرات واقع است متوجه شمال غرب میشود و از کهسان می گذرد و سرحد ایران را در موضعی موسوم به توهان آغا تماس می کند. رود هری از اینجا رخ بطرف شمال کرده و تا به کوتل ذوالفقار قریب (۶۰) میل حدفاصل مملکتین افغانستان و ایران می باشد، این رود در قسمت اخیر جریان خود موسوم به رود تجن میشود و بالاخره در ریگستانهای خوارزم جذب می گردد.

هریرود در سابق طولتر و تشکیل باطلاقیها می داده که برود جیحون متصل بوده ولی کم کم چون شعباتی ازان برای آبیاری جدا کرده اند آب آن در قسمت سفلی کم شده است. آن باطلاقیها تا قرن دوازدهم وجود داشت.

هریرود بطول قریباً سبصد میل از شرق بغرب جریان دارد که اکثر آن از بین وادی حاصلخیز و شاداب هرات می گذرد. هریرود برای آبیاری و زراعت بس مفیدست و از آن نهرها و جدولها کشیده اند. در زمان قدیم ازان نه جوی برای کشت و زراعت کشیده بودند که بر طبق تحریر صاحب نزهته القلوب عبارت بود از: نوجوی آذر بائیجان، لشکرگان، کراغ، غوسمان، کنک، سفقر، انجیر (انجیل)، یارشت. فیاضی این رود باعث شهرت سرزمین هرات گشت و از آنست که وادی هرات معروف بباغ و غله خانه آسیای میانه شده است. فیاضی رود هری منحصر بوادای هرات نیست بلکه در قسمت های شمالی اراضی تجن و سرخس را نیز آبیاری می کند.

معاونین آن در خاک ایران عبارت است از (۱) کشف رود که سرچشمه آن نزدیک سرچشمه اترک در کوههای هزار مسجدست که پس از مشروب نمودن رادگان و چناران از شمال مشهد عبور و در پیل خاتون بهریرود میریزد. (۲) رود جام که پس از مشروب کردن بلوک جام بهریرود میریزد، (۳) رود باخزر که از شمال این ناحیه گذشته در توهان آغا که هریرود سرحد ایران میشود به آن متصل می گردد.

رود مرغاب: طول این رود ۳۸۵ میل است سرچشمه این رودخانه شاخه های کوههای

تیرند و فیروز کوه است که بخط غیر منتظمی بطرف غرب درین وادی بزرگی که آن هر دو سلسله کوه را از هم جدا می کند جریان دارد. بعد از آنکه آبهای معاونین زیاد به آن آمیخت سمت شمال غربی را اختیار می کند و از بالای مرغاب می گذرد. در حوالی مروچاق معاونین دیگر به آن علاوه میشود و در ماورای خط سرحد کوشان رود که از شاخه های فیروز کوه سرچشمه گرفته بدان می پیوندد: در آق تپه رود کشک که از حوالی کشک و رودی که از دامنه های کوه سیاه بوبک برآمده و از قره تپه می گذرد بدان می ریزد.

در مرو چاق رود مرغاب قریب ۱۵ میل نقطه سرحدی افغان و روسیه است . پنجاه و آق تپه در ساحل چپ رودخانه بداخله خاک شوروی واقع است . از آق تپه رود مرغاب بطرف شمال دوجریان بوده بمر و میرود و متعاقب آن در ریگستان قرا قوم جذب میشود ، این رود خانه از سرزمین های ریگستانی و حاصلخیز می گذرد . آب آن در بهار زیاد اما در موقع زراعت رو بقلت می گذارد جریان آن تیز و عمق آن یکسان نیست .

رود آب سفید : از کوه تیر بند بدو شاخه می بر آید و در سرپل معاون دیگری که از سنگ چارک می آید بدان می پیوندد و بعد به آب سفید موسوم میشود و از شبرغان می گذرد و بدشت جذب میشود . طول آن قریب (۲۰۰) کیلومتر است .

رود قیصار : رود کوچکی است که از حوالی میمنه گذشته و از دولت آباد عبور و بدشت جذب میشود . طول آن قریب (۲۰۰) کیلومتر است .

رود آمو : یکی از رودخانه های بزرگ افغانستان آموست که قریب چار صد میل خط سرحد شمالی افغانستان امروزی را با خاک دولت اتحادیه جماهیر شوروی تشکیل میدهد .

منبع آن فلات مرتفع بامیر خور دست که در موسم سرما بزرگترین ذخیره برف و یخ میباشد رود آمو یک رود تاریخی و دارای اسمای متعدد و قدیمی است نام یونانی آن اوکسس Oxus است که از وخشو Wakhshu برآمده در پهلوی و هرود Wehrod و در زبان چینی وره و Wurhu یا کوی شو Kui-Shu گفته میشود . طول این رودخانه بیشتر از یک هزار میل است که بعد از طی این مسافه بدریاچه آرال می ریزد . این رود در آغاز جریان ازدو رود خانه واخان و پامیر تشکیل میشود که اولی از دره واخان عبور می نماید و ثانوی از حوالی دریاچه وکتوریا یعنی پامیر بزرگ برآمده سرحد شمالی واخان را تشکیل میدهد . همینکه هر دو رود بهم آمیخت آب پنجه میشود و جریان آن بطرف جنوب غربی است . در منطقه اشکاشم سمت شمال را اختیار می کنند و با تعقیب خط نامنتظمی بطرف شمال رود های شاخ غند و آق سو و غیره از ماورای خط سرحد افغانی به آن می ریزد . همینکه به نقطه ۳۸ درجه و ۳۰ دقیقه عرض در شمال درواز رسید خط سیر آن باز بصورت نامنتظمی سمت جنوب غربی را تعقیب می نماید همینکه از ینگی قلعه عبور کرد بدوحصه منسحب میشود . درین حدود هارود قزل سو از شمال و ماورای خط سرحد به آن می ریزد و رود کوچکی از داخل خاک افغانی بدان می پیوندد . از جائیکه خط عرض ۳۷ درجه را قطع می کند رود خانه قندز بدان می ریزد و در همین حوالی رود واکش و بعد تر رود کافر نهان در آن ملحق میشود . در جوار ترمز رود سرخان به آن ضمیمه میشود و از ترمز تا خم آب دیگر رودخانه مهمی بدان نمی افتد و رود آمو پهنای عظیم خود را میگیرد .

رود آمو در آغاز جریان بس سریع است در بازای گومبز و دريك مسافه كوچكى در وادى واخان جريان آب آنقدر شدت ندارد اما همينكه بطرف غرب برگشت سرعت زياد پيدا مى كند . از رنگى كه كمى در شرق اشكاشم است تا به خوروك در شغنان در سرعت رفتار آب آن مى افزايد .

اكثر از معاونين اين رود از شاخه هاى سلسله هندوكش سر مى زند و در آغاز تا بستان كه برف ها ويخ ها آب ميشود وقت طغيان و مستى آب آنهاست كه در اين موسم مقدار زياد آب در مسير كوچك رودخانه ها سرازير ميشود سنگ ها ويخ هاى زيادى را با خود مى آورد . آب بقدرى در رودخانه ها زياد ميگردد كه سرريزه مى كند و مواد سيلابى را بر زمين هاى اطراف هموار كرده و سبب حاصلخيزى آن سامان ميشود .

همينكه رود آمو از سرزمين هاى كوهستاني بر آمد و داخل وادى هموار شد سرعت رفتار آن معتدل ميشود . رود آمو بعضاً بستر خود را ترك ميدهد و جريان خود را تبديل مى نمايد چنانچه در قرن ۱۴ اين رودخانه به بحيره كسپين مى ريخت .

يك معاون بزرگ آمو رود كوچكه است منبع كوچكه هندوكوه است كه شاخه هاى مختلف آن از حدود منجان ، زيباك وغيره مى بر آيد و از جنوب فيض آباد گذشته به آمو مى ريزد .

معاون ديگر آمو رود قندز است . اين رود شاخه هاى متعدد دارد كه يكي ازان از حوالى باميان نبعان مى كند . شاخه هاى ديگر از كهمر د ، کوتل خاواك و نارين و غيره مى آيد و روپهرفته ده دوازده رود خانه خورد و بزرگ آنرا تشكيل ميدهد اين همه شاخه ها بدوشاخه رود خان آباد ورود بغلان پيوسته و اين دوشاخه هم در ماوراي شهر قندز بيكدیگر ملحق شده و رود قندز را كه از معاونين بزرگ رود آمو است تشكيل ميدهند .

مهمترین مخترعات ۱۳۲۴

نویسنده: بناغلی میرعلی اصغر شاع

بشر این مخلوق شریف و مکرمی که در صحنه آفرینش بر همه موجودات رتبه سیادت و سرداری دارد چون با جوهر عقل و دانش ممتاز و دماغ حساسش را ملکات فاضله و انوار لامعه بینش و علم منور ساخته بنا بر آن جهت تحسین زندگانی و استفاده از خصوصیات فطری خود در هر مرحله از مراحل حیات به مجاهده و کوشش قیام ورزیده و درصد از بین بردن موانع

و مشکلات زندگانی بر آمده است. سرائق طبیعی از قبیل تبدلات فصول، اختلافات محیط و تحولات جغرافیوی و تاریخی، مؤثرات اجتماعی و سیاسی خصوصیات اخلاقی و تربیوی بشر در خلال اعصار و دهور متدایه حیات سیر زندگی او را تحت نفوذ قرار داده و مقتضیات زمان و مکان حیاتش را آب و رنگ نوی بخشیده است. کار گناه دماغ به اثر تجربه و تفکر در رشگفتی های کائنات و انطباق آن با کیف و چون زندگانی محصور لاتی از خود برون ساخت که در حیات علمی اقتصادی و سیاسی نوع

انسان رولهای بس بزرگی داشته و موفقیتش را بناغلی میرعلی اصغر شاع

در آمال و آرزو ها سهل الحصول گردانید رجال بصیر و منورین دوده بشر هر وقت حیات عزیز خود را وقف سعادت و رفاه برادران نوعی نموده و درین راه با آنکه بیک سلسله مخالفت ها و اغراض سوء مقابل شدند مع هذا چون نصب العین مقدس و مرام بزرگی داشتند از مجاهده و کوشش دست بردار نشده و بالاخره سکه بزرگی و شرافت علمی بنام ایشان ضرب و نامی از خود در صفحه دهر بیاد گار گذاشتند که تا امروز درین گنبد نیلگون انعکاس صدای ایشان شنیده میشود و شاید اوراق تاریخ برای همیشه از ذکر ایشان بر خود بیالنه را اگرچه مخترعات امروزی بیکبارگی بمیان نیامده و هزارها دماغ در خلال صدها سال به آن متوجه شده مع هذا در جمله مدققین افرادی قد علم کردند که راه را برای آیندگان

بیشتر روشن ساخته و در پرتو مشعل فروزان علمی خود ذرائع استفاده عملی را ارا نه نمودند که بدینوسیله اسامی ایشان را با حروف برجسته و درشت تری در صفحات کتاب دوستداران بشر و علمبرداران نبوغ علمی میتوان مطالعه کرد. انسان در عصور متناهی زنده گی مائل بوده تا بشود مانند طيور در هوا بیرواز آید ولی این خواب شیرین را برای نخستین مرتبه در ۱۷ دسمبر ۱۹۰۳ دو برادر بنام اورویل رایت و ویلبورد ریچر ماسین عملی ساختند و امروز که اسانها باراکت‌های مخصوص میخواهند بلند تر از طبقه فضا صعود نموده و حتی کره ماه و سیارات را جولانگاه خویش فرار دهند در حقیقت افتخار اصلی آن بهمین دو برادر عائد است. بلی اگر چه در هر دوره مخصوصا در قرون اخیره یکجا ایجاد ممتاز و برجسته نسبت به سایر موجبات برانندگی دارد که آن عصر را بهمان نام مسمی ساخته اند مثلا عصر بخار، عصر برق، را دیو و غیره ولی در قرن اخیره بالاخص در دوره ۶ سال جنگ مختصرات بزرگ و شگفت انگیز بدرجه تکثیر نمود که هر کدام در تحول زندگی یک بر دیگر سبقت نموده و عظمت و شهکاری دماغ فکور و فوق العاده منور پسران قرن بیست را بوجه اتم نشان میدهد. اسامی مختلفه راکت ها، بم طیار، پنسیلین، ویوسلن، رادار، شعاع کوسمیک و صد هائظائر آن از عجائب و خوارق سائنس امروز بشمار میروند اما سال ۱۳۲۴ هجری و یا ۱۹۴۵ عیسوی را نسبت بجمع سنوات و دوره های حیات بشری بیشتر اهمیت و امتیاز میدهم زیرا درین سال بشروارد مرحله فوق العاده بزرگ و جدیدی شده و اینک عصر نوی بنام عصر اتم آغاز گردید. انسان در این سال از یکطرف به واسطه استفاده از انرژی اتمی بروی آتش محاربات جهانسوز آب افکند و بیک بم اتمی شهر معروف جا پانی هیر و شیمیا را با خاک برآ ساخت و در نتیجه آن خاتمه محار به را اعلان کرد و از طرفی هم ابواب جدیدی بر روی مدققین و علمای امروزی کشود تا درین راه بمطالعه و تحقیق بپردازند.

بعد ازین انرژی اتمی را که منبع قوای آفتاب میدانند در زندگی صنعتی و اقتصادی بکار خواهند برد. اگرچه در باره اتم خواص و قوه آن از مدت ها به اینطرف صحبت ها بمیان آمده و توجه متخصصین ساینس به آن معطوف شده ولی استفاده علمی آن بر ای اولین مرتبه در اواسط ۱۳۲۴ شروع شد و تنها بیک بم قوه خارقه آسای آن را عملا بجهان نشان داد. این قوا بدرجه مهم و اسرار انگیز است که ولوله و شور عجیبی در سرتاسر گیتی افکند. ممالک متحارب را ذریعه این قوا تهدید و آینه امنیت را بواسطه آن از هر خطر حفاظه می نمایند تا هنوز اسرار بم اتمیک غیر مکشوف بوده و همین مسئله در دنیا مراق زیادی تولید کرد همین انرژی اتمی موجب انعقاد کنفرانس های مهم در واشنگتن و ما سکو گردید همین قوه باعث حرکت اتلی صدراعظم انگلستان به واشنگتن و سفر وزرای خارجه امریکا و لندن

به مسکو شد. درین مورد و مخفی نگه داشتن راز آن بین ما لک متحده و بکار انداختن انرژی موصوف در امور ملکی معاهده ها کردند. و بیمان های بزرگی بستند. خلاصه بشر در ۱۳۲۴ به پنهان کشف بزرگی موفقی شد که تمام مکشفات مهم دیگر تحت الشعاع این ایجاد قرار گرفت اینک مختصری در اطراف مهمترین مخترعات امسال با خوانندگان محترم خود داخل صحبت میشویم.

بم اتومیک

ساعت ۵ و نیم صبح ۱۶ جولائی ۱۹۴۵ در میدان هوایی مگورد و که در ۱۲۰ میلی جنوب شرق البوکوک (مکسیکو جدید) واقع است حادثه بزرگ و تخریبی به جدید علمی که بعد ها تا ثیر آن دنیا را تکان داد بوقوع پیوست درین وادی آرام و ظلما نی برای نخستین بار انفلاق بم اتومیک را عملاً تجربه نمودند به این طریق: گلوله را بر ذروه برج فولادی جاداده و درین همین گلوله شور انگیز تر بن اسرار درامای علمی را گنجانیده و دو اثر آن دنیا را بر حلقه ساینس جدیدی وارد کردند.

سیم های فولادی زیادی در اطراف این برج فولادی لین دوانی شد که به سوچ بورده عمومی در نزدیک آن برج بهم اتصال پیدا کرده بود. اطاق چوبی هزارها ذرع دور تر از این برج بر فراز یک پشته آباد و درین آن سوچ ها و آلات سیمی زیادی را نصب کردند. در وقت موعود اشخاص چندا البسه مخصوص منتظر این تجربه خارق العاده بودند. چون لحظه مطلوب فرا رسید و عملی شدن امتحان آغاز یافت ملاحظه کردند در اثر انفجار بمب اولایک روشنی ماورای روشنی طبیعی تولید گشت و بعد از آن در هوا فشار خیلی شدید و خورد کننده بروی کار آمد و بعد یک غرش هولناک و دامنه داری استماع گردید. نورمند کورچنان قوت داشت که گویی آفتاب در وقت ظهر در وسط السماء تابش دارد بعد یک ابر غلیظ و ملون به رنگ های مختلف تا ارتفاع ۴۰۰۰ فوت بلند شد. یک آدم ۶ میل دور تر از موقع حدوث این تجربه چون بطرف منبع نور نگاه کرد از روشنی زیاد چشم هایش موقتاً کور شد ولی ضرر آن برای همیشه باقی ماند اشخاصی که از آن محل فاصله های زیادی دور بودند از حدوث این روشنی در این موقع بتحیر افتید و کره را برای سه ثانیه مانند زوز روشن ملاحظه کردند. فشار هوا بدرجه زیاد برد که دو نفر ۶ میل دور از موقع تجربه در عقب اطاق چوبی بر زمین خوردند. برج فولادی کاملاً محو و از شدت حرارت به چار تبدیل شد و در موضع آن یک گودال و دهانه آتش فشان مانند بعرض نیم و طول ربع میل تشکیل یافت ریگ بیابان از شدت حرارت آب شد که گویی سطح زمین را کاملاً یک طبقه کلفت شیشه پوشانده بود. این تجربه مهم در آن وقت آفتابی نشد و جز اشخاص معدودی که به امتحان و آزمایش مذکور مصروف بودند دیگران اصلاً از جریان واقعه خبر نداشتند تا آنکه بالاخره نتایج مذکور باریگر در اثر بمباردمان هیروشیما ذریعه این بم بجهان نشان داده شد.

د کابل کابلی

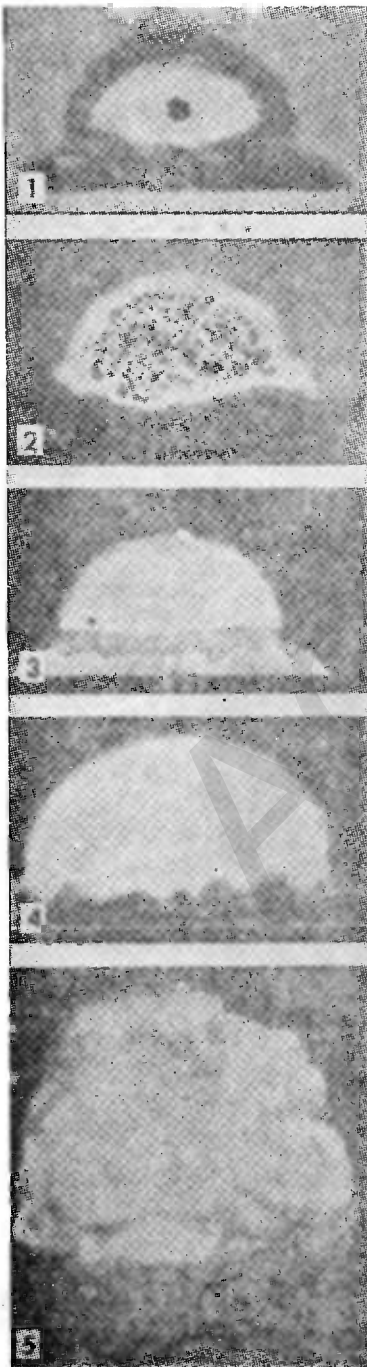
و همه فهمیدند که چه سلاح مهلک و فنا کنندۀ رامتحدین در امریکادرست کرده اند. این بم طوریکه در مکسیکوئی جدید در وقت اولین مرحلۀ تجربۀ از شدت حرارت برج فولادی آن را به بخار تبدیل ساخت در هیروشیما جاپان هزاران نفر را طوری سوزانید که بکلی از شناخت برآ شدند. این بم نسبت به ۲۰۰۰۰۰ تن باروت جدید (۴۰۰۰۰۰ پاو) قوی تر بود و با قوۀ بمباردمان ۲۰۰۰ طیاره مافوق قلعه طیاره برابری میکند. این بم ۴۰۰۰ پاو وزن داشت و وقتیکه منفجر گشت قوۀ آن یک دهم یک فیصد مجموع انرژی بود که در مواد انفجاری شامل بود میگویند این بم حالا در مرحلۀ ابتدائی بوده هنوز قوۀ آن بصورت درست تثبیت نیافته است. لذا بم های انرژی اتوم که در آینده آماده میشود به مراتب مهلکتر و قوی تر خواهد بود. شاید بغداد ازین ذریعۀ ترادید و راکت ها این

عکس شهر هیروشیما

بم را بدورترین مواضع بفرستند و حتی تمام ملل کیتی را در ظرف چند ساعت محو سازند. در قوتوی به لو تمام مرکز عسکری جاپان را در هیروشیما ملاحظه میکنید که بندریه بم اتومیک کاملاً ازین برده شده و منهدم گردیدند. دره اگست ۱۹۴۵ ذریعۀ طیاره نوع ب ۲۹ که از نوع طیاره مافوق قلعه طیار است یک بم اتومیک به هیروشیما افکنده شد. این بم دارای قوۀ ۲۰۰۰۰۰ تن باروت بوده و ۶۰ فیصد شهر را کاملاً با خاک برابر ساخته است. در ظرف دو دقیقه بعد از انفلاق تمام ساحه مذکور را یک طبله دود به ارتفاع ۴۰۰۰۰ فوت (۱۲۰۰۰ متر) احاطه کرده. چهار روز بعد بم دیگری در بندر گاه جاپانی ناگاساکی افکنده شد که در

عکس انفجار بم اتومیک در مکزیکو

اثر آن سی فیصد مواضع صنعتی آنجا کاملاً از بین رفت که در جماعه آن فابریکه های فولادسازی خیالی معروف جاپان بنام متسویشی هم شامل بود و هم چنان فابریکه های اسلحه سازی متسویشی - یورا کامی و دیگر صنایع سنگین جاپان را بکنی قلع و قمع نمود .

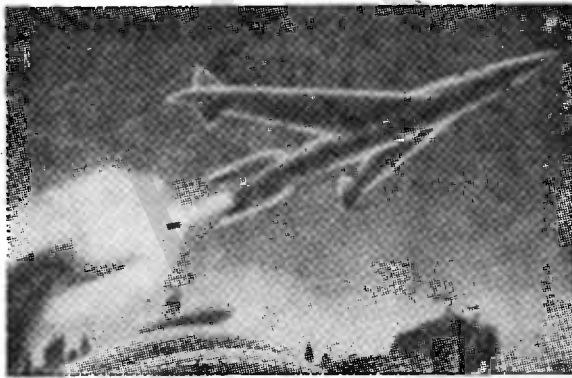
زمانیکه جزئیات و اسرار بم اتوم (این ایجاد فوق العاده امسال که استماع آثار تخریبی آن دهشت انسان را می افزاید) بیشتر بر مردم فاش گردید آن وقت انسان ها طبعاً در صدد جستجو خواهند بر آمد تا بخود معلوم نمایند که بعد از این کدام قوه قویتر و مهلکتری بمیان خواهد آمد طوریکه قبلاً شنیدن خبر گازهای کشنده و استعمال آن در محاربات افراد صلحجو و ملکی را فوق العاده متاثر ساخته و نسبت به محاربات آینده ایشان را خیلی بدبین ساخته بود این اختراع جدید با کشف بم اتومیک هم ایشان را بیشتر از آن وقت متاثر و نسبت به آینده نگران خاطر نموده است مسلماً هیچ چیز مهم و موثر بصورت ناگهانی و آبی بمیان نمی آید و هنوز هم موضوعات بزرگی سردست است که برای صلح دنیا آن را خیلی مفید تلقی می نمایند . داود ایو انس برای مجله (اکشاف) نوبه فرستاده و در آن متذکر شده است که آیا ما برای خاتمه دادن محاربات به یک محاربه دیگر مصروف

خواهیم شد و بجهت بروی کار آوردن صلح مطلق صلح این زمان را خاتمه خواهیم داد ؟ آیا ما کوشش خواهیم نمود تا بر این تمایل طبیعی خود جهت نجات کامل از حرب و غوغا ئل آن غلبه حاصل خواهیم کرد و عملاً به این موضوع مصروف خواهیم شد ؟ او میگوید در این مورد تاریخ بمادرس قاطع و موثری داده و نشان میدهد که دماغ هر فرد ما متوجه باین حقیقت خواهد شد که باری ممکن است از کدام حصه خطر بروز نماید و این خطر باید ذریعه یک قوای قاطعی از بین برداشته شود . اومتیقن است که سرویس ها و شعبات موظفه تحقیقات و مطالعات علمی خود را

دوام داده و داښما به استخراج و وړی کار آور دن تخنیک و موجودات جدیده خواهند پر دلخت
وړی ماڼه کار خود را نسبت بزمان محاربه به مراتب خواهند افزود . این حقیقت را هم باید بخاطر داشت
که مصونیت ما بواسطه موجودیت مهلك ترین سلاح جدید بخطر نغو اهدا نختیم بلکه چیزی
که بیشتر این مصونیت را تهدید می نماید ترنید آرزو و خوا هس جهت استعمال آنها ست
مختصین ساینس و مردم بشدت میگوشتند تا بند رایع مکفی ماشین سیاسی صلح آینده را
تلاشین نمایند و این ماشین را میخواستند که در وقت و زمان و مو ضع صحیح مورد استعمال
قرار د هیند . ما همیشه انتظار نتایج اقدامات سیاسی را داریم و این امید که بب های
ملفوق قوای اتو میک و دیگر ذرائع مخوف تهدید بعدیه غیر مستعمل باقی میانند و هتی
با کام خپو اهد شد که اقدامات سیاسی در این مورد نا کام بماند .

راکت های مسافر بردار فردا

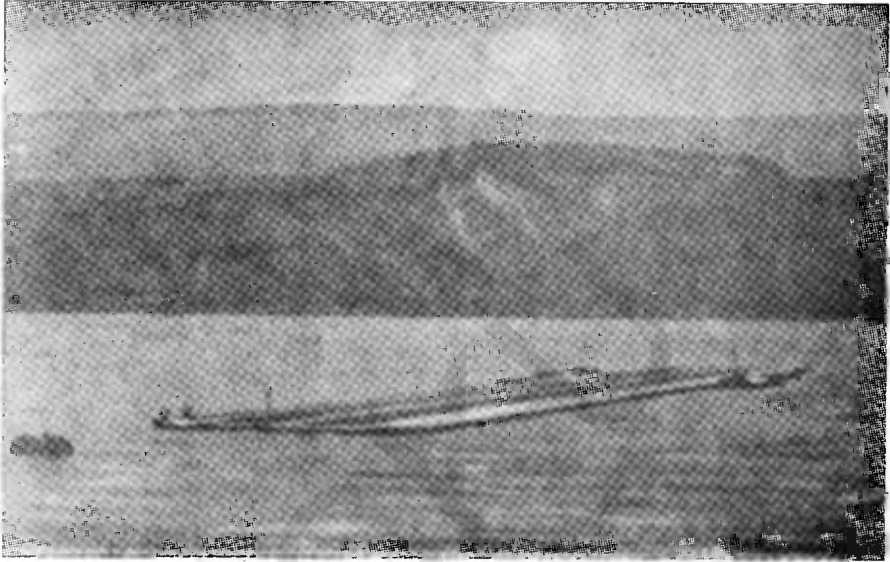
درفوتوی زیر راکت هائیرا که در هوا بازی فردا بیکار می رود ملاحظه میکنید . این راکت
با خود مسافرین را هم مانند طیاره حمل نموده و پرواز آن عمو ما در طبقه ستراتوی سفر (طبقه
پایین تر از طبقه هوا) بعمل خواهد آمد .

یک سلاح مهم و جدید حمله بر اروپا یا جزیره متحرک

اخیرا در دست اسلحه مخفی برطانیه که در وقت حمله متحدین بر قاره اروپا استعمال شده
اند نام یک سلاح مهم به اسم جزیره متحرک یا (نیملی) آشکار گردید ، درفوتوی زیر آله

مذکور را که درلا ملاش واقع سکا تلیند گرفته شیده ملاحظه میکنید . طول جزیره متحرك ۵۲۰ و عرض آن ۶۰ فٹ میباشد . این آله از دهل های مسدس شکل شناور که بهمدم بگرمتمصل اند تشکیل یافته و برووی آن میدان مساعدی را برای فرود آمدن طیاره تهیه نموده اند .

لباس ضد انجماد

هوا بلزاین امر بکسا از چندی به اینطرف دار ای چنان لباس مخصوص طیران میباشند که آنها را در ارتفاعات فضا سردی زیاد مانع عملیات نشده بلکه آنها حرکات خود را آزادانه صورت داده میتوانند اخیر قوماندانی تخنیککی سرویس فضائی در برایت تولید واقع دیتون او هو چون اعلان نمود که جدیدار برای عمله فضائی از نیلون چنان لباسی تهیه کرده اند که در سر چپها و آب های فوق العاده منجمد و بارد قطب جیات هوا بلزان را بخوبی صیانت می نماید . در آبهای قطبی سرعت زیادی انسان رایخ زده و منجمد میسازد ولی هوا بلزان در این لباس جدید برلی يك ساعت در بین آب های قطبی متوقف بوده و هیچ تاثیری بر وجود شان وارد نشد . روی این لباس را از يك ماده میوه شانند که تا بحال حقیقت آن از جمله اسرار حریمت و این ماده لباس مذکور را در آب و هوا قابلیت مقاومت میدهد . لباس مذکور هر حصه بدن به استثنای چهره را حفاظت مینماید .

رابراز ریگ

اخیراً در اثر تجارب کیمیای از سیلیکون ها احتمالات استفاده جدید خیلی زیاد شده است طوریکه از املاح سلولوز عصر جدید پلاستک هارا بروی کار آورده اند و از قیر مواد مختلفه استخراج و در صنعت آن را بکار بردند هم چنان از سیلیکون هافاوند زیادی گرفته اند. ماده سیلیکون در ریگ زیاد است. چون سیلیکون با اکسیجن و مواد عضوی از قبیل ذغال و تیل مخلوط گردد قابلیت صنعتی آن زیاد میشود. در این اواخر در امریکا اسرار سیلیکون ها کشف و کمپنی جنرال الیکتریک امریکا اعلان نمود که از سیلیکون را بر درست کرده اند. در سیلیکون را را که حصه مهم رابر مصنوعی است امتزاج می نمایند. این رابر در حرارت زیاد مقاوت داشته و در مقابل حرارت از ۶۰ درجه تحت صفر تا ۵۷۵ درجه فوق صفر بخوبی مقاوم می تواند. این رابر چون قابلیت تمدد زیاد را دارانست بنابراین در ساختن تایرها از آن بخوبی کار گرفته نمیتوانند بلکه در ادوات مختلفه حربی که جهت فیر نمودن حرارت زیاد را دارا میشوند بهتر از هر چیز کار میدهند.

قطب نمائی که دروغ نمیگوید

در سطح بحار و اراضی قطب نما که همه ما با آن آشنا هستیم بصورت حقیقی جانب شمال را ارائه نمیدارد و از ۱۸۳۱ به بعد که ذریعه جیمز روس تهیه گردید دیگر تبدیل مهمی در آن واقع نشد. قطب شمال واقعی متنابسی در شمال و قطب جنوب مقناطیسی در بر اعظم انترکنک موقعیت دارد و قطب نما هانیتوانند که بصورت قطع موقعیت قطب را نشان دهند بلکه قدری متمایل میباشند. این وضعیت در هر وقت و هر جا مخصوصاً در طیاره مشکلات زیادی وارد میکند و بر علاوه فلزات و ادوات مختلفه در طیاره هم بوضعیت قطب نما تاثیر وارد میکنند. اینک برای رفع این نقیصه قطب نمای جدیدی بنام جیرو کمپاس ایجاد نموده اند که ذریعه آن عقربک قطب نما با آزادی تمام بدون کمترین مانع بهر طرف حرکت و دور خورده میتواند. این آله را چه در طیاره و چه در جهاز نصب نموده و سمت مطلوب را بصحت و دقت کامل ذریعه آن معلوم می نمایند. این قطب نما مخصوصاً از ایجا دات کشوری برطانیه محسوب شده و از هنگام اختراع آن تحول بزرگی در طیارات دور پرواز وارد شده و مخصوصاً در جنگ موجوده در آن همه حملات شبانه و روزانه طیارات که از فواصل خیلی بعیدی پرواز می نمودند از آن استفاده قابل قدری نموده اند عملاً بحریه هم از این آله مستغنی نبوده و بسکمم آن راه خود را از روی نقشه که در پیش دارند بصحت کامل طی میکنند. اگر این قطب نما وجود نمیداشت بمبارهای شبانه و هنگام ابر بالای جرمنی صورت گرفته نمیتوانست. از این قطب نما در هنگام صلح بسافائدها خواهند گرفت.

مکر سکوپ برقی یا الکترون مکر سکوپ

فوتوی پهلو تازه ترین مکر و سکوپ برقی را نشان میدهد که از مهمترین موجدات امسال بوده و خدمات زیادی از آن توقع دارند ، این مکر و سکوپ پنجاه مرتبه از مکر و سکوپ های گذشته که ذریعه چشم دیده میشود قوی تر بوده و در این جا با سه نفری که مسئول ایجاد آن میباشد بملا حظه میرسد .

ازین سه نفر کسیکه مصروف کنترول نمودن آن است والد یمر کی زور یکن نام دارد . گه ایسکونو سکوپ با چشم که تیلو یز یون را اختراع نموده است .

توپ نوع جدید

توپ نوع جدید ۷۵ میلیمتری امریکا بدون دنباله میباشد و بنام ام نوع ۳۰ - یاد میشود قوه انداخت و اصابت آن بیش از ۴ میل بوده و ۱۱۰ پان وزن دارد و بمقابل توپ ۳۴۰۰ پانندی ۷۵ میلیمتری که ذریعه عراده نقل داده میشود به خوبی کار میدهد .

پيشگوئي موسم

د راتر تتبعات جديدۀ علمي وساينس بالاخره به اين مطلب موفقيت حاصل کردند تا وضعيت آينده موسم را از روی مشاهده آفتاب پيشگوئي نمايند . در کسوف اخيره و مطالعات جديده ذريعه ادوات مخصوصه اطلاعات قيمت داری به دست آور دند که تا حدی نسبت بموسم آينده نظريۀ خود را ارائه توانستند . اين کسوف بصورت اتفاقي تاثيرات عجيبه بر روی زمين وارد نموده و طبق اطلاعاتی که تحصيل شده در وقت کسوف شب پره ها از آشيانه های خود بيرون شده ، سنگ ها عوم کرده و اطفال بناله در آمدند و باری پسر ها چنان فریاد کشيدند که در يکي از هيئت های اعزايه علمي متخصصين نجومي مجبور شدند تا ادوات مخصوصه را ترک گفته و به اوضاع آنها که با ايشان همراه بودند ملتفت گردند . مشکلات مشاهده به آفتاب بدرجه زياد است که حتی اگر با محاسبات فوق العاده دقيق هم صورت بگيرد معذرتاً نتيجه مطلوب به خالی از اشتباه دانسته نمیشود . يکي از تخصصين امر يکائی به اسم دکتر چار لیس ابوت که سکرتر موسسۀ سمسونين ميباشد را جمع به اين مطالعات علمي نسبت به آفتاب خيلي خوش بين بوده و ميگويد روزی خواهد رسيد تا ما بتوانيم در اثر ملاحظه خورشيد اينام عروسي ، رخصتي هامصروفيت ها و امثال آن را معلوم نموده و از اوضاع موسم اطلاع درست داشته باشيم . گویا مطالعات فني از آفتاب بجا واضح خواهد ساخت که آیا باران خواهد باريد يا نه؟ آیا سردی ويخ به نباتات ضرر خواهد رساند؟ دا کتر ابوت در اطراف تشعشع آفتاب و اندازه آن با اختلافات روزمره اين تشعشع اطلاع کافي دارد . اين تشعشع همه روزه به اندازه بسيار کمی از هم اختلاف حاصل میکند . تتبعات اويقينا خيلي مفيد ثابت خواهد شد اوميگويد هر قدر که مارا جمع به آفتاب معلومات بيشتتر حاصل کنيم بهمان اندازه از وضعيت موسم بر روی زمين باخبر خواهيم شد

استعمال جديد از شيشه های قديم

يکي از حيرت انگيز ترين موجدات زمان جنگ برطانيه استعمال جديد از تار های شيشه است . اگر خوب دقت نمايم معلوم ميشود که اولين مرتبه دره ۲ سال قبل يك نل شيشه را ذريعه حرارت آب نموده و بمقابل شعله های گيس آن را قرار داده و حصه آب شده آن را به طول بازوی خود کش ميکردند پس آن هالوله های شيشه را حرارت داده و حصه آب شده آن را براده های بي تاير بايسکل ملحق مينمودند و بعد يك آدم بالای بايسکل سوار شده و پايدان ها را محکم چرخ ميداد تا يك نوع تاير کلفت از آن تهيه ميشود . اين بود نخستين مرحله تهيه تار های

شیشه امروز تارهای شیشه از یک مقدار زیاد شیشه‌های شکسته و بیفایده درست میشود چترهای مخصوص که بالای کشتی‌های نجات افراشته شده و را کین آن را از سوخت ذریعه شعله‌های تیل که بالای ایشان می‌افتد حفظ نماید از همین ماده ساخته شده و هر کدام آنها از ۱۰۲ تارهای شیشه تکون حاصل کرده‌اند . هر یک از این تارهای مرکب از شیشه آب شده بطریق مخصوص تهیه گردیده که بصورت رشته‌های بسیار باریک مشاهده شده و بقطر ۰۰۰۲ ، یک‌انچ کلفتی دارد و طول آنها اگر متد گردند یک میل خواهد شد . این چتر قائق نجات فایر پروف بودم و بمقابل آتش مقاومت و مانند دیگر پارچه‌ها بافته میشود و شکل آن مثل پرده‌های کلفت دیگر است . اگرچه تا بحال از این پارچه‌های شیشه در امور حربی استفاده میگردند ولی بعد ازین در زمان صلح استفاده‌های بیشتر و مهمتری از آنها خواهند نمود . در امور تعمیر و غیر تعمیر این ماده مورد استعمال زیادی دارد . شاید بعد از این بعوض اکثر فلزات و ادوات فلزی از این ماده کار بگیرند .

عدسیه‌های متصله و تماس با چشم

یکی از مبتکران جدید و خیلی تازه عصری عبارت است از عدسیه‌هایی که عینا بر روی چشم در حالت اتصال و تماس بان استعمال میشود . عوض آنکه عدسیه‌ها را بالای یک چو کات نصب

نمایندطوری
درست نه‌وده
باند که حامل
میتوانند آن
را عینا بر روی
تخم و مردمک
چشم گذارد
و خودش آن
را بزیر پلک
محکم و مخفی

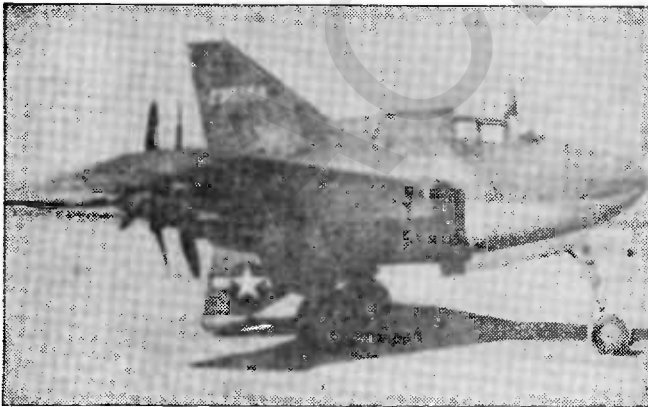

سازد این عدسیه از بیرون غیر قابل مشاهده بوده و با چشم تماس کامل دارد . این عدسیه‌ها گذاشته از آنکه خوبتر و مفیدتر است و وضعیت قرنیه چشم را از حیث شکل هم خوب نشان میدهد در حالیکه گذاردن عینک آن نقص را بر طرف نمیتواند . شاید برای استعمال آن به پلاستر و جراحی خفیف هم محتاج شد . فوتوی فوق عدسیه‌های مستعمله را در چشم نشان میدهد که در یکی از شفا خانه‌ها چشم حامل آن بکار برده شد .

کاروان طیار عمومی

یکی از عجیب ترین مخترعات جدید فضائی طیاره ایست که بنام کاروان طیار موسوم است هنگامیکه این طیاره بر فراز یکی از شهرهای انگلند به ارتفاع ۵۰۰۰ فوت اوج گرفت منظره خیلی عجیب و تماشاگویی تشکیل داد. نام اصلی این طیاره مایلس ایروان است که بشکل طیاره بهاربرد ارسکری ساخته شده ولی این طیاره رادر وقت صلح بمقاصد مختلفه زمان صلح بخوبی میتوانند استعمال نمایند. طول پرواز طیاره مذکور (۴۵۰۰) میل بوده و دو انجن آن میتواند فی ساعت از ۲۱۱۰ لی ۱۱۵ میل مسافت را قطع کند. دربال این طیاره نیمکت هاو دیگر لوازم خواب برای دو نفر وجود دارد. در حصه بالائی اطاق نشستن این طیاره یک تانگه آب، چهار جا مه دان سه قفسه و یک لگن مخصوص شست و شو موجود است. ممکن است ساحه استعمال این طیاره را برای مقاصدمهمه دیگر بالاخص امور تجارت و اقتصاد توسعه زیاد بخشند.

طیاره تعقیب کشته بی دم

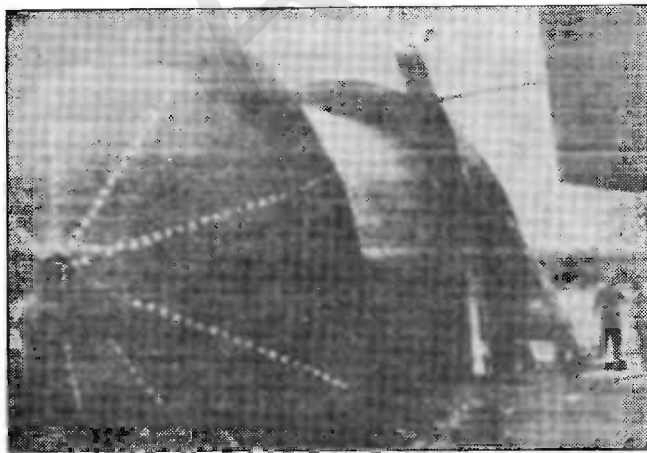
ظوریکه در این

فوتو ملاحظه می نمایند.
در امر یکجا جدیدا
چنان طیاره تعقیب
کشته ایجاد نموده، ند
که بی دم میباشد.
یک انجن که موجب
دور خوردن متضاد
پروانه ها میگردد در
عقب طیاره حاداده
شده و انجن مذکور

در داخل طیاره کاملا از نظر پنهان میباشد این طیاره نخستین طیاره میباشد که ذریعه تیله کردن پروانه را بدور می آورد.
بجسه بالائی و پایانی بدن طیاره پروانه ها بشکل عمودی تعبیه گردیده و ذریعه آن مقاومت طیاره را بخوبی حفظ کرده اند.

محکم ترین چوب دنیا

پروانه های جهازات نوع لیبرتی (آزادی) و ویکتوری (فتح) را اخیرا از يك نوع چوب خیلی محکمی درست میکنند که بنام لگنم ویتا یعنی (چوب زندگی) یاد میشود. این چوب بمقابل آب شور مقاومت فوق العاده داشته و از خود روغن دارد باری چون بموضع خود نصب گردید صرف محتاج محکم نمودن درست بوده و دیگر به هیچ چیز ضرورت ندارد. چون این چوب فوق العاده سخت است در ساختمان فرنیچر و منزل از آن کار نمیگیرند این چوب در غرب الهند و امریکای مرکزی بکثرت موجود است. يك فک مکعب این چوب ۷۳ پائون وزن دارد این چوب از آب هم حجم خود هم سنگین تر است. چوب نوع بالیاسادر هر مکعب فوت صرف ۶ پائون وزن دارد فرق بین این دو نوع چوب از محاسبه فوق بخوبی معلوم میشود روغنی بودن چوب مذکور آن را از تمام انواع چوب های روغنی دنیا امتیاز می بخشد وقتی که تازه چوب از درخت قطع میگردد يك نوع ماده روغنی چسبنده و بودار از آن مانند جریان خون خارج میشود گویا سی فیصد اصل چوب را روغن آن تشکیل میدهد وقتی کاشفین غرب الهند و امریکای مرکزی برای اولین مرتبه این چوب را کشف کردند گمان نمودند که اسرار زندگی مدت زیادت را کشف نمودند و آن را بنام لگنم ویتا موسوم کردند. روغن این درخت برای سرفه و ریوماتیزم خیلی مفید است. حالا علما يك کشف مهم دیگری از این ماده نموده اند به اینقسم که يك قطره تیل مذکور را با يك پائون چوبی همزوج می نمایند و از عود دوباره مرض خوره ذریعه آن جلوگیری میکنند. تیل مذکور را برای چرب نمودن اغلب اسباب و افزار فلزی بکار میبرند و هم چنان در بسا ادوات نسبت به برنج و دیگر فلزات دوام آن را زیاده تره سنجیده اند يك انچ مربع آن قابلیت ۲۰۰۰ پائون فشار را دارد. رانجه آن هم خیلی خوب است.

پایب لاین تیل

در زیر بحر

این فوتویکی از اولین تصاویر پلوتویانل تیل زیر بحر را نشان میدهد که ذریعه اداره (بریتش پتر ولیم واز فیر دیار تمنث) کشیده شده است. این نل تیل تحت البحری که در قنال

امتداد یافته از شاهکاری های علمی اخیره بشمار میرود ذریعۀ این نل معروف وبی سابقه برای عساکر متحدین در اروپا تیل فرستاده میشد ازین آله بزرگ که بنام درم موسوم است نل فولادی ۶۷ میلی از روی قنال کشیده شده است .

راکت بومب نمبر ۲ انتقامی

اعضای کمیته کانگرس اتانزونی که راجع به جرائم قوای نازی در اروپا مصر و فگر دس و تحقیقات بودند اخیرا در فابریکه زیر زمین نوردهوسن یک سلاح نامکمل قوای نازی (طوری که در این فوتو ملاحظه می نماید رسیدند) این سلاح

بنام راکت بمب نمبر ۲ انتقامی یاد میشود .

شریان بند هوادار و متحرک

در تحت اداره داکتر هارولد آرکون برای شفاخانه های عسکری و بحری امریکا شریان بند های هوا دار جدید (طوری که در فوتوی پهلو ملاحظه میمائید) ایجاد کرده اند این شریان بند بکلی خطر فساد را که در ۳ عملیات بروز

میکند رفع نموده است چه علت بزرگ جریان خون شریان بند های سابقه بوده و این شریان بند دارای يك تیوپ رابری است که چند انچ عرض دارد و بذریعه يك کربند رابری دراز محکم میشود متخصصین میگویند که تولید فشار صحیح با شریان بند های عادی و معمول خیلی مشکل است ولی اگر شریان بند جدید مورد استعمال قرار داده شود يك شخص مبتدی هم میتواند آن را بخوبی استعمال نماید . يك علامت و درجه مخصوص که اندازه فشار را نشان میدهد به انجام رابر مذکور متصل است و هواذریعه يك دسته مخصوص بالای نل موصوف فشار وارد میکند .

در فوتوی فوق يك پرستار و دا کتر را ملاحظه میکنید که قبل از عملیات یا شریان بند جدید را مورد استعمال قرار میدهد . این شریان بند خطر سابقه عملیات را که در نتیجه فساد رو میداد رفع کرده است . موضع تعیین اندازه فشار بحصه سرمریض جادارد و اندازه فشار را در تمام مدت عملیات بخوبی نشان میدهد .

استعمال جدید فلز تانتالم

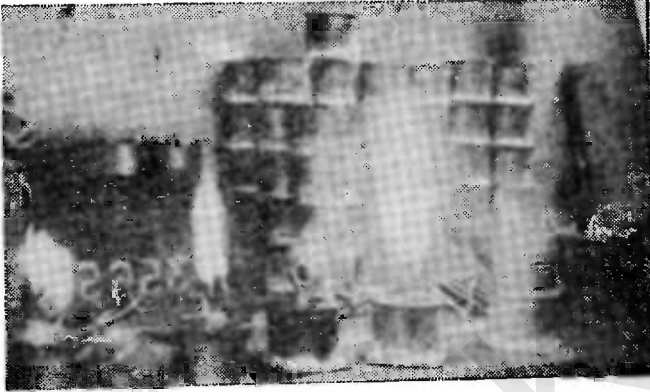
در اثنای سالهای مجاربه استرالیا بحیث يك منبع مهم و مخصوص چندین معادن کم یاب و قیمتی برای متحدین قرار یافته بود . یکی از این محصولات فوق العاده مهم معدنی استریلیا عبارت است از تانتالم این فلز برای ساختن رادیو ، مقاصد حریمی ، و حفظ جراحات خیلی مفید دانسته میشود . تانتالم که عصاره فلزی تانتالک خام است درشفاخانه زیاد بکار رفته و مخصوصاً در اوپریشن ها از آن استفاده های شایانی نموده اند . برای حفاظه حیات عسا کرمجروح عمه بحری و فضائی خدمت بزرگی از آن گرفته اند .

ویتامین سی

تقریباً ۱۲ سال پیشتر دا کتر جی اچ بورن که در استرلیا مصروف مطالعه و تحقیق بود يك طریقه جدیدی را جهت معاینه مکروسکوبی ویتامین سی در انساج حیوان متذکر گردید متود و طریقه او به این حقیقت متکی است که در بعض حالات ویتامین سی بسهولت و سرعت (سکور ناپیتریت) را از هم خورد می نماید و میخواهد ازین عمل نقره را تهیه کند نقره در این صورت بشکل سیاه بنظر آمده و در تحت مکروسکوب بخوبی مشاهده شده میتواند طوریکه چریده منتلی ساینس نیوز می نویسد این تخنیک اولاً ذریعه خود بورن و رفیق او جیرو و سائر رفقای ایشان در یاریس صورت گرفت درین اواخر بارنت و بورن در اکسفورد انساج نمونکننده يك نطفه چوچه مرغ را تحت دقت گرفته و این ویتامین را در آن تحقیقات نمودند و بالاخره به این حقیقت

که قبلا هم معروف بود بیشتر متیقن شدند که ویتامین سی برای نموی انساج بسیار مفید است در نموی استخوان و علاج زخم گوشت هم تاثير بزرگ دارد بارت و بورن در استخوان هم موجودیت این ماده را ملاحظه کردند .

اجاق های پترولی جدید برای عساکر

از صندوقهای
خمپاره های ۲۵ پایی
شتوپ ها و اجاق های
جدید (طوریکه در
فوتومینگرید) درست
میکنند. صندوق های
مذکور را سه حصه
میکند حصه بنالائی
آن را به یکطرف
می اندازند . حصه

مرکزی آن برای باد کردن و حصه زیرین آن برای پترول و یا اسپرت بکار میرود نل های
تاب دار مسی هم برای تبخیر در آن تعبیه کرده اند . در ظرف ۷ دقیقه ذریعه این شتوپ آب
۳ را به جوش می آورند .

ساینس چگونه هتلر را شکست داد

باری اگر تاریخچه خدمات علما و ساینسدان های انگلستان را در خلال جنگ موجوده
تحت دقت قرار دهیم معلوم میشود که متخصصین برطانیه در این راه مساعی فوق العاده بخرج
داده و برای اضمحلال واز بین بردن قوای دشمن رولهای بس بزرگی بازی کرده اند. متخصصین
طبی آن مملکت در این راه کمتر از متخصصین حربی سهم ندارند بلکه میگویند در فتوحات
افریقائی متحدین رول فوق العاده مهم و برجسته سهم عملی طیبی بوده . در برطانیه چندین هزار
مردم در پناه گاه ها و ستیشن های زیر زمین حیات بسر برده در این زمان تنها اقدامات و
پیش آمده های ابتکارات طیبی بود که در عین این حالت و در زمان حملات فوق العاده فضائی
در ۱۹۴۰ و ۱۹۴۱ کدام مرض مسری و عمومی که طبعاً مابود همچو اوضاع است اصلاح و نداد .
در حمله مخترعات جنیبد طیبی پستلین بیش از همه طرف توجه و مذاکره قرار گرفت . بر علاوه

کشف این ماده مهم دو موسسه بزرگ باکترولوژی لندن به اسم فیلدس و مبلون در شیفلد که در اطراف سلفو نامیدها تحقیقات می‌نمایند به ایجاد بعضی از دواهای خیلی مهم دیگر موفق شد. و گذشته از آن در اطراف ویتامین‌ها و هورمون‌ها چیزهای نو بس قیمتداری بر روی کار آوردند. بر علاوه ویتامین ا، بی، سی، دی که همه روزه و رد زبان مردم فرار دارد يك تعداد ویتامین‌های دیگر هم موجود است که تمام اوقات صرف متخصصین در باره آنها صحبت نموده و مو جدمات جدیدی تهیه کرده‌اند.

تحقیقات نباتی

اغلب اشخاصیکه در وقت صلح جهت تماشا و سیاحت وارد لندن میشدند ناگزیر بودند تا باغ های معروف به (کبوجاردنس) را تماشا کنند. امروز در این باغ های نباتی شاهی متخصصین نباتات تحت نظارت سر جیوفری ایوانس بچنان مکتشفات علمی جدید و بروی کار آوردن مواد عوضی در بدل مواد طبیعی موفق گشته‌اند که موجب تحیر می‌گردد. متخصصین برطانیوی در باره انواع مختلفه دندیلون (انواع نباتات که شیره را بر از آن بدست می‌آید) و اینکه کدام قسم آن در کدام حصه زمین پیدا میشود مطالعات عمیقی نموده و از يك نوع آن که از یوکراین و پولیند بدست آورده و در يك ایسکر زمین آن را تربیه کردند از ۶۵ الی ۱۰۰ پاوارا بر تحضیل کردند انساج يك نوع بته خار دار گز دارای سیلو لوز خالص بوده و بهترین نوع کاغذ از آن آماده نمودند و برگ های خشک آن را برای ساختن کروفیل که در ساختن اغلب ادویه بکار میرود استعمال میکنند. در اطراف کچا لو و تربیه انواع بهتر آن پیشرفت های قابل ذکری نموده‌اند پاروهای متنوعه کیمیاوی، ادویه مهمه ضد حشره جدید آماده نموده و اقسام مختلفه دواهای طبی تربیه کرده‌اند. بر ای خشک نمودن اطعمه و مواد رنگارنگ غذایی متودها و اصول جدید وضع نموده‌اند. جهت تحضیل یروتین از نباتات شکردار تشببات نوین نموده و این ماده عام المنفعه عمومی را در هر جا تکثیر بخشیده‌اند. اگر مبتسکرات طبی را بیکسو بگذاریم معلوم میشود که در زمینه های مختلفه فنی دیگر تاچه اندازه موفقیت نصیب ایشان شده است که هر کدام در شکست دشمن تاثیر بزرگ وارد نموده من جمله ایجادات نوین را در زمینه رادیو باید متذکر شده چنانچه بیور بر وک درین مورد چنین شرح دارد: «رادیو بود که دشمن را در تاریکی شکست دارد، رادیو بود که دشمن را درین ابرها جستجو میکرد، رادیو بود که جنگ جویان را بموضع لازم برای ازین بردن دشمن میفرستاد» هنوز جزئیات مخترعات جدید را دیونی از جمله اسرا راست. به اتفاق رادیو تیلیوزیون که آنها هم از مخترعات برطانیوی بود و اولین مرتبه در این مملکت

نشان داده شده پیشرفت های بزرگی نموده است . در اثنای جنگ اصول انتقال تصاویر رنگه مراحل تکامل خود را موفقانه طی کرده است . گذشته از آنها در جہازات طیارات وغیره چنان چیزهای نو و ادوات جدید وضع کرده اند که انقلابات بزرگی در صنعت وارد کرده و عصر جدیدی را در زمان صلح بروی کار خواهند آورد . از امواج هوائی تنهادر رادیو بلکه در امور تسخیر هم استفاده ها خواهند نمود .

جدیدترین اختراع در تیلوئیزون

طوریکه متخصصین میگویند تیلوئیزون برای اولین مرتبه در برطانیه ایجاد و آنجا نشان داده شد در این فوتو سر جان لوجی بیر در ملاحظه میشود که با آله جدید اختراع خود بنام تیلیکروم بنظر می آید این آله عبارت از تیوب شفا فیسٹ که تیلوئیزون را به صورت رنگه در بین یک شیشه مقعر جهان نشان میدهد .

استفاده از مخترعات حریمی در زمان صلح

جنگ در صنعت پلاستیک برطانیه تکامل سریعانه وارد نمود . امروز در اثر روزنه های پلاستیکی و پوش های مخصوص دیگر پیلوت های طیارات برطانیه دیگر از صدمه باد بد اخل طیار مضمون میباشد . پرسپیکس که یک نوع پلاستیک مخصوص طیاره است در طیاره سازی برطانیه مورد استعمال زیاد دارد زیرا قابلیت مقاومت آن خیلی زیاد است . یکی از انواع پلاستیک های کاملاً شفاف در صنعت عینک سازی بکار رفته و تمام عینک را از آن درست میکنند عدسیها و چوکات همچو عینکها تماماً پلاستیکی بوده و شکنند هم نمیشد . پرو فیسر لومتخصص معروف برطانوی میگوید : ساختمان پلاستیک ها از حیث وضعیت مولکولها و ترکیب آنها بیسکدیگر از تمام مواد دیگر اختلاف دارد . معادن ذغال برطانیه در ساختمان پلاستیک های مختلفه به آن مملکت خیلی مفید ثابت شده است . از این ماده در امور حریمی استفاده های زیادی نموده و در چندین مورد

بعوض را برو فلز آن را برده اند. اخیراً یک طبقه پنبه را با خمیره پلاستیک در انشای ساختمان آن مزوج نموده و در اثر فشار زیاد از آن چنان ماده درست کرده‌اند که در ماشین‌ها بعوض فلز آن را بسکار برده‌اند خوبی این ماده در ماشین بی صدا بودن آنست. برای چو کات روزنه‌ها هم از آن بخوبی کار میگیرند.

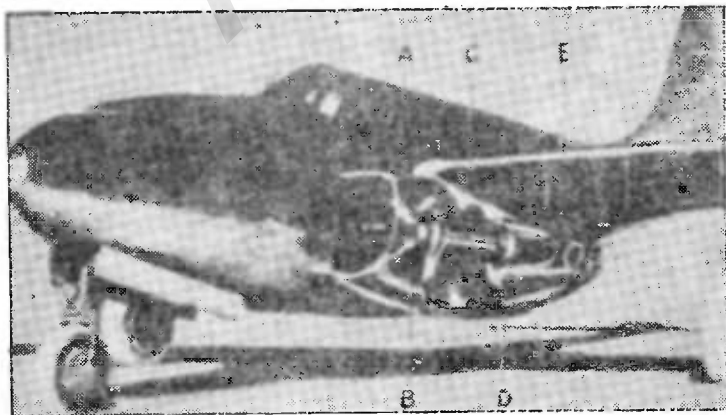
میگویند عصر پلاستیک فرارسیده و در امور مختلفه زمان صلح این ماده موارد استعمال زیاد دارد. انجن‌های رولس رایس برطانی چون قابلیت و اهمیت دارد که در جنگ از آن استفاده نموده و امروز انجن‌های مذکور را نه تنها در برطانیه بلکه در امریکا هم درست میکنند. در نوع طیاره جیت از ۱۹۴۲ به بعد ابتکارات زیادی روی کار آورده‌اند که در اثر آن در فن هوا بازی گویا عصر جدیدی تولید کرده‌اند. از جمله مخترعات مهم زمان جنگ که در وقت صلح خیلی کار آمد دانسته میشوند یکی پل معروف به بیلی برج و دیگری راه مشهور سمر فیلداست.

پل بیلی که از روی آن تیلتر بن ترافیک عسکری عبور میتواند در ظرف ۲۴ ساعت آماده میشود. ساختمان این نوع پل در زمان صلح هم شدید مورد احتیاج است. راه جدید معروف به سمر فیلدا به این طریق درست میشود که ۶۰ نفر میتوانند این جاده را در حالیکه تیلتر بن ترافیک از روی آن بگذرد به اندازه یک میل در ظرف ۸ ساعت آماده سازند ساختمان این سرک جدید در آینده مشکلات ترانسپورت را در ممالکی که بموانع آن گرفتار اند بخوبی رفع میکند.

کشف انسولین جدید

در امریکا ماده جدیدی را کشف کرده‌اند که بعوض انجکشن نمودن انسولین در مرض دیابت مورد استفاده قرار داده میشود.

طیاره جنگی نوع جیت پروپیل

طیاره جنگی
نوع جدید امریکا
بنام جیت پروپیل
اینک در طبقه
ما فوق هوای
زمین با سرعت
و سهولت تمام
طیران می نماید
جریان هوادر
طبقه و موضع
(A) به فشار
آمده و در اثر

آن بالای محل (B) فشار تولید میشود .

هوا تحت فشار آمده به اطاق (C) وارد میگردد در آنجا مواد محترقه احتراق نموده و حرارت بلند میشود موتور (D) که بذریعه فشار هوا بدور می آید به آنه فشار دهنده هوا در پیش قوت میدهد . جریان هوا بحصه (E) صورت گرفته و شدت زیاد در آن وارد میشود همین اعمال موجب تولید قوا شده و باعث زانندن بطیاره بطرف پیش میگردد . در فوتوی فوق مواضع مخصوصه آنرا اجمالاً ملاحظه میکنید .

مصونیت در وقت خطر

در اضلاع متحده در شعبات و فابریکه هائیکه مواد منفجره درست میکنند عمال و کارگرها اینک بکلی از خطر مصون میباشد و مصروفیت آنها بدون تشویش و اضطراب ادامه دارد و طوریکه میگویند آنها نسبت به اشخاصیکه در ستیشن های پترول جهت مملو نمودن تانک ها موظف میباشد محفوظتر اند و حیات طبقه دومی بیشتر بخطر معروض است فابریکه های مواد منفجره از محفوظترین فابریکه ها بشمار رفته و طبق اطلاع وزارت کار امریکا و مجمع مصونیت ملی (نیشنل سیفتی کونسل) حادثات مخلفه در فابریکه ها باروت و غیره خیلی ها بوده و در مقابل ساعات کار یک میلیون نفر صرف ۴۶ حوادث جراحات رو میدهد .

ساختن مواد منفجره خیلی پرخطر است ولی حالا بمصونیت اجرا میشود زیرا در مقابل حدوث انفجارها و وقایع مهم که اغلباً موجب انهدام کامل فابریکه میگردد فوق العاده احتیاط و مراقبت بعمل آورده اند . در اغلب فابریکه های معروف حروف بر جسته (A.B.C) که خلاصه جمله (همیشه با احتیاط باشید) است در هر جا منقوش است برای عمل فابریکه ها البسه مخصوص محفوظ و ادوات و سامان های متعددی ایجاد نموده اند و چون اغلب عمل و کارگران زن اند بنا بر آن جهت نگه داری آن ها وسائل گونا گونی که در عین حال مفشن هم میباشد ایجاد کرده اند مخصوصاً بمقابل حریق ابتکارات قابل توفیق بر وی کار آورده جامه ها ، زیرجامه ها ، دستمالها البسه سر ، کمر ، پا و غیره را با دقت و شکل مخصوص تهیه دیده اند هوای فابریکه های موصوف را با دقت تمام صاف نموده و روائح ناخوش آنرا بر طرف کرده و جهت عملی ساختن این مطلب نل های معینی در تمام حصص گذارده اند که در ظرف ۲۴ ساعت کامل یککشانه روز دائماً بکار افتیده و کوچکترین دود یا بخار را درین فابریکه نمیگذارد . در منزل دوم بعضی از فابریکه ها مخصوصاً فابریکه های توپ سازی را دفورد در و رحبینا ادوات برقی جدیدی تعبیه کرده اند که در ظرف چند لحظه بواسطه برق تمام کشفات و الواث را پاک میکنند و دیگر کارگرا محتاج نمیسازد تا خودش برخاسته و به این کار اقدام ورزد تمام اطاق دروازه ها ، دیوارها سقف ها و حتی ادوات و اسباب فایر پروف یا ضد آتش میباشد

مخصوصاً البسه فایرپروف بیش از همه مهم دانسته میشود. ذخیره‌خانه های مواد منفجره را حالا بکلی از هم جدا نموده و مخصوصاً بعد از حریق ۱۹۴۰ که در کنویل رود در این زمینه تجربه خوبی بدست آورده اند خلاصه امروز در اثر ابتکارات علمی و ساینسی حیات عملی در فابریکه های مواد منفجره بخوبی صیانت شده و از خطر محفوظ میباشند.

قلاب فضائی جدید

در این فوتویکی از افسران قوای امریکائی را در پهلوئی يك آله جدید الا اختراع به اسم سکیای هوک (قلاب فضائی) مشاهده میکنند. در بین این آله ادوات و لوازم امدادیه راجعت عمله فضائی گذارده و از طیاره بر زمین می افکنند. این آله را طوری که ملا حظه میکنید شکل و وضعیت مخصوصی داشته و بمقدار ۵۶ پاو مواد را در بین خود جامیده. این آله نسبت به پارسوت بصورت بهتری به وضع معین فرود آورده میشود.

بزرگترین جرثقیل دنیا

در فوتوی پهلو بزرگترین جرثقیل را بنام (ماموت) مشاهده می نمائید این جرثقیل قابلیت بلند کردن ۲۰۰ تن وزن را دارد جرثقیل مذکور را در بندر گاه نارت ویسترن واقع حکومت متحده برطانیه نصب نموده اند در فوتو جرثقیل را در حالی ملا حظه میکنید که يك تانک برابه وزن ۱۴۷ تن بلند میکنند.

طیاره تجارتی جدید برطانیه

نام طیاره جدید برطانیه که برای تجارت بکار انداخته شده مایلس ایروان است. این طیاره برای اولین مرتبه بعد از جنگ عمومی دوم بکار انداخته شده و در نخستین پرواز خود از انگلیند بطرف سویز رلیند با پنجهز ار قلم فو تنن به پرواز آمد و محمول خود را از برطانیه به سویز رلیند رسانید.

بیرون کردن پن از معده

دزمؤ سسه طبی امریکا بنام (سدرن میدیکل اسوسی تیشن) نمایش عجیبی را جمع به بیرون کردن پن از معده طفل داده شد. در مؤسسه مذکور واقع سنت لویس (بیتی جیمین لیتل) به عملیات و نمایش مذکور قیام ورزید آله عملیات عبارت از یک تیویست که بمعده داخل میشود حصه متورم این نل معده را هم منبسط نموده و برای عملیات آزاد میگردد اند و مقنا طیس مخصوصی که در تیوب مذکور وجود دارد پن را بخود جذب نموده و به آسانی بیرون میکند در فوتوین مذکور را که از معده خارج ساخته شده ملا حظه میکنید.

کنین از قیر

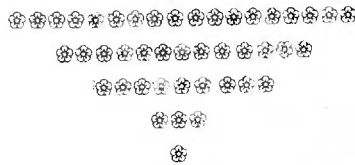
از ۱۶۳۸ بعد که کونتس موضع سنچون خانم حکمران پیرو ذریعه يك مشر وبی که از پوست درخت مخصوص تهیه شده بوده شفا یافت این ماده تنها واسطه تداوی قرار گرفته و همین درخت منبع طبیعی کنین دانسته میشود. خاصیت طبی و معالجوی آن از مدت های پیش در بین هندی های امریکای جنوبی معروف بود. در وسط قرن ۱۹ درخت های همیشه بهار که در ای رانجه تیزی بودند درجا و ذریعه هالیندی هامورد استفاده تجارتي قرارداد شدند در ۱۹۴۲ چون جاپایی هاشرق الهند را ازها لیند بدست آوردند کار غرس اشجار مذکور به پیمانہ و سیمی سردست گرفته شد مع هذا در وقت صلح پیداوار این ماده به اندازه نبود که ضرورت دنیا را تلافی کند و تقریباً يك عصر است که علمای میخوهند بذرائع کیمای در پیداوار کنین ترایید حاصل نمایند ولی موفقیت حاصل نکردند تا اینکه در این اواخر در نمر متخصص ۲۷ ساله کیمیا در بوستون داکتر روبرت پریس و دورد و داکتر ویلیم فونا یگرس دویرنگ موفقیت بزرگی در این مطلوب حاصل کردند. این کیمیا دان های جوان بعد از تحقیقات ۱۴ ماه به این مطلوب کامیاب گردیدند، آنها در اول و هله راجع به انواع و تعداد اتم ها در مولکول کنین طبیعی تحقیقات بعمل آوردند و داکتر وورد بیان میکند: ما و تمام کیمیا دان ها میدانیم که تعداد اتم ها و مولکول هادر کنین اصلی حسب ذیل است: مولکول کنین از ۲۰ اتم کاربن، ۲۴ اتم هایدروجن، ۲ اتم اکسیجن و ۲ اتم نایتروجن مرکب است ولی نمیتوانست که این معمای بزرگ را بدرستی حل و از ترکیب مواد موصوف به معیار فوق ماده مذکور را درست کنند. آنها از یکی از متفرعات و مشتقات قیر يك ماده را که بنام بنزاید موسوم بوده و خیلی ارزان است مواد کیمیاوی و اساسی فوق را تحصیل کردند و اتم ها را به درستی بکار انداخته و مولکول ها بصورت صحیح تشکیل یافتند. در این راه چندین مرتبه تجربه و کوشش کرده بمشکلات و خطاها مواجه شدند تا آنکه بالاخره موفقیت حاصل و کنین صحیح بدست آوردند. در فوتوی زیرودرات (چپ) و دویرنگه را بطرف راست ملاحظه میکنید و در فوتوی راست مولکول کنین که (۱۵۰۰۰۰۰۰۰) مرتبه از اصل آن بزرگتر نشان داده شده ملاحظه می نمایند در این فوتو اتم های کاربن که بحرف (C) نشان داده شده به تعداد ۲۰ اتم هایدروجن بحرف (H) نشان داده شده

۲۴ و اتوم های اکسیجن که به حرف مخفف O نشان داده شده ۲ و از نتر و جن به حرف (N) هم ۲ اتوم است . او توم های سیاه غیر علامت دار کاربن و اتوم های نسبتاً روشن بی علامت ها یدروجن را نشان میدهد .

غذای بهضم رسیده جهت اهالی اروپا

جدیداً در اضلاع متحده امریکا یک نوع پروتین مخصوصی به اسم امیجن (Amigen) آماده کرده اند که برای صدها هزار افراد اروپائی ارسال شده و مخصوصاً اشخاصی ازین ماده استفاده می نمایند که هاضمه ایشان دچار اختلال گردیده و وضعیت طبیعی خود را از دست داده باشد برای تهیه امیجن از بانکریاس (لوزا معده) گراز و البومین شیر استفاده می نمایند . از امتزاج انزیم های پانکریاس با البومین شیر در اثنای دوروز امینوایسید ها تشکیل می یابد و ایسید های مذکور بسهولت قابلیت حل شدن را در خون دارد .

ابتکار جدید در فیر نمودن از طیاره

درفوتوی زیرمودل ونونه یک طیاره راملاحظه میکنید که تو بچی آن بذر بعه یک آله

مخصوص رؤیت میتوانند
بطیاره دشمن در هر جا
که باشد حمل و فیر
نمایند ۱۰ اگر طیاره
دشمن بمقابل تو بچی
این طیاره عینا در
پرا بر آفتاب هم فرار
گیرد او بذر بعه آله
جدید الا اختراع رؤیت
بصحت کامل طیاره
دشمن را هدف قرار
میدهد و روشنی آفتاب
چشمهاش را خیره
نمیسازد و حالا نسکه

اگر طیاره دشمن بمقابل آفتاب قرار میگرفت بواسطه شعاع خیره کننده آن بدرستی نشان
گرفته نمیتوانستند

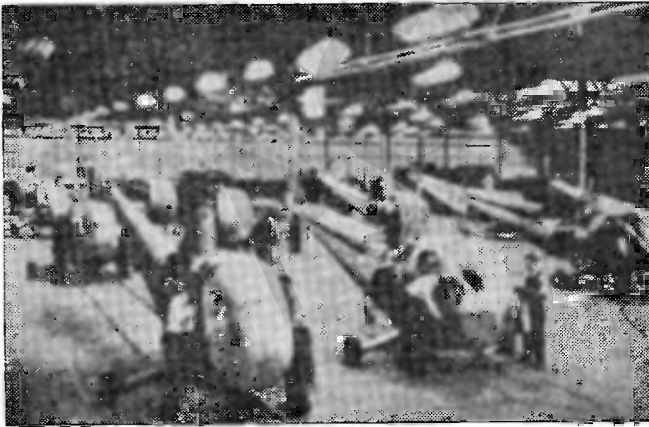
اعطای جائزه نوبل بیک متخصص فرانسوی

پروفیسر جولیت مدیر تحقیقات علمی در مؤسسه تحقیقات ساینسی ملی مرکزی به اتفاق خانم
خود ایرن کوری به کشف عوارض رادیو اکتیوئی مصنوعی موفق گشته و این ایجاد امکان بروی
کار آمدن رادیو اکتیورا از مواد غیر رادیو اکتیو بیشتر گردانیده است و شاید به اثر کشف جدید
اومواد عوضی رادیوم راهم تهیه بتوانند در مقابل این ایجاد مهم به این زن وشوهر جائزه نوبل
اعطاشد. بر علاوه آتھادر اطراف نیوترون، پوسیترون وتجزیه مصنوعی یورانیم ابتکارات
زیادی دارند. پروفیسر مذکور به اتفاق رفقادر وقت اشغال فرانسه ذریعہ المان بر خلاف المان ها
داخل اقدامات شده و مخفیانه برای عساکر فرانسه مواد ناریه درست میکردند.

شاخص جدید برای طیاره بمب افکن

دا کشر ولفریدفرانسس کو کسون که یکی از متخصصین جوانست برای بمباریهای سنگین طیارات قوای شاهمی بر طایفه شاخص جدیدی ایجاد کرده و حملات آنها را ذریعه آن خیلی موثر و صحیح ساخته است کو کسون میگوید قبلا شاخص دیگری بنام (چشم سحری) وجود داشت ولی بمب افکنها ذریعه این آله بمب خود را به هدف بدرستی افکنده نمیتوانستند و چون خودش از متخصصین کیمیاست و دوره های زیادی را در لابراتوار کیمیاوی طی نموده و مخصوصا در یونیورسیتی (درهام) مصروف خدمت بوده است آله فوق را بنام شاخص بم افکن اختراع کرد این آله عبارت از صندوقچه ایست که قبل از رسیدن بزمین بهوا مشتعل میشود و چون بزمین رسید محتویات آن در اطراف موضع اصلا بت بخوبی منتشر شده و اطراف آن محل را بخوبی روشن کرده و در نتیجه هدف را بدرستی نشان میدهد

ماشین های جدید طیاره هلیو کوپتر

در فوتوی پهلو ماشین های جدید طیاره هلیو کوپتر را در یکی از فابریکه های مشیگان ملاحظه مینمائید از این ماشین به تعداد زیادی در امریکا ساخته شده و برای عمل نجات جهازات ضد محافظین تحت البحری و عمل کشتافی خدمات زیادی از آن گرفته اند

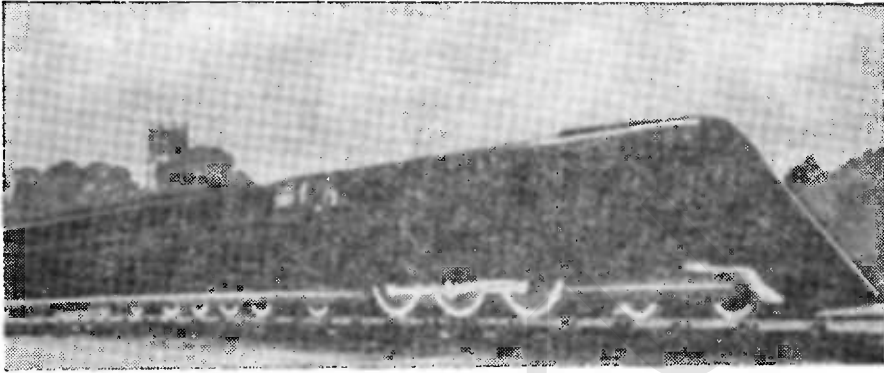
نموی استخوان های شکسته

در شفاخانه میدلسکس لندن که یکی از موسسه های صحی خیلی مهم آن شهر است در شعبه مخصوص فزیولوژی متخصصین مصروف تحقیقات اند تا در اثر آن نواقص و کمبود پهای

وجود نقص دیده را طبیعتاً معالجه نمایند تا کمتر بلوم که از اطبای درجه اول و معروف است مخصوصاً امور این شعبه را نظارت میکنند در شروع جنگ موجوده تا کمتر بلوم کپتان دسته های طبی قشون شاهي مقرر گردیده و از این وقت به بعد تجربه های مهمتر و قیمت دارتری بدست آورد. در اثنای جنگ عوارض شکستگی های استخوان نه تنها در بین عساکری که در جبهه جنگ اند بکثرت اتفاق می افتند بلکه افراد ملکی هم به آن بیشتر مبتلا میگرددند مخصوصاً در وقت بمباری چون چهره های بهم زیاد تر استخوان ها را متاثر می سازد لذا عوارض موصوف بیش از دیگر عوارض رو میدهد. شکستگی های عظام دیر یا زود معالجه میشود ولی چون در این مدت بشماخانه ها افراد زیادی آورده میشوند بنا بر آن شکستگی های مذکور بهر قدر سرعت ممکنه که صورت میگيرد باید علاج شود. برای موفقیت به این مطلب تا کمتر بلوم به تحقیقات علمی شروع نموده و ۱۴ خرگوش را در لابراتوار خود تحت تدقیق گرفت و یک استخوان را از یک عضو تمام خرگوش ها شکستند از آن جمله ۶ عدد خرگوش را بحال خود گذاشت تا طبیعت خود بخود به معالجه آن ها قیام نماید اما در هشت خرگوش متباقی بهمین حصه که استخوان شکسته شد، بود ماده مخصوصی را که از مواد کیمیاوی تشکیل یافته استعمال نمود پس تمام ۱۴ خرگوش را هفته یک مرتبه تحت شعاع کس قرار دادند. چون از خمس مذکور ذریعه ماشین اکسریز عکس بر داشتند معلوم شد که در شش اولی برآمدگی استخوان در ظرف ۳۵ روز همان حالتی را دارا شده بود که در ۸ متباقی آن حالت مذکور در مدت ۲۱ روز نتیجه داده بود گویا به این ژیلی یا ماده جدید التریکب تا کمتر بلوم معالجه را دو خمس حالت طبیعی تخفیف داد آیا علت این موفقیت تا کمتر بلوم چیست؟ استخوان از انساجی مرکب است که ذریعه املاح فاسفورس و کلسیوم مستخرج از خون تصلب حاصل میکنند. تا کمتر بلوم اراده نموده تا این کلسیوم و فاسفورس ها را در وقت شکستن استخوان مستقیماً از مواد کیمیاوی تحصیل نماید. ویتامین سی برآی تشکیل انساج استخوان یک چیز حتمی و لا بدیست آنهاست که در وجود خود ویتامین سی کمتر دارند انساج استخوان ایشان بسیار دیر تکون می یابد و حال آنکه برعکس کسانیکه از این ویتامین زیاد تر دارند و آن را بیشتر بدست می آورند زود تر علاج میشوند ژیلی جدید تا کمتر بلوم عبارت از فاسفیت است که از فاسفورس و کلسیم مرکب میا شد و این دو ماده یک طریق مخصوص ترکیب یافته اند که بنام کلسیم گلگیر و فاسفیت موسرم است تا کمتر بلوم فاسفیت ها را از استخوان ها و گرده های پشک تحصیل نموده این ماده را در وجود آنها انجکسیون نمود هنوز هم دامنه تحقیقات او دوام دارد.

لو کوموتیف های زمان بعد از جنگ

متخصصین برطانوی نقشه‌لو کوموتیف های زمان بعد از جنگ را طوری که در فوتوی زیر ملاحظه می نمایند طرح نموده اند و چون این لو کوموتیف موسسه لو ندیل ها ندسی است که خدمات

و کار رواییهای آن در زمان بعد از جنگ نسبت به تمام شرکت‌های برطانیه مهم تلقی می‌شود و سادگی و خوبی این لو کوموتیف هایک نمونه مهمی از این ادعا دانسته می‌شود .
این لو کوموتیف بچندین رنگ ملون شده که خوبی و نفاست آن را دوبالا نموده است .

پلیت فارم هادر مافوق طبقه فضا

اخیر اعلامی جرمنی و متحدین خبرهای بسیار دلکش و در عین حال تصویری داده و گفته اند که در آینده امکان خواهد داشت تا پلیت فارم های بزرگی در طبقه مافوق فضا به ارتفاع ۵۰۰۰ میل بالای زمین درست نمایند .

آنها تصور می‌نمایند که در این باندی قوه جاذبه زمین تا ثیری وارد نمیتواند در این پلیت فارم ها آینه های مخصوصی نصب میکنند تا ذریعه آن شعاع آفتاب را بهر حصه زمین که بخواهند منعکس یا خته بتوانند به این طریق شهرها و قوای تولید کنند قوت را از بین ببرند و ممکن است که از آینه های مذکور برای مقاصد صلح و جنگ استفاده نمایند .
متخصصین جرمنی میگویند برای این مطلب از راکت ها که با فاصله ۱۸۰۰ میل از هم دیگر در فضا فاصله داشته باشند کار میگیرند . اگر این پلیت فارم های مافوق طبقه فضا تا سیس شوند و ساختمان آن ها ذریعه راکت عاصورت بگیرد آن وقت ممکن است در طبقات بلند و سیارات دیگر سفر خود را دوام داد ، باین طریق که در مریخ نداشتن کرده و بعد طرف زهره سفر خود را آغاز نمایند .

زندگی در مریخ وزهره

داکتر هنری نورس روسل که در یونیورسیتی پرستن بحیث منجم کار نموده و از جمله مشهورین درجه اول است میگوید در سیستم نظام شمسی ما صرف سه سیاره قابل سکونت دانسته میشود و آنها عبارت اند از زهره، مریخ و زمین و علاوه میکند که در مریخ حیات موجود بوده و حالا هم وجود دارد و از اوضاع معلوم میشود که زهره هم برای زندگی مساعد است ولی این حال یقیناً در عطارد محسوس نیست. ساعت ۱۲ حرارت آن جا ۶۰۰ درجه فارنهایت است در دیگر سیارات میزان حرارت از ۱۸۰ الی ۳۰۰ تحت صفر فرق میکنند. او میگوید در سیستم های بعیده نظام شمسی هزاران ستاره دیگر موجود اند که قابلیت حیات را دارا هستند.

اطلاع از موسم - سلاح تکنیکی جدید

اطلاعات بیش از وقت نسبت به موسم آینده یکی از ذرایع مهمه تدافعی بشمار میرود. قوای فضائی شاهی برطانیه و قوه فضائی امریکا از این سلاح تعبوی مهم که عبارت از تحصیل اطلاع از موسم آینده است بمقابل دشمن استفاده های شایانی نموده اند. در نقاط بعیده زمین در مقامات دور دست قطب شمال و در حصص مناطق حاره سرویس های مخصوص تعیین موسم که علت تولید موسم حصص موصوفه دانسته میشوند متمرکز ساخته شده اند. از این ستیشن های مرکزی نقشه های مهمی ساخته شده و از آنجا بتمام حصص لازمه اخبار لازمه راجع به موسم ابلاغ میگردد بصورت عمومی در هر جائیکه مرکز قوای فضائی وجود دارد اشخاص سرویس های موسم هم مصروف خدمت اند در اطراف خفایای طبقه های بالائی هوا اطلاعات مهمی حاصل نموده و برای این عمل رادیوی مخصوصی به اسم رادیو سوند ایجاد نموده اند. این آله که چندین اونس وزن دارد بیک بالون ها یدروجن بسته میشود. این بالون بهر اندازه که بالا میرود آله مذکور هم در تحت فشار رطوبت و غیره عوامل علامت مخصوص رادیویی از خود انتشار میدهد آله های مخصوص آخذة این علامات را بصورت اتوماتیکی اخذ می نماید و بعد مشاهدات موصوف به افسران و مواضع مختلفه تیلگراف شده و وضعیت حقیقی موسم را ذریعه آن معلوم می نمایند. این اطلاع برای هوا بازان، موظفین امور آبیاری و انجنیرها، متخصصین زراعت و غیره خیلی مفید است وضعیت فضا را ذریعه این آله از ارتفاع ۸ الی ۱۰ میل بخوبی معلوم میکنند در بعضی از حالات آله مذکور بفاصله ۱۸ میل هم در طبقات بلند هوا صعود کرده است.

سلاح جدید بر خلاف ملخ

در شرق وسطی و افریقای شرقی بر خلاف ملخ های آن سامان يك سلاح جدید بروی کار آورده اند که خیلی مفید و موثر میباشد هنوز مرکبات کیمیاوی این دوا درلست اسرار داخل بوده و بنام (۶۶۶) یاد میشود و بعوض سودیم ارسینت دواي معرفی که تا بحال بر ضد ملخ استعمال میشد بکار میرود . از اطلاعات وارده که نسبت به این ماده جدید الاستعمال بدست رسیده معلوم میشود که این مرکب خیلی موثر بوده و نسبت بهمه بیشتر مفید ثابت شده است این مرکب جدید الاختراع در برطانیه ساخته شده و از فوائد مهمه دیگر ۶۶۶ آنست که بوجود حیوانات دیگر ضرر ثابت نمیشود .

نصف يك قرن برای مجادله با مراض

مؤسسه ایید یولوجی و میکروبیولوجی اخیراً جلسه سالانه بیست و پنجمین سالگروه خود را به پایان رسانید در این مؤسسه ابتکارات مهمی بعمل آمده و من جمله واکسیناسیون تحت جلد بمقابل دایستتری و اصول جدید مجادله با داء انخنازیر، ایجاد سیرم ضد تیفوس و امثال آنست . این مؤسسه از هنگام تاسیس خود تا بحال بمقابل امراض مسری ۷۰۰ اقدام مهم نموده است این مؤسسه در ابتدا ذریعه چهار نفر تاسیس گردیده ولی امروز حیثیت مرکز علمی بزرگ داشته و به تعداد ۱۵۰۰ نفر داکتر، متخصص ، پروفیسر باواکسین ها ، سیرم ها و امثال آن برای رفع و ازاله امراض مصروف تتبع و ابتکار اند و مخصوصاً مطالعات آن ها درباره تب تیفوئید، تب پارا تیفوئید، دایستتری ، تیتانوس و غیره خیلی مفید و جدید است . یکی از پروفیسران این مؤسسه کرونتوسکا یا نام دارد که بر ضد تیفوس و اکسینی ایجاد نموده و به آن واسطه به انعام بلند ستالین مفتخر گردید . يك تعداد موجدین دیگر در این مؤسسه مصروف خدمت اند که خدمات و مخترعات علمی ایشان دردنیای طبابت اهمیت فوق العاده دارد .

طریقه جدید .علاج اعصاب مفلوچه

اخیراً برای معالجه اشخاص صیکه وضعت عصبی شان در اثر ابتلا بعارضه فلج معروف به (انفتالی پارالایسیس) خراب شده يك نوع تفنگچه مخصوص ایجاد کرده اند که بیای مریض آن را بکار میبرند این عمل جدید بنام نیورو تریسی یا انقطاع عصب یاد میشود و در تحت عملیات بیپوشی

ویا مالش عضله عصب از کنار افتیده رادوباره
تحریرک و تهیج می نماید . انجام کنند این آله
در آن موضع عضله که داخل میشود (انساج
عصبی را که هنوز سالم است) تحت تاثیر
میگیرد و یک نوع شاخه جدید عصبی مانند
درخت که شاخ بری میشود تشکیل میدهد .
بتدریج عصب خشک شده قوای از دست رفته
خود را دوباره بدست می آرد . این عمل
را در ۸۰۰ مرتب استعمال نموده و فوائد
فناخت بخشی از آن حاصل کرده اند که
دیگر ضرورت بعملیات قطع عصب باقی
نمانده است .

رهنمائی منجمین به طیاره

برای امیرالبحری برطانیه در هر ۵ سال نقشه های مقناطیسی تهیه میشود . کاپی نقشه های
مذکور بهر یک چهار قطب داده شده و به عمل آنها راجع به نوعیت قطب نما و انتخاب آن
که با خط سیر ایشان مطابقت دارد معلومات مفیدی میدهد اولین نقشه مقناطیسی دنیا در
۱۷۰۱ ذریعه ادموند هالی تهیه گردیده است امروز در نزد یکی یک قریب کوچک انگلند در
تحت اداره سرهارولد سپنسر چون متخصص در اطراف اختلافات دائمی قطب نما مصروف مطالعه
هستند و میخواهند که بذرایع مختلفه این همه تبدلات را از بین ببرند . تبدلات مذکور بصورت
عمومی در اثر قوه مقناطیسی زمین عارض میشود . برای رفع وجوه گیری این اثر مقناطیسی
زمین ریکارد فوتوگرافی مسلسل از تبدلات مذکور ذریعه ادوات حساسی برداشته اند . مطالعات
مذکور از ۱۸۴۰ به بعد در رصدخانه شاهی برطانیه آغاز یافت . در وهله اول تبدلات مذکور
زادریه خلال ۲۴ ساعت بچشم مشاهده میکردند و بعد پس از ۱۸۴۸ که فوتوگرافی بمیان آمد
از تبدلات موصوف عکس میگردفتند . فوراً این حقیقت را هم کشف کردند که حدود نقطه
هادر آفتاب در قوه مقناطیسی زمین و تبدیل آن تاثیر بزرگی وارد میکنند برای اینکه این
عوارض را بدرستی تحقیق نمایند از آفتاب هر روز عکس برداری می نمودند و تاریخ این ریکاردها

حسب اقتصای زمان به ۱۸۷۳ میرسد . چون هوای انگلستان اغلبا پر از مه بوده و آفتاب در آنجا روشن نیست لذا اغلب این تحقیقات در دماغه امید ورصد خانه کودیکسا نال درمد راس که برای فوتوگرافی آفتاب موقعیت خوبی دارند بعمل آمد و نتیجه آن به رصد خانه شاهی اخبار میشد . رصد خانه مذکور به قوماندانی قوای فضائی و امیرالبحری برطانیه تماس قریب داشته و از نتیجه فوتوگرافی های آفتاب ایشان را اطلاع میداد . در انشای مخابرات رادیوئی اخذ امواج بعضا ضعیف میشود وطوری که از تحقیقات اخیر علمیه معلوم نموده اند این ضعف در نتیجه یک فوران آفتابی یا اشتعال آنست و در این موقع یک حصه کوچک آفتاب (که از زمین بزرگتر میباشد) بیشتر از حصص دیگر آن مشتعل میشود . این اشتعال آفتاب اغلبا بعد از یک روز در اثر طوفان مقناطیسی بعمل می آید و از این طوفان مقناطیسی قطب نما خیلی متأثر شده و در وضعیت مخابرات تیلگرافی و تلیفون هم تحولات روداده و مخابرات رادیوئی هم بشدت تحت تأثیر آن قرار میگیرد .

انتباهات راجع به طوفان : مثلا تصور نمائید که یک طیاره بمب افکن بعد از عملیات به آشیانه خود بر میگردد در انشای راه بمشکلات دچار شده و مجبور است که ذریعه رهنمائی رادیو از مرکز خود بزمن عود نماید اگر طوفان مقناطیسی در اخذ امواج رادیو تحول وارد کرده باشد فرود آمدن محفوظانه طیاره بزمن مشکل میگردد . بنا بر آن در اثر اعلامیه و اخبار رصد خانه از طوفان مقناطیسی و شروع آن قوماندانی قوای فضائی وقت وزمان بمبارد مان را در آوان محفوظتری که از این خطر مصون باشند تعین میکنند . تمام این اطلاعات متعلق به تبدلات مقناطیسی زمین در رصد خانه شاهی گرینویچ بعمل می آید . بعضا قوه برقی راه های ریل در نزدیکی رصد خانه مذکور به اعمال آن مداخله میورزد و تمام آله ها و ادوات متخصصین در این وقت بطرف جنوب انگلیند متمائل میباشند اگر چه بر علاوه در اواسط بحار حصص معینی هم وجود دارد که قوه مقناطیسی زمین بصورت صحیح در بین آن معلوم نمیشود برای رفع این نقیصه اداره امیرالبحری برطانیه یک جهاز مخصوصی ساخته که حصه مهم آن از چوب بود و در انجن آن بهر اندازه که ممکن است فولاد کمتر بکار برده اند . این جهاز برای اولین مرتبه در ۱۹۳۹ ذریعه خانم سپنسر جان به آب انداخته شد ولی چون جنگ بیمان آمد این جهاز نتوانست به اعمال خود در بحار موفقیت حاصل کند و منتظر خاتمه جنگ بود . این جهاز بنام جهاز تحقیق یاد میشود و قبیل از آن ذریعه موسسه کار نیچی و اشننگتن یک جهاز غیر مقناطیسی بنام اس اس کار نیچی برای چندین سال مصروف تحقیقات بود ولی متاء سفانه در موضع سا موا بواسطه انفلاق پترول از بین رفت . خلاصه از جهاز جدید بنام جهاز تحقیق در

اطراف تبدلات مقناطیس قوه برقی ونقشه برداری ازبحار استفاده های زیادی خواهند نمود چه موضوعات حل ناشدنی بزرگی درین مورد موجود بوده وحل آنها به مدت های زیاد و تحقیقات علمی وفنی کامل احتیاج دارد .

اولین طیاره نوع هلیکوپتر

در این فوتو اولین طیاره جیت پرو بیلد را ملاحظه میکنید که از مهمترین انواع طیاره هلیکوپتر بوده محکمی وسرعت آن از همه بیشتر است در حصدم این طیاره موتور فرعی که دردم دیگر هلیکوپترها نصب میشدم جاداده شده

رادیو گراف های کوچک

اخیرا در اثر مساعی اطباءومتخصصین رادیو آله ایجاد کرده اند که ذریعه آن بر روی یک فلم ۳۵ میلیمتری فی ساعت ۱۰۰ الی ۱۲۰ رادیو گراف های کوچک را فلم بر میداردم ماشین های مختصرصی رادیو گراف های کوچک امروز در برطانیه بیشتر مجل احتیاج قرار داده شده

و میخواستند آن را در تمام ادارات و فابریکه ها بیکار بیاورند. مطالعات دقیقه علم چنین واضح میسازد که در هر هزار نفر ۱۴ نفر بعارض شش مبتلا هستند که باید تحت مراقبت جدی اطباء قرار گیرند. از هزار نفر سه نفر آن باید در سناتوریم داخل و ۱۶ نفر دیگر ممکن است در اثر معالجه و مشاهدات اصولی شفا یابند این موفقیت بزرگ ذریعه امداد و استعانت آله بعمل آمده که در این فوتو آن را ملاحظه میکنید. ذریعه این آله حقائق مهمه دیگری را هم کشف نموده اند.

آله جدید برای سهولت عملیات فرود آمدن طیاره.

یک آله برقی که تمام دماغ برقی یاد میشود جدیداً برای بیلبوت های طیاره تهیه کرده اند و ذریعه این آله میتوانند که طیاره خورا به ارتفاع یکت بر روی جاده فرود آورند. قبل از همه متخصصین امریکائی این آله را ایجاد نموده و بعد آن را تکامل بخشیده اند. این آله مستقیماً طیاره را بر زمین فرود آورده و آن را بر او به معینه دورد اده و کنترل طیاره را بخوبی قبل از متوقف شدن بر زمین حفظه میکنند. این آله که در بین یک صندوق به اندازه صندوق تیلیفون جاداده شده صورت حرکت عمودی و مائل طیاره را درست کرده و در مقابل با هر وضعیت آن را آماده می نماید.

بزرگترین طیاره بحری دنیا

اخیراً در کالیفورنیا بزرگترین طیاره بحری دنیا را که به اسم هوکس هر کولس یاد میشود تعمیر کرده اند و طوری که صانعین آن یاد میکنند این طیاره مخصوص مسافرت در برابر اعظم ها بوده و اگر در وقت جنگ آن را بحیث جهاز شفاخانه اتخاذ نمایند البته بر علاوه کتورها و پرستارها گنجایش (۳۵۰)

مریض را خواهد داشت

بدنه آن ۲۰۰ فوت طول

۳۰ فوت ارتفاع و ۲۵

نرخ دارد انجن های

آن دارای ۳۰۰۰ قوه

اسپی و دیمو با خودی دچهل تن

پترول را حمل می نماید

وزن آن بصورت عمومی

۳۰۰۰ تن میباشد در فوتوی

بها و طیاره بحری مذکور

را مشاهده می نماید.

موارد استعمال کاربن زنده

کاربن عنصر مهمیست که در خدمت انسانی بمظواهر مختلفه مورد استعمال قرار داده میشود از الماس که شهزاده جواهرات و علامت ثروت زیاد است گرفته الی ذغال لیکن همه روزه از آن استفاده می‌نماییم تماما از کاربن تشکیل یافته اند . اغلب اشخاص از این حقیقت واقف اند که ذغال بوی ناخوش داشته و گزهای مضر و نفرت آور از آن متصاعد میشود و بواسطه همین خاصیت است که چون برای اولین مرتبه کاربن را استعمال میکنند در این وقت ذغال بیشتر از دیگر مراحل و دوره های خود که ذریعه عوامل مختلفه تحول میکند گازها و بوی زیاد تر از خود بیرون میسازد و در اثر همین خصوصیت در مرتبه اول قبل از استعمال کاربن را کاربن زنده یان میکنند . در ایننگستان برای رفع این نقیصه عدم اصابت به وارض گاز های ذغال زنده هر کس دارای ماسک ضد گاز میباشد و بر علاوه کاربن زنده خاصیت جذب گازها را هم بخود دارد . کاربن زنده دارای سوراخ های زیان میباشد و هر قدر که سوراخ های آن زیاد ترمیبا شد بهمان اندازه فائده آن بیشتر است . ذغال زنده را به اصول مختلفه درست میکنند و این نوع ذغال هم حسب نوعیت خود موارد استعمال معدنی دارد . مثلاً یک نوع آن جهت جذب بوها و گاز ها مفید است . نوع دیگر آن رنگ ها را بخود جذب میکند . قبل از جنگ استفاده مهمی که از کاربن زنده می نمودند آن بود که شکر تصواری رنگ را ذریعه آن سفید میکردند . از وقت شروع جنگ اخیر به بعد فائده مهمی که از ذغال زنده می نمودند آن بود که ذایقه های ناخوش را از ذخائر آب ذریعه آن رفع می نمودند ولی امروز احتیاج به این ماده در موارد صنعت خیلی زیاد شده و اگر چه هنوز متخصصین در خصوص استعمال مختلفه آن در مرحله تجر به هستند مگر باز هم ابتکارات زیادی کرده و چیزهای عجیب و نوی ذریعه آن اجراء نموده اند که من جمله آنها یکی این است : درد اش ها و نایبائی های نان پزی که خمیر دائما مورد استعمال قرار می یابد یک نوع تخمر ضرورت میگیرد و نان با اغلبا چنین ادعا میکنند که علت این خمار آلودگی او بخارهای الکلی است که در وقت پختن نان متصاعد میشود . در وقت طبخ نان بخار الکلی در ضمن عمل تبخیر از تنور بیرون شده و آن هارا مخمور میگرداند . اگر در دو دویا بخار تنور فلتر کاربن زنده را بگذرانند آن زمان ماده الکلی از هوای تنور مجزی شده و به خانه ها و سوراخ های کاربن زنده جذب میشود و بطوریکه اسفنج آب را بخود جذب میکند کاربن هم الکل را بخود جذب می نماید و قتیکه کاربن از الکل خوب مشوع گردید آن زمان فلتر پس میشود . ولی شما مانند اسفنج آن را فشار داده نمیتوانید بلکه الکل در آن کاملا جذب میگردد . کاربن زنده را

در برطانیه برای ننگه داری ویتامین هادر هنگام آب جوسازی بکار میبرند قبلا چون به اصول کیمیاوی از خمیره مذکور آب جودرست میگردند. ویک مقد ارزیاذ ویتامین آن زائل میشد ولی حالا در اثر استفاده از کاربنن زنده این نقص را بر طرف نموده اند خلاصه در موارد صنعتی جهت ازاله بوی ناخوش ، رنگک خراب و ذائقه کرهه این ماده را بکار برده و بعد از این هم دامنه مطالعات را افزوده میروند .

لباس جدید برای عمله طیاره

ژ ، کک ، کار ، تورنتوی انجنیر برای پیوت های طیاره جنگی ویم افگن لباس جدیدی (طوری که در فوتوی پهتومی نگریذ) درست نموده است .

این لباس با بدن خیلی مساعد بوده و در دوران خون نقصانی وارد نکرده و مخصوصا در اثنای جریان عملیات بمراقبت و تجربه دوران خون را در بدن مخصوصا در دماغ بحال عادی صورت میدهند .

جلو گیری از انجماد بر روی خطوط آهن

مستترهاری چاتر انجنیر تراانسپورت لندن برای جلو گیری و منع انجماد یخ بر روی خطوط آهن ماده جدیدی ایجاد نموده که خیلی موثر بوده و مخصوصا در زمستان موارد استعمال زیادی داشته و خطوط آهن را بخوبی حفظ کرده و جریان منافلات ریل راهرگز معطل نمیسازد . این آله را در بین ظرف های مخصوص بقا صله نیم نیم میل از هم دوز میگذارند . و به مجرد یکه ریل گذشت ذریعه رول های مخصوص آن را بر روی خطوط آهن منتشر میسازند و به این واسطه از حدوث انجماد جلو گیری می نمایند .

آله مخصوص تعیین صدا

علماء و متخصصین میگویند صداها بوجود انسان تأثیر عجیب وارد کرده و بعضاً باعث ترس، مرض و مرگ میگردد و حتی اگر خطری هم موجود نباشد صدا ممکن است به انسان رعب تولید کند مثلاً بارها بتجربه رسیده که صدای ناگهانی تفنگ انسان را بدرجه متاء ثرمی سازد که گویا در یک اطاق تاریک دستش به بدن ماری خورده است جرمن هادر ابتدای جنگک تأثیر مهم صداها را فراموش نکرده و چون بر فراز دشمن میرسیدند به تولید صداهاى مدھش به تعقیب انقلاق بهمها و خمپاره ها میبرد داخندند . بمقابل ملکی هابم های اشپلاق کنندند را بکار میبردند و این نوع بم اغلبا برای ضعیف ساختن معنویات دشمن بکار میرفت . بعضا صداهاى دا منہ دار بلند نسبتاً به صدا های غرش مانند بیشتر مضر ثابت میشود . متخصصین برای تعیین اندازه صدا آله بنام فون اختراع کرده اند و از روی استعمال آن میگویند مثلاً سرگوشی کردن دارای قوه ۲۰ فون و باصحت معمولی ۶۰ فون ، صدای طیاره ۱۱۰ فون و امثال آنست . بیشتر از حدود شنوائی انسان آوازهائیست که از ۱۳۰ فون بلند تر قوت داشته باشند پس اگر آوازه یک طیاره از آن اندازه زیاده تر باشد تا تأثیر بدی را در بدن وارد میکند بر علاوه بلندی شدت یک صدا را به اصول مخصوص معلوم میکنند و آن را به نام دیسیبل نام می نهند مثلاً شدت خورخوریك پشك دارای ۲۶ دیسیبل است . علمای امریکائی میگویند اگر نوعی از خرگوش هارا بمقابل یک زنگیکه بصدا باشد نگه دارید مریض میشوند و اگر صدای مذکور در عقب دروازه اطاق آنها صورت گرفته و از عقب دروازه صدا به آنها برسد در آن صورت مریض شده و بعد از ۱۴ روز میمیرند . صدا های فوق العاده ارتعاش بیش از اندازه و غیر مسموع به پرده گوش انسان تولید نموده و خیلی مضر ثابت میشوند و بدرجه اثر میکنند که انسان حواس و موازنه خود را بکلی باختند و نمیتوانند که بالای اسپ یا گادی سوار شود .

ماشین گاز برای جهازها و طیارات ولو کو موتیف ها

دا کتر اچ را کسی کاکس ماشین جدیدی به اسم (گاس تراباین) ایجاد نموده که ذریعه آن قوه طیارات جنگی نوع جیت را خیلی زیاد کرد و میگویند مخصوصاً در شکست دادن بم طیار از آن بخوبی کار گرفته اند . ازین انجن یا ماشین برای جهازات بحری لو کو موتیف ها و دیگر ستیشن های تولید قوا استفاده شایانی می نمایند و فائده مهم آنهم نا اقتصاد در صرف تیل است . اگر طیارات تجارتنی با آن مجهز گردند آننگاه می توانند که فی ساعت ۴۰۰ میل قطع مسافه نمایند . این آله سرعت حرکت طیارات بی دم را خیلی زیاد میسازد .

بانس در عوض بوتل

اخیر ادر لا بر اتوار های چین به عوض بوتل های شیشه از بوتل های بانسی استفا ده مینا یند ودا و ها یر اکه صایب احمر امریکا برای افراد ملکی چین بقسم امد ادا تقسیم میکنند آنها در بین بوتل های بانسی می افکنند در فو تو ی بهلو یکی از متخصصین چین را ملا حظه میکید که در عوض بوتل شیشه از بانسی استفاده می نماید >

دانه های ریگ در مجاری به

قبل از ۱۹۳۹ علمای بر طایفه بیک مصروفیت عجیب و مهمی اشتغال پیدا کردند به این قسم که با مراق تمام دانه های مختلفه ریگ را از حصص مختلفه بدست آورده و در آن بتحقیقات و مطابله میبردند. دا ختنه سابق مهم این زحمت آن بود تا از نوع بهتر آن بهترین شیشه های رؤیت برای طیارات بم افکن، کمره ها و غیره که در جنگ امروزی خیلی مورد ضرورت است بدست آرند. زیرا تا آن وقت بهترین نوع شیشه مذکور از جینا واقع جرمنی آورده میشد. این ریگ خالص بوده ودا رای مر کبات آهن هیچ نبود و اگر در ۱۰۰۰۰ عدد آن صرف ۴۶ عدد ریگ آهن دار بدلا حظه مبرسیه در آن وقت از ریگ مذکور استفاده مطاوب بدست نمی آید. اخیرا علمای بر طایفه پس از موشکافی های زیاد در نقاط مر تقع (های لیتدس) نوع مطلوب ریگ را بدست آوردند و فوار مصروف تمید راه به آن سمت شده و ادوات و اسباب خود را به آنجا انتقال دادند. ادوات مختلفه جرمنی بواسطه داشتن شیشه

نوع جینا امتیاز و تمامیت مخصوص داشت ولی در برطانیه هم این نقیصه بوجه اتم رفع شده و برای رفع احتیاج خود توانستند صدها تن شیشه مطلوب را از آن حصه بدست آرند در ساختمان این شیشه ابتکارات عجیبی نموده و بهترین عدسیه‌های جدیدی که موجب تحیر دنیا گردید اختراع کرده‌اند.

ماده جدید برای رفع آفت جلدی و تورم

قبلا در فابریکه‌های بزرگ مخصوصا مصانع طیاره سازی برطانیه بدست‌ها و بازوهای عمده بواسطه تماس با ادوات و سامان مختلفه و مواد فلزی و غیره يك نوع تورم بوجود می‌آمد و مخصوصا عمده جدید الیورود بیشتر به آن مبتلا میشدند اخیرا در کشور هوارد مو مری افسر طبی فابریکه‌های بلیک برن در شمال انگلند مصر وقت تحقیقات شده و نتیجه ماده را به اسم (منظف) پروی کار آورد. چون عمده از کار فراغت یافتند دست‌های خود را صرف به آب تر نمود دو بعد يك مقدار منظف را بهر دودست و بازوهای خود میمالند و آن را خوب میسند و بعد با آب سرد باز آن را پاک میکنند بواسطه این عمل تمام کثافت و چربی و غیره زایل میگردد و جلد کاملا صاف میشود تا زمانی که این ماده بخوبی استعمال شود تورم جلدی بوقوع نخواهد پیوست.

دماغ میخانیکی

طوری که در فوتوی دوم زیر ملاحظه میکنید صند و قچیه برقی که سه نفر دور آن را گرفته اند برای نشان گرفتن و فیر نمودن توپ‌های بزرگ ۹۰ میلیمتری ضد طیاره کمک زیادی نموده و فواید بزرگی از آن برداشته‌اند. آله مذکور در امریکا ایجاد شده و در انگلند بمقابل بم‌های طیار و تهدید آن این آله را بصورت قاطعی بکار برده‌اند آله مذکور ذریعه جریان برقی نشان توپ را بدرستی ممکن ساخته و در يك زمان توانست که به تعداد ۳۰ درصد بم طیار المانی را بی اثر سازد و بر علاوه جهت فرود آوردن طیارات دیگر که ذریعه بیلوت طیاران داده میشدند هم موثرانه اقدامات ورزید.

ریکارډ های صدا در سیم فولادی

برای حفظ صداها و ریکارډ دآن اینک اختراع فوق العاده مهم وجدیدی نموده اند به این طریق که یک نطق را که در مدت ۶۶ دقیقه ایراد شده باشد میتوانند در سیم باریک فولادی به اندازه یک موبه طول ۱۱۵۰۰ فتریکارډ بگیرند. سیم مذکور را بروی گوتی چرخ میدهند که دارای قطر ۴ انچ باشد امروز یک کپنی معروف به تهیه این نوع ریکارډ گیری معروف است آه ریکارډ گیرنده در بین یک بکسی که ۹ پاووزن دارد جاداده شده است در بین آن یک میکروفون کوچک تعبیه شده که پیلوتها بخوبی مشاهدات خود را در یه ریکارډ آن معلوم کنند گویند ریکارډ اداره مخصوص یک شخص معینی مصرف انجام این کار است. برخلاف سلندر مومی که قابلیت شکستن را دارد این سیم ظاهراً بزودی خراب نمیشود و قتیکه دیگر ریکارډ نطق هم مطلوب نباشد آن زمان سیم مذکور باز شده و تا تاثیر نطقها هم زائل میگردد چه سیم مذکور تاثیر مقناطیسی داشته و این نقص را نمیتوانند از آن زائل سازند. این فن بدرجه ترقی کرده که مذاکره عملیه طیاره در هنگام حمله بالای خاک جرمنی ذریعه آن در بین طیاره ریکارډ میشد و حسب اعلامیه ماجور اچ ال نویسیام تمام مذاکرات عملیه طیاره و هم چنان صداها ی جنگ در اثنای پرواز ۶۶ دقیقه ذریعه آلر ریکارډ گیرنده خود طیاره پس به انگلستان آورده شده و شنیده شد.

روغن گل آفتاب پرست

امروز در برطانیه روغن گل آفتاب پرست را برای اولین مرتبه مورد استعمال قرار داده و به نسبت قلت روغن زیتون آنرا تناول میکنند. این روغن حالا اهمیت تجارتي پیدا کرده است از تجربه های اخیر و جدید علمی معلوم کرده اند که بوخا صیت آن مثل روغن زیتون است مخصوصاً در رو سیه پیش از همه ممالک در طبخ طعام از آن استفاده می نمایند و از تیل مذکور برای ساختن صابون، شمع و حتی در روسیه جهت روشن کردن چراغ فائده میگیرند از وقت جنگ های هسپانیه که اصدار روغن زیتون به ممالک دیگر تقلیل یافت دیگر کشورها هم درزرع آن جهت استفاده داخلی مملکت مصروف شدند.

تدوین د کشتیری مخصوص رنگ

اخیراً مجمع مخصوص برطانیه که به امور رنگها مصروفیت دارند و بنام (بریتش کلر کونسل) یاد میشود به امداد متخصصین امور تجارتي و غیره چنان د کشتیری تهیه کرده اند که بنام د کشتیری رنگ معروف است. این د کشتیری خواص و صورت ترکیب الوان را نشان داده و نقاشان رسامان و اشخاصیکه به امور تزیینات اشتغال دارند از آن استفاده های شایانی خواهند نمود متخصصین انواع و سایه های الوان را به ۲۲۰ عدد تعیین کرده اند. درین د کشتیری تعداد نام و تصاویر هر کدام بخوبی مذکور است.

مرتفعترین بند دنیا

بولدر دام از بلندترین بند دنیا است که بر روی دریای کلورا دو درست شده و آب کرها آب

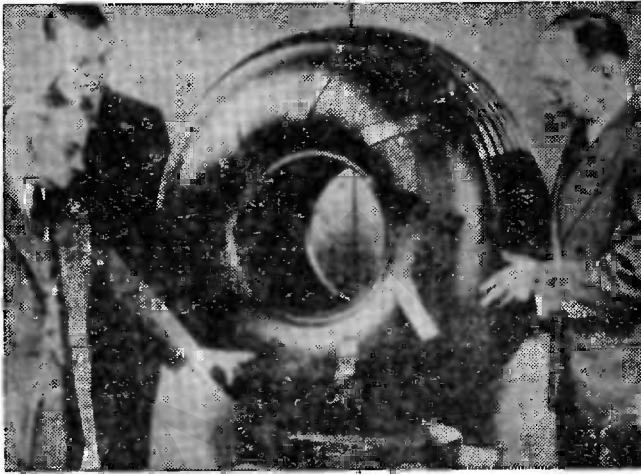
از آن فرو می‌یزد. از قوه برقی این آب فابریکه
بررگی درست کرده اند فابریکه های طیاره
سازی، جهاز سازی و مصانع معادن و غیره ذریعه آن
بجریان می‌افند برای حفظ آن از طوفان و سیل
دریا آبیاری و شیرها اقدامات علمی بس مهم نهوده
و در مقابل هر بیش آمد به اقدامات و حفظ ما اندم
بدرستی پرداخته اند در قوتوی فوق منظره بند بولدر
دام را ملاحظه مینمایند.

جائزه نوبل در مقابل کشف طبی

سر الکزاندر فلمنگ باری گفته بود که از اختراع فوق العاده خود پنسلین يك بول هم بدست
نیاورده است امسال جائزه نوبل را بجهت اختراع طبی خود بدست خواهد آورد قیمت این
جائزه ۶۵۰۰ یونداست بر علاوه برای رفیق صمیمی او اچ دبلیو فلوری که با الیکسا ندر کمک
و همراهی نموده است انعام داده خواهد شد. تا تاریخ اول امسال به اندازه ۵۰۰ میلیون واحد
اکسفورد پنسلین در برطانیه توزیع شده و بتعداد زیادی از واحدهای مذکور در شفاخانه های
مختلفه انگلستان بغرض تحقیقات تقسیم گردیده است.

تایرهای جدید طیاره

ایستکار جدیدی که در تایرهای طیاره نموده اند عبارت از این است که تایر مذکور ذریعه پره ها و گیرهای مخصوص قابل انحنای که در پهلو آن میباشند نصب میگردد تایرهای موصوف وقتی بگردش می آید که چرخ مخصوص بر زمین نشسته طیاره بست میشود و این عمل کش شدن تایر معمولی طیاره را در وقت تماس بر زمین از بین میرد پیلوت هائیکه تایرهای جدید را بسکار برده اند از خوبی و دوام آن تعریف زیاد کرده اند.

بم جدید آتش افروز

در وزارت هوا بازی بر طایفه بم جدید آتش افروزی ایجاد نمودند. این بم دارای ۳۰ پانزده و در بین آن محلول میتن و پترول تحت فشار زیاد جاداده شده است. فرود آمدن آن بر زمین ذریعه یک پاشوت کترول میشود. وقتیکه بم انفلاق می نماید یک شعله بطول ۱۵ و عرض دو فوت از آن بیرون میشود. طول خود بم ۴۱ انچ و قطر آن ۵ انچ است. مدت اشتعال شعله آن که به اصول مخصوصی تشکیل می یابد برای هر دقیقه خواهد بود.

لباس پرواز در ارتفاعات بلند

در فوتوی پهلو یکی از عمله طیاره را در لباس پرواز مخصوص ارتفاعات بلند مشاهده میکنید که در میری ایند به اطاق مخصوصی که فشار خیلی کم است ماسک اکسیجن را امتحان میکنید میزان حرارت این اطاق ۶۷ درجه تحت صفر فارنهایت بوده و میزان فشار هوا به آن درجه است که در ۶۰۰۰ فوت ارتفاع میباشد بر علاوه آن امتحان طبی دیگر هم پیلوت مذکور را در این اطاق می نمایند.

مخترعاتی که در استرالیان صورت گرفته است

در مارچ ۱۹۴۲ در استرالیان اداره بنام مدیریت مخترعات حربی استرالیان تا سیس گردید از آن وقت به بعد در این مورد مبتکرات زیادی که تعداد آن به هزاران عدد رسیده است. تعدادی از آنها عملی شده و بعضی دیگر تا بحال صورت عمل اختیار نکرده است. تعدادی از اختراعات مذکور در استرالیا حرب محسوب میشود. من جمله آنها آله بروی کار آورده اند که علامات اخباریه وقت را در مستعمرات بر طایفه و مناطق مختلفه استرالیان در یک وقت نشان میدهد از مواد مختلفه استرالیان جهت علامات اخباریه ایستکارتی را بروی کار آورده اند که ذریعه آن دو در نیگه متصاعد میشود یک آینه اخباریه ایجاد نموده اند که جهت نجات دادن عمله بحریه خیلی مفید ثابت شده است از این آینه ها در طیاره و جهاز کار گرفته و ذریعه آن از شعاع افتاب بهر طرفی که بخواهند بصورت اتوماتیکی استفاده نموده و در نجات اشخاص میگویند. بوت های مخصوص در ست کرده اند که قابلیت لغزش را نداشته و در سواحل و مواضع لجن زار از آن استفاده میکنند. نقشه های و اثر پر و ف آمده ساخته اند که در مقابل آب و باران بخوبی کار داده و

مخصوصاً در نقاط با رانی نیو گینی از آن فوائد زیادی حاصل کرده اند . برای کشتی های نجات که در آب افکنده میشود چراغی تعبیه کرده اند که چون فانوس در آب افکنده شود بصورت اتوماتیکی کار میکنند . یک چراغ بهتر و مخصوصاً تثبیت علامت ایجاد نموده اند . در مواد غذایی و نگهداری آن به اقدامات خیلی جدید و مهم فنی پرداخته ادوات نوی بروی کار آورده اند که مواد غذایی را در بین آنها بصورت کاملاً محفوظی میکنند .

استفاده از پودر الو مینیم

الومینیم در مواقع مختلفه ، ادوات متعدده خانگی ، ادوات و اسباب حربی ، ماشین های متعدده طیاره اتوموبیل ، در شبکه های راه ریل ، جهاز های بخاری مورد استعمال داشته و بعضاً بدرجه آن را نازک گردانیده اند که به اندازه (۰ . ۰۰۰۱) اینچ ضخامت دارد . امروز ساحه استفاده آن بیشتر توسعه حاصل کرده و مخصوصاً پودر الو مینیم موارد استعمال جدیدی دارد . پودر الو مینیم را بالای فلزات ، چوب ، خشت های سمی و سنگی بکار میبرند . برای ساختمان مواد آهنی هم از این پودر بکار میگیرند . برای فرش خانه ها سقف خانه ها و امثال آن در مبتکرات جدید خود پودر الو مینیم را مورد استفاده قرار داده اند در صنعت صنایع نساجی برای رنگ دادن و تصفیه آن پودر الو مینیم جدید بکار رفته است . در فنون مختلفه ترکیبات و امثال آن هم پودر الو مینیم بکار میرود . در ساختمان کلاه های مخصوص ، کوفتهای بارانی ، بالون ها و غیره پودر الو مینیم خیلی کار آمد است . در تهیه تایر های رابری آن را استعمال مینمایند .

توپ نوع جدید برطانیه

اخیراً اسرار توپ نوع جدید برطانیه ، اسم بریش ما کسون گن کشف گردید این توپ بمقابل طیارات پست پرواز استعمال شده و از آن استفاده خوبی گرفته اند توپ مذکور در اثنای یک نمایش که در انگلیند صورت گرفت بمعرض نمایش قرار داده شد . در فتوی فوق توپچی را به حصه برج توپ در اثنای نمایش تماشا میکنند .

آله جدید پاش دهنده دوا

در ایالت جنوبی ولایات متحده امریکا يك آله جدید پاش دهنده دوا با لای نباتات مزارع و اشجار تهیه کرده اند و خصوصا برای کشتن حشرات در باغ ها ن را بکار میبرند.

و ادویه ضد حشرات را به واسطه آن پاش میدهند. این آله را يك تراکتور که دارای موتور قویست کیش میکند و به قوه فوق العاده دوا را پاش میدهد. بعد از این ماشین مذکور را به بیمانه یادی درست کرده و بواسطه آن باغ ها، مزارع خود را از اذیت مواد مضره محافظه مینمایند.

عملیات جراحی قلب در اثباتیکه قلب مصروف عمل خود است

پروفیسر اوگنیف سر جراح معروف روسیه و رئیس کمیساری صحتی ماسکو اخیراً در دهلی راجح به اکتشافات طبی جدید در روسیه بیانات مفصلی داده و گفتار خود را ذریعہ تصاویر مختلفه به انجمن طبی اظهار داشت. بیانیه پروفیسر اوگنیف تمام شئون گمان را تحت تاثیر قرار داد و همه را متعجب ساخته و واضح ساخت که در روسیه بواسطه تحقیقات و اکتشافات جدید طبی این حقیقت را به اثبات رسانده اند که رگ های خون در وجود انسان بدرجه نازک و باریک شده و تمام حصص بدن را پوشانده اند که میتوانند کامل روی زمین را بیوشانند و تنها رگ های کوچک و فوق العاده باریک دماغ انسانی آنقدر زیبا است که اگر هموار کرده شوند مساحت را بافاصله ۷۰۰ میل یعنی از لیثن گراد الی ماسکو کاملاً دربر خواهد گرفت. این مسئله هم بحقیقت پیوسته است که در يك ملیتر مکعب به تعداد ۲۵۰۰۰ رگ باریک موجود است بعد از آنکه راجح به دوران خون و رگ های مخصوص آن در حصص مختلفه بدن تشریحات داد در اطراف معده داخلی صحبت شده و گفت در معده ۶ جال مخصوص و مختلف رگها موجود میباشد و قرچه معده اغلباً در اثر تهیج اعصاب و رگها تولید میشود، نقلی که در گهای دماغ وارد میشود باعث قرچه معده هم میگردد. عملیات در قلب ممکن است که بدون مداخله در کار قلب اجرا شود.

قابل شرب ساختن آب بحر

قبل از جنگ موجوده راه قابل شرب ساختن آب بحر وجود نداشت و به این واسطه حیات عملیه بحریه و فضائیة که در بحر میانند و آب مشروب شان خلاص میشد به خطر تهدید میشد. اداره امیرالبحری برطانیه برای رفع این نقیصه و حفظ حیات هزارها نفر داخل اقدامات شده و در صدد ایجاد آلّه برآمد تا ذریعۀ آن آب بحر را قابل شرب ساخته بتواند. مشکل بزرگ عبارت بود از متفک ساختن املاح آب بحر ذریعۀ مواد کیمیاوی. اخیراً در اثر مطالعه و تحقیقات تمام توانستند به این مطبوب مهم موفقیت حاصل کنند و آلّه جدید بکس مانند که از پلاستیک شفاف ساخته شده تهیه کرده اند در بین آن مواد کیمیاوی موجود میباشد. در وقت افکندن آب بحر در آن و اختلاط آن با مواد کیمیاوی و عبور آن از حصی معینه صاف شده و قابلیت شرب را پیدا میکنند.

عدسیه های پلاستیکی

در برطانیه صنعت پلاستیک و استعمال آن در شقوق مختلفه پیشرفت های شایانی نموده و خصوصاً در ادوات رؤیت ساحه استفاده آن را توسعه داده اند. اگر چه عدسیه های شیشه دارای اهمیت و رجحان مخصوصست ولی مضار زیادی هم دارد و چون خطر شکستن در عدسیه های پلاستیک کمتر است بنابراین فواید آن زیاده تراست دیگر از فواید مهمه عدسیه های پلاستیک همانا سبکی و وزن آنهاست چنانچه نوع جدید آن از حیث وزن پنج بر ۸ عدسه های شیشه وزن دارد و چنان شفاف است که نسبت به عدسیه های شیشه خیلی روشن میباشد.

روشنی اندازها

اگر تاریخچه روشننی اندازها را مورد مطالعه قرار دهیم معلوم میشود که از هنگام محاربات قدیمه یونان الی استعمال تانک های جدید نوع کروکود ایل، چرچل که در محاربه امر روز استعمال شده بشر در محاربات از روشننی اندازها استفاده های زیادی گرفته اند. در وهله اول جهت اجرای این مامول به مشکلات زیاد مبتلا بودند و مائعی را که بتوانند از آن کار مطلوب را بگیرند درک نداشتند تا آنکه بطورول از زمین استخراج شد و مخصوصاً در نصف اخیر قرن گذشته استعمال آن را زیاد نمودند.

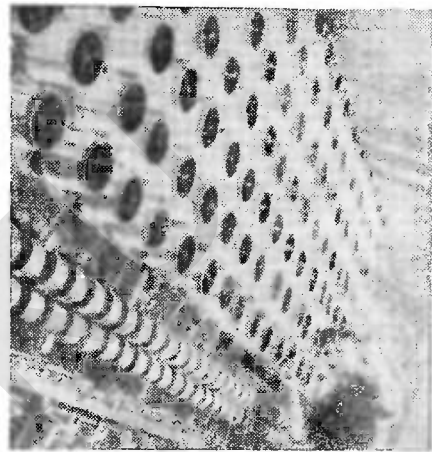
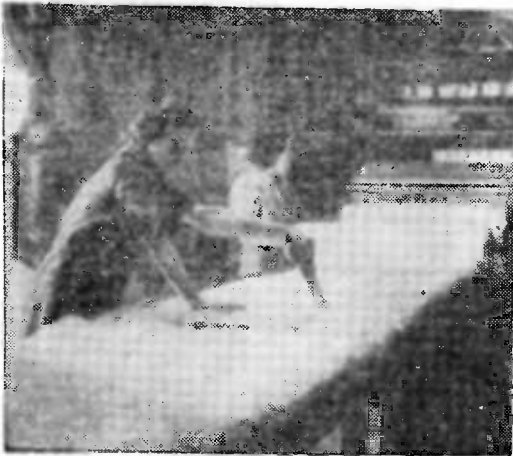
پروفسر (ام‌لو) می‌نویسد که جرمن‌ها نخستین مرتبه در محاربه عمومی گدشته در جنگ وردون در ۱۹۱۴ آله‌های شعله افکن را بکارانداختند ولی چون پیشرفت کامل حاصل نشده بود برای استعمال کننده خطر زیادی فراهم ساخته و او مجبور بود تا احتیاط کامل بخرج داده و البته معین را ببودر ۱۹۴۰ در برطانیه کمیسیون مخصوص برای تحقیقات در مورد آله‌های شعله افکن معین شد و در نتیجه ابتکارها و کامیابی‌های شایانی نموده و آله‌های مکمل ایجاد نمودند. جزئیات و خواص ادوات مذکور تا بحال از جمله اسرار حربی محسوب است که جدیدترین نوع آن عبارت از شعله‌انداز بنام کروکودایل است که در تانک به اسم چرچل استعمال میشود ظرفیت این تانک شعله افکن بقدر کافی بوده و تا ۴۰۰ گز فاصله روشنی می‌اندازد. در جنگ عمومی گذشته شعله افکن‌ها به حشرات، اشجار و نباتات صدمه میرساندند ولی در این محاربه این وضعیت از بین برده شده و شعله‌های مذکور بوجودات مؤصوف آنقدر مضر نیست. در فتوی پهلویک روشنی افکن را در حال عمل ملاحظه میکنید که يك سیاهی پیا ده از شعاع آن استفاده مینماید.

عصر شیشه

آن وقت خیلی نزدیک شده تا خانم‌ها به البسه مجلس گردند که اصل آن بوتل‌های شیر باشد این مسئله يك ادعای تصویری و وهمی نیست زیرا در این اواخر توانسته‌اند از شیشه تارهای بافته درست کنند امروز در يك فابریکه برطانیوی واقع سکا تلیند تارهای زیادی از شیشه درست میکنند برای این عمل بوتل‌های شکسته را چندین مرتبه به ذرایع معینه آب می‌نمایند و بعد آن‌ها را بشکل تار در می‌آورند و بعضا باریکی آن بدرجه ایست که ۵ یا شش عدد آن برابر يك موی سر ضخامت حاصل میکند برای ادوات و اسباب برقی از تارهای شیشه استفاده‌های زیادی می‌نمایند از شیشه يك ماده پشم مانند هم درست مینمایند که از آن حرارت بزودی خارج نمیشود و عائق آن میباشد ازین ماده در وقت گرمی و سردی فواید مهمی تحصیل میکنند و اگر آن را در سقف ها و دیوار عمارت

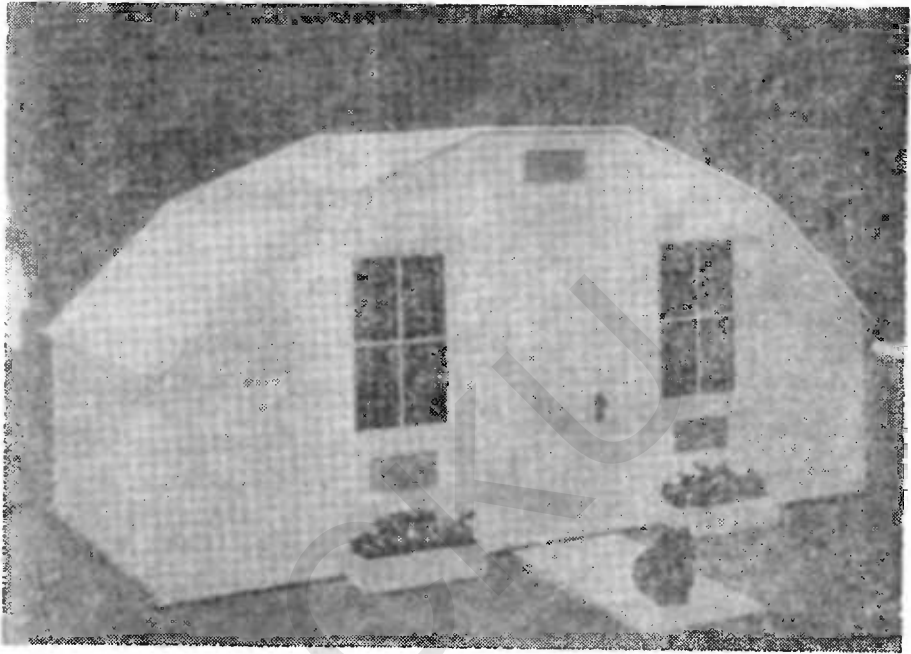
بسکار برنډر د تابستان آن راسرد ودر زمستان گرم نگاه ميکند در مطبخها وآله های تيريد اين ماده مورد استعمال زيادی دارد ودر مقابل جذب صدام تاثیر عجيبي از آن حس کرده اند . در نلها و تانک های موبل جهت تصفيه هوا وآب هم از اين شيشه پشم مانند استفاده نموده و بحيث آله تصفيه هوا ويا اسفنج هم از آن کار گرفته اند امروز از خشت های شيشه استفاده های تجارتي زيادی نموده اند در فوتوی زير تار های شيشه را می نگرید که در يکی ذريعه يك چاقو ويا کارد پشم شيشه را قطع ميکنند و در ديگری کلافه های تار شيشه به باریکی خمس پکهور بمشاهده ميريد

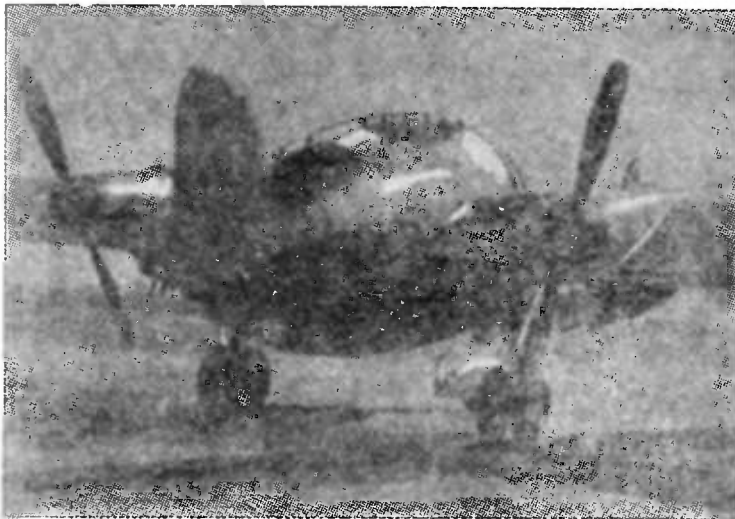
خانه های کاغذی

اداره محصولات جنگی امریکا اخيرا در تهیه يك خانه که کاملا از کاغذ ساخته شده باشد موفقیت حاصل کرد علت مهم اين اقدام آن بود تا برای آن هائیکه در جنگ بواسطه بمب و غيره خانه های خود را از دست داده اند در موقع اضطرار از اين ماده در ست خانه درست کرده و در اضطرار آبشان موفتارفع شود . اين کاغذ و اثر يروف بوده و بمقابل آب مقاومت دارد و ماده آن از ارزانه ترين نوع قطعه انتخاب شده است در اين خانه ۴۹ پاوسرش و بعضی از پرزه های مخصوص فلزی جهت محکم نمودن حصص مختلفه ، پلاستک های شفاف در روزنه ها و مقدار کمی چوب جهت چوکات آنها بسکار رفته است اين خانه را دو نفر کار گرما هریک اصول ساده و مساعدی در ظرف ۵۹ دقیقه درست ميتوانند . طول خانه مذکور ۱۶ فوت و عرض آن ۸ و بلندی آن هم ۸ فوت است و مصارف آن ۱۳ یونید سنجیده شده است اين خانه در وقت گرما و سرماي زياد که حرارت تحت صفر باشد و باران بخوبی مورد استفاده قرار داده ميشود و در مقابل بادهای شديد مقاومت می تواند باد

هائیکه جنگل‌ها را از ریشه میکند به این خانه هیچ صدمه نبرساند وزن آن بصورت مجموعی ۱۰۲۹ پاواست و وزن کاغذ آن صرف ۹۸۰ پاومیباشد.

طیاره بی دم برطانوی

درین فو تو
طیاره نوع جدید
بر طایفه را که دم
ندارد ملاحظه
میکنید طیاره
مذکور بنام
(مانکس) موسوم
بوده و سرعت آن
فی ساعت ۱۵۰
میل است پروانه
ها در عقب طیاره
نصب میباشند

قرص های پنسلین

از ۱۹۴۰ به بعد که پنسلین برای اولین برتبه معرفی شد علماء کوشش نمودند تا این ماده مهم را طوری درست کنند که از راه دهن مانند دیگر قرص های ادویه هم آن را استعمال بتوانند قبلا میگفتند که این ماده اگر از راه دهن

استعمال میشود در اثر استعمال بعضی ایسدهای معین معده خاصیت و تاثیر خود را از دست میدهد ولی اخیرا مجله علمی ساینس امریکا از روی کار آمدن یک نوع جدید پنسلین اطلاع داد که تمام اعتراضات وارده رانسبت به استعمال آن از راه دهن از بین بردمخترع این ماده در اکثر ریموند لیبی است که در لاپرا تور

لیدرآل مصرف خدمت است - طریقه جدید او این است که پنسلین را به همراه تیل کتان قابل هضم مخلوط کرده و آن را در بین کیسول ژلاتین میگذارند. این پوش ژلاتین در معده حل نمیشود و پنسلین ذریعه همان پوش تیلی خود که از تخم کتان است هم چنان محفوظانه داخل امعاء میگردد و در امعاء با خون داخل شده و نتیجه تاءثیر طبی خود را نشان میدهد.

ژلاتین برای خون

پروژه های تحقیقاتی مؤسسه داکتر وانیو از بوش نسبت به پیشرفت ها و تکامل ساینس اغلبا از جمله اسرار حرب دانسته میشود، در این اواخر از روی اغلب موارد صحتی این مؤسسه پرده برداشته شدن جمله اعلامیه اخیر مؤسسه تکنولوژی کالیفورنیاست که نشان داد یک ماده جدید بعوض پلاسمای خون تهیه کرده اند. این ماده از ژلاتین درست شده و مکتشف مذکور آن را (اوکسی پولیژ لاتین) مسمی ساخته است. این ماده خیلی ساده و ارزان بوده و هیچ ماده پروتین ندارد چه این ماده در اثر فشار خون و گروپ مخصوص خون های معین تکون می یابد. تا هنوز این ماده را برای استفا ده افراد ملکی بکار نینداخته اند و هم چنان تا زمانیکه قوه های مسلح دارای پلاسمای خون انداز ژلاتین کبار نمیگردند و چون پلاسما خلاص شد البته از (اوکسی پولی ژلاتین) استفاده خواهند نمود. (انتباه)

اعمال اقتصادی مملکت

در ظرف سال ۱۳۲۴

سباغلی محمد قدیر خان تره کمی

اداره محترمه سالنامه که بل هر سال مضمونی راجع به اعمال اقتصادی مملکت بر ای درج به سالنامه خود لازم دارد اینک امسال هم بر حسب همین ضرورت ازین ناچیز تقاضا نمودند مضمونی درین باب بر ای ایشان بنویسیم:

قراریکه ازوزارت اقتصاد ، بانک ملی و د افغانستان بانک و برخی دواتر دیگر معلومات گرفتیم اقدامات و اعمال اقتصادی ما در سنه ۱۳۲۴ منحصر به طرح بعضی اساس های مفیده جهت رفاه حال امروز و آینده افراد مملکت و آغاز دوباره نهضت های اقتصادی بعد از دوره فترت جنگ جهان گیر میباشد.

متأسفانه باتمام اقدامات و جدیت ها نیکه دولت و سایر عناصر آن در بر انداختن اثرات منحوس جنگ از بنیه اقتصادیات ملی نموده و میباید هنوز موفق نشدیم اقتصادیات بحران آلود زمان حرب را به اقتصادیات ایام صلح و امن مبدل گردانیم زیرا ضرر به نیکه از جنگ به بییکر اقتصادیات عالم وارد شده هنوز انتمام نیافته و تجارت دنیا حال نورمال را اختیار نکرده است

ازین جهت ما هم بر حسب بودن جزئی از دنیای بزرگ بشریت سباغلی م قدیر خان « تره کمی »

و دارائی روابط نزدیک تجاری با دنیای محنت کشیده خواهی نخواهی از اوضاع آن ها متأثر بوده و اوجاعیکه از بییکر های خون آلود آن ها نشئت میکنند ناله و فریاد خود را بگوش ما میرساند و ما را باتمام موجودیت ما از آلام و مصاعب دنیای بی خبر نیکه نمیدارد.

جریان تجارت دنیا شبیه به دوپوران خون در آورده و عروق جسم ذی روحی است که اگر اختلال یافتوری در یک نقطه آن واقع شود حتماً تاثیر خود را در نقاط دیگر نمودار میسازد و باز وقتی آن ضعف و فتور ازین میبرود نقاط متأثره هم به تعقیب آن خود بخود بحال میایند و زندگی طبیعی را از سر میگیرند.

اینک اقتصادیات ما هم چون تابع با اقتصادیات بین المللی است لذا بهر اندازه که وضعیت تجارت در دنیا نظام میگیرد اقتصادیات ما هم شکل نورمال تری بخود خواهد گرفت و اثرات جنگ را بالمره ترك خواهد داد.

امسال مجبوریم از روی و تأثیریکه در دست داریم مقاله خود را هم چنان آمیخته با اثرات باقیه جنگ بنویسیم. برای سال های آینده خدا مهربان است . م « قدیر تره کمی »

اجزای آن و اعمال اقتصادی را درین سال (۱۳۲۴) میتوان به چند سنه تقسیم کرد و از قبیل : طرح نقشه ها برای رفاه حال و آینده مردم اقدامات برای رفاه عامه و اصلاح وضعیت حالیه توده ،

معاملات بانکی ، مسائل تجاری و موضوعات صنعتی .

اینک هر کدامی از آن ها در ذیل نگاشته میشود :

طرح نقشه برای رفاه حال

و آینه مردم

۱- تزئید معاشات مامورین و مستخدمین :

البته معلوم است که در اثر عوامل متعدد دی که درین جا جای گفتن همه آنها نیست نرخ ها روز بروز ترقی کرده و حیات و زندگی مشکل تر میشود و این اشکال زیاده تر از هر طبقه متوجه تنخواه خوران یا به عبارته دیگر مامورین و مستخدمین میباشد زیرا هر قدر قیمت ها بلند می رود صنوف دیگر هم خود را با قیمت ها موافق گردانیده نمی گذارند جریان اوضاع مخالف مفاد ایشان باشد مثلا بهر اندازه که قیمت اشیای ضروریه و درجه اول مثل آرد و سایر مواد مهمه خورا که ویاسان و غیره مواد منسوج بلندتر رود مولدین و فروشندگان مواد دیگر مثلا تولید کنندگان میوه و کچالو و سبزیجات و غیره هم کوشش میکنند مستحصلات خود را بهمان اندازه از روی قیمت بلند بپردازند هم چنان صنوف کار و اهل کسبه سعی میکنند در مقابل کار ، پیشه و عمل خود اجوره و حق الرحمه بیشتری دریافت کنند مثل خیاط ، دلاک ، بوت دوز ، و تمام آن هائیکه منسوب یکی از صنوف و اهل کسبه میباشد منطبق این ها در بلند بردن قیمت های اشیای و اعمال متعلقه ایشان این است که میگویند ما برای این که بتوانیم حوائج درجه اول خود را از قبیل نان و لباس بدست آریم مجبوریم قیمت های مستحصلات و اعمال خود را به تناسب قیمت مواد خوراکی و پوشاک هم بلند بپردازیم اینک بنا بر همین اساس هر قدر قیمت مواد ضروریه و درجه اول بلند برود مستحصلین مواد دیگر و اهل کسبه قیم مستحصلات و اعمال مسلکی خود شان را بهمان اندازه بلند میبرند و با اوضاع تطابق نموده خود را از خساره و ضرر حفظ میکنند درین جا طبقه که متضرر میشود تنها و تنها طبقه مامورین و مستخدمین دولتی است و بس ؛ علت آن این است که معاشات مامورین و مستخدمین دولتی مربوط به بودجه دولت بوده و در تخمینات بودجه دولت آنرا فاذا تجدید نظر امکان ندارد لهذا گراف معاشات مامورین و مستخدمین دولتی از تعقیب سیر گراف قیم بکلی عاجز است لهذا از ترفع قیم تنها مامورین و مستخدمین دولت متضرر میشوند و دیگران اینک ذات مبارک شما ها نه که همیشه به نظر لطف و عطوفت بسوی رعایای شاهانه شان نگریده و پیوسته آرزو دارند اولاد افغان از هیچگونه اوضاع بطور سوء متأثر نگردند اراده فرمودند تا در حدود امکانات مالی و استمداد بودجه دولت حساسی مراتب و نتیجه را بحضور

مبارک پادشاهی عرضه دارند تا اگر امکاناتی موجود باشد بر معاشات مامورین و مستخدمین دولت مبلغی افزوده و باین وسیله در راه تحسین وضعیت مالی مامورین و اصلاح سوبه زندگانی آنها نوازشی به عمل آرند.

وزارت مالیه بعد از سنجش دقیق و موازنه عوائد و مصارف دولت بو سیله صدارت عظمی بعرض حضور شاهانه رساند که این آرزوی بزرگ شاهانه زمینه عمل داردومی توان بر معاشات مامورین و مستخدمین دولت افزود ذات شاهانه که امید وار چنین یکک جواب مثبت بودند فرمانی بعنوان والا حضرت اشرف صدراعظم صادر و امر فرمودند سر از اول حمل ۱۳۲۵ بر معاشات مامورین و مستخدمین دولت یکک مبلغ معتدبانهائی که زاید از ۵۰ فیصد میباشد افزود گردد. این واقعه در تاریخ مالی و اقتصادی امسال برجسته گی خاصی داشته و میتوان تاثیر آن را در حیات اقتصادی و سوبه زندگانی مامورین و بالتلیجه در رفاه عامه بزرگ و قابل اهمیت پنداشت باین صورت که اگر مامورین مسعود و آرام بود احتمال دارد به بسیار خوبی و صداقت و دل سوزی و بدون چشم پوشی و رشوه به وظائف خود ادامه بدهند زیرا از نقطه نظر جر میات در رشوه و خیانت سهم احتیاج مادی هم بارز میباشد.

این الطاف شاهانه در طبقات مامورین تاثیر گوارائی بخشیده و تمام مامورین بو سیله عرضه به پیشگاه شاهانه مراتب شکران خود را تقدیم و ازین خادم نوازی ذات مبارک پادشاهی عرض منت داری نمودند. وزارت مالیه مشغول تدوین و ترتیب بودجه ۱۳۲۵ است تا با اساس افزودی معاشات که بهررتبه یکک مقدار معینی ایزاد بعمل آمده معاشات رتب ده گانه مامورین دائمی و مامورین موقت و مستخدمین را در بودجه باعتبار موازنه مالی تخمین و تعین و به تمام دوائر مملکت ابلاغ و برای سال ۱۳۲۵ مورد عمل قرار بدهد.

روی همرفته این امر تزئید معاشات کار بزرگی است و مؤثرات نیکی خواهد داشت.

۲- شرکت تعاونی مامورین:

در زمره موسسات اعتباریه اقتصادی یکدسته موسساتی موجود است که آنها را کوپراتیف ها میگویند؛ این کوپراتیف ها سه نوع اند:

- ۱: کوپراتیف های اعتباریه.
- ۲: کوپراتیف های استحصالیه.
- ۳: کوپراتیف های استهلاکیه.

مرام و مقصد این کوپراتیف ها حمایت یکک یکک طبقه از طبقات جامعه است از طبقه مقابل ایشان مثلاً کوپراتیف های اعتباریه موسسات صنعتی و تجاری را در مقابل ربح بلند بانک ها حما به

و کوپراتیف های استحصالیه عمله و کار گرا در مقابل متصدی وارباب کار (باترون) حفظ و کوپراتیف های استهلاکیه مستهلکین را در برابر گران فروشان، محترکین و تجار بی انصاف حمایت مینماید.

شرکت تعاونی مامورین که اخیراً بذریعه فرمان صدارت عظمی بتاريخ ۱۳ جدی به سرمایه (۱۶ میلیون) افغانی از یول دولت در دافغانستان بانک تاسیس شده است اینک شکل و ماهیت کوپراتیف های استهلاکیه را دارد.

البته میدانیم که این مؤسسه مولود یکک ذهنیت بسیار عالی و نیت خدمت گذاری به مملکت بوده از زمره مؤسسات و شعبی است که محض به سائقه خیر خواهی بوجود آورده شده است زیرا سرمایه این شرکت تماماً به خریداری مایحتاج مامورین بکار برده شده و آن راه مامورین به همان قیمتیکه خریداری کرده شده خواهند فروخت زیرا وظیفه شرکت های کوپراتیف در دنیا هم همین است که در آن مشترکین خود می خردند و خود می فروشند و باین وسیله وساطت تجار از بین میرود. البته از ناحیه اینکه شرکت مایحتاج را از منبع آن خریده و تقریباً بهمان قیمت با مامورین میفروشد خدمت بزرگی به وضعیت مالی مامورین خواهد نمود زیرا اگر بوسیله گران فروش و بی انصافی پول و دارائی مامورین بی انصافانه از دست شان گرفته نشده و مانند ممالک دیگر از طرف مؤسسات حمایتی مانند چنین کوپراتیف ها حمایتی شوند و مایحتاج خود را به قیمت مناسب بدست آورده بتوانند ابدأ پریشان نشده و با عائدات و معاشی که دارند بخوبی گذاره خواهند کرد. مقرر است که این کوپراتیف اشیاء و لوازم حیات مامورین را از داخل و خارج در اوقات مناسب و موافق با صرفه و اقتصاد خریداری کرده و با مامورین در مقابل پول و قیمت تقریباً بهمان قیمتیکه خریداری میکنند بفروشد اگر تکنیک خریداری ضروری که لازم است معمول شده و در اداره این مؤسسه مثلیکه علم اقتصاد سفارش میکند ملاحظات اقتصادی مرعی باشد میتوان ضمانت کرد که ازین مؤسسه همان طوریکه شایسته است و حکومت متبوعه از تاسیس مذکور آن آرزو را دارد استفاده نهائی به عمل خواهد آمد.

این مؤسسه نه تنها برای مامورین مفید است بلکه طبقات دیگر هم به طور غیر مستقیم از آن مستفید میگردد مثلاً تصور کنید بازارهای مملکت مراجع تمام افراد مملکت است و وقتی مالی در بازار وارد میشود بهر مقداریکه باشد مورد تقاضای تمام افراد مملکت قرار میگیرد در صورتیکه مامورین برای ابتیاع مایحتاج بازار دیگری داشته باشند طبعاً بازارهای عمومی تنها برای افراد عامه و گذشته شده از عده تقاضا کنندگان بطور معتناهی کاسته می شود و طبیعی است در صورتیکه از عده تقاضا کنندگان کاسته شد چون عرضه بهمان مقدار است لذا قیمت فرود میاید و عامه استفاده میکند خوبست برای اثبات ادعای خود مثلی بنویسم:

تصور کنید مغازه های فروش بوت در کابل ده مغازه است و نسبت مأمورین در عده اهالی ۰/۳۰ است اگر این ۰/۳۰ بوت های کار آمد خود را از شرکت تعاونی بدست آرند و احتیاج برای رجوع به بازار نداشته باشند بازار محض برای همان ۰/۷۰ نفر مانده و مطابق قانون عرضه و تقاضا از قیمت مخمته بوت ۳۰٪ کاسته می شود و این قیمت در جیب مردم باقی مانده از دهن مغازه داران زده می شود .

اینک این ملاحظات نشان میدهد که تاسیس شرکت تعاونی مأمورین از اعمال برجسته و مفید است که در ظرف سال ۳۲۴ بر عده مؤسسات تجاری ما افزوده و یکی از حوادث اقتصادی سال را تشکیل میدهد .

۳- هیئت کنترل نرخ ها:

بتاریخ (۱۷) دلو در مجلس عالی وزرا فیصله شد تا یک هیئت کنترل نرخ ها از وزارت های اقتصاد ، داخله ، ولایت کابل و ریاست بلدیہ و بانک های مرکزی و ملی تشکیل و برای کنترل نرخ ها تجاوز لازم بنماید .

این هیئت اخیراً تشکیل شد و در وزارت داخله چند جلسه هم کرده و تدابیر مقدماتی برای کنترل نرخ ها اتخاذ نموده است .

البته تا زمانیکه کوفت ضربه های جنگ باقی است و تا وقتی که هستند اشخاصیکه از دست رنج دیگران بدون حق و بطور بی انصافانه در اثر گران فروشی و احتکار استفاده سو نمایند کنترل بر نرخ ها واجب و لازم میباشد .

شاید تاثیر این هیئت در تثبیت قیم و بر حال ننگه داشتن نرخ ها و جلوگیری از احتراصات ارباب احتکار و گران فروشان بسیار بزرگ باشد زیرا اشخاصیکه این کار را به عهده گرفته اند و نیتی که در ایجاد این هیئت عامل بوده است بما اطمینان میدهد حیل دوسانس ارباب احتکار و گران فروشان کمتر مؤثر ثابت خواهد گردید .

حکومت با تاسیس این مؤسسه میل دارد عامه و مردمیکه پیوسته کار میکنند و به مزد آن امر ارحیات مینمایند حمایه شوند و ایشان بوسیله اعمال گران فروشان و گرانی معیشت به مضیقه مبتلا نباشند این هیئت برای اینکه بتواند در اعمال آینده خود مسندی داشته باشد از حال به کار های اساسی تری دست زده و میخواهد از راهیکه به عقل و عدالت موافق باشد بر نرخ ها کنترل کند و نگذارد مفاد عامه در خطر باشد .

گرچه این مقاله شکل را پور را دارد و لازم نیست نظریات شخصی و پیش نهادی در آن گجانده شود اما بطور یادداشت میتوان گفت که وقتی درین امر موفقیت بیشتری بدست میاید که در مورد اموال و امتعه داخلی از اصول کدام که آن را ناظم قیم میگویند مثل کدام های رزاق موجوده

و در مورد امتعه خارجی از اصول تدقیق بیجکک و علم و خیر تجار کار گرفته شود زیرا اگر کدام‌های ارزاق و لوازم دیگر از قبیل ذغال و غیره موجود باشد هر وقتی که دیده شود نرخ در بازار بلند رفته فوراً برای یائین آوردن آن میتوان آن اشبارا در بازار کشید و هم چنان در صورت تیکه بیجکک ها و تذکره‌های علم و خیر تجار در منشأ آن هم (بر طبق اصول گمرکی) تدقیق و درین جا نیز در نظر گرفته شده قیمت فروش اموال از روی قیمت تمام شد آن و بیک اندازه مناسب بنام فائده تاجر تعیین شود تا اندازه زیادی جلو قلب و گران فروشی گرفته شده و هیئت کنترل نرخ‌ها در کار خود موفق و کامیاب خواهد بود.

رویه گرفته این هیئت اگر طوریکه شایسته است کار کرده و کسب موفقیت نماید مصدر خدمات خوبی در تحسین سویه زندگی مردم گردیده برای رفاه و آرامی عامه کارهای مهمی انجام خواهد داد و مأمولی را که از منصوص است بر خواهد آورد.

اقدامات برای رفاه و آرامی مردم

در حال حاضر

۱- وضعیت نرخ‌ها:

سالی که گذشت از نقطه نظر نرخ‌های یکی از سالهای بحرانی جنگ بود همان طوریکه نرخ‌ها درین سال مخصوصاً نرخ اشیاء و مواد خورا که در تمام دنیا بلند رفته در مملکت ما هم بلند بوده است چنانچه در زمستان یکبار نرخ آرد حتی به فی سیر (۲۰) افغانی هم رسید ولی در اثر تدابیر جدی و فوری و توجه مخصوص حکومت متبوعه بزودی یائین آمد و در اثر بیرون کشیدن مقدار زیاد آرد از ذخیرهای ارزاق در مندوی و نان‌وائی‌ها نرخ آرد پس به ۱۲ - افغانی یائین شد.

برای مهمترین مواد غذائی از قبیل آرد، روغن، بوره دولت تدبیر خوبی سنجیده بود مثلاً:

- ۱- برای مامورین تادریجه مدیرانتهائی یک یک مقدار معین آرد در اوقات معین داده میشود.
- ۲- در آوا نیکه مندوی را گران قیمت آرد تهدید میشود از طرف ارزاق آرد زیادی برای بر انداختن نرخ به مندوی کشیده میشود.

- ۳- برای ایشک مسافرین و مرد ما نیکه جهت حوائج ضروریه خود به بازار کابل می آمدند از درک اغذیه پریشان نشوند به نان وائی هائیک یک مقدار معین آرد داده شده و بایشان قدغن کرده میشد تا نان آن را فی پیاو ۶۵ پول بفروشند.

- ۴- روغن به تمام ما مورین به قیم مشخصی داده شده و به عامه بذریعه مار کیت‌ها فروخته میشود.

۵- بوره بر طبق کویون در منازل شخصی با اندازه که به فی نفر قبلاً سنجیده شده بود اعطا میگردد و علاوه بر آن در تمام سال گذشته بوره در بازار هم بهر مقداریکه خواسته میشد میسر میگردد.

۶- منسوجات وطنی بذریعۀ شرکت از زاق وفتاً فوقتاً به قیمت مناسبی به معرض فروش گذاشته میشد.

خلاصه در تمام سال در هر شق سعی به عمل می آمد تا مردم پیریشان نشوند.

۷- گوشت از ابتدای زمستان تا اخیر آن هر روزه بوسیله موتزهای لاری بقدر کافی از مسلخ که گوسفندها را در تمام سال ذبح کرده و در تبرید خانه های آن بصورت ذخیره نگه داشته بودند به مارکت های گوشت آورده شده و در آن جا بحساب کیلو به حاجت مندان میفروختند و میتوان گفت که از ناحیۀ پیدایش گوشت در زمستان گذشته مؤسسۀ مسلخ خدمت خوبی به مردم شهر نموده است.

۸- ذغال : یکی از موادی که ما بدان احتیاج زیادی داشته و سالیانه به هزارها

خروار صرف میکنیم محروقات است.

از روی که خدا افغانستان را خلق و در زمرة ممالک متمدن داخل کرده است پیوسته محروقات خود را از چوب حاصل و باین وسیله جنگلات، باغات و حتی باغ های میوه مخصوصاً توت وزرد آلو و چهار مغز را قطع و بکار تسخین و طبخ برده ایم.

البته این حال اسف آور بود و باید به عجله علاج آن نموده میشد همان بود که وزارت معادن بامر و ارادۀ والا حضرت افخم صدراعظم عزم کرد تا محروقات زمستان ۱۳۲۴ را از ذغال های معادن قریبۀ کابل تهیه و بدست رس افراد و دوائر بگذارد پس که وزارت معادن این تعهد را نموده و بمدت کمی یک مقدار زیاد ذغال سنگ از معدن آش پشته استخراج و بصورت سنگ و بریکت بدست رس دوائر و افراد گذاشت و علاوه بر آن متخصصین وزارت معادن بذریعۀ مقالات و امتحان های عملی طرز استفاده از ذغال سنگ را به مردم یاد دادند و در تمام زمستان تمام دوائر و مقامات رسمی و اکثری از مردم و افراد محروقات خود را از ذغال سنگ تهیه کردند.

ذغال سنگ نسبت به چوب هم از حیث کالوری و هم از جنبۀ قیمت اقتصادی تری بوده در تمام زمستان حوائج مردم را بصورت خوب و مکمل انجام نمود.

ذغال سنگ از چندین جهت بهتر از چوب است :

۱- اگر محروقات ما بصورت چوب ادامه یابد جنگلات و باغات باقی مانده و ناقصی هم که اکنون داریم به تدریج از دست رفته اراضی عربان و باثیری برای ما باقی خواهد ماند که در آن وقت از فوائد سردرختی آن ها مثل میوه محروم خواهیم شد.

- ۲- وجود و بکار افتادن معادن ذغال صنعت مخصوصاً صنایع ماشین را در مملکت ترقی میدهد زیرا از ذغال اخذ قوه و انرژی به سهولت و در هر جا امکان دارد .
- ۳- ذغال و استفاده از آن ما را از قطع کردن درختان باز میدارد و چون درختان قطع نشد رفته رفته مملکت سرسبز می شود و وجود جنگلات در تپه ها و شواحق سبب جلوگیری از سیل های می گردد .
- ۴- بکار افتادن ذغال در نسجین و طبع بطور غیر مستقیم بر وضعیت صحی مملکت تاثیر مثبت می بخشد باین صورت که احتیاج به قطع کردن درختان برای محروقات باقی نمانده وجود درختان در مملکت سبب تصفیه هوا و هوای مصفا و سرد موجب صحت و تندرستی است .
- اینک اینها و صدها فوائد دیگری که از ذغال گرفته می شود اینجا بمنتهاید تعمیم ذغال را در محروقات یکی از قضایای مهمه اقتصادی ۱۳۲۴ افغانستان تلقی بنمائیم .
- قراریکه وزارت معادن در نظر دارد ممکن است زمینه استفاده از ذغال سنگ روز بروز در مملکت ما وسعت یافته و درجه استفاده ما از آن ماده مفید و کار آمد زیاد گردد .
- مملکت ما با دارائی ذغال سیاه و سفید (قوه برق) امتیاز خاصی دارد و شاید ترقیات صنعتی و اقتصادی مملکت ما بیشتر به همین دو قوه منوط و مربوط باشد .
- ۹- برای ارزانی اجناس وارداتی وزارت اقتصاد ملی اخیراً به یک سلسله اصلاحات مفیدی در زمینه اصلاح اقتصادیات مملکت دست زده که از آن جمله تصویب های جدیدیست که برای ارزانی اجناس وارداتی به عمل آورده است .
- مطابق این تصویب مبلغ پنجاه ملیون افغانی سرمایه تعین گردیده که بیست ملیون آن را بانک ملی ده ملیون آن را شرکت قره قل ده ملیون را شرکت اتحادیه شمالی ، پنج ملیون را شرکت اتحادیه هرات پنج ملیون را شرکت اتحادیه اند خوی نادیه خواهد کرد این پول برای مدت یک سال بدون مفاد در اختیار اطاق تجارت خواهد بود تا آن را بلافاصله توسط اشخاص صحیح برای خریداری و توريد يك اندازه کافی تکه نخي و سندی از امریکای شمالی امریکای جنوبی ، هند و سویس به صرف رسانند و نیز مقرر شد که تمام رخت باب نخي و سندی موجوده شرکت ها و تجار مهمه از قسم مال امریکائی و هندی که قبلاً خریداری و یا فرمایش داده شده و یا در عرض راه و یا در گمرک یا تجارت خانه ها و گددام های شان میباشد در اختیار اطاق تجارت گذاشته شود و تجار تنها قیمت تمام شد را با منافع مقرر و کنترولی اخذ دارند هم چنان محصول فابریکه های نساجی داخلی نیز تماماً به اختیار اطاق تجارت گذاشته می شود .
- وزارت اقتصادات ملی برای توزیع این اشیا هم ترتیباتی اتخاذ و سیستم کارت را تجویز و طرز عمل آن را در مجالس اقتصادی تعین و برای اخذ منظوری به مجلس وزراء عرضه نمود . البته این اقدام وزارت اقتصاد ملی تاثیر بزرگی توایند و موجب رفاه و آسوده حالی عوام شده موجبات امتنان را فراهم خواهد کرد .

معاملات بانګی

قراریکه از بانګ ملی اطلاع گرفتیم در نتیجه خاتمه جنګ در سال ۱۳۲۴ جنبشی در کلیه ارکان اقتصادی مملکت وارد گردیده که انعکاس آن بصورت بازی در امور بانګی و تجارتی و صنعتی بانګ ملی محسوس و هر یک از شعب مذکور به سیر صعودی آغاز نمودند که اینک بطور مختصر هر کدامی از آن ها در ذیل مطالعه کرده می شود :

۱ : - وضعیت حسابات جاری و امانت : در سنه ۱۳۲۴ تعداد حسابات جاری ۰/۰۲۵ و

حسابات امانت ۰/۰۱۷ و حسابات صندوق پس انداز ۳۰ فی صد نسبت به سال ۱۳۲۳ ترقی نموده و تناسب داد و گرفت پولی حسابات مذکور و معاملات تبادل از فیصدی مذکور هم پیش تر بوده است .

در مورد ترقی تعداد حسابات اولاً پایان جنګ که موانع را از جلو معاملات و تجارت خارجی نسبتاً رفع نموده است اهمیت خاصی داشته و بعد از آن آشنائی مشتری با معاملات بانګ عامل مهم دانسته می شود بطوریکه امروزاً کثرت معاملات انتقالی و تبادلوی را بر معاملات نقدی ترجیح داده و داد و ستد پولی را توسط چک و حواله بانګ اجرا میدارند .

ب : وضعیت کزیدت در بانګ ملی :

۱- در مورد صادرات : بانګ ملی که منظور بزرگ آن خدمت در ترقی صادرات و اصلاح واردات مملکت است پیوسته در صدد آن بوده تا برای نیل به مقصود از مجاهدت نه کاسته باشد چنانچه امسال که تجار پوست احتیاج خود را نسبت باخذ قرضه در مقابل پوست بیشتر نشان دادند بانګ ملی معیاراً عطای قرضه خود را در مقابل پوست اصلی از فی جلد ۲۸-افغانی به ۳۶-افغانی ترقی داده و بدینصورت یک مبلغ معتنا بهی در معرض استفاده تجار پوست قرار گرفت .

۲- در مورد واردات : در قسمت واردات بدیهی است که با ختم جنګ توريد اموال

برای تجار وارداتی از ماورای بحار مخصوصاً از ممالک متحده امریکا بیشتر از سابق امکان پذیر گردیده است .

خدمتیکه امسال بانګ ملی درین زمینه نموده است توسعه اوراق اعتباریه (لیتر آف کزیدت) است که برای انجام خواهشات مراجعین اعتبارات لازمه را مفتوح و جهت اجرای ترانزیت اموال امریکائی از هند مبلغ کافی را در معرض استفاده تجار قرار داد .

۳- در زمینه معاملات فرضه و لیتر آف کریدت : قراریکه از بانک ملی اطلاع داده اند معاملات فرضه بطور عموم نسبت بسال گذشته و سعت اختیار نموده چنانچه روی هم رفته در ۱۳۲۴ عده در خواست های فرضه عموماً در خواست های لیتر آف کریدت خصوصاً نسبت به گذشته بیشتر شده است .

۴- معاملات خزانه داری و بانکی دولت در ولایات : در اواخر سال ۱۳۲۴ معاون دافغانستان بانک مسافرتی به ولایات شمالی و مغربی مملکت نموده نمایندگی های دافغانستان بانک را در بعضی از ولایات تشکیل و در برخی از ولایات و سعت داد مقصد از تشکیل این نمایندگی ها احراز وظیفه و پیشه بانک مذکور است که در اساس نامه آن دافغانستان بانک بانکر دولت و خزانه دار دولت شناخته شده است .
حقیقتاً دافغانستان بانک مثل بانک های بزرگ مرکزی ممالک دیگر بانکی است که باید خزانه دار و بانکر دولت تلقی گردد ازین جهت بانک مذکور که درین روزها موقع را برای اعمال خود مساعد ترمی بیند کوشش مینماید بالمره وظائف اصلیه خود را از هر جنبه بدست گرفته مانند یک بانک مرکزی آن را ایفا و ازین راه در ترقی اقتصادیات ملی و معاملات افراد و دولت سهولت و اصلاحاتی بهم رساند .

معاملات تجاری

اگر چه جنگ عمومی اخیر در سنه ۱۹۲۴ ختم شده و بشریت از بلای مهیب آن نجات یافت اما قیود و موانعیکه در آوان جنگ در زمینه تجارت بین المللی وضع گردیده بود هنوز به کلی و به پیمانه مکفی رفع نشده و باین علت تجارت مملکت ما هم نتوانست که در سنه ۱۳۲۴ باوضاع عادی قبل از حرب عود نماید معیناً بانک ملی با وصف عوائق مذکور باز هم به برخی اقدامات تجاری پرداخته است که اینک بطور مختصر ذکر میگردد :

۱- تجارت پوست قره قل : در سنه ۱۳۲۴ یک مقدار زیاد پوست قره قل افغانی از افغانستان به امریکا صادر گردید و چون بازار مملکت مذکور برای فروش پوست قره قلی افغانی مساعد بوده لذا قسمت زیاد آن بفروش رسید درعین حال درین سال چون جنگ ختم گردید لذا در بازار لندن نیز تقاضای پوست محسوس گردید پس بانک ملی این تقاضا را هم بی جواب نمانده و درین باره نیز اقداماتی نمود .

ب - پشم : اگر چه در سنه ۱۳۲۴ بازار بین المللی پشم مساعد و تقاضا زیاد بود اما به علت مشکلات نقلیه اصدار پشم از ولایت های دیگر غیر از ولایت فندهار ممکن نشدو احتمال دارد در آینده قریب بقا بر تقاضاهای که درین زمینه در امریکا و اروپا مشهود است زمینه صادرات پشم به پیمانۀ کافی تهیه و آماده شود .

ج - پنبه : در ۱۳۲۴ شرکت شمالی مقدار زیاد پنبه را خریداری و یک مقدار آن را به هند صادر نمود و بازار هند هم برای فروش آن مساعدت خوبی نشان داد و نیز یک مقدار دیگر در داخل فروخته شد و هم یک اندازه زیادی از آن در فابریکه های نساجی داخل مملکت بکار نسج منسوجات برده شد .

از اطلاعاتیکه به بانک ملی رسیده معلوم می شود که در انگلستان و ممالک دیگر نیز تقاضا های برای پنبه موجود و جنس پنبۀ افغانی مطلوب میباشد و البته به مجردیکه وسائل نقلیه مساعدت کرد تجارت پنبه ترقی زیادی راجائز خواهد گردید .

د - تریاک : اگر چه زراعت تریاک در افغانستان رسماً منع قرار داده شده اما از ذخائر گذشته در سنه ۱۳۲۴ یک مقدار زیاد تریاک از بد خشان به امریکا و فرانسه صادر کرده شد . در قسمت واردات در سنه ۱۳۲۴ بانک ملی نسبت به سابق بیشتر داخل اقدامات شده و یک مقدار زیاد پارچه باب نخعی ویشمی از امریکای جنوبی و انگلستان خریداری کرده است . و نیز شرکت قندسازی یک مقدار مکفی پترول و شکر از هند وارد نموده برای استفاده داخلی بکار برد . شرکت انحصار موتر هم موفق شد که آرد های خود را جهت توریب موتر های لاری و تیز رفتار به امریکا صادر نماید .

شرکت های وارداتی مهم از قبیل شرکت مرست و شرکت صابرو شرکت های خورد وریزه دیگر مانند شرکت اقبال و امثالهم در ظرف سال به توریب بعضی اشیا از قبیل رخت باب نخعی ویشمی و چینی باب مثل گیلاس و اسباب برق از خارج مخصوصاً از امریکا وارد و در بازارهای کابل به قیمت های نازلتری فروختند . احتمال دارد بعد ازین دامنه تجارت بین المللی هم در زمینه واردات و هم از جنبه صادرات وسعت پذیرفته و از هر مملکت مالی وارد و مال افغانستان در تمام دنیا در زیر لوای آزادی تجارت بین المللی برود و ازین راه در راه هم کاری ملل خدمتی بنماید .

آزادی تجارت برای تمام ملل بدون استثنی مفید است و این فائده مولود همان نظام ازلی است که مکتب لبرایتیست اقتصادی سفارش مینمود .

موضوع صنعت

سال ۱۳۲۴ اگرچه سال ختم جنگ بین المللی تلقی می شود اما هنوز عوا ثقیکه در اثر جنگ در راه تجارت بین المللی وارد گردیده بود رفع نشده و فابریکه های بزرگ مملکت از قبیل فابریکه نساجی پل خوری ، فابریکه نساجی جبل السراج ، فابریکه پشمینه بافی قندهار فابریکه پشمینه بافی کابل توانستند پرزه های کمبود ماشین های خود را تهیه و تکمیل نمایند معهدا روز بروز نواقص امور خود را رفع و تولیدات خود را از هر حیث بهتر و کاملاً کر دهند مثلاً در فابریکه نساجی پل خوری که قبلاً هر نفر در مدت ۸ ساعت بیش از ۶ متر پارچه تولید نمی توانستند امروز در اثر تریه کارگران در ظرف مدت مزبور فی نفر از ۳۰ الی ۴۰ متر پارچه تولید میکنند . هم چنان فابریکه پشمینه بافی قندهار یما نه تولیدات خود را با اندازه بلند برده که علاوه بر ماینحتاج خود با اندازه ۷ هزار سیر تار با فابریکه پشمینه بافی اقتصاد کابل قرار داد نموده و علاوه بر آن تار های پشمی (یون) خود را در با زارهای داخلی با نقاست کاملی عرضه و در راه ترقی صنعت بافت در فامیل ها خدمت بزرگی نموده است .

برای سوخت فابریکه قندهار قبل از در صد تن ۸ تن ذغال به مصرف میرسید در امسال به پنج تن تنزیل یافته که تفاوت قیمت آن بنجصد هزار افغانی میباشد علاوه بر آن احداث و تسطیح سرك جدیدی از معدن ذغال کر کر الی فابریکه قندهار تحت اجرا گرفته شده است که در تقلیل کرایه ذغال و بالتیجه تنزیل قیمت تمام شد تولیدات فابریکه قندهار مت شایانی خواهد نمود . این است مختصری از اجرا آت اقتصادی مملکت در ظرف سال و شاید ثمر این اقدامات در سال های آینده بیشتر محسوس گردد .

په ۱۳۲۴ کال کښې دنړۍ پېښې

ایکونکي ښاغلي رښتیا»

ددې لامله چه پدې کال کښې په شرق او غرب کښې د نړۍ جگړه پای ته ور رسیدله او د شینزو کالو د وینو ، بهیو او اودیو د بل دوز لونه و روسته بشرته بیا د ساه کښلو او دغه جوړولو موقه پیدا شوه نو دا کال نه یواځې په روستی کلمونو او اوسنی دوره کښې اهمیت اوسترتوب لری بلکه په ټول تاریخ کښې خورا زیات اهمیت او سترتوب لری

هر کله چه پدې کال کښې د نړۍ جگړه چه مونږ په تیرو کالنیو کښې دهغې تدریجې تحول او پېښې مفصلی بیانولی پای ته رسیدلې ده نو په جزئیاتو کښې گر تی وهل هم بی لزومه ښکاري اوسیه داده چه د جگړې وروستی دورې ته چه د روغی او سولې خبرې پکښې پیدا شوی دی په لنډه لنډیز مخ واړوو ، او هغو خبرو او مسئلو ته متوجه شو چه د سولې او روغی دورې پورې اړه ولری . ۱۳۲۳ کال به کالنی کښې مو مجلا لیکنی وچه دنور په میاشت کښې داروپا جگړه د المان د قوی په بلا شرط تسلیم پای ته ور سیدله او د څلور گونو او یو دولسو قواؤ د آلمان اودهغه دملگرو د چارو واگی په

ښاغلي سید قاسم خان «رښتیا»

لاسو کښې ونیول ، وروسته بیا ددري گونو دولتو

وا کو لانو د برلین په پوتسدام کښې جر گه کړی او ، وروستی اخطار ئی د جاپان په نامه صادر کړ چه که جاپان بیا غوازی چه د تباهی نه خلاص شی باید بی شرط دې لجان تسلیم کاندې ، دا اعلامی (داسه په ۱۲ ۱۳۲۴) خپره شوه ، دېنه وروسته له هغه لخوا چه جاپان د قناعت وړ لخوا ورنکړ اویداسې حال کښې چه ویل کېده چه دروستی په منځگړی توب د جاپان اود متحد پټو په منځ کښې خبرې اتړی کېږی ، شوروی ، اتحاد دخیلو وعدو سره سم چه دیو تسلام په کنفرانس اویالتا په کنفرانس کښې دخیلو ملگرو سره کړې وې جاپان سره ټی د جگړې اعلان وړ کړ او شوروی فوځونه دمنچوریا دتکونو (سرخدونو) ته تېر شول ، دېنه ور وسته تر وین د امر پدیکا جمهوریت رئیس او اتلنی د برطانی صدر اعظم اعلامو کړ چه او تکونئ لری وار دهاره (داسه په ۱۵ ۱۳۲۴)

د آتوميک بم د جاپان په اورشيميا ښار باندې وغورځاوه ، ددغو دوو پېښو په اثر د جاپان حکومت د سويس د حکومت بندريعه اتازونې ته دخپل بې شرط تسليمي پيشنهاده و کړ مگر بدي شرط چه دامپرا طور مقام ته څه تاوان اوصدمه ونه رسېږي ، مگر داخواهش متحدينو ونه مانه فقط دومره وويل شول چه د پوتسدام دا اعلاميې سره سم دبلا شرط تسليم په صورت کېښې د جاپان دخاوري اصلي محايونه به ترې بيل نشي اونه به د جاپان ټول هيواد ونيول شي مگر دامپرا طور اونورو خبرو په خواشا کېښې چه څنگه متحدين لازم وويني او ورته ښه نيکاکه ره شي هماغسې به وکړي . د جاپان حکومت (داسدي په ۲۳-۱۳۲۴ هـ) د متحدينو په شرطونو خپله موافقه څرگنده کړه او نمايندگان ئي نآيښده اجرا آتو د طرز په خواشا کېښې دخبرو اتزو د پاره ما نيلا خوا ته وځوزيدل او د متحدينو له پلوه جنرال مکار تر د جاپان په اعلى قو ماند اني وټا کيل شو او جاپاني نمايندگانو ته ئي په فليان کېښې لارښوونه کړي او مطلبو په معلومات ئي مخني واخيستل او (د سنبلې په ۱۰-۱۳۲۴) هغه خپله هم د مسوري نامې پېرۍ بندر په د جاپان په غاړه کېښې پلي شو او د جاپان د قواو دبلا شرط تسليم تړون چه د جاپان دخارجه وزير اود ارکان حرب د نماينده له پلوه لاس ليک شوي و ده هم امضاء کړ ، بدي وخت کېښې د انگلستان ، اتحاد شوروي ، چين ، فرانسې ، اود نورو ممالکو نمايندگانو چه جاپان سره په جگړه اخته وهم حاضرؤ ، ددغه تړون له مخې نه (داسدي په ۲۳-۱۳۲۴ هـ) د شرق اقصي د جگړې د ختمېدلو اعلاميه هم خپره شوه ، جاپاني قواو په هرځای کېښې خپل محايونه د متحدينو قوماندا ناو ته تسليم کړل ، داسې فيصله ئي وکړه چه د جاپان نيول او د جاپاني قواو نونونه دوسلو اخستل فقط د امريکائي عسکرو وظيفه ده ، مگر ددغي وظيفې په مقابل داسيا په جنوب شرقي خوزه کېښې چه مراد تری هاليندي شرق الهندي د هاليندي قواؤ تر رسيدلو پوري د انگلستان عسکرونه او منچو ريادي دچين د قواؤ تر رسيدلو پوري د شوروي اتحاد لښکرونه او کوريا دې په گډه امريکائي اوروسي لښکرونه پرېښود له شي په چين کېښې خپله چينيان او په نورو ممالکو کېښې خپله ذبح ممالک اقدام وکړي ، په سيام کېښې امريکائيان او انگلستان په گډه او په هند چين فرانسوي کېښې د فرانسوي عسکرو تر رسيدلو پوري دې چينيان او انگلستان دوسلو داخستلو اود امنيت د ټينگولو وظيفې اجرا کاندې ، بدي ټول تقريباً پدريو مياشتو کېښې دنوموړو مملکتو قواؤ د جاپاني عسکرونه دوسلو داخستلو اود امنيت د ټينگولو کارونه پای ته ورسول ، فقط په هند چين ، شرق الهند ، منچوريا او کوريا کېښې د داخلي اوضاع له جبهه دوسلو داخستلو اود امنيت د ټينگولو کار تریوې مودې پوري وختلېده د ذکر شوو ممالکو په کوم يوه داخلي بې اتفاقي په اشرارو په کوم کېښې آزادي غوښتلو د نهضت په اثر او په تخينو محايو کېښې د نيوونکو ممالکو دا اختلاف په اغېزه د امنيت د ټينگولو او د جاپاني لښکرونه دوسلو داخستلو کار ، گران اوسخت شوي او دې اضطرارونو د کال تراخړه پوري دوام وکړ او په نتيجه کېښې خبره په جگړه اواخ وډب بدله شوه چه دهرې بوي په خپل ځای کېښې ذکر وشي ، بدي ټول دنړۍ دويمه جگړه د شپږو کالونه وروسته خلاصه شوې او متخاضو مملکتو ولسي دلاسه وغورځولې .

نودغه دی دالمان اودجایان دتسلیمید لو نه وروسته پېښی چه د یو ی سلسلی سیا سی پېښو اوین المللی مجلسونو څخه عبارت دی په لنډ اختصار لاندی لیکو .
دسافرا نسکو کنفرائس : که څه دا کنفرائس دآلمان دتسلیم نه څو ورځې مخکېښي جوډ

شوی ومگر دبری دورڅونه وروسته ور څو پورې ئی دم دوام درلوده ، پدغه کنفرائس کښي دمتحده ملتونو مشور چه دبن المللی هدکاري- نوی اسا سنا مه ده د (۵۲) مملکتو له خوا ترتیب اوتصویب شو او دمتحده قومو نو دمو سسی اساس په پنځو شکلو نوچه دامیښي مجلس ، داجتماعی اوا اقتصادی مجلس ، دقومیت مجلس ، دبن المللی عدلی محکمې اودداو الا نشاء څخه عبارت دی کښېښود شو .
دپوتسدام کنفرائس : پدې مجلس کښي چه دالمان دما تي نه وروسته جوډ شوی و سربره

پدې چه جایان اودهغه مرهغه ممالکو دنیولو اود کنترول خبر ی اثرې اوفیصلې وشوې ، لکه چه په مقدمه کښي موهم ورته اشاره وکړه ددرې گونو دولتو وا کو الا نو خپلو مینځو کښي جایان ته دالتماتوم دور کولو په خصوص کښي هم پتیلې وه ، هماغه وه چه ددې اختطار په اغېزه په لټره موده کښي چه میاشت لاهم پوره نه وه چه جایان بي شرطه لځان تسلیم کړ .

په لندن کښي ددبانډینی چارو وزیرانو کنفرائس : دپوتسدام د کنفرائس دتو صیې

په پوتسدام دپنځگړنو دولتو نو ددبانډینی چارو وزیران د (سنبلې په ۱۹ه) تاریخ لندن کښي سره راغونډه شوی او دمحموری دولتو دپخوانو ملنگر واو دوسنانو سره دسولې هفرار داد او تر ون پخوا وشا کښي وغږېدل او په هسی حال کښي چه په هیڅ یوه فقره ئی موافقه را نقله مجلس وران شو .

په مسکو کښي د درې گونو دولتو دخارجو وزیرانو کنفرائس : دلندن د کنفرائس د

په کتامی نه وروسته ، داویو دولتو په مینځ کښي سیاسی فضا ورځ تر ورځه خړ بدانه په تیره بیا دایران دآذر بانی جان دآزادی غوښتلو مسئلی اوهغو اختلافونو چه په منچوریا کښي داتازونی اوروسی په مینځ کښي پېش شوی و ، سیاسی اوضاع نوره هم ورانه او خړه بزمه کړه ، گمان کېده چه نوره به داویو دولتو په مینځ کښي دهمکاری- روح چه دبن المللی همکاری- اساس بلل کېږی پېدانشی ، مگر دامریکی حکومت بوبل نوی اقدام و کړ یعنی په مسکو کښي ددرې گونولویو دولتو دخارجو وزیرانو دیوه کنفرائس جوډېدلو . پښهاد و کړ اود مجلس دمو ضوع گانو حد ئی هم وټاکه او زیاتره ئی دشرق اقصی مسئلی په نظر کښي و نیولې اوهمدارنگه روسي هم پرې امان وکړه اوددسمبر دمیاشتی په پنځلسمه په مسکو کښي کنفرائس جوډ شو که څه فرانسې اوچین اعتراضونه وکړل چه دوی ورته ولی بلل شوی نه دی ، مگر درې گونو دولتو نو دامجلس لندن د کنفرائس سلسله گڼلې اودپوتسدام د کنفرائس په اساس چه دپنځه گونو دولتو دخارجو وزیرانو کنفرائس ئی په هر دریو میاشتو کښي تجویز کاوه وباله بلکه

هغه ئی دیالقا د کنفرانس پورې چې ددرې گونو دولتو دخارجو وزیرانو دکنفرانس پیش بینی ئې کوله مربوطه وگانه، په دې مجلس کېښې دشرق اقصی په مشورتی مجلس کېښې دروسی دگبون پهخوا وشا کېښې او داچه جنرال مکارتر دې په جاپان کېښې د متحدینو اعلی قوماندان وبلل شی مگر دنورو اشغال کونکو دولتو قوې دې هم د جاپان دنیو لو دپاره وابلل شی او په تو کېو کېښې ددغو نمایندگانو په گبون دکنترول مجلس تشکیل شی، دچین په خصوص کېښې دچین په داخلی کارو کېښې دلاس نهو هلو سیات، دچین دمخالفو حزبو نو په منځ کېښې دموافقی ذرائع دپاره دهمکارۍ او په کوریا کېښې دامریکی اوروسی دگېډې ادارې لاندی ترینځو کالو پوری دیوه موقتی حکومت دتشکیلو فیصله ئې وکړه، سره ددې چه دایران صدراعظم دې مجلس ته دحاضریدلو دپاره مسکو ته هم ورغی مگر روسانو په دې مجلس کېښې دایران دبحث اچولو خبرونه منله اوداسې ئې فیصله وکړه چه دایران مسئله اوهداسی دشوروی اتحاد متقابله شکوه چه په یونان اوشرق الهند کېښې دانگلیسی عسکر موجود دی، دمخینه اقوامو په افتتاحیه مجلس کېښې دې پرې بحث وشی

دمتحدو قومونو ددموسیې افتتاح : دمتهده قومونو موسسه دسانفرانسسکو دمنشور په اساس

په (۲۰ دجدي) په لندن کېښې افتتاح شوه دمتهده دولتو نمایندگانو پکېښې گهون وکړ، دروسی له پلوه دمولو توف په خای وشنسکی دهغه معین نمایندگی کوله، دافتتاحیه مراسم اوادلمری دورې درئیس اوددایمی منشی دانتخابولو اودامنیت دکمسیون داجتماعی اوافتصادی مجلس، دبین المللی عدالت ددیوان دقیمت مجلس او ددارالانشا دتشکیل نه وروسته دنوی دستگه دازمونی په توگه یو څو فقری لکه دایران دحکومت دعوه چه روسان دایران په داخلی چارو کېښې گوئی وهی چه دادعوه دامریکی اوانگلیستان دحکومتونو له پلوه هم تائید شوی وه اوبالمقابل دروسی اوهالندی نمایندگانو شکایت چه په یونان اوشرق الهند کېښې دانگلیسی عسکرو وجود بین المللی سولې ته تاوان رسوی مجلس ته وړاندی شوی، ددپروسختو خبرواترواوبخونونه وروسته په یرومبی فقره کېښې دواړو خواو ته یعنی روسی اویران ته توصیه وشوه چه په مستقیم صورت دی خپلو منځو کېښې خبرې اترې وکړی، په دویمه فقره کېښې مجلس فیصله وکړه چه په یونان اوشرق الهند کېښې دانگلیسی عسکرو وجود بین المللی سولی ته دخطر اوتاوان سبب نه گزوی او دپرزبه دنوموړو وختیو څخه انگلیسی عسکر وایستل شی

دامنیت دمجلس لومړۍ جلسه په نیویارک کېښې : دامنیت دمجلس لومړی وار دپاره په

نیویارک کېښې جرگه وکړه او دایران خبره ئې تر بحث لاندې ونوله، دایران نمایندو په ایران کېښې دشوری عسکرو دپاته کېدلو او دایران په داخلی چارو کېښې دهغوی

دگران هوا دد استقلال د جشن داوه ویشتم کال له منا ظرو څخه

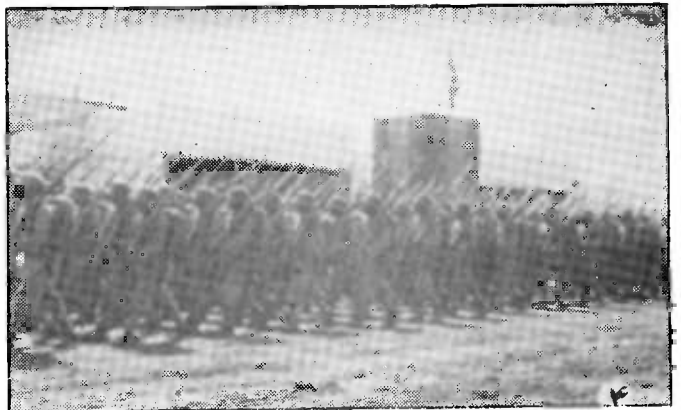

اعلیٰ حضرت معظم همایونی
د استقلال د گټو نیکو شهید
اعلیٰ حضرت دمن از نور ته د تعظیم
رسم په لځای کوی .

والا حضرت غازی
سپه سالار صدر اعظم ، او
والا حضرت د حرب وزیر
دشا ها نه عسکری د صفو نو
په مخ کښي .

دشا هانه د اردو
پوه قطعه عسکر د رسم
گذشت په حال کښي

دگران هوادد استقلال دجشن داوه ویشتم کال له منّا ظروخڅه

۱. تلمحضرت همایونی
دشاهانه عساکرو سلام اخلی

ذات شاهانه
دندار تون دافتتاح
په ورځ

یوه دسته هوائی دافع توپونه
چهدشاهی لوژ دمخه تیرینزی

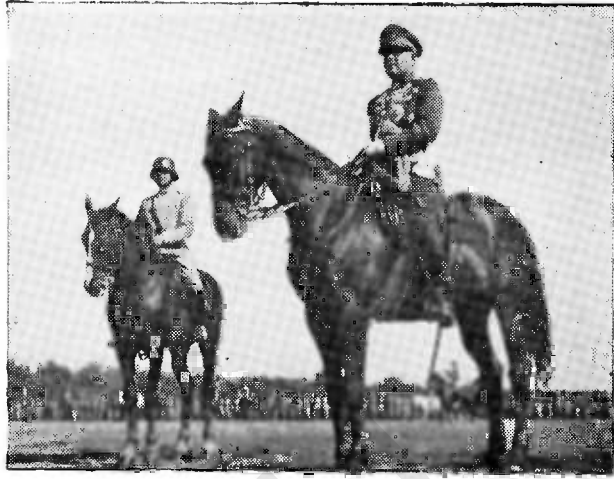

ذکران هواد استقلال دجشن اوه و یشتم کال له مناظرو خخه

والا حضرت غازی

سیه سالار صدراعظم

درسم گذشت په ورځ

والا حضرت د حرب وزیر سردار

محمد داؤد خان درسم گذشت په ورځ

دگران هواد استقلال د جشن داوه ویشتم کال له مناظرو څخه

یوه دسته دحریبي
شاگر دان درسم گذشت
په حال کښي

یوه دسته دپلیو عساکرو
څخه درسم گذشت په ورځ

یوه دسته توپچیان
درسم گذشت په ورځ

دلاس وهلو په نسبت شکایت وکړه ، دشو روی نمایندې دایران د نمایندې شکایت رد کړې اووئی ویل چه ایران شوروی فو لحو نو خوشی کړی دی ، مجلس دایران دنما یندې خبرې منلی اوپلوی ئی وکړه په دې ترخ کښې دطهران نه داخبره خپره شوه چه دایران اورو سیی په منځ کښې یوترون لاس لیک شوی دی چه دهغه په موجب به دشوروی اتحاد فو لحو نه دمی دمیاشتي تر شپږمه پورې دایران خاوره بیخي خوشې کړی سر بیره په دې یوبل ترون ددواړو مملکتو په منځ کښې لاس لیک شوی دی چه دایران دشمالی تپلو امتیاز تر پنځوس کالو پورې دایرانی اورو سیی یوه گډ شرکت ته پرینودده شی مگر دننه د امتیاز دمنطقی دامنیت امین دعسکرو کردی .

داخبره چه دامینې مجلس ته ورسیده دشوروی نمایندې تقاضا وکړه چه دایران دعوه دې دامینې مجلس د فهرست نه وو یستلی شی مگر امریکائی او انګلسی نمایندگانو داخبره ونه منله ، نودهدې له امله دشوروی اتحاد نمایندې دجر گي نه وووت اووئی ویل : تر هغه پورې چه دایران مسئله په مجلس کښې ویزه به په جر گه کښې گډون ونه کړم ، دایران مسئله دمی دمیاشتي تر شپږمه پورې چه دایران نه دشوروی فو لحو نو دوتلو نیټه وه معطله شوه ، په همدغه نیټه هم دایران نمایندې دایران نه دشوروی فو لحو نو دوتلو قطعی اطمینان مجلس ته ور نه کړای شو اومسئله بیا هماغسې معطله پاته شوه تر هغه چه دایران حکومت دمی په نهمه دټول ایران نه دشوروی فو لحو نو دوتلو خبر مجلس ته ور کړ مگر بیا هم دانګلسی او امریکائی نمایندگانو دامینې مجلس د فهرست نه دایران د مسئلې په ویستلو رضا ورنکړه اووئی ویل چه دایران وضعیت معشوش دی ترخو پورې چه پوره ډاډ حاصل نشی پدې باب کښې کومه قطعی فیصله هم نشی کېدلای . کومه فقره چه دامینې مجلس ته وړاندی شوه هغه دفرانسکو درژیم په باره کښې دپولیند دحکومت یادداشت وچه دپولیند نمایندې دفرانسکو رژیم دعامې سولې دپاره خطرناک گانې اورو سیی اوفرانسې ئی هم پلوی کوله : مجلس پوره دغور او دقت نه وروسته دمتخصیصینو یوهیئت وټاکه چه ددې خبرې خبر نه اویاښته وکاندی ، له بلې ډډې نه داسپانیې دجلاوطن جمهوري حکومت صدراعظم چه په پاریس کښې تشکیل شوی دی نیویارک ته تللی اوخیل سندو نه ئی مجلس ته وښودل داخبره هم لاتر اوسه پوری فیصله شوی نه ده ، دمجلس زیاتره غړی ددې خبرې پلوی کوی چه داسپانیې په داخلی چارو کښې گوتې وهل دمتحدینو دمنشور په خلاف یو کار دی .

بله برخه چه مجلس ته وړاندی شوې دهغه داده چه دالبانیې حکومت دعضویت درخواست کړی دی مگر مجلس داسی درخواستونه اوغوښتنی داگت تر میاشتي پورې ونخښول ،ممکنه ده همداسې لښینی خبرې اوپښی لکه دسیام او دفرانسوی هند چیني سر حدی شخړه دسیام له پلو . اودفلسطین مسئله اوداسی نورې ماتې گودې به مجلس ته وړاندې شی مگر داچه دخبرې به مجلس ومنی که په ؟ لاتر اوسه پورې معلومه نه ده .

په پاريس کېښې دڅلور گونو دولتو د خارجه وزيرانو کنفرانس : دڅلور گونو لويو

دولتو د خارجه وزيرانو کنفرانس دپالټا اوپوتسدام دکنفرانسو دفيصلې په اساس دا پريل په پنځه ويستمه په پاريس کېښې جوړ شوی او دمحور دپخوانو ملگرو دولتو سره دسو لې دتړون په مسودې چه دنائبانو له خوایي پخوا ترتيب شوی وه غور اودقت وکړ، مگر دهنو اختلافونو په اثر چه دلويو دولتو په منځ په تېره داتحاد شوروی اوانگليس اوامر يکيا په منځ کېښې دايتالېي سره دتړون په باب کېښې اوهمداسې دالمان دا داری په خصوص کېښې يعنی دفرانسې دعوه دآلمان په نسبت اوڅه ديو گوسلا ويا اوايتاليا اواستريا په سرحدی مسئلو کېښې اوڅه دمحور پخوانو ملگرو دولتو سره دسولې دتړون په مسئله کېښې پېښ شوی و په هيڅ يوه خبره کېښې مجلس کومې فيصلې ته ونه رسيد اوپه نتيجه کېښې دسولې دکنفرانس دجوړېدلو نېټه چه دجگړې نه وروسته دنيا وضعيت طبيعي حال ته وگرزوی اوهمداسې دفاتح او مقتوح مملکتونو روابط او دټولو مملکتو سرحدونه تثبيت کاندی ونه ټاکل شوه مگر دومره قدرته ئې فيصله وکړای شوه چه دڅلور گونو دولتو خارجه وزيران دجون په پنځولسمه دې سره جرگه وکړی اودخپلو نایبانو دخبرو اترو اومطالعاتو په اساس چه دوام لری دمحوری دولتو دوستانو سره دسولې دتړون په خصوص کېښې بيا کوپښ اوڅه وشی گوندې چه د قطعی فيصلې کومه اياره ورته بيا مومی، کهچيری په دی کېښې کامياب شول نو دقطعی سولی دکنفرانس دجوړېدلو نېټه به هم وټاکله شی که دخارجه وزيرانو کنفرانس ئې هم کومی نتيجه ته ونه رسیده نه په دې صورت کېښې څنگه چه دامر يکې خارجه وزير ویلی دی امکان لری چه يا به هر مملکت

لځانله تړون وکړی اويا داچه قضيه به دامینې مجلس ته وړاندې شی .
داووسياسی ستر مجلوسونه چه په ۱۳۲۴ کال کېښې شوی دی اوهر گوره زیاتره ئې بې نتيجه ياته شوی دی ده ۱۳۲۴ کال په نوی کېدو سره دلويو دولتو سیاسی روابط ډېر خړپړ شول، دفتحي دسالگرې دورگو استقبال هم ډېر سوډ اوپه خوابدی وشو، په عين زمان کېښې چه دقطعی وېره ټولې نړۍ ته په تېره داروپا ژوبل شوو حکومتو اوهندوستان ته ستر گڼکونه وهی اودې ټولو حکومتونو دامریکې (اتازونی، کاناډا اودامریکې نورو حاصل خېزو مملکتو) اوداسترالیا، دسینام اودشرق الهند لمنه نیولی ده او دې هم اوضا ع ښه پسې خرابه کړه، مگر تراوسه پورې دبین المللی همکاري پلویان ناامینده شوی نه دی، نه یوالخی دمتمده قومونو دنوی موسسې په مجربیت عقیده لری بلکه دمختلفو حکومتو اولويو دولتو دواکمنو په ښه نیت هم باور لری اووائی چه دنیا ته پرته له دېنه بله لاره نشته اوس وی که خو موده وروسته ټول دولتونه اوملتونه په همدې سمې لاری ته راو گرزوی اوددنیا ټول ملتونه به دآزا دی مساوات اوعدالت په سیوری کېښې یو دبل سره همکاري اومرستی ته چمتو شی .

د کابل کانی

د فنی، اقتصادی او اداري مجلسونو په قسمت کې څه په دې کال کېښي څه کنفرانسونه (لکه د متحدو قومو اقتصادي او اجتماعي جلسه د زراعتي اود خورا کې موادو کنفرانس، د لېري شوق د کنترول کمیته، د آتوميک دانرژي د بین المللي کنترول کمیته اود جگړې د مجرمینو بین المللي کمیسیون) چه اوس په نور مېرگ کېښي د نازیانو او کداران محاکمه کوي اود جاپان د مجرمینو محاکمه لایا ته ده) وشول مگر دې کنفرانسو او مجلسونو څخه کومه حقیقي نتیجه لائراوسه نه ده اخیست شوي.

اوس بودیو دولتو د عمومی اوضاع او غټو پېښو خواته مخ آړو اولومړي دخپل گران مملکت څخه پیل کوي:

له هغه لخوا چه د افغانستان وگړي د بین المللي سولې او همکارۍ سره ډېره مینه او علاقه لري نو د جگړې په خلاصېدو هم خورا ډېر خوښ او خوشحال شول، جوته ده چه دنړۍ د دغې ډوډيې جگړې په ټولو سختو او طوفاني دورو کېښي دخپلې بیطرفۍ اوسولې غوښتلو سیاست تر آخره پورې ښه ساتلی دی اود جگړې نه وروسته هم په بین المللي چارو کېښي د ملگرۍ او ټولو مالکوپه تېره گوډه یانو سره د دوستي سیاست ئي تعقیب کړی دی، د مملکت داخلي اوضاع د آرامۍ سره همغاړې ده، د کال په لمړي شپو ورځو کېښي چه یوه پېښه د کنړنو په دره کېښي شوې ده هغه د عسکري اقداماتو اود مشرفي دنورو وگړو په مرسته فیصله شوه، همدارنگه بله پېښه چه د کال په آخر کېښي د هزاره جات په شهرستان کېښي پېښه شوې وه، هغه هم پرته له عسکري سوقیاتو د هغه لخوا د خلکو د پېښهاد په اثر فیصله شوه یعنی د هغه لخوا خلکو مفسدين او شر پېښوونکي حکومت ته وسپارل او د مجرمین د شاهانه ذات له حضوره د هراري قوم د ښو احساساتو په اثر وپیل شول.

دا کال د اقتصادي اوضاع له پلوه نسبت نورو کلونو ته د جگړې د اړیکو په اثر افغانستان ته ډېر گران او سخت شوی دی مگر بیا هم څه د حکومت د موثرو اقداماتو په اثر چه دا احتیاج د مخه نیولو د پاره ئي کړی او څه د ملکی او عسکري مامورینو او افرادو او مستخدمینو د معاشونو د زیاتولو له لپاری او څه د تعاوني اود خیریه موسسو افتتاح په تېره د تعاوني ډیپو د تشکیل په اثر او همدارنگه درختونو او خورا کې موادو د کوپونونو د ویشلو په واسطه تر یوې اندازی پورې خلک د مضیقې نه خلاص شول، همدارول د حکومت د اقداماتو د سلسلې نه چه د خارجي مالکونه درختونو د دواړو دواړو اودوچکالی په اثر د امریکې نه د غلې دراوړلو د پاره کوي جوته کېښي چه آئنده به لایسی ښه شی.

همه اوغته خبره چه باید په دې کال کېښي ولېکله شی د کابني بدلیدل دی، دی کال په لمړيو شپو ورځو کېښي والا حضرت سردار محمد هاشم خان صدراعظم دخپلې ناروغۍ او استوماتیا په اثر د شاهانه ذات و حضور ته دخپلې کابینې استعفا وړاندی کړه اود ملو کانه ذات له حضوره والا حضرت غازي سپه سالار سردار شاه محمود خان د حریبي وزیر دنوی کابینې په تشکیل مامور شو او

وروسته تردې چه غازی سپه سالار نوی کابینه جوړه کړه. نودشاهانه ذات له حضوره هم ومنله شوه او په کارنی پیل وکړ، امری تر هر څه د اقتصادي اوار تزاقی اوضاع د ښه کولو او همدارنگه د مملکت د امنیت، معارف، اقتصاد اوقضائی چارو دوراندي وړلو دپاره ئی دیوه پنځه کلنی پلان دجوړولو اقدامات وکړل امینددی چه ښې نتیجې به ترې واخیستی شی، همدارنگه د ولایتو نائب الحکومه گان او اعلیٰ حاکمان هم مرکز ته غوښتل شوی اودپورتو چارو اصلاحتو په خواوشا کېږي ورسره خبری اتري وشوي لکه چه معلومه شوې ده گتوري لاري ورته موندلی شوی دی.

دغه دی د داخلی پېښو دلته اجمال دیانولونه وروسته، دنړۍ د لویو اووړو مملکتونو اوضاع گاننی ترهغې اندازی پورې چه دکالنی مخونه راته اجازه وکاندې بیا نو:

اتازونی: داتازونی مملکت که څه په دې کال کېږي سیاست اواقصادله پلوه دجگړې دوخت

دترتیباتو په اثر قوی ومگر بیا هم دبادوامې سولې دجوړولو اولویو دولتو په منځ دملگری په لار کېږي دسان فرانسکو دمنشور دنوی نظام دکارولو په لاره کېږي او همدارنگه دکارگرو داقتصادونو په اثر ځینو جنجالونو سره مخامخ شوی اودې مملکت نگراني ئی زیاته کړې ده اولاتراوسه پورې دایریشانی اوجنجالونه بیخیر رفع شوی نه دی، داتازونی روابط دانگلستان سره خورا ښه دی، سریرد په سیاسی خبرو کېږي دا دواړه مملکتونه سره یودی، دانگلوسا کسون ددغه اتحاد په اثر دشوروی اتحاد اونورو محافلوته سودا پېښه کړې ده، انگلستان ته ئی یولی مبلغ پوره هم ورکړی دی چه داپور په حقیقت کېږي دانگلستان سیاسی، اقتصادی اوعسکری تقویت دپاره ډېر ستر او مهم بلل کېږي، مگر کوم قرض چه روسیې غوښتی دی تراوسه پورې لاور کړ شوی نه دی، فرانسې اوچین ته ئی دیویو موټی پور اعتبارور کړی دی اوروسیې ته دیور ورکول ئی دهغه مملکت سیاست صافېد اوته پرېښی دی. دافغانستان اوامریکا اوروابطه په دې کال کېږي خورا دوستانه وو خصوصاً په اقتصادي اوتهنیدنی ساحو کېږي ددوی مناسبات ډېر ټینگ شوی دی.

مگر سره ددې ټولو امریکا فیصله کړې ده چه قوی شی اودقوت په ذریعه په نړۍ کېږي نوی نظام قایم کړی.

انگلستان: دانگلستان سیاسی اواقصادی وضعیت په دې کترولی کال کېږي برعکس ددې چه په جگړه کېږي ئی بری گڼلی دی ښه نه دی دیوی ددې نه د لویو دولتو کشمکشونو په تېره دروسانو او انگلیسانو سیاسی شخړه اوله بلې خوا په دانگلیسی مستعمرودآزادی غوښتلونې دتوت اودهنو مملکتونو لکه مصر اوعراق چه انگلیسی فوځونه دتوتونو په واسطه پکښې پراته دی او همدارنگه دهنو دولتونو چه انگلیسی فوځونه دجگړې نه وروسته پکښې ډېر شوی دی ددغو

ج، ع، ج، ا، ا، نیشان افخم والا حضرت سردار محمدہاشم خان یغوانی صدر اعظم

S.A.R. A.A. Sardar Mohammad Hachem Khan

Ancien premier ministre

اودنگلو په سبب اوبالاخره په دننه انگلستان کېني دموادو ، نفلېه وسايلو اود کورونو د لېږ والی اوبه مستعمراتو کېني د قحط وېرې له امله انگلستان د يونامساعد وخت سره مخامخ شوی دی، سره ددې هم د کار گرو حکومت کوشش کوی چه دهرڅه نه مخکېني دسولې په استقرار چ دانگليسی امپراطوری گټه پکېني وی اوقفظ همدا امپراطوری له نوردواتوسره فېصله شوی ده موفق شی اووروسته دستعمراتو نوخيزو ممالکو دچوپولو اوقباع دپاره دنوی اصول اواقضا آتو په اساس قدم واخلی اوبه عين زمان دانگلستان توليداتو اوتجارت ته هم په پوره اندازه ترقی ورکړی، نو دهمدې له امله له يوې خوانه په بين المللی مجلسونو کېني دخپل پرنسب اود گټې دساتلو دپاره هڅه کوی اوله بلې ډېې نه ئی دامپراطوری ارکان اوغړی خپل خوانه راغونډ کړی اودماورای اردن، هند، برما او ملايانه دخپلو مراتبو له مخې نه دآزادی په برخه کېني دخپنو حقونو ته غاړه ايښي دم ، اوبالاخره غواړی چه دامريکا نه دقرض اخستلو دصنایعو دقوی کولو اوتجارت ته دوست ورکولو په واسطه په ټوله نړۍ کېني داقتصادياتو يومتاز موقعيت پيدا کاندی، مگر دانگلستان حکومت زياد سياست دادي چه دامريکا متحده دولتو ته نژدې وی اودا اساس هيڅکله دلاسه نه ورکوی د انگليس اورويس په منځ کېني مهم اختلاف په منځني شرق اودمديترانی په حوزه کېني دی دامريکا اورويس په منځ اصلي اختلاف په ليری شرق کېني دی اوحال داچه دروس سره دامريکا او انگليس گڼ اختلاف په شرقی اروپا کېني دی . دا دافغانستان اودانگلستان اوروبط په دې کال کېني په هره جنبه کېني لکه پخوا دوستانه وو اوسريره په هغه په اقتصادي زمينو کېني دبرطانیې حکومت دافغانستان سره ښه مرسته وکړه

شوروی اتحاد : دامملکت چه دسياست اواقصادله پلوه دجگړې نه په برياليتوب سره قوی

وتلی دی لمړی ترهڅه دخپلو سرحدونو د ټينگو اوبه فکر کېني اوبدلی دی ، ددی مقصد دپاره کوشش کوی چه په هغو ټولو مملکتونو کېني چه داتحاد شوروی سرحدونه ورسره شريک دی داتحاد شوروی ملگري اولوې حکومتونه پکېني په کار ولاړوی ، همدغه سبب دی چه له يوې خوانه دده او انگليس په منځ کېني اوله بلې ډېې دامريکا اودده په منځ کېني اختلافونه او سياسي شخړی نښتی دی، انگليس اومريکا په دی برخه کېني دشوروی اتحاد نگرانی مبالغه اميزه گڼی اوعقیده لری چه بايد شوروی اتحاد بين المللی تشکيلونو ته غاړه کېږدی او دخپل امنيت دساتنی دپاره ديواخنی اقداماتو نه لاس واخلي ، مگر شوروی اتحاد دتېرو ترخوتجربو اوازمايښتو له مخې دبين المللی تشکيلونو په مجربيت لافانع شوی نه دی، خپله آينده دفاع او دځان ساتنه دهرڅه نه مهم اودومي گڼی ، يوه بله موضوع چه ددرې لويو مملکتو په منځ کېني ئی بی اعتمادی پيدا کړې ده انگليس اومريکا له پلوه دشوروی اتحاد څخه داتوميک دېم دراز

پټو نه ده ، دوی تر هغه پورې چه شوروی دمشرتک امنیت سیاست او بین المللی تشکیلو نه یعنی دسانفرانسکو منشورونه منی او عملاً خپل صمیمی او پوره ارتباط د بین المللی تشکیلاتو په نسبت ونه شیې داتومیک ډېم راز به دشوروی اتحاد نه بټ ساتی ، دې لځای کېږي هم شوروی اتحاد وائی چه مونږ کاملاً اوبشپړه د بین المللی تشکیلونو اومتحدده دولتو د منشور سره پابند او ملگری یو، کوم چه انگلیس او امریکا وائی دادهغوی دشخصی سیاست رعایت دی چه د بین المللی منشور په نامه ئی ښکاره کوی او که داسې نه وی نو شوروی اتحاد دهرچانه زیات په بین المللی اساسونو او تړونونو پابند او ټینګه ولاړدی ، مگر دانشی کولای چه دغربي لوی دولتونه شخصی او انفرادی خواهشونه ونی او بالمقابل انگلیس او امریکا برعکس ددې خبرو عقیده لری چه دروسیې سیاست بیخي شخصی او خپلو گټوته متوجه دی د بین المللی اساسونو هېڅ رنگ ښکېښې نشته او وائی چه روسیه غواړی چه دموافق رژیم په نامه په هغو مالکو کینې دکمونیزم اصول جاری کړی او په دې ډول خپل نفوذ دخپلو گونو پانزو مملکتونو څخه لیری مملکتونو کینې چه دنورو لویودو لټو تر نفوذ لاندی دی هم خپور کړی ، مگر تراوسه پورې سره ددې چه ددرې گونو دولتو سیا ستمدارانو ډېر لځلی سره کتلی او خبرې اترې کړې دی بیا هم دا اختلافونه رفع شوی نه دی اودرې گونو دولتو په منځ کینې دصمیمی ملگری توب او همکارۍ اساس نه دی ایښود شوی .

شوروی اتحاد دننه خپل مملکت کینې دجگړې کنده وکیر وجو د لولوته مخه اړولی اوبنځه کلنی پلان ئی جوړ کړی دی غواړی چه دښه ژوندانه دتامن په ترڅ کینې دشوروی اتحاد خاوری دترقی ډپاره دصنایعو، مواصلاتو اوتولیداتو له پلوه نوی او گړندی قدمونه وړاندی کېږدی او هم په مملکت کینې دازادی اساسونه زیاتوی لکه چه سمدلاسه داو کران اوسپینې روسې جمهوریتونه په بین المللی مجلسونو کینې لځان لځانته نمایندگی کوی .
دافغانستان اوشوروی اتحاد روابط پدې کال کینې هم لکه پخوا دوستانه و، پدې اواخرو کینې په سرحدې مسائلو کینې چه دخو کلورا ایسی ددواړو مملکتونو په منځ کینې لاندې وموا فقت وشو، اتحاد شوروی دافغانستان حق دامو په سیند کینې ومانه .

چین : دامملکت پخوا لدینه چه جگړه خلاصه شی په داخلي نزاع چه دکو نستیانو او امر کړی

حکومت دا اختلاف څخه عبارت دی اخته شوی دی چه دامریکا په وساطت اودمسکو په تائید دواړه یوې موافقی ته رسیدلی و مگر دجگړې دخلا صبدلو سره سم دهغو لځایونو دنیو لو، په اثر چه دجایانیا نوله پلوه سیارل کېدل اویا په منچور یا کینې دشوروی فوځونو له خوا خوشی کېدل او هر یوه غوښته چه زیاته زمکه ونیسی بېرته تازه شوی لاتراوسه پورې سره ددې چه امریکاهم په منځگړتوب کینې ډېرې هڅې کوی خوددوی اختلافات رفع شوی نه دی، مگر سره ددې هم دچین مر کړی حکومت دلویو متحدینو بالخاصه دامریکی دتوصیو په اثر دخپل اداري په طرز کینې تغیرونه کړی او اونزدی دی چه قولو حزبونو په نمایندگی به یو ملی حکومت ښکېښې تشکیل شی چین دهغو زمکو په بېرته را نیواچه دجایان په مقابل کینې دخو کالو جگړې په موده کینې دلاسه ورکړی وده دی بېرته دیوه خور الوی اومقتدر مملکت په شان په ښودریزې که همداسی دچین

داخلي اختلافات هيسته شي اولكه څنگه چه پدې يو كال روابطې روسيې سره اصلاح او انگلستان سره ټينگك او قوی شوی دی د دنیا نورو اوبو دولتو سره هم خپل روابط ټينگك کړي نوڅه شك نشه چه آينده دپاره به د دنیا په سياستو او اقتصادياتو کښي مهم رولونه ولوبوي، سره ددې دچين او په تېره دمنچوريا او کوريا په باره کښي (چه کوريا مستقل پېژندلی شوې او تر لسو کالو پورې به د امریکا اوروس دگډ قيموميت لاندی وی) د پردې لاندی دروس امریکا په منځ کښي سياسي کشمکشونه جاری دی اود دپاره دخپل نفوذ په خپرولو مخصوصا د اقتصادياتو له پلوه په اقداماتو بوخت دی دهغه تړون په اساس چه په دا وروسته دروس اوچين په منځ کښي لاس ليک شوی دی، دمنچوريا داوسپني په لاره اوبندرونو کښي لښکري امتيازات روسيې ته ور کړی او بالمقابل به منچوريا کښي دچين حقونو ته هم غاړه زدې او حال دا چه خارجي مغولستان دچين لښکري بېلوی، ترکستان چيني اوتبت چين ته پرېږدی اوضمنه روسيه به دچين په داخلي چارو کښي گوتې نه وهي داتړون او امریکا او انگلیسي ټينگارونه دچين د سياسي قوت سبب شوی دی، انتظار ويستل کيږي هر څنگه چه وی داصلاحاتو نه وروسته چين به خپل حقيقي وحدت ته ور سپېږي، د امریکي دقرض په مرسته اودهغه ولجويه اثر چه دجاپانيانو نه ئی نيولی دی، دخپلي حقيقي لور تيا پلان به جوړ کاندې، دچين اود برطانيې په منځ کښي دهانگک کانگک متنازع فیه مسئله پاته ده دچين حکومت په دې خوا کښي کوم جدی اوسخت اقدام نه دی کړی، بلکه په راتو نکو ورځو کښي به ئی به مفاهمه حل کړی، پدې کال کښي دچين لمړی وزير مختار افغانستاق ته راغلی دی دافغانستان لمړی وزير مختار هم چين ته ور غلی دی :

ایران : دامملکت پدې کال کښي د داخلي او خارجي سياست داويومشکلاتو سره مخامخ

شوی و چه تراوسه پورې لادامشکلات بيخي هيسته شوی نه دی ، څنگه چه دارو يا جگړه خلاصه شوه دایران حکومت هم دهغه د اوبه اساس چه دطهران په کنفرانس کښي دمتحدينو لخوا په پلوه ور کړ شوی و وغوښتل چه دایران نه دمتحدينو لښکري بايد ووزی او داغوښتنه په هغه وخت کښي وشوه چه په برلين کښي دپوتسدام کنفرانس جاری و پدې وخت کښي متحدينو داخبره داسی تعبير کړه چه دجگړې دخلاصېدونه غرض داو چه دغرب اوشرق جگړې بيخي پای ته ور سپېږي، هماغه وچه دایران حکومت دجاپان دجگړې تر خلاصېدو پورې وکتل مگر پدې وخت کښي بيا متحدينو خپلې لښکري دایران نه ونه وبستلې او ئی ويل چه په تړون کښي داسې ليکل شوی دی چه دجگړې خلاصېدو نه شينز مياشتې وروسته به دمتحدينو فوځونه ايران خوشی کړی، پدې وخت کښي دایران په آذربائی جان کښي هله گوله پېښه شوه، دایران مرکزی حکومت غوښتل چه هغه خواته فوځونه ولېږي مگر دشوروی اتحادامورينو پرې نښود نو دایران حکومت دامنيت مجلس ته چه نوی په لندن کښي تشکيل شوی و عرض وکړ، هر کله چه پدې وخت کښي دانگلیس او امریکا فوځونه

د شپږو مياشتو دودې د پوره کېدلو په اساس د ايران نهوتلی و نو يواځې د شوروی اتحاد د فوځونو د پاتې کېدلو او د ايران په داخلي چارو کښې د شوروی مامورينو د لاس وهلو مسئله مجلس ته وړاندې کړه، انگليس او امریکا د ايران پلوی و کړه دروسېي نماينده اطلاع ور کړه چه د ايران اوروسېي په منځ کښې د نژدی نه خبرې اترې جاري دی نو مجلس هم فيصله و کړه چه دا خبری دې په مستقیمو مذاکرو حل شي، هماغه و چه قوام السلطنه د ايران نوی صدراعظم مسکو ته ولاړ او دا هغه وخت و چه په مسکو کښې د درې گونولو يو دولتو خارج و وزیرانو کنفرانس جوړ شوی و، مگر داموضوع دمسکو کنفرانس ته وړاندې نشوه، قوام السلطنه بې لږې نه چه مقصده ورسپږی بیرته طهران ته ورغی د ايران حکومت بيا د افضيه د امنیت مجلس ته وړاندې کړه، مگر څنگه چه پرې خبری اترې شروع کړې دروسېي نمايندې د ايران اوشوروی اتحاد په منځ به طهران دیوه تړون ادلاسیک کېدلو اطلاع ور کړه، مجلس وخت په ویده د طهران نه خبر ورغی چه رښتیا د قوام السلطنه اودروسېي د لوی سفیر په منځ کښې یو تړون شوی دی چه د شوروی فوځونه به دمی په شپږمه ايران خوشی کړی سر بېره پردی د ايران د شمالی تیلو داستخراج د پاره یو تړون شوی دی چه تر پنځوس کالو پورې به د ايران اوشوروی اتحاد د گمشکت تر ادارې لاندې وی، ددې تړون په اساس که څه یوې خواته د ايران اوروسېي روابط اصلاح کړ، دمی تر نهمه پورې شوروی فوځونو ايران بیخي خوشې کړ او روسانو د اذربائی جان مسئله یوه داخلي خبره و گڼله مگر سره ددې هم د ايران روابط دانگليس او امریکاسره وران شول او د ايران درسمی اطمینان په خلاف لاتراوسه پورې د ايران مسئله د امنیتي مجلس د فهرست څخه نده ویستل شوی، له بلې دې نه دهغو خبر و اتر و په اثر چه په طهران او تبریز کښې د ايران د مرکز حکومت او اذربائی جان د نمايندگانو په منځ وشوی اذربائی جانیا نوتته د اذربائی جان په داخلي چارو کښې د تخینو امتیاز د نو دور کواو په اثر اذربائی جانیان د جمهوروی مستقل حکومت د تشکیل څخه تېر شول او موافقه ئی و کړه چه اذربائی جان به بيا هماغسی د ايران یو جزوی، پدې توگه د اذربائی جان مسئله عملاً فیصله شوه مگر تراوسه پورې د امنیت مجلس او انگليس او امریکا پدې موافقتونو باور ندی کړی او وائی چه پدې کښې هم دروسېي لاس شریک دی، د ايران پداخل کښې د اذربائی جان د مسئلې د خلاصېدلو نه وروسته عمومی انتخابات شروع کېږی د ايران آئنده به ددې راتلونکو انتخاباتو نتیجی پورې زیاته اړه ولری، دا ذوقی له یلوه د ايران وضعیت نسبت پخوانو کلونه ته ښه دی.

هندوستان : دا کال هندوستان د پاره یو ښه کال گڼل شوی ندی، ځکه هندوستانیان دیوې خواته د اذوقی د لږوالی اوله بلې دې نه د سیاسی مشکلاتو سره مخامخ شوی دی که څه ددغه مشکلاتو د هیسته کولو د پاره مختلف اقدامونه شویدی مگر لاتراوسه پورې هېڅ یو کومی مثبتی نتیجی ته ندی رسیدلی، د تېر کال په پای کښې د انگلستان د کابینې وفد چه د هندوزیر، او

چطور رنمبر اکست که شماره
صوانان چندہ از شماره را برآورد

داوید دولتو خارجه وزیران دانینن په کنفرا همن کبئی

ارنست بیون دانگهلیان
مجارو خارجه وزیر

مواو توف دانهاد شوروی خارجه
چارو وزیر

ارزد امریکیا خارجه
چارو وزیر

پیندورف انسه صدر اعظم او خارجه
چارو وزیر

تریگولی دیو او سکرتری
جنرال

کالین دشوروی جماہیرو دا اتحاد
پخوانی رئیس چہ سبز کال مرشو

شوروی جماہیرو دا اتحاد نوی رئیس
جمہور نیکولای شورنگ

امیر عبداللہ دشرق اردن دمسئقل دولت
نوی یادشاہ

دوہم امبرتو دایطالیا اخرنی پاچا چہ دجمہوریت دا اعلان
یہ اثر خلم شو (دخیلی بیخی سرہ)

ستمبر د کریس د تجارت وزیر او الکز اندر دهند د مسئلې د حل کوو د پاره راغلل او دادرې واره د هندوستان د دوستانو او د هغه مملکت په خواو شا کښې د معلوماتو د خاوندانو په نامه یادېږي، د هغو مجلسونو په اثر چه په دهلي او سمله د هند د مختلفو حزبونو مشرانو په منځ کښې وشووه اعلامیه خپره شوه چه د هغه په اساس باید په هند کښې د مسلمانانو او د هندوانو د ولایاتو یو اتحادی حکومت تشکیل شی او ددې مقصد د پاره امری باید د دوه گونو سیاسی حزبونو یو موقتی حکومت جوړشی د آئینده اساسی تشکیلونو د پاره د ولایاتو او د مرکز مقننې مجلسونو څخه کار اخستل شی، دا تجویز د مسلم لیگ له پلوه پدې شرط و منل شو چه په موقتی حکومت او مقننه مجلسونو کښې د مسلم لیگ او د گانگرس نمایندگان برابروی، مگر کانگرس د اشرط ندی منلی بلکه وایی ئی دی چه نمایندگان دي د دواړو حزبونو د منسوبینو د شمار له مخې

نه ویا کول شی او هم ئی د ریاستونو په برخه کښې نظر په شو دلي او اعتراضونه کړی دی .
په پای کښې داسی فیصله وشو چه اوس یو موقتی حکومت دوايسر دخوا مقرر شی او په عین زمان کښې د موسساتو مجلس د مهمو احزابو په اشتراك جوړ شی او د هند آئینده تشکیلات جوړ کړی پس له هغه څخه حکومت د هغه اساسی تشکیل په اساس هندیانو ته وسپارل شی .

پدې کال کښې د هند د ملی اردو د اعضاءو د محاکمې په اثر (چه داردو د جگړې) په وخت کښې د چندرا بوس له پلوه د جاپانیانو تر اثر لاندې تشکیل شوی و د هند په مختلفو نقطو کښې اعتصابونه او هلې گولې جوړې شوی او سر بهر په پدې په بمبئی کښې بحری کار کړونکو چه ددوی او د اروپایانو معاشات یوشان ندی بغاوت و کړ مگر د حکومت د جدیت په اثر زرفوع شوه، خو سره ددې هم د هند وضعیت تر اوسه پورې ښه نه معلومېږي، دوه گونو حزبونو اعلان و کړ چه که فعلی تجویز، پکارونه لوېږي نو د آزادی د حصول د پاره به په سختو او کړکېکو عملیاتو گوتی ورته شی، د افغانستان حکومت د هغې خواخوږی او علاقې په اثر چه دهند ملت سره لری سره ددې چه خپله هم د وچ کالی سره مخامخ شویدی محض دهند د اقتصادی کونکونو او مرستو په مقابل کښې د خپلو احساساتو د څر گندولو د پاره ئی زر خرواره غنم دهند حکومت ته داغانې په توگه ورکړه اولکه چه معلومه شویده دهند مطبوعاتو او نورو مقاماتو خپله خوشې ښکاره کړیده. تر کیمه: که څه هم د ترکیی حکومت پدې کال کښې لځینو سیاسی مشکلاتو سره مخامخ

شوی و مگر بیا هم خپل وضعیت ئی تر آخره پورې خوندي کړی او خپل روابط ئی ټولو مالکونو سره ښه ساتلی دی، له بلې پلوه ددی نه ئی برعکس د پخوا عربی مالکونو ته لځان نژدی کړیدی لکه چه د عراق او لبنان واکداران په رسمی توگه انقزی ته تللی او هلته ئی ښه هر کلمی شوی دی، د روسیې مطالباتو د ترکیی نه که څه تر اوسه پورې کوم رسمیت ندی موندلی مگر بیا هم دومره معلومېږي چه روسیه سر بهر د مونترودترون (چه داردنل پورې اړه لری) د تجدید نظر نه

د فارس علاقې او اردهان چه د تېرې عمومي جگړې په اثر تر کښې د ارمنستان نه نيولي دي هم خپل حق گڼي ، تر کښې هم د داردان د تړون تجديد نظر د بين المللي خبرواترو په واسطه منلي مگرداردهان او فارس داسترداد په نسبت په ټينگه مخالفت کوي ، د تر کښې او روسيې ۲۰ کلن تړون چه د دوی دوستي او عدم تجاوز څخه هبارت دی وروسته تر هغه چه (پای ته ورسیده) بيا، نوی شوی نه دی او پدې واسطه د دواړو مملکتونو روابط نامعلوم پاته دی مگر بالمقابل د تر کښې رابطه امریکا او انگلستان سره ډېره ښه ده ، لڼده ئی دا چه کوم موقعيت چه تر کښې د جگړې په موده گڼلی و اوس ئې د لاسه ور کړی دی او تر هغه پورې چه تر کښه د روسيې سره هم خپله رابطه جوړه نکړی خپل اصلي موقعيت به هم بېرته بیا نه مومي .
فرانسه : دې مملکت چه تراوسه پورې لادجگړې د تاوانونو د لاسه ملاسه کړې نده پدې

کال کښې سر بېره په سياسي مشکلاتو چه دنورو لویو دولتو سره دخان سمولو په لاره کښې ورته مخی ته ورغلی په ټولو وختونو کښې دخپل داخلی وضعیت په جوړولو هم بوخت و او دخپل اساسی قانون دتعديل او دنه تعديل په نسبت درای اختستلو په ذریعه داسی نتیجی ته ور سیده چه دفرانسی دملت لویه برخه دداسی تشکیلونو طرفدار دی چه هغه دفرانسی پخوانی تشکیلونو ته ورته دی اوداسی جمهوریت غوازی چه پارلمان ئې دوه گوتې ولری او د دا رنگه حکومت جوړول غوازی چه د دولت رئیس ئې (رئیس جمهور) او د حکومت رئیس ئې (رئیس الوزرا) ، پکښې پېلوی او فقط د رئیس جمهور په اختیاراتو کښې بوشی زیات شی چه دحربې اختلافاتو په وخت کښې دسیاست موازه توسانلی شی ، اوس چه دا کار خلاص شوی ددویو گوندونو څخه چه یوئې دمترقی جمهوریت غوښتونکی گوند دی او بل ئې دسوسیالیستانو گوند دی اودریم ئې د کمونستانو گوند دی یومختلط حکومت تشکیل شوی دی ، وروسته تر هغه چه جنرال دو گول دفرانسی دنجات قائد دکاره لاس واخیست دموقتي حکومت دزیاست کار شوموده دملی مجلس رئیس (گوان) ته پاته و ، دپدو دتشکیلونو دفیصلې نه وروسته دمترقی جمهوریت غوښتونکی گوند رئیس مختلط کابینه تشکیل کړه او جمهوري ریاست انتخاب شو ، فرانسه دالمان څخه خپلو مطالباتو په برخه کښې په تېره د (رور) او (سار) په الحاق اودرائن لنده د بین المللی جوړولو په واسطه دانگلستان او امریکا دستخت مخالفت سره مخامخ شوی دی اودامخالفت لاتر اوسه پورې پاته دی ، دفرانسی اقتصادی وضعیت هم وران دی او تراوسه پورې د لاسه ئې نه دی شوی چه په اساسی اصلاحاتو گوتې پورې کړی .

دار ویا نور مملکتونه : دا ممالک په دوو برخو ویشو چه یوه برخه ئې هغه ممالک

دی چه دمحور تر لاس لاندی و او هم په دوو برخو ویشو چه یوه برخه ئې دارو با شرقی مملکتونه دی چه روسیې سره نزدې رابطه لری اود کښ لاس د حکومتونو تر اداري لاندی دی لکه رومانیه ، بلغاریه

هنګري او يوګوسلاويا؛ ددغو حکومتونو داخلي تشکيلو نوته امريکا او انگلستان په ښه سترګه نه ګوري او وائي چه ددې ممالکو انتخابات په ازادۍ سره نه دي شوي، دويم برخه دالمان نور منګري او هغه ملکونه دي چه المانيانو نيولي ولکه فنلیند، ناروي، بلژیک، هالیند لوګس مبرګک، چکوسلواکيا، استريا، ايټاليا، يونان او البانيا، دا مملکتونه ددوو وروستی مملکتو نوته پرته خپل پخواني قانوني ژوند ته رسيدلي او خپل موقعيتو نه ئي داسي ساتلي دي چه ددواړو خواوسره ښې رابطې لري ددې جملې نه په بلژیک کېني د شاه لثويولد په ورتک د بلژیکک ملت موافقه نه ده کړې لکه چه د شاه دا لمان ملګري بولي، په ايټاليا کېني شاهي رژيم دانتخاباتو په اثريخي دمنځه تللي او دجمهوريت رژيم په کار او بدلي دي چه تراوسه پورې لارښندي ټاکل شوي، دوه وروستی مملکتو نه زياتره دبر طانيې تر اثر لاندې دي او دهمدغې خبرې په اثرلا روسيه شکايت لري. په البانيا کېني هم دجمهوريت رژيم اعلان شوي دي مګر په يونان کېني لاپه راي اخستلو بيل نه دي شوي او دا تن لوي اسقف دنيابت کارونه پای ته رسوي ددو يائي مملکتونو يوه بله برخه داروپا بيطرف دولتونه دي لکه: سويس، اسپانيا، پرتګال اوسويدين، اسپانيې نه پر ته چه متحدين ورته په غرو يوش کېني دي نور ټول خپل عادي ژوند په ارامي سره تېروي؛ په اسپانيا کېني سره ددې چه متحدين ورته ښه حسيات نلري او داسپانيې دجلای وطن جمهوري حکومت اودون هوان داسپانيې د متوفی باچا الفانسو لخوا هم اقدامات کوي مګر بيا هم دفرانکو رژيم ټينګه دي، فقط خپله فرانکو دخپل رژيم دنرمولو دپاره تخيني اصلاحات کړي دي مګر دمتحدينو فواضت پري نه حاصلېږي، ددې مملکت آينده لامعلومه نه ده.

عربي مملکتونه: پدې کال کېني عربي مملکتونه د پخوانه زيات سره را نژدی شوي

او دآزادۍ دحاصلولو او دخپلو اجتماعي او اقتصادي چارو ددراندې وړلو دپاره يودبله سره ئي دهمکاري اوملګري لاسونه ورکړي دي لکه چه دفلسطين سورئي او لبنان د مصر اودعراق په مسائلو کېني ټول په يوه خوله دي او خپل حقيقي اتحادې ښه څر کند کړي دي؛ دسورئي اولبنان مسئله پدې کال کېني داوه چه پدې نوو آزادشو و ملکوکېني دانګليس اوفرانسي فوځونه ډېره کېدل مګر ددواړو مملکتو داتحاد او داعرابو دجامعي ديوالي او دامنيت دمجلس داقدام په اثر فرانسي اوانګليس خپل فوځونه دجګړې نه وروسته او بيا ورسته تر دې چه په سوريه کېني هله ګوله جوړه شوه برطانوي عسکرو فرانسوي فوځونه مجبور کړل چه سوريه اولبنان خوشي کړي اوبالا څره د کال په اخره کېني دانګليس او فرانسي فوځونه دواړه دسورئي اولبنان نه ووتل؛ همدا رنگه دواړو مملکتو استقلال د افغانستان د خواو و پېژندل شو دفلسطين مسئله داوه چه د (۱۵) زرره يوه دو د مها جرت

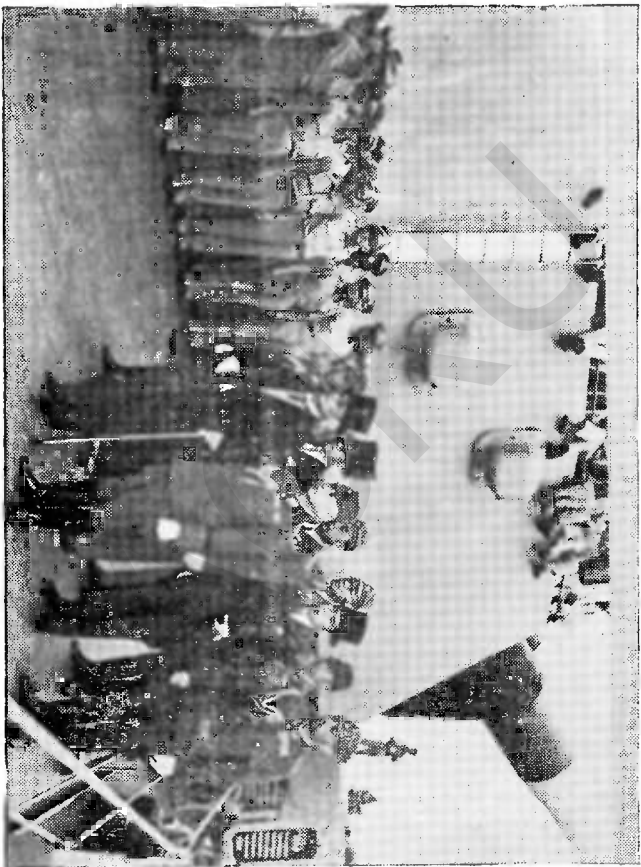
د نېټې دپوره کېدلو په اثر چه د جګړې په شروع کېنې فیصله شوی وه د فلسطین عربو د یهود مهاجرت فلسطین ته ونه مانه انگلیس او امریکا یو تریبله سره مشوره وکړه مگر پداسی حال کېنې چه اتازونی داروینا پنا گزینو سل زرو یهودو فلسطین ته دتلو پیش نهاد کړی او عربو ترې مخالفت کاوه ، دانگلیس او امریکا گډ هیئت ددې خبرې دپلټنې دپاره ولېږل شو دې هیئت دپلټونه وروسته یوه پروژو وړاندې کړه چه فلسطین دې په دریو برخو وویشلی شی چه دشتی برخه دې د عربو وی اوساحلی برخه دې یهودو ته پاته وی اودقداس علاقه دې تریشو کالو پوری دبرطانیې وی او سمدلاسه دې سل زره نورو یهودو ته اجازه وشی چه فلسطین ته ننوزی دایلان د عربو او یهودو دواړو له خرار دشو . اوس پداسی حال کېنې چه عربان په خورا پراخه سینه د عربو دجامعې اقدام ته گوری یهودو په شدت گوتې پورې کړی دی ، د عربو دجامعې فیصله کړې ده چه که فلسطین یو عربی مملکت ونه پیژندل شی نو دوی به جامعه ملل ته عرض وکانه دی دبیت المقدس پخوانی لوی مفتی چه د جګړې په وخت دمحمور په پلنو اود جګړې نه وروسته په فرانسه کېنې تر نظارت لاندې نیولی شوی و په اسرار امیز توگه مصر ته راغلی دی اود مصر حکومت د کابینې داعتراض په خلاف هغه ته پناه ورکړی ده .

د شرقی اردن مملکت هم چه د پخوانی عمومی جګړې راهسې دانگلستان ترقیمو میت لاندی و ، په دې کال کېنې دانگلستان دخوا استقلال نی وپیژندل شو او امیر عبدالله دهغه مملکت دخود مختار پادشاه په حیث اعلان شو او ددغه نوی عربی مملکت استقلال زمونږ دحکومت له خواهم په رسمیت وپیژندل شو .

د عراق اود مصر شخړې دادی چه دانگلیسانو فوځونه دې دمصر او عراق نه ورلځی اود دوی پخوانی تړونونه چه برطانیې سره ئې کړی دی بیرته نوی شی او دافقیه ددې لامله پیداشوی چه دې دواړو مملکتونو د جګړې په وخت کېنې انگلستان سره مرستی کړی دی ؛ دبرطانیې حکومت هم دې دواړو مملکتونو ته وعده ورکړی او خبرې اتري ئې جاری دی ، لکه چه دمصر دخوشی کو او مسئله فیصله شوی هم ده او نور دنوی تړون مسئله تربحث لاندې ده مگر کومه خبره چه دپره ستره اهمه ده ، هغه په عربی ممالکو کېنې ددرې گونو دولتو دنفوذ خبره ده او دا درې واړه په بېلو بېلو ليارو کوشن کوی چه په عربی ممالکو کېنې نفوذ پیدا کړی امریکا غواړی چه دسعودی عربستان دتیلو منابع لاس ته راوی انگلستان اوروسیه هم غواړی چه په عربی ممالکو کېنې سیاسی ، اقتصادی او تهذیبی نفوذ او اعتبار پیدا کړی او سر بیره پدې ددغې منطقی سوق الجیشی لځایونو ته ئې هم سترگی نیولی دی .

ڈاکٹری صفحہ ۱۰۱ (۴) ترومن ڈاٹر کیمپ رائیس جمہور (۷) اٹلی و انگلستان صدر اعظم
(۳) میگزین کینگ د کا نادا صدر اعظم داتلی دھنہ سفیر پوخت کئی چہ امریکا تہ کری و
دا دری کسان داتروم پیم دراز ساتو کئی بلل پوری.

جانانی افسران و امریکائی چہاز در ایلو بہوخت کئی دستلیم دبارہ

مصر او انډلسټان د معاهدې په مورد کې مذاکره

د انډلسټان د کابینې هیئت په نوي ډله کې

دانشگزين اولدهمير مهمنداكر آقو ناييند كان : بهمينج كتيبي صهوني ناچا دهمير صدر اعظم او لارد سستسكن
دانشگستان هواني وزير

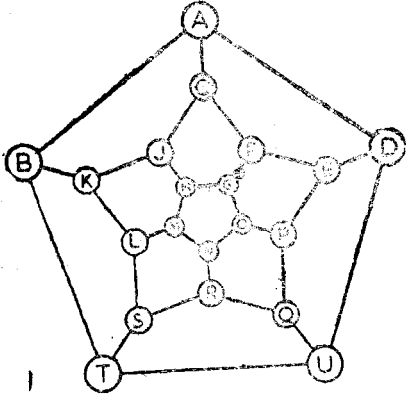
د امریکا مملکتونو : دا امریکا مملکتونو چه ديخوا نه ديو والى لاسونه سره ورکړي. دى او فقط يوازي ارجنتاين ، برازيل او اوجينوورو ورو مملکتونو دمخور سره همدر دى در لودله مگر پدې کال کيڼې هغه رژيمونه او فکرونه بيخي دمنځه تللى او د امریکائى مملکتونو په منځ ديو والى مزي ښه پسي ټينگک شوى اود ارجنتاين حکومت هم خپل سياست بدل کړى اودنورو امریکائى مملکتونو لږ کيڼي ټي ټي ټي ټي شوى اودغه دى چه دقحطۍ درفع کولو دپاره داروپا اوداسيا مصيبت زده مملکتونو سره مرسته او خوا خوږى کوى داتوميک بم د راز ښکارو او مسئله چه کانادا روسيې ته نسبت کوله دکانادا او روسيې په منځ کيڼې اختلافونه پيدا شوى دى مگر دواړو خوازد وخامت مخه ونيوله ، خو په همدې توگه پدې کال کيڼې د امریکا نه دديکتاتورانو دوروستنى پلويانو خولى بندى شوى اوتولو مملکتونو داتازونى په پيرو دديو کراسى او بين المللى نظام خواته مخه کړى وه .

دمقالې په باى کيڼې بايداهم وويله شى : څنگه چه سيام دجاپان دلاسه بېرته آزاد شو اومتحدينو هم دسيام آزادى بېرته ومنله اوبه دې کال کيڼې دسيام پاچا دسيام واگى بېرته په لاس ونيو اوبه داسې حال کيڼې چه په ادارى اوسياسى اصلاحاتو بوخت و، يوناخايى په شاهى مانى کيڼې مرموندل شوى دى ، اعلان وشو چه ورورثى دهغه په ټاى پاچا شوى او دهغه تر بلوغه پورى دسلطنت دنبايت دپاره يوهيئت مقرر شوى دى .

دا ود کالنې پېښواجمال چه لنډه شانتي بيان شوى دياترو پېښونه چه دعومى او بين المللى مطالعا تو په ترڅ اوريا دلويو مملکتونو دپېښو په ترڅ کيڼې ذکر شوى دى دپلو عنوانو لاندې ددرېم لعل ليکلو څخه صرف نظر شوى دى لنډه ټي داچه که څه هم ددې مقالې دليکلو په وخت کيڼې ددنيا سياسى وضعيت ښه ښکاره شوى ندى مگر بيا هم دلخينو اقداماتو له رويه هيله کيدلى شى چه همدا کال ددنيادسياسى ، اقتصادى اواجتماعى مشکلاتو روستى کال دى اواويد دى چه تر نړى کاله پورې به ددنيا وضعيت له هر حيث نه ښه شوى او ددنيا دروغى او ټولو ملتونو دښه ژوندانه دسويې دټينگولو دپاره دبين المللى همکارۍ ټينگک اساسونه کيڼېودلى انشاله تعالى

تراموای

پلان مقابل محل تلاقی خطوط تراموای يك شهر

بزرگی را نشان میدهد . بیست استاسیون

است . آیا دران يك خط سیری را پیدا کرده

میتوانید که بوسیله آن از تمام استاسیون ها گذشته

بتوانید، اما فقط یکبار . استاسیونی که از آن

حرکت می نمایند به انتخاب خود شماست ، اما

عودت باید بهمین استاسیون منتهی شود .

يك معضله كوچك

هفت عراده موتر در مقابل بنظر شما میخورد

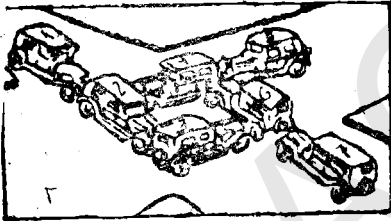
که یکی سد راه دیگر شده و نمیتوانند خط ستر

خود را تعقیب نمایند، کدام يك ازین موترها باید

جای خود را عوض نماید تا سایر موترهایی اینکه

بچپ و راست بگردند بسرعت ممکنه به استقامتی

که گرفته اند حرکت بتوانند

درخت شانندن

يك پروفیسور ریاضی که مالخولای خط های

مستقیم واشکال هندسی را داشت خواست درخت های

يك چمنی را غرس نماید . اولاً شش عدد این درخت ها را بشکل

شش ضلعی طوریکه شکل طرف راست نشان میدهد غرس کرد .

سپس سه درخت دیگر با آنها اضافه کرد . اما به نحویکه

مجموع آنها شش خط مستقیم را که هر کدام شان حاوی

سه درخت بود تشکیل میداد .

حالا بگوئید این سه درخت را در کجا غرس کرده است؟

عایله

یک عایله متشکل از هفت طفل است: آن، آلبر، آمبرواز، آرتور و آرنولد. سن وسطی بچه ها هفت سال و سن متوسط تمام اطفال شش سال است. بیک ثانیه بی اینکه قلم یا کاغذی بدست بگیرد جواب دهید که سن (آن) چند است؟

سیاحت

یک سفر سیاحت در اثنای مسافرت خویش از ممالک آتی میگذرد:

فرانسه، آلمان، پولند، رومانی، ترکیه، یونان و ایطالیا این از بین یول هائیکه در ذیل ذکر می شوند آتیهائی را که مورد استفاده قرار داده است کدام ها هستند:

فرانک، مارک، کورون، لیره، دراشم، پنگو، لی، پیاستر، زلوتی.

علامات انگشت

سرفتی واقع شده و پولیس از ملاحظه نشان های انگشت سارق دریافت کرد که نامبرده چیه دست بوده است. از روی برگه که بدست پولیس افتاده بود بزودی هویت مجرم را دریافت کرده و در ظرف بیست و چهار ساعت او را در حالیکه در یک فابریکه شیشه سازی کار می کرد گرفتار کرد. دست چپ او بسته بود. در اثنای استنطاق جوابهای آتی را داد:

- آیا این پیشه همیشگی توست؟

- خیر، اولین است

- پیشه تو کدام است؟

- عمله هستم.

- دستت چطور مجروح شد؟

- در اثناییکه پاکی ریش تراشی خود را بر روی یک پارچه چرم تیز می کردم.

حالا بگوئید که این مجرم از روی صراحت و صحت به تمام سوالات جواب داده است یا خیر؟
و اگر راست نگفته باشد دروغهای او کدام ها است؟

آیا بدست های خود را کم هستید؟

شاید خیال می کنید که دست های شما همیشه زیر حکم شما میباشند! بسیار خوب! برای معلوم کردن حقیقت این تخیل خود این مشق کوچک را اجرا نمائید:

دست‌های خود را بهمان حالت معتادان یائین بیاویزید. سپس به سرعت آنها را بلند کنید،

اما به ترتیبی که انگشت های دست چپ
ور است به صورتی که شکل مقابل نشان
میدهد باشد. البته در بادی نظر این
کار سهل و ساده معلوم می شود. اما
وقتیکه به اجرای آن کوشش میکنید
ملاحظه خواهد کرد که انگشت های ناز
بشما جزه سومین یا چارمین پار از شما
اطاعت نخواهند کرد.

۱ ترا موای :

Adeponmlsrqutbkjihgfea

راه های حل‌های دیگری هم موجود است.

۲ - يك مجفلة كوچك :

موتره نوره (3)

۳ - درخت شاندين :

باید به ترتیب مقابل غرس شوند :

۴ - عايله :

دوماله

۵ - سياحت :

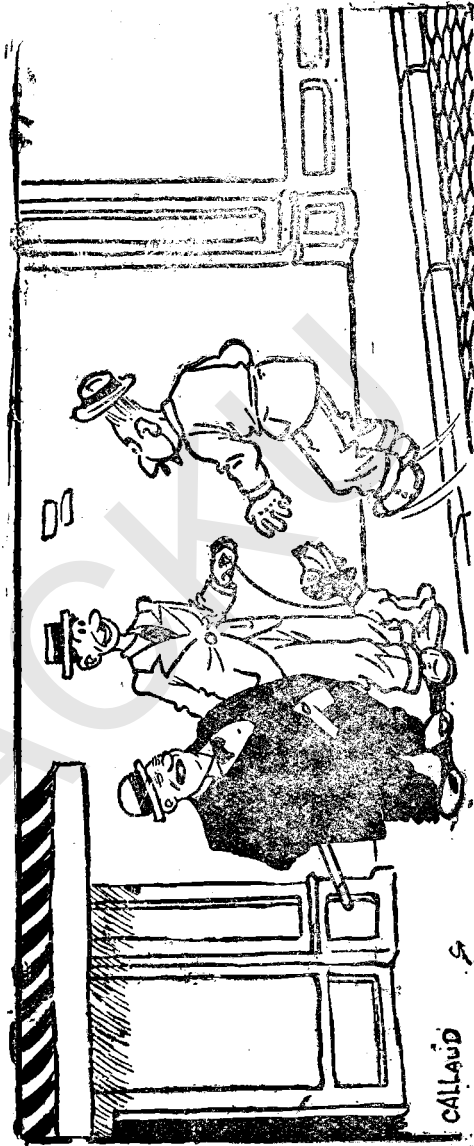
همه سکه ها به استثنای کورون و پنگو

۶ - علامات انگشت :

جواب اول و اخیر غلط است. (اگر یک برگه بدست بویس شمرده شود همین حالت

جراحت دست اوست که بیشتر هم دچار توقیف شده است - چه یک چه دست در اثنای تیز

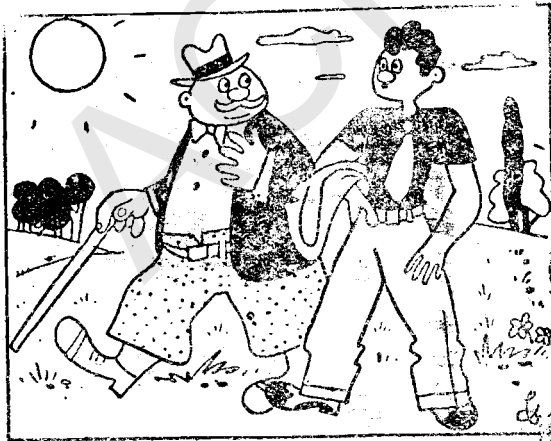
کردن یا کسی ریش تراشی جز بدست راست بدست چپ امکان مجروح شدن را ندارد.)

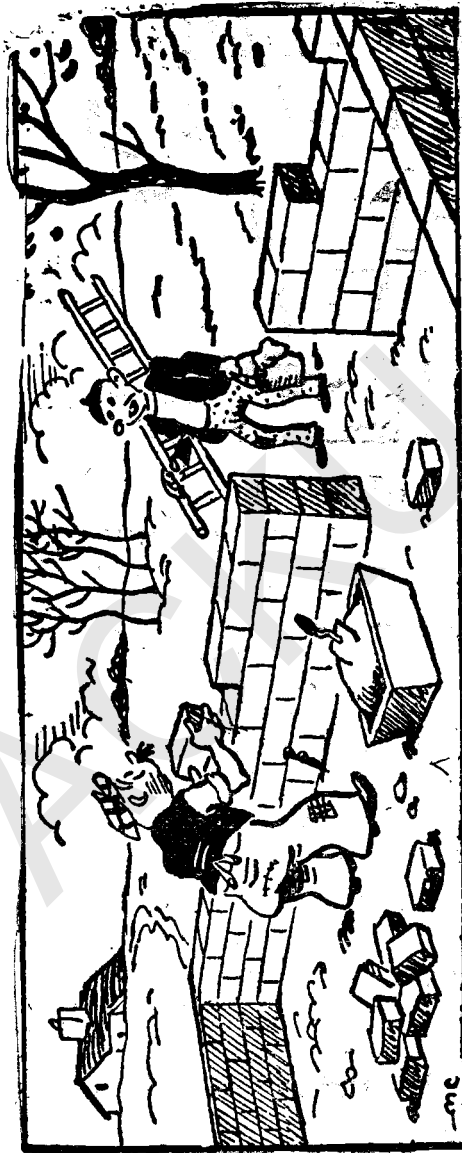
- بلی، ما برادر های شیری هستیم .
- هیچ انسان باور کرده نمیتواند
- تعجبی ندارد . تمام شیر را اوفو شیده است .

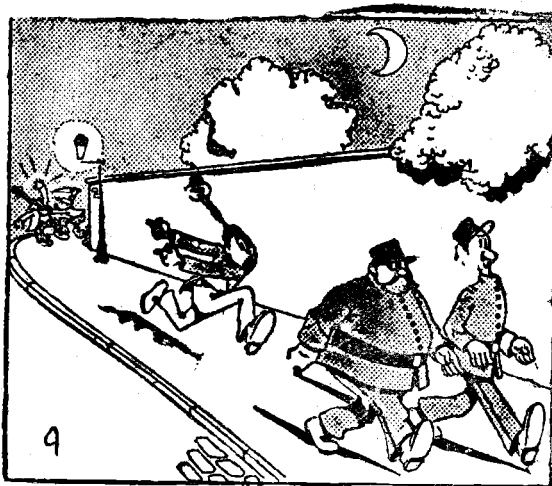
مهمان به شاگرد هتل - او بچه! بگو، فعلاً چه گرفته می‌توانم؟
شاگرد هتل - يك ريزش اعلى آقاى محترم، چرا كه مستقيماً باجر يان هوا مقا بل هستيد.

برای فردا به صد فرانك ضرورت دارم... میدانی که این راز را فقط بخودت گفتم :
خاطر جمع باش، مثلیکه به من هیچ چیزی نگفته باشی ...

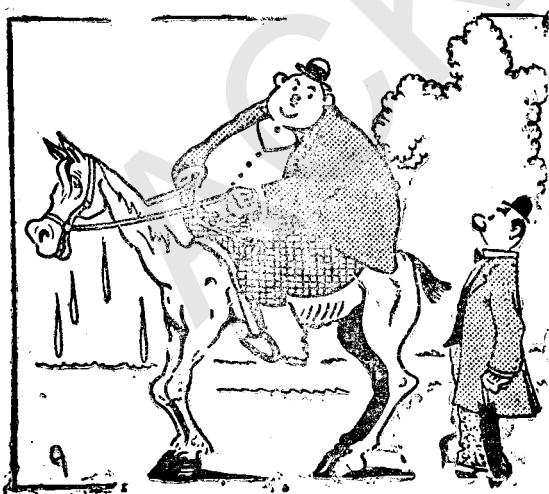

- اووه ! خیال میکنم که پک کمی بیش از وقت رسیده باشیم ؟
- برایشه کار آمدی ؟
- برای پک کردن شیشه‌ها

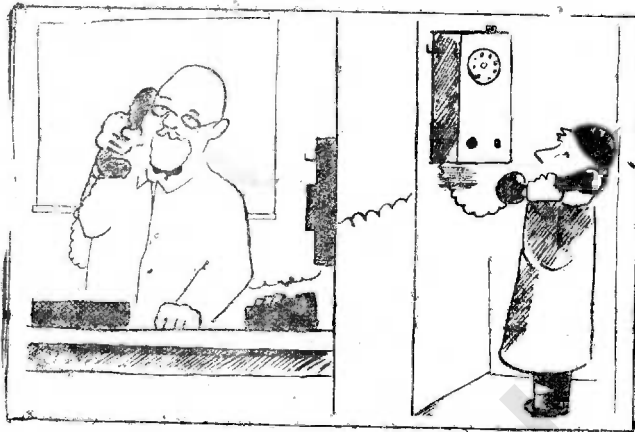
حوالدارها ، آنجا ، آنجا ، يك آدم راميكشند !

- خوب ... بسيار خوب : صبا
باز در اخبار ميخوانيم .

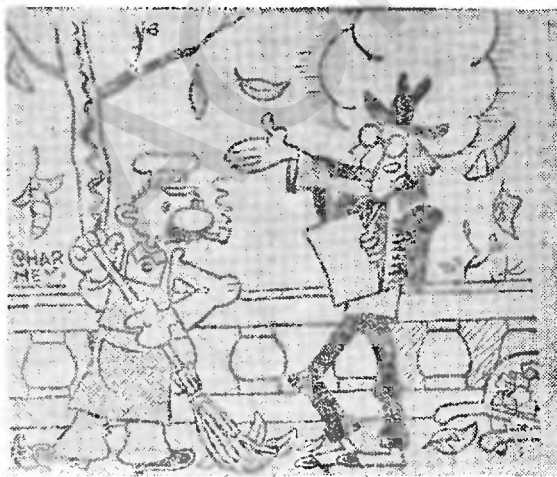
ورزش سوار کاری

مردی که به اسب سوار است : - اسب سواری ! بهترين ورزشی برای لاغر شدن است
فقط يك ماه پيشتر اگر اين اسب را ميديديد صدق گفتار من بشما پوره معلوم می شد ، واقعا چه قدر فر به بود .

در تېلفون

طفل - هلو! آقای پروفیسور هستید؟ طفلك من امروز بمکتب آمده نمیتواند
چرا که مریض است پروفیسور - به تېلفون که حرف میزند؟
طفل - باباه جانم است

شاعر - سلام بتو، ای خزان! فشنک ترین فصلها!
باغبان باغ عمومی - خیال میکنم شخصیکه برگهای خشکیده را
جمع میکند خودت باشی!

فهرست مندرجات سالنامه

۲۵ - ۱۳۲۴

الف - مضامین :

صفحه	مضمون
۱	د کابل ۱۴ کالنی
۲	د افغانستان پادشاه
۳	تشکیلات مملکتی - (صدارت عظمی)
۵	تشکیلات وزارت حریبه
۸	» » خارجه
۱۲	» » داخله
۱۳	» » عدلیه
۱۴	» » مالیه
۱۵	» » معارف
۱۸	» » اقتصاد
۲۰	» » فوائد عامه
۲۱	» » صحیه
۲۲	» » پست و تلگراف
۲۳	» » معادن
»	» ریاست مستقل زراعت
۲۴	» ریاست مستقل مطبوعات
۲۶	» ریاست مالیات بر عائدات
۲۷	» ریاست عمومی محاسبات
	ولایات و حکومتات اعلی :

۲۷	تشکیلات ولایت کابل
۲۸	» » قندهار
۲۹	» » هرات
»	» مزار شریف
۳۰	» » قطنن

صفحه	مضمون
۳۱	تشکيلات ولايت مشرقى
۳۲	» » جنوبى
»	» حكومت اعلاى ميمنه
۳۳	» » اعلاى فراه
۳۴	» » اعلاى بدخشان
۳۵	» » دوائر ملى (شوراى ملى)
۳۹	» » مجلس اعيان
۴۰	» » دوائر حضور (وزارت دربار)
۴۱	» » دارالتحرير شاهى
»	» رؤساي بلدى
۴۲	» » مديرهاى مطبوعات مركز و ولايات
۴۳	» » تشکيلات دافغانستان بانک
	<u>اجراآت دوائر مملکتى :</u>
۴۵	» » امور وزارت حريمه
۴۸	» » خارجه
۵۷	» » داخله
۶۲	» » معارف
۹۰	» » فوائد عامه
۹۷	» » صحيه
۱۱۳	» » پست و تلگراف
۱۲۵	» » معادن
۱۴۰	» » رياست مستقل زراعت
۹	
۱۴۰	» » رياست مستقل مطبوعات
۲۱	
۱۴۰	» » ماليات بر عايدات
۲۸	
۱۴۰	» » رياست تفهيش عمومى محاسبات
۳۰	

صفحہ	مضمون
$\frac{140}{31}$	امور ولایت کابل
$\frac{140}{38}$	» ولایت قندهار
$\frac{140}{39}$	» ولایت ہرات
$\frac{140}{40}$	» ولایت مزار شریف
$\frac{140}{47}$	» ولایت خان آباد
$\frac{140}{49}$	» ولایت مشرقی
»	» ولایت جنوبی
$\frac{140}{52}$	» حکومت اعلیٰ میمنہ
$\frac{140}{53}$	» حکومت اعلیٰ فراء
$\frac{140}{54}$	» حکومت اعلیٰ بدخشان
$\frac{140}{55}$	تصویبات سال ۱۳۲۴ شورای ملی
»	تصویبات سال ۱۳۲۴ مجلس اعیان
$\frac{140}{56}$	اعطای نشان
$\frac{140}{57}$	امور افغانستان بانک
$\frac{140}{60}$	امور بانک ملی

مقالات :

صفحه	
۱۴۱	کنشکها
۱۶۱	نفوذ عرب در افغانستان
۱۸۱	دپنتو اوسانسکریت گرامری نزدیوالی
۳۰۰	دابدأ لیانو مشاهیر
۲۴۱	دپنتو اوسنی مشاعری
۲۴۳	اریائی، پارسی، پنتو مرثی اوویرنی
۲۶۹	لغات فراموش شده پنتو
۲۹۳	روزنه
۳۱۵	شہزادہ بست
۳۲۴	رود های افغانستان
۳۳۱	مہمترین معترضات ۱۳۲۴
۳۸۱	اعمال اقتصادی مملکت در ظرف سال ۱۳۲۴
۳۹۳	په ۱۳۲۴ کال کثی دنری پینی مشغولیات تفریحی

ب : تصاویر :

صفحه	تصویر
مقابل ۲	اعلیحضرت معظم ہمایونی
۴ »	ج،ع،ج والاحضرت سپہ سالار غازی صدر اعظم
» »	وزرای دولت (۳) قطعہ
۵ »	مقرری در صدارت عظمی (۲) قطعہ
۶ »	ع،ج والاحضرت وزیر حربیہ
۸ »	ع،ج والاحضرت سردار شاہ ولیخان
۱۰ »	ع،ج » » محمدنعمیم خان
۱۸ »	ہیئت اجتماعی کابینہ
» »	ہیئت مطبوعاتی بحضور صدراعظم صاحب
۱۹ »	مقرری ہا در وزارت اقتصاد ملی (۴) قطعہ
۴۶ »	» » » حربیہ (۱۹) قطعہ

صفحه	تصویر
	والاحضرت وزیر حربیہ وسائر صاحبمصابان بروز
مقابل ۴۷	توزیع شہادتنامہ تعلیمگاہ تویچی
» ۵۶	مقررینہا در وزارت خارجه (۴) قطعہ
» »	» » » داخلہ (۷) قطعہ
» ۵۷	» در دوائر متفرقه (۷)
» ۱۰۸	» » وزارت صحبہ (۲)
$\frac{۱۴۰}{۳۵}$	عمارت اساسی مسلخ
» $\frac{۱۴۰}{۳۶}$	دیوی عمومی دھمزنگ
» »	دارالمعلمین اساسی
» »	یک حصہ از تعمیر جدیدہ مسلخ
» $\frac{۱۴۰}{۳۹}$	ہوٹل ہرات
» $\frac{۱۴۰}{۴۰}$	حکومتی اند خوی
» $\frac{۱۴۰}{۴۵}$	آبادیہادرمزارشریف ومربوطات آن (۵) قطعہ
»	تعمیر بستہ خانہ در دہ افغانان
» $\frac{۱۴۰}{۵۷}$	منظرہ رخہ پنجشیر (رسم رنگہ)
» ۲۶۱	» پل شاہ دوشمشیرہ علیہ الرحمہ (رسم رنگہ)
	اختراعات جدیدہ کہ در متن طبع شدہ (۳۹) قطعہ از صفحہ ۳۳۴ الی ۳۸۰
	وزراء و کفیل وزراء ورؤسای مستقل (۱۵) قطعہ
	سفرای خارجه (۱۵) »
	مقالہ نگاران سالنامہ (۱۲) »
	در مضمون یوہنتون کہ در متن طبع شدہ (۴) »
	از مناظر جشن استقلال (۱۱) »
	کتفرانس ورجال خارجی (۲۰) »

دجنوبی دولايت له طبعی مناظر و خنځه : دسری خاوری دره چه دښمنزاتويه کوهستان کيبي واقع ده
د ښاغلی « برښنا » رسم